

NOVO PRAVO USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA

**ZBORNIK RADOVA
DESETOG REDOVNIČKOG TJEDNA**

NOVO PRAVO USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA

Zbornik radova
Desetog redovničkog tjedna

Priredili: Hadrijan Borak, Albertina Baćak

Odgovara: Albertina Anda Baćak, Kaptol 21/II, 41000 Zagreb

Izdaje: Konferencija viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji

Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije

Tisak: Škaler-Erent, Nova ves 7, 41000 Zagreb

NOVO PRAVO USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA

ZBORNIK RADOVA X. REDOVNIČKOG TJEDNA
(Zagreb, 1. – 3. rujna 1987.)

Uredila

Albertina Anđa Baćak

ZAGREB, 1991.

Konferencija viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji
Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije

RIJEČ IZDAVAČA

Deseti redovnički tjedan održan je u Zagrebu od 1. rujna do 3. rujna 1987., u franjevačkom samostanu Sv. Križa u Sigetu. Tema Tjedna bila je: »**Novo pravo ustanova posvećenog života**«. Govorilo se o teološkom, pravnom i praktičnom tumačenju novoga **Zakonika kanonskog prava**, proglašenog 1983. godine. Temu je vrlo opširno obradilo 17 predavača. Sva predavanja koja smo dobili donosimo u Zborniku. Programom se željelo obuhvatiti sva pitanja Bogu posvećenog života, dakle ne samo pitanja redovničkog života.

To je u nas ujedno prvi organizirani pristup toj opširnoj temi. Tumačenja predavača, a isto tako i pitanja sudionika u raspravi, bila su usmjerena na analizu propisa novog Zakonika, koji se na bilo koji način odnose na osobe koje su zavjetima i drugim svetim vezama posvećene Bogu. Razumljivo je, da najviše prostora zauzimaju pravna pitanja, pa se zato može reći da je ovaj Zbornik prava zbirka mnogobrojnih prijašnjih i najnovijih pravnih problema Bogu posvećenog života, a osobito redovničkog.

Osim pravnih pitanja predavanja sadrže i teološke, osobito ekleziološke pretpostavke i načela utemeljenosti posvećenog života. Predavači su, namjerno, iznijeli mnoga praktična pitanja i rješenja, što nimalo na umanjuje znanstveni karakter predavanja. U raspravama su posebno postavljena i rješavana praktična pitanja. Zato u Zborniku rasprave donosimo u cijelosti.

Završno Euharistijsko slavlje, u konecelebraciji s nazočnim svećenicima, predvodio je 3. rujna zagrebački pomoćni biskup mons. Đuro Kokša, koji je u propovijedi naglasio evandeoska nadahnuća redovničkog posvećenja.

Zagreb, srpnja 1991.

Izdavač:

Konferencija VRPJ i Unjia VRPJ

P R O G R A M

1. rujna 1987:

- 9,00 sati – OTVORENJE TJEDNA: g. Ambrozije Matušić, predsjednik
Konferencije VRPJ
– o. Franjo Pčeničnjak: MJESTO USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA
U CRKVI
– o. Marijan Bišкуп: EVANĐEOSKI SAVJETI U ŽIVOTU REDOVNIKA
– o. Pijo Pejić: NAČELO SUPSIDIJARNOSTI U USTANOVAMA
POSVEĆENOG ŽIVOTA
– RASPRAVA
- 16,00 sati – o. Viktor Nuić: ODNOS USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA PREMA
CRKVENOJ HIJERARHIJI
– s. Mariangela Žigrić: DUHOVNI ŽIVOT USTANOVA POSVEĆENOG
ŽIVOTA U NOVOM PRAVU
– o. Ante Stantić: PRAVO MONAHA I KLAUZURNIH REDOVNICA
– RASPRAVA

2. rujna 1987:

- 9,00 sati – o. Stanko Kos: VLASTITO PRAVO USTANOVA POSVEĆENOG
ŽIVOTA
– o. Hadrijan Borak: ODGOJNA RAZDOBLJA U REDOVNIČKIM
USTANOVAMA
– s. Lucija Marinović: REDOVNIČKE USTANOVE BISKUPIJSKOG
PRAVA
– RASPRAVA
- 16,00 sati – o. Jure Brkan: APOSTOLAT REDOVNIČKIH USTANOVA
– o. Bono Zvonimir Šagi: REDOVNICI I ŽUPE
– o. Augustin Z. Kordić: DRUŠTVA VJERNIKA I USTANOVE
POSVEĆENOG ŽIVOTA
– RASPRAVA

3. rujna 1987:

- 9,00 sati – o. Velimir Blažević: OSNIVANJE I UKIDANJE REDOVNIČKIH
USTANOVA, PROVINCIIJA I KUĆA
– o. Stjepan Vučemilo: UPRAVA USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA
– o. Jozo Ivić: DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA U NOVOM PRAVU
– RASPRAVA
- 16,00 sati – g. Stjepan Večković: ODVAJANJE OD USTANOVA:
STUPNJEVI I POSTUPAK
– o. Kornelije Šojat: PRAVO SVJETOVNIH USTANOVA
– OKRUGLI STOL PREDVAČA – PLENARNA RASPRAVA
– ZAVRŠNE RIJEČI TJEDNA: m. Inviolata Gračanin,
predsjednica Unije VRPJ
- 9,00 sati – EUHARISTIJSKO SLAVLJE – predvodi mons. Đuro Kokša.

K R A T I C E

AA	– Apostolicam actuositatem
AAS	– Acta Apostolicae Sedis
AG	– Ad gentes
A.V.	– Autori vari, AA.VV. (razni autori)
CD	– Christus Dominus
CMIS	– Conferenza mondiale degli Istituti secolari
EN	– Evangelii nuntiandi
ES	– Ecclesiae sanctae
GS	– Gaudium et spes
LG	– Lumen gentium
n.d.	– navedeno djelo
n.m.	– navedeno mjesto
PC	– Perfectae caritatis
PF	– Primo feliciter
PL	– Patrologiae cursus, series latina
PM	– Provida mater Ecclesia
PO	– Presbyterorum ordinis
RC	– Renovationis causam
SC	– Sacrosanctum concilium

POZDRAVI TJEDNU

Primio sam Vaše pismo i obavijest o Redovničkom tjednu koji će se održati od 1. do 3. rujna o. g. u Zagrebu.

Mene do 3. rujna nema u Zagrebu, a 3. rujna prisustvujem izboru vrhovne poglavarice u Družbi ss. Milosrdnica. stoga prema sadašnjim svojim mogućnostima ne bih mogao preuzeti koncelebraciju istoga dana za sudionike Tjedna. Preporučam Vam da zamolite za to O. biskupa Kokšu.

Svim sudionicima i predavačima Tjedna želim Božji blagoslov, da i taj susret umnoži u našim redovničkim zajednicama snagom Duha Svetoga sve dublja raspoloženja za autentičan redovnički život, kako su to željeli svi utemeljitelji Bogu posvećenih zajednica i kako to želi Crkva u svim svojim dokumentima, pa i u novom crkvenom Zakoniku. Norme nam ne manjkaju ali moraju se umnožiti vjera, nada i ljubav.

U Marijinoj godini stavimo u središte našeg promatranja Mariju, najsavršeniju vjernicu i najpouzdaniju službenicu Gospodnju. Neka Vaš susret bude pod njezinom zaštitom.

Iskreno Vas pozdravljam u Gospodinu želeći svako dobro

Kard. FRANJO KUHARIĆ
nadbiskup

* * * * *

Zahvaljujem na pozivu za sudjelovanje na ovogodišnjem Redovničkom tjednu. Spriječen osobno sudjelovati pratim rad svojim molitvama i upućujem svim sudionicima tople pozdrave i blagoslov.

Mons. GABRIEL MONTALVO
apostolski pronuncij

* * * * *

Žao mi je što ne mogu prisustvovati X. redovničkom tjednu. Želim uspjeh, Božji blagoslov radu Tjedna i pozdravljam prisutne

Mons. FRANE FRANIĆ
nadbiskup

* * * * *

Primio sam Vaš dopis od 5. kolovoza 1987. kojim me pozivate na X. redovnički tjedan, koji će se održati od 1. do 3. rujna u Zagrebu.

Srdačno zahvaljujem na pozivu i zaista želim što sam baš tih dana već zauzet drugim obavezama.

Vaš tjedan je od osobite važnosti također s obzirom na to što ste se redovnici i redovnice zauzetije odazvali pozivu Zaručnika koji Vas je pozvao kao izuzetne svjedoke u izgradnji kraljevstva Božjega. U Enciklici »Redemptor hominis« točka 21. naći ćete obilne upute za sve kršćane, za redovnike napose za izgradnju Kraljevstva. Jednako apostolski nagovor »Evangelii nuntiandi« gl. VI. jezgrovito piše tko je pozvan i kako ostvarivati u sebi i drugima kraljevstvo Božje, koje je nezaobilazna točka sve i svake duhovnosti. Sigurno će bit prisutna lozinka sv. Benedikta »Ora et labora«. Jedno i drugo iziskuje duboko zalaganje. Molim Gospodina da blagoslovi rad Vašeg tjedna!

Poštovanje, pozdrav i blagoslov svim sudionicima na Tjednu

Mons. JOSIP PAVLIŠIĆ
nadbiskup

* * * * *

Primio sam Vaš poziv da sudjelujem na X. redovničkom tjednu od 1. do 3. X. ove godine u Zagrebu. Na žalost spriječen sam u tom vremenu zbog drugih obaveza. Okvirna tema je vrlo zanimljiva i ja se nadam, da će biti svima na korist.

Vašem skupu i svim sudionicima želim puno Božjeg blagoslova te uspješan i plodonosan rad.

Srdačan pozdrav i blagoslov! S Vama u Kristu ujedinjen u Duhu Svetom

Mons. FRANC PERKO
nadbiskup

* * * * *

Iskreno Vam se zahvaljujem na pozivu da sudjelujem na X. redovničkom tjednu s okvirnom temom »Novo pravo ustanova posvećenog života«. Nažalost, nemoguće mi je sudjelovati na važnom i zanimljivom simpoziju, što treba da doprinese produbljenu i posuvremenjenju Bogu posvećenog života. Ipak ću Vaš rad pratiti molitvom, kako bi milošću i svjetlošću Duha Svetoga zaista pravilno uočili najvažnije probleme toga područja i pronašli kako bi svaka zajednica napose i sve u zajedničkom nastojanju i suradnji otklonili sve negativnosti, a pozitivne elemente proveli sve više i više u život – u konkretnim prilikama.

Po zagovoru presvete Bogorodice na sve učesnike obilje nebeskog blagoslova i svjetlosti Duha Svetoga! U Kristu i presvetoj Bogorodici Vaš

Mons. ALOJZIJ TURK
nadbiskup

Zbog obaveza ne mogu biti s vama ovih dana. Želim od Gospodina mnogo uspjeha u radu X. redovničkog tjedna.

Mons. ANTE BOGETIĆ
biskup

* * * * *

Sa susreta naših misionara u Splitu, skupa s braćom misionarima želim obilan uspjeh uz srdačan pozdrav

Mons. IVO GUGIĆ
biskup

* * * * *

Od srca zahvaljujem na Vašem pozivu od 5. kolovoza 1987. na Redovnički tjedan koji će se održati od 1. do 3. rujna ove godine u Zagrebu. Nije mi moguće sudjelovati na Redovničkom tjednu radi drugih obveza u to vrijeme.

Od srca želim Tjednu puni uspjeh, da sva razmišljanja vode k cilju »Perfectae caritatis« i »Vitae consecratae«. Uvjeren sam da će biti izdani i radovi toga Tjedna, za koje se unaprijed preporučam.

Organizatorima i sudionicima: pozdrav i blagoslov u Gospodinu!

Mons. ĆIRIL KOS
biskup

* * * * *

Iskreno se zahvaljujem za vabilo na X. redovniški teden od 1. do 3. septembra tega leta u Zagrebu.

Zelo bi se želel udeležiti simpozija s pomenljivo temo »NOVO PRAVO USTANOVA POSVEĆENA ŽIVOTA«, a Vama moram sporočiti, da mi to ni mogoče. Prav v istem času – od 1. do 3. septembra imamo vsako leto v naši škofiji pastoralni tečaj za vse duhovnike, redovnike, redovnice in druge pastoralne delavce.

Letos bomo imeli predavanja na treh mestih: Maribor – Beltinci – Celje. Zdi se mi primerno in potrebno, da se tega tečaja, ki zadeva pastoralo naše škofije, udeležim s svojimi sodelavci.

Prosim Vas, spoštovana sestra, da z razumevanjem sprejmete moje opravičilo. Vam in vsem udeležencem simpozija želim obilo božjega blagoslova. Vaše delo naj spremlja pomoč in priprošnja Matere božje, posebej še letos, ko obhajamo »Marijino leto«!

Mons. FRANC KRAMBERGER
biskup

* * * * *

Iskrena hvala za povabilo na Vaše srečanje v Zagrebu. Žal mi ni mogoče priti zaradi drugih obveznosti.

Želim obilje božjega blagoslova. Vse lepo pozdravlja.

Mons. STANISLAV LENIČ
biskup

* * * * *

Iskreno zahvaljujem Konferenciji viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji i Uniji viših redovničkih poglavarica Jugoslavije na pozivu na X. redovnički tjedan, koji će se održati od 1. do 3. rujna ove godine u Zagrebu na Sigetu u Franjevačkom samostanu. Zbog zapriječenosti ne mogu sudjelovati spomenutom Redovničkom tjednu.

Organizatorima i sudionicima Tjedna želim uspješan i plodonosan rad u razradi okvirne teme »NOVO PRAVO USTANOVA POSVEĆENA ŽIVOTA«.

Uz pozdrav i Božji blagoslov

Mons. SLAVOMIR MIKLOVŠ
vladika križevački

* * * * *

Na Vaš dopis z dne 5.8.1987. vam sporočam, da se ne morem udeležiti X. redovniškega tedna, ki bo od 1. do 3. septembra 1987. v Zagrebu.

Prav takrat je pri nas seminar za kaplane, pri katerem moram biti navzoč.

Želim Redovniškemu tednu obilno uspeha in vse v Gospodu pozdravljam.

Mons. JOŽEF SMEJ
biskup

* * * * *

Pozdravljam sve sudionike Desetog redovničkog tjedna želeći uspješan i plodan rad.

Mons. KARMELO ZAZINović
biskup

* * * * *

Želim potpuni uspjeh Redovničkog tjedna i molim da Bog obilno blagoslovi rad i plodove

Mons. PAVAO ŽANIĆ
biskup

* * * * *

Rado potvrđujem primitak Vašeg dopisa od 5. kolovoza 1987. s priloženim programom X. redovničkog tjedna, koji će se održati od 1. do 3. rujna ove godine u Zagrebu, na temu: »NOVO PRAVO USTANOVA POSVEĆENA ŽIVOTA«.

U odsutnosti Zadarskog nadbiskupa mons. Marijana Oblaka, u njegovo ime, izražavamo svoju radost i čestitke koje potkrijepljujemo molitvama za uspješni rad X. redovničkog tjedna, a na veću korist duhovnog rasta Crkve u našem narodu.

Izvolite primiti osjećaj našeg poštovanja i pozdrave u Gospodinu.

NEDJELJKO ZUBOVIĆ
tajnik

* * * * *

OTVORENJE TJEDNA

Draga braćo i sestre!

Naši su susreti prožeti otvorenošću i radošću. A to je uvijek vrlo dobra prethodnica našem radu. Raspoloženje stvoreno u dolasku prenosimo jedni na druge i unosimo u naše zajedništvo. Tu »boju« ima i moja srdačna dobrodošlica svima vama.

Osobito pak želim pozdraviti našeg uglednog i dragog gosta mons. Vjekoslava Milovana, tajnika BKJ. Ovom prigodom Vi ste jedina vidljiva živa spona između BKJ-e i Konferencije viših redovničkih poglavara Jugoslavije. Zahvalni smo Vam na zanimanju i pažnji koju nam iskazujete.

Proglašenje novog Zakonika kanonskog prava, 25. siječnja 1983. godine, papa Ivan Pavao II. nazvao je povijesnim činom. Tako je završeno važno djelo, čija se nužnost osjećala još od II. vatikanskog sabora. Na prvu nedjelju Došašća, 27. studenog 1983. godine, kad je stupio na snagu, započelo je razdoblje upoznavanja, usvajanja i provođenja u život obnovljenog Zakonika u Crkvi. U ta nastojanja uklapa se i ovaj naš Tjedan.

Prvi koraci u tom smjeru poduzeti su još prilično daleke 1963. godine. Tada je papa Ivan XXIII. osnovao komisiju za obnovu crkvenog prava, koja je započela s radom 1965. godine. Njezin je rad imao dvostruku zadaću: preispitati Zakonik iz 1917. godine i formulirati nove zakonske norme. To je učinjeno u svjetlu normi koje su odobrene na prvoj Biskupskoj Sinodi 1967. godine.

Crkveno ozračje u kojem se odvijao taj vrlo složen rad bilo je antijuridičko. Postavljalo se pitanje, koje sigurno u nekom obliku živi i u nama: koliko je Zakonik uopće potreban i nužan. To pitanje ima svoje nadahnuće i pokriće u vrlo raširenom shvaćanju pokoncilskih godina koje je snažno obojeno karizmatičkim poimanjem Crkve i njezinim pastoralnim usmjerenjem. U tom pitanju otkrivamo korijenje trajnih napetosti između institucionalnoga i karizmatičkog vida Crkve.

*Na opasnosti te podjele upozorio je već Pio XII. još 1943. godine u svojoj enciklici *Mystici Corporis*. U mističnom Tijelu koje nadahnjuje isti Duh, božansko i ljudsko, karizma i institucija, zajedništvo i zakon, ne suprotstavljaju se nego čine jednu jedinstvenu cjelinu.*

Vrijedna je misao i II. vatikanskog sabora koji naglašava: »Potpuno se uključuju u društvo Crkve oni koji, imajući Kristov Duh, potpuno primaju njezinu organizaciju i sva sredstva spasenja u njoj ustanovljena i u njezinu se vidljivom ustrojstvu združuju s Kristom koji njom upravlja po Vrhovnom Svećeniku i biskupima, naime vezama ispovjedanja vjere, sakramenata i crkvene uprave i zajednice« (LG 14).

Crkva je organsko zajedništvo koje nije isključivo duhovno, nego je ujedno i hijerarhijsko, »ukoliko životnom snagom proizlazi iz Krista-Glave. Darove, koje Duh ulijeva, htio je sam Krist, i oni su po svojoj naravi usmjereni na organizam Tijela, da oživljuju njegove funkcije i djelovanja (...) Stoga organsko zajedništvo Crkve u svom duhovnom vidu i u svojoj hijerarhijskoj naravi potječe i dobiva snagu u isto vrijeme od Krista i od njegova Duha« (MR 5).

Da bi usklađivanje tih dviju crkvenih sastavnica našlo svoj konkretni oblik pazilo se da Zakonik ne podlegne napasti pukog tehničkog rječnika, nadahnutom na građanskom pravu, nego da predstavlja živu stvarnost Crkve.

I doista, ono što je u novom Zakoniku kanonskoga prava novo jest svakako njegova teološka perspektiva, nadahnuta na ekleziologiji II. vatikanskog sabora. U tom smislu vrijedna je misao pape Pavla VI., koju je izrekao učesnicima kongresa kanonskoga prava, 5. rujna 1973. godine: »Danas je nemoguće završiti studij kanonskoga prava bez ozbiljne teološke formacije. 'Juridizam' se uvukao zato jer su kanonisti zaboravili teološki temelj crkvenoga prava i njegove pastoralne ciljeve.

Zakon je – tvrdi nadalje Pavao VI. – po svojoj naravi pastoralan, izričaj je i sredstvo apostolske službe, konstitutivni je element Crkve utjelovljene Riječi«. U Crkvi je spasenje duša najviši cilj ustanova i zakona.

Znatan dio u Zakoniku odnosi se na ustanove posvećena života, što uključuje redovničke i svjetovne ustanove (kan. 573-730). Tu također ima promjena u odnosu na Zakonik iz 1917. godine. No u novo pravo ustanova posvećena života uvodit će nas naši predavači kroz ove dane, što je i tema Tjedna.

Želja nam je, sigurno, zajednička: da nas ovi dani obogate, prošire naša obzorja i omoguće da s većom jasnoćom i predanjem sudjelujemo u životu i poslanju Crkve.

S tim nadama i otvaram X. redovnički tjedan.

ODNOS USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA PREMA CRKVENOJ HIJERARHIJI

U V O D

Položaj ustanova posvećenog života u ustrojstvu Crkve

Za ispravno shvaćanje odnosa ustanova posvećenog života prema crkvenoj hijerarhiji od bitnog je značenja utvrđivanje njihova položaja u hijerarhijskom ustrojstvu Crkve. Prema Drugom vatikanskom saboru »nastojanje oko savršene ljubavi po evanđeoskim savjetima proistječe iz nauka i primjera božanskog Učitelja« (PC 1).¹ U tom se smislu govori o božanskom podrijetlu života po evanđeoskim savjetima.² Međutim, institucionaliziranje života po evanđeoskim savjetima u oblike i ustanove posvećenog života crkvenog je podrijetla. Jer – protivno mišljenju Suareza koji je utvrdio da je sam Isus Krist izravno ustanovio redovnički stalež »secundum se et quoad substantiam suam«³ – prema Drugom vatikanskom saboru »sama se crkvena vlast pod vodstvom Duha Svetoga pobrinula da ih (= evanđeoske savjete) tumači, da upravlja njihovom praksom i da im ustanovi stalne oblike života« (LG 43; usp. kan. 576). Iako vršenje evanđeoskih savjeta u zakonito uspostavljenoj ustanovi posvećenog života, prema istomu Saboru, tvori poseban kanonski stalež u Crkvi (LG 39.45)⁴, taj stalež »ne spada na hijerarhijsko uređenje Crkve« (LG 44; kan. 207 §2). Po božanskom uređenju vjernici se u Crkvi dijele na klerike i laike, a i jedni se i drugi mogu na poseban način posvetiti Bogu preuzimanjem evanđeoskih savjeta zavjetima ili drugim svetim svezama, tj. stupanjem u redovničku ili svjetovnu ustanovu posvećenog života (LG 32.43; kan. 207 §1-2). Dok je još Pijo XII. stavljao redovnički stalež između kleričkoga i laičkog⁵, po Drugom vatikanskom saboru »taj stalež nije srednji između kleričkoga i laičkog položaja, nego Bog poziva s obje strane neke vjernike da imaju u životu Crkve poseban dar i koriste njezinom spasiteljskom poslanju svaki na svoj način« (LG 43).

Ustanove posvećenog života, dakle, ne pripadaju hijerarhijskom ustrojstvu Crkve. One ne tvore nikakvu hijerarhijsku strukturu u Crkvi. Razlikovanje vjernika na Bogu posvećene osobe i one koji to nisu ne zbiva se na hijerarhijskoj

1 Usp. LG 43.

2 Usp. BEYER, *De vita*, 62 (Hdb); GHIRLANDA, *De variis ordinibus et condicionibus iuridicis in Ecclesia*, u *Periodica* 71(1982)395.

3 *De religione*, tr. IX, I.3, c.2, n.3.

4 Prema novom Zakoniku samo pripadnici redovničkih, a ne i svjetovnih ustanova posvećenog života, tvore posebni kanonski stalež u Crkvi – usp. kan. 207 § 2 i 711.

5 Usp. AAS 39 (1947)116.

razini, kao što je slučaj razlikovanja vjernika na klerike i laike, nego na karizmatškoj razini i pripada pneumatskoj dimenziji Crkve.⁶ Zato se ustanove posvećenog života ne mogu stavljati uz bok mjesnim (partikularnim) Crkvama »u kojima i od kojih postoji jedna i jedina Katolička crkva« (LG 23; kan. 368), jer im nedostaju bitni elementi koji se traže za konstituiranje jedne mjesne (partikularne) Crkve.⁷ Prema tome, mjesto ustanova posvećenog života u hijerarhijskom ustrojstvu Crkve nije izvan ili pored mjesnih (partikularnih) Crkava, odnosno biskupija, nego u njima. Njihovo je postojanje u njima izraz njihove vitalnosti i pune zrelosti. Jer, kako Bogu posvećeni život »trajno spada na njezin život i svetost« (LG 48)⁸, može se reći da Crkva ne može dostići svoga punog razvoja bez njih.⁹

Tek utvrdivši položaj ustanova posvećenog života u hijerarhijskom ustrojstvu Crkve, možemo govoriti o njihovu odnosu prema crkvenoj hijerarhiji. Ovdje nas zanima njihov odnos prema dijecezanskom biskupu, odnosno mjesnom ordinariju. Taj odnos opisuju uglavnom tri pojma: 1) izuzeće ili egzempcija, 2) samostalnost ili autonomija i 3) podložnost ili ovisnost.

I. I Z U Z E Ć E

U određivanju odnosa redovničkih ustanova posvećenog života u crkvenom pravu do Zakonika kanonskoga prava iz 1983. odlučujuću ulogu igra pravna ustanova izuzeća. Može se reći da razvoj pravne ustanove izuzeća slijedi razvoj ustanova posvećenog života do Drugog vatikanskog sabora.

P o j a m

Izuzeće (*exemptio*) u **širem smislu** riječi nije ništa drugo nego izuzetak od općeg zakona, ili kako kaže Suarez, »privilegium, quo res aliqua vel persona a communi aliqua obligatione seu onere eximitur«¹⁰. U tom smislu Zakonik govori o izuzeću od općih crkvenih zakona (kan. 12 § 2); o izuzeću klerika od vršenja kleričkom staležu stranih dužnosti i javnih građanskih službi (kan. 289 § 2); o izuzeću maloljetnih osoba od vlasti roditelja i skrbnika (kan. 98 § 2); o izuzeću od obveze donošenja dekreta (kan. 57 § 3); o izuzeću od iregularnosti i zapreka

6 Usp. DANIELOU J., *Die Stellung der Ordensleute in der Kirche*, u *Ecclesia*, izd. Barauna G., Freiburg-Basel-Wien 1965, 415.422; HÄRING B., *Orden im Umbruch*, 13. izd., Köln 1972, 29 ss.

7 Usp. CD 11; kan. 369.

8 Usp. kan. 207 § 2.

9 Usp. govor biskupa A.M. Charue na 56. generalnoj kongregaciji Drugoga vatikanskog sabora: »... religiosi constituunt utique aliquam structuram in Ecclesia, aliquam structuram sine qua ceterum Ecclesia ad perfectam suam efflorescentiam non attingeret...« (u *Acta Syn. Vat.*, sv. III/3, 383).

10 *Defensio fidei cath.*, IV, 1. O pojmu izuzeća vidi SCHEUERMANN A., *Die Exemption nach geltendem kirchlichen Recht mit einem Überblick über die geschichtliche Entwicklung*, Paderborn 1938, 25ss.

(kan. 1045); o izuzeću od kazne (kan. 1324 § 1 i 1327); o izuzeću od zapovijedi koja prijeti kaznom (kan. 1354 § 1); o izuzeću od obveze svjedočenja na sudu (kan. 1548 § 2).

Izuzeće u **pravom smislu** riječi znači iznimku ili odstupanje od uobičajenog hijerarhijskog uređenja Katoličke crkve,¹¹ prema kojemu je svaki vjernik podložan svomu župniku, svaki župnik svomu biskupu, svaki biskup u stanovitom smislu svomu metropoliti, itd. Čim imamo odstupanje od tog osnovnog zakona o hijerarhijskom uređenju Crkve, riječ je o izuzeću u pravom smislu riječi:

a) Bilo da su neke osobe izuzete od vlasti župnika i podložne izravno biskupu, kao što je izuzeće sjemeništa (kan. 262);

b) Bilo da su neke osobe ili skupine osoba izuzete iz nadležstva biskupije, a time i župe, kao što je izuzeće kardinalâ (kan. 357 § 2) i ustanovâ posvećenog života (kan. 591);

c) Bilo da neki biskup nema svog metropolite, nego je izravno podložan Sv. Stolici, što novi Zakonik više u pravilu ne dopušta (kan. 431 § 2);

d) Bilo da je neko mjesto zajedno s osobama koje na njemu žive, stvarima i mjestima izuzeto od vlasti biskupa, kao što je izuzeće teritorijalnih prelatura ili opatija (kan. 370), sjedišta papinskog poslanstva (kan. 366, br.1) ili nekog drugog mjesta (kan. 888).

Jedino od vrhovne crkvene vlasti, tj. Sv. Stolice, nema izuzeća, jer nijedna crkvena osoba, ni fizička ni moralna, ne može biti izuzeta od svake crkvene vlasti.¹²

Prema tome, izuzeće u pravom smislu riječi uvijek znači hijerarhijsku iznimku, odnosno izuzimanje osoba ili mjesta i područja (zajedno s osobama, stvarima i mjestima) od određene crkvene vlasti (župnika, biskupa ili metropolita) i njihovo podvrgavanje neposredno višoj hijerarhijskoj ili posebno određenoj vlasti.¹³

P o d j e l a

1. Prema podrijetlu.¹⁴

a) Podijeljeno izuzeće (*exemptio dativa*) je ono kojie je podijeljeno po pravu (a iure), kao što je npr. izuzeće sjemeništa (kan. 262), ili otpisom (ab homine), kao što je npr. po novom Zakoniku izuzeće ustanovâ posvećenog života (kan. 591).

b) Stečeno izuzeće (*exemptio praescriptiva*) je ono koje je poput povlastice stečeno stoljetnim posjedovanjem ili posjedovanjem od pamtivyjeka (kan. 76 §2).

c) Izvorno izuzeće (*exemptio nativa*) je ono koje nekome pripada po samoj naravi, pa ga ustanova kojoj ono pripada stječe samim osnivanjem, kao što je izuzeće teritorijalnih prelatura ili opatija (kan. 370).

¹¹ Usp. SCHEUERMANN, n. d., 24.

¹² Usp. kan. 331 i 333 § 1.

¹³ Usp. SCHEUERMANN, n.d., 27-28.

¹⁴ Preuzimamo u potpunosti Scheuermannovu podjelu (usp. n.d., 30-32).

2. Prema opsegu:

a) Potpuno izuzeće (*exemptio totalis*) je ono koje oslobađa od svih ovlasti nosioca jurisdikcije, npr. od biskupova zakonodavstva, sudstva, vizitacije, financijske i kaznene vlasti, kao što je izuzeće prelatâ i opatâ koji stoje na čelu teritorijalne prelature ili opatije, ali ne i izuzeće redovnikâ, koje je mnogostruko ograničeno.

b) Djelomično izuzeće (*exemptio partialis*) je ono koje oslobađa samo od pojedinačnih ovlasti nosioca jurisdikcije. Takvo je bilo izuzeće redovničkih službi (kongregacija) u prijašnjem pravu: one nisu posjedovale privilegija izuzeća kao takvog, ali su ipak pojedinačnim pitanjima bile izuzete od biskupove vlasti (usp. kan. 618 § 2, Kodeks iz god. 1917.)

3. Prema učinku:

a) Pasivno izuzeće (*exemptio passiva*) je ono koje nekoga oslobađa od više vlasti, ali ne daje te vlasti njemu samomu. Takvo je izuzeće biskupa od vlasti metropolita i izuzeće redovničkih ustanova po prijašnjem pravu: njime niti biskup dobiva vlasti metropolita niti redovnički poglavar biskupove vlasti.

b) Aktivno izuzeće (*exemptio activa*) je ono koje nekoga oslobađa od više vlasti i ujedno njemu daje tu istu vlast. Takvo je izuzeće prelata ili opata teritorijalne prelature ili opatije: oni imaju biskupsku vlast na svomu području (usp. kan. 370).

4) Prema predmetu:

a) Osobno izuzeće (*exemptio personalis*) je ono koje oslobađa pojedine osobe, kao npr. izuzeće kardinalâ.

b) Mjesno izuzeće (*exemptio localis*) je ono koje izuzima jedno mjesto, kao što je crkva, groblje ili sl. od vlasti poglavara koji bi po sebi bio nadležan nad njima.

c) Mješovito izuzeće (*exemptio mixta*) je ono koje oslobađa ujedno i mjesto i osobe, i to ili najprije mjesto i time osobe koje na njemu žive, kao šta je izuzeće teritorijalne prelature ili opatije, ili najprije osobe i time i mjesta koja joj pripadaju, kao što je po prijašnjem pravu bilo izuzeće redovničkih ustanova posvećenog života.

U t e m e l j e n j e

Izuzeće **formalno-pravno** proizlazi iz papine vrhovne, pune, neposredne i opće vlasti u Crkvi, i to ne samo u odnosu na opću Crkvu nego i u odnosu na mjesne (partikularne) Crkve i njihova ujedinjenja, tj. crkvene pokrajine i krajeve, metropolije, biskupske konferencije i sl. Zakonik kanonskog prava iz 1983. utemeljuje papinsko pravo podjeljivanja izuzeća ustanovama posvećenog života izričito na papinu primatu (kan. 591). Pape su u povijesti uistinu davali izuzeće na temelju te vlasti i branili su to svoje pravo čak proglašavajući njegovo nijekanje herezom.¹⁵

¹⁵ Usp. DENZINGER: br. 1500 (contra Febronianismum), br. 1507 i br. 1590 (contra errores synodi Pistoriensis), br. 1573 (Syllabus Pii IX); usp. također br. 1831 (Conc. Vat. I, sessio IV).

Nutarnje opravdanje izuzeća proizlazi iz posebnih svojstava ustanova koje ga posjeduju. Tako svojstvena funkcija ustanovâ posvećenog života u Crkvi zahtijeva ograničenje stanovitih općih zakona u odnosu na njih, jer redovita organizacija župe i biskupije ne može pružiti potrebnog životnog prostora posvećenom životu.¹⁶ Isto tako posebna zadaća i organizacija vojske zahtijeva da se i dušobrižništvu vojske dadne posebno mjesto u crkvenoj organizaciji, zbog čega crkveno zakonodavstvo predviđa posebno uređenje vojnog dušobrižništva (kan. 569).

Izuzeće teritorijalnih prelatura ili opatija uvjetovano je više povijesno: položaj samostana, njegov posjed, feudalno-pravni položaj itd. uvjetovali su da prelat ili opat pored svoje redovničke službe dobije i dušobrižničku vlast na određenom području izuzetom od biskupove vlasti.

P o v i j e s n i r a z v o j

Počeci redovničkog izuzeća gube se u nejasnoći kršćanske starine kao i sami počeci redovništva.¹⁷ U svakom slučaju, ono se može hvaliti šesnaestoljetnom poviješću.¹⁸ Ono što u modernom crkveno-pravnom jeziku uključuje u sebi riječ izuzeće (*exemptio*), djelomično je postojalo još od samog početka postojanja samostasna, ili se barem za tim težilo. Pravna ustanova izuzeća, u smislu izuzimanja samostana od biskupove i stavljanje pod papinu vlast, kasnijeg je datuma. Ako promotrimo povijest izuzeća, ustanovit ćemo da su razvoj redovničkih ustanova posvećenog života prema njihovu današnjem položaju stalno poticale povijesne činjenice, kao npr. ugroženost samostanskog posjeda, potreba obnove, crkvena i državna politika i suparništvo između samih redovničkih ustanova. Međutim, dublji razlog razvoja redovničkog izuzeća leži u nužnosti da vlastiti život redovničke zajednice i posebnost organizacije udruženja više samostana budu neovisni od utjecaja biskupa i župnika.¹⁹

Povijest izuzeća ustanova posvećenog života možemo podijeliti na slijedeća razdoblja: 1) od Kalcedonskog sabora do Clunya, 2) od Clunya do Asiza, 3) od Asiza do Tridentinskog sabora, 4) od Tridentinskog sabora do Zakonika iz 1917.²⁰ Tome možemo dodati 5) Zakonik iz 1917. i 6) Zakonik iz 1983.

1. Od Kalcedona do Clunya.²¹ Ovo razdoblje karakterizira nastojanje da se razgraniči vlast biskupa i opata, i posebno da se osigura sloboda samostanskog

16 Papa Leo XIII. označava smislom redovničkog izuzeća jednoobraznost i samostalnost redovničkog uređenja (usp. konst. *Romanos Pontifices*, od 8. svibnja 1981. § 7, u *Fontes* III, 173).

17 Usp. Z.T. TENŠEK, *Počeci kršćanskog monaštva*, u *Redovnička pravila*, Zagreb 1985, 17-39; LATREMOUILLE R., *Les origines de l'exemption des religieux*, u *Revue de l'Université d'Ottawa* 7(1935) 13s.

18 Najstariji dokument o pitanju izuzeća potječe iz godine 390: biskup Epifanije s Cipra potvrđuje izuzeće samostana u Betlehemu, u kojemu je živio sveti Jeronim, protiv dijecezanskog biskupa u Jeruzalemu.

19 Usp. SCHEUERMANN, n.d., 35.

20 Podjelu kao i veoma sažeti pregled povijesti razvoja izuzeća donosimo prema Scheuermannu (n.d., 35-100).

21 Kalcedonski sabor (451) se uzima kao početak povijesti redovničkog izuzeća zato što je on, koliko je dosada poznato, prvi zauzeo stanovište prema odnosu samostan-hijerarhija. Cluny se uzima kao početak udruživanja više (benediktinskih) samostana u jednu kongregaciju.

života.²² To razgraničenje nadležnosti jasno se ocrtava već u zakonodavstvu pape Grgura I. o odnosu biskup-samostan,²³ koje se sve to više nameće i utvrđuje, posebno na raznim sinodama.

U razvoju izuzeća samostana od vlasti biskupâ veoma je veliku ulogu odigrala pravna ustanova patronata, koja se s pravom može nazvati prethodnicom izuzeća. Pravi cilj patronata nije bio sprečavanje biskupove vlasti nad samostanima, nego osiguranje samostanskih vremenitih dobara od biskupâ, koji su često svoje pravo nadzora pretvarali u pravo uprave i raspolaganja te neopravdano zahvaćali u samostanske posjede.²⁴ Patronat su podjeljivali samostanima, biskup, kralj i papa obvezujući sebe i svoje nasljednike da neće dirati u posjed samostana. Patronat je uvijek podjeljivan pojedinim samostanima, nikada ujedno za više samostana ili za sve samostane jedne biskupije. Patronat što ga je podjeljivao biskup, a ponekad su ga potpisivali i susjedni biskupi, sinode i kraljevi, da bi mu dali veću djelotvornost, ipak nije pružao samostanima velike sigurnosti. Zbog toga su s vremenom i sami kraljevi počeli davati patronat, ali su ga ubrzo i sami počeli zloupotrebljavati i samostane pod svojom zaštitom smatrati svojim vlasništvom te skidati i postavljati opate. Najviše sigurnosti je davao papin patronat, koji postoji kao pravna ustanova od početka 9. stoljeća.

U ovom razdoblju se javljaju i pojedinačni slučajevi pravog izuzeća samostana od biskupove vlasti.²⁵ Ipak se za njega može ukratko reći da su samostani podložni duhovnoj jurisdikciji biskupâ, ali da postoji tendencija prema izuzeću.

2. Od Clunya do Asiza.²⁶ Samostan u Clunyu je od samog utemeljenja ne samo podvrgnut izravno papi i izuzet od svakog svjetovnog i biskupskog vrhovništva, nego je i ovlašten podložiti pod svoj nazor i druge samostane.²⁷ Tako je nastala prva samostanska kongregacija (*congregatio monastica*). Opat iz Clunya je imao pravu vlast jurisdikcije nad podložnim mu samostanima, tako da je u njima kao svoje zamjenike postavljao opate s naslovom »coabates«. Zauzima položaj sličan biskupovu i stječe pravo na biskupska obilježja (*insignia*).

22 Polazne točke tog razgraničenja su dvije suprotne odluke: na jednoj strani odluka Kalcedonskog sabora (451) koja naglašava biskupovu vlast nad monasima, a na drugoj Kartaški sabori (525. i 535) s odlukom da samostani ubuduće kao i dosada ostaju slobodni i samostalni »a condicione clericorum omnibus modis« (MANSI, 10, 656, 841s), što znači da samostani ne stoje kao klerici pod neposrednom jurisdikcijom biskupa (usp. McLAUGHLIN T.P., *Le très ancien droit monastique de l'occident*, Paris 1930, 84).

23 O tomu usp. McLAUGHLIN, *n.d.*, 148ss; LATREMOUILLE, *n.d.*, 228ss; HÜFFNER A., *Das Rechtsinstitut der klösterlichen Exemption in der abendländischen Kirche*, Mainz 1907, 14ss.

24 Kolike je to razmjere imalo, najbolje se vidi po tome što su mnogi crkveni sabori 7. stoljeća morali, rješavajući tužbe samostana protiv biskupa, opominjati biskupe da samostanski posjed nije njihovo vlasništvo i da monasi nisu njihovi robovi, te da se biskupi moraju brinuti za svoje spasenje ako ne prestanu pljačkati samostane: Tako Conc. Hispalense II (god. 619) c. 10 (MANSI 10, 560); Conc. Toletanum IV (god. 633) c. 3 (MANSI 11, 129).

25 Najstarije povijesno posvjedočeno izuzeće jednog samostana od biskupove vlasti i njegovo podvrgavanje pod papinu vlast jest slučaj samostana Bobbio iz godine 628. (PL 80 483s).

26 Asiz se uzima kao prijelomna točka u razvoju izuzeća jer je on domovina nastanka jednog od najznačajnijih centraliziranih redova.

27 Već jedna isprava pape Grgura V. (996-999) nabroja jedanaest samostana i pedeset isposničkih ćelija koji zajedno sa svim svojim posjedima sačinjavaju trajni posjed Clunya (Pl 137 932ss).

Povlastice samostana Cluny papa Urban II. proteže 1097. na sve samostane koji su Clunyu priključeni. Tako izuzeće od pojedinačne povlastice (*privilegium speciale*) prelazi u opću (*privilegium commune*): cijela klinijska kongregacija benediktinskih samostana postaje pravno izuzeta od biskupove vlasti.²⁸

Glavni elementi tog izuzeća su: sloboda izbora opata bez miješanja biskupa; sloboda izbora biskupa za razne posvete; postupno stjecanje prava na biskupska obilježja (*insignia*); izuzeće od biskupove vizitacije; izuzeće od biskupova sudstva; sloboda gradnje crkava na vlastitom zemljištu bez biskupove suglasnosti; postupno umanjivanje župnikove vlasti i izuzimanje samostanske obitelji i posluge iz župe.

Razvija se i dalje ustanova papinskog patronata, i to u pravcu sadržajnog proširenja: na izuzeće samostana od biskupove kaznene vlasti i na slobodu od biskupova utjecaja u izboru opata. Usporedo sa sadržajnim proširenjem ustanova papinskog patronata se širi i brojčano, posebno u 12. stoljeću.

3. Od Asiza do Tridentinskog sabora.²⁹ U ovom razdoblju povlastica izuzeća konačno prelazi u opću povlasticu, i to ne samo skupine samostana unutar jednoga reda nego i cijeloga reda, pa i vrste redova: prosjačkih redova. Motiv podjeljivanja izuzeća je različit: dok su prije za podjeljivanje izuzeća bili odlučujući osiguranje posjeda, potreba samostanske ili crkvene reforme i crkveno-politički razlozi, sada dušobrižništvo što ga vrše redovi dovodi same redove u sukob s biskupima i stvara potrebu izuzeća. Zakonodavstvom o izuzeću Rim želi predusresti taj sukob.

Najkarakterističniji slučaj ovog razdoblja je Franjevački red, čije su povlastice uglavnom proširivane i na ostale prosjačke redove: dominikanski, augustinijski i karmelićanski.³⁰ Centralistički uređeni Franjevački red je od samog početka tražio izuzeće od biskupske vlasti u svim redovničkim pitanjima. Njegovi redovnički poglavari rano stječu pravo dušobrižništva vlastitih podložnika i samostalnosti vršenja službe Božje u vlastitim crkvama.³¹ Uskoro će i njihovo dušobrižništvo biti obdareno povlasticama.³² U vrijeme kada je bila dužnost ispovijedanja pred vlastitim župnikom, franjevci dobivaju 1237. nečuvenu ovlast ispovijedanja onih koji su prisustvovali njihovim propovijedima.³³ K tomu dolaze

28 Istovremeno s Clunijem i poslije njega nastaju u okviru Benediktinskog reda i druge centralizirane i izuzete kongregacije, okupljene oko središta reforme kao što su: San Benedetto (Po), Corvey. St. Victor (Marseille), Chaise-Dieu (Clermont), Sahagan (Španjolska), Fucecchio (Lucca u Italiji), Monte Cassino, Hirsau, Schaffhausen. I novi ogranci Benediktinskog reda i novi redovi – Kamalduležani, Valumbrožani i Cisterci – dobivaju od Sv. Stolice istu povlasticu korporativnog izuzeća.

29 Snagom odluka tridentinskog sabora zakonodavstvo o izuzeću doživjelo je značajne izmjene.

30 Ima čak važnih isprava o zajedničkom podjeljivanju privilegija svim prosjačkim redovima (usp. HÜFFNER, n.d., 74s; MATHIS B., *Die Privilegien des Franziskanerordens bis zum Konzil von Vienne (1311)*, Paderborn 1928, 10s) ili franjevačkom i dominikanskom (usp. *Regesta Pontificum Romanorum (1198-1304)*, izd. A. Potthast, Berlin 1874-1875, 16808).

31 Važno je proširenje povlastica bulom *Virtute conspicuos* pape Aleksandra IV. od 2. kolovoza 1258. (usp. *Bull. Rom. et Taur.*, III, 736).

32 Papa Bonifacije VIII. podjeljuje im bulom *Super Cathedram* od 2. veljače 1300. pravo slobodnog propovijedanja u vlastitim crkvama i na javnim trgovima (c. 2 in Clem. 3,7; usp. c. 1. Xvag. comm. 5,7).

33 Usp. MATHIS, n.d., 104.

povlastice s obzirom na sprovod, vršenje službe Božje na mjestima udarenim interdiktom, upotrebu prijenosnih oltara ... Ukratko: dušobrižništvo franjevača je gotovo posve izuzeto.³⁴

Povećanje povlastica i izuzeća prosjačkih redova izaziva otpor biskupa i svjetovnog klera. Izuzeće još od 13. stoljeća postaje stalni predmet tužbi na crkvenim saborima.³⁵ Osjećala se potreba temeljitog reguliranja pitanja izuzeća, koje će biti provedeno tek na Tridentinskom saboru.

4. Od Tridentinskog sabora do Zakonika iz 1917. Tridentinski je sabor (1545-1563) u biti priznao izuzeće dato samostanima, samostanskim kongregacijama i redovima,³⁶ ali je ipak temeljito izmijenio sadržaj izuzeća. Može se reći da je dokinuo svako izuzeće u dušobrižništvu i posluživanju sakramenata. Redovnici su izuzeti samo ukoliko su redovnici. Od toga načela napravljene su samo neznatne iznimke. Čim se redovnik počne baviti poslovima koji ne spadaju nužno na njihov redovnički stalež, kao što su svećeničke zadaće i dušobrižništvo, i čim redovnik počini prekršaj izvan samostana, izuzeće prestaje.

Tridentinski sabor je prije svega priznao biskupima neka prava nad izuzetim redovnicima kao njihova izvorna prava.³⁷ Osim toga, priznao im je neka prava kao po pravu delegirana od Sv. Stolice. Riječ je o pravima koja se odnose na samostansku disciplinu.³⁸ Davanjem tih prava biskupima Sv. je Stolica zapravo priznala izuzeće redovnika, jer je sebi zadržala redovitu vlast, a biskupima dala samo delegiranu.

Razvoj izuzeća nakon Tridentinskog sabora bio je mnogo mirniji nego prije. Zadaća crkvenog zakonodavstva o izuzeću svodila se na dopunjavanje saborskih odredbi i daljnje preciziranje odnosa između biskupa u reguliranih redovnika.

34 Franjevački red dobiva 1258. navedenom bulom pape Aleksandra IV. puno izuzeće sa sadržajem iz prethodnog razdoblja: izuzeće od jurisdikcije dijecezanskog biskupa, prije svega od njegova prava kažnjavanja, sloboda od davanja i sloboda izbora biskupa za posvete (usp. MATHIS, *n. d.*, 18).

35 Već na lionskom saboru (1274) traženo je njegovo dokinuće a na saboru u Vienni (1311-1312) proglašavano je glavnim izvorom svih crkvenih nedaća. Sabor u Konstanzu pokušava provesti reformu izuzeća, ali bez velikih uspjeha. Lateranski sabor (1512-1517) nastoji vratiti biskupu njegova prava u odnosu na dušobrižništvo: prava podjeljivanja ovlasti za propovijedanje i ispovijedanje i pravo nadzora dušobrižničke djelatnosti redovnika (usp. konst. Leona X. *Dum intra* od 19. prosinca 1516, u *Fontes*, I, 125ss).

36 Usp. Trid. XXV, *De regul.*

37 To su: davanje dozvole za propovijedanje i u redovničkim crkvama, te nadziranje propovijedanja; davanje redovnicima ovlasti za ispovijedanje svjetovnih osoba; vizitacija samostana koji vrše dušobrižništvo nad svjetovnim osobama u svemu što se odnosi na dušobrižništvo i posluživanje sakramenata; pozivanje poglavara tih samostana na biskupijsku sinodu; davanje dozvole za tiskanje knjiga vjerskog sadržaja; dozvola za osnivanje samostana; ugriranje poštivanja u redovničkim crkvama općih crkvenih kazna koje on donese (npr. interdikta) i blagdana koje on odredi kao i sudjelovanja u javnim procesijama; rješavanje bez prava priziva sporova precedencije između izuzetih redovnika.

38 To su: briga o tumačenju Svetog pisma u samostanima, klauzuri ženskih samostana; vizitiranje zadužbinskih samostana u odnosu na disciplinu; vizitiranje i kažnjavanje redovnika koji borave izvan samostana.

U tom razdoblju nastaju brojne redovničke družbe (kongregacije) jednostavnih zavjeta, prema kojima je Sv. Stolica ispočetka zauzela odbijajući stav, kasnije ih trpjela, dok ih konačno nije počela potvrđivati: najprije pasioniste (1741) pa redemptoriste (1749). Tako se ukazuje nužnost da se i njima odredi pravni položaj u Crkvi. Prvo pravo reguliranje tih družbi predstavlja konstitucija pape Lava XIII. *Conditae a Christo* od 8. prosinca 1900.

Jedna od pet pripravnih komisija Prvoga vatikanskog sabora bila je zadužena za redovničko pravo. Priredila je osamnaest shema redovničkog prava, od kojih su samo četiri bile date saborskim ocima, a ni o jednoj nije raspravljano.

5. Zakonik kanonskoga prava iz 1917. Regulirajući pravni položaj redovnikâ, Zakonik kanonskoga prava iz 1917. zadržava izuzeće, iako nastavlja tendenciju Tridentinskog sabora povećanja biskupovih prava. Već time što ne pravi razlike između biskupovih izvornih i po pravu delegiranih prava s obzirom na redovnike i redovničke ustanove, te priznajući biskupu na temelju njegove redovite vlasti neka prava koja mu je Tridentinski sabor priznao samo na temelju vlasti po pravu delegirane od Sv. Stolice, Zakonik iz 1917. provodi daljnje ograničenje redovničkog izuzeća.³⁹

Zakonik iz 1917. razlikuje izuzete i neizuzete redovničke ustanove, te izuzetima proglašava one redovničke ustanove (*religio exempta*) svećanih i jednostavnih zavjeta koje su izuzete od jurisdikcije mjesnog ordinarija (kan. 488, br. 2). Sve ostale su neizuzete.

U odnosu na izuzeće u Zakoniku iz 1917. važnu ulogu igra razlikovanje redovničkih ustanova na redove (*ordo*), u kojima se polažu svećani zavjeti, i družbe (*congregatio*), u kojima se polažu jednostavni zavjeti (kan. 488, br. 2). Svi su redovi izuzeti, i muški i ženski, izuzevši one ženske monaške samostane koji nisu podvrgnuti muškim regularnim poglavarima (kan. 615).

Iako razlikovanje redovničkih ustanova na ustanove papinskog i ustanove biskupijskog prava po sebi nije povezano s njihovim izuzećem ili neizuzećem, te ni jedne ni druge u pravilu nisu izuzete (kan. 618 § 1), ipak ono igra stanovitu ulogu i u odnosu na izuzeće: one, naime, mogu pojedinačno specijalno dobiti izuzeće (kan. 618 § 1), što se, iako se to izričito ne kaže, može odnositi samo na ustanove papinskog prava, jer bi izuzeta redovnička ustanova biskupijskog prava bila u sebi proturječna. Osim toga, sam Zakonik iz 1917. priznaje redovničkim ustanovama papinskog prava stanovito područje izuzeća (kan. 618 § 2).

Stanovitu ulogu u odnosu na izuzeće igralo je i razlikovanje redovničkih ustanova na kleričke i laičke (kan. 488, br. 4). Tako su laičke ustanove papinskog prava bile daleko podložnije mjesnom ordinariju od kleričkih (usp. 618 § 2, br. 2).

I razlikovanje redovničkih ustanova na muške i ženske igralo je određenu ulogu u odnosu na njihovo izuzeće. Tako su svi muški redovi izuzeti, a od ženskih samo oni monaški samostalni koji su podvrgnuti muškim regularnim poglavarima (usp. kan. 615).

39 Usp. SCHEUERMANN, *n. d.*, 98.

Redovničke ustanove posvećenog života možemo s obzirom na njihovo izuzeće prema Zakoniku iz 1917. podijeliti ovako:⁴⁰ izuzeti klerički redovi, izuzete kleričke družbe (kongregacije), izuzeti muški laički redovi, izuzeti monaški ženski samostani, neizuzeti monaški ženski samostani, kleričke družbe papinskog prava, muške laičke družbe papinskog prava, ženske družbe papinskog prava, muške družbe biskupijskog prava, ženske družbe biskupijskog prava.

Izuzeće izuzetih redovničkih ustanova prema Zakoniku iz 1917. odnosi se na osobe, kako zavjetovane tako i novake, zatim redovničke kuće i crkve, i to u svemu osim u onomu što pravo izričito drukčije određuje (kan. 615). Budući da pravo mnogo toga drukčije određuje, može se reći da izuzeće izuzetih redovnika prema Zakoniku iz 1917. nije potpuno, nego mnogostruko ograničeno izuzeće.

6. Zakonik kanonskoga prava iz 1983. U dijelu Zakonika iz 1983. o ustanovama posvećenog života samo se jednom izričito govori o izuzeću – u kanonu 591, koji glasi: »Da bi se bolje providjelo dobru ustanova i potrebama apostolata, papa može, na temelju svojeg primata u općoj Crkvi, imajući u vidu opće dobro, izuzeti ustanove posvećenog života od vlasti mjesnih ordinarija i podložiti ih samo sebi ili drugoj crkvenoj vlasti.« Tekst je gotovo doslovno preuzet iz LG 45.

S jedne strane, kanon 591 predstavlja vidno poboljšanje odgovarajućeg teksta kanona 488, br. 2 Zakonika iz 1917. U njemu se, naime, za razliku od navedenog kanona iz Zakonika iz 1917, posve jasno naznačava temelj i svrha pravne ustanove izuzeća. Temelj joj je papin primat u općoj Crkvi. To je onaj isti temelj na kojemu počiva i papina vlast nad ustanovama posvećenog života. Jedina granica papina prava podjeljivanja izuzeća jest opće dobro. A svrha samog izuzeća su dobro ustanove i potrebe apostolata.

S druge strane, i pored tog poboljšanja, izuzeće ostaje mučno pitanje (*quaestio vexata*). Novi Zakonik, naime, samo, naglašava papino pravo podjeljivanja izuzeća ustanovama posvećenog života, ali ne kaže ni što je zapravo izuzeće, ni komu pripada, ni koji je njegov opseg, ni koji su mu pravni učinci. Iz teksta kanona nije razvidno koju vrijednost ima pravna ustanova izuzeća u novom pravu ustanovâ posvećenog života. Kakvu će praktičnu vrijednost imati odredba kanona 591 o izuzeću, pokazat će tek budućnost.⁴¹

Novi je Zakonik ukinuo i većinu onih razlikovanja redovničkih ustanova Zakonika iz 1917. u odnosu na izuzeće. U njemu odlučujuću ulogu u odnosu na izuzeće ustanova posvećenog života igra samo njihovo razlikovanje na ustanove papinskog i biskupijskog prava (kan. 589). Nadovezujući se, naime, na kanon 591, Zakonik iz 1983. u kanonu 593 određuje: »Ustanove papinskog prava u

40 Usp. SCHEUERMANN A., *Die Ordensleute und ihr Bischof*, u *Ordenskorrespondenz* 26(1985) 265.

41 Usp. HENSELER R., *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, izd. Klaus Lüdicke, 591; isti, *Das Verhältnis des Diözesanbischofs zu den klösterlichen Verbänden*, u *Ordenskorrespondenz* 25(1984)282ss; DAMMERTZ V., *Die Exemption der Ordensverbände im neuen Kirchenrecht*, u *Ordenskorrespondenz* 23 (1982)158; SCHEUERMANN A., n.d. 265.

stvarima uprave i discipline (ustrojstva) neposredno su i isključivo podložne vlasti Svete Stolice, pri čemu ostaje na snazi kanon 586«, koji im daje pravednu autonomiju života, posebno uprave. Tu se ne govori izričito o izuzeću, ali stavljanje ustanova posvećenog života papinskog prava pod neposrednu nadležnost Svete Stolice pretpostavlja njihovo izuzimanje iz nadležnosti mjesnih ordinarija, a to je izuzeće. Prema tome, može se reći da novi Zakonik proširuje izuzeće kada je riječ o unutarnjoj upravi i disciplini ustanova posvećenog života. Zakonik iz 1917. je priznavao izuzeće po pravu samo svim muškim redovima i ženskim monaškim samostanima koji su podvrgnuti muškim regularnim poglavcima. A novi Zakonik proširuje to izuzeće, odnosno autonomiju, u pogledu unutarnje uprave i discipline (ustrojstva) na sve ustanove posvećenog života papinskog prava: i muške i ženske, i redove i družbe (kongregacije) pa i svjetovne ustanove. Međutim, kada je riječ o apostolskoj djelatnosti ustanova posvećenog života, one su, kako ćemo vidjeti, jače nego prije uključene u biskupijske strukture.⁴²

II. SAMOSTALNOST

Ono što je za određivanje odnosa ustanova posvećenog života prema crkvenoj hijerarhiji do novog Zakonika značilo njihovo izuzeće, u novom Zakoniku znači njihova samostalnost. Zakonik iz 1917. ni jedan jedini put ne upotrebljava riječ »autonomija«. To ipak ne znači da je predmet što ga ta riječ označava nepoznat staromu pravu. Prema crkveno-pravnoj znanosti i prije novog Zakonika svakoj crkvenoj pravnoj osobi pripada dosta visok stupanj samostalnosti. Iako ona prema tome pripada i ustanovama posvećenog života, ipak joj se u redovničkom pravu nije posvećivala primjerena pažnja, barem pod pojmom »autonomija«.⁴³

Drugi vatikanski sabor veoma često upotrebljava riječ »autonomija«.⁴⁴ Višestruko je upotrebljava i novi Zakonik: kad govori o zadužbinama (kan. 115 § 3

⁴² Usp. SCHEUERMANN, *n.d.*, 265.

⁴³ Autonomiju spominju u svojim djelima iz redovničkog prava: SCHAEFER T., *De religiosis*, ed. 4, Roma 1947, 72, 74, 191; CORONATA M., *Institutiones Iuris Canonici*, I, izd. 4, Roma 1949, 16, bilj. 1 i br. 13, str. 26, bilj. 6; MÖRSDORF K., u *Lexikon für Theologie und Kirche*, I, 1130s; isti, u *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 138(1969)391; SCHEUERMANN A., *Der Bischof als Ordensoberer*, u *Episcopus. Studien über das Bischofsamt. Festschrift kard. von Faulhaber zum 80. Geburtstag*, Regensburg 1949, 342-345.

⁴⁴ Usp. Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*: br. 1 (gdje je riječ o autonomiji mnogih područja ljudskog života), br. 7 (gdje je riječ o autonomiji vremenitog reda), br. 11 (gdje je riječ o autonomiji obitelji), br. 26 (gdje je riječ o autonomiji različitih laičkih udruženja i inicijativa); Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*: br. 20 (gdje je riječ o želji za autonomijom čovjeka), br. 36 (gdje je riječ o autonomiji ljudi, društava i znanosti i ovozemnih stvarnosti), br. 41 (gdje je riječ o autonomiji stvorenja i o lažnoj autonomiji), br. 55 (gdje je riječ o smislu za autonomiju i odgovornost), br. 56 (gdje je riječ o autonomiji kulture), br. 59 (gdje je riječ o zakonitoj autonomiji umjetnosti i znanosti), br. 71 (gdje je riječ o osobnoj i obiteljskoj autonomiji), br. 75 (gdje je riječ o međusobnoj neovisnosti i autonomiji političke zajednice i Crkve).

i 1303 §1-2), kad govori o udruženjima kršćana (kan. 323), kad govori o ustanovama posvećenog života (kan. 580, 586 i 708), kad govori o školama (kan. 806 § 1) i kad govori o katoličkim sveučilištima (kan. 809).

U saborskim se dokumentima riječ »autonomija« (samostalnost) upotrebljava u širem smislu i pod njom se podrazumijeva: samostojnost, naročita struktura neke ustanove, njezina različitost od drugih ustanova koja proistječe iz prirodne stvari. U tomu smislu su međusobno autonomni (samostalni) Crkva i Država, vremeniti i nadnaravni red, pojedinac i društvo. Zakonik kanonskoga prava upotrebljava riječ »autonomija« u strogo pravnom smislu, u kojemu ona znači: samostalnost, svojevlasnost, određenu mjeru neovisnosti, samoodlučivanje i vlastito pravo pravnih osoba u Crkvi.⁴⁵

P o j a m

Nas ovdje zanima autonomija (samostalnost) ustanovâ posvećenog života. Što ona zapravo znači? Zakonik ne daje njezine tehničke definicije, nego je jednostavno priznaje svim ustanovama posvećenog života i opisuje područje na koje se odnosi (kan. 586 § 1). Možemo je definirati kao opću ovlast što je Zakonik daje ustanovama posvećenog života i društvima apostolskog života da u određenim stvarima donose kanonske propise o sebi, ravne normama općeg prava, čiji su sastavni dio, i ujedno njemu podređene ili barem s njim u skladu.⁴⁶

Kanon 586 § 1, koji se s pravom naziva **Magna carta** autonomije ustanova posvećenog života,⁴⁷ dopunjen kanonom 578 na koji upozorava, u hrvatskom prijevodu glasi: »Pojedinin se ustanovama priznaje pravedna autonomija života, posebno uprave, na temelju koje trebaju imati u Crkvi vlastitu disciplinu (ustrojstvo) i biti u stanju sačuvati netaknutom baštinu, tj. od nadležne crkvene vlasti odobrenu volju i namjere utemeljitelja u odnosu na narav, svrhu, duh, karakter ustanove te zdrave predaje same ustanove.«

Zakonik priznaje ustanovama posvećenog života **pravednu, tj. primjerenu autonomiju** (iusta autonomia), a ne autonomiju u svjetovno-pravnom smislu, tj. potpunu i posvemašnju samostalnost i neovisnost od svake crkvene hijerarhijske vlasti. Granice autonomije ustanovâ posvećenog života određene su izvana i iznutra. Izvana ih određuje opće (univerzalno) i posebno (partikularno) pravo, koje određuje njihovu ovisnost o vanjskim, crkvenim poglavarima, kao npr. određujući nužnost potvrde konstitucijâ i njihovih izmjena (kan. 587) ili suglasnosti dijecezanskog biskupa za osnivanje redovničke kuće (kan. 609 § 1).⁴⁸ Iznutra ih određuje vlastito pravo samih ustanova, koje pobliže određuje njihovu

45 Usp. SCHEUERMANN, *Das Grundrecht der Autonomie im Ordensrecht*, u *Ordenskorrespondenz* 25(1984)33.

46 Usp. ANDRES D. X., *Innovationes in parte III libri II novi Codicis, quae est de Institutis vitae consecratae et de Societatibus vitae apostolicae*; u *Commentarium pro Religiosis et Missionibus* 64(1983)18; isti, *Il diritto dei religiosi*, 20.

47 Usp. SCHEUERMANN, *n.d.* 34.

48 Usp. SCHEUERMANN, *n.d.* 36.

autonomiju na raznim razinama: na razini cijele ustanove (vlast vrhovne uprave i generalnog kapitula), na razini provincije ili provinciji odgovarajućeg dijela ustave (vlast privincijske ustanove i provincijskog kapitula), na razini pojedinih kuća (vlast kućnih, odnosno mjesnih poglavara i kapitulâ) – sve to, naravno, u skladu s općim pravom.

O p s e g

Novi Zakonik priznaje pravednu autonomiju **svim** ustanovama posvećenog života (kan. 586 § 1), dakle, i redovničkim i svjetovnim, i papinskog i biskupijskog prava, kao i društvima apostolskog života (kan. 732). Podvrgavajući ustanove posvećenog života papinskog prava u pitanjima unutarnjeg života i discipline (ustrojstva) neposredno i isključivo vlasti Svete Stolice, koja pri tom mora poštivati njihovu autonomiju (kan. 593), novi Zakonik im zapravo daje ono što je Zakonik iz 1917. izuzećem davao samo redovima. Ipak, autonomija novog Zakonika nije izuzeće Zakonika iz 1917. nego samo priznavanje samostalnosti koja svakoj ustanovi po sebi pripada. I novi Zakonik ostavlja mogućnost izuzimanja pojedinih ustanova posvećenog života. Međutim, eventualno izuzimanje im ne daje nikakvu novu, veću autonomiju, nego ih samo u onomu u čemu nisu autonomne podvrgava nekom drugom crkvenom poglavaru umjesto ordinariju. Ustanove posvećenog života su, naime, u svemu u čemu nisu autonomne u načelu uključene u mjesnu (partikularnu) Crkvu.⁴⁹

P o d r u č j e

Područje na koje se odnosi samostalnost ustanova posvećenog života jest njihov **život, posebno uprava** (kan. 586 § 1). Samostalnost života znači da taj život autonomno uređuje sama ustanova vlastitim zakonodavstvom (konstitucijama, statutima, uputama i sl.) s ciljem da se baština ustanova sačuva i ostvari u životu njezinih pripadnika. Autonomija uprave znači da poglavari i kapituli ustanove postupaju autonomno, tj. snagom osobne ili kolegijalne vlasti koju im priznaje opće crkveno pravo, posebno njegov odsjek o ustanovama posvećenog života.⁵⁰

Područje autonomije ustanovâ posvećenog života time nije iscrpljeno. U kanonu 586 § 1 stoji »opravdana samostalnost života, posebno upravljanja«, a u stanovitom smislu paralelno mjesto u kanonu 593 glasi: »unutarnjeg života i stege« (ustrojstva). Iz tog jasno proizlazi da je područje autonomije šire. Ono npr. obuhvaća odgoj vlastitih kandidata i pripadnika, određivanje prava i obveza vlastitih pripadnika, dobra, dijeljenje ustanove na dijelove itd.⁵¹

49 Usp. nav. mjesto.

50 Usp. SCHEUERMANN, *n.d.*, 35.

51 Usp. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, 20.

Opseg i domet autonomije ustanova posvećenog života pobliže određuju i oni kanoni novog Zakonika koji izričito ostavljaju konstitucijama ili temeljnom zakonu i vlastitom pravu ustanova da, vodeći računa o vlastitoj naravi, karakteru i zadaći, pobliže normiraju neke stvari, kao i oni kanoni koji to čine neizravno i uključivo pod drugim izrazima, kao što su: osobiti zakoni (*leges peculiares*), zakonito (*legitime*, *rite*), mjerodavni poglavar (*superior competens*), nadležna vlast (*auctoritas competens*), narav (*natura*), karakter (*indoles*).⁵²

Naprotiv, bavljenje dušobrižništvom, javno vršenje bogoštovlja i drugih apostolskih djela, kao što je npr. vođenje školâ koje ne služe isključivo za odgoj vlastitih kandidata i pripravnika ili bavljenje društvenom djelatnošću izvan vlastitih apostolskih djela itd., prelaze granice područja unutarnjeg života ustanova posvećenog života, pa su one u tome podložne biskupima (usp. kan. 678 § 1).

52 1) Kanoni koji određuju autonomno područje pod izrazom *konstitucije*:

a) u odnosu na redovničke ustanove: 581, 587 § 1 s 578; 587 § 2, 587 § 3, 595 § 1, 595 § 2, 596 § 1, 598 § 1, 601, 609 § 1, 613 § 1, 614, 615, 616 § 1, 616 § 3, 616 § 4, 623, 624 § 1, 625 § 1, 625 § 3, 627 § 1, 631 § 1, 631 § 2, 634 § 1, 648 § 2, 662, 667 § 3, 668 § 1, 670;

b) u odnosu na svjetovne ustanove: 581, 587 § 1 s 578; 587 § 2, 587 § 3, 595 § 1, 595 § 2, 596 § 1, 598 § 1, 601 (svi se primjenjuju i na svjetovne ustanove jer se nalaze pod zajedničkim naslovom o zajedničkim odredbama); 717 § 1, 720, 721 § 2, 722 § 3, 723 § 2, 723 § 4, 724 § 1, 729;

c) u odnosu na društva apostolskog života: 581, 587 § 1 s 578; 587 § 2, 587 § 3, 595 § 1, 595 § 2, 596 § 1, 598 § 1, 601 (svi prema odredbi kan. 732 primjenjuju na društva apost. života); 731 § 1, 731 § 2, 734; 623, 624 § 1, 625 § 1, 625 § 3, 627 § 1, 631 § 2 (svi se prema odredbi kan. 734 primjenjuju na društva apost. života); 736 § 1, 737, 738 § 1, 738 § 3, 739, 741 § 1, 742, 743 (njima bi se mogli dodati i svi drugi kanoni Zakonika koji se pozivaju na konstitucije ustanova: 266 § 2, 765, 832, 833, br. 8, 968 § 2, 969 § 2, 1019 § 1, 1174 § 1, 1427 § 1, 1427 § 2).

2) Kanoni koji određuju autonomno područje pod izrazom *vlastito pravo*:

a) u odnosu na redovničke ustanove: 587 § 4, 597 § 1, 598 § 2, 600, 607 § 2, 608 (pomiješan s općim pravom), 611, br. 2 (pomiješan), 611, br. 3 (pomiješan), 613 § 2 (pomiješan), 615, 616 § 1, 617, 619, 622, 623, 624 § 2, 624 § 3, 626, 627 § 2, 628 § 1, 629, 630 § 2, 631 § 2, 631 § 3, 632, 633 § 1, 636 § 1, 636 § 2, 638 § 1, 638 § 2, 641, 643 § 2, 645 § 3, 650 § 1, 653 § 2, 654 (pomiješan), 655, 656, br. 3, 657 § 2, 658, 659 § 2, 663 § 3, 667 § 1, 668 § 2, 668 § 3, 668 § 4, 668 § 5, 669 § 1, 684 § 3, 684 § 4, 696 § 1, 696 § 2;

b) u odnosu na svjetovne ustanove: 587 § 4, 597 § 1, 600 (svi se primjenjuju na svjetovne ustanove jer se nalaze pod zajedničkim naslovom o zajedničkim normama); 716 § 1, 718, 719 § 1;

c) u odnosu na društvo apost. života: 587 § 4, 597 § 1, 598, 600 (svi se prema odredbi kan. 732 primjenjuju na društva apost. života); 732, 733 § 1, 617, 619, 622, 623, 624 § 2, 624 § 3, 626, 627 § 2, 628 § 1, 629, 630 § 2, 631 § 2, 631 § 3, 633 § 1 (svi se prema odredbi kan. 734 primjenjuju na društva apost. života); 734, 735 § 1, 643 § 2, 645 § 3 (primjenjuju se na društva apost. života prema odredbi kan. 735 § 2); 735 § 3, 740, 741 § 1; 696 § 1, 696 § 2 (primjenjuju se na društva apost. života prema odredbi kan. 746); 746.

3) Kanoni koji određuju autonomno područje *pod drugim izrazima*: 573 § 2, 574 § 2, 576, 578, 580, 581, 585, 586 § 1, 586 § 2, 587 § 1, 587 § 3, 587 § 4, 588 § 2, 588 § 3, 593, 594, 595 § 1, 598 § 1, 603 § 2, 604 § 2, 605, 607 § 3, 608, 609 § 2, 611, br. 1, 612, 614, 619, 621, 624 § 1, 628 § 2, 630 § 1, 631 § 1, 633 § 2, 635 § 1, 635 § 2, 638 § 3, 642, 646, 647 § 2, 651 § 1, 652 § 1, 652 § 2, 656, br. 5, 659 § 1, 659 § 3, 665 § 2, 667 § 2, 667 § 3, 671, 675 § 3, 677 § 1, 677 § 2, 678 § 2, 680, 684 § 2, 685 § 1, 685 § 2, 687, 690 § 1, 692, 694 § 2, 696 § 1, 701, 702 § 1, 705, 708, 713 § 2, 721 § 3, 722 § 1, 725, 728, 729, 731 § 1, 732, 734, 738 § 1, 740, 744 § 1, 745.

Usp. ANDRES, *Innovationes*, u *n.d.*, 16-18; isti, *Il diritto dei religiosi*, 22-23.

Vlastita djela

Negdje u sredini između unutarnjeg i vanjskog područja života redovničkih ustanova stoje njihova vlastita apostolska djela (*propria apostolatus opera*). Sloboda obavljanja tih djela je uključena u samoj suglasnosti dijecezanskog biskupa za osnivanje redovničke kuće, ukoliko u samoj suglasnosti nisu postavljeni neki uvjeti (kan. 611, br. 2). U vlastita djela redovničkih ustanova spadaju i svjetovna udruženja vjernika, čiji članovi žive u svijetu u duhu neke redovničke ustanove, provode apostolski život i teže za kršćanskom savršenosti pod višim vodstvom iste redovničke ustanove, a zovu se treći red ili slično (kan. 303). Pravo osnivanja i vođenja tih udruženja u redovničkim kućama ili crkvama također je uključeno u suglasnosti dijecezanskog biskupa za osnivanje redovničke kuće (kan. 312 § 2). Iako biskupijska svjetovna udruženja vjernika u načelu stoje pod višim vodstvom dijecezanskog biskupa, autonomija redovničkih ustanova se odražava i na osnivanje i duhovno vodstvo tih udruženja u vlastitim kućama i crkvama.⁵³

Utemeljenje

Zakonik ne navodi razloga priznavanja pravedne samostalnosti ustanovama posvećenog života. Treba ga tražiti u teologiji i pravnoj znanosti. Ukratko možemo reći da on leži: u karizmatскоj naravi ustanova posvećenog života; u njihovom služenju cijeloj Crkvi kao njihovu konstitutivnom svojstvu; u njihovim ciljevima i zadaćama; u njihovoj povijesti i sadašnjoj važnosti za život i apostolat Crkve.⁵⁴

Cilj

Suprotno tomu, Zakonik posve određeno opisuje cilj i svrhu autonomije ustanova posvećenog života: 1) da bi mogle imati u Crkvi vlastitu disciplinu (ustrojstvo); 2) da bi mogle sačuvati netaknutu baštinu, tj. volju i namjere utemeljenja u odnosu na narav, svrhu, duh i karakter ustanove te zdrave predaje same ustanove (kan. 586 § 1 dopunjen kan. 578).⁵⁵

Važnost

Koliko je crkvenom zakonodavcu stalo do autonomije ustanova posvećenog života, najbolje se vidi iz odredbe da »na mjesnog ordinarija spada čuvati i braniti

⁵³ Usp. SCHEUERMANN, *n.d.*, 37.

⁵⁴ Usp. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, 21.

⁵⁵ Usporedi također PC 2; *Motu proprio* pape Pavla VI. *Ecclesiae Sanctae*, od 6. kolovoza 1966, II, 12.

tu autonomiju» (kan. 586 § 2). S onim *spada* crkveni zakonodavac želi naglasiti i nadležnost i dužnost mjesnih ordinarija da i sami poštuju autonomiju ustanova posvećenog života kao bitni element njihova samoostvarenja i da je brane od ugrožavanja izvana.⁵⁶ Osim toga, Zakonik više puta izričito traži poštivanje autonomije ustanovâ posvećenog života: kad govori o pridruživanju jedne ustanove drugoj (kan. 580); kad ustanove papinskog prava podvrgava neposrednoj i isključivoj vlasti Svete Stolice (kan. 593); kad ustanove biskupijskog prava stavlja pod posebnu brigu dijecezanskog biskupa (kan. 594); kad preporučuje udruživanje viših poglavara u konferencije ili vijeća (kan. 708). Konačno, Zakonik i neizravno traži poštivanje autonomije ustanova posvećenog života kad god upozorava na njihov karakter, duh, narav, namjere utemeljiteljâ i posebnosti svake ustanove.⁵⁷

Proširenje autonomije

U odnosu na Zakonik iz 1917. novi Zakonik u nekim predmetima proširuje autonomiju ustanova posvećenog života. Ovdje ćemo navesti samo najznačajnije slučajeve:

1) Dijeljenje ustanovâ posvećenog života na dijelove, kako god se oni zvali (provincije i sl.), osnivanje novih dijelova ustanove, spajanje postojećih ili drukčije njihovo razgraničenje prema novom je Zakoniku autonomno pravo same ustanove (kan. 581) i nije više pridržano Svetoj Stolicu, ni kad se radi o redovničkim ustanovama papinskog prava (usp. kan. 494 § 1 Zakonika 1917).

2) Ne traži se više suglasnost Svete Stolice za osnivanje i dokidanje svih kuća izuzetih redovničkih ustanova ni za osnivanje redovničkih kuća uopće na području pod Kongregacijom za evangelizaciju naroda (kao što je tražio Zakonik 1917, kan. 497 § 1 i 498). Prema novom Zakoniku suglasnost Svete Stolice se traži jedino za osnivanje ženskih i monaških samostana (kan. 609 § 2) i za dokidanje jedine kuće redovničke ustanove i ženskog monaškog samostana (kan. 616 § 2 i 4).

3) Suprotno kanonu 505 Zakonika iz 1917. novi Zakonik ne određuje pobliže trajanja službe redovničkih poglavara, nego daje samo opće smjernice u tomu pogledu: da služba poglavara treba biti na određeno vrijeme, ali konstitucije mogu predvidjeti i doživotnu službu za vrhovne voditelje i poglavare samostojnih samostana; da se vlastito pravo mora pobrinuti prikladnim normama da poglavari koji su postavljeni na određeno vrijeme ne bi ostajali na službama duže vrijeme bez prekida (kan. 624 § 1-2).

4) Prema novom Zakoniku papinsku klauzuru (*clausura papalis*) treba obdržavati samo u ženskim monaškim samostanima koji su u potpunosti usmjereni na kontemplativni život,⁵⁸ dok se svim ostalim ženskim monaškim samostanima ostavlja da u konstitucijama odrede primjerenu klauzuru (kan. 667 § 3).

⁵⁶ Usp. SCHEUERMANN, *n.d.*, 35; ANDRES, *n.d.*, 21.

⁵⁷ Usp. ANDRES, *n.d.*, 22.

⁵⁸ U ovom času je papinska klauzura uređena instrukcijom Kongregacije za redovnike i svjetovne ustanove *Venite seorsum* od 15. kolovoza 1969, objavljenom u AAS 31(1969)674-690, a hrvatski se prijevod nalazi u *Crkva redovnicima*. Dokumenti o redovništvu, Zagreb 1974, 186-206.

5) Novi Zakonik više ne traži dozvole Svete Stolice za osnivanje kuće novicijata u redovničkoj ustanovi papinskog prava, nego osnivanje, premještanje i dokidanje kuće novicijata u svim redovničkim ustanovama stavlja u nadležnost vrhovnog voditelja uz suglasnost njegova vijeća (kan. 647 § 1).

Novi Zakonik kanonskoga prava, dakle, naglašava autonomiju svih ustanova posvećenog života i znatno proširuje njezino područje. To je znak povjerenja crkvenog zakonodavca da su ustanove posvećenog života sposobne same, vodeći računa o svojem karakteru, ciljevima i načinu življenja, pravno voditi i normirati ono što je potrebno za ostvarenje evandeoskih savjeta i zajedničkog života i rada. Za ustanove je to šansa, a za zakonodavca stanoviti riziko,⁵⁹ koji je ublažen na taj način što je predviđen nadzor izvanjskih crkvenih poglavara i toga autonomnog područja života i discipline ustanova posvećenog života, i to prije svega nužnošću odobrenja konstitucija. A upravo u konstitucijama treba pobliže regulirati i normirati autonomno područje života i discipline ustanova posvećenog života.

III. PODLOŽNOST DIJECEZANSKOM BISKUPU

a) PODRUČJE UNUTARNJEG ŽIVOTA

Vidjeli smo da autonomija (samostalnost) ustanova posvećenog života na području unutarnjeg života, posebno uprave i discipline (ustrojstva), ne znači njihovu potpunu neovisnost o crkveoj hijerarhiji ni na tom području.⁶⁰ To je, dakle, prvo područje njihove ovisnosti o poglavarima mjesnih (partikularnih) Crkava, prije svega o dijecezanskim biskupima odnosno mjesnim ordinarijima.

Zato nije nikakvo proturječje što novi Zakonik, koji priznaje primjerenu samostalnost svim ustanovama posvećenog života, povjerava ustanove posvećenog života biskupijskog prava posebnoj *brizi* dijecezanskog biskupa (kan. 594), a pravno samostojne samostane (*monasterium sui iuris*) koji nemaju drugoga višeg poglavara osim svojega voditelja i nisu tako ujedinjeni s nekom ustanovom da njezin poglavara ima nad njima pravu i u konstitucijama određenu vlast, povjerava posebnom *nadzoru* dijecezanskog biskupa (kan. 615). Dijecezanski biskup je za njih neposredno nadležna crkvena vlast. Ovisnost ustanova posvećenog života biskupijskog prava i navedenih samostojnih samostana o dijecezanskom biskupu očituje se u slijedećim slučajevima:

1) Kod ustanova biskupijskog prava na biskupa glavnog sjedišta spada odobrenje konstitucija i u njima zakonito uvedenih izmjena te rješavanje viših poslova koji se odnose na cijelu ustanovu. Nadalje, dijecezanski biskup može u pojedinačnim slučajevima podijeliti oslobođenje od obveze konstitucija (kan. 595).

⁵⁹ Usp. SCHEUERMANN, n.d., 41.

⁶⁰ Usp. CD 35, br. 4 i 5.

2) Pravo je i dužnost dijecezanskog biskupa vizitirati i s obzirom na redovničku disciplinu sve spomenute samostojne samostane i kuće ustanove biskupijskog prava na svom teritoriju (kan. 628 § 2).

3) Pravno samostojni samostani moraju jednom godišnje položiti račun o upravljanju mjesnom ordinariju, koji ima pravo uvida i u ekonomske račune redovničke kuće biskupijskog prava (kan. 637).

4) I spomenuti samostojni samostani i ustanove biskupijskog prava moraju imati pismenu suglasnost mjesnog ordinarija za valjanost otuđenja i bilo kojeg posla po kojemu imovina pravne osobe može pretrpjeti štetu (kan. 638 § 4).

5) I kod spomenutih samostojnih samostana i kod ustanova biskupijskog prava za valjanost dopuštenja za napuštanje ustanove za vrijeme privremenih zavjeta traži se da je potvrdi dijecezanski biskup kuće kojoj pripada onaj tko ga traži (kan. 688 § 2).

6) Kod spomenutih samostojnih samostana na dijecezanskog biskupa spada donošenje dekreta o otpuštanju pripadnika (kan. 699 § 2), a kod ustanova biskupijskog prava dekret o otpuštanju pripadnika mora potvrditi dijecezanski biskup kuće kojoj pripada redovnik koji se otpušta (kan. 700).

Kao stanovito ograničenje autonomije ustanovâ posvećenog života uopće, tj. svih ustanova, možemo navesti i sljedeće nadležnosti dijecezanskog biskupa:

- 1) njegovo pravo osnivanja ustanovâ posvećenog života (kan. 579);
- 2) nužnost njegove suglasnosti za osnivanje redovničke kuće (kan. 609 § 1);
- 3) nužnost njegove pismene dozvole za gradnju redovničke crkve na određenom mjestu uz redovničku kuću (kan. 1215 § 3);
- 4) njegova nadležnost za blagoslov redovničkih crkava (kan. 1207);
- 5) njegova nadležnost za primanje zavjeta eremita (kan. 603 § 2) i za posvetu djevice (kan. 604 § 1);
- 6) njegovo pravo vizitiranja redovničkih crkava i oratorija otvorenih za vjernike te njihovih škola i drugih vjerskih ili karitativnih djela (kan. 683 § 1);
- 7) njegovo pravo ulaska u klauzuru samostana monahinja i dopuštanja da i drugi mogu ući u njihovu klauzuru, kao i da monahinje mogu iz nje izići (kan. 667 § 4);
- 8) njegovo pravo da kaznama obuzdaje redovnike u svemu u čemu su mu podložni (kan. 1320);
- 9) njegovo pravo da u stanovitim slučajevima i uz određene uvjete zabrani redovniku boravak u biskupiji (kan. 679);
- 10) njegovo pravo da osobno vlastitom vlašću providi protiv zlorabotrebna na koje naide prigodom vizitacije redovničkih crkava, oratorija i drugih djela ako ne providi redovnički poglavar, iako upozoren (kan. 683 § 2).

B. »APOSTOLSKA« PODLOŽNOST

Polezeći od nauka Drugoga vatikanskog sabora, koji naglašava da »redovnički svećenici ... na neki način pripadaju dijecezanskom kleru« i da ostali redovnici, kako muški tako i ženski, »na neki način pripadaju obitelji dijeceze« (CD 34), novi Zakonik izričitiije nego je to bilo prije uključuje ustanove posvećenog života u strukture biskupije.⁶¹ To posebno dolazi do izražaja u slijedećim slučajevima: svećenici pripadnici redovničkih ustanova i društava apostolskog života imaju aktivno i pasivno pravo glasa u biranju svećeničkog vijeća biskupije (kan. 498 § 1, br. 2); članovi svih ustanova posvećenog života mogu biti članovi pastoralnog vijeća biskupije (kan. 512 § 1); redovničke ustanove i društva apostolskog života zastupljeni su na područnim (partikularnim) saborima (kan. 443 § 3, br. 2) i na biskupijskim sinodama (kan. 463 § 1, br. 9 i § 2).

Granicu njihova uključivanja u strukture mjesne (partikularne) Crkve, odnosno biskupije, predstavlja jedino njihova baština, koju moraju poštivati i same ustanove (kan. 578) i biskupi (kan. 586 § 2). Upravo zbog toga se pripadnici redovničkih ustanova, koje su u potpunosti usmjerene na kontemplativni život, ne mogu pozivati da pružaju pomoć u raznim pastoralnim službama bez obzira na potrebe apostolata (kan. 674). U drugim ustanovama, koje se posvećuju djelima apostolata, apostolsko djelovanje spada na samu njihovu narav (kan. 675 § 1), pa se njihovi pripadnici mogu, vodeći računa o baštini, odnosno o posebnosti same ustanove i uz suglasnost njihovih poglavara, pozvati u apostolsku službu mjesne (partikularne) Crkve, odnosno biskupije.⁶²

A budući da »dijecezanskom biskupu pripada u povjerenoj mu biskupiji sva redovita, vlastita i neposredna vlast koja mu je nužna za vršenje službe« (kan. 381 § 1; usp. CD 8a) i budući da je dužnost dijecezanskog biskupa »da vodi brigu da se u cijeloj biskupiji ili u pojedinim njezinim okružjima sva apostolska djela usklađuju pod njegovim ravnanjem« (kan. 394 § 1; usp. CD 17a), jasno je da su i pripadnici ustanova posvećenog života, koji su uključeni u apostolat biskupije, u stanovitoj mjeri podložni njegovoj vlasti. Neki je, zato što se odnosi na apostolat, nazivaju »apostolskom« podložnošću.⁶³ To je drugo područje podložnosti ili ovisnosti ustanova posvećenog života o dijecezanskom biskupu.

Temeljni zakon ovisnosti o dijecezanskom biskupu redovnika uključenih u apostolat biskupije predstavlja kanon 678 § 1, prema kojemu su »redovnici u onomu što se odnosi na dušobrižništvo, javno vršenje bogoštovlja i druga djela apostolata podložni vlasti biskupâ, prema kojima se moraju odnositi s dužnom poslušnošću i poštovanjem«.

61 Usp. SCHEUERMANN, *Die Ordensleute und ihr Bischof*, n.d., 266; HENSELER, *Das Verhältnis des Diözesanbischofs zu den klösterlichen Verbänden*, n.d., 286.

62 Usp. HENSELER, n.d., 287-290.

63 Usp. PINHEIRO A., *Bishop-Religious relationship. The »apostolic subjection« of Religious to the power of diocesan Bishop in the exercise of apostolic activities in the diocese (can. 678, §§ 1 & 2), Commentarium pro religiosis et missionibus* 68(1987)43.

Područja apostolske podločnosti redovnikâ dijecezanskom biskupu su, dakle:

- 1) dušobrižništvo;
- 2) javno vršenje bogoštovlja;
- 3) druga djela apostolata.

1. Podločnost na području dušobrižništva

Pod dušobrižništvom (*cura animarum*) podrazumijeva se ovdje sve zadaće i službe što ih sveti službenici obavljaju na »spasenje duša«, koje je, kako kaže posljednji kanon Zakonika (1752), vrhovni zakon u Crkvi. Konkretna područja dušobrižništva u kojima su redovnici podložni vlasti biskupa jesu slijedeća: službe župnika, župskog vikara, kapelana i upravitelja crkve; propovijedanje puku, katehetsko-liturgijska pouka i katolički vjersko-moralni odgoj; upotreba sredstava društvenog priopćavanja i tiska; udruženje vjernika; misionarska djelatnost; javno ponašanje.⁶⁴

U svim tim djelatnostima novi Zakonik je preuzeo u biti staro pravo dopunjeno pokoncilskim odredbama. U njima su i prema Zakoniku iz 1917. čak i izuzeti redovnici bili na pravno određeni način podložni dijecezanskom biskupu.⁶⁵ Vodstvo, nadzor, organizacija i personalne odluke u svim tim djelatnostima spadaju na biskupa, ali nikada isključujući potpuno redovničke poglavare. Jer, u svim tim djelatnostima redovnici su podložni i svojim poglavarima, djeluju kao pripadnici svoje redovničke ustanove, podložni su disciplini svoje redovničke ustanove. Zbog toga dijecezanski biskup ne može po volji, tj. samostalno raspolagati redovnicima uključenima u apostolat biskupije, nego je u njihovu postavljanju za pastoralne službe i zadaće upućen na prijedlog ili barem suglasnost nadležnog redovničkog poglavara (kan. 682 § 1), dok njihovo uklanjanje s tih službi mogu jednakopravno odrediti i dijecezanski biskup i redovnički poglavar, pri čemu su dužni jedan drugoga samo upozoriti, a ne tražiti jedan od drugoga suglasnost (kan. 682 § 2).

2. Podločnost na području javnog vršenja bogoštovlja

Ovdje je riječ o **javnom vršenju** bogoštovlja (*exercitium publicum cultus divini*), a ne o vršenju **javnog bogoštovlja**. Iz toga jasno slijedi da su redovnici podložni biskupu u javnom vršenju i javnog i privatnog bogoštovlja, tj. i u javnom vršenju neliturgijskih, izvanliturgijskih, paraliturgijskih i pobožnih praksi, kao i to da nisu podložni dijecezanskom biskupu u privatnom vršenju javnog bogoštovlja, tj. u vršenju liturgijskih čina u korist samo redovničke zajednice, pri čemu ostaje na snazi njihova obveza opsluživanja liturgijskih zakona i u privatnom vršenju liturgijskih čina.⁶⁶

⁶⁴ Usp. PINHEIRO, n.d., 59s.

⁶⁵ Usp. SCHEUERMANN, *Exemption*, 133ss.

⁶⁶ Usp. PINHEIRO, n.d., 195s.

Konkretna područja apostolske podložnosti redovnikâ dijecezanskom biskupu u javnom vršenju bogoštovlja bila bi: posluživanje sakramenata i blagoslovina; obavljanje crkvenog sprovoda; štovanje svetaca, svetih slika i relikvija; odredbe o svetim mjestima i vremenima.⁶⁷

3. Podložnost na području drugih djela apostolata

»Druga djela apostolata« (alia apostolatus opera) jedan je sveobuhvatan izraz za sve druge apostolske djelatnosti redovnikâ u najširem značenju te riječi, koje nisu obuhvaćene ni pod dušobrižništvom ni pod bogoštovljem. Budući da se dušobrižništvo i bogoštovlje odnose na sveti apostolat, može se reći da se druga djela apostolata odnose na karitativno-socijalnu djelatnost redovničkih ustanova, koja im je oduvijek bila svojstvena.⁶⁸

Budući da je dužnost dijecezanskog biskupa voditi brigu da se u cijeloj biskupiji ili u pojedinim njezinim dijelovima sva apostolska djela usklađuju pod njegovim ravnanjem, poštujući pri tomu vlastiti karakter svakoga od njih (kan. 394 § 1), jasno je da su tu obuhvaćena i redovnička »druga djela apostolata« iz kanona 678 § 1. Međutim, zbog sveobuhvatnosti tog pojma nê moguće je konkretnije odrediti podložnost redovnika dijecezanskom biskupu na tom području. Ona će ovisiti o konkretnoj situaciji mjesne (partikularne) Crkve, o njezinu posebnom (partikularnom) zakonodavstvu u tomu pogledu, o njezinim administrativno-apostolskim strukturama, i posebno o vrsti redovničkih apostolskih djela, tj. o tome je li riječ o njihovim vlastitim apostolskim djelima ili o njima povjerenim apostolskim djelima.⁶⁹

* * * * *

Apostolska podložnost dijecezanskom biskupu redovnika, uključenih u apostolat biskupije, ne oslobađa ih ni od podložnosti vlastitim poglavarima u vršenju vanjskog apostolata ni od obveze da pri tomu ostanu vjerni disciplini ustanove. Štoviše, ako je potrebno, i sami su biskupi dužni požurivati tu njihovu obvezu (kan. 678 § 2). Da se redovnici, uključeni u vanjski apostolat biskupije,

67 Usp. PINHEIRO, n.d., 198.

68 Usp. PINHEIRO, n. d., 206ss; SCHEUERMANN, *Die Ordensleute und ihr Bischof*, n.d., 274 s.

69 Usp. PINHEIRO, n. d., 208; ANDRES, *Relaciones entre Obispos y Religiosos. Análisis y significado*, u *Il nuovo Codice di diritto canonico*, Roma 1983 (ed. P.U. Lateranense), 233-264; ISTI, *Apertura y diálogo con la Iglesia y el Mundo, innovaciones del Código al exterior de los Institutos de vida consagrada*, u *Confer* 1983, 357-412; ISTI, *I rapporti tra gerarchia e religiosi*, u *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1984, 194-231; ISTI, *Cuestiones generales jurídicas del Mutuae relationes*, u *Revista Española de Derecho Canónico*, 1978, 548-657; ISTI, *El relieve de una oportuna coordinación entre Obispos y Superiores religiosos mayores*, u *Confer* 1979, 135-185.

ne bi našli u procijepu između biskupa i vlastitog redovničkog poglavara, Zakonik naređuje biskupima i redovničkim poglavarima da u uređivanju apostolskih djela redovnikâ postupaju **sporazumno** (kan. 678 § 3). A da u vršenju vanjskog apostolata ne bi dolazilo do raskoraka između raznih redovničkih ustanova međusobno i njih i svjetovnog klera, Zakonik zahtijeva unapređivanje uredne **suradnje** između samih redovničkih ustanova i između njih i svjetovnog klera te **usklađivanje** svih apostolskih djela pod ravnanjem dijecezanskog biskupa (kan. 680). I jedan od razloga zbog kojih Zakonik preporučuje udruživanje viših redovničkih poglavara u konferencije ili vijeća jest »uspostavljanje **prikladnog sklada i suradnje** s biskupskim konferencijama i također pojedinim biskupima« (kan. 708). Tako možemo reći da je prema novom Zakoniku sporazumijevanje ili suradnja, uz izuzeće, samostalnost i apostolsku podložnost, četvrti pojam koji opisuje odnos ustanova posvećenog života prema hijerarhijskoj vlasti mjesne (partikularne) Crkve. Sporazumijevanje i suradnju ne može nadoknaditi ni učiniti suvišnima nikakvo umnožavanje konkretnih normi za uređivanje pojedinačnih pitanja iz tih odnosa.

VLASTITO PRAVO USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA

Uspoređujemo li među sobom crkvena zakonodavstva raznih povjesnih razdoblja gledom na ustanove posvećenoga života ne možemo ne zamijetiti da se u novom često i uporno ističe »vlastito pravo«, i to najviše u zakonodavstvu za ustanove posvećenoga života. No ipak, vlastito pravo u sadašnjem crkvenom zakonodavstvu nije neka novost, jer ga je Crkva i prije priznavala u svojem pravnom poretku. Zato su postojali i postoje u Crkvi razni zakonodavci od vrhovnog na niže, koji za područje svoje mjerodavnosti donose zakone.

Zakonik iz godine 1917. ne služi se izrazom »vlastito pravo« u kanonima o redovnicima (478-681), ali se ipak u njem govori o vlastitim zakonima same družbe (usp. kan. 488 1°, 495 § 2), o Pravilima i posebnim konstitucijama pojedinih redovničkih družbi (kan. 489, 593). Konstitucije se spominju barem osamdeset puta kao pravo koje treba obdržavati.

Raznolikost milosnih darova i provođenja u život

Crkveni Zakonik iz godine 1983. govori o ustanovama posvećenoga života u drugoj knjizi trećem dijelu od kanona 573. do 746. i još na nekim drugim mjestima Zakonika. Crkva, napredujući u spoznaji same sebe, shvatila je jasnije značenje milosnih darova, koje joj daje Duh Sveti dajući joj ustanove posvećenoga života. Narav milosnoga dara danoga Crkvi takva je da odgovara njezinoj naravi ljudskog društva, i zato, da bi taj dar mogao biti društveno djelotvoran i da bi se sačuvao u svojoj izvornosti i cjelovitosti, teži za tim da se izrazi na ljudski način¹, a to se čini sastavljanjem pravilnika (statuta), konstitucija (ustava) i drugih isprava pravne ili kakve druge naravi.

Zakonodavna vlast u ustanovama posvećenoga života

Milosni dar uključuje u sebi određenu volju Božju koja obvezuje. Stoga je potrebno što jasnije i potpunije spoznati njegov sadržaj. Bog odabire ljude po kojima daje svoj dar Crkvi, a ona ima vlast i dužnost da pomogne da se ta volja Božja ostvari u njezinu životu. Crkva to čini među ostalim i svojom zakonodavnom vlašću i to neposredno, ili pak tako, da određeniji izražaj povjeri unutrašnjoj vlasti ustanove, koja je neposredni korisnik milosnog dara.

¹ Usp. WILHELM BERTRAMS S. I., *De constitutione Ecclesiae simul charismatica et institutional*, u *Quaestiones fundamentales Iuris Canonici*, Roma 1969, 284.

Pravni izvor prava je vlast koja može zakonito donositi zakone i odredbe koje stvaraju neko pravo. Takva vlast mora postojati u zajednicama koje su sposobne za primanje zakona, koji njih kao takve obvezuju. Bez obzira na broj članova, ustanova posvećenoga života smatra se zajednicom sposobnom za primanje zakona.

Vlast koja se u ustanovama vrši crkvena je i nadnaravna. Prema kan. 618. poglavari ju primaju od Boga po služenju Crkve. Ta vlast je javna, a ne posebnička i razlikuje se prema poslovima i službama koje treba vršiti. Svećeničke redovničke ustanove imaju uz to i crkvenu vlast upravljanja za izvanjsko i za unutrašnje područje (kan. 596 § 2) i vršenju te vlasti primjenjuju se kanoni 131, 133 i 137-144 (kan. 596 § 3).

Zakon općenito govoreći je uredba, kojom se određuje, kako treba nešto učiniti radi općeg dobra, a donosi je mjerodavna vlast. Kao što postoje različite razine mjerodavnosti, tako postoje i razni stupnjevi zakona: postoje opći zakoni, koje donosi Vrhovni prvosvećenik kao vrhovni ljudski zakonodavac Crkve; postoje krajevni zakoni, koje donose posebni sabori za svoje područje (kan. 445), mjesni biskupi za svoje područje (kan. 391); vlastiti zakoni ustanove (kan. 573 § 2) koje donosi opća skupština (generalni kapitul) ustanove (kan. 631 § 1), obvezuju u savjesti, vrijede za izvanjsko i za unutrašnje područje, treba ih izvršavati iz poslušnosti (usp. kan. 578, 598).²

Zakonik govori o vlastitim zakonima ustanove i potiče poglavare da pruže primjer obdržavanja zakona i predaja vlastite ustanove (kan. 619), ne praveći u tom nikakve razlike među ustanovama.

Značenje izraza »vlastito pravo«

Izraz »vlastito pravo« susrećemo u Zakoniku 1983. ponajviše u zakonodavstvu za ustanove posvećenoga života, a u užem smislu obuhvaća pravne isprave bilo kojega imena, a koje potječu od same ustanove. Ne razmatramo ovdje značenje izraza »vlastito pravo« u kanonima 232, 292, 317 § 1, 1052, 1311, 1401 i drugdje, gdje označuje osobnu ovlast (facultas subiectiva), a ne pravnu ili zakonsku odredbu (norma obiectiva).³

Sastavni dijelovi vlastitoga prava

Prema kan. 587 postoje dva sastavna dijela vlastitoga prava i to: temeljni zakonik ili konstitucije i drugi zakonici. S obzirom na važnost sadržaja ova se dva zakonika razlikuju po tome, što temeljni zakonik ili konstitucije trebaju

2 Usp. JEAN B. BEYER, S. J., *De novo iure circa vitae consecratae instituta et eorum sodales quaesita et dubia solvenda*, u *Periodica de re morali, canonica, liturgica* 75(1986)536s.

3 Usp. FRANCISCO JAVIER URRUTIA S.J., *De quibusdam quaestionibus ad librum primum Codicis pertinentibus*, u *Periodica* 73(1984)300s.

odobrenje mjerodavne crkvene vlasti i može ih se mijenjati samo s njezinim pristankom (kan. 587 § 2). Mjerodavna crkvena vlast je Apostolska Stolica ili mjesni biskup (kan. 579, 589). Drugi zakonik ili zakonike donosi mjerodavna vlast ustanove, to jest opća skupština, koja ih može preispitivati i preuređivati prema zahtjevima vremena i mjesta (kan. 587 § 4, 631 § 1).

Sadržaj vlastitoga prava općenito

1) Temeljni zakonik ili konstitucije moraju po odredbi kan. 587 § 1 sadržavati:

1° duh i nakane osnivatelja što ih je mjerodavna crkvena vlast potvrdila s obzirom na narav, svrhu, duh i obilježje ustanove, njezine zdrave predaje: a to sve tvori baštinu same ustanove (kan. 578);

2° temeljne odredbe o upravljanju ustanovom i stezi članova, o pritjelovljenju i odgoju (formaciji) članova, a i o vlastitom predmetu svetih veza.

2) Sve ostale odredbe mjerodavne vlasti ustanove uvrštavaju se u drugi zakonik, koji može biti višestruk (kan. 587 § 4). Zakonik spominje na pr. uredbu o odgoju (kan. 650 § 1), o rasporedu odgoja (kan. 659 § 2), o rasporedu nauka (kan. 659 § 3).

Kada Zakonik upućuje na vlastito pravo, ili da to pravo mora nešto odrediti o nekoj stvari, tada se o tom predmetu može donijeti odredba bilo u konstitucijama, bilo u kojem drugom zakoniku. No ako Zakonik kaže, da o nekoj stvari odredbu treba donijeti u konstitucijama, tada se ona ne donosi u drugom zakoniku.

Nazivi zbirki vlastitoga prava

S obzirom na naziv zakonika vlastitoga prava čini se da bi bilo bolje prvi ili temeljni zakonik ne nazivati konstitucijama, budući da je u starim ustanovama posvećenoga života temeljni zakonik »Pravilo« (Regula), dok su konstitucije za njih potanko razređene i prilagođene odredbe. U Crkvi ima danas velik broj ustanova posvećenoga života, koje svoj temeljni zakonik nazivaju konstitucije. Sv. Ignacije Lojolski izabrao je taj naziv, da naziv 'Pravilo' ne bi naznačivao monaški način života s obvezom zborne molitve časoslova i monašku zgradu (klauzuru) i monašku samosvojnost kuća poput samostana.

Ako se u novijim ustanovama danas prvi ili temeljni zakonik zove konstitucije, tada se za drugi zakonik treba kloniti naziva, kojima se smanjuje njegova vrijednost. Zbog toga se preporučuje, da se drugi zakonik ne naziva 'Direktorij' ili 'Običajnik', nego radije 'Razjašnjenja i primjena konstitucija'. Tako će se bolje potvrditi bitni odnos između prve i druge knjige, koje tvore jednu cjelinu vlastitoga prava.⁴

4. Usp. J.B.BEYER, S.J., *De novo iure...*, u *Periodica* 73(1984)431s.

Naravna podloga vlastitoga prava

U kanonima Zakonika često se spominju narav, svrha, obilježje, duh, naum i namjere osnivatelja, zdrave predaje te baština ustanove. Ovim se pojmovima žele nabrojiti i istaknuti značajniji sastojci milosnoga dara Duha Svetoga. Ti izrazi imaju svoje vlastito značenje u smislu tipologije Drugoga Vatikanskog Sabora.

1) **Narav (natura)** je redovni oblik života (*forma vitae generica*), prema kojem ustanova je redovnička ili svjetovna; ili još bolje, monaško promatralačka (kontemplativna) ili usmjerena na djela apostolata (kann. 578, 588 §, 624 § 1, 668 §§ 4 i 5, 675 § 1, 732, 734, 737).

2) **Svrha (finis)** je vlastita svršnost ustanove, koja se u prvom redu izvodi iz naravi. Monaška ustanova, kao posvema ili u prvom redu predana molitvi i promatranju; apostolska ili usmjerena na djela apostolata prema naumu i namjerama osnivatelja; svjetovna ili nazočnost u svijetu i po svjetovnim djelima djelatna od unutra tako, da je sav život članova ucijepljen u svijet i u nj smješten poput kvasca (kann. 574 § 2, 578, 588 §§ 2 i 3, 598 § 1, 607 § 3, 610 § 1, 611 1°, 633 § 2, 652 § 2, 659 § 2, 670, 680, 708, 722 § 2, 735 § 3, 737).

3) **Obilježje ili značajke (indoles)** oblikuje samu istovjetnost (*identitas*) vlastitu ustanovi, njezin oblik u ustrojstvu prema vlastitom milosnom daru, koji je ujedno ustrojstvo i duh (kann. 578, 588 § 3, 598 § 1, 607 § 3, 611 1°, 633 § 2, 652 § 2, 659 § 2, 667 §§ 1 i 3, 680, 708, 722 § 2, 735 § 3, 776).

4) **Duh (spiritus)** izražava vlastitu duhovnost ustanove prilagođenu njezinoj svrsi i obilježju, kakve je sam osnivatelj odredio i predao. Nekada su u njegovu djelu mnoge stvari ostale uključno, a ne izričito izražene, osobito ako ih nije mogao izričito kazati spriječen ponekad općim pravom ili nekim općim crkvenim zakonom (kann. 574 § 2, 576, 578, 610 § 1, 646, 652 § 2, 577 § 2, 708, 717 § 3, 722 §§ 1 i 2, 725).

5) **Način mišljenja i namjere osnivatelja (mens et proposita fundatoris)** ponajviše se vide iz njegova života, primjera i nauka, a češće su izražena napisмено. Te spise treba uvijek iznova pomno izdavati i proučavanjem dalje istraživati. Od najvećeg su značenja Pravilo i Konstitucije, koje je napisao sam osnivatelj. Što je pod vodstvom Duha napisano, ne treba napuštati, kao što neki zlorabno govore, da takve spise treba promatrati samo kao neku povjesnu ispravu, koja ima povjesnu vrijednost samo za vrijeme u kojem je nastala. Ovo napuštanje ponajčešće prouzrokuje gubljenje dubljeg života, dapače uništenje ustanove (kann. 576, 578, 588 §§ 2 i 3).⁵

6) **Zdrave, zakonite predaje (sanae, legitimae traditiones)**. Mnogo se je toga u povijesti ustanova nalazilo najprije uključno, a poslije je to izrečeno i zbiljski

⁵ Usp. ISTI: isto mjesto, str. 423-426.

provodeno. Zdrava je predaja, koja se slaže s primjerom i riječima osnivatelja, koja, ako je izričita, ne zabacuje ono, što je temeljno. Ona je predaja zdrava koja je novo sredstvo prilagođeno vlastitom duhu ustanove, iskušana u dužem vremenu, osobito ako je plodno upotrebljavana i izvršenju apostolskog djela.

Naprotiv, nisu zdrave predaje, iako su zakonito odobrene pa i od mjerodavne crkvene vlasti, ako se protive volji, naumu i riječima osnivatelja, predaje, kojima su nekoć preuzeta neka djela ljubavi, a koja se danas u ustanovi drže za vlastita. U vezi s tim nastaje teže pitanje: zbog ovih prilagođenih sredstava i djela ustanovu češće odabiru članovi, koji ne bi odabrali sredstva i djela, koja više odgovaraju naumu osnivatelja. Tim se usporava pothvat obnove, kojim se želi doći na izvorno pravilo ili konstitucije. Nisu zdrave predaje, koje se protive vlastitom milosnom daru ili su štetne, ili jednostavno lažne.

U najmanju ruku čudnovata je postavka Drugoga vatikanskog sabora, kojom se ustanove upućuju na izvore, a ipak ih se poziva da i konstitucije izmijene za preuzimanje, kako se veli, više pastoralna djela (PC 2, CD 35). Snagom istine i vjernosti prednost ima prva postavka Sabora. Druga postavka je odredba nadopune, potrebe i ljubavi, a nije naum osnivatelja i njegova volja.

Predaja ne postaje zdravom time, što je sada preuzeta u konstitucije i što je odobrena od zakonite vlasti. Sama mjerodavna vlast ne može jasno uočiti sve milosne darove sviju ustanova, niti upoznati nakanu i volju osnivatelja. Odobrenje, koje ona daje vrijedi toliko, koliko vrijedi vjernost i istinitost prikaza milosnog dara ustanove, čije se konstitucije odobravaju, dapače i hvale.

No nekada je teško zadržati ono, što je osnivač htio da bude vlastito djelo ili služenje, jer danas se stvari drukčije rješavaju. Čini se, na primjer, da danas robova više nema, zarobljenici se ne otkupljuju novcem da se oslobode, ali siromaha, potlačenih i drugih kojima je potrebna pomoć ima i danas. U takvom slučaju vjeran je svojem milosnom daru onaj, koji na drugi način oslobađa prave robove, zarobljenima pomaže da se oslobode, siromašnima služi, ali drugim, pogodnijim sredstvima, osobito tamo gdje društvo zatajuje. U tom smislu treba razumijevati riječi kanona 677 § 1: »Neka poglavari i članovi vjerno čuvaju poslanje i djela svojstvena ustanovi; neka ih ipak, pazeći na potrebe vremena i mjesta, razborito prilagođuju, primjenjujući također nova i prikladna sredstva«. Prilagodba treba da se izvrši ponajprije gledom na sredstva, a ne gledom na nova djela. A ako su potrebna nova sredstva, ne treba olako napuštati dosadašnja sredstva koja su možda još uvijek pogodna, to jest prilagođenija duhu, izabrana za očuvanje vlastitoga duha i u skladu su sa svrhom djela. Ovo pravilo, koje se nameće ustanovama treba da i biskupi poštuju. Ovaj izbor djela i njihovo očuvanje veoma su često potrebni za cjelovito obdržavanje stega ustanove (usp. kann. 678 § 2, 576, 578, 588 §§ 2 i 3, 619).⁶

7) Baština ustanove (patrimonium instituti). Svi ovi sastojci tvore baštinu ustanove, ali njoj pripada također i nastanak ustanove, izvor i život ukoliko je ostao u suglasju s porijeklom i vjerno produžen u životu Crkve (kann. 578, 586 § 1, 631 § 1).

6 Usp. ISTI: i.m., str. 436ss.

Svrha i opravdanost vlastitoga prava

Vlastito pravo treba da štiti vlastiti milosni dar, poslanje i samosvojnost pojedinih ustanova (kan. 587 § 1), a i pravednu samostalnost (kann. 580, 586 § 1 i 2, 708).

Pravo mora biti, koliko god je moguće, sigurno. Neka pitanja treba nužno, mjerodavno i unaprijed riješiti, da se izbjegnu nepravde, a raznolikost milosnih darova i poslanja traži i raznolika odgovarajuća rješenja.

Postojanje vlastitoga prava je zahtjev zdravoga rasterećenja središnje vlasti, za koju je bolje da brigu za pojedinih u ustanovama preda njima samima. To je ujedno i zahtjev načela potpomaganja, prema kojem više društvo ne treba neposredno voditi brigu o onim stvarima, o kojima niže društvo može bolje voditi računa.

Dva su glavna oblika kojima crkveni Zakonik upućuje na vlastito pravo: upućujući na konstitucije napose, i na vlastito pravo raznim izrazima.

Značenje konstitucija i slučajevi u kojima ih Zakonik spominje

Konstitucije su, prema kan. 587 § 1, temeljni zakonik ustanove posvećenoga života. U Zakoniku se spominju barem pedeset puta u smislu temeljnog zakonika. One treba da budu izražaj ustanovi vlastitog nasljedovanja Krista (kan. 662).

Slučajeve u kojima Zakonik spominje konstitucije možemo svrstati u pet skupina:

1) Zakonik općenito pretpostavlja postojanje konstitucija

Evangeoski savjet poslušnosti obvezuje na podvrgavanje volje zakonitim poglavarima, kad zapovijedaju prema vlastitim konstitucijama (kann. 601, 732). Nasljedovanje Krista izraženo u konstitucijama vlastite ustanove vrhovno je pravilo života (kan. 662). Družbe apostolskog života obdržavanjem konstitucija teže za savršenstvom ljubavi (kan. 731 § 1).

2) Zakonik pretpostavlja postojanje odredbe u konstitucijama o predmetu o kojem govori

1° Kojoj mjerodavnoj vlasti ustanove pripada podjela ustanove na dijelove, osnivanje novih, spajanje postojećih ili drukčije razgraničenje (kann. 581, 732), osnivanje kuće redovničke ustanove (kan. 609 § 1).

2° Koju vlast imaju poglavari i skupštine ustanova nad članovima uz onu koju im određuje opće pravo (kann. 596 § 1, 732).

3° Vlastiti način života i upravljanja samostana samostanki pridruženih nekoj ustanovi muškaraca (kan. 614);

4° Uvjeti pod kojima vrhovni voditelj može ukinuti zakonito osnovanu redovničku kuću, posavjetovavši se sa mjesnim biskupom (kan. 616 § 1);

5° Što treba obdržavati gledom na dobra, kada Apostolska Stolica ukine samosvojni samostan (kan. 616 § 4);

6° Kako se nekoga određuje kanonskim izborom za vrhovnog voditelja ustanove (kann. 625 § 1, 734).

7° Način postavljanja ostalih poglavara (kan. 625 § 3);

8° Poglavarari imaju svoje vijeće (kann. 627 § 1, 734);

9° Opća skupština ima vrhovnu vlast u ustanovi (kann. 631 § 1, 734);

10° Kakvu zgradu (klauzuru) moraju obdržavati samostanke, koje nisu usmjerene posvema na molitveno promatranje (kan. 667 § 3);

11° Što mora ustanova davati članovima kao potrebno za postizavanje svrhe njihova zvanja (kan. 670);

12° Kako treba da članovi svjetovne ustanove provode život u redovitim prilikama svijeta (kan. 714);

13° Kako viši voditelji sa svojim vijećem imaju pravo primanja u ustanovu, ili na kušnju ili na preuzimanje svetih veza (kan. 720);

14° Kako se poslije prvog primanja svetih veza odgoj trajno nastavlja (kan. 724 § 1);

15° Kakvom vezom može ustanova sebi pridružiti i druge vjernike koji teže za evandeoskim savršenstvom u duhu ustanove i za sudjelovanjem u njezinu poslanju (kan. 725);

16° Doživotno pritjelovljeni član, koji želi napustiti ustanovu, neka dopuštenje napuštanja moli od vlasti, kako je određeno u konstitucijama (kan. 727 § 1);

17° U nekim družbama apostolskog života članovi preuzimaju evandeoske savjete nekom konstitucijama određenom vezom (kan. 731 § 2);

18° Upravljanje družbom određuju konstitucije (kan. 734);

19° Pritjelovljenje nosi sa sobom za članove obveze i prava određena u konstitucijama, a za družbu brigu da prema konstitucijama vodi članove svrsi vlastitoga zvanja (kan. 737).

20° Kako su svi članovi družbe podložni vlastitim voditeljima u onome što se odnosi na unutrašnji život i stegu družbe (kan. 738 § 1);

21° Konstitucije donose obveze članova, a uz to (kan. 739);

22° Po kojim se pravilima ravna istup i otpuštanje člana, koji još nije konačno pritjelovljen (kan. 742).

23° Koji su poglavari obvezani obvezom osobnog polaganja vjeroispovijedi prema obrascu odobrenom od Apostolske Stolice (kan. 833 8°);

24° Kako su na moljenje časoslova obvezani članovi neklerici ustanova posvećenog života i družbi apostolskog života (kan. 1174 § 1).

3) Zakonik naređuje da konstitucije donesu odredbu o određenom predmetu

1° Što mora sadržavati temeljni zakonik ili konstitucije (kann. 587 § 1, 732);

2° Kako treba obdržavati evandeoske savjete čistoće, siromaštva i poslušnosti (kann. 598 § 1, 732);

3° Uvjeti vremena za valjano imenovanje ili biranje za višega poglavara (kann. 623, 734);

4° Kako odrediti međusobna prava i obveze između samostana samostanki i ustanova muškaraca kojima su pridruženi (kan. 614);

5° Sastav i opseg vlasti opće skupštine (kann. 631 § 2, 732);

6° Odrediti svete veze, kojima se u svjetovnoj ustanovi preuzimaju evangeoski savjeti, i označiti obveze, što ih te veze uvode (kan. 712);

7° Propisati vlastiti način upravljanja, koliko vremena voditelji vrše svoju službu i odrediti način na koji se postavljaju (kan. 717 § 1);

8° Odrediti način i vrijeme početne kušnje prije prvog primanja svetih veza u ustanovi (kan. 722 § 3);

9° Odrediti da prvo pritjelovljenje, ne kraće od pet godina, bude privremeno (kan. 723 § 2);

10° Po kojim se pravnim učincima konačno pritjelovljenje izjednačuje sa doživotnim (kan. 723 § 4);

11° Odrediti druge razloge otpušanja uz one, koje određuje Zakonik (kan. 729);

12° Odrediti odnose ustožerenog (inkardiniranoga) u biskupiju s vlastitim biskupom (kan. 738 § 3);

4) Zakonik donosi odredbu ali daje prednost protivnoj odredbi konstitucija, ako postoji

1° Redovnička kuća regularnih kanonika i samostanaca pod upravljanjem i brigom vlastitoga voditelja samosvojna je, osim ako konstitucije određuju drukčije (kan. 613 § 1);

2° Ukinuti ovakvu samosvojnu kuću pripada općoj skupštini, osim ako konstitucije drukčije određuju (kan. 616 § 3);

3° Neka se poglavari postavljaju na određeno i prikladno vrijeme prema naravi i potrebi ustanove, osim ako za vrhovnog voditelja i za poglavare samosvojnih kuća konstitucije određuju drukčije (kann. 624 § 1, 734).

4° Ustanove, pokrajine i kuće sposobne su stjecati, posjedovati, upravljati i otuđivati vremenita dobra, osim ako se ta sposobnost isključuje ili ograničava u konstitucijama (kan. 634 § 1);

5° Neka članovi prije prvog zavjetovanja prepuste upravu svojih dobara komu god žele, i, osim ako konstitucije drukčije određuju, neka slobodno odluče o njihovoj upotrebi i uživanju (kan. 668 § 1);

6° U svećeničkim družbama apostolskog života klerici se ustožeruju u samu družbu, osim ako konstitucije određuju drukčije (kann. 736 § 1, 266 § 2)

7° Družbe i njihovi dijelovi i kuće sposobni su stjecati, posjedovati, upravljati i otuđivati vremenita dobra, osim ako konstitucije određuju drukčije (kan. 741 § 1);

8° Dopuštenje da napusti družbu konačno pritjelovljeni član može dobiti od vrhovnog voditelja uz pristanak njegova vijeća, osim ako je to prema konstitucijama pridržano Svetoj Stolici (kan. 743).

5) Zakonik kaže, da se u konstitucijama može donijeti dodatna odredba, ako ustanova želi

1° Za dopunu odgoja novaka konstitucije mogu, uz vrijeme, o kojem u § 1, odrediti jedno ili više razdoblja apostolskih vježba, koje treba obaviti izvan zajednice novaštva (kan. 648 § 2);

2° Konstitucije mogu odrediti i druge smetnje, također i za valjanost primanja u svjetovnu ustanovu, ili postaviti uvjete (kan. 721 § 2).

Oblici kojima Zakonik upućuje na vlastito pravo

Na sedam načina Zakonik upućuje na vlastito pravo:

1) Zakonik općenito pretpostavlja postojanje vlastitoga prava

Zakonik se veoma često služi izrazom 'vlastito pravo', ali uz to i nekim drugim izrazima, koji isto znače:

1° Zakonik govori o vlastitim zakonima ustanove (kan. 573 § 2); o obdržavanju zakona i predaja vlastite ustanove (kan. 619); o vlastitoj stezi ustanove (kann. 586 § 1, 587 § 1, 593, 612, 630 § 1, 652 § 2, 678 § 2, 738 § 1); o samosvojnosti (kan. 587 § 1) i pravednoj samostalnosti (kann. 580, 586 § 1, 708); o raznolikosti milosnih darova (kan. 577); o svojem načinu življenja (kan. 598 § 1); o bratskom životu vlastitom svakoj ustanovi (kan. 602); o provođenju vlastitog načina življenja (kann. 603 § 2, 659 § 1, 721 § 3); o načinu života ustanove (kann. 646, 722 § 1); o Božjem pozivu vlastitom ustanovi (kann. 646, 722 § 1); o ispravnom provođenju života savršenstva koji je vlastiti ustanovi (kan. 652 § 1); o vlastitom rasporedu nauka u ustanovi (kan. 659 § 3); o djelima vlastitima ustanovi (kan. 588 § 3, 611 2°, 677 § 1); o vlastitom pravilniku (kann. 1257 § 1, 1280, 1281 § 1 i 2, 1294 § 1) zbora ili skupa (kan. 165, 167 § 1, 174 § 1, 176) ili konferencije viših redovničkih poglavara (kan. 709);

2° Opća skupština može donositi odredbe koje obvezuju svakoga (kan. 631 § 1);

3° Pretpostavlja se postojanje vlastitog prava (kann. 598 § 2, 685 § 1);

4° Prikladnim pravilnikom treba zaštititi svoje naume (kan. 605);

5° Priznaje se vlastiti način života i upravljanje (kann. 614, 731 § 1, 783).

2) Zakonik pretpostavlja da postoji odredba vlastitoga prava o predmetu o kojem govori

1° Članovi redovničkih ustanova mogu se upisati u udruženja uz pristanak svojega poglavara po odredbi vlastitoga prava (kan. 307 § 3);

2° U ustanovu posvećenoga života može biti primljen svaki katolik ispravne nakane, koji ima osobine što ih traži opće i vlastito pravo, a nije spriječen nikakvom smetnjom (kan. 597 § 1);

3° Evandeoski savjet siromaštva donosi sa sobom ovisnost i ograničenje u upotrebi i raspolaganju dobrima, po odredbi vlastitoga prava pojedinih ustanova (kan. 600);

4° Redovnička je ustanova društvo u kojem članovi prema vlastitom pravu polažu zavjete (kan. 607 § 2);

5° Neka poglavari ispunjuju svoju službu i vrše svoju vlast po odredbi općeg i vlastitog prava (kan. 617);

6° Vrhovni voditelj ima vlast nad svim pokrajinama, kućama i članovima ustanove prema vlastitom pravu (kan. 622);

7° Poglavar se može za vrijeme trajanja službe ukloniti ili premjestiti na drugu zbog razloga određenih u vlastitom pravu (kan. 624 § 3);

8° Neka poglavari u podjelbi službi i članovi u izborima obdržavaju odredbe općeg i vlastitoga prava (kan. 626);

9° Poglavari, koji se za tu službu određuju vlastitim pravom ustanove, neka u određena vremena pohode povjerene im kuće i članove prema odredbama istoga vlastitoga prava (kan. 628 § 1);

10° Neka poglavari borave svaki u svojoj kući i neka se iz nje ne udaljuju, osim po odredbi vlastitog prava (kan. 629);

11° Neka se poglavari brinu, po odredbi vlastitoga prava, da članovima budu na pomoć prikladni ispovjednici, kod kojih se mogu često ispovjedati (kan. 630 § 2);

12° Prema odredbama označenima u vlastitom pravu ne samo pokrajine i područne zajednice nego i svaki član može slobodno poslati općoj skupštini svoje želje i prijedloge (kan. 631 § 3);

13° Tijela sudjelovanja i savjetovanja neka vjerno ispunjavaju povjerenu im zadaću po odredbi općeg i vlastitoga prava (kan. 633 § 1);

14° Po odredbi vlastitoga prava postavlja se u svakoj ustanovi, a i u pokrajini kojom upravlja viši poglavar, ekonom, različit od višeg poglavara (kan. 636 § 1);

15° Ekonom i drugi upravitelji, neka u vrijeme i na način što ga određuje vlastito pravo, mjerodavnoj vlasti polože račun o obavljenoj upravi (kan. 636 § 2);

16° Izdatke i pravne čine redovite uprave, osim poglavara valjano poduzimaju u granicama svoje službe i službenici, koji su u vlastitom pravu određeni za to (kan. 638 § 2);

17° Pravo primati molitelje (kandidate) u novaštvo pripada višim poglavarima po odredbi vlastitog prava (kan. 641);

18° Viši poglavar može produžiti vrijeme kušnje novaku po odredbi vlastitog prava, ali ne duže od šest mjeseci (kan. 653 § 2);

19° Neka se privremeno zavjetovanje obavi za vrijeme određeno vlastitim pravom, koje neka ne bude kraće od tri ni dulje od šest godina (kan. 655);

20° Ako se čini prikladnim, mjerodavni poglavar može, prema vlastitom pravu, produžiti razdoblje privremenog zavjetovanja, ali ipak tako da sve vrijeme privremenih zavjeta ne prijeđe devet godina (kan. 657 § 2);

21° Uz uvjete određene u kan. 656 3°4°5° i drugih koje dodaje vlastito pravo za valjanost doživotnog zavjetovanja traži se ... (kan. 658);

22° Odgoj članova koji se pripremaju za primanje svetih redova ravna se općim pravom i ustanovi vlastitim rasporedom nauka (kan. 659 § 3, 660 § 1);

23° Neka redovnici prema propisima vlastitoga prava dostojno slave bogoslužje časova (za klerike postoji propis općeg zakona!) (kan. 663 § 3);

24° Neka se u svim kućama obdržava zagrada (klauzura) prilagođena obilježju ustanove i njezinu poslanju po odredbi vlastitoga prava (kan. 667 § 1);

25° Da bi redovnici rasporedbe o vremenitim dobrima zbog opravdana razloga izmijenili i poduzeli bilo koji čin glede vremenitih dobara, potrebno im je dopuštenje mjerodavnog poglavara po odredbi vlastitog prava (kan. 668 § 2);

26° Zavjetovanik doživotnih zavjeta, koji se po odredbi vlastitoga prava želi odreći djelomično ili potpuno svojih dobara uz dopuštenje vrhovnog voditelja, neka to učini, koliko je moguće, u obliku valjanom i u svjetovnom pravu, prije doživotnog zavjetovanja, s tim da vrijedi od dana obavljenog zavjetovanja (kan. 668 § 4);

27° Zavjetovanik koji se zbog naravi ustanove posvema odrekne svojih dobara, što god dobije poslije odreknuća, pripada ustanovi po odredbi vlastitoga prava (kan. 668 § 5);

28° Redovnici neka nose odjeću ustanove, načinjenu po odredbi vlastitoga prava (kan. 669 § 1);

29° Da bi redovnik iz samosvojnog samostana mogao prijeći u drugi iste ustanove ili saveza ili udružbe traži se... pri čemu ostaju na snazi drugi zahtjevi određeni vlastitim pravom ustanove koja prima (kan. 684 § 3);

30° Za otpuštanje člana privremenih zavjeta dovoljni su i razlozi manje važnosti određeni u vlastitom pravu (kan. 696 § 2);

31° Neka svi članovi, prema vlastitom pravu, djelatno sudjeluju u životu svjetovne ustanove (kan. 716 § 1);

32° Uprava dobara svjetovne ustanove ravna se odredbama knjige V... i vlastitim pravom ustanove (kan. 718);

33° Neka se brižno posvete molitvi ... i vrše druge duhovne vježbe prema vlastitom pravu (kan. 719 § 1);

34° Primanje, kušnja, pritjelovljenje i odgoj članova određuje vlastito pravo svake družbe (kan. 735 § 1);

35° Članovi moraju stanovati u kućama ili zajednici zakonito osnovanoj i obdržavati zajednički život po odredbi vlastitog prava prema kojem se ravnaju također i odsutnosti iz kuće ili zajednice (kan. 740);

36° Družbe i njihovi dijelovi, osim ako konstitucije određuju drukčije, sposobni su stjecati ... po odredbi propisa knjige V..., a i vlastitoga prava (kan. 741 § 1);

37° Članovi su također sposobni, po odredbi vlastitoga prava, vremenita dobra stjecati i posjedovati, te upravljati i raspolagati njima (kan. 741 § 2);

38° Vremenita crkvena dobra ravnaju se općim crkvenim propisima, a i vlastitim pravilnikom (kan. 1257 § 1);

39° Svaka pravna osoba treba da ima vijeće za imovinske stvari ... po odredbi pravilnika (kan. 1280);

40° Upravitelji nevaljano vrše čine, koji prelaze granice i način redovite uprave, ako prije nisu zadobili napismeno danu ovlast Oblasnika, no ostaju na snazi propisi Pravilnika (kan. 1281 § 1);

41° Kad je vrijednost dobara predloženih za otuđenje u granicama najmanjeg i najvećeg iznosa što ga svaka biskupska konferencija mora odrediti za svoje područje, mjerodavna vlast određuje se vlastitim pravilnikom, ako su posrijedi pravne osobe koje nisu podložne mjesnom biskupu (kan. 1292 § 1).

3) Zakonik naređuje da vlastito pravo donese odredbu o određenom predmetu

1° Ostale odredbe, povrh konstitucija, što ih je izdala mjerodavna vlast ustanove, neka se prikladno prikupe u druge zakonike (kan. 587 § 4);

2° O dobrima ukinute kuće neka odredi vlastito pravo ustanove, poštujući ... (kan. 616 § 1);

3° Bratski život vlastit svakoj ustanovi neka se tako uredi da svima postane uzajamna pomoć kako bi svatko ispunio svoj poziv (kan. 602);

4° Mjesni biskupi neka pomažu promicateljima da svoje namjere što bolje iskažu i prikladnim pravilnicima štite (kan. 605);

5° Da bi članovi ustanove mogli valjano biti imenovani ili izabrani za službu mjesnog poglavara, traži se prikladno vrijeme poslije doživotnog ili konačnog zavjetovanja, koje treba odrediti vlastitim pravom (kan. 623);

6° Vlastito pravo neka prikladnim odredbama uredi da poglavari, postavljeni na određeno vrijeme, ne ostanu u službama upravljanja dugo bez prekida (kan. 624 § 2);

7° Uz slučajeve propisane općim pravom neka vlastito pravo odredi slučajeve u kojima se za valjano djelovanje treba tražiti pristanak ili savjet po kan. 127 (kan. 627 § 2);

8° Neka vlastito pravo pobliže odredi red koji treba obdržavati na zasjedanju skupštine, osobito što se tiče izbora i načina rasprave (kan. 631 § 2);

9° Neka vlastito pravo točno odredi ono, što se odnosi na druge skupštine ustanove i na druge sastanke gledom na njihovu narav, vlast, sastav, način postupanja i vrijeme održavanja (kan. 632);

10° Neka svaka ustanova izda prikladne odredbe u upotrebi i upravi dobara, kojima neka se njeguje, štiti i izražava njoj vlastito siromaštvo (kan. 635 § 2);

11° Vlastitom pravu pripada u okviru općeg prava odrediti čine, koji prelaze granicu i način redovite uprave i utvrditi ono što je potrebno za valjano vršenje čina izvanredne uprave (kan. 638 § 1);

12° Svrha novaštva zahtijeva da se novaci odgajaju pod vodstvom učitelja prema uredbi o odgoju koju treba odrediti vlastitim pravom (kan. 650 § 1);

13° Vlastito pravo neka odredi raspored odgoja i njegovo trajanje (kan. 659 § 2);

14° Neka vlastito pravo odredi vrijeme i način kušnje što mora prethoditi zavjetovanju člana u novoj ustanovi (kan. 684 § 4);

15° Neka vlastito pravo označi osobito gospodarske obveze svjetovne ustanove prema članovima koji za nju rade (kan. 718);

16° Vlastito pravo mora odrediti način kušnje i odgoja prilagođen svrsi i obilježju družbe (kan. 735 § 3);

17° U pravilniku neka se odrede čini, koji nadilaze granice i način redovite uprave (kan. 1281 § 2).

4) Zakonik donosi odredbu, ali daje prednost protivnoj odredbi vlastitoga prava, ako postoji

1° Kad pravo određuje da poglavar za izvršenje čina treba pristanak ili savjet nekog zbora ili skupine osobe, mora zbor ili skupinu osoba sazvati po odredbi kan. 116, osim ako je, kad je riječ o traženju savjeta, drukčije određeno krajevnim ili vlastitim pravom (kan. 127 § 1);

2° Što god redovnik na bilo koji način dobije zbog mirovine, potpore ili osiguranja, stječe ustanovi, osim ako vlastito pravo određuje drukčije (kan. 668 § 3).

5) Zakonik kaže, da vlastito pravo može donijeti dopunsku odredbu, ako ustanova želi

1° Vlastito pravo može odrediti i druge smetnje i za valjanost primanja ili postaviti uvjete (kan. 643 § 2);

2° Vlastito pravo može zahtijevati i druga svjedočanstva o traženoj prikladnosti molitelja i o slobodi od smetnja (kan. 645 § 3);

3° Člana se može otpustiti ... i iz drugih razloga slične važnosti, koje možda određuje vlastito pravo ustanove (kan. 696 § 1);

4° Veoma se preporučuje da upravitelji svake godine sastave predračun primitka i izdataka; a krajevnom se pravu prepušta da to naredi i točnije odredi načine na koje treba biti sastavljen (kan. 1284 § 3).

6) Zakonik upućuje na pravo bez naznake općeg ili vlastitoga prava

1° Za valjanost privremenog zavjetovanja traži se ... da molitelja slobodno primi mjerodavni poglavar s glasom svojega vijeća po odredbi prava (kan. 656 3°);

2° Redovnička zajednica mora stanovati u zakonito osnovanoj kući pod vlašću poglavara postavljenog po odredbi prava (kan. 608);

3° Redovničkim zavjetovanjem članovi se pritjelovljuju u ustanovu s pravima i dužnostima koje određuje pravo (kan. 654).

7) Zakonik neizravno upućuje na vlastito pravo

Ima kanona u Zakoniku, koji ne upućuju izričito na vlastito pravo, ali ipak vlastito pravo može i treba da donese svoju vlastitu primjenu općeg zakona,

osobito onoga u kojem se spominje koji od sastojaka milosnoga dara:

1° Pripojenje neke ustanove posvećenoga života drugoj pridržano je mjerodavnoj vlasti (kojoj?) ustanove koja pripaja (kan. 580);

2° Ukinuće dijelova ustanove pripada mjerodavnoj vlasti same ustanove (kojoj?) (kan. 585);

3° Nitko se ne može primiti u ustanovu bez odgovarajuće priprave (kan. 597 § 2), koju treba pobliže odrediti.

4° Poblizje odrediti evandeoski savjet čistoće (kan. 599).

5° Vršenje vlasti poglavara (kan. 618, 619).

6° Odrediti prikladno vremensko razdoblje na koje se postavljaju poglavari (kan. 624 § 1);

7° Neka poglavari članovima priznaju dužnu slobodu s obzirom na sakrament pokore i vodstvo savjesti, poštujući ipak stegu ustanove (kan. 630 § 1);

8° Općoj skupštini osobito pripada da raspravlja o važnijim stvarima, poslovima (kan. 631 § 1), koje treba pobliže naznačiti, barem radi primjera.

9° Tko zakonito postavlja učitelja novaka (kan. 651 § 1);

10° Prikladnost novaka za privremeno zavjetovanje (kan. 653 § 2);

11° Prikladnost za obnavljanje zavjetovanja ili doživotno zavjetovanje (kan. 657 § 1);

12° Opravdani razlozi za prijevremeno polaganje doživotnog zavjetovanja (kan. 657 § 3);

13° Duhovni, znanstveni svagdanji zbiljski odgoj kroz cijeli život (kan. 661);

14° Vjerno obdržavanje godišnjih vremena povučenosti (kan. 663 § 5) čije trajanje treba točnije odrediti;

15° U upotrebi sredstava društvenog priopćivanja neka se čuva dužno razlučivanje i neka se izbjegava što je štetno vlastitom zvanju i pogibeljno za čistoću posvećene osobe (kan. 666);

16° Ustanove, ako imaju sebi pridružene neke udružbe vjernika, neka im s posebnom brigom pomažu da budu prožeti izvornim duhom svoje obitelji (kan. 677 § 2);

17° Važni razlozi za davanje dopuštenja boravka izvan kuće (exclaustratio) (kan. 686 § 1);

18° Opravdani razlozi za isključenje člana od polaganja slijedećeg zavjetovanja (kan. 689 § 1);

19° Neka članovi iste svjetovne ustanove među sobom obdržavaju jedinstvo duha i pravo bratstvo (kan. 716 § 2);

20° Uređenje početne kušnje (kan. 722 § 1);

21° Prikladnost iskušenika za preuzimanje triju evandeoskih savjeta (kan. 723 § 1);

22° Prikladnost člana za doživotno ili konačno pritjelovljenje (kan. 723 § 3);

23° Opravdani razlozi za isključenje od obnavljanja svetih veza (kan. 726 § 1);

24° Važni razlozi za davanje dopuštenja istupa članu privremenog pritjelovljenja (kan. 726 § 2);

25° Mjerodavna vlast družbe, koja osniva kuću i područnu zajednicu (kan. 733 § 1);

Treba li kanone Zakonika jednostavno prepisati u vlastito pravo?

Kanone Zakonika po sebi ne valja prepisivati, nego primijeniti, osim ako se radi o propisima zakona, koji stvar jasno određuju i nameću bez ikakvih posebnih tumačenja, kao na pr. u slučaju kanona 694 koji govori o tom, tko je otpušten iz redovničke ustanove slovom zakona, ili kad se govori o smetnjama općeg prava za primanje u novaštvo (kan. 643), ili o uvjetima valjanosti privremenog zavjetovanja (kan. 656) i sličnim slučajevima.

Jednostavno ispisivati kanone u vlastiti zakonik ustanove škodi vlastitom duhu, jer drugi je stil kanona, a drugi knjige života, konstitucija i drugih zakonika ustanove. Da bi se na pr. kanoni, koji neizravno upućuju na vlastito pravo ispravno primijenili, treba razmotriti i uzeti u obzir vlastitu narav i svršnost ustanove, njezin vlastiti oblik života i njezine nabožne duhovne običaje.⁷

Izuzeće kao oblik vlastitoga prava

Izuzeće (*exemptio*) je oblik samostalnosti kojim su se ponajprije monaške ustanove, a zatim i samostanske (*conventualia*) pa i posve apostolske izdvajale iz vlasti biskupa kao od poglavara, da izravno ovise samo o Svetoj Stolicu, a u nekim slučajevima i osobno o samom Vrhovnom prvosvećeniku. Ovo izuzeće izrazila je i zadržala za dobrobit Crkve dogmatska konstitucija o Crkvi »Svjetlo Naroda« br. 45, nešto slabije dekret »Krist Gospodin« br. 35, a jasnije i zgodnije Zakonik u kan. 591. Ova se samostalnost odnosi ponajprije na upravljanje i unutrašnji život ustanove. Zbog zaštite izvornosti milosnog dara pokazuje se uska povezanost unutrašnje i izvanjske samostalnosti po kojoj članovi i njihove ustanove u djelovanju razvijaju vlastiti duh, u općem služenju zadržavaju vlastite nazore u kojima je njihova snaga, a koju ne treba uklanjati niti mijenjati protiv darova Duha Svetoga te njihove vrijednosti i djelotvornosti u Crkvi.⁸

Preinaka milosnog dara zbog društvenih promjena

Može li se milosni dar osnivatelja zbog društvenih promjena života tako preinčiti ili preoblikovati, da ustanova započne druga apostolska djela? Može, jer ako se promijene okolnosti, treba mijenjati i apostolsko djelovanje, i to ponajprije sredstva djelovanja. No ova promjena ne može biti protiv posebne svršnosti osnivatelja, koji je često htio drugima pomoći djelima milosrđa i ljubavi. Ova prilagodba okolnostima, koju je Crkva već odavno željela, tim je teža što su manje poznati nazori osnivatelja, ili što je sa zakašnjenjem započelo istraživanje predaja ustanove.

7 Usp. ISTI: i.m., u *Periodica* 75(1986)576s.

8 Usp. ISTI: i.m., str. 586ss.

Uz ovo treba imati na pameti, da djela, koja već nije moguće vršiti u nekom mjestu zbog političkih teškoća, ili zbog društvenog razvitka ili kojih drugih razloga, treba obavljati u drugim mjestima. Narav milosnog dara, budući da je duhovna, nije vezana za jedno mjesto, niti ga treba vezati pod svaku cijenu na mjesto gdje se pojavio. Milosni darovi posvećenoga života, iako se pojavljuju u nekom određenom mjestu, darovani su cijeloj Crkvi, i ona ih prima, štiti i njeguje (usp. kan. 575, 590 § 1).⁹

Može li vlastito pravo donijeti odredbe protivne općem pravu u slučajevima u kojima Zakonik to ne predviđa?

Načelno ne, jer kan. 135 § 2 određuje: »Niži zakonodavac ne može valjano donijeti zakon protivan višem pravu«. To vrijedi i za druge vrste propisa.

Ako protiv odredaba Zakonika treba zadržati odredbe vlastitoga prava u slučaju kada Zakonik to ne predviđa, osobito kad se radi o konstitucijama, koje je u svoje vrijeme odobrila Apostolska Stolica, ili sam Rimski prvosvećenik, bilo bi nepravедno mijenjati ih ili ih prilagođivati Zakoniku, jer bi se tako mijenjala istovjetnost i način života ustanove. U takvom slučaju, posebnim ovlaštenjima snabdjeveni, u ime vlasti Rimskog prvosvećenika, mogu rimski crkveni uredi (dicasteria) sačuvati i ponovno odobriti ono, što je vlastitom milosnom daru ustanove za njezin život temeljno i bitno. Zato je potrebno u traženju odobrenja konstitucija naznačiti mjerodavnoj vlasti slučajeve, koji se protive odredbama općeg crkvenog Zakonika, naznačujući ujedno prijašnja odobrenja tih slučajeva od mjerodavne crkvene vlasti. To bi isto trebalo učiniti, ako bi takvih slučajeva bilo i u drugom zakoniku ustanove, koji odobrava sama mjerodavna vlast ustanove.

U osnivanju novih ustanova može osnivaatelj predvidjeti slučajeve za koje smatra da ih, vjeran milosnom daru, treba riješiti drukčije nego što određuje Zakonik. Tada će prigodom predavanja konstitucija na odobrenje mjerodavnoj vlasti naznačiti te slučajeve i zamoliti odobrenje, da mognu imati snagu vlastitoga prava. No uvijek je moguć pristup samom vrhovnom ljudskom zakonodavcu u Crkvi, koji svojom vlašću može ozakoniti i ono, što se protivi općem Zakoniku.¹⁰

Z a k l j u č a k

Sveukupno zakonodavstvo koje se odnosi na ustanove posvećenoga života i družbe apostolskog života prožeto je naglašavanjem vlastitoga prava. Upućivanjem na vlastito pravo Crkva upućuje članove ustanova posvećenoga života na produbljeno shvaćanje i prihvaćanje milosnog dara, na potpunu vjernost djelovanju Duha Svetoga, jer iz toga očekuje najbolje plodove za kraljevstvo Božje u svijetu.

⁹ Usp. ISTI: i.m., str. 526 s.

¹⁰ Usp. ISTI: i.m., u Periodica 73 (1984) 412s.

Konstitucije, pa i vlastito pravo, koje zalazi više u pojedinosti, ipak ne idu do u najsitnije pojedinosti, jer odredbe neka se ne umnažaju bez potrebe (kan. 587 § 3), ostavljajući tako prostor pojedinačnom slobodnom ostvarivanju svrhe ustanove.

Kao što se govori o vlastitom pravu svake ustanove, tako se može i mora govoriti o vlastitom obliku ostvarivanja milosnog dara ustanove u svakom pojedinom članu, od kojih svaki ima u okrilju milosnog dara ustanove, svoje vlastite sposobnosti i darove u službi zajedničkog milosnog dara. Zato se zbiljsko ostvarivanje milosnog dara ustanove u životu pojedinaca, uza sve zajedništvo raznovrsnih propisa, odredaba i smjernica može među sobom uvelike razlikovati, kako to dokazuje primjer mnogih svetaca i Božjih ugodnika u istoj ustanovi posvećenoga života.

Vlastito pravo u novom zakonodavstvu je dinamično, otvoreno napretku, razvitku, usavršavanju, zato može sadržavati slučajeve, o kojima nema ni traga u općem pravu.

Na ustanovama je i na pojedincima, da što bolje upoznaju i prihvate milosni dar i da ga što bolje izraze u svojim ispravama, u svojem društvenom životu i u životu članova pojedinaca.

OSNIVANJE I UKIDANJE REDOVNIČKIH USTANOVA, PROVINCIJA I KUĆA

U V O D

Ustanove posvećenog života – redovničke i svjetovne – mogu se promatrati pod dva različita vida. Jedan je teološko-eklezijalni i duhovni (karizmatički), a drugi je juridički i institucionalni. Ovo izlaganje, koje za predmet ima :

- osnivanje redovničkih ustanova (I),
- osnivanje provincija ili sličnih dijelova u tim ustanovama (II),
- osnivanje redovničkih kuća ili redovničkih mjesnih zajednica (III), te
- dokidanje redovničkih kuća, provincija i ustanova (IV), promatra ta pitanja isključivo pod ovim drugim, tj. juridičkim vidom.

Pošto se navedena pitanja uređuju normama i zakonima općeg redovničkog prava te vlastitim odredbama i zakonima pojedinih redovničkih ustanova, ovdje ću, pored odgovarajućih odredaba sadržanih u Zakoniku kanonskog prava (g. 1983), naznačiti i njima komplementarne odredbe, do kojih sam mogao doći, onih redovničkih ustanova koje su ili nastale u našim krajevima ili su u njima duže i snažnije prisutne.

I. KANONSKO OSNIVANJE REDOVNIČKIH USTANOVA

Stvarni nastanak redovničkih ustanova te njihova narav, svrha, vlastita individualnost i identitet proizlaze i vezuju se uz utemeljitelje i utemeljiteljice, muževe i žene koji su se, nadahnuti i vođeni Duhom Svetim, odlučili za određeni način života i djelovanja, i za nasljedovanje Isusa Krista opsluživanjem evanđeoskih savjeta, a kojima se pridružuju i čiji primjer slijede i mnogi drugi.

Ipak, da bi tim ustanovama bio priznat kanonski status u Crkvi, da budu priznate i prihvaćene kao stalež Crkve, one moraju biti odobrene od nadležne crkvene vlasti (usp. kan. 573 § 1 i 2).

1. Vlast nadležna za osnivanje redovničkih ustanova i što mora prethoditi tom osnivanju?

Novi Zakonik kanonskog prava iz g. 1983. o osnivanju ustanova posvećena života općenito, prema tome i redovničkih određuje: – Kan. 579 – Dijecezanski biskupi, svaki na svom području, mogu formalnim dekretom osnivati ustanove posvećena života, pošto su se posavjetovali s Apostolskom Stolicom.

Prema toj odredbi, za kanonsko osnivanje ili podizanje bilo koje redovničke ustanove posvećena života, radilo se o Redu ili o Družbi (Kongregaciji),¹ nadležan je na svom području samo dijecezanski biskup, te oni koji se u pravu izjednačuju s njim, a to su predstojnici područnih prelatura i opatija, apostolskih vikarijata, prefektura i stalnih apostolskih administratura (usp. kan. 368, kan. 381 § 2 i kan. 134 § 3). Generalni vikar i biskupski vikar bi mogli valjano osnovati redovničku ustanovu samo ako od dijecezanskog biskupa za to dobiju poseban nalog (usp. k. 134 § 3).

Redovničke ustanove sa svojim posebnim načinom života, vrstom i poljem rada, predstavljaju snagu i bogatstvo Crkve. Zato prije osnivanja svake nove redovničke ustanove dijecezanski biskup, ili dugi koji o tome odlučuju, osobito trebaju paziti na slijedeće: razmotriti da li u ustanovi koja bi se imala osnovati postoje i razaznaju se znakovi istinske prisutnosti Duha Svetoga, odnosno njegovih darova i karizmi; utvrditi kod utemeljitelja ili utemeljiteljice čvrstu volju da vjerno nasljeđuje i svjedoči Krista, i da mu se što potpunije suobliči; ispitati djelotvornost svjedočenja ljubavi i provjeriti spremnost na nužno podlaganje crkvenoj hijerarhiji.² Potrebno je izvidjeti i prosuditi postoje li pokazatelji i jamstva za vitalnost i stabilnost buduće redovničke ustanove, ili konkretnije, hoće li biti dovoljan broj onih koji bi htjeli prihvatiti i provoditi određeni način redovničkog života i djelovanja, da li je takva ustanova u nekom kraju i u datom vremenu potrebna ili korisna, i da li je njezino osnivanje uputno; hoće li novoosnovana redovnička ustanova imati ureden i dovoljno organiziran unutarnji život i osobe prikladne za vodstvo i upravu, te osigurana materijalna i druga odgovarajuća sredstva ili dobra potrebna za egzistenciju i uspješno djelovanje. U vezi s tim Drugi vat. sabor u dekretu o prilagođenoj obnovi redovničkog života upozorava: »Kad se osnivaju nove ustanove, treba ozbiljno procijeniti da li su potrebne ili barem vrlo korisne, i da li imaju mogućnost razvoja, da ne bi bezrazložno nastajale beskorisne ustanove ili koje nemaju dovoljne životne snage« (PC 19).

Nakon što dijecezanski biskup, ili drugi naprijed navedeni, pažljivo razmotri molbu utemeljitelja ili utemeljiteljice, i stekne uvjerenje o potrebi i prikladnosti osnivanja nove redovničke ustanove, treba se obratiti Apostolskoj Stolic i o tome zatražiti također njezino mišljenje.

Sud o novoj redovničkoj ustanovi, na temelju određenih podataka i dokumenata koje joj pošalje dijecezanski biskup,³ daje Kongregacija za redovnike i

1 Prema Zakoniku iz g. 1917. pojmom Red (Ordo) označavane su one redovničke ustanove u kojima se polažu svećani zavjeti, dok su pojmom Družba ili Kongregacija (Congregatio) označavane redovničke ustanove s jednostavnim zavjetima, bilo privremenim ili doživotnim.

2 Vidi: SC PRO RELIGIOSIS ET INSTITUTIS SAECULARIBUS i SC PRO EPISCOPIS, *Notae directivae pro mutuis relationibus inter Episcopos et Religiosos in Ecclesia*: Mutue relationes, od 14. svibnja 1978, br. 51, u: AAS 70, 1978, str. 499-500. Prijevod izdala KS, *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika* (dokumenti 53). Usp. GAMBARI E., *Vita religiosa secondo il Concilio e il nuovo Diritto canonico*, ed. 2 aggiornata, Roma 1985, 49.

3 Da bi Apostolska Stolica mogla stvar dovoljno ispitati i dati svoje mišljenje, potrebno joj je poslati slijedeće podatke i isprave: Ime i prezime utemeljitelja, odnosno utemeljiteljice, s kratkim životopisom; Opis aktivnosti kojima bi se nova ustanova bavila i kakav bi život provodila; Povijesno-pravni prikaz nabožnog društva vjernika od njegova nastanka pa dalje, ukoliko se radi

svjetovne ustanove, a kada se radi o ustanovama u misijskim područjima, ili za misijsko djelovanje, također i Kongregacija za raširenje vjere.⁴ Ako je taj sud dotične Kongregacije pozitivan, i ona dadne svoj »nihil obstat«,⁵ dijecezanski biskup istom tada donosi konačnu odluku o osnivanju nove ustanove.

2. Dekret osnivanja redovničke ustanove i učinci koji iz njega proizlaze

Da bi nova redovnička ustanova bila kanonski valjano osnovana, dijecezanski biskup treba o tome izdati formalni dekret. Tim se aktom dotična ustanova uzdiže u crkveni stalež i stječe položaj pravne osobe (usp. kan. 574 § 1 i kan. 634 § 1), sa svim učincima koji iz toga proizlaze.

Istodobno s osnivanjem redovničke ustanove on odobrava ili potvrđuje pravila – konstitucije, kojima se uređuje njezina narav i svrha, ustrojstvo, način unutarnjeg života i polje rada. Obično se to odobrenje daje najprije na pokus (»ad experimentum«) i privremeno, a kad se konstitucije u praksi provjere i pokažu prikladnim, te prema potrebi preurede, dijecezanski biskup daje konačno odobrenje.

Redovnička ustanova koju je osnovao i čije je konstitucije odobrio dijecezanski biskup naziva se ustanovom biskupijskog prava (»iuris dioecesani«), i kao takva ona je u izvjesnim stvarima posebno vezana uz mjesnu crkvenu vlast i njoj je podložna (usp. kan. 589 i kan. 594).

Novu redovničku ustanovu mogla bi osnovati izravno također Apostolska Stolica, kao vrhovna vlast Crkve (usp. k. 589), ali pošto ustanove svojom rasprostranjenošću i djelovanjem u početku ne prelaze granice pojedinih biskupija, normalno je i razumljivo da se to prepušta u nadležnost dijecezanskim biskupima. Ako, međutim, tijekom vremena ustanova poraste brojem svojih članova i proširi se na veće područje i u više biskupija, i potvrdi se svojim uspješnim djelovanjem, ona može zatražiti i dobiti novo odobrenje ili potvrdu također od Apostolske Stolice (usp. kan. 589). To je, u stvari, redoviti proces u razvitku redovničkih ustanova, i svaka redovnička ustanova teži prema tom odobrenju.

Prilikom traženja tog odobrenja potrebno je Kongregaciji za redovnike i svjetovne ustanove opet dostaviti određene podatke, a to su, manje-više, informacije

o tome da se neko već postojeće društvo uzdigne u redovničku ustanovu; Dva primjerka knjiga molitava, obrednika i običajnika, ako se društvo njima služi; Crtež ili fotografiju redovničkog odijela za novake i zavjetovanike; Šest primjeraka nacрта budućih konstitucija; Statistiku članova i kuća društva. Potrebno je također poslati izvještaje o slijedećem: Da li je u vezi s osnivanjem redovničke ustanove bilo izvanrednih događaja, kao viđenja, čudesa i sl.; Ima li posebnih pobožnosti i osobito omiljenih pobožnih vježba; Postoji li u biskupiji druga ustanova istog imena i s istom posebnom svrhom.

Upute o ovome Kongregacija za redovnike dala je u posebnom otpisu god.1970, bez nadnevka. Vidi: OCHOA X., *Leges Ecclesiae*, vol. IV, Roma 1974, br. 3938; kod nas: *Crkva redovnicima, Dokumenti o redovništvu*, priredio H. BORAK, Zagreb 1974, 239-240.

4 Vidi: GAMBARI n.d., 48, bilj. 31.

5 Vidi: SC RELIGIOSORUM, *Normae secundum quas Sacra Congregatio de Religiosis in novis religionis Congregationibus approbandis procedere solet*, dne 6. ožujka 1921, br. 3-6, u AAS 13, 1921, str. 313; OCHOA X., *Leges Ecclesiae*, vol. I, br. 340.

i dokumenti jednaki ili slični onima koje dijecezanski biskup šalje kada se želi posavjetovati s Apostolskom Stolicom prije nego što sam donese dekret o osnivanju redovničke ustanove.⁶

I Apostolska Stolica, odobravajući redovničku ustanovu, potvrđuje također njezine konstitucije, preuređene, ako je potrebno, prema prethodnim uputama i traženju Kongregacije za redovnike i svjetovne ustanove. I ta potvrda konstitucija redovito je najprije privremena i na pokus, a nakon njihove dovoljne provjere u praksi potvrđuje se i definitivno.

Redovnička ustanova koju osnuje Apostolska Stolica, ili koju formalnim dekretom odobri, pošto je već osnovana od dijecezanskog biskupa, postaje ustanovom papinskog prava (»iuris pontificii«) (usp. kan. 589). Time se ona izuzima ispod vlasti mjesnog ordinarija u mnogim stvarima u kojima je dotad njemu bila podložna, te se stavlja izravno pod vlast Apostolske Stolice (usp. kan. 593).

Kanonskim osnivanjem redovničke ustanove, bilo da ga je izvršio dijecezanski biskup ili Apostolska Stolica, osim što se dotičnoj ustanovi daje zakonska postojnost i položaj crkvnog staleža, priznaje se autentičnom vlastita karizma, a određeni oblik života se prihvaća kao sukladan Evandlju i prikladan za ostvarivanje posvećenja njezinih članova i za postizavanje drugih ciljeva i svrhe ustanove, a na dobro mjesne i opće Crkve. Ustanova koja se osniva u svrhu apostolata, prima kanonsko poslanje, po kojemu njezini članovi vrše »sveto služenje i djela ljubavi koje im je povjerila Crkva i koje trebaju vršiti u njezino ime« (PC 8,1; usp. i kan. 675 § 3).

II. OSNIVANJE PROVINCIJA U REDOVNIČKIM USTANOVAMA

Rasprostranjenost redovničkih ustanova na šira područja, a što je redovito povezano i s porastom broja članova i povećanjem broja redovničkih mjesnih zajednica ili kuća, čini vodstvo i upravljanje ustanovom s jednog mjesta težim i manje djelotvornim. Iz toga proizlazi i potreba da se ustanove razdijele na dijelove, te da se u njima uspostavi neposredna vlastita uprava, s redovitim vlašću koja je u mnogim stvarima jednaka onoj koju vrhovna ili središnja uprava ima nad čitavom ustanovom. Potreba za ovakvom razdiobom i uspostavljanjem odgovarajuće vlasti tim je veća što su područja o kojima se radi udaljenija, različitih kultura, mentaliteta, društvenih prilika i političkih uređenja, kojima se treba prilagoditi. Razdiobom ustanove na samostalne dijelove i decentralizacijom vlasti, uz primjenu načela subsidijarnosti, vodstvo i upravljanje u pojedinim dijelovima ustanove postaje lakše i djelotvornije, pri čemu se vrhovna uprava oslobađa brige o mnogim pojedinačnim pitanjima i mjesnim problemima, te joj se omogućuje da veću pažnju posveti onim stvarima i zadacima koji su od važnosti za čitavu ustanovu.⁷

⁶ Vidi bilj. 3.

⁷ Vidi: GAMBARI, n.d., 543.

Dijelovi redovničkih ustanova obično se nazivaju provincije ili pokrajine, i u Zakoniku kanonskog prava se ovako definiraju: kan. 621 – Nazivom provincija označava se skup više kuća, koji pod jednim istim poglavarom tvori neposredni dio ustanove, a kanonski ga je podigla zakonita vlast.

Da bi se jasnije naznačili svi njezini konstitutivni elementi, opširnija definicija provincije mogla bi glasiti ovako: To je dio redovničke ustanove, sastavljen od više redovničkih kuća ili redovničkih mjesnih zajednica, koji je kanonski formalnim dekretom uspostavila vlast nadležna prema konstitucijama, i kojemu na čelu stoji njezin poglavar s vlastitom i redovitom vlašću upravljanja, određenom općim redovničkim pravom Crkve i posebnim pravom dotične redovničke ustanove.⁸

1. Vlast mjerodavna za osnivanje provincija

Najprije ćemo reći nešto o vlasti koja je nadležna za diobu ustanova na njezine dijelove i za osnivanje provincija.

O tome odredba Zakonika kanonskog prava glasi:

Kan. 581 – Dioba ustanova na dijelove, kako god se oni nazivali, osnivanje novih, spajanje i drugačije razgraničavanje postojećih, spada na vlast ustanove, nadležnu prema njezinim konstitucijama.

Poštujući autonomiju redovničkih ustanova, Zakonik kanonskoga prava prepušta da one same u svom vlastitom pravu reguliraju pitanja kao što su: potreba i uputnost rezdiobe ustanove na dijelove i osnivanje provincija ili pokrajina, preduvjeti nužni za osnivanje novih provincija, vlast na koju spada osnivanje, te kanonski postupak samog osnivanja. Ipak, o tome tko je nadležan za osnivanje provincija odredba se mora donijeti u osnovnom zakoniku ili konstitucijama ustanove, dok ostala navedena pitanja mogu biti uređena i u drugim normativnim ili pravnim zbirkama, na pr. u statutima, uputama, direktorijima, ordinacijama i sl.

Razdiobu ustanova na dijelove i osnivanje novih provincija vrši unutarnja vlast redovničke ustanove,⁹ i to vrhovna uprava, bilo generalni kapitul ili opća skupština, bilo vrhovni poglavar odnosno poglavarica.

Tako Generalni kapitul osniva provincije u Dominikanskom¹⁰ i Karmelićanskom redu,¹¹ te kod franjevac Konventualaca,¹² zatim u društvima Sestara Milosrdnica Sv. Vinka,¹³ Služavki Malog Isusa,¹⁴ Kćeri milosrđa trećega redovničkog reda Sv. Franje¹⁵ i u Kongregaciji Franjevki Bezgrešnog začeća.¹⁶

8 Vidi: ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, Roma, Edizioni CpR, 1984, 97, br. 119/2.

9 Prema prijašnjem Zakoniku kan. prava, razdioba ustanova papinskog prava i osnivanje provincija u njima spadali su na Apostolsku Stolicu (usp. k. 494 § 1). O osnivanju provincija u ustanovama biskupijskog prava nije se u tom Zakoniku ni govorilo, zato što redovito nema ni potrebe da se te ustanove, raširene na području samo jedne biskupije ili par biskupija, dijele na provincije. Vidi: TABERA A. – DE ANTONANA G.M. – ESCUDERO G., – *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961, 60.

10 *Liber Constitutionum Ordinis Fratrum Praedicatorum*, 256.

11 *Constitutiones fratrum discalceatorum Ordinis B. Mariae V. de Monte Carmelo*, 145.

12 *Constitutiones Ordinis Fratrum Minorum sancti Francisci Conventualium*, 28 § 1.

13 *Konstitucije družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog*, 163.

14 *Konstitucije družbe sestara Služavki Malog Isusa*, 195.

15 *Ustanove družbe Kćeri milosrđa trećega samostanskog reda sv. Franje*, 188.

16 *Konstitucije Kongregacije Franjevki Bezgrešnog začeća*, 108.

Češće se to stavlja u nadležnost vrhovnih poglavara ili poglavarica, uz pristanak njihova vijeća, kao što je na pr. slučaj u druga dva ogranka Franjevačkog reda: kod Manje braće¹⁷ i kod Kapucina,¹⁸ ali kod ovih posljednjih je potrebno da se sasluša i mišljenje Konferencije kapucinskih provincijala dotičnog kraja, te Provincijala i Provincijalnog definitorija kojih se to tiče, zatim u družbi Salezijanaca,¹⁹ u družbama i kongregacijama Milosrdnih sestara Svetog Križa,²⁰ Kćeri Božje ljubavi,²¹ Školskih sestara franjevkri Krista Kralja,²² Klanjateljica Krvi Kristove, s tim da se u toj Družbi traži još i pismeni pristanak dvotrećinske većine svih provincijalnih voditeljica.²³

Kod Dominikanaca pored Generalnog kapitula, kako je naprijed istaknuto, provincije može osnivati i General Reda sa svojim vijećem,²⁴ a kod Karmelićana Generalni definitorij.²⁵ U Družbi isusovaca provincije osniva vrhovni poglavar – General, i to samostalno.²⁶

2. Što je potrebno za razdiobu ustanova i za osnivanje novih provincija?

Rečeno sasvim kratko, preduvjeti koji se redovito traže, i kriteriji kojima treba biti udovoljeno da bi se pristupilo osnivanju nove provincije, takvi su da omogućuju potrebnu samostalnost i autonomiju, a to znači da ima dovoljan broj članova i da će imati dovoljno novih zvanja i podmlatka, da može imati nužne odgojno-obrazovne ustanove i da će se moći provoditi odgovarajuća početna i trajna formacija članova, te su osigurana materijalna sredstva za uzdržavanje i djelovanje.²⁷

O navedenim i drugim važnijim preduvjetima i elementima za osnivanje novih provincija u konstitucijama redovničkih ustanova kod nas govori se na uopćen način. Tako se u Franjevačkom redu Manje braće za osnivanje nove provincije traži da, prema sudu Generalnog definitorija, postoje svi potrebni elementi za provođenje samostalnog života prema odredbi konstitucija i generalnih statuta,²⁸ a po konstitucijama franjevac Kapucina nužno je da, prema različitim prilikama mjesta, postoji dovoljan broj braće i da nova provincija doprinosi kako apostolskom djelovanju tako i životu Reda, te da tvori jednu geografsku cjelinu.²⁹ U Karmelićanskom redu treba utvrditi da postoje svi uvjeti za održavanje određenog stupnja autonomije koja provinciji pripada prema zakonima Reda, pa se traži da ona imade dovoljan broj kuća i članova, te da postoji utemeljena nada da će prilike kako duhovne tako i materijalne, te priliv zvanja, omogućavati život koji odgovara njezinu položaju.³⁰ Provincija se u družbi Salezijanaca može osnivati ako postoje potrebni i dovoljni uvjeti za promicanje života i poslanja Družbe, sa samostalnošću koja joj pripada po konstitucijama.³¹

17 *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, art. 170, § 1.

18 *Constitutiones Fratrum Minorum Capucinatorum*, 111.

19 *Konstitucije družbe Sv. Franje Saleškog*, 132 § 1, 1^a.

20 *Konstitucije Milosrdnih sestra Svetog Križa*, 41.

21 *Konstitucije Družbe Kćeri Božje ljubavi*, 140.

22 *Konstitucije Kongregacije školskih sestara franjevkri Krista Kralja*, 117.

23 *Opće norme Klanjateljica Krvi Kristove*, 92/5.

24 Vidi bilj. 10.

25 Vidi bilj. 11.

26 Vidi: *Compendium practicum iuris Societatis Iesu*, 2 ed. recog., Romae 1986, 520 § 2.

27 Vidi: ANDRES, n.d., 97, br. 119/2.

28 Vidi: *Constitutiones*, art. 170 § 2.

29 Vidi: *Constitutiones*, 111.

30 Vidi: *Constitutiones*, 146.

31 Vidi: *Konstitucije*, 135.

Što se tiče općih zahtjeva za osnivanje provincija nešto su određenije i opširnije konstitucije sestara Milosrdnica Sv. Vinka, u kojima se precizira, da je moguće provinciju osnovati ako se može razložno suditi da će apostolska djelatnost Družbe u određenim pokrajinama biti plodonosnija, te ako se ispunjavaju ovi uvjeti: da u određenoj pokrajini ili provinciji ima dovoljan broj Družbinih zajednica s dovoljnim brojem sestara; da se s vjerojatnošću može suditi da će provincija rasti brojem novih članova i da je u njoj moguće provoditi odgoj podmlatka; da su osigurani izvori materijalnih sredstava potrebnih za opstanak provincije i za razvitak njene djelatnosti po duhu i svrsi Družbe.³² Kod sestara Služavki Malog Isusa Generalni kapitul, koji odlučuje o osnivanju novih provincija, postavlja i uvjete za njihovo osnivanje.³³

Zakonik kanonskoga prava ništa izričito ne određuje u pogledu broja redovničkih kuća potrebnih za osnivanje provincije. Međutim, Kongregacija za redovnike, koja je ranije bila nadležna za osnivanje provincija u redovničkim ustanovama papinskog prava, tražila je barem tri takve zajednice ili kuće, analogno potrebi triju fizičkih osoba za osnivanje moralne zborne osobe u Crkvi (usp. ZKP g. 1917, kan. 115 § 2).³⁴

Konstitucije Dominikanskog reda određuju da provincija mora imati barem tri samostana, od kojih dva trebaju imati najmanje 10 glasača, a svih glasača u provinciji treba biti barem 40.³⁵ Redovito se za osnivanje provincija traži veći broj samostana, odnosno redovničkih kuća ili redovničkih mjesnih zajednica. Tako je kod franjevac Konventualaca potrebno barem pet samostana i 40 svečano zavjetovane braće;³⁶ u Družbi sestara Klanjateljica Krvi Kristove za osnivanje nove provincije je potrebno imati barem 70 sestara sa doživotnim zavjetima,³⁷ a u Trećem samostanskom redu sv. Franje barem 40 svečano zavjetovanih redovnika.³⁸

Provincije se obično uspostavljaju na teritorijalnoj osnovi, što znači da obuhvaćaju kuće ili samostane određenog područja, te da se na istom području nalazi samo jedna provincija iste redovničke ustanove. Nije ipak rijedak slučaj da neka provincija ima svoju kuću također na području neke druge provincije,³⁹ a po sebi nije isključeno ni da na istom području bude i više provincija jedne iste redovničke ustanove, ako bi to iziskivala na pr. različitost jezika, obreda ili koja druga specifičnost.⁴⁰

Razdioba redovničkih ustanova na provincije ili osnivanje novih provincija znak je vitalnosti, i veoma je važno za dotičnu ustanovu, ali je i veoma osjetljivo pitanje, i to iz više razloga. Već sam naprijed istakao važnost razdiobe na provincije s obzirom na efikasnost upravljanja široko rasprostranjene redovničke ustanove i na nužnost prilagođavanja različitim prilikama i potrebama. Ovdje bih naveo još neke praktične momente, osobito koji se tiču onih članova ustanove koji pripadaju različitim provincijama. Tako vanjski uvjeti za život i

32 Vidi: *Konstitucije*, 164.

33 Vidi: *Konstitucije*, 195.

34 Vidi: *GAMBARI*, n.d., 544.

35 Vidi: *Konstitucije*, 253, § 1.

36 Vidi: *Statuta generalia Ordinis Fratrum Minorum Conventualium*, 2.

37 Vidi: *Opće norme*, 95/5.

38 Vidi: *Ustanove Trećega samostanskog reda sv. Franje*, 392.

39 Vidi: *GAMBARI*, n.d., 544.

40 Vidi: *Vlastito pravo Družbe Isusove takvu mogućnost izričito isključuje*. Vidi: *Compendium practicum*, 520 § 2.

djelovanje mogu biti veoma raznoliki od provincije do provincije; mogućnosti i učinci odgojno-obrazovne formacije duhovne, znanstvene i apostolske također u provincijama variraju; propisi i norme koje reguliraju život i djelovanje unutar pojedinih redovničkih ustanova nisu u svim provincijama isti, a i ostvarivanje pojedinih subjektivnih prava nije svugdje jednako; nije svejedno ako je netko podložen samo jednom ili dvojici viših poglavara, odnosno poglavarica, i da li ima mogućnost u potrebi obratiti se ili uteći jednom pa drugom.⁴¹

Zbog svega toga, pitanju osnivanja provincija treba ozbiljno pristupati i za to izvršiti opsežnu i temeljitu pripremu, koju nalaže vlastito pravo redovničke ustanove. Bez obzira na vlast koja osniva novu provinciju, razborito je da se prethodno obave što šire konzultacije sa svima onima kojih se to na bilo koji način neposredno tiče.

Takvo savjetovanje ili ispitivanje mišljenja kod nekih redovničkih ustanova je i naređeno, na pr. kod Salezijanaca,⁴² Školskih sestara franjevkica Krista Kralja⁴³ i Kćeri Božje ljubavi.⁴⁴

Kod razdiobe ustanove na provincije, ili kod diobe jedne provincije i stvaranja nove, smatra se uputnim da se članovima ustanove, odnosno provincije koja se dijeli, dadne mogućnost slobodnog odlučivanja i izbora kojoj bi provinciji željeli pripasti.^{44a}

3. Formalni dekret osnivanja provincije

Osnivanje provincije mora biti izvršeno kanonski, tj. na način predviđen općim redovničkim pravom Crkve i vlastitim pravom dotične redovničke ustanove, jer samo takvim osnivanjem nastaje redovnička provincija, i stječe pravnu osobnost – postaje subjektom ili nosiocem određenih prava i obveza.

U Zakoniku kanonskog prava izričito se to ne kaže, ali zbog važnosti samog čina, zbog zborne naravi provincije, samostalnosti koju stječe i implikacija koje ima za članove ili redovnike koji joj pripadaju, osnivanje nove provincije mora se izvršiti formalnim dekretom ili odgovarajućom pisanom ispravom, u kojoj će jasno biti naznačeni svi konstitutivni elementi novoosnovane provincije, kao što su: vlast koja provinciju osniva, područje provincije s utvrđenim granicama, te kućama i redovnicima koji joj pripadaju, cilj ili razlog osnivanja provincije, njezina uprava, sredstva za njezino uzdržavanje, autonoman život i djelovanje.⁴⁵

U konstitucijama redovničkih ustanova koje sam imao prilike pogledati, samo se u Družbi Kćeri Božje ljubavi određuje da o osnivanju nove provincije treba pravodobno izvijestiti nadležnog mjesnog ordinarija.⁴⁶

Ako to i nije izričito naređeno u vlastitom općem redovničkom pravu, a ni u vlastitom pravu pojedinih ustanova, uputno je da se svim zainteresiranim

41 Vidi: ANDRES, n.d., str. 98, br. 121.

42 *Konstitucije*, 156.

43 Vidi: *Konstitucije*, 117a/.

44 *Konstitucije*, 140.

44a Vidi: ANDRES, n.d., 98-99, br. 121.

45 Vidi: ANDRES, n.d., 97-98, br. 119-120.

46 Vidi: *Konstitucije*, 140.

mjesnim ordinarijima pošalje obavještenje o novoosnovanoj redovničkoj provinciji, osobito radi potrebe buduće suradnje i međusobni odnosa mjesnog ordinarija i uprave dotične provincije.

Što je ovdje dosad rečeno u pogledu osnivanja novih provincija, uglavnom isto vrijedi i o drugim strukturalnim promjenama, kao što su spajanje provincije ili drugačije razgrančavanje već postojećih.

4. Dijelovi ustanova ispod provincija

Osim na provincije, redovničke ustanove se mogu dijeliti i u još niže organizme, koji dolaze pod različitim nazivima, na pr. viceprovincije (kod franjevac Manje braće i Kapucina, i kod Isusovaca), kvaziprovincije (u franjevaca Konventualaca), semiprovincije (kod Karmelićana), vikarijati i pokrajine (Milosrdne sestre Svetog Križa), komisarijati (Treći samostanski red Sv. Franje), vizitatorije (kod Salezijanaca), delegacije (kod Klanjateljica Krvi Kristove), delegature (Milosrdnice Sv. Vinka, Kćeri milosrda trećega samostanskog reda Sv. Franje, te Salezijanci), misije i regije (kod Isusovaca), i sl.

O osnivanju ovih dijelova ili organizama opće redovničko pravo ništa ne određuje, stoga se to pitanje regulira u vlastitom pravu svake pojedine redovničke ustanove.

Ti dijelovi mogu biti tako formirani da se sastoje od skupa povezanih kuća, ili od skupine ujedinjenih osoba. Obično se uspostavljaju kada postoji potreba slična onoj za osnivanje provincija, ali nedostaje neki od konstitutivnih elemenata koji su potrebni za provinciju, na pr. propisan broj članova, ili kuća, ili neka odgojno-obrazovna institucija. Također na čelu tih organizama stoje odgovarajući poglavari, s redovitom vlašću koju vrše kao zamjenici bilo vrhovnih bilo provincijalnih poglavara, ili s vlašću delegiranom, koju im povjere vrhovni ili provincijalni poglavari, i tada nastupaju kao njihovi delegati.⁴⁷

III. OSNIVANJE REDOVNIČKIH KUĆA, SAMOSTANA ILI MJESNIH REDOVNIČKIH ZAJEDNICA

Među članovima svake ustanove posvećena života postoji duboko jedinstvo i zajedništvo duhovno, karizmatičko i apostolsko, jedinstvo i zajedništvo istog poziva i poslanja, istog cilja i jednakih sredstava za njegovo ostvarenje. Ali pored toga jedinstva i zajedništva, koje je u svakom slučaju temeljno i bitno, postoji i jedinstvo i zajedništvo juridičko, organizacijsko i institucionalno, koje je u službi i u funkciji onog prvog. Jedno i drugo jedinstvo i zajedništvo se ostvaruje na razini čitave ustanove, na razini njezinih dijelova: provincija i drugih nižih organizama, i na kraju, na posebno vidljiv i efikasan način u mjesnim redovničkim zajednicama ili u redovničkim kućama (usp. kan. 607 § 2).

47 Vidi: ANDRES, n.d., 99, br. 122; GAMBARI E., n.d., 545-546.

1. Potreba redovničkih kuća, i njihovi konstitutivni dijelovi

Mjesne redovničke zajednice, u kojima su osobe koje ih tvore najizrazitije sjedinjene duhovnim, apostolskim i organizacijsko-strukturalnim vezom, prirodni su ambijent u kojem se u osnovi odvija život i djelovanje redovnika i redovnica, ostvaruje njihovo jedinstvo i zajedništvo, izvršuje glavnina redovničkih dužnosti i ostvaruje većina njihovih individualnih i zajedničkih prava, proisteklih iz zavjetovanja, i one bi morale svima pružiti najveći dio dobara i svega što očekuju od ustanove kojoj pripadaju. Može se slobodno reći da je redovnički život i osobno samoostvarenje svakog redovnika ili redovnice u najvećoj mjeri uvjetovano mjesnom redovničkom zajednicom kojoj netko kao član pripada, i u kojoj načela subsidiarnosti, suodlučivanja, suradnje i suodgovornosti nalaze najkonkretniju primjenu i ostvarenje.⁴⁸

Redovnici, odnosno redovnice, trebaju provoditi bratski i sestrinski život u zajednici (usp. kan. 607 § 3), većoj ili manjoj, koja ima svoje sjedište ili boravak na jednom mjestu, u za to određenoj kući.

Zakonik kanonskoga prava naređuje:

Kan. 608 – Redovnička zajednica mora obitavati u zakonito osnovanoj kući, pod vlašću poglavara postavljenog prema odredbi prava; svaka pojedina kuća neka ima barem kapelu u kojoj će se slaviti i čuvati Euharistija, da bude uistinu središte zajednice.

Navedena odredba je veoma važna, jer nameće obvezatnost boravka na stalnom mjestu, u određenoj kući, i naznačava njezine bitne elemente.

a) Ono što se ima smatrati osnovnim, kako u nastanku redovničke kuće tako i u njezinu postojanju, promjenama, razvitku ad intra i ad extra, jest zajednica – skup ujedinjenih osoba.⁴⁹

Opće kanonsko pravo ne određuje koliki je broj članova potreban za formiranje mjesne redovničke zajednice, niti pravi razliku među kućama s obzirom na taj kriterij.⁵⁰ To se prepušta svakoj ustanovi da uredi sama u vlastitom pravu. Jedno je sigurno, da se ne može uspostaviti zajednica samo s dva člana, jer oni ne mogu tvoriti pravnu osobu – a redovnička kuća je pravna osoba snagom samog prava – i za nju su nužne najmanje tri fizičke osobe (usp. kan. 115 § 3).⁵¹

b) Makar se zajedništvo na duhovnom, karizmatičkom i apostolskom planu može ostvarivati bez fizičke povezanosti osoba, općim kanonskim pravom, a ipak naređuje kao obvezatno, da određena redovnička zajednica mora stanovati skupa u istoj kući (ili u kućama koje tvore jednu cjelinu), i uspostavljanje zajednice

48 Vidi: GAMBARI, n.d., 535.

49 Redovnička kuća se ne može definirati kao zgrada ili prostor u kojem redovničke osobe žive. Naglasak je u novom Zakoniku stavljen na mjesnu redovničku zajednicu ili na osobe koje je tvore. Vidi: ANDRES, n.d. 58-59, br. 29.

50 Prijašnji Zakonik je razlikovao kuće na potpune (formatae), sa barem šest zavjetovanih članova, i nepotpune (non formatae), s brojem manjim od šest. Vidi ZKP g. 1917, k. 488, 5º.

51 Redovnička kuća nakon što je zakonito osnovana može kasnije ostati i s manje od tri člana, a da time ne prestaje postojati kao pravna osoba. Razumljivo, to ne bi trebalo smatrati normalnom pojavom, i pogotovo ne smanjivati namjerno propisani broj članova redovničke kuće.

je vezano uz konkretnu kuću boravka. Zato se i govori o zakonitom uspostavljanju ili osnivanju kuće, premda bi, po sebi, bilo ispravnije govoriti o uspostavljanju stalne redovničke zajednice u određenom mjestu.

Zgradu nije dovoljno materijalno podići ili već sagrađenu zaposjesti. Traži se da ona bude zakonito uspostavljena, tj. da je izvršen određeni formalni čin, sukladan odredbama općeg redovničkog prava i vlastitog prava svake pojedine redovničke ustanove.

c) Zakonito osnovana redovnička mjesna zajednica mora imati i svog vlastitog mjesnog poglavara, i to je bitni element zajednice. Bilo je potrebno to izričito u Zakoniku kanonskog prava naznačiti, jer su neki eksperimenti u bližoj prošlosti, nakon Drugoga vatikanskog sabora, pokazali da u zajednicama bez pravog poglavara slabi jedinstvo, sklad, odgovornost i zauzetost za opće dobro i za duh same redovničke ustanove.

d) Sastavni dio svake redovničke kuće je oratorij ili crkva. Ranije je pravo na crkvu ili oratorij, ali ne i obveza, priznavano samo kleričkim redovima (usp. ZKP g. 1917. kan. 497 § 2). Potreba postojanja barem oratorija u svakoj redovničkoj kući odgovara obvezi redovničkih osoba, da, po mogućnosti, svakog dana slave euharistijsku žrtvu, primaju Kristovo Tijelo i časte Gospodina nazočna u Presvetom Sakramentu (vidi. kan. 663 § 2). U crkvi ili oratoriju se svakodnevno odvijaju i drugi mnogovrsni čini duhovnog života (usp. kan. 662-664).⁵²

2. Tko osniva redovničke kuće?

Redovničku kuću može zakonito osnovati samo vlast koja je za to po pravu nadležna. O tome odredba Zakonika kanonskog prava glasi:

Kan. 609 – § 1. Kuće redovničke ustanove osniva vlast nadležna prema konstitucijama, uz prethodnu pismenu suglasnost i dijecezanskog biskupa.

– § 2 Za podizanje samostana koludrica traži se uz to i dopuštenje Apostolske Stolice.

Prema normama ili odredbama konstitucija pojedinih redova i družbi, redovničke kuće i samostane osnivaju ili vrhovni poglavari (poglavarice, ili Provincijalni kapituli, ili provincijalni poglavari) i poglavarice.

U Dominikanskom redu, na traženje Provincijalnog kapitula, osniva ih General.⁵³ Također u Družbi Isusovaca kuće osniva General, i to samostalno.⁵⁴

Vrhovni poglavari i poglavarice, ali uz pristanak ili suglasnost svojih vijeća, osnivaju kuće kod Karmelićana,⁵⁵ Salezijanaca,⁵⁶ sestara Dominikanki,⁵⁷ Milosrdnica Sv. Vinka,⁵⁸ Kćeri milosrđa trećega samostanskog reda Sv. Franje,⁵⁹ Školskih sestara franjevki Krista Kralja⁶⁰ i kod sestara Kraljice svijeta.⁶¹

52 Vidi: ANDRES, n.d., 58-60, br. 29-34.

53 Vidi: *Liber Constitutionum*, 261 § 1, 1°

54 Vidi: *Compendium practicum iuris*, 536 § 1.

55 Vidi: *Constitutiones*, 148.

56 Vidi: *Konstitucije*, 132 § 1, 2°.

57 Vidi: *Konstitucije*, 206.

58 Vidi: *Konstitucije*, 166.

59 Vidi: *Ustanove*, 76-77.

60 Vidi: *Konstitucije*, 117,bl.

61 Vidi: *Konstitucije*, 154.

Provincijalni kapitul je nadležan za osnivanje kuća u franjevac Konventualaca,⁶² a Provincijalno vijeće u Kongregaciji Franjevki Bezgrešnog začeća.⁶³ Kod Konventualaca, međutim, može ih u hitnim slučajevima osnivati i Provincijal, uz suglasnost Provincijalnog definitorija i s odobrenjem Generala i njegova Definitorija.⁶⁴

Provincijal, uz suglasnost svog Definitorija, osniva kuće u Franjevačkom redu Manje braće,⁶⁵ a isto tako i kod Kapucina, s tom razlikom da je kod ovih posljednjih potrebna i odluka Provincijalnog kapitula, a u hitnom slučaju Generala i Generalnog definitorija.⁶⁶ Provincijalne poglavarice ili voditeljice, uz suglasnost svojih vijeća i odobrenje vrhovne uprave (vrhovne poglavarice i njezina vijeća), osnivaju kuće u družbama Klanjateljica Krvi Kristove,⁶⁷ Kćeri Božje ljubavi,⁶⁸ Služavki Malog Isusa⁶⁹ i Milosrdnih sestara Svetog Križa.⁷⁰

Vlast nadležna za osnivanje tzv. samostojnih kuća ili samostana (»sui iuris«)⁷¹ a kod nas postoje takvi samostani Benediktinaca i Benediktinki, Cistercita, Kartuzijanaca, Trapista, Klarisa i Bosonogih Karmelićanki – određuje se također u konstitucijama dotične redovničke ustanove. Ipak, iz konstitucija nekih od navedenih Redova, koje sam imao prilike pregledati, nisam mogao utvrditi koja bi to vlast bila.

U konstitucijama Kartuzijanaca kaže se samo da je za podizanje samostana potrebno dobiti pristanak Generalnog kapitula i pridržavati se normi koje on donosi.⁷² Kod Karmelićanki prije osnivanja novog samostana treba najprije obaviti glasanje kapitul samostana koji namjerava pristupiti takvom osnivanju, te dobiti za to pristanak Generala.⁷³ Također i kod Klarisa, da bi se osnovao novi samostan, potreban je pristanak kapitula samostana od kojeg bi novi trebao nastati.⁷⁴

3. Šta se traži za osnivanje nove redovničke kuće?

Naprijed je već istaknuto da su za podizanje redovničke kuće i formiranje mjesne redovničke zajednice potrebna najmanje tri člana.

Kod Konventualaca to je i izričito određeno,⁷⁵ a također i u Družbama Kćeri Božje ljubavi,⁷⁶ Milosrdnica Sv. Vinka⁷⁷ i Služavki Malog Isusa,⁷⁸ dok se u Kongregaciji Školskih sestara franjevki Krista Kralja traže najmanje četiri članice, da bi sačinjavale zakonito oblikovanu zajednicu.⁷⁹

62 Vidi: *Constitutiones*, 29 § 2.

63 Vidi: *Konstitucije*, 108.

64 Vidi bilj. 62.

65 Vidi: *Constitutiones*, art. 233.

66 Vidi: *Constitutiones*, 112.

67 Vidi: *Opće norme*, 113.

68 Vidi: *Konstitucije*, 142, a/.

69 Vidi: *Konstitucije*, 213.

70 Vidi: *Konstitucije*, 80.

71 Pod samostojnom ili samostalnom kućom ili samostanom podrazumijeva se kuća regularnih kanonika i monaha, odnosno monahinja ili koludrica, koje, prema općem i vlastitom partikularnom pravu uživaju određenu autonomiju s obzirom na vrhovnu upravu, na moguće organizme koji bi postojali između pojedinih samostojnih kuća i vrhovne uprave, te na druge samostojne kuće koje tvore Red, a da nisu ničim međusobno povezane. Poglavar ovih samostojnih kuća ili samostana ubraja se među više poglavare, a redovito se naziva prepošt, ili opat odnosno opatica. Vidi: ANDRES, n.d., 71, br. 61-64.

72 Vidi: *Statuta renovata Ordinis Cartusiensis*, 3.28.19.

73 Vidi: *Konstitucije*, 162, 163.

74 Vidi: *Generalne konstitucije Reda Svete Klare*, 240 i 241.

75 Vidi: *Statuta generalia*, 6.

76 Vidi: *Konstitucije*, 142, b/.

77 Vidi: *Konstitucije*, 166.

78 Vidi: *Konstitucije*, 219.

79 Vidi: *Konstitucije*, 169.

Samostojni samostan Karmelićanki ne smije imati više od 22 sestre; zato se on, kad taj broj bude popunjen, dijeli i osniva novi. Broj osnivaateljica novog samostana mora biti barem osam, od kojih šest kapitularki koje slobodno prihvaćaju premještaj u novoosnovani samostan.⁸⁰ Kod Klarisa, da bi se osnovao novi samostan, potrebno je barem osam sestara, od kojih njih pet trebaju imati svećane ili vječne zavjete.⁸¹

Apostolska Stolica običaje davati dozvolu za osnivanje novog samostana i kad nema sestara koliko se po konstitucijama traži, samo ako postoji nada da će ubuduće biti dovoljno zvanja i da će se taj samostan redovito popunjavati potrebnim brojem sestara.

Vlast redovničkih ustanova na koju to spada, da bi zakonito i valjano osnovala novu kuću, mora za to dobiti pismeno pristanak dijecezanskog biskupa na čijem se području kuća želi uspostaviti. Kapitularni vikar i privremeni apostolski administrator ne mogu dati takvog pristanka, a generalni vikar i biskupski vikari samo na temelju posebnog naloga dijecezanskog biskupa. Takav pristanak je potrebno imati i kad se osnivaju samostojni samostani, a za samostane koludrica, kako smo vidjeli, opće pravo nalaže da treba dobiti također odobrenje Apostolske Stolice.

Odredbu općeg redovničkog prava o nužnosti pristanka dijecezanskog biskupa izričito ponavlja u gotovo sve već spominjane redovničke ustanove rasprostranjene u našim krajevima.⁸²

Prije nego li se pristupi osnivanju nove redovničke kuće, treba ispitati i utvrditi da li to traži stvarna potreba ili korist, i postoje li odgovarajući preduvjeti za život te kuće.

Opće redovničko pravo s tim u vezi nalaže:

Kan. 610 – § 1. Osnivanje kuća neka se vrši imajući pred očima korist Crkve i ustanove, te pošto je osigurano ono što se prema vlastitim ciljevima i duhu ustanove traži da bi članovi provodili ispravan redovnički život.

§ 2. Neka se ne osniva nijedna kuća ukoliko se razborito ne bi moglo suditi da će biti prikladno udovoljiti potrebama članova.

Makar se ne dovodi u pitanje sama valjanost osnivanja redovničke kuće, ono o čemu govori navedeni kanon veoma je važno, i tiče se, kako unutarnje redovničke vlasti koja osniva novu kuću, tako i crkvene, koja treba dati odobrenje za njezino osnivanje.

a) Ustanove redovničkog života pripadaju Crkvi, odobreni su stalež Crkve, i treba da održavaju i promiču njezin život, njezino poslanje i svetost. Stoga je razumljivo da se kao prvi kriterij opravdanosti osnivanja redovničkih kuća uzima njihova korist za Crkvu. Ta korist može biti duhovna, apostolska ili dobrotvorna, već prema karakteru i ciljevima svake pojedine ustanove, i može se odnositi bilo na mjesnu ili na sveopću Crkvu.⁸³

⁸⁰ Vidi: *Konstitucije* 163.

⁸¹ Vidi: *Generalne konstitucije*, 241, 3/.

⁸² O potrebi pismenog dopuštenja za podizanje redovničkih kuća govori se u vlastitom pravu: Franjevac Manje Braće, Franjevac Konventualaca, Isusovaca, Bosonogih Karmelićana i Karmelićanki, Klarisa, Milosrdnica Sv. Vinka, Milosrdnih sestara Svetog Križa, Klanjateljica Krvi Kristove, Služavki Malog Isusa, Školskih sestara franjevkri Krista Kralja, Kćeri milosrda trećega samostanskog reda Sv. Franje.

⁸³ Vidi: ANDRES, n.d., 64, br. 45.

b) Korist Crkve se ostvaruje najčešće posredno, preko koristi koju redovnička kuća ima za vlastitu ustanovu. Govori se o koristi ustanove kao cjeline, i osnivanje nove kuće treba biti odraz i potvrda njezina rasta, povećanja broja članova, jačanja i širenja njezine aktivnosti ili djelovanja koje odgovara svrsi ustanove, ali se podrazumijeva i korist koja proizlazi za novoosnovanu mjesnu redovničku zajednicu i za pojedine članove koji će joj pripadati.⁸⁴

U shvaćanju i procjeni koristi, bilo za Crkvu ili za redovničku ustanovu, postoji uvijek određeni stupanj relativnosti. Stoga svi oni na koje spada da o tome sude, trebaju razmotriti zasebno svaki pojedini slučaj, vodeći računa o konkretnim prilikama koje traže osnivanje redovničke kuće, i to različitim vidovima koristi koje mogu odatle nastati.

c) Redovnički poziv i stalež stavljaju pred redovnike i redovnice određene zahtjeve u pogledu unutarnjeg načina života, već prema naravi svake redovničke ustanove, drugačije na pr. za kontemplativne ustanove a drugačije za one koji se bave djelima apostolata i karitativnim radom, drugačije za kleričke a drugačije za laičke, drugačije opet za muške a drugačije za ženske redovničke ustanove. O tome brigu moraju voditi prvenstveno sami redovnički poglavari, ali ne mogu biti ravnodušni i nezainteresirani za to ni dijecezanski biskupi, pošto samo pravi i potpuni redovnički život može biti od koristi i na dobro također sveopćoj i mjesnim Crkvama.⁸⁵

d) Ispravan redovnički život, osobni i zajednički, i bilo kakvo djelovanje, traže odgovarajuće vanjske uvjete i materijalna sredstva da bi se udovoljilo također vremenitim i tjelesnim potrebama. I o tome treba voditi računa pri osnivanju neke redovničke kuće. Ne traži se da sve bude unaprijed osigurano, nego da se barem može razborito suditi ili predviđati da će iz određenih izvora potrebna sredstva pritijecati. Ti izvori mogu biti različiti, ali bi se svakako, u današnje vrijeme, osobnom i zajedničkom radu i privređivanju morala dati prednost pred eventualnim dobrovoljnim priložima, darovima i doprinosima koji bi im dolazili odnekud sa strane.⁸⁶

Vlastito pravo, posebice ženskih redovničkih ustanova, i pobliže naznačava kakvi se uvjeti traže da bi se moglo pristupiti osnivanju nove kuće. Tako na pr. u Družbama ili Kongregacijama Milosrdnih sestara Sv. Vinka, Služavki Malog Isusa, Milosrdnih sestra Svetog Križa, Kćeri milosrđa trećeg samostanskog reda Sv. Franje i sestara Dominikanki određuje da u novim kućama mora biti omogućeno i osigurano provođenje zajedničkog života, dovoljna duhovna pomoć, obdržavanje redovničkih propisa, dolično stanovanje, odijeljeno od izvanjskih osoba, te odgovarajuće polje apostolata, odnosno djelatnost u skladu sa svrhom družbe, i potrebna sredstva uzdržavanja.⁸⁷ Za osnivanje kontemplativnog samostojnog samostana sestara Klarisa traži se da to odgovara duhovnim zahtjevima mjesne Crkve, da su osigurani uvjeti vezani za duhovnu asistenciju, za obdržavanje papinske klauzure, te dolično stanovanje i uzdržavanje sestara, bilo radom zajednice bilo drugim sredstvima i potporama.⁸⁸

84 Vidi: ANDRES, n.d., 64, br. 46-47.

85 Vidi: ANDRES, n.d., 64-65, br. 48.

86 Vidi: *Isto*.

87 Vidi: *Konstitucije sestara Milosrdnica Sv. Vinka*, 167; *Konstitucije Služavki Malog Isusa*, 219; *Konstitucije Milosrdnih sestara Svetog Križa*, 81; *Ustanove Kćeri milosrđa trećega samostanskog reda Sv. Franje*, 77; *Konstitucije sestara Dominikanki*, 206.

88 Vidi: *Generalne konstitucije*, 239.

O postojanju ili osiguranju uvjeta o kojima je naprijed bilo riječi, potrebno je informirati dijecezanskog biskupa, odnosno Apostolsku Stolicu, prilikom traženja dozvole za osnivanje nove redovničke kuće u nekom mjestu.

4. Donošenje dekreta o osnivanju redovničke kuće

Kad je provedeno sve što nalaže i traži bilo opće bilo vlastito redovničko pravo, nadležna vlast donosi dekret o kanonskom osnivanju ili podizanju redovničke kuće. Samo tako zakonito nastaju redovničke kuće i mjesne redovničke zajednice u pravom smislu, i stječu status pravnih osoba, s pravima i obvezama koje im pripadaju prema općem kanonskom pravu i uredbama i propisima vlastitog prava svake redovničke ustanove.

Iako se to u Zakoniku kanonskoga prava izričito ne kaže, osnivanje nove redovničke kuće treba izvršiti formalnim dekretom ili pisanom ispravom (usp. kan. 51 i kan. 114 § 1), jer to zahtijeva važnost samog čina i potreba pravne sigurnosti, da bi se pouzdano znalo i moglo dokazati zakonito postojanje određene redovničke kuće ili zajednice.⁸⁹

5. Prava vezana uz zakonito osnovane redovničke kuće

Svaka redovnička kuća ima određena prava koja čine njezin *raison d'être*, kojih ne može biti lišena, a dolaze već sa samim pristankom dijecezanskog biskupa da se dotična kuća osnuje.

Zakonik kanonskoga prava o tome određuje slijedeće:

Kan. 611 – Pristanak dijecezanskog biskupa za podizanje redovničke kuće neke ustanove povlači sa sobom pravo:

1° provoditi život prema naravi i vlastitim ciljevima ustanove;

2° obavljati vlastita djela ustanove prema odredbi prava, obdržavajući uvjete postavljene u pristanku;

3° za kleričke ustanove, da imadnu crkvu, ne odstupajući od propisa kan. 1215 § 3, i da vrše čine svete službe, obdržavajući što po pravu treba obdržavati.

a) Pravo je i istodobno dužnost ili obveza svih članova i svake redovničke zajednice da provode život u skladu s naravi i ciljevima same ustanove. Biskup, kada daje pristanak za osnivanje neke redovničke kuće, ne može dirati u to pravo i postavljati kakva ograničenja i suprotne uvjete. Ako bi za nešto takvo imao istinski težak i razuman razlog, ne bi mu preostalo drugo nego da posve uskrati pristanak za osnivanje kuće.

Čak i kad bi sama redovnička vlast koja osniva kuću namjeravala zavesti takve promjene, biskupova dužnost bi bila da na to upozori i da traži potpunu vjernost naravi i ciljevima ustanove (usp. kan. 678 § 2), odnosno da uskrati svoj pristanak za osnivanje kuće u kojoj se ne bi provodio autentičan život dotične ustanove.⁹⁰

⁸⁹ Vidi: ANDRES, n.d., 61, br. 38. Dekret o osnivanju redovničke kuće trebao bi sadržavati slijedeće: Tko kuću osniva i kojom vlašću ili pravom; S dopuštenjem kojeg dijecezanskog biskupa se kuća osniva; Za koju redovničku ustanovu ili provinciju, i u kojem mjestu; gdje i kada je dekret donesen; pečat s potpisom osnivača.

⁹⁰ Vidi: ANDRES, n.d., 66, br. 51.

Da u tom pogledu ne bi došlo kasnije do kakvih nesuglasica, kada dijecezanski biskup daje pristanak za osnivanje kuće neke redovničke ustanove, naročito ako je prva u njegovoj biskupiji, treba upoznati narav, način života i vlastite ciljeve dotične ustanove, a isto tako i eventualno specifične ciljeve buduće kuće.

b) Da bi mogla ostvarivati vlastite ciljeve, jasno je da novoj redovničkoj kući mora biti osigurano i pravo na bavljenje određenim aktivnostima i na vršenje odgovarajućih vlastitih djela. Ta aktivnost i djelovanje je zapravo ono što najpotpunije definira i obilježava identitet, narav i fizionomiju svake redovničke ustanove.

Polje rada pojedinih ustanova može biti veoma široko i djelovanje mnogovrsno, i moguće je, prema datoj situaciji i konkretnim prilikama, birati one aktivnosti i poslove koji su potrebniji, važniji, hitniji i uspješniji, a odustati od nekih drugih. A budući da se od svake redovničke kuće traži da bude na korist Crkvi, shvatljivo je što opće kanonsko pravo ostavlja mogućnost i dijecezanskim biskupima da u toj stvari, kada daju pristanak za osnivanje neke redovničke kuće, postavljaju određene uvjete.⁹¹ Redovnička vlast nadležna za osnivanje kuće ne mora postavljene uvjete prihvatiti, i slobodno joj je da odustane od namjere da osnuje novu kuću, ali ako ih je prihvatila, njih se mora pridržavati.⁹²

Uvjete o kojima je riječ dijecezanski biskup može postaviti samo prije ili u trenutku davanja svog pristanka za novu kuću. Ako ih tada nije postavio, kasnije to više ne može učiniti, odnosno redovnička ustanova ili vlast nije dužna da ih prihvati.

c) Naprijed je već rečeno da u redovničku kuću, kao sastavni elemenat, ulazi i sveto mjesto – barem oratorij. Međutim, kada se osniva kuća koja pripada kleričkoj redovničkoj ustanovi, ona ima pravo na crkvu, samo što je za njezino podizanje na točno određenom mjestu potrebno, prema odredbi kan. 1215 § 3, posebno dopuštenje dijecezanskog biskupa.

Za razliku od oratorija, u kojem se slavi i čuva Euharistija, u vlastitoj crkvi redovnici klerici mogu slobodno vršiti i druge svete ili bogoštovne čine, pridržavajući se normi i liturgijskih propisa koji i njih obvezuju.

U korištenju navedenih prava redovnici podliježu određenom nadzoru, a u nekim stvarima su podvrgnuti vlasti upravljanja dijecezanskih biskupa odnosno mjesnih ordinarija, ali to pitanje prelazi okvire ove teme, i na tome se ovdje nećemo zadržavati.

91 Pravo koje se daje dijecezanskim biskupima trebalo bi se kretati unutar granica: U pojedinim slučajevima može suziti aktivnost i djelovanje na određeni djelokrug, bilo s obzirom na teritorij, ili s obzirom na osobe, ili s obzirom na vrstu poslova; Ne može redovničkim ustanovama zapriječiti potpuno svaki oblik njihova javnog djelovanja, ako su one aktivne po svojoj naravi; Može suziti vršenje svojih djela u manje okvire, ili dopustiti vršenje samo određenih djela, ali takvih da ustanova po njima mogne izraziti svoj identitet i odgovoriti svrsi svoga poslanja. Vidi: ANDRES J. D., n.d., 66-67, br. 52.

92 Vidi: ANDRES, n.d., 67 br. 52.

93 Vidi: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Herausgegeben von LÜDICKE K., Ludgerus-Verlag, uz Can. 611, 611/2.

IV. UKINUĆE REDOVNIČKIH KUĆA, PROVINCIJA I USTANOVA

Redovničke ustanove i provincije mogu tako oslabiti i zapasti u poteškoće u daljnjem održavanju na životu, da se mora pristupiti i ukidanju pojedinih redovničkih kuća, provincija, pa i samih redovničkih ustanova. U Zakoniku kanonskog prava, kao i u vlastitom pravu pojedinih ustanova i to se predviđa, i propisano je odgovarajućim normama i odredbama.

1. Ukinuće redovničkih kuća

Evo što o ukidanju kuća određuje Zakonik kanonskog prava:

Kan. 616 – § 1. Zakonito osnovanu redovničku kuću može ukinuti vrhovni poglavar, prema odredbi konstitucija, posavjetovavši se s dijecezanskim biskupom. O dobrima ukinute kuće treba providjeti vlastito pravo ustanove, pazeći na volju zakladnika ili darovatelja, i na stečena prava.

– § 2. Ukidanje jedine kuće ustanove u nadležnosti je Svete Stolice, kojoj je pridržano da u tom slučaju odlučuje i o dobrima.

– § 3. Samostojnu kuću, o kojoj je riječ u kan. 613, ukinuti može Generalni kapitul, osim ako konstitucije drugačije određuju.

– § 4. Samostojni samostan koludrica može ukinuti Apostolska Stolica, obdržavajući propise konstitucija s obzirom na materijalna dobra.

Navedeni kanon Zakonika govori samo o tome tko ima pravo ukidati redovničke kuće u različitim slučajevima, te na koji način treba providjeti s njihovim dobrima. O razlozima i postupku ukidanja opće pravo ne određuje ništa posebno, pa se to može naznačiti u partikularnom pravu svake pojedine redovničke ustanove.

Ukidanje redovničkih kuća najčešće je u nadležnosti vrhovnih poglavara i poglavarica, a da li će oni o tome odlučivati sami ili uz savjetovanje, odnosno suglasnost svoga vijeća, to treba utvrditi u vlastitim konstitucijama.

Evo kako je to propisano u konstitucijama nekih Redova i Družbi kod nas.

Kod franjevaca Manje braće kuće ukida General Reda, posavjetovavši se sa svojim Definitorijem i čuvši mišljenje Provincijalnog definitorija provincije kojoj pripada kuća koja se ukida.⁹⁴ Kod Kapucina i Konventualaca za ukidanje kuća General mora dobiti suglasnost svoga Definitorija.⁹⁵ U Dominikanskom redu ukidanje kuće ili samostana treba od Generala zatražiti Provincijalni kapitul.⁹⁶ I u družbi Salezijanaca vrhovni poglavar mora dobiti pristanak svoga vijeća,⁹⁷ a u Karmelićanskom redu Vrhovni predstojnik mora zatražiti pristanak Definitorija i saslušati mišljenje provincijalnog vijeća.⁹⁸ U Družbama Milosrdnih sestara Svetog Križa i Milosrdnica Sv. Vinka pravo ukidanja kuća ili mjesnih redovničkih zajednica pripada vrhovnim poglavaricama, uz suglasnost njihovih vijeća.⁹⁹

94 Vidi: *Constitutiones generales*, art. 234.

95 Vidi: *Constitutiones ... Capucinatorum*, 112; *Constitutiones ... Conventualium* 29, § 5

96 Vidi: *Liber Constitutionum*, 261, § 1, 1°

97 Vidi: *Konstitucije*, 132, § 1, 2°.

98 Vidi: *Constitutiones*, 148.

99 Vidi: *Konstitucije Milosrdnih sestara Svetog Križa*, 82; *Konstitucije sestara Milosrdnica Sv. Vinka*, 166.

Isto vrijedi i za sestre Dominikanke, Služavke Malog Isusa, Kćeri milosrđa trećeg samostanskog reda Sv. Franje i sestre Kraljice svijeta.¹⁰⁰ U Družbi Školskih sestara franjevske Kraljice provincijalno vijeće predlaže vrhovnoj predstojnici ukidanje neke kuće.¹⁰¹ Kod Isusovaca kuće ukida General sam, a neke vrste kuća, osobito odgoja i izobrazbe, ukida Generalna kongregacija.¹⁰²

Vlastito pravo i konstitucije nekih Družbi i Kongregacija, na pr., Klanjateljica Krvi Kristove, Kćeri Božje ljubavi, Franjevske Bezgrešnog začeća, još nisu usklađeni s odredbom Zakonika kanonskoga prava, i u njima se predviđa da kuće ukida provincijalna poglavarica, uz pristanak svoga vijeća i s odobrenjem vrhovne poglavarice i njezina vijeća,¹⁰³ ili da ih ukida provincijalno vijeće uz suglasnost generalnog vijeća.¹⁰⁴

Prema općem redovničkom pravu, prije ukidanja neke redovničke kuće, poglavar koji je ukida treba se posavjetovati s dijecezanskim biskupom na čijem se području kuća nalazi. Biskupu se time pruža mogućnost da stvar razmotri sa šireg stanovišta, gledajući osobito na štetne posljedice za mjesnu Crkvu. Eventualno biskupovo neslaganje ili protivljenje ne može zapriječiti da vrhovni poglavar svoju odluku ipak provede i kuću ukine, ako za to postoje opravdani i važni razlozi sa strane same ustanove.

O potrebi savjetovanja s dijecezanskim biskupom govori se i u vlastitom pravu pojedinih redovničkih ustanova.¹⁰⁵ Ima, međutim, Družbi u čijem se prijašnjim konstitucijama propisuje da od dijecezanskog biskupa treba dobiti dopuštenje za ukidanje kuće. Takva odredba postoji kod Kćeri Božje ljubavi i Franjevske Bezgrešnog začeća¹⁰⁶ i bila je u skladu s prijašnjim Zakonikom (usp. ZKP g. 1917, kan. 498).

Samostojne kuće i samostane reguliranih kanonika i monaha ukida, prema općem pravu, generalni kapitul. Ostavljena je ipak mogućnost da vlastite konstitucije ustanove odrede i drugačije.

U konstitucijama Benediktinaca i Kartuzijanaca, čijih kuća kod nas ima, o tome se ništa posebno ne određuje, pa stoga za njih vrijedi odredba Zakonika kanonskog prava.

Opće redovničko pravo izdvaja samo dva slučaja kada redovničku kuću ne može ukinuti unutarnja vlast same ustanove, ni vrhovni poglavar ni Generalni kapitul, nego jedino Apostolska Stolica.

a) Ako neka redovnička ustanova toliko oslabi da ostane još samo s jednom kućom, tu jedinu ili zadnju kuću može ukinuti samo Apostolska Stolica. Razlog takvoj odredbi je u tome što ukidanje te kuće ustvari znači ukidanje i same ustanove, a to je, kako ćemo kasnije vidjeti, uvijek u nadležnosti Apostolske Stolice.

b) Isto tako, Apostolska Stolica je mjerodavna i za ukidanje bilo koje samostojne kuće i samostana koludrica. Na te kuće se gleda kao na ustanove samo s jednom autonomnom kućom, pa se kod njihova ukidanja primjenjuje ili odredba koja vrijedi za ukidanje redovničkih ustanova, ili ona maloprije spomenuta o ukidanju jedne kuće.

100 Vidi: *Konstitucije sestara Dominikanki*, 204 i 205; *Konstitucije Služavki Malog Isusa*, 191; *Ustanove družbe Kćeri milosrđa*, 76; *Konstitucije družbe sestara Kraljice svijeta*, 154.

101 Vidi: *Konstitucije*, 155, b/.

102 Vidi: *Compendium practicum iuris*, 537 § 1 i 2.

103 Vidi: *Opće norme Klanjateljica Krvi Kristove*, 113; *Konstitucije Kćeri Božje ljubavi*, 142, a/.

104 Vidi: *Konstitucije Franjevske Bezgrešnog začeća*, 108.

105 Govori se o vlastitom pravu franjevac Manje Braće i Konventualaca, zatim Isusovaca, Karmelićana i Karmelićanki, sestara Dominikanki, Klanjateljica Krvi Kristove, Milosrdnih sestara Svetog Križa, Milosrdnica sv. Vinka Paulskog, Kćeri milosrđa trećeg samostanskog reda sv. Franje.

106 Vidi: *Konstitucije Družbe Kćeri Božje ljubavi*, 142, a/; *Konstitucije Kongregacije fračiškank brezmadežnega spočetja*, 108.

Za ukidanje kuća Klarisa i Bosonogih Karmelićanki u njihovim se konstitucijama kaže da je potrebno odobrenje ili pristanak Apostolske Stolice.¹⁰⁷ Iz toga bi proizlazilo da samostane ukida netko drugi, a ne Apostolska Stolica, što nije u skladu s odredbom Zakonika.

Ukinuće redovničke kuće povlači za sobom odgovarajuće pravne učinke. Stoga, da bi bilo sigurno da je neka kuća ukinuta, odluku o tome treba donijeti formalnim dekretom.

Kad se ukida neka redovnička kuća, s vremenitim dobrima u njezinu vlasništvu ili posjedu, radilo se o nekretninama ili kretninama, ne može se raspolagati i postupati po slobodnoj volji i odluci poglavara ili članova dotične kuće, nego o tome trebaju postojati odgovarajuće odredbe u vlastitom pravu, i njih treba slijediti. Pri tome se uvijek mora paziti također na volju zakladnika ili darovatelja, kao i na stečena prava tzv. trećih osoba, jer činom ukidanja neke kuće nitko ne treba biti nepravedno oštećen.

Ukoliko vlastito pravo neke redovničke ustanove ne bi o tome ništa određivalo, tada se ima primijeniti kan. 123. Zakonika, tj. dobra prelaze neposredno višoj osobi, dakle provinciji, a ako ona ne postoji, onda samoj ustanovi.¹⁰⁸

O vremenitim ili materijalnim dobrima ukinutih samostojnih samostana koludrica odredbu trebaju donijeti konstitucije.

Kod Bosonogih Karmelićanki je određeno da ta dobra, ako Apostolska Stolica ne odredi drugačije, treba proporcionalno razdijeliti među samostanima koji prihvaćaju redovnice dokinutih samostana, pazeći pri tome na nakane dobročinitelja i pobožnih ustanova.¹⁰⁹

2. Ukinuće provincija

Opadanje broja članova i smanjenje broja redovničkih kuća najčešće su razlog i za ukinuće provincija i drugih njima izjednačenih ili sličnih dijelova redovničke ustanove. Zakonik kanonskoga prava se osvrće samo na vlast koja ukida dijelove redovničkih ustanova, pa određuje:

Kan. 585 – Ukinuće dijelova ustanove spada na mjerodavnu vlast same ustanove.

Onaj tko je, prema konstitucijama pojedinih ustanova, nadležan za osnivanje ili uspostavljanje provincija i sličnih dijelova, ima redovito vlast i ukidati ih.

U Franjevačkom redu Manje braće, a isto tako i kod Kapucina, provincije ukida General uz pristanak svog vijeća ili Definitorija, samo što kod ovih drugih treba saslušati i Konferenciju kapucinskih provincijala dotičnog kraja, te provincijala i Definitorij provincije koja se ukida.¹¹⁰ Vrhovni poglavar sa svojim vijećem ukida provincije i kod Salezijanaca, a vrhovne poglavarice, uz pristanak svojih vijeća, u Družbama Milosrdnih sestara Svetoga Križa, Klanjateljica Krvi Kristove, Kćeri Božje ljubavi i Školskih sestara

¹⁰⁷ Vidi: *Generalne konstitucije Klarisa*, 243 § 1 i 2; *Konstitucije Karmelićanki*, 164.

¹⁰⁸ Vidi: ANDRES, n.d., 76, br. 78.

¹⁰⁹ Vidi: *Konstitucije Karmelićanki*, 165.

¹¹⁰ Vidi: *Constitutiones generales Ordinis Fratrum Minorum*, art. 170 § 1; *Constitutiones ... Capucinarum*, 111.

franjevki Krista Kralja.¹¹¹ Kod Klanjateljica Krvi Kristove potrebna je potvrda dvotrećinske većine svih provincijalnih voditeljica, a u Družbama Kćeri Božje ljubavi i Školskih sestara franjevki Krista Kralja treba saslušati i mišljenje članica dotične provincije.¹¹²

Kod franjevac Konventualaca ukidanje provincije spada na Generalni kapitul, nakon što budu saslušani oni kojih se tiče.¹¹³ Generalni kapitul ukida provincije i u Družbama Milosrdnica sv. Vinka, Kćeri milosrda trećega samostanskog reda sv. Franje, Služavki Malog Isusa, te u Kongregaciji Franjevki Bezgrešnog začeca.¹¹⁴ U Dominikanskom redu to pravo pripada Generalnom kapitolu ili Generalu s njegovim vijećem, a kod Karmelićana to je u nadležnosti također Generalnog kapitula, a izvan kapitula spada na Generalni definitorij.¹¹⁵

Kod Isusovaca provincije može dokidati General, nakon što pažljivo razmotri stvar i o tome izvijesti generalne savjetnike.¹¹⁶

O materijalnim dobrima ukinutih provincija u Zakoniku kanonskoga prava ništa se izričito ne određuje, pa stoga vrijede odredbe vlastitog prava, a ako ni u njemu o tome nema ništa, primjenjuje se kan. 123 Zakonika, prema kojem dobra pripadaju dotičnoj redovničkoj ustanovi.

3. Ukinuće redovničkih ustanova

Redovničke ustanove su potrebne Crkvi, i njoj je veoma stalo da one postoje, šire se i što uspješnije djeluju. Ipak, različite nepovoljne prilike mogu utjecati na njihovo slabljenje i dovesti do njihova ukidanja. Ali, dok redovničke ustanove nastaju dekretom osnivanja koji, kako smo već vidjeli donosi dijecezanski biskup, ili u nekim slučajevima Apostolska Stolica, ukinuti ih ne može nitko osim Apostolske Stolice, pa i onda kad su one samo biskupijskog prava.

O ukidanju redovničkih ustanova odredba Zakonika glasi:

Kan. 584 – Ukinuće ustanova spada jedino na Apostolsku Stolicu, kojoj je pridržano i da odlučuje o njezinim vremenitim dobrima.

Ovom odredbom, a postojala je slična i u prijašnjem Zakoniku (usp. ZKP g. 1917, kan. 493), želi se što više zaštititi ustanove i spriječiti olako i prebrzo donošenje odluka o njihovu ukidanju. Tom koraku će Apostolska Stolica pristupiti tek kad se osvjedoči da ustanova više ne odgovara svome poslanju, ili da uistinu ne postoje nikakvi izgledi i mogućnosti za njezino održanje i oporavak.¹¹⁷

Budući da je stvar ozbiljna, problemom redovničkih ustanova, a također i samostana, koji su u opadanju i oslabili, pozabavio se i Drugi vatikanski sabor. U Dekretu o obnovljenom životu redovnika, za one koji ne pružaju nade u

111 Vidi: *Konstitucije družbe sv. Franje Saleškoga*, 132, § 1, 1°; *Konstitucije Milosrdnih sestara Svetog Krža*, 41, 1; *Opće norme Klanjateljica Krvi Kristove*, 92, 5; *Konstitucije Družbe Kćeri Božje ljubavi*, 140; *Konstitucije Školskih sestara franjevki Krista Kralja*, 117.

112 Vidi: *Opće norme Klanjateljica Krvi Kristove*, 92, 5; *Konstitucije Družbe Kćeri Božje ljubavi*, 140; *Konstitucije Školskih sestara franjevki Krista Kralja* 117, al.

113 Vidi: *Constitutiones ... Conventualium*, 28 § 1.

114 Vidi: *Konstitucije sestara milosrdnica Sv. Vinka Paulskog*, 163; *Ustanove družbe Kćeri milosrda trećega samostanskog reda sv. Franje*, 188; *Konstitucije Služavki Malog Isusa*, 195; *Konstitucije Franjevki Bezgrešnog začeca*, 108.

115 Vidi: *Liber Constitutionum*, 256; *Constitutiones*, 145.

116 Vidi: *Compendium practicum iuris*, 520 § 2.

117 Vidi: GAMBARI, n.d., 50-51.

oporavak i bez izgleda da će se moći održati, predviđa se »da se zabrani da oni ubuduće primaju novake, te ako je moguće, da se sjedine s drugim ustanovama ili jačim samostanima koji se po duhu i svrsi ne razlikuju mnogo od njih« (PC 12).

Redovničke ustanove imaju svoje posjede i vremenita dobra, koja se smatraju crkvenim (usp. kan. 635 § 1). Razumljivo je stoga da Apostolska Stolica, koja svojim dekretom ukida određenu redovničku ustanovu, odlučuje također i o njezinim vremenitim dobrima. Pri tome, iako u navedenoj odredbi Zakonika to nije rečeno, treba uvažavati volju zakladnika i darovatelja, te paziti na stečena prava trećih osoba.

4. Ukinuće redovničkih kuća, provincija i ustanova njihovim stvarnim nestankom

Osim što redovničke kuće, provincije i ustanove mogu biti ukinute formalnim dekretom nadležne vlasti, one mogu nestati i same od sebe. O tome se, istina, u općem redovničkom pravu izričito ne govori, ali proizlazi iz opće odredbe kanonskog prava, prema kojoj se pravne osobe gase ako bi kroz vrijeme od stotinu godina prestale djelovati (usp. ZKP g. 1983, kan. 120 § 1).

To znači da bi i redovnička kuća, provincija i ustanova – jer spadaju među pravne osobe – ako već prije ne bi bile ukinute formalnim dekretom, po isteku vremena od stotinu godina od nestanka i zadnjeg njihova člana, prestale postojati snagom samog prava.

Sve dok se ne navrši stotinu godina od njihova stvarnog nestanka, dotična redovnička kuća, provincija ili ustanova pravno postoje pa ako bi se dogodilo da prije isteka tog roka one ožive, tj. pojavom novih članova započnu opet stvarno postojati, rasti i djelovati, ne bi trebalo tražiti nikakvo novo odobrenje i donositi novi dekret osnivanja. Ali ako bi se poslije isteka naznačenog roka pokazala mogućnost i potreba oživljavanja neke ugasle kuće, provincije i ustanove, trebalo bi provesti redovni postupak i donijeti formalni dekret njihova osnivanja.

ZAKLJUČAK

Nastojao sam ovdje izložiti odredbe općega redovničkog prava o osnivanju i ukidanju ustanova, provincija i kuća, te iz konstitucija pojedinih redovničkih ustanova koje su kod nas jače razvijene naznačiti glavne propise o osnivanju i ukidanju provincija i redovničkih kuća.

Nešto više sam se zadržao na osnivanju i ukidanju kuća, pošto su to pitanja koja se neposrednije i češće susreću u svagdašnjoj praksi. Želio sam naznačiti i naglasiti koji su bitni elementi za nastanak i postojanje redovničke kuće, pošto samo ona koja je zakonito osnovana ima status pravne osobe, sa svim posljedicama i učincima koji odatle proizlaze, kao što su: pravo na neposrednog zakonitog mjesnog poglavara, koji ima određenu vlast nad kućom i njezinim

članovima, pravo na posjedovanje i raspolaganje vremenitim dobrima, sposobnost za vršenje pravnih čina u ime određene redovničke zajednice, pravo na odgovarajuću pravnu zaštitu, i sl.

Materijalno podizanje kuća i faktično formiranje redovničkih zajednica, ma kako one bile velike i brojne, ne povlači samo po sebi nikakvih kanonskih učinaka i pravnih posljedica ukoliko nisu obdržavani propisi kanonskog prava o njihovom osnivanju. Ovo je potrebno imati u vidu, jer se ne mogu izjednačavati kuće koje su zakonito i valjano osnovane s onima u kojim redovnici i redovnice faktično borave i djeluju, ali nisu osnovane formalnim dekretom mjerodavne vlasti i uz pristanak dijecezanskog biskupa.

UPRAVA USTANOVA POSVEĆENOG ŽIOVTA

»Uprava ustanova posvećenog života« naziv je teme koja mi je dana za ovaj simpozij. Stvarno bih trebao analizirati prvi i drugi članak (articulus) drugoga poglavlja, drugoga naslova, treće knjige novog crkvenog Zakonika. Prvi članak nosi naziv »**Poglavari i vijeća**«, a drugi »**Kapituli**«. Računajući pak po kanonima, kako se i inače Kodeks citira, te se odredbe nalaze u kann. 617-633 kao i nekim drugim koji su s njima povezani ili se na njih upućuju, kao što je kan. 596 ili 586. Riječ je, dakle, o upravi u redovničkim ustanovama a ne o onoj u svjetovnim institutima ili u društvima apostolskog života. Prije izlaganja pojedinih kanona, radi njihova ispravnog shvaćanja, htio bih kao uvod naglasiti sljedeće:

1) Novi crkveni zakoni o upravi u redovničkim ustanovama vrlo se razlikuju od onih u Kodeksu iz 1917. godine, posebno po duhu kojim su napisani. Taj duh nisu stvorili članovi Komisije za redakciju Kodeksa, već je on stvoren od prije za vrijeme II. vatikanskog koncila i u neposredno pokoncilsko vrijeme. Tko dakle želi shvatiti nove crkvene zakone, mora voditi brigu o koncilskim i pokoncilskim dokumentima.

2) Uz koncilске i pokoncilске dokumente treba voditi brigu i o Kodeksu iz 1917. godine, jer su različite formulacije u novom Kodeksu preuzete iz njega. – Isto tako treba računati na kanonističku tradiciju, makar – kako napisao Viktor Dammetz – pročišćavajući filter i princip tumačenja novog Kodeksa trebaju biti koncilski dokumenti«.

3) Za ispravno tumačenje normi novoga Kodeksa neprestano treba imati pred očima da Kodeks donosi samo okvirne norme, a sve ostalo moraju razraditi prava pojedinih redovničkih ustanova.

4) Isto tako treba imati pred očima ne samo juridičku već i duhovno-pastoralnu dimenziju novoga crkvenog Zakonika, pa zahtjev da što veći broj članova zajednice sudjeluje u upravi putem različitih tijela (kapitula, vijeća i sl.), kojima novo pravo daje puno veće značenje i ulogu nego se do sada činilo.

Prelazeći sada na tumačenje pojedinih kanona, držat ćemo se Kodeksova rasporeda: najprije ćemo govoriti o poglavarima i vijećima, a zatim o kapitulima.

I. POGLAVARI I VIJEĆA (kann. 617-630)

Ustanova Bogu posvećenog života, pa i redovnička ustanova, jest zajednica koja ima svoj posebni cilj. A da bi se održala na životu i postigla taj cilj mora imati i nužna sredstva. Jedno od tih sredstava jest i njezina uprava, njezini poglavari. Ovi su, kako veli kan. 617, »dužni obavljati svoju zadaću i vršiti vlast prema odredbama općeg i vlastitog prava«.

Da bismo dobro razumjeli ovaj kanon potrebno je protumačiti nekoliko pojmova.

Prije svega naglašavamo da je ovdje riječ o tzv. **nutarnjim poglavarima**. Isključeni su dakle vanjski poglavari redovnika, tj. papa i Apostolska Stolica, te i biskupi, ukoliko su redovnici u nekim slučajevima podložni i mjesnim Ordinarijima. Nutarnji poglavar pak ili redovnički poglavar u strogom smislu riječi, kako je shvaćen u ovom i slijedećim kanonima, jest fizička osoba koja sangom službe, koja joj je povjerena, u svoje vlastito ime ili u nečije tuđe ime, izvršava upravnu službu (zadaca) i vrši vlast koja joj je dana snagom općega ili partikularnog (vlastitog) prava.

Novi crkveni Zakonik poznaje slijedeće **vrste poglavara**:

a) **Poglavari pojedinih redovničkih kuća**. Kodeks ih koji put naziva kućnim poglavarima (kan. 724 § 1), pa poglavarima zajednica (kan. 608 i 611 § 1) ili mjesnim poglavarima (kan. 631 § 1 i 703), a vlastita prava imaju za njih i druge nazive (superior, gvardijan, itd.). U dosadašnjem pravu zvali su se nižim poglavarima (superior minor). Novi Kodeks potpuno napušta taj naziv.

b) **Poglavari koji upravljaju jednim dijelom ustanove**, tj. jednom provincijom ili formacijom koja je slična provinciji, kao i njihovi vikari.

c) **Vrhovni upravitelji (supremus moderator)**. To su poglavari koji upravljaju čitavom redovničkom ustanovom.

Za sada se zadovoljavamo s gornjom razdiobom. Na nju ćemo se ponovno vratiti kada budemo izlagali kan. 620-623.

Kan. 617 ističe da su poglavari dužni **obavljati svoju zadaću i vršiti vlast** prema odredbama općeg i vlastitog prava. Prije svega treba primijetiti da se posebno naglašava zadaća a osim toga i vlast (munus et potestas). Pod zadaćom se podrazumijeva cijeli niz obveza koje poglavaru nameće kako opće tako i vlastito pravo zajednice kojoj pripada. Ali poglavari imaju i svoja prava. Najopćenitiji izraz njihovih prava jest vlast ili autoritet nad članovima zajednice. Ta im je vlast izričito zajamčena u kan. 596. Tamo se veli da poglavari i kapituli ustanova posvećenog života posjeduju nad pripadnicima ustanova vlast koja je pobliže određena općim pravom i konstitucijama.

Članovi zajednice joj se podlažu po redovničkom zavjetovanju. Ova se do sada nazivala domaćinskom vlašću (potestas dominativa). Novi Kodeks više ne spominje taj naziv. Druga je tzv. jurisdikcija ili javna crkvena vlast upravljanja za vanjsko i za unutarnje područje, a slična je onoj koju biskup ima u svojoj biskupiji. Novi je Kodeks daje poglavarima i kapitulima svih redovničkih kleričkih ustanova papinskog prava (kan. 596 § 2). To predstavlja proširenje u odnosu na prijašnje pravo, koje ju je davalo samo izuzetim kleričkim redovničkim ustanovama.

Po svojoj naravi vlast je ili redovita (vezana uz neku službu po samome pravu), ili delegirana (koja se nekome daje izvan službe). Redovita je vlastita (koja se vrši u vlastito ime) ili zamjenična (koju netko vrši u ime nekoga kojeg je on zamjenik).

Po predmetu vlast je zakonska, sudska i izvršna. Ne upuštajući se u daljnje tumačenje pojedinih vrsti vlasti, ovdje još ističemo samo to da poglavari svoju zadaću (munus) i svoju vlast (potestas) mogu i moraju izvršavati samo u granicama

općeg crkvenog prava i prava svojih ustanova. Ne mogu, drugim riječima, činiti i naređivati bilo što, po vlastitom nahodenju, bez ikakvih ograničenja, već ono što je označeno u pravu.

Zbog toga je nadasve korisno, naglašavaju autori, da kako poglavari tako i članovi pojedinih zajednica znaju zadaću, dužnosti i opseg vlasti svojih pretpostavljenih, kao i svoje dužnosti. Na taj će se način sa strane poglavara otkloniti tzv. autoritarizam, a sa strane članova zajednice bit će zajamčena aktivna i odgovorna suradnja; o čemu niže.

1. Načela za vršenje vlasti

O načelima za vršenje vlasti govori kanon 618. On ima više pastoralni nego strogo pravni značaj, iako ni taj ne manjka. Evo kako glasi: »Neka poglavari svoju vlast, primljenu od Boga po službi Crkve, vrše u duhu služenja. Stoga, poslušni volji Božjoj obavljaju službe, neka upravljaju podložnicima kao sinovima Božjim i promiču s poštovanjem ljudske osobe njihovu dragovoljnu poslušnost, neka ih rado pitaju za savjet i potiču njihovu suradnju na dobrobit ustanove i Crkve, pri čemu ipak ostaje na snazi njihova vlast da odluče i narede što treba raditi«.

Kanon najprije ističe porijeklo poglavarove vlasti i označava čijim je posredovanjem poglavari dobiju. Poglavarova vlast i poslanje dolazi od Boga, a primaju je preko Crkve. Zajednica, naime, i njezini organizmi, bilo kolegijalni (kao što su kapituli), bilo osobni (viši poglavari koji nekoga određuju za neku službu), nisu i oni koji daju autoritet, niti je to volja podložnika, već taj autoritet, kako ističu »Mutuae relationes« proizlaze od Duha Gospodnjega u povezanosti sa hijerarhijom, koja je ustanovila ustanovu (br. 13). Dekret »Perfectae caritatis« (br. 14) ističe da se redovnici u duhu vjere po Kristovu primjeru i potaknuti Duhom Svetim trebaju podlagati svojim poglavarima, budući da su oni predstavnici Božji (vices gerentes Dei).

Ako su dakle poglavari predstavnici i zamjenici Božji, jasno je da oni, kako ističe i kan. 618, vlast primaju od Boga, a redovnik koji sluša svoga poglavara sluša Boga. Bez sumnje ovo je vrlo zahtjevna tvrdnja, pa se za njezino prihvaćanje traži duh vjere i ljubavi, kako naglašava kan. 601.

U vezi s posredničkom ulogom, koju pri podjeli autoriteta vrši Crkva, treba reći da Crkva ulazi u akciju kada ustanovljuje redovničku ustanovu (kan. 576), kada mu priznaje specifičnu misiju (M.R. 13) i potvrđuje konstitucije (kan. 587 § 2).

Drugi naglašeni vid, izražen u današnjem suvremenom stilu, označen je na samom početku kan. 618 riječima: »Neka poglavari izvršavaju vlast koju su primili od Boga u Duhu služenja ...« Starješinstvo, dakle, u svojoj je biti služenje: služenje Bogu, Crkvi, ustanovi i njezinim članovima. Poglavarova vlast, prema tome, kako zgodno kaže Andres, je »služinska, a njegovo služenje je vladalačko«.

Ovaj vid poglavarove vlasti ima duboki oslonac u Bibliji. Spomenimo samo onaj pasus iz Mt 23,8-12: »Nemojte se zvati učiteljima, jer je samo jedan vaš učitelj, a vi ste svi braća ...«

Služenje, o čemu je ovdje riječ, nije samo jedna konkretna dužnost poglavara, već predstavlja temeljni stav koji treba prožimati svako njegovo djelovanje. Prema tome, što god poglavar radi, treba raditi u duhu služenja. Samo na taj način može se izbjeći opasnost da vlast postane nasiljem.

U daljnjem tekstu kan. 618 naglašava da su poglavari u ispunjavanju svoje zadaće dužni biti »poslušni volji Božjoj«. Odatle proizlazi njihova dužnost, da svim raspoloživim sredstvima stalno traže i pokušavaju doznati što je Božja volja s obzirom na njihovu ustanovu i njezine članove. A volja Božja se očituje preko Božje riječi u Sv. pismu (kan. 663 § 3), putem znakova vremena koje treba prepoznati (GS 4), preko učiteljstva Crkve s kojim poglavar treba upoznati članove svoje zajednice (kan. 592 § 2), u duhovnom pokladu ustanove, koji poglavar treba štiti i promicati. Volja se Božja doznaje i izmjenom iskustava s drugim poglavarima, kao npr. konferencijama viših poglavara (kan. 108 ss), a nada sve slušanjem vlastite braće i vlastite zajednice, za što je nužna klima povjerenja i otvorenosti.

U nastavku kanon donosi **nekoliko formalnih propisa za poglavare**. Ti su:

a) Sa svojim podložnicima trebaju upravljati kao sa djecom Božjom. Ne kaže se »kao da bi bili djeca Božja«, već jednostavno »kao sinovima Božjim«, što stvarno i jesu, kako po svojim naravnim tako i po vrhunarnim odlikama.

b) Treba ih poštivati i cijeniti njihovo dostojanstvo – dostojanstvo ljudskih osoba, a potom i dostojanstvo koje im je dodano po krštenju i redovničkoj posveti.

c) Kod podložnika trebaju unapređivati dragovoljnu poslušnost. Na prvi mah ovo izgleda protuslovno, budući da je poslušnost uvijek neka obveza, dok volja želi biti slobodna. Međusobni odnosi, međutim, i zdrava atmosfera mogu učiniti da se i dragovoljno sluša, tj. da se sluša iz nutarnjeg uvjerenja, u duhu vjere i ljubavi, kada je u pitanju izvršavanje obaveza koje jedna zajednica nameće svojim članovima. Upravo zbog toga, kako smo gore naglasili, poglavari neka saslušaju mišljenje svojih podložnika.

d) Na kraju, poglavar je dužan podržavati inicijative članova svoje zajednice i njihovu suradnju za dobro ustanove i Crkve. U kan. 618 je upotrijebljena latinska riječ »conspiratio«, suradnja. S tim se želi istaknuti, da su poglavar i članovi dužni raditi suglasno, kad je u pitanju dobro ustanove i Crkve. Upotrijebljena je i latinska riječ »foveant« – neka podupiru. To je dakle nešto što treba činiti. U vezi s tim autori primjećuju da se poglavari moraju čuvati dviju skrajnosti: s jedne strane ne smiju biti samouvjereni da sve znaju i sve sami mogu, pa im nisu potrebne niti informacije od drugih. S druge pak strane, ne smiju nikome, pa ni većini članova svoje zajednice, prepustiti ulogu voditelja. Moraju naime znati da su oni kao fizičke osobe voditelji zajednice, a drugi im pomažu. S iskrenošću i otvorenošću trebaju slušati braću odnosno sestre, ili, kako veli kan. 618. u svome zadnjem stavku: »ostaje na snazi njihova vlast« da odluče i naredе što treba činiti. Drugim riječima, poslije široke konzultacije, koja je uvijek korisna a često i bezuvjetno nužna kada se priprema jedna odluka, samu odluku i odgovornost za nju poglavar preuzima na sebe.

2. Asketsko-pastoralni propisi i dužnosti poglavara

Kan. 619 vrlo je sličan prethodnome i stvarno ga dopunja, a odnosi se na duhovni opseg starješinstva. Sadrži naime niz važnih asketsko-pastoralnih dužnosti i kriterija za poglavare. Namijenjen je svim poglavarima, ali posebno kućni poglavari i poglavarice u njemu imaju pouzdanog voditelja. U hrvatskom prijevodu kanon glasi: »Neka poglavari marljivo obavljaju svoju službu i neka zajedno s članovima koji su im povjereni nastoje izgrađivati bratsku zajednicu u Kristu u kojoj se iznad svega traži i ljubi Bog. Neka stoga često hrane članove hranom riječi Božje i potiču na slavljenje svetoga Bogoslužja. Neka im budu primjer u njegovanju vrline i obdražvanju zakona i predaja vlastite ustanove; neka im prikladno pomažu u njihovim osobnim potrebama, bolesne neka brižljivo njeguju i pohađaju, nemirne neka opominju, malodušne tješe, sa svima neka budu strpljivi«.

Kako se vidi, kanon u samom početku naglašava ono vrlo važno načelo života redovničkih ustanova: izgrađivanje bratske zajednice u Kristu, u kojoj nadasve treba tražiti i ljubiti Boga. Na ostvarenju bratske zajednice treba da rade skupa i poglavar i drugi pripadnici zajednice, kako bi izgradnja bila djelo sviiju. Na poglavara, međutim, ipak pada najveća odgovornost. On se tome, ističu autori, ne može ograničiti samo na uskladitelja, već treba biti prvi i najodgovorniji graditelj. Radi toga poglavari su se dužni zdušno posvetiti svojoj službi, ističe kanon. Zdušno se posvetiti svojoj službi, to je – vele autori – temeljna obveza svakog poglavara. Ona na neki način u sebi uključuje sve druge obaveze koje slijede ili su razasute na drugim mjestima Kodeksa, odnosno vlastitog prava.

Kan. 619 potom nabroja nekoliko poglavaraskih dužnosti koje će pomoći da se izgradi gore opisana »bratska zajednica u Kristu«:

a) Prije svega, poglavari su dužni pripadnike svoje zajednice hraniti hranom česte Božje riječi. Ne kaže se jednostavno da su katkada dužni propovijedati Božju riječ, već je upotrijebljen termin »nutriant« neka hrane, a to znači, da su gotovo svakodnevno dužni propovijedati Božju riječ. Ova je na poseban način pohranjena u Bibliji, ali se nalazi i u drugim duhovnim i teološkim knjigama. Prema tome i sami će poglavari, posebno u važnijim zgodama, propovijedati zajednici, ali će to moći učiniti i preko drugih koji su za to posebno pripremljeni.

b) Članove svoje zajednice poglavari trebaju privoditi slavljenju svete liturgije. To pak znači, da se trebaju pobrinuti ne samo da zajednica ima svoju Euharistiju (po kan. 608 ta treba biti središte zajedništva) i neke druge bogoslužne funkcije, već i to da se dobro pripreme i dostojno ih obavljaju.

c) Uvijek u okviru posvjetiteljske službe Kodeks od poglavara traži da pripadnicima svojih zajednica budu uzorom u njegovanju kreposti i opsluživanju zakona i predaja vlastite ustanove. Oni prvi trebaju živjeti »posvećeni život«, opslužujući zavjete i druge redovničke obaveze i predaje vlastite ustanove.

d) Nadalje, poglavari trebaju voditi brigu o pojedinim članovima zajednice. Svakome članu moraju se posebno posvetiti, za svakoga imati vremena, jer svaki od njih ima svoje naročite probleme. Otvorene oči trebaju imati i za njihove potrebe, pa i materijalne, o čemu govori kan. 670. Naročitu pak brigu trebaju voditi o bolesnicima i posjećivati ih, budući da u njima na posebni način služe Kristu (Mt 25,36).

e) Prema kan. 619 poglavari trebaju koriti one koji uznemiruju, tješiti malodušne, a prema svima biti strpljivi. Pod onima koji uznemiruju treba shvatiti sve koji na bilo kakav način u zajednicu unose nemir i ometaju harmoniju zajedničkog života. Poglavarova je dužnost da takve ukore i pokušaju ih od toga odvratiti. Da li će to učiniti privatno ili javno, ostavljeno je njihovoj razboritosti. Tješiti malodušne djelo je milosrđa koje svakog veže, ali poglavare na poseban način, budući da oni u svojim zajednicama vrše ulogu i oca i majke. Biti strpljivi sa svima znači biti snošljivi prema drugima, koji nastoje da druge razumiju i koji su kadri podnostiti njihove navike, godine i sl. Ova poglavarova dužnost veže njega osobno i ne može je prenijeti na nikoga drugoga.

Nakon gore izloženih kanona, koji kako smo vidjeli imaju više asketsko-pastoralni karakter, slijedi niz kanona koji imaju sasvim pravno značenje. Oni su po sebi i jednostavniji.

3. Vrste poglavara i opseg njihove vlasti (kan. 620-622)

O tome smo već nešto spominjali pri samom početku, pa ćemo ovdje biti vrlo kratki.

a) Globalno govoreći, tri su vrste redovničkih poglavara. 1) poglavari pojedinih kuća, 2) provincijalni poglavari i 3) vrhovni voditelji ili oni koji upravljaju čitavom redovničkom ustanovom.

b) Niži ili viši poglavari. U smislu kan. 620. viši poglavar je svaki vrhovni poglavar, ali isto tako i onaj koji upravlja provincijom ili provinciji sličnom formacijom, kao što su tzv. vikarije ili viceprovincije, te i njihovi vikari kada nastupaju u tom svojstvu. Osim toga, viši su poglavari i opat primas, tj. poglavar samostojnih samostana u monaškim redovničkim ustanovama, te poglavar monaške družbe ili onaj koji stoji na čelu udruge sastavljene od više samostojnih samostana. Svi ostali, tj. poglavari svih drugih redovničkih kuća jesu niži poglavari, makar se tim imenom u novom Kodeksu više ne zovu.

c) Kan. 621 govori o jednoj vrsti redovničke zajednice koja je veoma važna u sklopu redovničke ustanove, a zove se provincijom. Po ovom kanonu **provincija** je ujedinjenje više kuća pod istim poglavarom, ustanovljena od zakonite vlasti, a stvarno sačinjava dio iste redovničke ustanove.

Evo i konstitutivnih elemenata provincije. Treba imati više kuća (kanonisti vele: barem tri kuće), dovoljno matrijalnih sredstava da može sama živjeti, školovati podmladak i drugo; treba imati ograničeno područje (treba znati na kojem se području proteže); treba imati svoga vlastitog poglavara koga su svi pripadnici provincije dužni posebno slušati. Taj se redovito zove provincijalom odnosno provincijalnom poglavaricom. Konačno tu odluku izdaje vrhovni upravitelj dotične redovničke ustanove.

Ovdje dodajemo još samo to, da u pojedinim redovničkim ustanovama, kako govori kan. 620, mogu postojati jedinice slične provincijama. Takovu jedinicu sačinjavaju neke kuće i stanoviti broj osoba koje ne pripadaju nijednoj provinciji već tvore svoje zasebno zajedništvo na čelu kojega stoji njihov vlastiti poglavar odnosno provincijal. Kako se ove jedinice zovu i sve drugo što je s njima u vezi,

treba biti predviđeno u vlastitom pravu pojedinih ustanova. Isto tako mogu postojati i pojedine kuće, naročito kuće studija i odgoja, koje su izvan svake provincije i direktno podložne vrhovnom ili generalnom poglavaru ustanova.

d) S obzirom na opseg vlasti koju uživaju redovnički poglavari, Kodeks se zadovoljava s time da u kan. 622 naglasi kako vrhovni poglavar ima vlast nad svim provincijama, kućama i pripadnicima ustanova, a tu vlast ima vršiti prema propisima vlastitog prava. Ostali poglavari imaju vlast u granicama svoje dužnosti (munus).

Iako vrhovni upravitelj snagom svoje službe ima vlast nad svim provincijama, kućama i pripadnicima redovničke ustanove, i drugi njemu podređeni poglavari u redovitim prilikama neovisno o njemu koriste svoja ovlaštenja koja su im zajamčena bilo općim bilo vlastitim pravom u upravljanju pojedinim zajednicama. On će direktno intervenirati samo onda kada podređeni poglavar to na vrijeme ne izvrši. Tako na pr. kada provincijal ne formira različita savjetodavna tijela u svojoj provinciji, formira ih vrhovni poglavar. Ako pak niži poglavari redovito izvršavaju svoje obaveze, vrhovni se poglavar ne miješa u ono što njima pravo daje, posebno tamo gdje u istoj kući živi vrhovni i provincijalni, odnosno kućni poglavar.

4. Postavljanje poglavara u službu (kan. 623-626)

a) Vrijeme provedeno u ustanovi

Po kan. 623 poglavarska se služba, pod cijenu valjanosti, može povjeriti samo vječno (doživotno) ili definitivno zavjetovanima. Oprost u tom pogledu mogla bi dati samo Sveta Stolica. Zatim se traži da je dotični član ustanove proveo određeno vrijeme poslije vječnih zavjeta u svojoj redovničkoj ustanovi. Ovdje treba naglasiti i novost koju je novi Kodeks uveo u odnosu na Kodeks iz 1917. Po starome Kodeksu (kan. 505), da bi netko mogao biti postavljen za vrhovnog poglavara, morao je imati 40 god. života, a ostali viši poglavari 30 godina. Novi Kodeks o godinama života uopće ne govori, već je težište prebacio na vrijeme provedeno u redovničkoj zajednici nakon polaganja vječnih zavjeta. To vrijeme treba biti prikladno, tj. toliko koliko je nužno da netko stekne određeno životno iskustvo. Za više poglavare to vrijeme moraju točno označiti konstitucije, a za ostale poglavare ili konstitucije ili statuti, direktoriji ili slične norme.

b) Trajanje poglavarske službe

Današnji crkveni Zakonik odlučno se stavlja na stranu privremenosti i izmjena u redovničkim službama. Po kan. 624 § 1; »Neka se poglavari postavljaju za određeno i prikladno vrijeme prema naravi i potrebi ustanove, osim ako za vrhovnog poglavara i za poglavare samosvojnih kuća konstitucije određuju drukčije«. Poglavari, dakle, u načelu trebaju biti postavljeni za točno određeno vrijeme, za tri, četiri ili više godina, ali tako da se zna koliko služba traje. Ne može se, prema tome, poglavarska služba u strogom smislu riječi povjeriti na

neodređeno vrijeme niti po nahodenju onoga koji je podjeljuje. Konstitucije, odnosno drugi zakonomi redovničkih ustanova, moraju točno označiti koliko koja služba traje.

U smislu kan. 624 § 1. izuzetak može biti samo za vrhovnog poglavara. Konstitucije mogu predviđati da njegova služba traje i doživotno. Tako se, na pr., vrhovni poglavar Družbe Isusove postavlja doživotno, a tako se postavljaju i poglavari samostojnih samostana.

Novi Kodeks isto tako ostavlja vlastitim pravima da odrede koliko jedna osoba uzastopce (bez prekida) može ostati na poglavarskoj dužnosti; drugim riječima, koliko puta može biti ponovno postavljena, a ako se traži prekid, koliko treba trajati. Kan. 624 § 1. u vezi s time donosi i sugestiju da poglavari ne ostanu na poglavarskim službama duže vrijeme bez prekida.

Isi kanon u paragrafu 3 predviđa mogućnost da se poglavara ukloni sa službe i premjesti na drugu, makar vrijeme službe još nije isteklo. Za te je poteze dostatno da postoje opravdani razlozi, a ti su dobro zajednice ili poglavara samoga. Barem glavni razlozi trebaju biti označeni u vlastitom pravu. Veći se razlozi traže za uklanjanje nego za premještanje.

c) Način postavljanja na poglavarску službu

Općenite norme o tome donosi kan. 625. Velimo »općenite norme«, budući da se i ovdje ostavlja vlastitim pravima da stvar u pojedinosti odrede.

Par. 1 govori o postavljanju vrhovnog poglavara. Za njegovo postavljanje predviđa se kanonski izbor. Drugi oblici ne dolaze u obzir, osim ako Apostolska Stolica učini kakav izuzetak. Ovaj izbor treba obaviti po kanonskim propisima, tj. po propisima kanona crkvenoga prava, zbog čega se i zove kanonskim izborom. Norme općega prava trebaju biti za pojedine slučajeve određene u vlastitom pravu, i to s obzirom na to tko ima kod izbora pasivni i aktivni glas, s obzirom na valjanost i nevaljanost glasova, na potrebnu većinu, itd. Redovničke ustanove to redovito propisuju u vlastitim konstitucijama. Neke pak za to imaju i posebne statute kojih se onda treba držati.

Ovdje nećemo govoriti o postavljanju poglavara samostojnih samostana, niti o postavljanju vrhovnih poglavara ustanova biskupijskog prava, o čemu govori kan. 625 § 2., nego ćemo odmah prijeći na paragraf 3 istog kanona. Po njemu svi se ostali poglavari (osim vrhovnog u ustanovama papinskog prava) postavljaju prema propisu konstitucija, ali ih nadležni viši poglavar treba potvrditi ako su birani. Ako ih viši poglavar sam imenuje, treba prethoditi prikladno ispitivanje mišljenja. Prema tome svi drugi poglavari osim vrhovnoga mogu biti ili izabrani ili imenovani. Sve ovisi o konstitucijama. Ako se ima primijeniti izbor, »mutatis mutandis« vrijedi što smo gore naveli za izbor vrhovnog poglavara, ali poslije izbora viši poglavar treba izbor potvrditi (general potvrđuje provincijala, a provincijal kućnog poglavara). Ako pak viši poglavar, odnosno vrhovni poglavar, nekoga osobno imenuje za poglavrsku službu, treba to učiniti po konstitucijama. Konstitucije redovito propisuju da prije podjele službe dotično poglavar treba dobiti pristanak ili čuti mišljenje svoga vijeća. U tom slučaju vrijede propisi o vijećima, a katkada i propisi o zbornom djelovanju.

Međutim, postoji i još nešto drugo što je poglavar snagom kan. 626 dužan učiniti prije imenovanja: o tome koga bi stavio za dotičnu službu treba ispitati mišljenje drugih, izvan svoga vijeća. To se zove konzultacija. Čije mišljenje treba tražiti, kakav tip konzultacije mora primijeniti (pismeno ili usmeno, javno ili privatno, posebno ili kolektivno), sve se ostavlja pojedinim konstitucijama. One sve to trebaju sasvim točno izraziti, budući da se radi o osjetljivom pitanju. Osobe koje su konzultirane, moraju dati svoje mišljenje (kan. 127 § 3), tj. dužne su iskreno reći koga pred Bogom smatraju prikladnim za dotičnu službu, bez obzira na to kakav će stav zauzeti poglavar koji traži mišljenje.

U vezi s postavljanjem u poglavarску službu u iznimnim slučajevima može doći u obzir i tzv. postulacija, tj. da se izabere nekoga komu nedostaje kakav bitni uvjet; na pr. ako nema dovoljno godina provedenih u ustanovi. Na ovom mjestu novi Kodeks ne govori o postulaciji. Međutim, ona se, vele autori, može dopustiti ako je konstitucije ne isključuju.

d) Dužnosti poglavara i izbornika kod podjele službe

O ovome predmetu vrlo važne norme donosi kan. 626 koji ima pravni ali isto tako i duhovno-pastoralni karakter.

Prvi dio kanona je vrlo jednostavan: **»Poglavar pri podjeli službi i članovi u izborima poglavara moraju obdržavati odredbe općega i vlastitog prava«**. Dodao bih samo to, da naročito treba paziti da se u tančine izvršavaju oni propisi o kojima ovisi valjanost čina, posebno u vezi s izborom, kako kasnije ne bi nastale različite teškoće.

Kanon dalje veli da se treba čuvati svake zloupotrebe, kao što je na pr. prekrivanje dobrih strana jednog kandidata, a iznašanje samo loših strana drugog. Treba se čuvati i davanja prednosti jednoj osobi pred drugom (acceptatio personarum) zbog nečasnih razloga.

Ovo su zabranjujući propisi. Ali kanon odmah nastavlja i s jednim pozitivnim propisom; **»... imajući pred očima samo Boga i dobro ustanove, imenuju ili izaberu one za koje znaju da su u Gospodinu uistinu dostojni i prikladni«**. Ovim se želi istaknuti svijest odgovornosti pred Bogom i zajednicom. Kodeks, kao zakonik duhovne ustanove – Crkve, i na to ima pravo. Prijašnji je Kodeks čak tražio da izbornici u muškim redovničkim ustanovama prije izbora polože zakletvu da će izabrati one koje pred Bogom smatraju prikladnijima (kan. 506 § 1). Novi Kodeks to ne naređuje, ali vlastita prava mogu i to propisati. Vrijedno je ovdje spomenuti da Kodeks ne nalaže da treba izabrati dostojnije i prikladnije. Dovoljno je da netko bude dostojan, odnosno prikladan, pa već može biti izabran, makar postoje i još dostojniji ili još prikladniji. Osim njihove sposobnosti, naime, treba paziti i na druge potrebe zajednice. Tako je na pr. koji put teže pronaći dobrog odgojitelja nego jednog poglavara.

Kanon završava: **»Osim toga dužni su se pri izborima čuvati bilo izravnog bilo neizravnog pridobivanje glasova, kako za sebe tako i za druge.«** Drugim riječima, zabranjena je svaka izborna borba u svjetovnom ili političkom smislu riječi. Kodeks je to trebao posebno naglasiti, jer se ponekad i u crkvenim izborima tako

postupa. Nagovara se, obećaje, itd., posebno ako u zajednici postoje razne struje. To ipak ne znači da se izbornici ne smiju susretati i razgovoriti o osobama koje će izabrati, te eventualno i savjetovati da se nekoga bira. Riječ je najviše o duhu kojim se govori kandidatima i kojim se pokušava nekoga nagovoriti da bira toga i toga. Neka se to čini pred Bogom u molitvi i samo radi dobra zajednice.

5. Poglavarstvo vijeće (kan. 627)

Dosljedan načelu da u upravi u redovničkim zajednicama sudjeluje što veći broj članova zajednice, o čemu je već bila riječ na početku, kan. 627 traži da poglavari imaju svoje savjete ili vijeća, sastavljena prema propisima konstitucija i da se njima služe u izvršavanju vlastite službe (par. 1).

Vijeća nisu iznahašće naših dana; ona su postojala i prije, ali se njihova uloga u smislu jamstva objektivnosti i nepristrasnosti u donošenju raznih odluka, posebno u zamašnjim stvarima i pothvatima, danas više naglašava.

Uloga vijeća na svim razinama, njihov sastav, način kako ih se sastavlja i način na koji djeluju, itd., te popis važnih predmeta u kojima ih treba saslušati, sve to treba biti određeno u vlastitom pravu.

Riječ da poglavari trebaju imati svoja vijeća i da se njima moraju služiti, upotrijebljenu u kan. 627, treba shvatiti tako da ni jedan redovnički poglavar ne može ni postojati bez svoga vijeća, niti djelovati ako se s njime ne služi. Drugo je, međutim, pitanje da li treba i postupati tako kako je u vijeću savjetovano ili odlučeno.

Da bi se na ovo pitanje pravilno odgovorilo, treba razlikovati: a) radnje koje po pravu spadaju na poglavara s njegovim vijećem (*superior cum suo consilio*) i b) radnje koje spadaju na njega uz suglasnost (*consensus*) ili samo mišljenje (*audito consilio*) istoga vijeća. U prvom slučaju radi se o zbornom činu čiji je nosilac cijeli zbor, vijeće, tj. i starješina kao predsjednik i njegovi savjetnici. Taj zbor u ovom slučaju ne nastupa kao organ koji pomaže poglavaru, već kao organ uprave koji zbornom donosi odluku. Tako obično biva na izborima za crkvene službe ili kada se nekoga otpušta iz redovničke zajednice (v. kan. 699 § 1). Jasno je, da u tom slučaju treba postupati po propisima o zbornim činima (v. kan. 119). U takvim slučajevima poglavar kao član vijeća ima pravo glasa kao i svi drugi, a radnju je dužan izvršiti, tj. postaviti čin koji je izglasan, i onda kada je on osobno glasao protiv takve radnje.

U drugom slučaju, tj. kada se za postavljanje neke radnje traži suglasnost ili samo mišljenje vijeća, nosilac radnje je sam poglavar. Po mišljenju ozbiljnih pravnikâ, on u stvari u ovakvom slučaju i nije član vijeća, on je izvan vijeća koje daje suglasnost, odnosno mišljenje, iako predsjeda sjednicama vijeća. Stoga on neće niti glasati, odnosno izraziti svoje mišljenje. S obzirom pak na postavljanje ili izvršavanje takve radnje, poglavar ne može raditi protivno, ali radnju nije dužan postaviti.

Uz pravnike, koji danas tako misle, postoje u nekim ustanovama i službena tumačenja koja, manje-više, stvar tako tumače.

Kan. 627 § 2 ističe da opće pravo označava slučajeve u kojima poglavar mora dobiti pristanak odnosno čuti mišljenje svojih članova vijeća. To su na pr. kan. 638 § 3; 647 § 1 i 2; 656 br. 3, itd. Nadalje, ističe da i vlastita prava trebaju odrediti slučajeve u kojima poglavar, da bi valjano radio, mora imati pristanak, i one u kojima treba samo saslušati svoje vijeće. Nažalost, mnoga prava to ne ističu na jasan način, pa nastaju kojekakve zbrke. Najvažnije bi bilo da se u smislu onoga što je gore izneseno naglasi da li se jedna radnja ima postaviti kolegijalno (poglavar s vijećem) ili je postavlja sam poglavar, makar uz pristanak odnosno mišljenje zbora savjetnika. Važno je također da bude točno izraženo da li se traži pristanak ili samo mišljenje, jer često i o tome, u smislu kanona 127, ovisi valjanost čina.

6. Još nekoliko poglavarovih obaveza (kan. 628-630)

U daljnjem tekstu Kodeks govori i o drugim obavezama poglavara: o vizitaciji, stanovanju u vlastitoj kući i o brizi za ispovijedanje i duhovno vodstvo članova zajednice.

Pod obavezom **vizitacije** podrazumijeva se dužnost pohađanja povjerenih kuća i članova zajednice kojima poglavar stoji na čelu. Kan. 628 § 1 veli: »Poglavar koji se za tu dužnost određuju vlastitim pravom ustanove trebaju u određenim vremenima pohoditi povjerene im kuće i redovnike prema odredbama istoga vlastitog prava«. Novi Kodeks, dakle, ozakonjuje staru praksu kanonske vizitacije kao vrlo važnog činioca u održavanju i unapređivanju redovničkog života i različitih djelatnosti. Međutim, Kodeks se i u ovoj stvari ograničava samo na temeljne postavke (obaveza vizitacije i kako se treba ponašati prema vizitatoru), a sve ostalo prepušta vlastitim pravima. Ona moraju odrediti poglavare koji obavljaju vizitaciju (vizitaciju redovito obavlja generalni ili provincijalni poglavar, prvi to često čini preko svog delegata) i vremenske razmake u kojima se ona obavlja (svake godine, svake treće ili koje druge godine, pred izbor provincijala, itd.).

Kanon kaže da poglavari trebaju pohoditi ne samo povjerene kuće nego i pripadnike zajednice kojoj su na čelu (mjesna i osobna vizitacija). Uz kuće kao građevine dolazi u obzir i crkva, a s obzirom na osobe trebaju se sastati sa svakim članom zajednice, pa i s onima koji u to vrijeme žive izvan kuće. Danas je uobičajeno da se s pripadnicima različitih zajednica sastaje i na zajedničkom sastanku. U nekim ustanovama već postoje i posebni statuti za kanonske vizitacije.

Pored kanonskih vizitacija vlastita prava redovito preporučuju, a neka i formalno nalažu, da viši poglavari od vremena na vrijeme obave i tzv. bratske pohode kućama svoje ustanove. Čak se preporuča, a koji put i naređuje, da i samostanski i mjesni poglavari bratski i očinski posjećuju članove zajednice kojima su na čelu, posebno one koji žive izvan redovničke kuće.

Kan. 628 § 3 donosi propise koji se odnose na vizitirane osobe: »Članovi se trebaju s povjerenjem odnositi prema pohoditelju i po istini u ljubavi odgovoriti na zakonito postavljena pitanja, a nikome nije dozvoljeno na bilo koji način odvrćati redovnike od te obveze ili na drugi način priječiti svrhu pohoda«.

Paragraf je sam po sebi dovoljno jasan, pa ga nećemo tumačiti. Dodajemo samo to, da se svrha pohoda može spriječiti na različite načine, kao što su: premještanje osobe iz dotične kuće, uvjeravanje da se ne odgovara vizitatoru, skrivanje knjiga i raznih dokumenata, rukovanje s računima i sl. Dosadašnji Kodeks je za ovakve slučajeve predviđao i kazne (kan. 2413). Novi Kodeks ih više ne spominje, ali to ne smeta da budu predviđene u vlastitim pravima.

S obzirom na **stanovanje u vlastitoj kući (rezidencija)** kan. 629 nalaže da svaki poglavar boravi u svojoj kući i da se iz nje može udaljiti samo prema odredbama vlastitog prava.

Propis se odnosi na sve poglavare, ali po svojoj naravi najviše veže mjesne poglavare, tj. poglavare pojedinih kuća. I viši poglavari također moraju boraviti u kući koja je za njih predviđena, makar njihova služba, posebno u današnje vrijeme, traži češće izbjivanje iz vlastite kuće i bovarak po drugim kućama zajednice. Po kan. 629 vlastita prava moraju odrediti i vrijeme zakonite odsutnosti rada odmora ili zbog drugoga razloga.

Za poglavare prekršitelje zakona o sjedištu predviđene su i posebne kazne. Kan. 396 kaže da se oni koji teško povrijede zakon sjedišta kazne pravednim kaznama, ne isključujući, ako se netko opomenut ne popravi, i oduzimanjem službe.

O dužnostima u odnosu na **ispovijed i duhovno vodstvo** propis donosi kan. 630.

U dosadašnjem pravu ovo je pitanje bilo prilično složeno i razvučeno, posebno kada se radilo o ispovijednicima redovnica. Kan. 630 sve je pojednostavnio i uveo jednaku disciplinu za redovnike i redovnice. Kanon najprije govori o slobodi ispovijedanja i duhovnog vodstva. Par. 1 veli: »Poglavari su dužni priznati redovnicima dužnu slobodu u odnosu na sakramenat pokore i vodstvo savjesti, pri čemu ipak treba ostati netaknuta stega ustanova«. Sloboda o kojoj je ovdje riječ jednaka je onoj koju imaju obični vjernici u izboru svećenika kod kojeg će se ispovijedati, odnosno kome će povjeriti svoju savjest. Dakle nema više propisa da se redovnici ili redovnice ispovijedaju kod ispovjednika za njih odobrenih. Dovoljno je da budu svećenici koji su od Ordinarija dobili ispovjednu jurisdikciju. Prema tome i redovnici, odnosno redovnice, mogu izlaziti iz svojih kuća da bi obavili sakramenat ispovijedi. U takvim slučajevima ipak treba paziti da se ne ugrožava redovnička stega. Ne bi, na pr. bilo normalno da redovnik redovito poduzima duga putovanja kako bi došao do ispovjednika. Ali s druge strane i redovničku disciplinu treba tako urediti da se omogući na pr., jednoj redovnici da izide iz svoje kuće ako se želi vani ispovijediti. Jedino kontemplativne redovnice samo zbog ispovijedi ne mogu izlaziti iz klauzure (v. kan. 667 § 3).

Novi Kodeks ostavlja slobodu i s obzirom na učestalost ispovijedanja. Po sebi je jasno da redovnici i redovnice trebaju biti dobro poučeni o potrebi česte ispovijedi, ali se točno vrijeme pristupanja ovom sakramentu ipak ne označuje.

Isti kan. 630 u § 2 određuje: »Poglavari trebaju revno providjeti da, prema vlastitom pravu, redovnici imaju na raspolaganju sposobne ispovjednike kod kojih se mogu često ispovijedati«. Ne dirajući, dakle, u gore spomenutu slobodu pojedinog redovnika ili redovnice, ovaj paragraf ima praktičnu stranu: daje redovnicama i redovnicima mogućnost da se redovito mogu ispovijediti u svojoj kući kako ne bi gubili vrijeme tražeći ispovjednike izvan kuće. Spomenuti

ispovjednici trebaju biti prikladni. U neku ruku prikladni su svi kojima je biskup dao ispovjednu jurisdikciju, ali kako neki mogu biti prikladniji, poželjno je da se poglavar o tome posavjetuje sa samim Ordinarijem mjesta, odnosno da dozna mišljenje članova zajednice koja se ispovijeda. I u slučaju kada je postavljen takav prikladan svećenik, ništa ne smeta da pojedini članovi pođu k drugim ispovjednicima na ispovijed.

Gore navedeno o prikladnim ispovjednicima vrijedi za sve redovničke zajednice, ali ima nešto što se posebno predviđa za samostane klauzurnih redovnica, odgojne kuće redovnika i redovnica, te za brojnije laičke (ne kleričke) redovničke zajednice. Par. 3 za njih predviđa tzv. redovite ispovjednike, tj. one koje će ih stalno ispovijedati. Kodeks ne određuje njihov broj, već jedino traži da budu odobreni od Ordinarija mjesta. Prije nego se Ordinariju predlože, poglavar se treba savjetovati s dotičnom zajednicom. Ako je takav svećenik odobren i ako on redovito dolazi u dotične zajednice, članovima se zajednice ipak ne nameće obaveza da pristupe k njemu, zaključuje par. 3.

O izvanrednom ispovjedniku, koji je bio predviđen u prijašnjem pravu, u novom Kodeksu više nema spomena, ali to ništa ne priječi da ga predvide vlastita prava za svoje pripadnike.

Kan. 630 § 4 zabranjuje poglavarima da ispovijedaju svoje podložnike, osim ako oni sami to traže. Slična je zabrana postojala i u Kodeksu iz 1917. godine, ali s tom razlikom da novi Kodeks ipak dopušta mogućnost da poglavar, pa čak i trajno (habitualno), ispovijeda nekog od svojih pripadnika, ako to netko od njih traži. Uzgredno rečeno, novi Kodeks u kan. 985 donosi još strožiju zabranu nego je imao prijašnji Kodeks da učitelj novaka i njegov pomoćnik, te upravitelj sjemeništa i drugih odgojnih ustanova ispovijedaju svoje odgajanike.

I dok par. 5 istoga kanona poglavarima zabranjuje da na bilo koji način navode članove zajednice, kojoj su na čelu, da im očituju svoju savjest, ujedno pojedine redovnike potiče da se s povjerenjem obraćaju svojim poglavarima, kojima svojevolumeno i slobodno mogu očitovati čak i stanje svoje duše. Kako se vidi, ovdje je riječ o dvijema stvarima: o očitovanju savjesti i o očitovanju stanja duše. Po mome mišljenju prva se odnosi na ispovijedanje grijeha i propusta, a druga na iznošenje teškoća u duhovnom pogledu, makar ih je koji put teško lučiti. Bilo kako bilo, poglavari na nikakav način ne smiju tražiti od pripadnika svojih zajednica da im očituju stanje svojih savjesti, niti tražiti da im očituju stanje svojih duša, iako je ovo posljednje po sebi dobro i Kodeks preporuča.

II. K A P I T U L I (kann. 631-633)

Kapituli i različita druga savjetodavna odnosno suodlučujuća tijela u vodstvu i upravi redovničkih ustanova postojala su i prije današnjeg Kodeksa. Međutim, novi duh koji je zaveden u Crkvi s Drugim vatikanskim sabor – duh zajedništva i suodgovornosti, i duh suradnje što većeg broja članova jedne redovničke

ustanove u njezinoj upravi naveo je zakonodavca da daje veću važnost i više prostora u prvom redu kapitulima, a potom i drugim skupštinama kao suodlučujućim i savjetodavnim tijelima (organa participationis et consultationis).

Odmah na početku treba primijetiti da se pod naslovom »Kapituli« stvarno govori samo o generalnom kapitolu (kan. 631), a ono što se odnosi na druge kapitule (provincijske i samostanske) i na slične skupštine prenosi se na vlastita prava (kan. 632).

Najprije se pitamo: što je kapitul u redovničkim ustanovama? Odgovor glasi: kapitul je zborni organ vlasti u upravi jednom redovničkom zajednicom. Uz poglavare, naime, kao fizičke osobe, koji po svojoj službi uživaju vlast u jednoj redovničkoj zajednici, tu istu vlast imaju i kapituli dok zasjedaju. Opseg pak vlasti kapitula i njegove nadležnosti u pojedinosti treba označiti u vlastitim pravima ustanove. Sam Kodeks u tom smislu govori jedino o generalnom kapitolu.

Kodeks se ne izjašnjava ni o tome da li kapitul predstavlja pravnu osobu različitu od redovničke ustanove, odnosno od njezine uprave koja je trajna. Sigurno je, međutim, da predstavlja zbor i da se kod donošenja raznih odluka na kapitolu mora postupati po odredbama o zbornim činima, posebno po kan. 119, a kod izbora po propisima o izborima (kan. 164-183).

1. Generalni kapitul

S obzirom na generalni kapitul za našu svrhu bit će dovoljno protumačiti, sasvim kratko, kan. 631.

Paragraf prvi ovoga kanona tvrdi da generalni kapitul, prema odredbama pojedinih konstitucija, ima vrhovnu vlast u cijeloj redovničkoj ustanovi. Po sebi se podrazumijeva da mu ta vlast pripada za vrijeme dok se održava; inače se ta vlast nalazi kod generalnog poglavara. Nadalje, u smislu istoga paragrafa, generalni kapitul predstavlja cijelu redovničku ustanovu, pa ga treba tako sastaviti da u njemu po svojim predstavnicima budu prisutne sve aktivnosti i snage ustanove. Vlastita prava, prema par. 2 ovoga kanona, moraju odrediti sastav kapitula i način izbora predstavnika. Općenito govoreći, predstavnici trebaju biti članovi ustanove sa doživotnim zavjetima. Jedni dolaze na kapitul po službi koju vrše u času sazivanja kapitula: (general, njegovi vijećnici, provincijali itd.) a drugi se biraju. Danas postoji težnja da se smanji broj onih koji su kapitularci po službi, a poveća broj izabраниh od baze. Sve to određuju pojedine konstitucije.

Generalni kapitul je »znak jedinstva u ljubavi cijele ustanove«, veli kan. 631. To bitno znači da je prigoda za provjeru života ustanove i važan momenat za preispitivanje hoda ustanove i njezine vjernosti duhu utemeljitelja, a sve se mora odvijati u duhu jedinstva i međusobne ljubavi.

Kan. 631 § 1 među glavne dužnosti kapitula stavlja na prvom mjestu štitništvo vlastite baštine ili vlastite karizme ustanove, o kojoj je riječ u kan. 579. Ne smije se, prema tome, dozvoliti da se na kapitolu ode na sporedne stvari, a ostave one bitne i specifične za dotičnu redovničku ustanovu. Zaštita vlastite karizme, vele autori, ipak ne smije spriječiti nužnu obnovu prema okolnostima vremena i današnjim apostolskim zahtjevima. Na to upozorava i sam kanon, kada u daljnjem

tekstu veli da je dužnost kapitula poticati obnovu ustanove prilagođenu istoj baštini. Nadalje, zadatak je kapitula »birati vrhovnog voditelja« (a često i njegove savjetnike), rješavati važnije poslove i donositi odredbe kojima se moraju pokoravati svi članovi ustanove.

Kako se vidi, uz spomenuti izbor, najvažnija je uloga generalnog kapitula ona zakonodavna. Generalni je kapitul forum na kojemu se donose temeljni zakoni ili konstitucije pojedinih ustanova, a isto tako i različiti drugi zakonodavni oblici, kao što su direktoriji, statuti i sl. Kada je riječ o konstitucijama, one trebaju biti potvrđene od Apostolske Stolice, dok se to ne traži za ostale zakonodavne oblike.

Genralni kapitul se održava ili, kako se danas obično veli, »slavi« po stalnom redu, a taj red, posebno s obzirom na izbore i načine rješavanja predmeta treba propisati vlastito pravo (kan. 631 § 3). Nešto od svega toga može biti propisano i u konstitucijama ustanova, a sve ostalo obično se pripušta posebnim statutima za kapitul.

Kan. 631 završava se izjavom da generalnom kapitolu, po odredbama vlastitoga prava, svoje želje i sugestije mogu dostaviti ne samo provincije i mjesne zajednice, nego i bilo koji član redovničke ustanove.

2. Drugi kapituli i slične skupštine

Uz generalni kapitul, kako je gore rečeno, postoje i niži kapituli: provincijski i samostanski (mjesni kapituli). Osim toga postoje i drugi oblici skupova preko kojih jedan dio pripadnika neke redovničke ustanove pomaže upravi barem svojim savjetom. To su različita vijeća, komisije i tome sl. Kodeks o njima potanko ništa ne određuje, već sve pripušta vlastitim pravima pojedinih ustanova. Ta vlastita prava trebaju odrediti, kako sve ono što se odnosi na narav ovih kapitula i skupština, tako i sve ostalo što se tiče njihova sastava, načina kako se održavaju (slave) i vrijeme slavljenja (kan. 632.)

Još spominjem samo to da se provincijski kapituli, više-manje, organiziraju po modelu generalnih kapitula, dok mjesni-samostanski, imaju svoj zasebni izgled i značaj.

Naslov o kapitulima Kodeks završava pozivom koji se odnosi na sva gore navedena

suodlučujuća odnosno savjetodavna tijela, kako ih Kodeks zove jednim imenom. On ih poziva da svoju zadaću obavljaju prema odredbama općeg i vlastitog prava i da na svoj način izraze brigu i suodlučivanje svih pripadnika za dobro čitave ustanove ili pojedine njezine zajednice (kan. 631 § 1). U svemu tome neka postupaju razborito, a njihov način rada treba odgovarati karakteru i svrsi redovničke ustanove – zaključuje isti kan. 633 § 2.

BIBLIOGRAFIJA

D.J. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, Roma 1984.

AA.VV., *Commento al Codice di diritto canonico*, a cura di P.V. Pinto, Roma 1985.

E. GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, Milano 1986.

AA. VV., *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma, Ed. Rogate, 1984.

V.B. NUIĆ, *Opće pravo Katoličke Crkve*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1985.

M. DORTEL-CLAUDOT, *Le strutture di governo e di partecipazione delle Congregazioni religiose*, Milano 1986.

V. DAMMERTZ, *La nuova figura del superiore*, u *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1984. 131-151.

ODGOJNA RAZDOBLJA U REDOVNIČKIM USTANOVAMA

Kanoni koji govore o odgoju i obrazovanju u redovničkim ustanovama izričito spominju da je odgoj usmjeren prema svrsi i naravi ustanova i da odgoj to stalno pretpostavlja. Ta usmjerenost daje odgoju i obrazovanju u svakoj ustanovi posebno unutarnje jedinstvo i osebnost, a uključuje i zahtjev trajnosti. Zbog toga je poznavanje svrhe i naravi ustanove – kod odgojitelja i odgajnika – od najveće važnosti za odgoj. U tekstovima Zakonika kanonskog prava odgoj je sredstvo, i to nužno, on je u nekom smislu i traženje, on je put kojim se jedinin može ući u svrhu i narav redovničke ustanove. Budući da je u odgojnom procesu svako traženje nužno osobni zadatak, zato ne može postojati odgoj i obrazovanje bez samoodgoja. To je uvjerenje stalno pristuno u crkvenom zakonodavstvu.

Odgojni proces postavlja mnogovrsna pedagoška, psihološka i teološka pitanja; neka od njih i kanoni, kao što ćemo vidjeti, spominju. U ovom ih prikazu izostavljam i ograničujem se samo na pravne kanonske zahtjeve. I to što se ovdje nalazi, vrijedi isključivo za redovnike i redovnice, iako se praktički time služe i društva apostolskog života. Uredbe i propisi koji su predmet ove studije dobrim su dijelom sadržani u crkvenim dokumentima koji su objavljeni nakon II. vatikanskog sabora do godine 1983.

O primanju kandidata i o odgoju članova redovničkih ustanova govori 21 kanon, kanoni 641-661. To je poglavlje u Kodeksu razdijeljeno u četiri dijela (članaka): 1. čl.: primanje u novaštvo (kann. 641-645); 2. čl.: novaštvo i odgoj novaka (kann. 646-653); i 3. čl.: redovničko zavjetovanje (kann. 654-658); 4. čl. odgoj i obrazovanje redovnika (kann. 659-661).

Budući da Kodeks nastoji čuvati i štititi vlastitu narav pojedinih ustanova, zato i opći kanonski propisi ne određuju sve u potpunosti. Ta je neodređenost namjerno uvedena i prihvaćena, da se ostavi više prostora za propise vlastitog prava, koji na raznim područjima trebaju izraziti nadahnuća koja izviru iz karizme ustanove.

U Kodeksu nema posebnih propisa o školovanju svećeničkih kandidata u kleričkim ustanovama,¹ nego u kan. 659 § 3 kaže: »Izobrazba (Institutio) članova koji se pripremaju da prime svete redove provodi se po općem pravu i po vlastitom programu školovanja u ustanovi«. Opće pravo o tome govori u kanonima 232-264: o obrazovanju klerika. K tome svakako treba dodati i propise »O katoličkim sveučilištima« (kann. 807-814) i »O crkvenim sveučilištima i fakultetima« (kann. 815-821).

¹ Prijašnji Kodeks iz god. 1917. (odsada: SK) govori o tome u kanonima 587-589.

U Kodeksu je odgojni i obrazovni proces vrlo široki pojam: on obuhvaća cijeli život redovnika, a započinje novaštvom. Odgoj je prema tome jedan i trajan (permanentan), iako je razdijeljen na više razdoblja. Proces odgoja i obrazovanja prožet je snagom trajanja i rasta. Redovnički je život promatran kao živi organizam u stalnom razvoju. A da se može govoriti o razvoju, taj rast pretpostavlja jedan izvor i sjeme koje se razvija – a to je poziv, milost, uključujući naravne sposobnosti i sklonosti. Ovo trajanje dopušta i omogućuje da se već od početka odgojnog procesa stvarno životno povežu velikodušnost redovnika i zdrav životni realizam. Pa se neće dogoditi da redovnici ponekad iz novicijatskog žara postepeno prelaze u razočaranje, u napuštanje poduzetnosti i aposolutno potrebnog odricanja. Već od početka mora postojati svijest da se novaštvom ulazi na put i pristupa se zadatku pred kojim se redovnik nalazi u svome cijelom životu.² Ali ta mogućnost trajanja ne smije postati izlikom i prigodom za odlaganje odluka, koje treba donijeti u pojedinim odgojnim razdobljima.

Primanje u ustanovu

Brojem kanona i strogošću propisa Kodeks pokazuje da primanje u ustanovu, a isto tako i primanje u svako razdoblje posvećenog života, smatra izuzetno važnim za taj život. U ustanovu posvećenog života može biti primljen svaki katolik, ali mora biti vođen pravom nakanom, mora posjedovati svojstva koja propisuje opće i vlastito pravo te ne smije imati nikakvih zapreka.³ Inicijativa, dakle, mora doći od pojedinca katolika, koji se »potpuno dariva Bogu« i koji taj oblik življenja »slobodno prihvaća« (usp. kan. 573). Kodeks pretpostavlja da toj odluci prethodi Božji poziv, jer »Bog neke vjernike na poseban način zove u taj stalež« (kan. 574 § 2).

Kodeks zatim propisuje: »Nitko ne može biti primljen bez primjerene pripreme« (kan. 597 § 2). Sam način pripremanja uglavnom određuje vlastito pravo pojedinih ustanova. Prvo razdoblje te pripreme neke družbe, nastavljajući praksu uvedenu propisima prijašnjeg Kodeksa,⁴ nazivaju postulatom ili postulaturom, ili ga dijele na dva dijela: kandidatura i postulat. Novi Kodeks postulat ne spominje, jer pretpostavlja da svaka ustanova organizira primanje kako odgovara njezinoj naravi i potrebama, i da prema tome donese propise. Zato Kodeks ne spominje tko ima pravo primiti u to razdoblje pripreme.

2 Usp. S. RENDINA, *La formazione dei religiosi*, u A.V., *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma (1984), 100; G. LESAGE, *Renouveau de la vie religieuse*, Montréal 1985; D.J. ANDRES, *Le innovazioni nel Libro II Parte III del nuovo Codice di diritto Canonico sugli IVC e sulla SVA*, u *Vita consacrata* 1983, 545-606.

3 Kan. 597 § 1. SK kan. 538 namjesto zahtjeva da mora posjedovati svojstva propisana pravom kaže: da je sposoban, prikladan nositi teret redovničkih zadataka.

4 Usp. SK kann. 539-541. Propisi SK o postulatu odnosili su se na ženske ustanove koje imaju doživotne zavjete i na članove laike (neklirike) u muškim ustanovama.

Primanje u novaštvo

»Pravo da prime u novaštvo pripada višim poglavarima po propisu vlastitog prava« (kan. 641). Kanon govori o pravu primanja i tko je nosilac toga prava i tko ga vrši. Time je određen način ulaska u ustanovu. Kodeks ne kaže koji viši poglavar prima u novaštvo; to moraju odrediti Konstitucije.⁵ Isto tako Konstitucije treba da odrede da li viši poglavar kod toga mora imati glas (votum) svoga vijeća. Kanon ne tvrdi da je viši poglavar dužan nekoga primiti, pa makar dotični ispunio sve uvjete propisane u kan. 597 § 1, nego određuje samo njegovu nadležnost i pravo. Iz toga slijedi da viši poglavar ima pravo nekoga ne primiti ili odbiti nekoga koji želi biti primljen, iako kanon o tome ne govori. Ovdje se pretpostavlja da kandidat, koji traži da bude primljen, nema prava zahtijevati da bude primljen; a to ujedno znači da sama činjenica što kandidat nema zapreka i što je sposoban, ne može biti smatrana preporukom da bude primljen.

Koji su poglavari »viši«, to određuje kan. 620. Prema tome oni su poglavari viši koji upravljaju cijelom ustanovom, bila ona biskupijskoga ili papinskog prava, muška ili ženska. Isto tako oni su poglavari viši koji upravljaju jednom provincijom ustanove ili njezinim dijelom koji odgovara provinciji, ili samostalnom kućom – i njihovi zamjenici.⁶

Viši poglavar može tu svoju vlast delegirati, jer je to njegova redovita izvršna vlast, može je delegirati samo za jedan čin ili općenito za sve slučajeve (usp. kan. 137 § 1). Čini se da viši poglavar to ne bi mogao učiniti za sve slučajeve i za stalno; to bi naime bilo protiv same namjere prava, pošto je nedopustivo da poglavar bude stalno zamijenjen u važnoj službi koju mora često obavljati. Dakle, isključeni su i mjesni poglavari, savjetnici (vrhovni i provincijalni). Oni dolaze u obzir samo onda ako vlastito pravo određuje da trebaju dati svoj glas. Isključeni su i ostali crkveni poglavari koji ne pripadaju ustanovi, kao npr. biskup, kada se radi o ustanovama biskupijskog prava.⁷

Poglavari primaju u novaštvo »po propisu vlastitog prava« – time je izražena neovisnost ustanove; ali se pretpostavlja da moraju slijediti i propise općeg prava. Vlastito će pravo odrediti način kako će viši poglavar vršiti tu dužnost, da li na pr. provincijalni poglavar može primiti neovisno o vrhovnom poglavaru, kada primaju zamjenici...

Kanoni koji zatim govore o novaštvu (kan. 642-653) djelomično sadržavaju propise prijašnjeg Kodeksa, a djelomično su uzeti iz upute *Renovationis causam*.⁸

5 SK je određivao (kan. 543) da u novaštvo prima viši poglavar, ali on mora tražiti glas svoga vijeća ili kapitula, prema propisima Konstitucija.

6 Sam naslov »vikar-zamjenik« bez stvarnog vršenja službe ne čini ga višim poglavarom. Jer u redovničkom pravu vikarska služba nije stalna, kao na pr. služba biskupskog vikara (usp. kan. 475 i 476); on je, dakle, viši poglavar samo onda kada stvarno (actu) vrši službu vikara. U tom slučaju njegova je vlast redovita, a ne delegirana. Usp. E. GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, Milano (1986), 150.

7 Usp. D.J. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, Roma 1984, 198.

8 Uputa *Renovationis causam* (odsada: RC) objavljena je 6. siječnja 1969. godine. Ova je Uputa jedan od glavnih izvora novoga redovničkog prava.

U toj je sintezi osjetljivo ublažen posve pravni karakter prijašnjeg zakonodavstva. Kanon 642 određuje općenito da kod primanja u redovnički život treba postupati budnom razboritošću, pa i strogošću. Zato neka poglavari paze da primaju samo one koji, osim potrebne dobi, posjeduju fizičko i psihičko zdravlje, prikladnu narav i dovoljnu zrelost da prihvate način života u jednoj ustanovi. Zdravlje, značaj i zrelost neka se utvrde upotrijebivši, ako treba, i stručnjake.⁹ Dakle, u tom se slučaju ne radi o zaprekama, ni o informacijama, nego o potrebnim sposobnostima da netko bude primljen u novaštvo.¹⁰ Da se to moralnom sigurnošću utvrdi, traži se neko određeno vrijeme; zato mnoge družbe, osobito ženske, imaju postulat.

Navedene kakvoće zajedno traži i sama budućnost ustanove, a sve je korisno i samom kandidatu, da se izbjegn timer pogrešni pokusi i kasnija lutanja. Za onog se kandidata, može reći da ima »prikladnu narav«, koji očito pokazuje sklonosti za duhovno i redovničko, koji se suprostavlja egoističkim sklonostima, pokazuje uravnoteženost u vladanju i u zahtjevima, a osobito ustrajnost u odlukama. I »osobine zrelosti«, koje se traže, to su one koje odgovaraju dobi i zahtjevima redovničkog života. Time se želi naglasiti da osoba koja nije dovoljno (relativno) zrela, neće moći intenzivnije usvojiti zahtjeve redovničkog života; a to znači da neće ostvariti potrebnu udaljenost od svoga doma, neće ući u zajednički život i teško će stvarati pravu procjenu vremenitih dobara.¹¹

Poglavari, o kojima govori kan. 642., očito su viši poglavari. A što se tiče stručnjaka, uputa RC dopušta da se u težim slučajevima i uz pristanak kandidata zatraži sud iskusnoga i razboritog psihologa.¹² Da sudjelovanje stručnjaka bude korisno, njega se može pozvati u pomoć tek onda kad je kandidat već donekle poznat. Samo tako će stručnjak moći dati odgovore i na pitanja pred koja je kandidat već postavio odgojitelje. Kanon 642. na kraju dodaje: »ostaje na snazi propis kan. 220« – a taj kanon kaže: »Nikome nije dopušteno nezakonito oštetiti dobar glas što ga netko ima, – niti povrijediti pravo bilo koje osobe da štiti vlastiti intimitet«. Još dodajem da kan. 642. ne govori i o zvanju (»Božjem pozivu«) kao uvjetu za primanje u novaštvo. Ali zatim kanoni 646. i 652. posebno naglašavaju prisutnost »zvanja«.

9 Ovi su propisi uzeti iz RC 1. Zrelost, o kojoj kanon govori, može biti intelektualna i afektivna. »Afektivna zrelost osposobljuje osobu da vlada nad svojim osjećajima i vodi svoje sklonosti, a da ne traži kompenzaciju za onu osamljenost, koja se ponekad pojavljuje u posvećenom životu« (GAMBARI, n.d., 216).

10 Budući da zdravlje, značaj i zrelost ne mogu biti jasno utvrđeni u svakom kandidatu do te mjere da isključuje svaku mogućnost pogrešnog zaključka, zato se ne može reći da je nevaljano primljen onaj kod kojega to nije bilo dovoljno istraženo.

11 Usp. ANDRES, n.d., 204.

12 Usp. RC 14. Poglavari će uzeti u obzir i ono što kan. 241 propisuje za primanje u veliko sjemenište. Usp. R. ZAVALLONI, *L'esame psicologico dei candidati alla vita sacerdotale e religiosa*, u *Vita religiosa* 1967, 312-321; S. ROUSSET, *Quelques critères de maturité*, u *Suppl. Vie Spir.* 11/1958/300-306; T. GOFFI, *L'integrazione affettiva del sacerdote*, Brescia 1966; H. BORAK, *Novo kanonsko pravo instituta posvećena života*, u *Bogoslovska smotra* 54(1984) 393-395.

Kanonske zapreke

Kanon 643. iznosi zapreke koje primanje u novaštvo čine nevaljanim. Zapreke su okolnosti izvanjske u odnosu na jednu određenu osobu, koje je zakonodavac odredio i koje osobu čine nesposobnom i neprikladnom – po pozitivnom kanonskom pravu – da izvrši valjani čin pripuštanja u novaštvo neke ustanove, pod sankcijom nevaljanosti čina, ako bi bio izvršen bez oslobođenja od spomenute zapreke. To su zapreke po kanonskom pravu, a ne po naravnom pravu. One se odnose isključivo samo na novaštvo, i to na sam ulazak u novaštvo.

Dakle nije valjano primljen:

a) kandidat koji nije navršio sedamnaest godina života. Prema tome tko bi započeo novaštvo prije te dobi, to mu se ne bi moglo uračunati u propisanih dvanaest mjeseci. Ova je zapreka u skladu s propisom kanona 642, i kao posljedica njegovih zahtjeva. Dob treba računati po propisima kanonskog prava, a ne civilnog prava. Dan rođenja se ne ubraja, osim ako se rođenje poklapa sa samim početkom dana.¹³

b) Nije valjano primljen bračni drug dok traje brak. Kanon govori o samom braku, a ne i o vremenu zaruka. Isto tako kanon se odnosi jednako na matrimonium ratum i consumatum, ali se ne odnosi na udovce. Vlastito se pravo često protivi primanju udovaca.

c) Koji je vezan svetom vezom s nekom ustanovom posvećenog života ili pripada družbi apostolskog života; ostaje na snazi propis kanona 684. Zapreka se odnosi na sve koji su zavjetom ili drugom svetom vezom – doživotno ili privremeno, u ustanovi biskupijskoga ili papinskoga prava – stvarno vezani u redovničkoj ustanovi, u svjetovnom institutu ili u družbi apostolskog života, gdje nema javnih zavjeta. Zapreka je samo dok je osoba stvarno vezana u bilo kojoj od tih ustanova. Nije zapreka ako je netko položio zavjete u redovničkoj ustanovi, ali ga ti zavjeti sada više ne vežu.¹⁴ Prema tome nije zapreka: 1) ako netko pripada eremitskom životu, pa makar je položio zavjete ili je vezan drugom svetom vezom (usp. kan. 603); 2) ako pripada redu djevica (kan. 604). Kanon 684, koji se spominje, sadrži propise o prijelazu iz jedne ustanove u drugu.

d) Koji ulaze u ustanovu prisiljeni silom, velikim strahom ili prijevarom, kao i onaj kojega poglavar isto tako prisiljen primi. Pretpostavlja se da je sila o kojoj kanon govori tolika da joj se kandidat ili poglavar ne može primjereno ili dovoljno oduprijeti. To je često povezano s velikim strahom.¹⁵

13 Usp. kan. 203 koji kaže: »Dan **od kojeg** ne uračunava se u rok, osim ako se početak roka podudara s početkom dana ili ako se u pravu izričito određuje nešto drugo« (§ 1). »Dan **do kojeg** uračunava se u rok koji, ako se vrijeme sastoji od jednog ili više mjeseci ili godina, jednog tjedna ili više tjedana, završava svršetkom posljednjeg dana istog broja, ili, ako mjesec nema dana istog broja, svršetkom posljednjeg dana u mjesecu, osim ako je određeno protivno« (§ 2).

14 SK kan. 542, 1 određuje da su nevaljano primljeni oni »koji su vezani ili su bili vezani vezom redovničkog zavjetovanja«.

15 Ta je zapreka povezana s onim što kan. 125 § 1 kaže o valjanosti pravnih čina: »Čin učinjen pod prisilom, nanesenom osobi izvana, kojoj se ona nikako nije mogla oduprijeti, smatra se da nije učinjen«. Usp. ANDRES, n.d., 212. Da strah učini neki čin nevaljanim, on mora biti »velik« (gravis), a to znači da mora biti toliki da osobi oduzme slobodu u djelovanju; on mora biti također nepravedno nanesen i izvanjski. Kada se radi o prijevari, ona mora utjecati na sam čin, da bez nje čina uopće ne bi bilo i da je ona uzrokom čina (usp. kan. 126).

e) Koji je zatajio da je već bio učlanjen u neku ustanovu posvećenog života ili u društvo apostolskog života. Dakle, radi se o onima koji namjerno taje da su položili zavjete u nekoj redovničkoj ustanovi ili su bili vezani u svjetovnom institutu ili u društvu apostolskog života. Pretpostavlja se da su položili zavjete ili su bili vezani drugim svetim vezama. Zapreka se, dakle, ne odnosi na one koji su bili samo u postulatu ili u novaštvu, ili u eremitskom životu ili u redu djevica; ne obuhvaća ni one koji su bili u sjemeništu. Taj je zahtjev u skladu s kanonom 645.

Nakon toga isti zakon 643. u slijedećem paragrafu (§ 2) kaže: »Vlastito pravo može postaviti i druge zapreke, i za valjanost primanja ili postaviti uvjete«. Kodeks, dakle, dopušta da pojedine ustanove budu strože i zahtijevnije od općeg prava. One mogu postaviti svoje zapreke i uvjete, ali to nisu dužne učiniti. Zapreke se mogu odnositi na pr. na udovice, na starije osobe, ali se mogu odnositi i na poglavare koji primaju u novaštvo. Te zapreke mogu biti stavljene u Konstitucije ili u direktorije (statute).

Konačno, Kodeks u tom kanonu govori samo o uvjetima za **valjano** primanje u novaštvo, a ne određuje uvjete za **dozvoljeno** primanje, kao što ima SK kan. 542, 2. Ali ustanove same mogu postaviti i takve uvjete, kako odgovara njihovoj naravi i svrsi.

Slijedeći kan. 644. određuje da poglavari ne primaju u novaštvo svjetovnih klerika, a da nisu prije tražili mišljenje njihovog ordinarija, niti dužnike koji nisu u stanju isplatiti dug. Taj je propis uzet iz prijašnjeg Kodeksa (kan. 542, 2); on ne dozvoljava primati dotične osobe, ali njihovo primanje ne čini nevaljanim. Zabrane se, dakle, neposredno odnose na poglavare, a samo posredno na svjetovne klerike¹⁶ i dužnike. U prvom se slučaju radi o ovisnosti svjetovnih klerika – đakona i svećenika – o njihovom ordinariju (usp. kan. 273), a u drugom o potrebi da se ustanova zaštiti od poteškoća koje su češće povezane s dugovima. »Traženje mišljenja« može biti usmeno ili pismeno. Ordinarij može dati svoj pristanak, a može ga i odbiti; ali taj pristanak uostalom nije ni potreban,¹⁷ nego je potrebno samo poznavanje njegovog mišljenja.

Svjedodžbe i potvrde

»Prije nego su primljeni u novaštvo, kandidati moraju predati svjedočanstvo da su kršteni, da su potvrđeni i da su slobodna stanja« (kan. 645 § 1). Tim se zahtjevom nastoji sigurnije otkriti sposobnost kandidata i odsutnost zapreka, da se kod primanja izbjegne površnost. Traži se i slobodni list da se, prije svega, utvrdi da kandidat nije sklopio crkveni brak, a isto tako da nije sklopio ni civilni brak.

»Kad se radi o primanju klerika ili onih koji su bili primljeni u drugu ustanovu posvećenog života, u družbu apostolskog života ili u sjemenište, treba donijeti

¹⁶ Što znači naziv »klerik«, to određuje kan. 266 koji kaže: »Primanjem đakonata netko postaje klerik«.

¹⁷ Iz samog teksta kanona nije jasno tko mora tražiti mišljenje biskupa: klerik ili poglavar. Budući da se zabrana odnosi na poglavare, on bi trebao tražiti to mišljenje. Ali može ga tražiti i klerik.

izjavu dotičnog mjesnog ordinarija ili višeg poglavarstva ustanove ili družbe ili upravitelja sjemeništa» (kan. 645 § 2). Izjave moraju tražiti poglavari koji primaju. Kad je u pitanju klerik, izjava će sadržati, osim općih podataka, da li je pod istragom, da li ga tereti kakva kazna ili zapreka, da li mora pružati pomoć roditeljima ili rođacima, itd. A kada se radi o već »primljenima u drugu ustanovu«, pretpostavlja se da su bili primljeni u novaštvo, bez obzira na to kako su dugo ustrajali u drugoj ustanovi. U izjavi svakako treba navesti zbog čega su napustili ustanovu ili bili otpušteni.¹⁸

Zbog više razloga mogu pojedine ustanove tražiti i druge izjave i potvrde. Zato isti kanon 645 § 3 dopušta: »Vlastito pravo može zahtijevati i druga svjedočanstva o potrebnoj prikladnosti kandidata i da su slobodni od zapreka«. A zatim i § 4 kaže: »Poglavari mogu tražiti i druge obavijesti, pa i potajno, ako im se čini da je potrebno«. Na primjer, da li je kandidat bio kažnjen, da treba liječničke svjedodžbe, pristanak roditelja ... Te obavijesti ne moraju biti dane pismeno.

Novaštvo i odgoj novaka

Kanoni 646-653 opisuju novaštvo i njegovo djelovanje. Iz propisa je očito da zakonodavac smatra novaštvo žarištem redovničkog odgoja, i ujedno izvorom i razdobljem-nadahnućem budućeg života u ustanovi. Propisi su kanona uzeti iz prijašnjeg Kodeksa, a neki iz upute RC.

Kanon 646 opisuje narav i svrhu novaštva. Novaštvom – kaže kanon – započinje život u ustanovi.¹⁹ Iskustvom redovničkog života, iako bez zavjeta, novaci mogu bolje upoznati Božji poziv, i to baš za tu određenu ustanovu, steknu iskustvo života u toj ustanovi, da duh ustanove prožme njihov razum i srce – te da se ujedno dokaže njihova odluka i prikladnost. U to se vrijeme vrši provjera namjera i sposobnosti novaka. Kanon govori o »Božjem pozivu« u jednu određenu ustanovu, što ponavljaju i ostali kanoni.²⁰ Način kako započinje novaštvo određuje vlastito pravo.²¹ Početak novaštva mora biti pismeno zabilježen, da se može dokazati.

»Kuću novaštva osniva, premješta i ukida pismenom odlukom vrhovni voditelj ustanove s pristankom svoga vijeća« (kan. 647 § 1). Iako svako osnivanje kuće mora biti učinjeno pismenom odlukom, ipak se ne može reći da se pismena

18 Sjemeništa, na koja se odnosi propis kanona, razne su ustanove za odgoj svećeničkih kandidata: malo sjemenište (kan. 234), veliko sjemenište (kan. 235 § 1), uključujući i one koji i zakonito borave izvan njega (kan. 235 § 2), posebni domovi u kojima borave kandidati za trajni dakonat (kan. 236 § 1). Usp. ANDRES, n.d., 223.

19 Kodeks ne prihvaća tvrdnju upute RC 13, gdje piše da novaštvom započinje redovnički život, jer redovnički život, započinje zavjetovanjem.

20 Tako npr. 574 § 2 kaže: »Bog neke vjernike posebno zove u taj stalež da u životu Crkve uživaju poseban dar i da, prema svrsi i duhu ustanove, pridonose njezinu spasenjskom poslanju«. A kan. 652 § 3 poziva novake: »Novaci, svjesni svoje odgovornosti, neka tako djelatno surađuju sa svim učiteljima da vjerno odgovore milosti božanskog poziva!«

21 Više ne postoji propis SK kan. 553, koji spominje oblačenje kao jedan od načina kako započinje novaštvo.

odluka (dekret) kod osnivanja kuće novaštva traži kao uvjet za valjanost čina osnutka. Osnivanjem i kuća novaštva postane pravna osoba. Taj značaj sačuva i onda kada je premještena.²²

»Da bi novaštvo bilo valjano, ono mora biti obavljeno u kući koja je za to propisno određena« (kan. 647 § 2). U pitanju je sama valjanost novaštva. To ponavlja kanon 648 § 1. Kanon ne govori o mjestu, nego o redovničkoj kući koja je osnovana po propisima kann. 608-611. Ta kuća mora pripadati ustanovi (usp. kan. 647 §3), a članovi kuće moraju ispuniti zahtjeve kan. 652 § 4: »Članovi ustanove neka nastoje da u odgoju i obrazovanju surađuju primjerom svoga života i molitvom«.

»U posebnim i to izuzetnim slučajevima, dozvolom vrhovnog voditelja, koji mora imati pristanak svoga vijeća, kandidat može obaviti novaštvo u drugoj kući ustanove, pod vodstvom kojega iskusnog redovnika, koji zamjenjuje učitelja novaka« (kan. 647 § 2).²³ Kanon govori o kandidatima. Dakle pretpostavlja da su to pojedine osobe i pojedini slučajevi. Normalno, kad bi ih bilo više, otvorila bi se za to kuća novaštva. Kanon ujedno govori o »posebnim slučajevima« (in casibus particularibus), što znači da ima posebnih razloga zbog kojih se tako postupa za nekog kandidata. Istaknuto je da se to dopušta u »izuzetnim« (ad modum exceptionis) slučajevima, jer se želi potvrditi opći propis i ujedno da se tim ovlaštenjem treba služiti razborito.²⁴ Spomenuta »druga kuća« mora biti kuća ustanove, ali kanon ne kaže da mora biti iste provincije ili pokrajine. Ujedno, tekstom kanona nije zabranjeno da kandidat sam izrazi želju gdje bi obavio novaštvo. Kanon nadalje govori o »vodstvu« iskusnog redovnika – pretpostavlja se da pripada istoj ustanovi – jer i sama svrha novaštva isključuje mogućnost postojanja novaka-samouka; osim toga ostaje na snazi zahtjev da sama ustanova provjeri odluku i sposobnost kandidata. Tome služi spomenuto vodstvo. Jer kanon govori o prokušanom redovniku, iz toga se zaključuje da se radi o redovniku u doživotnim zavjetima. Kanon ne propisuje da dotični obavlja samo tu dužnost, kao na pr. učitelj novaka (usp. kan. 651 § 3). Taj redovnik nije pomoćnik učitelja novaka i kanon ne određuje tko ga imenuje. To treba odrediti vlastito pravo.

»Viši poglavar može dopustiti da skupina novaka u određenim vremenskim razdobljima boravi u drugoj kući ustanove, koju on odredi« (kan. 647 § 3). Dozvolu daje sam viši poglavar i ne traži se mišljenje vijeća.²⁵ Taj boravak treba razlikovati od razdoblja apostolske vježbe o kojoj govori kan. 648 § 2. To kanon dopušta skupini novaka, a ne pojedincu; radi se o cijeloj skupini novaka, a ne o jednom dijelu te skupine. Tim boravkom novaštvo privremeno mijenja svoje materijalno sjedište, ali kanonsko sjedište ostaje kuća novaštva. Taj privremeni boravak izvan kuće novaštva spada u dvanaest mjeseci novaštva (usp. kan. 648 § 1); dakle

22 SK kan. 554 § 2 zabranjuje u jednoj provinciji osnivati više novicijata. Takva zabrana sada više ne postoji.

23 Tekst je kanona gotovo doslovce uzet iz RC 19.

24 Usp. ANDRES, n.d., 239.

25 Tekst je kanona uzet iz RC 16, gdje je to pravo pridržano vrhovnom poglavaru; tamo izričito stoji: »Da bi se što bolje udovoljilo odgojnim potrebama novaka, vrhovni poglavar može dopustiti da sva novicijatska zajednica proboravi određeno vrijeme u drugoj kući koju on odredi«. Ali dozvola se može dati i zbog drugih razloga.

to nije prekid novaštva, ne traži se da bude nadoknađen i ne utječe na trajanje novaštva. Isto tako, i ta »druga kuća« time nije postala kuća novaštva. Pretpostavlja se da će to biti kraće razdoblje. Ne može se dati dozvola za boravak u kući druge ustanove.

Trajanje novaštva

»Da bi novaštvo bilo valjano, mora trajati dvanaest mjeseci provedenih u samoj zajednici novaštva, ali ostaje na snazi propis kanona 647 § 3 (kan. 648 § 1). Propis o dvanaest mjeseci uzet je iz RC 21.²⁶ Iskustvo pokazuje da se svrha novaštva ne može postići u kraće vrijeme. To vrijeme je uvjet da novaštvo bude valjano.

Kanon ne kaže da dvanaest mjeseci slijede bez prekida jedan za drugim, što bi sačinjavalo neprekidnu godinu dana. Dopušta se da ovi 12 mjeseci mogu biti s prekidima. Dakle, da novicijat bude valjan, sve vrijeme proboravljeno u zajednici novaštva mora uključivati 12 mjeseci. Oni mogu slijediti jedan za drugim tako da čine jednu neprekidnu godinu, a mogu biti i odijeljeni jedan od drugoga sa umetnutim vremenskim razdobljima, u kojima su novaci izvan kuće novaštva (usp. kan. 648 § 2). Očito, tih 12 mjeseci ne smiju biti tako isprekidani da se ne postigne svrha novaštva. Budući da kanon 648 § 1 ne traži 12 mjeseci s prekidima, zato vlastito pravo ustanova može odrediti da novaštvo traje 12 mjeseci bez prekida.²⁷

U namjeri da redovnički odgoj već od novaštva ne postane jednoličan, nego da što bolje odgovara posebnoj naravi ustanova, zato je u uputi RC (br. 23-25) uvedena mogućnost razdoblja odgojnih pokusa (*actuositas formativa*).²⁸ To je stavljeno u novi Kodeks, ali je naziv razdoblja promijenjen. Kodeks govori o apostolskim vježbama: »Da se usavrši odgoj i obrazovanje novaka, Konstitucije – osim vremena o kojemu se govori u § 1 – mogu odrediti jedno ili više vremena apostolske vježbe, koja treba provesti izvan zajednice novaštva« (kan. 648 § 2). Da li će u nekoj ustanovi postojati takva razdoblja, to mora biti određeno u Konstitucijama; dakle nije dovoljna odluka generalnog kapitula. U to su vrijeme novaci »izvan zajednice novaštva«. Kanon jasno kaže da vrijeme predviđeno za te vježbe treba biti dodano vremenu od dvanaest mjeseci. Cjelina od dvanaest mjeseci mora ostati netaknuta.²⁹ To razdoblje pastoralnih vježbi može biti dodano

26 Time je napušten propis SK kan. 555 § 1, 2 koji je određivao da novaštvo – da bude valjano – mora trajati »jednu cijelu i neprekidnu godinu«.

27 Ovi 12 mjeseci moraju biti čitavi. Ali u stvari oni mogu biti ne-čitavi; na pr. zbog prijevremeno položenih zavjeta (kan. 649 § 2) dvanaesti mjesec ne bi bio čitav. Što konačno može dovesti do toga da nijedan od 12 mjeseci nije čitav, ako se 12 odsutnosti po jedan dan razdijeli na 12 mjeseci.

28 Usp. V.CAPRIOLI, *Noviziato e formazione apostolica*, u *Vita religiosa*, 1969, 139-150; G.GIROT-TI, *Ammissione, Noviziato, Professione, Formazione*, u A.V., *La nuova legislazione canonica*, Roma, P.U. Urbaniana, 1983, 116-121; E. GAMBARI, *Il noviziato nel nuovo Codice*, Roma 1985.

29 E. GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, 228. U vezi s time najnoviji dokument Svete Stolice (iz god. 1990) daje novo obrazloženje apostolskih vježbi. Događa se naime da u nekim industrijaliziranim zemljama – iz razloga koje opravdava apostolska namjera, a može biti po srijedi i društveno zakonodavstvo – kandidati, koji su namješteni na plaćenim radnim mjestima, traže od poslodavaca, kad ulaze u novaštvo, samo dopust za godinu dana »zbog osobnih razloga«. To im omogućuje da ne izgube radno mjesto u slučaju da se vrate u svijet i da ne ostanu nezaposleni. Oni, dakle, u drugoj godini novaštva nastave rad na svome radnom mjestu pod izgovorom uvođenja u apostolsku djelatnost. Ali treba se držati načela: da dotični posao uistinu odgovora apostolskoj svrsi ustanove – i da je to u drugoj godini novaštva. Usp. *Direttive sulla formazione negli istituti religiosi*, od 2. veljače 1990 (*L'Osservatore Romano*, 14.III.1990).

nakon dvanaest mjeseci ili razdijeljeno nakon pojedinih mjeseci. Te vježbe – a moraju odgovarati svrsi ustanove – mogu biti obavljene također izvan kuće ustave, mogu ih obaviti svi novaci zajedno ili razdijeljeni u skupine; mogu biti izvršene u jednom razdoblju ili u više njih. Pretpostavlja se da učitelj novaka sve to prati.

Zatim kanon 648 § 3 propisuje: »Neka novaštvo ne traje duže od dvije godine«. U te dvije godine uključeno je dvanaest mjeseci propisanih kanonom 648 § 1 (tzv. kanonska godina) i razdoblja apostolskih vježbi. Kanon 653 § 2 dopušta da viši poglavar može produžiti vrijeme novaštva (kušnje), ali ne preko šest mjeseci. Poglavar mora kod toga slijediti propise vlastitog prava.³⁰ Može naime još postojati sumnja o sposobnosti kandidata, a ujedno i nada da će postati sposoban. Odgoda je moguća i onda kada novaštvo, po propisima vlastitog prava, traje dvije godine. Odgodu bi mogao tražiti i sam novak, ako bi sumnjao u svoju sposobnost da položi zavjete.

Odsutnost iz novaštva

»Ne dirajući propise kan. 647 § 3 kan. 648 § 2, odsutnost iz kuće novaštva koja traje više od tri mjeseca, bilo neprekidno bilo s prekidom, čini novaštvo nevaljanim. Odsutnost koja traje više od petnaest dana treba nadoknaditi« (kan. 649 § 1; usp. RC 22). Kad je novak već proboravio u kući novaštva dvanaest mjeseci, onda više ne postoji pitanje o odsutnosti koja bi novaštvo činila nevaljanim. Ali treba uzeti u obzir i propise vlastitog prava, koji mogu biti stroži. Ako se po propisu vlastitog prava »druga godina« smatra godinom novaštva, pa zato obvezatnom, to vrijeme, tj. druga godina, nije obuhvaćeno propisom kan. 648 § 1.

Kanon govori o vremenu proboravljenom izvan kuće novaštva, tj. izvan kuće koja je po pravu određena da bude sjedište novaštva.³¹ Svejedno je da li je taj boravak izvan kuće s dozvolom ili bez dozvole poglavara. Mjesec i dane treba brojiti prema propisu kann. 201-203. Odsutnost koja traje preko tri mjeseca (na pr. tri mjeseca i jedan dan) čini novaštvo nevaljanim i ono mora započeti iznova; ako odsutnost traje točno samo tri mjeseca, to ne čini novaštvo nevaljanim³². Kad kanon 649 § 1 govori o odsutnosti, nema pred očima slučajeve na koje se odnose propisi kan. 647 § 3 i 648 § 2. Jer, kao što je već rečeno, vrijeme koje je skupina novaka proboravila u drugoj kući ustanove po propisu kan. 647 § 3, smatra se proboravljenom u kući novaštva; i vrijeme proboravljeno izvan kuće novaštva po propisu kan. 648 § 2 vrijeme je novaštva. Ali to se vrijeme ne ubraja u dvanaest mjeseci, i zato ono ne oduzima ništa neprekidnosti novaštva.³³

30 Neke ustanove dijele u Konstitucijama novaštvo na dvije godine. Prva godina traje neprekidno 12 mjeseci i zovu je »kanonska godina«; zatim slijedi »druga godina«. Naziv »kanonska godina« ne nalazi se u Kodeksu; isto tako Kodeks ne govori o »drugoj godini«.

31 Ako je novak bio u kućnoj bolnici, koja je izvan prostorija novaštva, on nije bio izvan kuće novaštva.

32 Usp. ANDRES, n.d., 250. GAMBARI (n.d., 230) iznosi svoje sljedeće mišljenje: iako u novom Kodeksu nije sačuvan SK kan. 556 § 1, koji određuje da se novaštvo prekida kad je poglavar novaka otpustio i on je izašao iz kuće novaštva, ili ako je novak svojevóljno i bez dozvole ostavio kuću novaštva s namjerom da se ne vrati – ja sam mišljenja da nema sumnje, zbog samoga moralnog prekida, da i po novom Kodeksu takav prekid odnosa prekida i novaštvo.

33 Usp. GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, 230.

Odsutnost iz kuće novaštva koja traje preko petnaest dana treba nadoknaditi, ali ona ne čini novaštvo nevaljanim.³⁴

»Dozvolom nadležnoga višeg poglavara prvo se zavjetovanje može položiti prijevremeno, ali najviše petnaest dana« (kan. 649 § 2).³⁵ Iz toga slijedi, ako bi novak zavjete položio prijevremeno više od petnaest dana, zavjetovanje bi, zbog propisa kan. 648 § 1, bilo nevaljano. Mjerodavni viši poglavar je onaj koji je po pravu mogao kandidata primiti u novicijat. Pretpostavlja se da to može učiniti vrhovni poglavar. Ne traži se glas vijeća³⁶ niti posebno važan razlog; ali vlastito pravo može odrediti uvjete za prijevremeno zavjetovanje.³⁷

Odgoj novaka

»Svrha novaštva zahtijeva da se novaci odgajaju pod vodstvom učitelja prema uredbi o odgoju i obrazovanju, koja treba da se odredi vlastitim pravom« (kan. 650 § 1).

»Vodstvo novaka, pod vlašću viših poglavara, pridržano je isključivo učitelju« (kan. 650 § 2). Taj je tekst sastavljen na temelju SK kan. 561 § 1 i pisma Pavla VI. *Ecclesiae sanctae* II, 33 sl. Posebno je važno što se traži da svaka ustanova mora imati uređenje svoga odgoja te svoj odgojni program i za novaštvo. Po programu je odgoj usmjeren prema svrsi ustanove. Taj plan za odgoj i obrazovanje (ratio institutionis) ne sadrži samo program nego i metodu i sadržaj odgoja, što treba tumačiti u smislu kan. 242 § 1, koji govori o odgoju i obrazovanju.³⁸ Slijedeći staru praksu, vodstvo je novaštva isključivo u rukama učitelja. To uključuje i skrb za duhovni život novaka.³⁹

»Učitelj novaka mora biti član ustanove koji je položio doživotne zavjete i koji je zakonito postavljen« (kan. 651 § 1). »Ako je potrebno, učitelju se mogu

34 Neki autori postavljaju pitanje: da li bi u slučaju nenadoknadene odsutnosti, koja bi trajala preko petnaest dana ali manje od tri mjeseca, zavjetovanje bilo nevaljano? Treba uzeti u obzir da kan. 648 § 1 za valjanost traži dvanaest mjeseci, i jedina iznimka je prijevremeno zavjetovanje, »ali ne više od petnaest dana« (kan. 649 § 2). Ako bi dvanaest mjesecima manjkali dani – kaže Gambari – mislim da bi se postupalo protiv propisa kan. 648 § 1. Usp. GAMBARI, n.d., 231. Hrvatski prijevod kan. 649 § 1 kaže da se odsutnost koja traje više od petnaest dana »može nadoknaditi«. U latinskom tekstu, naprotiv, piše: *suppleri debet* – mora se nadoknaditi.

35 Tekst je kanona uzet iz RC 26, gdje se za tu dozvolu traži »opravdani razlog«. Kodeks toga ne zahtijeva.

36 Usp. ANDRES, n.d., 253.

37 Tih se petnaest dana (ili manje) odnosi isključivo samo na trajanje novaštva. Oni ne mogu vrijediti i za najnižu dob koja se traži za valjanost prvog zavjetovanja (kan. 656, 1), naime da je novak navršio barem osamnaest godina života. Stoga spomenuti viši poglavar ne može dispenzirati od potpunih osamnaest godina.

38 Usp. E. GAMBARI, *Religiosi adulti in Crhisto*, Roma 1969, 250 sl.

39 »Poglavar i učitelj novaka moraju novacima davati primjer evanđeoske jednostavnosti, prijateljstva s dobrotom spojena, poštivanja svake pojedine osobe, da zavlada međusobno povjerenje te novaci budu otvoreni i poučljivi. Samo tako će učitelj novaka moći njihovu velikodušnost upravititi da se potpuno predadu Bogu u vjeri, te će ih postepeno riječju i primjerom dovesti do toga da u otajstvu rassetoga Krista nauče što zahtijeva od njih prava redovnička poslušnost« (RC 32).

dati suradnici, koji su mu podložni u vodstvu novaštva i što se tiče načina odgoja i obrazovanja» (kan. 651 § 2). Razloži da se imenuju pomoćnici i suradnici mogu biti različiti, na pr. veći broj novaka, razlike među njima u dobi, kulturi i jeziku, slabo zdravlje učitelja, neke njegove osobne ograničenosti.⁴⁰

»Za odgoj i obrazovanje novaka neka se postave članovi pomno pripremljeni, koji će – neopterećeni drugim obvezama – svoju dužnost obavljati plodonosno i trajno« (kan. 651 § 3). Učitelj mora biti član ustanove i imati doživotne zavjete. Ne traži se da bude svećenik, pa makar se radilo o kleričkoj ustanovi. Imenuje ga viši poglavar prema propisu vlastitog prava, koje redovito traži glas vijeća. Vlastito pravo određuje koji viši poglavar je za to mjerodavan. Kanon pretpostavlja da je učitelj jedna osoba, a ne skupina redovnika, i da ta osoba trajnije obavlja službu učitelja (§ 3). Zato neće biti uklonjen sa službe bez opravdanog razloga, da može vršenjem dužnosti usavršiti i svoju stručnu sposobnost.

Kodeks zatim u kan. 652. određuje: dužnost je učitelja novaka i njegovih suradnika da zvanje novaka ispituju i provjere, i da ih postepeno odgajaju kako će ispravno provoditi život savršenstva koji je vlastiti ustanovi (kan. 652 § 1).

Novaci trebaju njegovati ljudske i kršćanske kreposti. Neka budu molitvom i samoprijegom uvedeni u potpuniji put savršenstva; neka budu poučeni kako će razmatrati tajnu spasenja i kako će čitati Sveto pismo; neka budu uvedeni u štovanje Boga svetom liturgijom, neka upoznaju način kako se živi životom koji je evandeoskim zavjetima posvećen Bogu i ljudima. Potrebno je da prime pouku o naravi i duhu, svrsi i stezi ustanove. Očekuje se da budu prožeti ljubavlju prema Crkvi i njezinim svetim pastirima (kan. 652 § 2). Zatim kanon, u odnosu na ulogu samoodgoja, kaže: svjesni vlastite odgovornosti novaci neka tako djelatno surađuju sa svojim učiteljem, da vjerno odgovore milosti Božjega poziva (kan. 652 § 3).

»Neka članovi ustanove nastoje u odgoju i obrazovanju novaka sa svoje strane surađivati primjerom života i molitvom« (kan. 652 § 4). U odgoju novaka posebno važno mjesto pripada »bratskom životu«, kako to naglašava kan. 602: »Bratski život, vlastit svakoj pojedinoj ustanovi, kojim se svi članovi sjedinjuju u Kristu kao u posebnu obitelj, neka se tako uredi da postane međusobna pomoć svima u izvršavanju vlastitog zvanja...« Vrijeme novaštva, o kojem govori kanon 648 § 1, treba upotrijebiti samo za odgoj, i novaci neka se ne bave studijem i poslovima koji izravno ne služe tom odgoju i obrazovanju (kan. 652 § 5).⁴¹ Ove odredbe kan. 652. djelomično su uzete iz SK (kan. 565), ali većim dijelom iz RC 31.⁴² To što je u § 3 spomenuto o važnosti samoodgoja, svakako je nešto novo, a uglavnom je uzeto iz RC 32.⁴³

40 Usp. ANDRES, n.d., 260.

41 Za opširnije tumačenje kanona 652 usp. GAMBARI, *Il noviziato nel nuovo Codice*, 51 sl. I najnoviji dokumenat Sv. Stolice o odgoju (v. gore bilješku 29) naglašava da se novaci trebaju vježbati u praksi produžene molitve, u samoći i u šutnji. Oni mogu osjećati veću potrebu da se udalje od svijeta, nego da »idu« u svijet. I ta potreba ne smije biti samo subjektivna. Stoga vrijeme i mjesto novaštva treba tako organizirati da novaci u njemu nađu ozračje koje služi dubljoj ukorijenjenosti u život s Kristom. A to se ne postiže ako se ne počinje odricanjem sebe, svega onoga što se u svijetu suprotstavlja Bogu. Zahtjevi odgoja i obrazovanja moraju imati prednost pred apostolskim koristima (br. 50).

42 Usp. i kan. 244 sl. koji govore o odgoju i obrazovanju klerika. A treba imati u vidu ono što kaže kan. 795. o unapređivanju ljudske osobe: »Budući da pravi odgoj mora ići za odgojem i obrazovanjem cijele ljudske osobe, usmjerenim prema njezinoj konačnoj svrsi i istodobno prema zajedničkom dobru društva, neka se djeca i mladi tako odgajaju da mogu skladno razvijati svoje tjelesne, čudoredne i umne darove, da steknu savršeniji osjećaj odgovornosti i ispravnu upotrebu slobode te da se osposobe za djelatno sudjelovanje u društvenom životu«.

43 Usp. dekret *Perfectae caritatis* 14: »Neka poglavari svoje članove dovedu do toga da u izvršavanju dužnosti i u preuzimanju pothvata sudjeluju svojom aktivnom i odgovornom poslušnošću«!

Odgovaj treba dovesti redovnika do toga da djeluje snagom svoga unutarnjeg uvjerenja i da je sposoban uzeti u ruke kormilo svoga života (RC 31). Zabrana da se novaci ne bave studijem i poslovima koji ne služe odgoju, pretpostavlja raspoloženje novaka da prihvate program odgoja. Zabrana se odnosi na dvanaest mjeseci (usp. kan. 648 § 1) koji se traže za valjanost novaštva. Time se želi istaknuti da novaštvo nije samo vrijeme, nego da to vrijeme ima i jedan svoj sadržaj.⁴⁴

Završetak novaštva

»Novak može slobodno napustiti ustanovu; a mjerodavna vlast ustanove može ga otpustiti« (kan. 653 § 1).

»Kad završi novaštvo, neka se novaku – ako se smatra prikladnim – dopusti privremeno zavjetovanje, inače neka se otpusti; ako postoji sumnja o njegovoj prikladnosti, može viši poglavar produžiti vrijeme kušnje po propisu vlastita prava, ali ne više od šest mjeseci« (kan. 653 § 2).

Ovi se propisi temelje na činjenici da ne postoji neka pravna veza između novaka i ustanova. Mimosilazimo moralnu dužnost koja proizlazi iz zvanja. Novak će svakako tražiti savjet prije nego odluči da napusti novaštvo. Kod otpuštanja novaka poglavar se ne mora držati nekih posebnih propisa. To je otpuštanje bitno ne-pripuštanje: to može biti ne-pripuštanje zavjetovanju ili ne-pripuštanje da novak nastavi novicijat. Ali u biti radi se o prekidu provjere da li je kandidat sposoban za redovnički život u toj određenoj ustanovi.⁴⁵ Otpuštanjem ili odlaskom novak gubi sve povlastice, duhovne i civilne, koje je kao novak mogao imati; i ustanova prekida sve obveze prema njemu. On može slobodno otići i onda kad je već primio odobrenje da položi zavjete. Vlastito pravo određuje mjerodavnu vlast o kojoj govori kanon; to su uvijek viši poglavari.

Sud o sposobnosti novaka, da mu bude dopušteno privremeno zavjetovanje, daje viši poglavar na način kako odredi vlastito pravo. Posebnom pažnjom treba ispitati duševno i fizičko zdravlje novaka. Ako je novak smatran sposobnim, treba mu dopustiti zavjetovanje. Kanon to zahtijeva (»admittatur«), iako se ne može reći da novak ima pravo zahtijevati da mu se dopusti zavjetovanje.

Ako viši poglavar sumnja o novakovoj prikladnosti, a ujedno ima nade da će produženjem kušnje postati sposoban, on može produžiti vrijeme kušnje, ali ne više od šest mjeseci. Kanon ne nalaže poglavaru da to mora učiniti, nego mu daje slobodu da to učini, ako misli da time može pomoći novaku, a i da sam dođe do sigurnijeg suda. Svakako, sumnja poglavara mora biti opravdana. Produženje može tražiti i sam novak. Ono ne mora trajati šest mjeseci, i novak

44 Što se tiče studija u novaštvu može, kao smjernica, služiti ono što kaže RC 29: »Generalni kapitul može dopustiti, ili čak narediti, da se novaci za vrijeme novaštva bave nekim studijem koji može biti koristan za njihovu formaciju. I naučni studij treba upravit k spoznaji Boga, spojen s ljubavlju, i k tome da se promiče život zadojen vjerom. Za vrijeme novaštva zabranjen je svaki, pa i teološki ili filozofski studij, koji bi težio za stjecanjem sposobnosti potrebne za vršenje neke službe«. Usp. SK kan. 565 § 3.

45 SK (kan. 571 § 1) kaže da poglavar ili kapitul nije dužan otpuštenom saopćiti razlog otpuštanja. Toga u novom Kodeksu nema; pretpostavlja se da otpuštanjem nije povrijeđeno neko novakovo pravo. A razloge otpuštanja poglavar mu može saopćiti.

može biti prije toga roka otpušten i može mu se dopustiti zavjetovanje. Takvo je produženje moguće i onda kad novaštvo traje dvije godine. Kanon ne kaže da za produženje viši poglavar mora tražiti mišljenje ili pristanak vijeća, ali to može zahtijevati vlastito pravo.⁴⁶ Isto tako Kodeks ne propisuje duhovne vježbe prije zavjetovanja, jer pretpostavlja da se obavljaju u svim ustanovama po propisu vlastitog prava.⁴⁷

Redovničko zavjetovanje

Redovničkim zavjetovanjem članovi ustanova javnim zavjetom preuzimaju obvezu da će obdržavati tri evandeoska savjeta, po službi Crkve posvećuju se Bogu i učlanjuju u ustanovu s pravima i dužnostima koje pravo određuje (kan. 654). Taj je tekst kanona sastavljen na temelju koncilske konstitucije **Lumen gentium** (br. 44) i RC 2, a vrijedi za privremeno i doživotno valjano zavjetovanje, po kojem vjernik postane redovnik u nekoj ustanovi. On se zavjetovanjem obvezuje na obdržavanje triju evandeoskih savjeta (usp. kan. 573 § 2). Tri evandeoska savjeta bitni su dio sadržaja zavjetovanja. To zavjetovanje kod redovnika mora biti javno, ne privatno.⁴⁸

Prema tome Kodeks određuje i narav redovničke ustanove: to je društvo u kojem članovi, po vlastitom pravu, polažu javne zavjete, doživotne ili privremene, koje treba obnoviti kad je isteklo vrijeme – i žive zajedno bratskim životom (kan. 607 § 2). Polaganjem zavjeta zavjetovanik se predaje ustanovi, a ona ga čini dionikom svoje duhovne baštine i svoga poslanja u Crkvi.⁴⁹ On prihvaća

46 Kad vlastito pravo propisuje da viši poglavar mora imati pristanak svog vijeća ako hoće novaku dopustiti prvo zavjetovanje – taj isti poglavar, dobivši pristanak, nije dužan novaku dopustiti zavjetovanje samo zato što ima pristanak.

47 Prema propisu SK kan. 571 § 3 novaci su prije polaganja zavjeta morali obaviti duhovne vježbe koje su trajale barem osam punih dana. Ta je odredba promijenjena odlukom Kongregacije za redovnike »Ad instituenda exeperimenta« (od 4. lipnja 1970) koja kaže: »Ostavlja se da pojedine ustanove same odrede kako dugo će trajati duhovne vježbe prije nego kandidati započnu novaštvo ili prije nego novaci polože privremene zavjete, o čemu govore kanoni 541 i 571 § 3; ali svakako neka se odredi da traju barem punih pet dana da se obave na što korisniji i prikladniji način«.

48 Zavjeti nisu javni zato što su položeni pred redovničkom zajednicom ili pred svjedocima, nego zato što su položeni pred (u ruke) zakonitim crkvenim poglavarom, koji zavjete prima u ime Crkve. Kanon 1192 § 1 kaže: »Zavjet je javan ako ga u ime Crkve prima zakoniti poglavar; inače je privatn«. Ta je »javnost« još izrazitija po tome što zavjete prima osoba koja je za to određena po propisu i na način koji je Crkva odobrila.

49 O inkardinaciji redovnika klerika u ustanovu Kodeks određuje slijedeće: »Član koji je u redovničkoj ustanovi položio doživotne zavjete ili koji je konačno pritijelovljen kleričkoj družbi apostolskog života primanjem dakonata inkardinira se kao klerik u tu ustanovu ili družbu, osim ako, što se tiče družbe, Konstitucije određuju drukčije« (kan. 266 § 2). »Klerik koji se doživotnim ili konačnim primanjem u ustanovu posvećenog života, odnosno u družbu apostolskog života, prema odredbi kan. 266 inkardinira u tu ustanovu ili družbu, ekskardinira se iz vlastite mjesne Crkve« (kan. 268 § 2).

Kodeks (kan. 656,5) propisuje »da zavjetovanje primi zakoniti poglavar sam ili preko drugoga«. Zakoniti je onaj poglavar kojega vlastito pravo neke ustanove određuje da zavjetovanje dopusti i da zavjete primi. Taj poglavar u ime Crkve i u ime ustanove prima zavjetovanje kojim se zavjetovanik daje ustanovi i on ga učlanjuje u ustanovu. To ne mora učiniti sam poglavar osobno. Kodeks ne kaže tko bi trebao biti njegov zamjenik. Prema tome to može biti i osoba koja ne pripada ustanovi. Glavno je da je određena od nadležnog ili mjerodavnog poglavara i da u činu primaju zavjetovanja djeluje u njegovo ime. Ta punomoć mora biti činjenična, a ne samo vjerovatna. Može biti dana i samo usmeno. Ako biskup predsjeda obredu zavjetovanja, zavjete uvijek prima zakoniti poglavar a ne biskup, osim ako je biskup, za to opomomočen od zakonitog poglavara.

»zajednički život« u ustanovi (usp. kan. 665 § 1) i time se odriče neovisnog života. Sa ostalima živi pod istim krovom, prihvaća zajedničko poglavarstvo, zajedničko zakonodavstvo i zajedničko poslanje.

Na završetku razdoblja kušnje novaci polažu privremene zavjete. Da to zavjetovanje bude valjano, traži se »da je onaj koji ga polaže navršio barem osamnaest godina« (kan. 656, 1). Dakle, treba da bude već završen onaj dan u koji novak navršuje osamnaest godina. Taj se propis podudara s odredbom Kodeksa (kan. 97) da je punoljetna ona osoba koja je navršila osamnaest godina, i može u potpunosti vršiti svoja prava (kan. 98 § 1). Zakonodavac je mišljenja da danas osoba u nižoj dobi ne bi bila sposobna, bez veće opasnosti, prihvatiti zahtjeve zavjeta, a posebno se misli na poslušnost i čistoću. Ali tekst kanona izričito otvara mogućnost (»barem«) za veću dob.

Privremeni se zavjeti polažu za vrijeme koje određuje vlastito pravo; to vrijeme ne smije biti kraće od tri godine, a ni duže od šest godina (kan. 655). Ako se čini potrebnim, trajanje privremenih zavjeta može mjerodavni poglavar, slijedeći propise vlastitog prava, produžiti, ali ipak tako da cijelo vrijeme dok je član u privremenim zavjetima ne traje duže od devet godina (kan. 657 § 2).⁵⁰ Doživotno se zavjetovanje može, zbog opravdanog razloga, položiti prijevremeno, ali ne više od tri mjeseca. To odlučuje viši poglavar; vlastito pravo ponekad traži i glas vijeća. Ova mogućnost prijevremenog zavjetovanja vrijedi i onda kada vrijeme privremenih zavjeta traje samo tri godine.⁵¹ Za valjanost doživotnog zavjetovanja – osim ostalih uvjeta određenih općim pravom (kan. 656, 3-5) i vlastitim pravom – zahtijeva se da je redovnik navršio dvadeset i jednu godinu života i da je bio barem tri godine u privremenim zavjetima (kan. 658). Vlastito pravo može postaviti uvjete i za valjanost doživotnog zavjetovanja.

Odgoj i obrazovanje

Tri kanona (659-661) govore o odgoju i obrazovanju redovnika nakon prvog zavjetovanja. Tumači Kodeksa misle da ovi kanoni sadržavaju ono bitno što Kodeks hoće reći o pitanju redovničkog odgoja, polazeći od pretpostavke da odgoj obuhvaća cijeli život redovnika.⁵² Spomenuti se kanoni odnose na odgoj i obrazovanje u razdoblju privremenih zavjeta – koje kod ustanova imaju razne nazive: skolastikat, juniorat, klerikat, postnovijcijat – i na nastavak te formacije nakon doživotnog zavjetovanja. To je trajno (permanentno) obrazovanje.

Kodeks kaže: »U svakoj ustanovi neka se poslije prvog zavjetovanja nastavi odgoj i obrazovanje sviju članova da bi potpunije živjeli životom ustanove i da bi primjerenije vršili njezino poslanje« (kan. 659 § 1).

50 Usp. RC 37. G. ESCUDERO, *Tiempo de profession temporal*, u *Vida religiosa*, 1963, 251-253.

51 Prema propisu kan. 655 juniorat traje 3 (odnosno 6) godine. Budući da novak može položiti zavjete petnaest dana prijevremeno, te 3 (odnosno 6) godine računaju se od dana zavjetovanja, a ne od dana kanonskog završetka novaštva.

52 Usp. L. RAVANSI, *Professione religiosa e formazione*, u *Vita religiosa* 1969, 151-158; 216-233. A. BONI, *Note storico-giuridiche sul concetto di consacrazione nella professione religiosa*, u *Vita consacrata*, 1972, 66-682.

Kodeks kaže: »U svakoj ustanovi neka se poslije prvog zavjetovanja nastavi odgoj i obrazovanje sviju članova da bi potpunije živjeli životom ustanove i da bi primjerenije vršili njezino poslanje« (kan. 659 § 1).

»Stoga neka vlastito pravo odredi program odgoja i obrazovanja i njihovo trajanje, uzevši u obzir potrebe Crkve te prilike ljudi i vremena, kako traže svrha i narav ustanove« (kan. 659 § 2).

»Odgajanje i obrazovanje članova koji se pripremaju za primanje svetih redova ravna se prema općem pravu i po vlastitom rasporedu studija ustanove« (kan. 659 § 3). Dakle, zahtjev je kanona općenit, za sve ustanove – kleričke i laičke – vrijedi da nakon prvog zavjetovanja moraju nastaviti odgoj i obrazovanje sviju članova.⁵³ To više nije odgoj početnika, nego uvođenje u intenzivniji život u ustanovi; ujedno se nastoji da članovi budu što primjerenije osposobljeni za apostolsko poslanje svoje ustanove. Kanon (u 2. §) izričito pripisuje odlučujuću važnost odgojnom programu; to potvrđuju i riječi kanona, da ga naime vlastito pravo »mora odrediti« (definire debet). Kod sastavljanja programa treba voditi računa o potrebama Crkve i o zahtjevima vremena i mjesta. Sve to mora biti prosuđivano u svjetlu i na temelju same naravi ustanove. To prvo razdoblje formacije traje cijelo vrijeme privremenih zavjeta (usp. kan. 655), a obavlja se u mjestima koja su za to posebno prikladna.⁵⁴

Kao što je prije spomenuto, Kodeks ne daje posebnih odredaba za izobrazbu redovnika koji se pripremaju za primanje svetih redova. Za njih vrijede propisi općeg prava; osim toga oni moraju biti formirani (duhovno i intelektualno) »po vlastitom odgojnom programu ustanove«, koji odgovara njezinoj naravi i svrsi.

Kodeks zatim govori o sadržaju i metodi odgoja i obrazovanja za vrijeme privremenih zavjeta – to kaže: »Odgoj i obrazovanja neka bude sustavno, prilagođeno sposobnosti članova, duhovno i apostolsko, teoretsko i ujedno praktično, po potrebi neka postižu odgovarajuće crkvene i svjetovne naslove« (kan. 660 § 1). »Dok traje vrijeme toga odgoja i obrazovanja neka se članovima ne povjeravaju dužnosti i poslovi koji ometaju taj odgoj« (kan. 660 § 2).

Nadalje, slijedeći propise dekreta *Perfectae caritatis* (18) i pisma Pavla VI. *Ecclesiae sanctae* (II, 36) kanon propisuje da odgoj odgovara zadacima i djelovanju redovnika. »Treba ih prema intelektualnoj nadarenosti i osobnoj sklonosti primjereno poučiti o shvaćanju i načinu osjećanja i mišljenja današnjega društvenog života. Odgoj neka bude takav da se svi njegovi elementi skladno slijevaju te pridonose životnom jedinstvu svih članova.⁵⁵ Obrazovanje će biti duhovno, teološko, apostolsko i profesionalno – prema odredbi ustanove. Ovim je odredbama samostalnost ustanove posebno istaknuta. Da formacija bude uspješna, apsolutno je potrebno da bude prilagođena osobnim sposobnostima

53 Tekst je kanona uzet iz pisma *Ecclesiae sanctae* 35, gdje piše: »Nastavak odgoja poslije novaštva, ureden na način kako odgovara pojedinim ustanovama, prijeko je potreban za sve redovnike, pa i za kontemplativne. Za braću laičkih ustanova, kao i za sestre u ustanovama koje se posvećuju djelima apostolata, taj se odgoj ima općenito produljiti kroz cijelo vrijeme privremenih zavjeta«.

54 Usp. *Perfectae caritatis* 18 i *Ecclesiae sanctae* II, 36.

55 *Perfectae caritatis* 18.

i općoj kulturi članova. Zato treba program povremeno provjeriti i obnoviti. Osobito treba nastojati da teološko obrazovanje bude sistematičko i što potpunije. A duhovna će naobrazba uvoditi u redovničku duhovnost općenito, i posebno u duhovnost ustanove, kao dio njezine duhovne baštine (usp. kan. 578). Praktični se značaj formacije postiže vježbama u djelatnostima ustanove, a odgajanik tim vježbama ulazi u iskustvo svoga budućeg života.⁵⁶

Konačno kanon (§ 2) zabranjuje da se redovnicima u vrijeme odgoja i obrazovanja povjere dužnosti i poslovi koji bi na bilo koji način onemogućili odgoj. Zabrana se smatra strogom. Ali to ujedno znači da im se mogu povjeriti poslovi i zadaci koji se tome ne protive, a posebno oni koji tome služe.⁵⁷

Načela trajnog obrazovanja

U skladu s osnovnim načelom na kojem se temelji cijeli proces odgoja i obrazovanja počevši od primanja u novaštvo (kan. 641), Kodeks na kraju donosi propis o trajnom obrazovanju. »Neka redovnici ustrajno nastave kroz cijeli život svoj duhovni, znanstveni i praktični odgoj i obrazovanje; a poglavari neka im za to osiguraju sredstva i vrijeme« (kan. 661).

Sadržaj je kanona uzet iz koncilskog dokumenta,⁵⁸ a propisuje da redovnik – to vrijedi za sve redovnike – nakon doživotnog zavjetovanja mora stalno rasti duhovno i kulturno. To podanašljenje odgoja danas je nužno potrebno zbog brzog napretka i složenosti problema na moralnom i pastoralnom polju.⁵⁹ Trajno obrazovanje redovnika bit će stručno i kulturno, ali prije svega duhovno. Kanon ne govori o redovničkim zajednicama, nego o redovnicima. To je, dakle, poticaj pojedincima da stalno usavršuju svoju izborazbu.

Kanon, nadalje, propisuje da su poglavari dužni članovima ustanove osigurati pomagala i vrijeme da bi mogli »kroz cijeli život« duhovno i kulturno rasti.⁶⁰ Radi se o osobnom zalaganju pojedinih članova, što svakako ovisi o životnim i ekonomskim mogućnostima zajednice. Kanon govori općenito o poglavarima koji trebaju to omogućiti; propis se odnosi na više i niže poglavare. Poglavari mogu pomoći članovima ustanove posredno tako da pruže pomoć svim članovima ili skupinama (na pr. pomoću tečajeva), ili neposredno pojedincima. Uostalom, formacija se odnosi na pojedince. A jedan plan trajnog obrazovanja – za cijelu ustanovu ili za pojedine dijelove – može mnogo pridonijeti da ono bude stvarno trajno i sustavno.

⁵⁶ Usp. ANDRES, 313-314.

⁵⁷ Usp. *Ecclesiae sanctae* II, 36: »Taj se odgoj ima vršiti u prikladnim kućama; a da ne bude samo teoretski, neka se u svrhu vježbanja dopuni obavljanjem poslova ili dužnosti, u skladu sa značenjem i posebnim okolnostima pojedinih redova, tako da se članovi postepeno uvode u život koji će kasnije provoditi«.

⁵⁸ *Perfectae caritatis* 18: »Neka članovi nastoje tijekom cijeloga života marljivo usavršavati tu duhovnu, teoretski i tehničku kulturu, a poglavari neka im prema mogućnostima dadu za to priliku, pomagala i potrebno vrijeme«.

⁵⁹ Usp. GAMBARI, n.d., 262.

⁶⁰ To je u vezi s kan. 670 koji kaže: »Ustanova je dužna članovima pružiti sve što im je, po propisu Konstitucija, potrebno da postignu svrhu svoga zvanja.«

EVANĐEOSKI SAVJETI U ŽIVOTU REDOVNIKA

Drugi Vatikanski sabor – po usmjeranju pastoralni – na više mjesta govori o redovničkom životu. Koncilsko učenje o tom predmetu prvenstveno treba potražiti u dogmatskoj konstituciji o Crkvi »Lumen Gentium«, odnosno u dekretu o obnovi redovničkog života »Perfectae caritatis«. Nakon što su svečano proglašena ta dva dokumenta, širom katoličkog svijeta održano je više zanimljivih znanstvenih skupova i tiskano dosta teoloških tumačenja kojima se htjelo naglasiti duhovnu vrijednost i svetopisamsku zasnovanost redovništva kao poziva na svetost i sjedinjenja s Bogom. U tom smislu kod nas su vrijedni pažnje radovi dosad održanih redovničkih tjedana,¹ tumačenje dekreta »Perfectae caritatis«,² prijevod redovničkih pravila Istočne i Zapadne crkve,³ kao i brojni samostalni radovi i studije o redovničkom životu uopće i o različitim specifičnim pitanjima vezanim uz redovništvo.⁴

Nauk o redovništvu Drugoga vatikanskog sabora našao je mjesta i u novom zakonodavstvu Rimske crkve, tj. u novom Kodeksu crkvenoga prava iz 1983. godine.⁵ Nas prvenstveno zanimaju »evanđeoski savjeti« i njihova primjena u praktičnom redovničkom životu.

1 Radi ilustracije navodimo samo neke: *Za bolje svjedočenje evanđelja*, Zbornik radova I. redovničkog tjedna (Zagreb, 4. do 6. IX 1973), Zagreb, Vijeće viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji – Unija viših redovničkih poglavarica u Jugoslaviji, 1974; *Da svi budu jedno*, Zbornik radova II. redovničkog tjedna (Zagreb, 3. do 6. rujna 1974.), Zagreb, Vijeće viših redovničkih poglavara – Unija viših redovničkih poglavarica u Jugoslaviji, 1974; *Apostolski vidovi redovničkog života danas*, Zbornik radova VI. redovničkog tjedna (Zagreb, 4. rujna do 7. rujna 1979), Zagreb Konferencija viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji – Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije, 1980; *Redovnički identitet*, Zbornik radova VIII. redovničkog tjedna (Zagreb, 30. kolovoza do 2. rujna 1983), Zagreb Konferencija viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji – Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije, 1984;

2 Usp. K. BARBARIĆ, *Redovnici danas*, Zagreb, Vijeće viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji – Unija viših redovničkih poglavarica u Jugoslaviji, 1973; J. GALOT, *Redovnici i obnovi* (Komentar koncilskog dekreta o redovničkoj obnovi), Zagreb 1973.

3 *Redovnička pravila*, Zagreb, Vijeće franjevačkih zajednica i Kršćanska sadašnjost, 1985.

4 Usp. T. ŠAGI-BUNIĆ, *Poziv svih kršćana na svetost po konstituciji »Lumen gentium« II vatikanskog koncila*, u *Bogoslovska smotra* 2(1965), 187-200; K. RAHNER, *Redovnički posluh*, u *Švjedočenje* 21, Zagreb 1968; J. KUNIČIĆ, *Oko redovničke problematike*, u *Bogoslovska smotra* 2-3 (1969) 222-230; L.J. SUENENS, *Redovnice i apostolat* Zagreb, KS Polazišta 3, 1969; R. KOSER – B. DUDA, *Ima li naše redovništvo budućnost?*, Zagreb 1971; A. J. MATANOVIĆ, *Crkva i osuvremenjeno redovništvo*, u *Bogoslovska smotra* 2-3 (1917) 260-270; H. BORAK (priredio), *Crkva redovnicima*. Dokumenti o redovništvu (od koncila do danas), Zagreb, Vijeće viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji – Unija viših redovničkih poglavarica u Jugoslaviji, 1974; Z.B. ŠAGI, *Na poprištu redovničke obnove*, Zagreb, KS – Znakovi i gibanja 18, 1979.

5 Usp. V. B. NUIĆ, *Opće pravo Katoličke Crkve*. Priručnik uz novi Zakonik kanonskoga prava, Zagreb 1985, 193-247.

I. BIBLIJSKA UTEMELJENOST »EVANĐEOSKIH SAVJETA«

O značenju izraza »evanđeoski savjeti« govori se u stručnim prilogima teoloških rječnika i enciklopedija, u kojima se pokušava utvrditi njihova evanđeoska utemeljenost.⁶

Pod izrazom »evanđeoski savjeti« redovito se ne misli na odredbu nego na poziv koji Isus Krist upućuje čovjeku pojedincu koji će se, odrekavši se upotrebe određenih prirodnih dobara, što intimnije združiti s Isusom Kristom, kako bi ga što potpunije nasljedovao. Čovjek prihvaća tu žrtvu zato, da bi se oslobodio zapreka što mu stoje na putu k potpunijem sjedinjenju s Bogom, jer upotreba tih dobara, po sebi dobrih i dozvoljenih, ipak predstavlja izvjesnu zapreku u postignuću višega duhovnog dobra. Radi se, dakle, o savjetima, danih pojedincima, a ne strogim odredbama koje bi vrijedile za sve ljude. Budući da se ti savjeti nalaze u evanđeljima, a u izvjesnom smislu u poruci Novoga zavjeta uopće, dano im je ime »evanđeoski savjeti«. Tih savjeta ima više, ali tri od njih ipak su došli najviše do izražaja, jer preko njih čovjek žrtvuje dragovoljno i posve slobodno upotrebu vanjskih dobara, osnivanje vlastite obitelji i ograničuje izvjesna prava svoje vlastite osobe.⁷ To su tri redovnička zavjeta, koji su tri veoma prikladna sredstva na putu prema savršenstvu. Savjetom siromaštva čovjek se, potpomognut Božjom milošću, oslobađa privezanosti uz ovozemaljska dobra. Kao biblijski temelj tog zavjeta redovito se navodi tekst Matejeva evanđelja u kojem Isus sugerira bogatom mladiću: »Ako želiš biti savršen, hajde prodaj što imaš i podaj novac siromasima, pa ćeš imati blago na nebu« (Mt 19,21). Drugi savjet je djevičanstvo odnosno spolna uzdržljivost, kojom se pojedinac odriče osnivanja svoje vlastite obitelji. I u ovom slučaju redovito se posizhe za mjestom u Matejevu evanđelju gdje Krist kaže: »Jer ima ljudi koji su od početka nesposobni za ženidbu; ima takvih koje su ljudi učinili nesposobnima; a ima i takvih koji se odriču ženidbe radi kraljevstva nebeskoga« (Mt 19,12). Osim ovog teksta često se spominje i onaj iz Pavlove poslanice Korinćanima: »Za djevice nemam nikakve zapovijedi (od Gospodina), ali dajem savjet onaj koji, zahvaljujući Gospodnjem milosrđu, zaslužuje povjerenje (1 Kor 7,25). Izvjestan problem susreće se kod svetopisamskog utemeljenja savjeta posluha. Postoji, istina, općenit evanđeoski posluh za sve kršćane, ali on ipak ne bi predstavljao »evanđeoski savjet« kako ga

6 Usp. E. DUBLANCHY, *Conseils évangéliques*, u *Dictionnaire de théologie catholique*, t. III, Paris 1923, 1176-1182; J. BELLAMY, *Conseils évangéliques*, u *Dictionnaire de la Bible*, t. II, Paris 1926, 922-924; G. DEL S. MO CROCISSO, *Consigli evangelici*, u *Enciclopedia Cattolica*, t. IV, Città del Vaticano 1950, 413-415; G. JACQUEMENT, *Conseils évangéliques*, u *Catholicisme hier aujourd'hui demain*, t. III, Paris 1952, 78-80; A.I. MENNESSIER, *Conseils évangéliques*, u *Dictionnaire de Spiritualité*, t. II, Paris 1953, 1592-1609; L. BABBINI, *Consigli evangelici (e voti religiosi)*, u *Dizionario enciclopedico di teologia morale*, Roma, II, izd. 1973, 127-135; V. TRUHLAR, *Consigli evangelici*, u *Lessico di spiritualità*, Brescia 1973, 131-133; J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario degli istituti di perfezione*, vol. II, Roma 1975, 1630-1685; S. DE FIORES, *Les conseils évangéliques dans la vie chrétienne*, u *Dictionnaire de la vie spirituelle*, Paris, éd. du Cerf, 1983, 170-176.

7 Usp. J. BELLAMY, n.d., st. 922-923; E. DUBLANCHY, n.d., 1176-1177; E. RANWEZ, *Trois conseils évangéliques*, u *Concilium* 9 (1965) 63-71.

se ovdje uzima. Redovito se spominje malo prije navedena perikopa Matejeva evanđelja o bogatom mladiću: »Onda dodi i slijedi me« (Mt 19,12).⁸

a) Evanđeoski savjet siromaštva

Govoreći o evanđeoskim savjetima općenito, spomenuto je da se perikopa Matejeva evanđelja redovito navodi kao temeljni biblijski tekst u prilog savjeta siromaštva: »Ako želiš biti savršen – odgovara Isus bogatom mladiću – hajde prodaj što imaš i podaj novac siromasima, pa ćeš imati blago na nebu« (Mt 19,12). Katolička tradicija u tom tekstu redovito nalazi potvrdu savjeta siromaštva i redovničkog poziva uopće.

Da se ispravnije shvati što se u Novom zavjetu misli o siromaštvu i siromasima, valja posegnuti za rezultatima suvremene egzegeze o toj stvari. Istina, sam izraz »siromaštvo« nikako ne želi reći da je riječ o neimaštini. Najstariji tekstovi rado govore o zajedništvu (koinōnia), ili još bolje o stanju bez osobnog posjedovanja (sine proprio). Radi se, dakle, o zajednici dobara, o osobnoj ovisnosti pojedinca o zajednici prilikom upotrebe tih materijalnih dobara.

Prema novijim egzegetskim proučavanjima ove teme, Novi zavjet sadrži tri osnovne misli o evanđeoskom siromaštvu:

1) Evanđelje svakako želi potvrditi da su siromasi Božji miljenici i izabranici; njih se proglašuje blaženima, jer sam se Bog za njih zauzima i posredstvom svoga Sina Isusa Krista želi dokrajčiti njihovo poniženje i bijedu (*blaženstva* Mt 5,3-12); *navještaj evanđelja siromasima* (Lk 4,18 »Poslao me da donesem radosnu vijest siromasima«), *Veliča duša moja Gospodina* (Lk 1,46-56). Pritom svakako treba istaknuti da siromasi nisu blaženi zato što su siromasi, nego zbog toga što je blizu kraj njihovog siromaštva.⁹

Nadalje, Novi zavjet želi naglasiti izvjesno nepovjerenje koje treba pojedinac imati prema bogatstvu. Materijalna dobra često predstavljaju izvor zabrinutosti i tjeskobe: »Zato vam velim: ne brinite se tjeskobno za svoj život: što ćete jesti ili piti; niti za svoje tijelo: u što ćete se obući« (Mt 6,25). To ipak nije pravo bogatstvo: »Ne sabirajte sebi blago na zemlji, gdje ga izgriza moljac i rđa; gdje lopovi prokopavaju zidove i krađu ga! Nego sabirajte sebi blago na nebu, gdje ga ni moljac ni rđa ne izgriza, gdje lopovi ne prokopavaju zidova i ne krađu!« (Mt 6,19-21). Svoje pouzdanje čovjek treba staviti u Božju providnost, a ne u materijalna dobra: »Ne brinite se tjeskobno i ne govorite: što ćemo jesti ili što ćemo piti, ili u što ćemo se obući?! – to sve traže pogani – jer zna Otac vaš nebeski da vam je sve to potrebno. Zato najprije tražite kraljevstvo Božje i njegovu pravednost, a to će vam se nadodati« (Mt 6,31-33). Radi Boga treba sve

8 Usp. E. DUBLANCHY, n.d., 1177-1178; J. BELLAMY, n.d., 922-923.

9 Usp. TH. MATURA, *Les fondements bibliques de la vie religieuse*, u *Fondement évangélique des vœux et anthropologie moderne*, Paris, Centre Sèvres, 1980, 52-54; J.M.R. TILLARD, *La pauvreté religieuse*, u *Nouvelle Revue Théologique*, t. 92 (1970), 806-848; 906-941; ISTI, *Consigli evangelici*, u *Dizionario ...* 1672-1674; J.M. VAN CANGH, *Fondement évangélique de la vie religieuse*, u *Nouvelle Revue Théologique*, 95(1973) 635-647, a osobito str. 635-639; J. B. METZ, *Redovništvo inovacija i korektiv?*, Zagreb, Biblioteka KVRPJ – 1, 1983, 36-45.

ostaviti: »Tako, dakle, tko se god između vas ne odreće svega svoga imanja, ne može biti moj učenik« (Lk 14,33). Ta dobra valja ponekad shvatiti kao oporbu Bogu i Božjim planovima: »Ne možete služiti Bogu i bogatstvu« (Mt 6,24).¹⁰

3) Materijalna dobra do kojih je čovjek došao trebaju biti na raspolaganju svima, treba ih podijeliti među ljude, treba ih staviti na korist cijele zajednice po uzoru na praksu prve crkvene općine u Jeruzalemu: »Svi koji prigripiše vjeru držahu se zajedno i sve im bijaše zajedničko. Prodavali bi pokretna i nepokretna dobra i to bi dijelili svakom prema njegovoj potrebi« (Dj 2, 44-45).¹¹

Želimo li dosad rečeno primijeniti na konkretni redovnički život, neophodno je spomenuti da zavjet siromaštva sigurno znači stavljanje svega u zajedništvo i otklanjanje osobnog i zajedničkog bogaćenja. U tom smislu redovničko siromaštvo sigurno nalazi svoje temelje u novozavjetnoj poruci Radosne vijesti, u evanđeoskom savjetu siromaštva. Valja reći da pojedini egzegeti i teolozi kao J. Dupont,¹² S. Légasse¹³ i J.M.R. Tillard¹⁴ naglašuju da nepovjerenje prema bogatstvu, podjela materijalnih dobara sa siromasima i stavljanje svega u zajednicu, predstavlja opći evanđeoski zahtjev upućen svim Kristovim sljedbenicima, kao i to da redovnici ne mogu imati na nj ni teoretsku ni praktičnu isključivost.¹⁵

b) Evanđeoski savjet č i s t o ć e¹⁶

Naučavanje Isusa Krista o dobrovoljnoj spolnoj uzdržljivosti radi kraljevstva nebeskog predstavljalo je veliku novost za njegove slušatelje. Poznato je, naime, da upotreba spolnosti predstavlja važno mjesto u biblijskoj antropologiji Staroga zavjeta. Spolnost se na poseban način promatra pod vidom bračne plodnosti (leviratski brak), pa su zbog toga oštro osuđivane razne nastranosti poput homoseksualnosti, prostitucije i preljuba.

Novost u predlaganju otklanjanju ženidbe radi kraljevstva nebeskog sadržana je u Matejevom evanđelju: »Tada mu rekoše učenici: 'Ako je tako između muža i žene, onda je bolje ne ženiti se'. 'Ne shvaćaju to svi – odgovori im – nego samo oni kojima je dano. Jer ima ljudi koji su od rođenja nesposobni za ženidbu; ima takvih koje su ljudi učinili nesposobnima; a ima i takvih koji se odriču ženidbe radi kraljevstva nebeskog. Tko može shvatiti, neka shvati!« (Mt 19,10-12). U tom pravcu ide i tekst iz Pavlove poslanice Korinćanima o ženidbi, neženstvu i djevičanstvu

10 Usp. TH. MATURA, n.m.; J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario* ..., 1672-1674.

11 TH. MATURA, n.m.

12 J. DUPONT, *Renoncer à tous ses biens*, u *Nouvelle Revue Theologique*, (1971) 561-582.

13 S. LÉGASSE, *L'appel du riche*, Paris, Verbum salutis, sér. annexe, 1986.

14 J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario*..., 1672-1674; J.M. VAN CANGH, n.m.

15 Usp. TH. MATURA, n.m.; J. DUPONT, n.m.; J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario*..., 1672-1674; S. LEGASSE, n.m.; J.M. VAN CANGH, n. m.

16 Usp. TH. MATURA, *Les fondements biblique*..., 51-52; ISTI, *Le célibat dans le Nouveau Testament d'après l'exégèse recente*, u *Nouvelle Revue Théologique*, 97(1975) 481-500; 593-604; J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario*..., 1675-1678; J.M. VAN CANGH, n.d., 639-641; J.B. METZ, n. d. 45-48; R. SCHNACKENBURG, *Messaggio morale del Nuovo Testamento*, Alba, 2. ed., 1971, 138-139; 196-199; 228-234; QU. QUENELLE, *Made themselves Eunuchs for the Kingdom of Heaven (Mt 19,21)*, u *Catholic Biblical Quarterly* 30(1968) 335-358.

»Za djevice nemam nikakve zapovijedi (od Gospodina), ali dajem savjet kao onaj koji, zahvaljujući Gospodnjem milosrđu, zaslužuje povjerenje« (1 Kor 7,25).

Ova dva teksta daju mogućnost slobodnog izbora. Čovjek se može odreći upotrebe ženidbe ili prihvatiti djevičanstvo radi višeg, duhovnog dobra, tj. radi kraljevstva nebeskog. Dva spomenuta teksta predstavljaju siguran temelj evanđeoskih savjeta u Novom zavjetu.

c) **Evanđeoski savjet p o s l u h a**¹⁷

Dok za siromaštvo i čistoću postoje biblijski tekstovi u kojima se može naći svetopisamski temelj za ta dva evanđeoska savjeta, puno je teža stvar kada se radi o savjetu posluha. Istina, navodi se tekst Matejeva evanđelja; »Onda dođi i slijedi me« (Mt 19,12), ali to ipak nije dokaz za »evanđeoski savjet« posluha u strogom smislu. Ima novozavjetnih tekstova koji govore o Kristovom posluhu nebeskom Ocu: »Moja se hrana sastoji u tom da vršim volju onoga koji me poslao i dovršim njegovo djelo« (Iv 4,34), odnosno: »A tko dođe k meni, sigurno ga neću izbaciti van, jer ne sidoh s neba ne da vršim svoju volju, nego volju onoga koji me posla« (Iv 6,38). Krist je uzor posluha Ocu u ispunjenju otkupiteljskog Božjeg plana: »A volja onoga koji me posla jest da nikoga od onih koje mi dade ne izgubim, već da ga uskrisim u posljednji dan« (Iv 6,39).

Sveti Pavao govori o posluhu na više mjesta, ali uvijek o ljudskoj »podložnosti« ili »pokornosti«, npr. **državnim vlastima**: »Neka se svatko pokorava višim vlastima, jer nema vlasti osim od Boga« (Rim 13,1); **obitelji**: »Žene pokoravajte se svojim muževima, kako dolikuje u Gospodinu ... Djeco, pokoravajte se u svemu svojim roditeljima, jer je to ugodno Gospodinu« (Kol 3,18-20); **gospodarima**: »Robovi, pokoravajte se u svemu svojim gospodarima, ne onako kao oni koji se ljudima žele svidjeti, već iskrena srca, bojeći se Gospodina« (Kol 3,22) ili **međusobnoj pokornosti** unutar crkvene zajednice: »Pokoravajte se jedan drugom iz poštovanja pred Kristom« (Ef 5,21). Prema predstojnicima treba imati poštovanja radi njihove odgovorne službe: »molimo vas, braćo, da poštujete one koji se trude među vama, koji upravljaju vama u Gospodinu, koji vas opominju. Iskazujte im izvanrednu ljubav zbog njihove službe« (1 Sol 5,12).

Ako se pažljivo čitaju novozavjetni tekstovi, valja priznati da u njima ipak nema onih koji bi mogli poslužiti kao siguran oslonac za potvrdu »evanđeoskog savjeta« posluha. S druge strane, Krist je bio veoma zahtjevan prema onima koji će u zajednici vjernika zauzimati vodeće položaje. Tako u Markovu evanđelju čitamo: »Znate da oni koji se priznaju vladarima nad narodima okrutno postupaju s njima i da se njihovi velikaši služe svojom vlašću protiv njih. Ali tako neka ne bude među vama! Naprotiv, tko bi želio biti najveći među vama, neka bude vaš poslužnik« (Mk 10,42-43). Isus ne dozvoljava da se njegovi učenici

17 TH. MATURA, *Les fondements bibliques ...*, 54-55; J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario...*, 1674-1675; J.B.METZ, n. d., 48-54; R. SCHNACKENBURG, n. d., 225-239.

kite lijepim naslovima, kao što su otac, učitelj itd.: »Ne dopustite da vas nazivaju rabbi, jer imate samo jednog Učitelja, a svi ste braća! Nikoga na zemlji ne nazivajte svojim ocem, jer imate samo jednog Oca, onoga nebeskoga! Također ne dopustite da vas nazivaju vodama, jer imate samo jednog Vodu: Krista! Tko je najveći među vama, neka vam bude sluga« (Mt 23,8-11).

Na temelju ovih navoda dolazimo do zanimljive konstatacije: navedeni novozavjetni tekstovi govore o posluhu Bogu, njegovoj volji i spasiteljskom planu, dakle, ono što obvezuje sve vjernike pa prema tome i redovničke osobe. Izgleda da ovi tekstovi ne mogu poslužiti kao osnova »evandeoskog savjeta« posluha, danog od Krista samo za pojedince.

II. »EVANĐEOSKI SAVJETI« U TEOLOGIJI CRKVE

Kroz povijest se nasljedovanje Isusa Krista postavljalo pred Crkvu kao jedan od najvažnijih zadataka u naviještanju Radosne vijesti, ali i kao predmet teorijskih rasprava. Sveti Oci i crkveni naučitelji razlikuju zapovijed, danu svima, i savjet, predložen i ostvaren samo od nekih. Često ističu opći poziv svih vjernika na svetost, dok opsluživanje savjeta predlažu kao jedan od dvaju putova i načina koji nekako brže i izravnije vode k ostvarenju zajedništva s Bogom i bližnjim. Prve tragove takvog poimanja »evandeoskih savjeta« nalazimo već u **Didacheu** (»Upute apostolske«), jednom od najstarijih spisa kršćanstva: »Ako naime možeš nositi čitav jaram Gospodnji, bit ćeš savršen; ako pak ne možeš, čini ono što možeš. A što se tiče jela, uzmi na se što možeš, ali se potpuno uzdržavaj od onoga što je žrtvovano idolima: kult mrtvih bogova«.¹⁸

Origen (o. 185-253), veoma plodan pisac kršćanske starine i voditelj aleksandrijske katehetske škole, na više mjesta govori o zapovijedima i savjetima. Pišući o djevičanstvu, kaže da je prihvaćanje istoga savjetovano a ne i obvezatno. Stoga onaj koji ga prihvaća čini nešto što je iznad obveze.¹⁹

Slične misli nalazimo i kod sv. Augustina (354-430). U spisu **De sancta virginitate** veliki crkveni naučitelj kaže da se pod zapovjedu misli na ono što treba učiniti pod kaznu grijeha. Onaj, naprotiv, tko ne ispunja savjet čini nešto što je

18 T.J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršćanske literature*, I, Zagreb, KS (Volumina theologica, VI), 1976, 48; usp. J.P.AUDET, *La Didaché. Instructions des apôtres*, Paris, 1958, 350-357.

19 »Idcirco ergo et praecepta donantur, ut debita persolvamus. Denique et in Evangelio Salvator ita dicit: Cum autem feceritis omnia quae praecepi vobis, dicite quia servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus (Lc 17,10). Ea vero quae supra debitum facimus, non facimus ex praeceptis. Verbi causa, virginitas non ex debito solvitur: neque enim per praeceptum expetitur, sed supra debitum offertur. Audi denique Paulum dicentem: De virginibus autem praeceptum Domini non habeo« [1 Cor 7, 25], *Commentariorum in epistolam B. Pauli ad Romanos*, X, 14, PG 14, 1275; usp. H. CROUZEL, *Origène, précurseur du monachisme*, u *Theologie de la vie monastique*, Aubier, Theologie 49, 1961, 29; ISTI, *Virginité et mariage selon Origène*, Paris – Bruges, Desclée de Brouwer, 1963; J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario...*, 1637.

nesavršeno, ali ipak ne griješi.²⁰ U djelu **Contra Faustum** ističe kako su svi kršćani pozvani na svetost, a ne samo oni koji su sve ostavili radi Krista. To se vidi iz toga što je mnogo onih »koji opslužuju ove uzvišene evandeoske zapovijedi«.²¹

Papa Grgur Veliki (o. 540-604) evandeoskim savjetima pridaje šire duhovno obilježje, da bi ih se moglo ostvariti u svim izvornim oblicima kršćanskoga života, odnosno da bi se moglo nasljedovati Isusa Krista i biti njegov učenik, neophodno je odreći se samoga sebe. Taj poziv upućen je svima a ne samo monasima.²² Osim tog općeg poziva na svetost, Grgur Veliki spominje i posebnu vrstu naredbi o opsluživanju posebnih svetopisamskih zapovijedi za one koji su savršeniji (paucis perfectioribus).²³

Srednjevjekovno učenje o kršćanskom savršenstvu, evandeoskim savjetima i redovničkom životu najbolje je sintetizirao Toma Akvinski (1225/26-1274), a ovdje se ograničujemo samo na nekoliko najkarakterističnijih misli.

Prema sv. Tomi kršćansko se savršenstvo prvenstveno sastoji u posvemašnjem ispunjenju zapovijedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Ta zapovijed, od Gospodina dana svima koji su kršteni, ne stavlja nikakve mjere ili granice, te se stoga najveće savršenstvo nalazi u ispunjenju zapovijedi ljubavi. Ostale Božje zapovijedi usmjerene su prema savršenstvu ljubavi time što odstranjuju iz vjerničkog života sve ono što je nespojivo s božanskom ljubavi.²⁴ Imajući to u vidu, neophodno je istaknuti da evandeoski savjeti nikako ne mogu nadilaziti tu temeljnu Božju zapovijed. Oni po sebi nisu savršenstvo, nego tek obično sredstvo, uobičajeni put da se do njega dođe. Isus je ponudio savjete upravo zato, da bi čovjek mogao što slobodnije težiti za Božjim stvarima. Sjedinjen s Bogom posredstvom savjeta Kristov učenik svaku stvar stavlja iza Boga i uklanja sa svojeg životnog puta sve ono što bi ga moglo priječiti u tom nesmetanom i posvemašnjem dodiru sa svojim Stvoriteljem.²⁵

20 »Consilium datur non nubendi, non praeceptum. Deinde adjungit idem apostolus et dicit: Alligatus es uxori, ne quaesieris uxorem. Horum duorum quod prius posuit, ad praeceptum pertinent, contra quod non licet facere...

Praeceptum est enim hoc, cui non obedire peccatum est; non consilium, quo si uti nolueris, minus boni adipisceris, non mali aliquid perpetrabis. Propterea cum dixisset Solutus es ab uxore, ne quaesieris uxorem; quia non praecepibat ne malum fieret, sed consulebat ut melius fieret«, *De sancta virginitate*, X, 15, PL 40, 403; usp. J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario...*, 1642-1645.

21 I. V, c. IX; PL 42, 225-226; usp. J.M.R. TILLARD, n.m.

22 GRGUR VELIKI, *Homilie XL in Evangelia*, hom. 36, 11-12: PL 76, 1272-1274; usp. J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario...*, 1649-1650; R. GILLET, *Spiritualité et place du moine dans l'Église selon saint Grégoire le Grand*, u *Théologie de la vie monastique*, 323-352l.

23 *Moralia sive expositio in Iob*, I. XXVI, c. XXVII: PL 76, 380; usp. J.M.R. TILLARD, n.m.; R. GILLET, n.m.

24 Usp. II-II,184, a. 3.

25 »Quia vero optimum hominis est ut mente Deo adhaereat et rebus divinis; impossibile autem est quod homo intense circa diversa occupetur: ad hoc quod liberius feratur in Deum mens hominis, dantur in divina lege consilia, quibus homines ab occupationibus praesentis vitae retrahantur, quantum possibile est terrenam vitam agentis. Hoc autem non est ita necessarium homini ad iustitiam ut sine eo iustitia esse non possit: non enim virtus et iustitia tollitur si homo secundum ordinem rationis corporalibus et terrenis rebus utatur. Et ideo huiusmodi divinae legis admonitiones dicuntur **consilia**, non **praecepta**, inquantum suadetur hominibus ut, propter meliora, minus bona praetermittat ... Quia vero summa perfectio humanae vitae in hoc consistit quod mens

Govoreći o evandeoskim savjetima u teologiji Crkve, korisno je osvrnuti se na naučavanje bl. Augustina Kažotića o toj temi. U njegovo su se vrijeme (XIII. i XIV. stoljeće) vodile veoma žustre teološke rasprave o nasljedovanju Krista u potpunom odvajanju od materijalnih dobara. Spiritualisti (fraticeli, kao pobornici radikalnog povratka izvornom kršćanstvu, ističu da jedino siromasi mogu pravo nasljedovati Krista. Da bi riješio taj problem, papa Ivan XXII. traži stručni savjet najpoznatijih teologa onoga vremena, među kojima i mišljenje Augustina Kažotića. Naš blaženik zajedno s drugih pedesetak teologa iznosi svoje mišljenje o pitanju: da li »je krivovjerno tvrditi da su Krist i apostoli nešto imali u zajednici?«. ²⁶ Oslanjajući se na Sveto pismo i teologiju Crkve, napose na naučavanje Tome Akvinskoga, Augustin Kažotić veoma staloženo i argumentirano razlaže svoje mišljenje: »Budući da dobrovoljno siromaštvo ne znači drugo nego odreku onoga što se posjeduje, siromaštvo će biti to veće što je dublje odricanje onoga što se ima; tko se odriče vlasništva i gospodarenja nad stvarima, siromašan je; tko se odriče ne samo vlasništva i gospodarenja, nego i uživanja plodova, taj je siromašniji; a tko se uz to odriče i jednostavne upotrebne stvari, taj je još siromašniji. Najsromašniji pak bit će onaj koji se odreče čak i činjenične upotrebe. Dakako, odreći se činjenične upotrebe nije krepost, nego mana, jer je protiv naravi i smjera k samouništenju. Dakle, skrajnje siromaštvo nije nešto najbolje, pa prema tome ne može se reći da je siromaštvo dobro samo po sebi ... Siromaštvo nije samo po sebi savršenstvo ... Iako je Ivan Krstitelj, gledom na upotrebu stvari, bio siromašniji od Gospodina našega Isusa Krista, ipak nije, pa ni gledom na upotrebu stvari, od njega bio savršeniji. Dakle, siromaštvo nije po sebi savršenstvo«. ²⁷

Drugi vatikanski sabor na više mjesta govori o evandeoskim savjetima. Zbog kratkoće vremena, ovdje bih se osvrnuo samo na ono što koncil o tome kaže u dogmatskoj konstituciji *Lumen Gentium*, u kojoj se najprije raspravlja o općem pozivu svih vjernika na svetost: »Zato svi su u Crkvi – kaže se u spomenutom dokumentu – pozvani na svetost, bilo da pripadaju hijerarhiji, bilo da ona njima upravlja, prema riječima Apostola 'Ovo je volja Božja, vaše posvećenje'. Ta svetost Crkve neprestano se očituje i mora se očitovati u plodovima koje Duh u vjernicima proizvodi, a izražava se u različitim oblicima kod pojedinaca koji u svom načinu života teže za savršenom ljubavi i druge pobuđuju na dobro; na svoj posebni način očituje se ona u vršenju savjeta koji se obično zovu evandeoski. To vršenje savjeta, koji provode mnogi kršćani poticajem Duha Svetoga, bilo privatno, bilo u kojoj ustanovi ili u staležu odobrenima od

hominis Deo vacet; ad hanc autem mentis vacationem praedicta tria maxime videntur disponere: convenienter ad perfectionis statum pertinere videntur; non quasi ipsae sint perfectiones, sed quia sunt dispositiones quaedam ad perfectionem, quae consistit in hoc quod Deo vacetur«, *Summa contra Gentiles*, Romae – Taurini 1961, I.III, c. 130, n. 3020 i 3022; usp. J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario...*, 1654-1658; A. PAVLOVIĆ, *Tomina misao o redovničkom životu*, u *Zbornik u povodu 700. obljetnice smrti sv. Tome Akvinskoga (1274-1974)*, Zagreb, Dominikanski provincijalat, 1974, 155-174.

26 Usp. A. PAVLOVIĆ – F. ŠANJEK, *Augustin Kažotić, Rasprava o siromaštvu*, u *Croatica Christiana Periodica*, 1(1977) 67-90.

27 Usp. A. PAVLOVIĆ – F. ŠANJEK, n.d., 87-89.

Crkve, donosi u svijetu i mora donijeti sjajno svjedočanstvo i primjer te svetosti« (LG 39).²⁸

Premda je svetost jedna, ipak postoje različiti načini njezinog ostvarenja. Klanjanje Bogu u duhu i istini, nasljedovanje siromašnog i poniznog Krista te živa vjera prožeta ljubavlju zajednička su obilježja kršćanske savršenosti: »U različitim vrstama života i u različitim dužnostima gaje jednu svetost svi koje vodi Duh Božji i koji, poslušni Očevu glasu i klanjajući se Bogu Ocu u duhu i istini, slijede Krista siromašna, ponizna i opterećena križem, da zasluže biti dionici njegove slave. Svaki prema svojim darovima i službama mora bez oklijevanja ići putem žive vjere koja budi nadu i djeluje po ljubavi« (LG 41).

Evandeoski savjeti putovi su i sredstva kojima se može doći do te svetosti: »Svetosti Crkve na osobit način pogoduju mnogi savjeti koje Gospodin u Evanđelju predlaže svojim učenicima da ih vrše. Među njima se ističe dragocjeni dar božanske milosti koji Otac nekima daje da se u djevičanstvu ili celibatu nerazdijeljenim srcem lakše posvete samom Bogu. Tu savršenu uzdržljivost radi nebeskog kraljevstva Crkva je uvijek držala u osobitoj časti kao znak i poticaj ljubavi i posebno vrelo duhovne plodnosti u svijetu... Majka se Crkva raduje što u njezinu krilu nalazi mnogo muževa i žena koji Spasiteljevo poništenje jače slijede i jasnije ga pokazuju primajući na sebe siromaštvo u slobodi djece Božje i odričući se svoje volje: oni se naime iz ljubavi prema Bogu podlažu čovjeku u onome što spada na savršenost više nego to traži opseg zapovijedi, i to zato da potpunije slijede poslušnog Krista« (LG 42).

Evandeoski savjeti – nastavlja spomenuti dokumenat – dar su našega Gospodina Crkvi, koja ih je uvijek čuvala, tumačila i upravljala njihovom praksom: »Budući da su evandeoski savjeti Bogu posvećene čistoće, siromaštva i poslušnosti osnovani na Gospodinovim riječima i primjerima i preporučeni od Apostolâ i Otaca, od učitelja i pastira Crkve, Božji su dar koji je Crkva primila od svoga Gospodina i po Njegovoj ih milosti uvijek čuva. Sama se crkvena vlast pod vodstvom Duha Svetoga pobrinula da ih tumači, da upravlja njihovom praksom i da im ustanovi stalne oblike života« (LG 43).

Preko evandeoskih savjeta širi se naime i jača Kristovo kraljevstvo u ljudskim dušama: »Kako pak evandeoski savjeti, po ljubavi kojoj vode, na poseban način povezuju svoje sljedbenike s Crkvom i njezinim misterijem, njihov duhovni život mora također biti posvećen dobru cijele Crkve. Odatle nastaje dužnost redovnika da rade prema silama i vrsti svoga zvanja, bilo molitvom, bilo aktivnim djelima, da se ukorijeni i ojača Kristovo kraljevstvo u dušama i da se širi na sve strane« (LG 44).

28 Usp. M. LABOURDETTE, *La sainteté, vocation de tous les membres de l'Église*, u *L'Église de Vatican II. Études autour de la Constitution conciliaire sur l'Église*, Paris, (Unam sanctam 51c) 1966, 1105-1117; I. IPARRAGUIRRE, *Nature de la sainteté et moyens pour l'obtenir*, u *L'Église de Vatican II*, str. 1119-1135; R. SCHULTE, *La vie religieuse comme signe*, u *L'Église de Vatican II*, str. 1139-1171; I. KOPIĆ, *Sveopći poziv na svetost*, u *Dogmatska konstitucija o Crkvi – Lumen Gentium 2*, Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove (Komentari dokumenata Drugoga vatikanskog sabora, IV), 1981, 561-615; N.M.ROŠČIĆ, *O redovnicima*, u *Dogmatska konstitucija o Crkvi – Lumen Gentium 2*, 617-668; J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario ...*, 1631-1634.

Drugi vatikanski sabor ističe također da prihvaćanje evanđeoskih savjeta nikako ne znači umanjenje ljudske osobe: »Neka napokon svima bude jasno da preuzimanje evanđeoskih savjeta, premda uključuje odricanje od dobara koja se nesumnjivo mnogo cijene, ipak ne smeta pravom napretku ljudske osobe, nego mu po svojoj naravi mnogo koristi. Jer savjeti dragovoljno prihvaćeni po osobnom zvanju svakoga, ne malo pomažu očišćenje srca i duhovnoj slobodi, neprestano potiču žar ljubavi i, kako je dokazao primjer tolikih svetih utemeljitelja, imaju snagu da više osposobe kršćanina za djevičanski i siromašniji život, što ga je sebi darovao Krist Gospodin i koji je prigrlila Njegova Majka Djeвица« (LG 46).

III. »EVANĐEOSKI SAVJETI« U REDOVNIČKOM ŽIVOTU

I koncilski dekret o obnovi redovničkog života *Perfectae Caritatis*, koji je praktične naravi, na više mjesta govori o konkretnoj primjeni evanđeoskih savjeta, pa ćemo pokušati, bez želje da se upuštamo u iscrpno izlaganje nauke dekreta, iznijeti samo neke od najzanimljivijih odrednica.²⁹

Jedan od prvotnih ciljeva, koje želimo postići opsluživanjem evanđeoskih savjeta, svakako je posve slobodno nasljedovanje Isusa Krista: »Već od početaka Crkve – ističe se u *Perfectae Caritatis* – bilo je muževa i žena koji su ostvarivanjem evanđeoskih savjeta nastojali u većoj slobodi slijediti Krista i izraziti ga nasljedovati. Svatko je od njih na svoj način provodio život Bogu posvećen« (PC 1).

Ovo nasljedovanje treba poslužiti izgradnji cijele Crkve: »Koji zavjetuju evanđeoske savjete neka iznad svega traže i ljube Boga koji je nas prvi ljubio, i neka u svim životnim okolnostima njeguju život s Kristom u Bogu sakriven. Odatle izvire i svim žarom pokreće ljubav prema blišnjemu za spasenje svijeta i izgradnji Crkve. Ta ljubav treba da oživljava i upravlja cjelokupno provođenje evanđeoskih savjeta« (PC 6).

Svaki od triju evanđeoskih savjeta na svoj način oslobađa čovjekovo srce kako bi ono, oslobođeno od svega što ga sprečava na putu k posvemašnjem sjedinjenju s Bogom, moglo posve uzljubiti Boga i bližnjega: »Treba cijeniti kao izvanredan dar milosti čistoću radi kraljevstva nebeskoga, koju zavjetuju redovnici. Ona na poseban način oslobađa čovjekovo srce, da se rasplamsa većom ljubavlju prema Bogu i svim ljudima« (PC 12); »Dragovoljno siromaštvo poradi nasljedovanja Krista – jer je ono njegov znak, a danas se osobito cijeni – neka redovnici brižljivo njeguju i, ako je potrebno, neka ga izraze u novim oblicima« (PC 13);

29 Usp. *L'adaptation et la renovation de la vie religieuse. Décret »Perfectae caritatis«*, Paris, (Unam sanctam 62), 1968; E. QUARELLO, *Il significato dei consigli evangelici*, u A. FAVALE (izd.), *Per una presenza viva dei religiosi nella Chiesa e nel mondo*, Torino, Elle Di Ci, 1970, 391-413; K. BARBARIĆ, *Redovnici danas*, Zagreb 1973; J. GALOT, *Redovnici i obnova* (Komentar koncilskog dekreta o redovničkoj obnovi), Zagreb 1973; J.M.R. TILLARD, *Consigli evangelici*, u *Dizionario ...*, 1631-1634. A. GUTIERREZ, *La consacrazione dei religiosi: voti temporanei e voti perpetui*, u *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1984, 61-96; ISTI, *Professio religiosa ad tempus*, u *Commentarium pro religiosiis* 62 (1982) 289-312.

»Po zavjetu poslušnosti redovnici prinosе Bogu kao žrtvu samih sebe potpuno posvećenje vlastite volje i time se stalnije i sigurnije sjedinjuju s božanskom spasiteljskom voljom« (PC 14).

»Nastojanje oko savršene ljubavi po evandeoskim savjetima proistječe iz nauke i primjera božanskog Učitelja, a pojavljuje se kao sjajan znak nebeskog kraljevstva« (PC 1), što je, složiti ćete se, osnovni zadatak evandeoskog života kakav je naš redovnički.

ZAKLJUČAK

Sveti oci i crkveni naučitelji ističu da svetost nije pridržana samo za neke, nego za sve članove Crkve. Naime, po sakramentu krštenja svi su vjernici pozvani na svetost, a život po »evandeoskim savjetima« tek je jedan od načina i puteva koji nekako brže i izravnije vode k ostvarenju posvemašnjeg zajedništva u ljubavi s Bogom i bližnjim. U tom pravcu, vidjeli smo, usmjeren je i nauk Drugoga vatikanskog sabora o kršćanskom savršenstvu i svetosti, prvenstveno sadržan o dogmatskoj konstituciji o Crkvi (»Lumen Gentium«) i dekretu o obnovi redovničkog života (»Perfectae Caritatis«).

DUHOVNI ŽIVOT USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA U NOVOM PRAVU

Prihvaćajući ovo predavanje, očekivala sam da ću se utopiti u suhim i pustim paragrafima. No ulazeći u materiju sve sam više bivala iznenađena: novi Kodeks crkvenog prava ne daje samo suhe propise. Uz pravne norme on donosi teološka i duhovna načela, daje smjernice, hrabri i potiče. To je posebno uočljivo u onom dijelu Kodeksa koji govori o ustanovama posvećenog života. Pojedini su kanoni uzeti većim dijelom iz koncilskih dokumenata **Lumen gentium** i **Perfectae caritatis** te se posve dobro mogu uzeti i kao predmet meditacije i molitve.

Duhovnošću se napose odlikuju kanoni: 573, 574, 575, 600, 601, 602, 607, 662, 663, 664. Isti onaj Duh Sveti koji je propuhao Crkvom u događaju II. vatikanskog sabora nadahnjuje zakone i uredbe novoga Kodeksa crkvenog prava. Neka taj isti Duh bude u svima nama, kako bismo ga pravo shvatili i prihvatili!

Mjesto redovnika u Crkvi

Što Crkva misli o članovima ustanova posvećenog života?

»Kan. 573 § 1. Život posvećen zavjetovanjem evanđeoskih savjeta stalan je oblik života kojim se vjernici, slijedeći po djelovanju Duha Svetoga prisnije Krista, posvema posvećuju Bogu nadasve ljubljenom, tako da novim i posebnim razlogom posvećeni njemu u čast i za izgradnju Crkve i za spasenje svijeta, postignu savršenstvo ljubavi u službi kraljevstva Božjeg, te, postavši sjajnim znakom u Crkvi, unaprijed navješćuju nebesku slavu.

§ 2. Taj oblik života u ustanovama posvećenog života, što ih je nadležna vlast Crkve kanonski osnovala, slobodno prihvaćaju vjernici koji prema vlastitim zakonima ustanova, zavjetima ili drugim vezama, obdržavaju evanđeoske savjete čistoće, siromaštva i poslušnosti a po ljubavi kojoj ti savjeti vode, na poseban se način združuju s Crkvom i njezinim otajstvom«.

Redovnički je, dakle, život oblik **vjerskog** života. Nekoć su redovnike nazivali savršenim kršćanima.¹ Redovnički je život **stalan oblik života**, trajan oblik. To nije tek jedan čin. Stoga kad Kodeks govori o **duhovnom životu**, govori o jednom trajnom iskustvu. Za taj je život bitno da redovnici **slijede Krista** na potpuniji način – to znači životom prema **evanđeoskim savjetima**. Redovnički je život nasljedovanje Krista **djelovanjem Duha Svetoga**. On je prema tome **nadnaravni dar**. Vjernik

1 Usp. *Redovnička pravila*, priredio H. Borak, Zagreb 1985, 37 sl., 50, 91, 92, 95.

se po tom daru **dariva** Bogu. Obdareni smo da bismo se mogli darivati. Tim darivanjem nastaje novi odnos prema Bogu. A budući da se radi o trajnom obliku života, takav se vjernik **trajno dariva** Bogu. Redovnik **to čini slobodno** (usp. kanon 219).

Slobodno darivanje sebe Bogu, prema Kodeksu, plod je određenoga unutarnjeg raspoloženja dotičnog vjernika. To je raspoloženje **ljubav prema Bogu** – »koga nadasve ljubi«. Svetopisamskim riječima »svim srcem svojim, i svom dušom svojom, i svim umom svojim« (Mt 22,37). Krstom već posvećeni Bogu, redovnici su tim svojim darivanjem sebe **novim i posebnim naslovom predani Bogu**.

To njihovo novo predanje ima tri svrhe:

- čast i slava Božja;
- izgradnja Crkve
- i postizavanje savršene ljubavi (usp. kan. 598 § 2).

Predanjem Bogu redovnik postaje jedinstven i sjajan **znak u Crkvi**. To je proročki znak jer on tako pokazuje da postoji nebeska slava i da je ona u nekoj mjeri već prisutna.

To duhovno životno stanje vjernici slobodno prihvaćaju – naglašava kan. 573 § 2. Konkretni izraz toga slobodnog darivanja Bogu jesu **zavjeti** kojima se vjernik obvezuje da će obdržavati evanđeoske savjete čistoće, siromaštva i poslušnosti. Osim zavjeta, on se može vezati i »**drugim svetim vezama**«. Koje su to veze, Kodeks ne kaže. To mogu biti obećanja ili privatni zavjeti. Nauk ovoga kanona uzet je uglavnom iz **Lumen gentium**, 46 i **Perfectae caritatis**, 5-6., a teološko tumačenje nalazi se u **Dar otkupljenja**.²

I kao neki zaključak iz onoga što je rečeno jest tvrdnja izražena u kanonu 574 § 1, da taj **stalež** posvećenog života »**spada na život i svetost Crkve** i stoga treba da ga svi u Crkvi promiču i usavršuju«. Ovdje se govori o posvećenom životu kao o **staležu**, dok je kan. 573 govorio o njemu kao o »**obliku** života«. Ipak Kodeks ne govori o »staležu savršenstva« po kojem se redovnici izdvajaju iz Božjeg naroda, nego o »staležu posvećenog života« usred Božjeg naroda.

Posvećenje je središnji pojam u opisu ustanova posvećenog života u novom Kodeksu. I u tom obliku života Crkva postiže svoju svrhu – svetost. No još više – taj život po svojoj naravi vodi vjernika, ili ga može dovesti, do vrhunca života u Crkvi – do savršene ljubavi.

Tako »redovnički život, kao posvećenje cijele osobe, očituje u Crkvi uzvišenu od Boga ustanovljenu vezu, znak budućeg vijeka« (...), a »redovnik izvršava svoje potpuno darivanje kao žrtvu Bogu prinesenu, kojom **čitav njegov život postaje neprekidno štovanje Boga u ljubavi**« (kan. 607 § 1).

2 Usp. apostolski nagovor Ivana Pavla II. *Dar otkupljenja*, Zagreb 1984, 7-9.

Evandeoski savjeti³

Prijašnji Kodeks nije bio dao nikakvu definiciju predmeta triju redovničkih zavjeta, ili onoga što se često naziva i materijom zavjeta. Predmet zavjeta nije uvijek bio najsretnije formuliran ni u pojedinim konstitucijama. Nadahnjujući se na koncilskom dokumentu **Perfectae caritatis**, 12-14, novi Kodeks (kanoni 599, 600, 601) opisuje predmet zavjeta čistoće, siromaštva i poslušnosti. Kako je to slučaj i s mnogim drugim kanonima, i ovdje su skladno povezani duhovni sadržaji s pravnim normama. Postupak je uvijek isti: najprije se donosi duhovno načelo kako ga je izrazio II. vatikanski sabor, a zatim se navodi predmet zavjeta.

Tako se uzima za savjet evandeoske čistoće duhovni princip iz **Perfectae caritatis**, 12: Evandeoski savjet čistoće »prihvaćen radi kraljevstva nebeskog, što je znak budućeg svijeta i izvor obilnije plodnosti u nepodijeljenom srcu« – zatim slijedi ono na što se vjernik tim zavjetom veže: – »uključuje obavezu savršene uzdržljivosti u celibatu«. Isto tako i savjet siromaštva – »po primjeru Krista, koji je radi nas postao siromašan, iako je bio bogat« – duhovni princip iz **Perfectae caritatis**, 13 – a zatim praksa: »osim siromaštva u stvari i duhu, koje treba provoditi radino u razboritosti i bez zemaljskih bogatstava, donosi sa sobom ovisnost i ograničenje u upotrebi i raspolaganju dobrima, po odredbi vlastitog prava pojedinih ustanova«. Analogan postupak proveden je i kod savjeta poslušnosti: »Evandeoski savjet poslušnosti, prihvaćen u duhu vjere i ljubavi u nasljedovanju Krista do smrti poslušnog« – duhovni princip prema **Perfectae caritatis**, 14 a onda predmet zavjeta – »obvezuje na podvrgavanje volje zakonitim poglavarima, koji su namjesnici Božji, kada zapovijedaju prema vlastitim konstitucijama.«

Može biti čudno što se kao predmet zavjeta siromaštva ne navodi dužnost da se plodovi rada i sve ono što član ustanove dobije predaju zajednici. Ta dužnost ostaje i navedena je u kanonu 668 § 3, doduše ne kao predmet zavjeta. To će nam biti jasno, ako se sjetimo da se kanoni 599, 600, 601 nalaze u Kodeksu na mjestu koje se odnosi na sve ustanove posvećenog života. Kanon 598 § 1 prepušta svakoj pojedinoj ustanovi da, »pazeći na vlastita svojstva i svrhe, (...) u svojim konstitucijama odredi način« obdržavanja evandeoskih savjeta čistoće, siromaštva i poslušnosti. Tako su zavjeti »zapravo tri načina kojima se redovnik obvezuje da će živjeti kao što je živio Krist na područjima koja obuhvaćaju čitav život: materijalna dobra, osjećaje i samostalnost. Svaki od njih izriče jedan odnos prema Isusu kojega je Otac posvetio i poslao. Iako je bio bogat, postao je siromah iz ljubavi prema nama, 'oplijenivši' samoga sebe tako da nije imao kamo položiti glavu. Ljubio je nerazdijeljenim srcem, sveopćom ljubavlju i to dokraja. Došao je da vrši volju Oca koji ga je poslao. Tu je volju vršio potpuno, 'naučivši kroz patnju poslušnost', i tako je postao počelo spasenja za sve koji ga slušaju.«⁴

3 Usp. M. DORTEL-CLAUDOT, *Das neue Ordensrecht*, u UISG br. 63, 44-45.

4 Smjernice Kongregacije za redovnike i svjetovne ustanove *Redovnički život u nauku Crkve*, Zagreb 1984, 18. Dragocjeno tumačenje zavjeta dao je papa Ivan Pavao II. u apostolskom nagovoru *Dar otkupljenja*, 22-30.

Neprekidna sjedinjenost s Bogom – IV. poglavlje

Dekret o obnovi redovništva **Perfectae caritatis** u br. 2 zahtijeva od redovnika da slijede Krista prema Evanđelju. To novi Kodeks kaže u kanonu 662 ovako: »Neka redovnici imaju vrhovno pravilo života nasljedovanje Krista predloženo u Evanđelju i izraženo u konstitucijama vlastite ustanove.«

Vrhovno pravilo i prva dužnost svih redovnika, pa i atktivnih, jest dakle nasljedovanje Krista. Upoznavši Isusa Krista svaki dan sve više iz Evanđelja. No to je životno poznavanje, ne samo intelektualno, premda je i ono nužno. »Neka (...) svakog dana imaju u rukama Sveto pismo, da čitanjem i razmatranjem božanskog Pisma nauče 'nenadmašivo znanje – Isusa Krista'« (Fil 3,8), zahtijeva od redovnika **Perfectae caritatis** u br. 6. To nasljedovanje Krista po Evanđelju pobliže označuju konstitucije pojedinih ustanova. Zato je potrebno ne samo poznavati Evanđelje, nego i duh i karizmu vlastite zajednice sadržanu u konstitucijama. Nasljedovanje Krista prema Evanđelju nužno zahtijeva od redovnika trajno nastojanje oko kontemplacije koja teži za sjedinjenjem s Bogom u molitvi. O tome govori kanon 663 § 1: »Prva i glavna dužnost **svih redovnika** neka bude molitveno promatranje božanskih stvari i neprekidna sjedinjenost s Bogom u molitvi.« **Perfectae caritatis** u broju 5 kaže: »... **članovi bilo koje ustanove**, jer prije svega i samo Boga traže, **treba da spajaju kontemplaciju**, po kojoj se umom i srcem s njime sjedinjuju, s apostolskom djelatnošću ...« I dalje u broju 6: »... neka iznad svega traže i ljube Boga koji nas je prvi ljubio i **neka u svim okolnostima života njeguju život s Kristom u Bogu sakriven** (Kol 3,3). Neka **neprestanim marom njeguju duh molitve** i samu molitvu...«

Od kapitalne je važnosti za redovnike da »urone u iskustvo Boga«,⁵ da njeguju stalni životni odnos s Bogom. O čemu se tu zapravo radi? O kakvoj kontemplaciji? Sigurno ne o ulivenoj. Očito je da se misli na kontemplaciju »kao na odgovor vjere, ufanja i ljubavi kojim se vjernik otvara objavi i zajedništvu sa živim Bogom po Kristu u Duhu Svetom«. ⁶ Važnost i prvenstvo kontemplativnog života ne smije se prosuđivati **po vremenu** koje se posvećuje molitvi i pobožnim vježbama, nego **po mjestu** koje te vježbe i to iskustvo općenito zauzimaju u životu zajednice i pojedinca.

Središnje mjesto u nastojanju oko suživota s Kristom u Bogu svakako pripada Euharistiji. I prijašnji je Kodeks zahtijevao od svih redovnika, ako nisu spriječeni, da sudjeluju svaki dan na sv. misi (kanon 595) i da pohađaju Presveti Oltarski Sakrament. Novi Kodeks u kanonu 663 § 2 kaže: »Neka članovi svakodnevno prema mogućnostima sudjeluju u Euharistijskoj žrtvi, neka primaju presveto Tijelo Kristovo i klanjaju se samom Gospodinu nazočnom u sakramentu.« **Perfectae caritatis** u br. 6 traži od redovnika da »u duhu Crkve **srcem i ustima** obavljaju svetu liturgiju, osobito presveto otajstvo Euharistije, i neka iz toga najbogatijeg izvora hrane svoj duhovni život«. Usporedi također i **Lumen gentium** br. 45. treći odlomak.

5 Usp. Kongregacija za redovnike i svjetovne ustanove *Kontemplativna dimenzija redovničkog života*, Zagreb, Brat Franjo – Dokumenti 7-17, Zagreb 1986, br. 17.

6 *Kontemplativna dimenzija redovničkog života*, br. 1.

Svakodnevno sudjelovanje »srceom i ustima«, u »duhu Crkve«, a ne rutinsko i formalno, od neprocjenjive je važnosti za duhovni život zajednice i svakoga pojedinog člana. Napomenimo samo da je Euharistija mjesto okupljanja zajednice u ime Kristovo, da je to mjesto međusobnog praštanja i kajanja, oslušivanja Božje Riječi, prinošenja samih sebe i unošenja u Kristovu Žrtvu, mjesto primanja njegova Tijela u znaku Kruha i »communio« sa svim udovima Mističnog Tijela Kirsova – braćom i sestrama ... i mjesto zahvaljivanja po Kristu, s Kristom i u Kristu; i konačno izvor snage za svagdanje predanje Bogu po zavjetima u ljubavi. Stoga nije čudno da novi Kodeks u kanonu 608 traži: »... pojedine kuće neka imaju barem kapelu u kojoj neka se slavi i čuva Euharistija da uistinu bude središte zajednice.«

Kanon 663 § 3 govori o molitvi časoslova. O tome prijašnji Kodeks nije ništa govorio osim s obzirom na redovnike-klerike i redovnike koji su vezani na kornu molitvu (kanon 125 i 610); ostali nisu bili obvezani moliti časoslov. Novi Kodeks obvezuje sve redovnike na slavljenje Božanskog časoslova »prema pripisima vlastitog prava«. O tome govori i kanon 1174 § 1. »... takav molitveni čin, posebice kad je u njemu okupljena neka zajednica, izražava pravu narav Crkve moliteljice te postaje njezinim divnim znakom«, kaže o molitvi časoslova papa Pavao VI.⁷ Dajući nam u ruke časoslov, Crkva nam daje neiscrpno blago, kadro da djelatno pothranjuje duhovni život.⁸

I u misi i u časoslovu susreću se redovnici s čitanjem i razmatranjem Svetoga pisma. Ali novi Kodeks u već spomenutom kanonu 663 § 3 napose još nalaže: »Neka se (redovnici) posvete čitanju Svetog pisma i razmatranju.« Tu se Kodeks oslanja na već navedenu rečenicu iz *Perfectae caritatis* br. 6: »Neka u prvom redu svakog dana imaju u rukama Sv. pismo, **da čitanjem i razmatranjem Božanskog Pisma** nauče, 'nenadmašivo znanje – Isusa Krista' (Fil 3,8)«. Hraniti članove hranom riječi Božje i poticati ih na slavljenje svetog bogoslužja jedna je od važnih dužnosti poglavara (usp. kanon 619). U časoslovu se redovnici svakodnevno susreću ne samo sa Sv. pismom nego i s otačkom literaturom i ostalim blagom kršćanske duhovnosti (usp. PC 6).

Novi Kodeks ne zaboravlja ni molitava ni pobožnih vježbi koje su duhovno blago pojedinih ustanova, on dapače veoma cijeni te vrednote. Na vlastitom je pravu da ih opiše i propiše. U kanonu 663 § 3 Kodeks samo dodaje: »i neka obavljaju ostale vježbe pobožnosti«.

Kanon 663 § 4 govori o štovanju Blažene Djevice Marije: »Neka osobitim štovanjem i marijanskom krunicom časte Djevicu Bogorodicu, uzor i zaštitnicu svega posvećenog života.« Ovo posebno naglašavanje štovanja Blažene Djevice Marije jest nešto nova. I prijašnji je Kodeks u kan. 125 naređivao moljenje krunice, ali nije izričito govorio o Marijinu štovanju u onom dijelu Kodeksa koji govori o pobožnim vježbama redovnika. »Kontemplativni život redovnika bio bi nepotpun kad se ne bi upravljao sinovskom ljubavlju prema onoj koja je Majka Crkve i posvećenih duša. Takva će se ljubav prema Djevici i očitovati u slavljenju

7 Usp. *Novi časoslov*. Temeljni dokumenti, Zagreb 1972, 9.

8 N.d., 9.

njezinih blagdana i na osobit način svakodnevnim molitvama njoj u čast, napose krunicom. To je stoljetna redovnička tradicija – svakodnevno moljenje krunice. Stoga nije nekorisno podsjetiti na prikladnost, ljepotu i uspješnost takve molitve koja nam daje na razmatranje otajstva Gospodinova života». ⁹

Zatim u kanonu 663 § 5 Kodeks naređuje redovnicima da moraju obavljati duhovne vježbe – »godišnja vremena povučeniosti«. Kanon 663, 5 preuzima tako propis kanona 595 § 1 prijašnjeg Kodeksa o duhovnim vježbama, ali tu dužnost jače naglašava. Kodeks ne određuje koliko puta godišnje treba obaviti duhovne vježbe ni kako dugo one moraju trajati. To mora odrediti vlastito pravo – konstitucije ili statuti.

Slijedeći kanon 664 ponovno potiče redovnike »da žive duhom uzdignuti k Bogu« – dakle opet zahtjev kontemplacije – i dodaje: »neka svakodnevno obave ispit savjesti...« Toga propisa nema u starom Kodeksu. Zatim kanon 664 nastavlja: »neka često pristupaju sakramentu pokore«. Prijašnji je Kodeks u kanonu 595 nalagao: neka barem jedanput tjedno pristupe sakramentu pokore. Postkonzilska odredba tražila je ispovijed svakih četrnaest dana. Što znači često pristupati tom sakramentu? Kodeks to ne određuje. Svakako to ne znači pristupati tu i tamo, koji put. »Sakrament pokore, koji 'obnavlja i osnažuje temeljni dar obraćenja primljen na krštenju' poprima osobito snažnu ulogu u rastu duhovnog života. Nema kontemplativne dimenzije bez osobne i zajedničke svijesti obraćenja«. ¹⁰

Kanon 630 donosi nove odredbe o sakramentu pokore. Traži se poštivanje slobode s obzirom na taj sakrament i na vodstvo savjesti, kao i briga da članovima budu na raspolaganju i pomoć prikladni ispovjednici. Ipak se traži i poštivanje stege ustanove. Molitva i **pokora** izričito se spominju u kanonu 673: »Apostolat svih redovnika sastoji se prvotno u svjedočenju njihova posvećenog života,, što su dužni njegovati molitvom i pokorom«. To je uzeto iz koncilskog dekreta **Christus Dominus**, br. 33. U čemu se sastoji ta pokora, kakvi su njezini oblici – to sve spada na vlastito pravo pojedinih ustanova.

Zatim, dosljedno važnosti koja se u novom Kodeksu pridaje u redovničkom životu kontemplaciji, kanon 675 § 2 kaže: »Apostolska djelatnost neka uvijek proizlazi iz najnutarnije sjedinjenosti s Bogom i neka je utvrđuje i promiče. Temelj ovom kanonu jest **Perfectae caritatis**, br. 8: »Njihova apostolska djelatnost treba da proizlazi iz intimnog jedinstva s njim. Odatle raste ljubav prema Bogu i bližnjemu.« Dakle, jedinstvo s Bogom je izvor apostolata, a apostolat je plod toga jedinstva. Iz toga slijedi da i apostolat, kao odgovor na Božji poziv, stavlja **duhovni život na pravo mjesto**. Kristovi apostoli nisu i ne mogu biti »činovnici«, nego Božji ljudi, ispunjeni Duhom Božjim i njime vođeni. Mislim da ćemo se složiti s riječima pape Ivana Pavla II: »Što najviše vrijedi to nije ono što redovnici čine, nego ono što oni jesu kao osobe posvećene Gospodinu«. ¹¹

9 *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 13.

10 Usp. n.d., br. 10.

11 Poruka Plenarnoj skupštini Kongregacije za redovnike i svjetovne ustanove, u ožujku 1980.

Da redovnici zaista budu **duhovne** osobe, ljudi s Bogom sjedinjeni, važno je, uza sve ono što smo već spomenuli, i pitanje prvotne i trajne formacije o kojoj govori kanon 652 § 1 kad kaže, da je dužnost učitelja novaka i njegovih suradnika novake »stupnjevito formirati za ispravno provođenje života savršenstva koji je svojstven ustanovi«, a isti kanon u § 2 kaže da ih treba poticati na njegovanje ljudskih i kršćanskih vrлина, on ih »uvodi molitvom i samozatajom spasenja i u čitanju i razmatranju Svetog pisma; pripravlja za štovanje Boga u svetom bogoslužju; poučava ih da provode život koji je po evanđeoskim savjetima u Kristu posvećen Bogu i ljudima ...« U paragrafu 4. kaže se da su svi članovi ustanove dužni nastojati surađivati u formaciji novih članova primjerom vlastita života i molitvom. Ovo naglašavanje dužnosti svih u odgoju čini mi se važno. Svi smo naime dužni **svojim životom** stvarati **duhovno ozračje** koje je ne mala pomoć u rastu i napredovanju redovničkog poziva. Za to duhovno ozračje snose ne malu odgovornost poglavari. Zato kanon 619 kaže: Oni »marljivo vrše svoju službu i zajedno sa sebi povjerenim članovima nastoje **izgrađivati bratsku zajednicu u Kristu u kojoj se prije svega traži i ljubi Bog (...)** Neka im budu primjer u njegovanju vrлина«.

Redovnik se ne posvećuje, kako znamo, u »zrakopraznom prostoru«. Njegovo je mjesto posvećenja zajednica braće ili sestara. Stoga je i velika važnost bratskog zajedništva o kojem Kodeks govori odmah iza kanona koji rade o evanđeoskim savjetima, u kanonu 602: »Bratski život, vlastit svakoj ustanovi, kojim se svi članovi ujedanjuju u Kristu kao u posebnu obitelj, neka se tako uredi da svima postane uzajamna pomnoć, kako bi svatko ispunio svoj poziv. Bratskim pak zajedništvom, ukorijenjenim i utemeljenim na ljubavi, članovi neka budu primjer sveopće pomirbe u Kristu.« Redovnička zajednica kao prava obitelj okupljena u ime Kristovo uživa njegovu prisutnost (usp. Mt 18,25). »To zajedništvo ima svoje korijenje u samom redovničkom posvećenju, oživljuje ga evanđeoski duh, hrani se molitvom a očituje se u velikodušnom mrtvljenju. Njegove su karakteristike radost i nada, što proizlaze iz plodnosti križa«. ¹² Bratsko zajedništvo je test našega zajedništva s Bogom, test našega duhovnog života. Znak po kojem se zaključuje stupanj duhovnosti naših zajednica.

Z A K L J U Č A K

Izvori

U pitanjima duhovnog života redovnika lako se u novom Kodeksu zapažaju tri izvora: – koncilski dokumenti,
– postkoncilski dokumenti Svete Stolice,
– i dosadašnje crkveno pravo.

Iz koncilskih dokumenata uzeti su osnovni pojmovi o svrsi i naravi duhovnog života redovnika. Postkoncilski dokumenti Svete Stolice donose nove odredbe o nekim činima duhovne prakse. Iz dosadašnjeg Kodeksa (iz god. 1917) preuzeto je više pobožnih vježbi, kao na pr. razmatranje, sv. misa, sv. pričest, duhovne vježbe.

¹² *Redovnički život u nauku Crkve*, br. 18.

Kodeks i »vlastito pravo«

Budući da Kodeks donosi opće odredbe za sve ustanove posvećenog života, on mnogo toga prepušta »vlastitom pravu« – konstitucijama i statutima, da one odrede pojedinosti. Pojedini čini (vježbe) koje služe izgradnji duhovnog života spadaju u »duhovnu baštinu« pojedinih družbi i na njima je da ih pobliže odredi. Tako Crkva štiti i promiče bogatu raznolikost duhovnosti pojedinih ustanova u Crkvi poštivajući mnogostruko djelovanje Božjeg Duha koje se u njima očituje. Kanon 578 kaže: »Svi trebaju vjerno čuvati duh i nakane osnivatelja što ih je mjerodavna crkvena vlast potvrdila gledom na narav, svrhu, duh i svojstvo ustanove, a i njezine zdrave predaje, što sve tvori baštinu same ustanove.«

Tako Kodeks prepušta vlastitom pravu da odredi:

- način obdržavanja evandeoskih savjeta,
- molitvu časoslova,
- molitve i pobožne vježbe vlastite nekoj ustanovi ili provinciji,
- način i trajanje godišnjih duhovnih vježbi,
- i napose odrediti čine odricanja i pokore.

Kontemplacija – glavna zadaća redovnika

Iz toga površnog pogleda na ono što Kodeks govori o redovnicima, očito je da Crkva gleda na njih kao na »posvećene osobe«. Posvećenje je jedna od ključnih riječi kad se u Kodeksu o njima govori. Tome posvećenju služi sve ono što smo razmotrili a što bi se jednom riječju moglo nazvati nastojanje oko jedinstva s Bogom po kontemplaciji. Od te kontemplaciji nije nitko ispričan, ona se zahtijeva od svih redovnika, pripadali oni aktivnoj ili kontemplativnoj zajednici. Svako djelovanje, svaka akcija – apostolska ili karitativna mora potjecati iz duboke povezanosti redovnika s Bogom i mora tu povezanost jačati i pospješivati.

Taj stav novog Kodeksa duboko je utemeljen u nauku II. vatikanskog sabora. Pojedini su kanoni gotovo doslovno preuzeti iz *Perfectae caritatis* i *Lumen gentium* VI. Prošlo je dvadeset godina od kako postoje ti dokumenti. Koliko su oni preobrazili redovnički život i obnovili ga? Novi Kodeks poziv je svima nama da se dublje zagledamo u svoj identitet. Očito je i za svijet i za Crkvu manje važno ono što radimo od onog što jesmo. Crkva i svijet ništa toliko ne trebaju koliko trebaju Božje ljude, molitelje, svece.

APOSTOLAT REDOVNIČKIH USTANOVA

Zakonik kanonskoga prava iz 1983. godine posvećuje posebno poglavlje apostolatu redovničkih ustanova, što nije bio slučaj u Kodeksu iz 1917. godine. Crkvena disciplina o apostolatu redovničkih ustanova smještena je u Drugu knjigu Kodeksa koja nosi naslov »Narod Božji«, treći dio, poglavlje peto, kanoni 673-683. Ukupno 11 kanona. Tih 11 kanona, razumije se da ćemo se pozivati i na druge, predmet je ove studije.

Opći propis o apostolatu redovničkih ustanova

Crkva je zaručnica Kristova. Kao takva ona je objekt ljubavi Zaručnika – Krista i njegova spasiteljskog djelovanja. On je u vremenu došao na ovaj svijet i pojavio se kao čovjek i Bog u isto vrijeme »radi nas ljudi i radi našega spasenja«, kako molimo u Vjerovanju. Time je izvršio poslanje primljeno od Oca. To njegovo poslanje treba nastaviti Crkva i svi njezini udovi: »Kao što je mene poslao Otac, tako i ja šaljem vas« (Iv 20,21). Shvativši to sveti je Pavao uskliknuo: »I jao meni ako ne propovijedam Radosnu vijest« (1 Kor 9,16). Svi kršćani su **pozvani** i **poslani** da propovijedaju Radosnu vijest svakomu stvorenju (usp. Mk 16,17). Stoga su svi udovi Crkve: klerici, redovnici i laici izabrani da **svjedoče** i da **navješćuju** Radosnu vijest. Budući da i redovnici sudjeluju u poslanju Crkve koje je ona primila od Gospodina, i oni su po svojoj naravi apostoli Radosne vijesti.

Dapače, u poslanje svih kršćana i njihov poziv na svetost i na apostolat redovnici su posebno uključeni, ali u tom apostolatu: »uzima se u obzir raznolikost darova, službi i zadataka«.¹ Budući da su redovnici Bogu posvećeni **i za braću – ljude**, oni u ime svoga položaja u Crkvi zauzimaju posebno mjesto u apostolskom djelovanju što je u kanonima 673-683 predvidio crkveni zakonodavac. Oni prema kanonu 673 imaju posebni apostolat u Crkvi, a on se, općenito govoreći, prvotno sastoji u svjedočenju njihova posvećenog života, koji su dužni gajiti **molitvom i pokorom**.

Katoličko se redovništvo dijeli na muško i žensko, na kleričko i laičko, i kao takvo djeluje prema poslanju i sakramentalnom obilježju. Redovnici se na poseban način zavjetovanjem triju evanđeoskih savjeta daruju Crkvi preko crkvenih predstavnika. Kao takvi, tj. **darovani**, darovani su u ruke Crkve, a njihov apostolat, iako je određen posebnim crkvenim odredbama, prvenstveno se sastoji u svjedočenju za Krista vlastitim životom koji se hrani molitvom i pokorom.

1 Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi, KS dokumenti 53, Zagreb 1979, br. 4.

Redovnički je život božanski dar Crkvi (kan. 574, 575), a ne pojedincu. Crkva je čuvarica tih darova i ona je za njih odgovorna. Članovima redovničkih ustanova pripada samo upravljanje darovima Duha Svetoga. Naime, Duh Sveti nije dao svoje darove samo utemeljiteljima pojedinih redovničkih ustanova niti članovima redovničkih ustanova već Crkvi jer su, uostalom, oni udovi Crkve. Stoga Crkva donosi i propise o redovničkom apostolatu i njime ravna pomoću vlastitih zakona.²

Budući da je redovnik **zavjetovan i posvećen** u službi Crkve, on kao takav mora raditi na izgradnji kako sebe osobno tako i Otajstvenog tijela Kristova – Crkve. Stoga II. vat. sabor kaže:

»Neka redovnici brižno nastoje, da Crkva po njima svaki dan sve bolje prikazuje Krista i vjernicima i nevjernicima, Krista dok ili razmatra na gori, ili navješćuje Božje Kraljevstvo mnoštvu, ili dok ozdravlja bolesne i ranjene ili obraća na Božji život grešnike ili dok blagosliiva djecu ili čini dobro svima, uvijek slušajući volju Oca koji ga je poslao« (LG 46).

Neki su redovnici poslani direktno sa strane Crkve da u njezino ime apostolski djeluju i uključeni su u živu akciju Crkve – pastoral, a neki su, da bi sačuvali svoju vlastitu karizmu – milosni dar, manje uključeni u pastoral te se od njih više traži tihi rad i molitva povezana s pokorom. Pod **pastoralom** ovdje mislim na svu aktivnost i poslanje Crkve, gdje sve ono što pomaže ostvarenju cilja Crkve postaje pastoralno. Prema tome i propisi o apostolatu redovnika neophodno su pastoralni, jer su jedno od sredstava što služe živoj akciji Crkve usmjerenoj prema širenju slave Božje i spasenju ljudi.

Govoreći o apostolatu redovničkih ustanova, Kodeks je te ustanove podijelio na tri kategorije: 1. **Ustanove kontemplativnog života**, 2. **Apostolske ustanove** i 3. **Laičke ustanove**. Prema Kodeksu svim kategorijama redovničkih ustanova nije jednako poslanje, već im Crkva povjerava apostolska djela imajući u vidu narav i svrhu pojedine redovničke ustanove. Tu Crkva kao brižna majka čuva darove Duha Svetoga svojih udova – redovnika, te ih usmjeruje i uključuje u vlastito poslanje – spasenje ljudi.

1. Apostolat kontemplativnih ustanova

Kroz povijest Crkve, a i danas, kontemplativne redovničke ustanove (one s papinskom klauzурom i anahoreti) proizvode mnoge plodove za Crkvu u tolikoj mjeri da ih ona i danas cijeni i želi sačuvati kao najuzvišeniji oblik posvećenja Bogu.

2 Usp. J. BRKAN, *Redovništvo prema novom Kodeksu kanonskog prava*, u *Služba Božja* 23 (1983) 4, 354-367; *Apostolat redovnika prema novom Kodeksu kanonskog prava*, u *Služba Božja* 24 (1984) 2, 145-157. *Spasiteljsko poslanje redovništva u našoj Crkvi i odnosi s biskupima*, u *Služba Božja* 25(1985) 1, 8-20; BONO Z. ŠAGI, *Novi Kodeks crkvenog prava i pastoralno djelovanje redovnika*, u *Vjesnik Hrv. kapucinske provincije* 17(1983) 278-287; H. BORAK, *Novo kanonsko pravo instituta posvećena života*, u *Bogoslovska smotra* 54(1984) 2-3, 380-403. Literatura na stranim jezicima o redovničkom pravu već je ogromna. Ovdje bih preporučio: ELIO GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, Milano 1986; *Vita religiosa secondo il Concilio e il nuovo Diritto Canonico*, 2.ed., Romae 1985; D. J. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, Roma 1984. U ovoj se knjizi može naći bogata literatura do 1984. godine.

Zato ni radi apostolata, ako bi taj apostolat nagradio karizmu kontemplativnog života, ne smije se nađiti kontemplaciji. Naime, u Crkvi Božjoj »svi udovi nemaju iste službe« (Rim 12,4), tako ni sve redovničke ustanove ne mogu prihvatiti sva djela apostolata, već ona koja najviše odgovaraju karizmi pojedine ustanove. Stoga, Kodeks naglašava: »Zato, ma kolika bila potreba djelotvornog apostolata, nije dopušteno članove tih ustanova pozivati da pomažu u raznim pastoralnim službama« (kan. 674).

Kontemplativne ustanove imaju svoje mjesto u Crkvi i svijetu. Njima je prvenstveno: a) da prinose Bogu izvrsnu žrtvu hvale; b) da narod Božji rasvjetljuju bogatim plodovima svetosti; c) da ga potiču primjerom života te d) da otajstvenom apostolskom plodnošću promiču rast istog naroda Božjeg (kan. 674). To kontemplativne ustanove mogu postići: a) u tišini i samoći; b) u ustrajnoj molitvi; c) u životu prožetom pokorom; d) u odvojenosti od svijeta kako to zahtijeva narav i svrha pojedine kontemplativne ustanove te e) u raznovrsnim kontemplativnim vježbama.

Normalno je, na pr. da ustanove koje su se potpuno posvetile kontemplaciji ne idu u misije, ne drže župe ..., ali isto tako ne bi bilo normalno kada ne bi svoj doprinos dale misijama, župama i mjesnim Crkvama. Ta one mogu, uz molitvu i razna djela pokore, i te kako doprinijeti efikasnijem apostolatu opće Crkve i posebnih Crkava i župa. Kroz povijest se pokazalo da su te ustanove doprinijele mnogo: na kulturnom polju i, ručnom radu i pripremanjem gostoprimstva pastoralnim djelatnicima i ostalim udovima Božjeg naroda. Dakle, kontemplativne redovničke ustanove trebaju apostolski djelovati na svim onim područjima crkvenog života koji ne škodi kontemplaciji odnosno karizmi kontemplativnog života.

2. Apostolat apostolskih ustanova

U Dekretu II. vat. sabora *Perfectae caritatis* o prilagođenoj obnovi redovničkog života br. 8 kaže se:

»U Crkvi ima vrlo mnogo redovničkih, kleričkih i laičkih, ustanova koje se posvećuju različitim djelima apostolata ... U tim ustanovama apostolska i dobrotvorna djelatnost spada na samu narav redovničkog života, jer im je to njihovo sveto služenje i djelo ljubavi povjerila sama Crkva, da ga u njezino ime izvršuju ... Stoga treba da cjelokupni redovnički život članova bude prožet apostolskim duhom, a sva apostolska djelatnost oblikovana redovničkim duhom.«

Odredbu PC 8 preuzeo je Kodeks kanonskog prava, može se reći, doslovno u kanonu 675 § 1. Važno je ovdje zapaziti kako kod apostolskih ustanova »apostolska i dobrotvorna djelatnost spada na samu narav redovničkog života« (PC 8), što Kodeks preuzima i kaže »ad ipsam eorundem naturam pertinet« (kan. 675 § 1). Dakle, u apostolskim ustanovama **apostolat spada na samu narav ustanove**. Tako se apostolske ustanove predaju Bogu na čast i »za izgradnju Crkve i spasenje svijeta« (kan. 573). Tu ovaj element odijeljenosti od svijeta treba shvatiti da se očituje onako kako »odgovara naravi i svrsi pojedinih ustanova« (kan. 607), tj. apostolsko djelovanje ne škodi redovničkom životu apostolskih ustanova, već taj apostolat obogaćuje samu narav ustanove u tolikoj mjeri da bez apostolskog djelovanja ne bi takve ustanove izvršile svoje poslanje, svoj zadatak u Crkvi i svijetu.

Apostolska djelatnost uključena je u samu narav posvećenja Bogu i Crkvi. Stoga, Pastiri Crkve moraju apostolskim ustanovama dati mogućnost ostvarenja njihove apostolske karizme, u protivnom one gube svoj **identitet** i svrhu postojanja, a redovničke starješine trebaju uvijek omogućiti članovima takvih ustanova da se što djelotvornije uključe u živu akciju Crkve, razumije se, prema potrebama mjesta i vremena, držeći se propisa prava.

U redovničkim ustanovama koje su bitno posvećene apostolskom djelovanju treba se očitovati **povezanost i sjedinjenje apostolskog života i redovničkog života** u jedinstvenu stvarnost – apostolsko redovništvo. Apostolat kod ovakvih ustanova sačinjava njihovo **pravo i dužnost**. Taj apostolat proizlazi iz samog redovničkog zavjetovanja. Tako se u najvećem stupnju odgovara onoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu, na što se redovnici zavjetuju i izvršavaju vlastiti poziv. U apostolskom duhu treba članove apostolskih ustanova **odgajati** počevši već od novaštva: »Da odgoj novaka bude potpuniji, Konstitucije – osim vremena o kojem se govori u § 1 – mogu odrediti jedno ili više razdoblja apostolske vježbe, kroz koje vrijeme novaci borave izvan zajednice novaštva« (kan. 648 § 2; RC 23).

Prije ko je potrebno da redovnici proučavaju, produbljuju blagoslovlje i gaje redovničko-apostolsku duhovnost, tako da za vrijeme obrazovno-odgojnog procesa poprima **apostolski mentalitet**. Tu uvijek treba imati pred očima jedinstvenu realnost: ljubav za Boga i za bližnjega (usp. LG 44).

Da bi redovnički apostolat bio prožet redovničkim životom, treba gajiti intimno jedinstvo s Bogom i njegovim Sinom, velikim svećenikom i Otkupiteljem čovjeka. Krist je Otkupitelj, a redovnik tek kada se sjedini s Njime i tako sudjeluje u njegovu otkupiteljskom djelu. To jedinstvo redovnika s Kristom i nasljedovanje Krista bitno je za redovnički život. Prema tome, apostolska djelatnost redovnika polazi od intimnog jedinstva s Bogom. Iz tog jedinstva struji Božji duh, proizlaze karizme, rađa se ljubav za Boga i za bližnjega, što je bitno za redovnički apostolat. Redovnici, produbljujući sakrament krsta, sve više odgovaraju svećeničkom, proročkom i apostolskom pozivu kršćanina. Tako se apostolski redovnik ostvaruje kao ud izabranog naroda – Crkve i posjeduje redovnički identitet – **apostolstvo**, jer u ovom je slučaju redovnički život ujedno i apostolski.³ Kodeks u kanonu 675 § 2 izričito kaže: »Apostolska djelatnost treba uvijek proizlaziti iz najdubljeg jedinstva s Bogom, neka jača to jedinstvo i služi njegovu rastu.«

Dalje Kodeks u kanonu 675 § 3 razlaže disciplinu o apostolatu redovničkih ustanova i naglašava da je redovnički apostolat **u ime Crkve, po njezinu nalogu i u zajedništvu s njom**. Ovaj je paragraf sadržajno preuzet iz PC br. 8, koji kaže: »jer im je to njihovo služenje i djelo ljubavi povjerila sama Crkva, da ga u njezino ime izvršuju.« Dakle, »ab Ecclesia ipsis commissum eiusque nomine exercendum« (PC 8). Kodeks to povezuje i nadodaje da treba biti »in ea communione« tj. neka se obavlja u zajedništvu s Crkvom (kan. 675 § 3). Iz toga slijedi da se redovnički apostolat vrši: 1. u ime Crkve, 2. po njezinu nalogu i 3. u zajedništvu s Crkvom.

3 Usp. ARM. BANDERA, *Apostolicità della Chiesa e vita religiosa*, u *Vita consacrata* 20 (1984) 4, 269-282.

1. **U ime Crkve** (nomine Ecclesiae). U apostolskom djelovanju redovničkih ustanova u ime Crkve ostvaruje se djelovanje same Crkve koja djeluje preko svojih udova – redovnika. Crkva u konkretnim okolnostima udjeljuje, u vlastito ime, pojedinim redovničkim ustanovama ili pojedinim redovnicima da mogu poduzeti određena apostolska djela u njezino ime. Tako apostolsko djelovanje redovničkih ustanova postaje eklezijalno. To Crkva radi preko redovnika, a redovničke ustanove djeluju u ime Crkve koja im povjerava različita apostolska djela. Dakle, ni redovnik ni redovnička ustanova ne može poduzeti konkretno djelo apostolata ako nije u ime Crkve. Ovaj kanon sužava odredbu kanona 673. koji govori općenito o redovničkom apostolatu.

2. **Po nalogu Crkve** (mandato Ecclesiae), tj. to Crkva radi preko pravnog čina odnosno nekog formalnog ili pravnog dokumenta, koji nam jamči zakonitost apostolskog djela. Tu se trebaju ostvariti tri bitna elementa: a) sposobnost ili **ispravnost poslanoga** (ustanova ili pojedinac) za apostolsko djelo ili posebno apostolsko djelovanje potanko pravom predviđeno; b) **predmet poslanja** ili služba koja priliči redovniku ili redovničkoj ustanovi (apostolsko djelo); c) sposobnost odnosno nadležnost predstavnika Crkve da može slati u njezino ime (pravna sposobnost). Iz crkvenog naloga proizlazi obostrana obveza o kojoj govore kanoni 681-683. Formalni pravni dokument kojim se povjerava crkvena služba mora biti: **javni** (službeni), **izričiti** i **pisani**. Iz toga naloga proizlaze obveze bilo za redovničku zajednicu bilo za onoga koji službu vrši, bilo za onoga tko službu udjeljuje u ime Crkve (na pr. dijecezanski biskup).

3. **U zajedništvu s Crkvom** (in communione). Svaka je apostolska djelatnost crkvena te treba da se odvija u zajedništvu s Crkvom, tj. u zajedništvu s hijerarhijom koja to zajedništvo predstavlja ili jamči. To zajedništvo je kriterij pripadnosti Crkvi (usp. kan. 205), a pripadnost Crkvi očituje se u ispovijedanju iste vjere, sakramenata i crkvene uprave (kan. 205). Sve su ustanove posvećenog života podložne, u posebnom smislu, crkvenoj vrhovnoj vlasti (LG 44, 45; kan. 590). Budući da se apostolat redovnika mora odvijati u ime Crkve i po njezinu nalogu, iz toga se rađa i ovaj treći element u zajedništvu s Crkvom. Tu se treba očitovati zajedništvo s hijerarhijom, zajedništvo s dijecezanskim klerom, zajedništvo s laicima, što uključuje zajedništvo sa svim pastoralnim djelatnicima unutar jedne mjesne Crkve i, razumije se, zajedništvo među redovničkim ustanovama. To zajedništvo proizlazi iz Crkve i njezinih redovničkih zajednica koje je ona, uostalom, i osnovala, jer su redovničke zajednice dio opće Crkve, ali nisu organizirane na teritorijalnoj osnovi kao biskupije, već na personalnoj osnovi (jedna redovnička zajednica može djelovati u više mjesnih Crkava).

Redovničko se zajedništvo očituje na više načina: biskupska sinoda (kan. 346); pokrajinski sabori (kan. 443); biskupijska sinoda (kan. 463); svećeničko vijeće (kan. 498, 502); pastoralno vijeće biskupije (kan. 512); župno pastoralno vijeće (kan. 536) i u drugim tijelima predviđenim crkvenim Zakonikom. Redovnici u Crkvi vrše mnogovrsne službe i stoga moraju djelovati unutar crkvene zajednice: biskupi, župnici, kapelani, rektori crkava i crkvenih učilišta. Redovnici sudjeluju u biskupskim kurijama, a u Rimskoj kuriji zauzimaju istaknuta mjesta. Dakle, redovnici ne djeluju samo unutar svojih zajednica, već u sveopćem poslanju Crkve, oni su na to pozvani, i ako ne bi odgovorili tom

pozivu, oni bi izgubili svoj redovničko-apostolski identitet. Bitno je za redovnički apostolat da jača jedinstvo redovnika s Bogom i da služi njegovu rastu (usp. kan. 675 § 2), te da se uvijek sačuva redovnička karizma kako to zahtijeva narav i svrha pojedine redovničke ustanove. Ako apostolat ne izgrađuje redovnika te ako redovnik svojim apostolskim djelom ne izgrađuje zajedništvo s Crkvom, onda to nije pravi redovnički apostolat u ime Crkve i po njezinu nalogu, već nešto samovoljno što se ne može ni nazvati redovničkim apostolatom.

3. Apostolat laičkih redovničkih ustanova

Kodeks u kanonu 676, nakon što utvrđuje činjenicu da laičke redovničke ustanove, muške i ženske, duhovnim i tjelesnim djelima milosrđa sudjeluju u pastoralnoj službi Crkve te ljudima čine najrazličitije usluge, donosi naredbu: »A zato neka vjerno ustraju u milosti svoga zvanja«!

Koje su to laičke redovničke ustanove? Iz kanona 588 § 1. doznajemo da stalež posvećenog života nije po svojoj naravi ni klerički ni laički. Ipak kanon 676 izričito govori o apostolatu redovničkih laičkih ustanova, dok o apostolatu kleričkih ustanova posebno ne govori, osim ako propise o apostolatu apostolskih ustanova proglasimo kleričkim, što ovdje ne činimo niti se to može tako jednostavno prihvatiti.

Prema kanonu 588 § 3 ona se ustanova zove laičkom koju kao takvu priznaje Crkva, jer snagom svoje naravi, značaja i svrhe ima vlastito poslanje koje je odredio osnivač ili zakonita predaja, a ne uključuje vršenje svetog reda. Dakle, za laičke je ustanove najbitnije da njihovo apostolsko djelovanje ne zahtijeva svećeničko ređenje.

Apostolsko je djelovanje laičkih ustanova višestruko. Laici prema kanonu 129 § 1 nemaju vlasti upravljanja odnosno jurisdikcije, jer to imaju ako im Crkva udijeli, samo zaređeni službenici Crkve. Laici prema istom kanonu (paragraf drugi) u toj službi **mogu surađivati** prema propisima prava: »ad normam juris cooperari possunt«. Ovdje nije govor o braći neklericima odnosno laicima koji su pripadnici nekog kleričkog reda, već o laičkim ustanovama u kojima može biti i zaređenih, ali ustanova kao takva u Crkvi je prihvaćena kao laička. Kodeks ne traži od svih redovnika da se zarede, već ih potiče »neka ostanu vjerni milosti svoga zvanja«, tj. neka djeluju apostolski prema primljenom milosnom daru – karizmi, ali uvijek u ime Crkve, po njenom mandatu i u zajedništvu s Crkvom, što je Kodeks izrazio u govoru o apostolatu apostolskih ustanova (usp. kan. 675 § 3).

Laičke redovničke ustanove nose u Crkvi veliki teret na mnogim poljima crkvenog djelovanja: škola, bolnice, socijalna pomoć, pomaganje emigranata, kućanstvo itd. Te laičke ustanove ne mogu u potpunosti pastoralno djelovati jer se za izvršavanje pastoralnog djelovanja traži **sveta vlast** (u smislu kanona 330-572) **naučavanja** (kan. 747 sl.) i **posvećivanja** (kan. 843-1253). U tim pastoralnim službama laici mogu surađivati (usp. kan. 129 § 2). Laici prvenstveno djeluju svjedočenjem vlastitog života. Te ustanove već: »duhovnim i tjelesnim djelima milosrđa sudjeluju u pastoralnoj službi Crkve i ljudima čine najrazličitije usluge« (kan. 676).

Tu je uključeno svih **14 djela milosrđa** koje nabraja Katekizam: Sedam duhovnih djela milosrđa i Sedam tjelesnih djela milosrđa. Tu su još djela milosrđa koje Katekizam ne spominje, a očituju se u svakidašnjici. Vršnja djela milosrđa u laičkim ustanovama posvećenog života treba gajiti živeći intenzivno vlastite posebnosti ustanove. Laičke ustanove, kao i ostale, trebaju uvijek u svom djelovanju slijediti cilj, narav i poslanje vlastite ustanove i u tom okviru djelovati u Crkvi. U različitosti apostolskog djela i vršenja djela milosrđa očituje se plodnost majke Crkve koja preko svojih udova laičkog karaktera vrši poslanje u ovom svijetu i u konkretnim povijesno-geografskim uvjetima. Takve su ustanove i te kako Crkvi potrebne, stoga Kodeks zahtijeva da ostanu vjerne svom laičkom pozivu, koji je jednako dostojanstven kao i klerički. Tu se treba očitovati jednakost dostojanstva a različitost službi, koje organizam Crkve treba za pravilan rast i djelovanje Otajstvenog tijela Kristova.

Prilagođivanje zahtjevima vremena

Nauka II. vat. sabora o vjernosti vlastitom poslanju i vlastitom djelovanju ustanova posvećenog života i prilagođivanju zahtjevima vremena (PC 20) preuzima i kanon 677 § 1. Kodeks zahtijeva da se treba okrenuti potrebama vremena upotrijebivši nova i prikladnija sredstva. Zastarjela sredstva i način djelovanja treba napustiti. Iz apostolskog pisma pape Pavla VI. *Ecclesiae sanctae*, od 6. kolovoza 1966. saznajemo što treba smatrati zastarjelim:

»Zastarjelim treba smatrati ono što ne čini narav i ciljeve Ustanove i što je izgubilo svoju vrijednost i snagu, pa stvarno više ne koristi redovničkom životu; a treba uvijek imati pred očima svjedočanstvo koje redovnički stalež po svom pozivu mora pružati« (ES I, 16).

Ustanove posvećena života nisu pozvane da rade »sve« u Crkvi i u društvu. Svaka redovnička ustanova ima svoje posebnosti, posebno poslanje koje joj Crkva udjeljuje. **Perfectae caritatis** (br. 20) zahtijeva:

»Neka ustanove vjerno zadrže i razvijaju vlastitu djelatnost i neka je, imajući pred očima korist cijele Crkve i biskupija, prilagode potrebama vremena i mjesta.«

Zadržavajući vlastito poslanje, vlastiti identitet ili vlastite posebnosti, ustanove neće upasti u »općenitost«. Čuvanje posebnosti svake ustanove i prilagođivanje zahtjevima vremena i mjesta spada na poglavare i ostale članove pojedinih redovničkih ustanova. Tu su pozvani poglavari, osobito kolegijalni, da posebnim propisima i permanentnim obrazovanjem članova (kan. 661) čuvaju vlastitu karizmu i prilagode poslanje vlastite ustanove zahtjevima mjesta i vremena.

U isto vrijeme treba spajati poslanje koje je ustanova primila u nasljeđe od utemeljitelja i Crkve u činu odobrenja. Ustanove posvećenog života spadaju na život i svetost Crkve, stoga trebaju sačuvati konstitutivne elemente u vlastitim Konstitucijama, tj. »svi neka čuvaju duh i nakane osnivača ... što sve sačinjava baštinu same ustanove« (kan. 578), te vlastite posebnosti (usp. kan. 573, 576 i 607). To poslanje i vlastitosti ustanove određeni su propisima vlastitoga prava pojedine ustanove: Generalne konstitucije, Generalni statuti, Statuti provincije, Statuti samostana, itd.

Kodeksova je odredba jasna: »Neka ih (ustanove) razborito prilagode, upotrijebivši također nova i prikladna sredstva« (kan. 677 § 1). Ova »nova i pri-

kladna sredstva« treba upotrijebiti »razborito«, tako da **krepost razboritosti** uvijek bude prisutna u obiteljskom procesu redovničkih ustanova. Dok se pojedine redovničke ustanove prilagođuju djelotvornijem apostolskom djelovanju, ne smiju nikada naškoditi duhu, naravi i svrsi te značaju pojedine ustanove, jer moraju uvijek ostati vjerne zdravoj predaji (kan. 578; PC 2) i biti korisne Crkvi, kako općoj tako i mjesnoj.

Briga redovničkih ustanova za društva vjernika

Ustanove trebaju voditi posebnu brigu, ako imaju **društva vjernika** s njima povezana, da im pomažu kako bi bila prožeta duhom njihove ustanove (usp. kan. 677 § 2). To je posebni apostolat. Društva vjernika su uređena skupina fizičkih osoba radi postizavanja određenog cilja. Ako imaju crkveni karakter, onda su to crkvena društva vjernika. Između društva kršćana crkvenog karaktera i redovničkih ustanova bitna je razlika: zavjetovanje triju evandeoskih savjeta i različite veze koje članove povezuju.

Da bi neko društvo vjernika bilo crkveno, ono mora imati određene ciljeve: 1. njegovanje savršenijeg života; 2. unapređivanje javnog bogoštovlja; 3. promicanje kršćanskog nauka; 4. vršenje djela apostolata; 5. vršenje pobožnih ili karitativnih djela; 6. prožimanje vremenitog poretka kršćanskim duhom, itd.

Ovdje je posebna briga redovničkih ustanova usmjerena na Treće redove, a oni su:

»Ona društva čiji članovi u svijetu imaju udijela u duhu neke redovničke ustanove, koja pod višom upravom iste ustanove vrše apostolat i teže za kršćanskom savrшеноšću – zovu se Treći redovi ili imaju neko drugo prikladno ime« (kan. 303).

Takva društva vjernika žive u svijetu karizmu neke ustanove posvećenog života. Mjerodavna vlast za osnivanje javnih društava kršćana jest: 1. Sveta Stolica za opću Crkvu; 2. za nacionalno udruženje Biskupska konferencija; 3. za biskupijska udruženja dijecezanski biskup; 4. za društva vjernika osnovana u redovničkoj kući dovoljno je da se dobije suglasnost dijecezanskog biskupa za osnivanje redovničke kuće te da ih osnuje nadležni redovnički poglavara (usp. kan. 312 § 2). Voditelja u tom slučaju ne imenuje dijecezanski biskup, već nadležni redovnički poglavar (kan. 317 § 2). Redovnici, iako su voditelji ili kapelani takvih udruženja vjernika, uvijek moraju biti pod biskupovim vodstvom (kan. 311). Voditelji društava vjernika trebaju nadahnjivati takva društva karizmom vlastite ustanove.

Odnosi između redovničkih ustanova i dijecezanskog biskupa

Kanoni 678-683 uređuju odnose između ustanova redovničkog života i dijecezanskog biskupa. Glavni izvori Kodeksovih odredaba jesu načela o apostolatu redovnika u pojedinim biskupijama, koja se nalaze u dekretu II. vat. sabora **Christus Dominus**, o pastirskoj službi biskupa, br. 35; **Ecclesiae Sanctae**, br. 23-27;

Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi, od 14. svibnja 1978. U tim dokumentima naglašene su dvije stavri: 1. **podložnost** redovnika biskupu, i 2. **suradnja** s biskupom u stvarima redovničkog apostolata.

Crkva se brine i za redovnike preko hijerarhije jer su oni živi dio Božjega naroda (LG 45). Redovnici su povjereni pastoralnoj brizi hijerarhije, oni su dakle subjekti biskupskog autoriteta, općih sabora, Biskupskih konferencija, razumije se, prema propisima crkvenog prava. Kanon 678 § 1 kaže da su redovnici podložni vlasti biskupa – koje neka susreću odanom uslužnošću i poštovanjem, i to: 1. u onom što se odnosi na **dušobrižništvo**, 2. **javno vršenje bogoštovlja**, 3. **druga djela apostolata**.

Redovnici su uključeni i koriste spasiteljskom poslanju Crkve (usp. kan. 574 § 2), te kao takvi trebaju se brinuti za potrebe pojedinih mjesnih Crkava i opće Crkve. Podložnost redovnika hijerarhiji izvire prvenstveno iz apostolske dimenzije redovništva. Biskup je **pastir**, a redovnički je poglavar samo **voditelj** pojedine redovničke ustanove. Uvijek treba voditi računa o »status canonicus«, o **kanonskom stanju** i položaju svakog uda Crkve i različite nadležnosti. Time se izbjegava samovoljno rasuđivanje bilo pastira bilo voditelja.

U trostrukoj podložnosti biskupu Kodeks na prvom mjestu donosi **dušobrižništvo** (»cura animarum«). To je stoga što je »cura animarum« posebna pastoralna služba kao briga za duše (PO 20). Daleko bi nas odvelo kada bismo išli po Kodeksu tražiti sva mjesta gdje su redovnici podložni biskupu u vršenju pastoralne službe. Ukratko, redovnici su uvijek u pastoralnom djelovanju podložni biskupu, gdje to crkveni zakonodavac predviđa.

Šta se tiče podložnosti biskupu kada redovnici vrše javno bogoštovlje, misli se na javno vršenje bogoštovlja izvan redovničke zajednice, tj. **ad extra** ne **ad intra**. A u vezi s ovim drugim, razumije se da redovnici trebaju opsluživati liturgijske propise kako je to predviđeno u liturgijskim odredbama. Jasno je da su redovnici podložni biskupu u dijeljenju sakramenata, sakramentalna, vođenja sprovoda, čašćenja svetaca, svetih slika, relikvija, zavjeta i zakletva, svetih mjesta i vremena, itd.

Kodeks kaže da su redovnici podložni biskupu u vršenju drugih djela apostolata. Tu je uključeno sve ono što je navedeno u dva prva slučaja: dušobrižništvo i javno vršenje bogoštovlja, a odnosi se na apostolat redovnika. Dakle, svaki redovnički apostolat **ad extra** pod biskupovom je vlašću, odnosno podložnošću.

Kanon 678 § 2 govori o podložnosti redovnika kada vrše izvanjski apostolat i u ovisnosti o vlastitim poglavarima (redovničkim poglavarima). Redovnici su pozvani da ostanu »vjerni stegi ustanove«. Čak se i biskupi pozivaju da potiču redovnike, »ako je potrebno«, na tu obavezu.

Kodeks kaže »in apostolatu externo«, što ga redovnici vrše u ime Crkve kanonskim poslanjem. Razlog se ovoga paragrafa nalazi u tome što u apostolskom djelovanju redovnik može upasti u napast da izbjegne zavjetu poslušnosti, što bi bilo suprotno redovničkom staležu, a i sama služba redovničkih poglavara uključuje tu dimenziju (usp. kan. 617-619).

Sam izraz **vanjski apostolat** odgovara onim trima točkama iz prvog paragrafa. Uz poslušnost poglavarima redovnici su dužni uvijek ostati vjerni stegi vlastite

ustanove. Dakle, redovnici, i kada vrše izvanjski apostolat i onda ostaju redovnici živeći uvijek karizmu ustanove kojoj pripadaju.

II. vat. sabor kaže:

»Kao učitelji savršenosti, neka se biskupi trude da promiču svetost svojih prezbitera, redovnika i laika i to prema zvanju svakoga od njih, imajući na pameti da su upravo oni dužni ljubavlju, poniznošću i jednostavnošću života davati primjer svetosti« (CD 15; usp. kan. 378).

U teškim slučajevima, iako su biskupi pastiri i redovnika u vlastitoj dijecezi, neka biskupi i redovnički poglavari pomažu redovnicima, prema tome tko je u kojoj oblasti odnosno okolnosti više nadležan; nekada moraju redovnički poglavari prihvatiti odredbe biskupa, a nekada biskupi trebaju pomagati redovnicima da prihvate odredbe svojih poglavara i da im budu poslušni u onome u čemu su na poslušnost obvezni.

Dijalog

Kan. 678 § 3 govori o dijalogu između redovničkih poglavara i dijecezanskog biskupa: »U usmjeravanju djela redovničkog apostolata neka se dijecezanski biskupi i redovnički poglavari međusobno posavjetuju.« Tu je Kodeks preuzeo nauk II. vat. sabora u **Christus Dominus**, br. 35, 5.

Ta Kodeksova odredba odgovara mentalitetu ljudi i žena našega vremena i zahtijevima socijalne psihologije. Ljudi žele da ih se pita, da se s njima dogovara, da se s njima postupa kao sa suradnicima, suodgovornima. Tu se radi o savjetovanju, dijalogu, usuglašavanju stavova i prijedloga radi uspješnijeg ostvarenja pastoralne strategije na razini dijeceze. II. vat. sabor traži surdanju na svim razinama: na razini dijeceze, metropolije, Biskupske konferencije (usp. PC 23; kan. 708), a nastoji se da bude i na razini kontinenta. Kanon 678 § 3 naglašava konkretnu suradnju, savjetovanje i dijalog samo na razini dijeceze, jer je dužnost dijecezanskog biskupa da promiče apostolat u vlastitoj dijecezi (usp. kan. 394 § 1). Tu su potrebne stalne strukture dogovaranja, savjetovanja i usklađivanja.⁴

Dijalog uključuje prihvaćanje i davanje savjeta, tj. izmjenično i uzajamno uvažavanje savjeta redovničkog poglavara i savjeta dijecezanskog biskupa. Poslije savjetovanja, odnosno dijaloga, niti redovnički poglavar su-odlučuje ili su-propisuje zajedno s dijecezanskim biskupom, niti biskup to čini s redovničkim poglavarom. I jedan i drugi slobodno donosi odluke i propise, razumije se, u granicama vlastite nadležnosti. Konkretno će postupiti kako to propisuju kanoni 681-682.

Iako su viši redovnički poglavari sugovornici s dijecezanskim biskupom u usmjeravanju apostolskog djelovanja redovnika, ipak je redovnički poglavar dužan pridržavati se vlastitih propisa ustanove, jer su poglavari u dosta slučajeva vezani za mišljenje i odluke svojih vijeća i kapitula.

Kada je u pitanju način provedbe kanona 678 § 3, treba imati uvijek u vidu dokument Svete Stolice **Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi**, od 14. svibnja 1978. godine.

4 BRKAN, *Spasiteljsko poslanje redovništva*, 16. sl.

Kaznena vlast dijecezanskog biskupa

Odredbu apostolskog pisma pape Pavla VI. **Pastorale munus**, od 30. studenoga 1963, br. 39, o zabrani članu redovničke zajednice da boravi u nekoj dijecezi, preuzeo je Kodeks i smjestio u poglavlje o apostolatu redovničkih ustanova. Kodeks kanonskog prava izričito propisuje: »Zbog teškog razloga može dijecezanski biskup zabraniti članu redovničke ustanove da boravi u dijecezi, ako njegov viši poglavar, iako upozoren, nije ništa poduzeo, ali pitanje mora biti odmah podneseno Svetoj Stolici« (kan. 679).

Kodeks udjeljuje dijecezanskom biskupu sredstvo kaznenog značaja **ab homine**, da može a ne mora odstraniti redovnika sa svoga područja, ali uvjetno («si»), ako redovnički viši poglavar ne poduzme mjere. Dijecezanski biskup može nekog redovnika odstraniti iz svoje dijeceze dok pastoralno djeluje, tj. ako u apostolatu napravi teški delikt i ako je hitno: »urgente gravissima causa«, ali ne radi djelovanja redovnika unutar svoje redovničke ustanove, tj. onda kada delikt koji je redovnik počinio utječe na vanjski ambijent dijeceze. To biskup čini radi zajedničkog dobra da otkloni sablažnjiv delikt, koji teško škodi crkvenoj zajednici u dušobrižništvu, javnom vršenju bogoštovlja ili u drugim apostolskim pothvatima. Tu se uostalom, radi o kaznama koje su predviđene u kanonima 1320, 1336 § 1, br. 1, 1337 § 1, 1364 § 1 i 1722.

Kodeks kaže »episcopus dioecesanus«, a ne samo »episcopus« ili ordinarius, tj. redovniku može zabraniti boravak u dijecezi samo dijecezanski biskup, i to u vlastitoj dijecezi. To je kazna **ab homine ferendae sententiae**. Kazna je takve naravi da se ispašta za počinjeno zlodjelo. Tu nije riječ o oduzimanju jurisdikcije ili o suspenziji a divinis i tome slično, već jednostavno o odalečenju iz biskupije ili zabrani boravka u biskupiji; čak se može zabraniti boravak redovnika u područnoj kući ili samostanu u dotičnoj dijecezi. Tu je govor o pojedinom redovniku, a ne o redovničkoj zajednici. Ako bi biskup smatrao da su svi članovi neke redovničke kuće na njegovu teritoriju počinili kažnjivi delikt koji se odnosi na ovaj kanon, on ne može jednim dekretom sve skupa odstraniti iz dijeceze, već treba svakome redovniku posebno dati dekret koji mu zabranjuje boravak na teritoriju dotične dijeceze, tako da svaki posebno ispašta za zlodjelo, a ne zajednica kao takva.

Kodeks kaže »urgente gravissima causa«. To bi značilo: ako slučaj nije urgentan, ne bi se mogla primijeniti kazna zabrane odnosno izгона. U tom bi slučaju biskup, prema vlastitom razboru, mogao propisati redovniku neku drugu kaznu odnosno kazneno sredstvo, kojim bi se mogao okajati prekršaj počinjen ad extra u redovničkom apostolatu.

Nadalje, Kodeks kaže: »si eius Superior maior monitus prospicere neglexerit«. Biskup ne šalje kanonsku opomenu redovničkom poglavaru jer to on ne zaslužuje. To je u stvari **obavijest** o kojoj se rasvijetli počinjeni delikt sa svim mogućim detaljima: ime i prezime redovnika, učinjeni prekršaj i optužba, određeno treba navesti materiju prekršaja da bi se mogao redovnik sudski braniti i to osobno ili posredstvom poglavara. Biskup u obavijesti nadležnom redovničkom poglavaru treba navesti da će redovnika kazniti izgonom iz dijeceze ako slučaj ne riješi redovnički poglavar u okvirima redovničkog prava.

Obavijest uključuje poziv nadležnom redovničkom poglavaru da pronađe neki način kako bi se redovnik popravio i ispravno apostolski djelovao unutar dotične dijeceze. Budući da se radi o hitnom slučaju, redovnički poglavar mora stvar urediti što je brže moguće. Tek onda kada redovnički starješina ne poduzme mjere, dijecezanski biskup može intervenirati. Ako biskup izda dekret zabrane bovarka ili izгона iz dijeceze, hitno treba obavijestiti Svetu Stolicu o slučaju. Dekret se mora izvršiti (**in devolutivo**), tim da ostaje pravo žalbe ili utoka na višu hijerarhijsku vlast.

Suradnja među apostolskim djelatnicima

Kanon 680 zahtijeva: 1. suradnju u apostolatu na razini dijeceze; 2. suradnju između raznih redovničkih ustanova (PC 23); 3. suradnju redovnika sa svjetovnim klerom (ES I, 28-29; CD 33-35); 4. apostolat treba biti pod vodstvom dijecezanskog biskupa (kan. 394); 5. zahtijeva se zaštita naravi i svrhe ustanove te raznih statuta, ugovora, klauzula i tome slično.

Redovnički se apostolat uklapa u opći pastoral Katoličke Crkve. Tako su redovnici uključeni u pastoralno djelovanje na općem, krajevnom, dijecezanskom i župnom planu te djeluju zajedno s ostalim pastoralnim radnicima na izgradnji Crkve. Stoga su pozvani da zajedno sa svima »sub moderamine Episcopi dioecesani« programiraju, koordiniraju pastoralni rad vodeći računa o konkretnim potrebama, uvijek, razumije se, **pod vodstvom dijecezanskog biskupa**. U apostolatu svi djelatnici moraju ujediniti pameti, srca i djela pod vodstvom pape i biskupa (usp. LG 28). Tu treba imati ljubav na kojoj se temelji sloga, koja mora postojati među svima koji rade u apostolatu (CD 35); jedinstvo mora vladati među raznim ustanovama posvećenog života, jer zavjetuju iste zavjete i posvećuju se istom poslanju Crkve – apostolatu; jedinstvo treba postojati unutar biskupijske obitelji te između svih redovnika i redovnica; jedinstvo neka vlada između redovničkog i svjetovnog klera, jer jedni i drugi zajednički sačinjavaju jedan prezbitarij kome presjeda isti biskup (CD 34). Stoga, od životne je važnosti za svaku dijecezu suradnja među svima pstoralnim djelatnicima.

U redovničkom apostolatu treba zaštititi redovničku karizmu. Kodeks upotrebljava izraz »*legibus fundationis*«, što se prema pravniku Domingo Javier Andres ne odnosi na osnovno zakonodavstvo redovničke zajednice (Pravilo ili Konstitucije) već: 1. radi se o vlastitim statutima mogućih tijela suradnje ili redovnika ili svjetovnih klerika, ili jednih i drugih, koji su zakonito prihvaćeni i odobreni; 2. statuti istih vlastitih djela redovnika ili laika ili svjetovnog klera koji se trebaju uskladiti (na pr. udruženja); 3. klauzule u pisanim ugovorima koje propisuju kanoni 681 i 682; 4. nadležnosti i djelovanje institucionaliziranih i odgovarajućih službi koje može vršiti redovnik.⁵ To treba zaštititi ili obostrano mijenjati. Dakle, dok se zahtijeva suradnja svih u apostolatu na razini dijeceze, zaštićuje se redovnička karizma i razni ugovori, statuti, itd., koji su sankcionirani. I dijecezanski biskup i nadležni redovnički poglavari toga trebaju biti svjesni.

5 Usp. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, 443.

Povjerene djelatnosti i pismeni ugovori

Kanon 681 § 1-2 uređuje disciplinu o djelatnostima koje dijecezanski biskup povjerava redovničkim ustanovama i o pismenim (pisanim) ugovorima između redovničkih ustanova i dijecezanskog biskupa, tj. o načinu povjeravanja pastoralnih djelatnosti redovničkim ustanovama. Ovaj je kanon sastavljen na temelju pisma pape Pavla VI. *Ecclesia Sanctae* I, 29-30. Povjerene djelatnosti nisu redovničke nego dijecezanske, s time da su povjerene redovnicima prema propisima prava. O vlastitim redovničkim djelatnostima govori kanon 611 br. 2, koje su vlastite redovničkoj ustanovi i vrše se u ime i po ovlaštenju Crkve (kan. 675 § 3). Treba točno razlikovati djelatnosti jedne redovničke zajednice, odnosno redovničke ustanove, koje je preuzela u osnivanju neke redovničke kuće (kan. 611, br. 2) od djelatnosti koje je povjerio redovničkoj ustanovi dijecezanski biskup. Kan. 681 § 1 kaže: »Djelatnosti koje dijecezanski biskup povjeri redovnicima podvrgnute su vlasti i upravi istog biskupa, ali ostaje pravo redovničkih poglavara prema propisu kanona 678 § 2 i 3«. Na temelju toga kanona dijecezanski biskup ima posebnu vlast intervencije i vodstva nad povjerenim djelatnostima, držeći se uvijek propisa iz paragrafa 2 istoga kanona.

Biskupova vlast izvire iz njegove pastoralne službe u vlastitoj dijecezi. On nad povjerenim djelatnostima mora bdjeti, obavljati pohode i u potrebi intervenirati. Razumije se da redovnici, dok vrše djelatnosti koje im je povjerio dijecezanski biskup, ostaju uvijek pod vlašću redovničkog poglavara kao redovnici i draže se stege vlastite ustanove, a biskup treba biti u dijalogu i s redovničkim poglavarima čiji članovi vrše povjerene djelatnosti u dotičnoj dijecezi. U svojim apostolskim djelatnostima **ad extra** ili povjerenim sa strane biskupa redovnici su dužni opsluživati sve ono što treba opsluživati u dotičnoj materiji, a odnosi se na službu i povjereno djelo.

Prema propisu kanona 681 § 2 za djelatnosti koje dijecezanski biskup povjerava redovničkim ustanovama treba sklopiti **pismeni ugovor** između dijecezanskog biskupa i nadležnoga višeg redovničkog poglavara (usp. ES I, 30 § 1; kan. 520 § 1). Iako su tvorci ugovora biskup i redovnički poglavar, ipak bi u dosta slučajeva trebalo tražiti mišljenje i onoga koji će dotičnu djelatnost obavljati, tj. člana ili članova određene redovničke ustanove. Nadležni poglavar uvijek je viši redovnički poglavar, a ne mjesni poglavar. Mjesni redovnički poglavar (gvardijan, prior, starješina, itd.) može biti taj koji sklapa ugovor, ali uvijek mora imati dozvolu kao delegat vlastitoga višeg poglavara i uvijek se treba držati ovlaštenja koja su mu dana u delegaciji. U slučaju prekida sklopljenog pismenog ugovora nema utoka na građanske vlasti, nego na više crkvene hijerarhijske odnosno redovničke vlasti. To je bilateralni ugovor kojega se obe strane trebaju u tačnine držati. Može se u ugovoru postaviti i uvjete, ali uvijek u granicama crkvenog zakonodavstva.

Kodeks u kanonu 681 § 2 kaže da u pismenom ugovoru treba točno opisati djelatnosti, članove (kvalitete članova) koji će povjerenu djelatnost vršiti i stvari ekonomske naravi.

1. **Djelatnosti.** Za djelatnosti treba naznačiti: ustanovu, mjesto, vrijeme, djelokrug djelatnosti, potrebna svojstva (titul, dob, praksa ...);

2. **Članovi koji će dotičnu djelatnost vršiti.** Za članove treba navesti: broj, svojstva, radno vrijeme, dani, tjedni, godine. Da li su premjestivi ili ne, na koji su način premjestivi itd.

3. **Potanko opisati stvari ekonomske naravi,** što uključuje: primanja, socijalnu zaštitu odnosno osiguranje, kome pripada i koliko, pravo vizitacije i tome slično.

U sva tri gore navedena slučaja treba se držati svih pravnih formalnosti koje jedan crkveni pismeni ugovor zahtijeva. Ovdje, u ovom prikazu o apostolatu redovničkih ustanova jednostavno je nemoguće opisati sadržaj ugovora, jer je svaki ugovor za sebe posebno poglavlje. Kako bilo da bilo, da se napravi jedan dobar pismeni ugovor između dijecezanskog biskupa i višega redovničkog poglavara, treba dosta dogovaranja, razboritosti i ljubavi prema Crkvi Božjoj. Na kraju, kada je potpisan, ugovora se treba obostrano pridržavati, jer to je uvijek obostrani ugovor. Uvjeti, ako ih se postavi u ugovoru, sastavni su dio ugovora.⁶

Postavljanje i ukidanje sa službe

Kanon 682 § 1-2 donosi propise o trima stvarima: a) na crkvenu službu redovnicima povjerenu redovnika imenuje dijecezanski biskup; b) redovnika predlaže, ili barem daje pristanak, njegov nadležni redovnički poglavar; c) za premještanje redovnika sa službe jednako su nadležni njegov poglavar i dijecezanski biskup, jer redovnik je premjestiv **ad nutum utriusque**.

Podjeljivanje crkvene službe vrši se prema kanonima 146-196. Kanon 146. predviđa dva načina povjeravanja crkvene službe: 1. **postavljanje** sa strane biskupa, kojem prethodi predlaganje redovnika sa strane njegovog poglavara na službu u biskupiji (kan. 158-163) i 2. **imenovanje**, s prethodnom suglasnošću redovničkog poglavara.

U slučaju predlaganja, kada se predlaže više redovnika za jednu službu u biskupiji, biskup slobodno između predloženih postavlja ili imenuje onoga za koga drži da je sposobniji. Kada govorimo o crkvenoj službi, onda mislimo na službu o kojoj govori kanon 145: »Crkvena je služba bilo koja stalna zadaća ustanovljena bilo božanskom bilo crkvenom uredbom, koja se obavlja s duhovnim ciljem«. Dalje, crkvena služba uključuje: 1. mnoštvo dužnosti koje sadrže zadatke i prava; 2. stalno zaduženje; 3. ustanovljena je božanskom ili crkvenom odredbom; 4. ima duhovni cilj. Na crkvenu službu može se postaviti redovnika klerika ili laika, već prema tome na kakvu se službu postavlja. Na pr. za župnika, kapelana i rektora crkve može se postaviti samo prezbitera, a ne redovnika laika.

6 Župa može biti povjerena redovničkoj ustanovi za stalno (in perpetuum) ili na neko određeno vrijeme (ad certum praefinitum tempus). Bilo da se daje redovnicima za stalno ili na neko određeno vrijeme, treba između dijecezanskog biskupa i nadležnoga redovničkog poglavara uvijek sklopiti pismeni ugovor, u kojem će biti predviđeno sve ono o čemu govori kan. 682 § 2. Imenovanje župnika kao i drugih djelatnika iz redovničkih ustanova vrši se prema propisima o župnom pravu i kanonu 682. Djelovanje župnika redovnika, servatis servandis, odvija se po kanonima 515-552 i prema propisima o apostolatu redovnika (kan. 673-683). U vezi s time preporučam knjigu AA. VV., *Vita religiosa e parrocchia*, Roma, Ed. Rogate, 1984.

Dužnosti i prava se određuju: **samim pravom** (ipso iure) kojim se služba uspostavlja ili **odredbom** (decreto) nadležne vlasti kojom se ona uspostavlja. U definiciji crkvene službe ne dolazi po novom pravu beneficij odnosno nadarbina, kako je to bio slučaj u Kodeksu iz 1917. godine (usp. kan. 146). Ovdje je govor samo o službi u dijecezi koja se povjerava redovničkim osobama: stoga je razumljivo da redovnika na povjerenu službu imenuje samo dijecezanski biskup. Na crkvenu se službu uvijek postavljaju prema sudu nadležnih crkvenih poglavara prikladniji, promotrivši predloženog s više gledišta.

»Netko se sa službe uklanja ili zakonito izdanom odlukom mjerodavne vlasti, poštujući također prava koja su možda ugovorom stečena, ili samim pravom, prema odredbi kan. 194« (kan. 192) Držeći se te opće crkvene odredbe, redovnika se uklanja sa službe na više načina: 1. redovnika uklanja sa službe biskup ili njegov nadležni poglavar, odnosno redovnikov viši poglavar u hijerarhiji; 2. redovnika se uklanja prema propisima općeg i posebnog prava (čak tu može doći u obzir i pismeni ugovor, u kojem je možda o toj stvari nešto posebno predviđeno ili uvjetovano). Dakle, redovnik je sa crkvene službe premjestiv **ad nutum utriusque**, prema propisima prava.

Kanon 682 § 2 upotrebljava dva puta izraz »monito«, što bi značilo da i biskup i redovnički poglavar, prije premještaja redovnika sa službe ili uklanjanja sa povjerene crkvene službe, jedan drugoga trebaju upozoriti o namjeri uklanjanja. Po sebi ne bi dolikovalo ukloniti redovnika prije upozorenja s povjerene mu službe. Budući da redovnik ovisi o volji biskupa i o volji nadležnog redovničkog poglavara, nije potreban pristanak drugoga, tj. onoga koga se upozorava o namjeri uklanjanja sa službe.

Propis kanona 682 § 2 ne kaže ništa o utoku redovnika na višu hijerarhijsku vlast, već samo kaže da nije potreban pristanak drugoga. Crkveno pravo predviđa pravo svakoga na utok (kan. 1732-1739), stoga bi se ovdje mogli primijeniti propisi o hijerarhijskom utoku, tj. utoku na višu vlast. U ovom slučaju mogao bi vršiti utok: biskup protiv redovničkog poglavara, redovnički poglavar protiv biskupa, redovnik protiv obojice, redovnik i biskup protiv redovničkog poglavara, redovnik i njegov poglavar protiv biskupa. U tim slučajevima hijerarhijski poglavar: može potvrditi dekret uklanjanja, proglasiti ga ništavnim, raskinuti ga, opozvati, ispraviti, ukinuti ili ukinuti djelomično.

Biskupov pohod i redovnici

Uz redovničke poglavare, u slučajevima predviđenim kanonskim pravom, redovnike može vizitirati i dijecezanski biskup ili njegov delegat. Tu treba postupiti prema kanonu 683 § 1-2. Izvor kanona 683. nalazi se u *Ecclesiae Sanctae* I, 38-39; **Kriteriji**, br. 36-43. Kanon 512 Kodeksa 1917, koji je uređivao bivšu crkvenu disciplinu u pogledu biskupove vizitacije, razlikovao je izuzete od neizuzetih redovničkih ustanova. Ovdje je materija o biskupovom pohodu potpuno preuređena i postavljena u poglavlje o apostolatu redovničkih ustanova.

Redovnicima Crkva udjeljuje **autonomiju** (kan. 586 § 2) te nalaže i kaže da je dužnost mjesnih ordinarija da tu autonomiju čuvaju i štite (usp. **Kriteriji**, 13).

Kanon 628 govori o vizitaciji redovničkih poglavara, a u drugom paragrafu određuje: »Dijecezanski biskup ima pravo i dužnost da, i što se tiče redovničke discipline vizitira: 1. samosvojne samostane, o kojima govori kanon 615; 2. pojedine kuće ustanove biskupijskog prava, koje se nalaze na njegovu području.«

U kanonu 397 § 2, određeno je: »Biskup može vizitirati članove redovničkih ustanova samo u slučajevima koji su naznačeni u pravu.« Taj je opći propis konkretiziran u kanonu 683, riječima: »Dijecezanski biskup može osobno ili po drugomu pohoditi – u vrijeme pastoralne vizitacije i također kada je to potrebno – crkve i kapele u koje vjernici redovito zalaze, škole i druge ustanove namjenjene pobožnim i karitativnim djelima duhovnim i vremenitim, koje su povjerene redovnicima; ali ne škole koje su otvorene isključivo za vlastite učenike ustanove.«

Pastoralna vizitacija ili pastoralni pohod veoma je važna pravna ustanova koja ide za tim da spriječe slučajne nepravilnosti u životu i djelovanju redovničkih ustanova i redovnika kao članova tih ustanova, te da dadu ispravne smjernice za višestruko redovničko i apostolsko djelovanje. Ova vizitacija koju biskup vrši kod redovnika izvanjskog je značaja. Ona se prvenstveno odnosi na vanjsko djelovanje redovnika – dakle na pastoralno djelovanje. U nutarnji život redovničkih ustanova biskup se može miješati samo prema propisima prava, poštujući uvijek izuzetost i autonomiju redovničkih ustanova.

Kodeks kaže: »Episcopus dioecesanus visitare potest«, tj. prema kanonu 683 § 1, biskupi mogu vizitirati redovnike u slučajevima koji su predviđeni pravom, ali ne moraju, tj. Kodeks ih na to ne obvezuje. Predmijeva se da osobe i svete stvari i mjesta nije potrebno uvijek nadgledati. Da je to obaveza, onda ne bi stajalo: »visitare potest«, već **jus et officium** ili **tenetur**, kako stoji u kanonu 396 § 1, kada je govor o pastoralnom pohodu dijeceze. Ovaj kanon ne govori o običnim posjetima, već je govor o kanonskoj vizitaciji koju može obaviti biskup sam ili pomoću drugoga, »sive per se sive per alium«.

Biskup vrši tu vizitaciju za vrijeme pastoralnog pohoda dijeceze ili kada je to potrebno. Ova formulacija: »etiam in casu necessitatis« tako je rastezljiva da se ne zna tko je mjerodavan prosuditi da li je vizitacija potrebna: biskup ili redovnički poglavar ili redovnici, ili netko drugi. Svakako, biskup mora biti uvjeren u potrebu vizitacije kada je izvanredni slučaj, tj. kad ne vizitira dijecezu nego samo djelovanje redovničke ustanove predviđeno kanonom 683.

Objekt vizitacije je ono trostruko djelovanje (mjesto, osobe i način): dušobrižništvo, javno vršenje bogoštovlja i ostala djela apostolata, o kojima donosi odredbe kanon 678 § 1. Crkve i javne bogomolje se računaju prema tome da li su određene za javnost, a ne prema tome koliko vjernika u njih zalazi. Ako u neku redovničku crkvu ili bogomolju dolaze vjernici, to ne znači da je ona zato objekt biskupove vizitacije. Tu se treba odvijati redovničko djelovanje koje spominje kanon 678 § 1.

Biskup može vizitirati i redovničku crkvu ako je župna i u njoj sve ono što služi župnom pastoralu ili je za taj pastoral namijenjeno. U nikakvom slučaju biskup nema pravo, prema ovom kanonu, pohoditi škole koje su otvorene isključivo za vlastite učenike redovničke ustanove (sjemeništa, novicijati, bogoslovije). Ako

se u redovničkim školama nalaze učenici koji pripadaju biskupiji, njih biskup ne samo može nego i mora vizitirati, ali ne školu kao takvu. Predmet su biskupove vizitacije samo one škole koje je biskup povjerio redovnicima, kao i sve ono što je biskup povjerio redovničkim ustanovama prema propisima prava, odnosno pisanim ugovorima. Predmet su biskupove vizitacije, pa makar ih redovnici držali: kolegiji, bolnice, dječji vrtići, domovi za starce i nemoćne i sve drugo što dolazi pod pojam crkvene ustanove (opere religiose), koja su im od biskupa povjerena.

U samoj vizitaciji biskup se drži, **servatis servandis**, onoga što kanon 628 propisuje redovničkim starješinama. U kanonu 683 nabrojeni su samo neki slučajevi kada biskup može vizitirati redovnike, a druge slučajeve donosi Kodeks na drugim mjestima, kao na pr. kan. 806 § 1, kada su u pitanju katoličke škole.

Otklanjanje zloupotreba

Paragraf drugi kanona 683, uzet je iz *Ecclesiae Sanctae*, I, 38, koji kaže: ako bi biskup možda zapazio zloupotrebe, a redovnički je poglavar bio uzalud upozoren, on može svojom vlašću sam poduzeti što je potrebno kako bi se zloupotrebe otklonile. Ti neredi odnosno zloupotrebe trebaju biti na području koje je podložno biskupovoj vizitaciji: bogoštovlje, crkveni nauk, način apostolskog djelovanja, moralni život pastoralnih djelatnika, itd.

Kanon 683 § 2 daje pravo samo biskupu, a ne njegovom delegatu, da nadzire, vizitira i kazni moguće počinitelje prekršaja. Biskup treba: 1. na vrijeme upozoriti nadležnoga redovničkog poglavara; 2. biskup u tom upozorenju treba navesti da će on osobno intervenirati ako to ne učini redovnički poglavar; 3. ako redovnički poglavar ništa ne poduzme, onda sam biskup može postupiti u skladu s kanonskim propisima u tom predmetu. Nakon biskupovog dekreta, redovnički poglavar ili dotični redovnik moraju izvršiti dekret, imajući u vidu kanon 682 § 2.

Stoga, potrebno je da redovnički poglavari zajedno s biskupima prouče slučaj i zajedno zauzmu stav. U slučaju da redovnički poglavar bude nemoćan riješiti slučaj ili ga uopće ne riješava na zadovoljavajući način, biskup može u datim okolnostima promijeniti i kanon 679, držeći se kanona 1320, te člana redovničke zajednice kazniti primjerenom kaznom, kako bi se zloupotreba otklonila.

Umjesto zaključka

Redovništvo, u bilo kojoj od Crkve priznatoj formi živjelo, u sebi je apostolsko. Da sačuva svakoj redovničkoj ustanovi njezinu karizmu i cilj, Crkva povjerava različitim ustanovama različita djela apostolata. Stoga, poziva u ovo naše vrijeme muževe i žene, posebno one koji su se posvetili Bogu u redovničkom staležu, da žive na apostolski način. U tom apostolatu ili apostolskom poslanju redovnici su ovisni o biskupima koji su pastiri Crkava. Ta je ovisnost predviđena u kanonskom pravu, posebno u poglavlju o apostolatu redovničkih ustanova, što smo u ovom članku obradili. Tih se propisa trebaju pridržavati svi oni kojih se tiču, poštivajući uvijek **kanonsko stanje** svakog uda Božjeg naroda i ne dirajući nikada u njegovo ljudsko katoličko dostojanstvo, nego će ga promicati u Kristu Isusu.

REDOVNICI I ŽUPE

U V O D

Često se može čuti, i danas i u prijašnjim vremenima, da za redovnike nije župa i da župni pastoral nije primjeren redovnicima. Istina, u samim svojim počecima redovnici/monasi nisu se bavili izravnim pastoralom kao brigom za posvećenje drugih, više su bili usredotočeni na vlastito posvećenje.¹ Prvi su monasi bili po svom usmjerenju, glavnoj svojoj svrsi, kontemplativni. Ti prvi monasi nisu, uglavnom, ni primali svete redove, bili su laici. No već dosta rano, a sigurno od 9. stoljeća, počinju i ovi monasi vršiti izravnu dušobrižničku službu. Polaze u misije propovijedati evanđelje (na pr. sv. Ćiril i Metod među Slavene, sv. Augustin u Britaniju, sv. Bonifacije u Njemačku). Počinju primati i graditi crkve, okupljati vjernike i vrše izravnu pastoralnu skrb za njih. Negdje od tog vremena počinje i spajanje župa sa samostanima.

Što se samih župa tiče, kao posebnih dijelova dijeceze s vlastitim dušobrižnikom, valja reći da se i one počinju razvijati upravo u tim stoljećima procvata monaškog života. U početku Crkve sva je briga za vjernike bila neposredno i isključivo u rukama biskupa. Svećenici su bili samo njegovi pomoćnici. Biskupija je, uostalom, još tada bila sva u jednom gradu. Tek kad se je ona proširila i na naselja udaljena od gradskog središta, ukazala se potreba da se postave posebni biskupovi vikari. Oni su s vremenom dobivali sve veću samostalnost i važnost za život Crkve, pa su se područja kojima su oni upravljali postupno razvila kao posebna jurisdikcijska područja – kao dijelovi biskupije.

Razvojem feudalizma razvio se i u Crkvi sistem nadarbina. Župa se nije osnivala, ako nije bila ujedno osnovana i nadarbina – posjed iz kojeg se uzdržavao župnik i sama župa. Svaka je župa ujedno bila nadarbina. Isto su tako i samostani, opatije bile nadarbine. Često su baš nadarbine bile razlog da su se župe pripajale samostanima i osnivale u samostanskim crkvama.

Nije bila rijetkost da je redovnicima bio predan određeni teritorij na kojem su oni vršili službu evangelizacije i cjelokupnog dušobrižništva. Tako je bilo na početku, kad su pojedine opatije imale i jurisdikciju nad svojim teritorijem, pa je opat ujedno bio i izravni dušobrižnik, a i kasnije sve do naših dana kad su se redovnicima povjeravala misijska područja u kojima su oni imali izravnu dušo-

¹ Usp. Z.T. TENŠEK, *Počeci kršćanskoga monaštva*, u *Redovnička pravila* priredio H. Borak, Zagreb 1985, 17-39; *Ordini e Congregazioni religiose*, a cura di M. Escobar, I, Torino 1951, 4-68; B. LLORCA, *La Iglesia en el mundo grecorromano*, u *Historia de la Iglesia Catolica*, I, Madrid 1960, 596-630; I. HAUSHERR, *Vocazione cristiana e vocazione monastica secondo i Padri*, u *Laici e vita cristiana perfetta*, Milano 1967, 43-156.

brižničku službu.² Možemo reći da su redovnici gotovo kroz veliki dio svoje povijesti vodili župe i vršili župnu pastoralnu službu kao župnici, župni pomoćnici itd.

Sve je to i u proteklom vremenu moralo biti normirano crkvenim pravom radi specifičnog položaja redovnika u Crkvi u odnosu na biskupa (egzempcija–izuzeće), pa je nastajalo i relativno mnogo propisa. Stari je Zakonik (1917.) obrađivao taj predmet na različitim mjestima, a jer se radilo i o nadarbinama, cijela je stvar bila dosta zamršena. Norme su bile porazbacane, nalazile su se u sklopu različitih drugih pitanja, vezanih uz stjecanje, upravljanje, ujedinjavanje nadarbina. Nadarbine su danas uglavnom faktički propale ili se njihovo stanje toliko izmijenilo da gube svaku važnost. Novi Zakonik od god. 1983. praktički ukida nadarbine. On u kan. 1272. određuje da se odredbama biskupskih konferencija, usklađenim sa Svetom Stolicom, nadarbine prenesu na biskupijski fond koji sabire materijalna dobra za uzdržavanje klerika. Radi toga novoga faktičnog stanja bilo je moguće da se pojednostavi način povjeravanja župa redovnicima. Nestali su svi razlozi nepastoralne naravi, koji su nekad bili važni, da se redovničkoj ustanovi ujedini ili ne ujedini župa zbog imovinskog razloga. Ostali su isključivo pastoralni razlozi.

Imamo praktički samo kanon 520. koji izravno regulira povjeravanje župa redovničkim kleričkim ustanovama i kleričkim društvima apostolskog života.³ Ostalo sve što se u pravu odnosi na župu i župni pastoral tiče se i redovnika i njihova sudjelovanja, u župnom pastoralu. Koliko to sudjelovanje redovnika u župnom pastoralu zasijeca u sam redovnički (posvećeni) život i disciplinu, regulirano je odnosnim kanonima o redovnicima (posebno kan. 678-683).

REDOVNICI I ŽUPNI PASTORAL

Najprije odgovorimo na uvodno postavljeno pitanje: da li je župni pastoral primjeren redovnicima? Ne bi li ga oni morali izbjegavati radi svoje specifične svrhe? Poznato je da su se mnoge redovničke ustanove protivile primanju župa, bilo da ih primaju trajno ili na unaprijed određeno vrijeme. I tokom pokoncilске prilagodbe/obnove redovničkih konstitucija nije bilo rijetko da su u pojedinim redovima i društvima izražavane nenaklonjenosti primanju župa i bavljenju župnim pastoralom. Papa provedbe koncila, Pavao VI., više je puta poticao

2 Opširniji povijesni prikaz donosi KARLO KARIN, *Redovničke župe i župnici redovnici*, Zagreb 1939.

3 Tekst kanona 520. glasi: »§1. Župnik ne smije biti pravna osoba; međutim dijecezanski biskup, ali ne dijecezanski administrator, može, uz suglasnost nadležnog poglavara, povjeriti župu kleričkoj redovničkoj ustanovi ili kleričkom društvu apostolskog života, osnivajući je također u crkvi ustanove odnosno društva, ipak uz uvjet da jedan svećenik bude župnik župe ili, ako se pastoralna briga povjerava skupini zajedno, ravnatelj o kojem je riječ u kan. 517 § 1.

§ 2. Povjeravanje župe o kome je riječ u §1. može biti bilo trajno ili na unaprijed utvrđeno vrijeme; u oba slučaja treba ga obaviti pismenim ugovorom sklopljenim između dijecezanskog biskupa i nadležnog poglavara ustanove ili društva, u kojem, između ostalog, treba izričito i pomno pobliže odrediti ono što se odnosi na djelo koje treba izvršiti, na osobe koje treba za njega dati i na ekonomska pitanja«.

redovnike da rado prihvaćaju župe i da dopuste da se one osnivaju i u njihovim crkvama.⁴ U motu proprio *Ecclesiae Sanctae* (br. 33) preuredio je propise i pojednostavnio mogućnost povjeravanja župa redovnicima. Nema sumnje da je želja Crkve da se redovnici-klerici bave i župnim pastoralom. To bavljenje župnim pastoralom mora se razumjeti u dva vida: vođenje župa i vršenje onih djelatnosti koje se na određeni način nužno uklapaju u župu. S tim u vezi valja nešto pobliže reći što se obično misli pod terminom »župni pastoral«.

Što je pastoral u općem smislu? To je složena i trajna spasenjska djelatnost crkvene zajednice, koja dijelom u svakom vremenu i prostoru iznova niče u snazi Duha Svetoga, a izvršava je hijerarhijski organizirana Crkva pomoću hijerarhijskih službenika i svih vjernika. Zakonik svu tako shvaćenu spasenjsku djelatnost Crkve razvrstava kroz shemu trostrukog služenja: naučavanja, posvećivanja i upravljanja (vladanja).⁵ Ukupni nosilac toga služenja je crkvena zajednica, hijerarhijski uređena. Novi Zakonik ne isključuje ni laike od sudjelovanja u ovom trostrukom služenju. Poslanje što ga je Crkva primila od Krista jedno je, samo su različite službe. Radi hijerarhijskog uređenja Crkve služba biskupa je najtemeljnija, bez nje ne bi bilo potpuno kršćanske zajednice kao izraza Crkve. Ako se pastoral shvaća kao jedinstvena (iako mnogovrsna) djelatnost Crkve, nužno njime u pojedinoj partikularnoj Crkvi ravna biskup.⁶ Redovnici se doduše svojom djelatnošću uklapaju u partikularnu Crkvu, u njezin pastoral, ali njihova se djelatnost često proteže i dalje od partikularne (mjesne) Crkve. Po sebi je jasno da je njihova djelatnost u tom općem smislu pastoralna, pa i kad nije vezana samo uz jednu određenu mjesnu crkvu ili župu.

Pod župnim pastoralom mislimo vođenje župe i svu djelatnost koja se odvija u okviru župe, na njezinom području, a usmjerena je na okupljanje i duhovno izgrađivanje župne zajednice, preko koje se izražava mjesna i univerzalna Crkva. Budući da je župa u biskupiji – mjesnoj Crkvi, ona ne iscrpljuje svu djelatnost mjesne crkve na župnom teritoriju, kao što biskupija ne iscrpljuje svu djelatnost opće Crkve. Župni pastoral obuhvaća službu navješćivanja, posvećivanja (liturgija, slavljenje sakramenata) i dijakoniju. Razumije se da navješćivanje i dijakonija po naravi stvari nadilazi župne granice. Slavljenje sakramenata, napose inicijacije i vjenčanja, prirodno spadaju u župnu zajednicu. Kan. 528-535. posebno razrađuju zadaće, prava i obveze župnika, među kojima su i njegove pastoralne dužnosti. Posebno su mu povjerene neke zadaće koje nabraja kan. 530. Iz toga se može izvesti što sve spada na specifičan župni pastoral. Neke zadaće što ima župnik po naravi stvari on mora izvršavati u zajedništvu i suradnji s ostalim svećenicima i đakonima župnog područja i k tome još uz suradnju kršćanskih laika prema odredbama prava (usp. kan. 519) pa je u tome prvenstveno koordinator

4 *Ecclesiae sanctae*, 33 § 2: »Mjesni ordinarij može imenovati redovnika, s dopuštenjem vlastitog poglavara, za župnika i u župi koja nije povjerena redu, načinivši poseban i prikladan ugovor s nadležnim poglavarom toga reda«.

5 Kan. 747 sl. Što se tiče redovnika usp. dokument Kongregacije za redovnike i svjetovne ustanove *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*, br. 13; nagovor Pavla VI. vrhovnim poglavarstvu OFMCap, u *Vjesnik Hrvatske kapucinske provincije*, 1978, 410.

6 Usp. E. GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, Milano 1986, 398.

(uskladitelj), a neke su prvotno njemu povjerene (one iz kan. 530). Tako na pr. župnik ne može ne dozvoliti da redovnici na području njegove župe katehiziraju u svojim crkvama, školama itd. jer im to Zakonik naređuje.⁷ Razumije se, oni to moraju vršiti u suradnji sa župnikom prema odredbi kan. 776.

Zakonik u poglavlju o apostolatu redovnika (kan. 673-683) ne govori posebno o župnom pastoralu redovnika. Nas može zanimati, ima li nešto specifično što redovnici unose u župni pastoral? Kan. 673. kaže da je prvi apostolat svih redovnika njihovo svjedočenje posvećenim životom. Prema tome, to svjedočenje posvećenim životom na određen se način ugrađuje i u župni pastoral što ga izvršavaju redovnici. U skladu s tim osnovnim načelom redovničkog apostolata kan. 674. određuje da samo čisto kontemplativni redovi ne mogu biti pozvani u pomoć za određena pastoralna djela, pa ni u teškoj potrebi, jer oni već imaju svoje sjajno mjesto u Mističnom Tijelu Kristovom. Iz toga istog kanona indirektno slijedi da sve ostale redovničke ustanove mogu biti pozvane na posebna pastoralna djela. Dva kanona (681-682) sadržavaju propise o podjeljivanju crkvenih službi redovnicima.

Iz svega toga slijedi da redovnici i redovnice, posebno pak kleričke ustanove, ako nisu čisto kontemplativne, mogu sudjelovati i biti nosioci svih oblika pastoralna, pa i strogo župnoga. Redovnici, a pogotovo redovnici-svećenici mogu vršiti sve crkvene službe u skladu s odredbama prava, i one vezane uz župu. Oni mogu ostvarivati svoj redovnički identitet i u vršenju tih pastoralnih crkvenih službi i pastoralnih zadataka. Znači da i u župni pastoral, pa i u samo vođenje župe oni mogu unositi specifičnost svoje karizme. Sa strane kanonskog prava nema, dakle, zapreke da se redovnici uključe u župni pastoral. To njihovo sudjelovanje u župnom pastoralu može biti dvojako: da sami vode župu kao župnici ili da izvršavaju pojedine župne funkcije unutar župnih programa pod vodstvom nekoga drugog župnika koji ne pripada njihovoj ustanovi. Ta pak druga situacija zahtijeva da redovničke mjesne zajednice dobiju svoje funkcionalno mjesto u župi kao osnovnom nosiocu pastoralnoga rada. Čini se da je lakše urediti odnose između redovničke i župne zajednice ondje gdje redovnici sami vode župu, nego gdje je redovnička zajednica kleričke ustanove unutar neke župe koju vode drugi svećenici. U Zakoniku nije dosta jasno određeno, koje je radno-pastoralno (funkcionalno) mjesto jedne redovničke mjesne zajednice u strukturama župe, i to s obzirom na pothvate, sposobnost da se utječe na župne programe, u samom organiziranju pastoralna. Sve je oslonjeno na dogovaranje biskupa i poglavara (usp. kan. 678), ali nisu određeni konkretni modaliteti takvih dogovora. Što znači: »dužni su postupati sporazumno«⁸

7 Kanon 778. glasi: »Redovnički poglavari i poglavari društava apostolskog života treba da vode brigu da se katehetska pouka marljivo predaje u njihovim crkvama, školama ili drugim djelima na bilo koji način njima povjerenima«.

8 Usp. *Kriteriji o odnosima*, 29 sl.

POJAM ŽUPE OPĆENITO

Korisno je najprije iznijeti definiciju župe kako je donosi novi Zakonik, te istaći ono novo u njoj s obzirom na Kodeks iz 1917. To novo ćemo lakše uočiti ako imamo u vidu opće pastoralno načelo novoga crkvenog prava.

Po starom pravu, i onom još prije Kodeksa 1917. kao i u samom Kodeksu iz god. 1917. izraz župa upotrebljava se u četiri razna značenja:⁹

1. točno teritorijalno određeno područje na kojem borave vjernici dodijeljeni jednom određenom svećeniku kao dušobrižniku. U tom je smislu župa teritorijalni dio biskupije (kan. 92 §1; 216 §3; 460 §2; 462; 476 i drugdje);

2. skup vjernika (zapravo stanovnika) koji borave na točno omeđenom teritoriju, a na čelu im je vlastiti svećenik kao dušobrižnik (kan. 476 §1; 2269 §1);

3. crkva (sakralni objekt) koja okuplja oko sebe određene vjernike i u kojoj svećenik po službi vrši dušobrižništvo (kan. 1236 §2);

4. župna služba kao takva, tj. župa-nadarbina, s posjedom ili bez posjeda (kan. 451 §1; 452).

Župa, uzeta u smislu skupa vjernika nije po tom prijašnjem pravu bila moralna osoba.¹⁰ Uopće su se kanonisti razilazili u tome koliko i u kojem smislu je župa moralna osoba, da li na pr. ona kao zajednica vjernika može biti naslov vlasništva. Čini se da je župa samo kao *crkveno-pravna uredba* mogla biti nosilac posebnih imovinskih i drugih prava, kao posebna juridička osoba. To se zaključuje iz kanona koji je u imovinskom smislu tako tretiraju (usp. kan. 630 §3; kan. 1208 §2 i 3; i drugi).

Kako vidimo, prijašnji Kodeks nije dao jasnu definiciju župe. Možemo reći da su četiri bitna elementa koji sačinjavaju župu u smislu starog prava: određeni teritorij, određeni vjernici, zasebna crkva i vlastiti dušobrižnik. Župa nije više po tom shvaćanju morala imati beneficij, tj. određeni posjed, ali je župna služba shvaćena kao nadarbina (beneficij) i tako se podjeljivala. I u tom Kodeksu iz 1917. bio je još prisutan feudalni princip.

Novi crkveni Zakonik u kanonu 515. daje definiciju župe i kaže: Župa je određena zajednica kršćana-vjernika u partikularnoj Crkvi za stalno ustanovljena, u kojoj se pastoralna briga pod autoritetom biskupa povjerava župniku kao vlastitom pastiru. Kanon 518. određuje, poštujući teritorijalno načelo, da je župa u pravilu teritorijalna. Najveća je novost u toj definiciji župe u tome što se naglašava *zajednica kršćana-vjernika*. Doduše, iz nekih kanona prijašnjeg Kodeksa (kan. 476 §1), kako smo vidjeli, moglo se izvesti značenje župe i kao skupa vjernika, ali to se nije uzimalo u smislu zajednice već jednostavno u smislu stanovništva jednog područja.

U shvaćanju što ga iz koncilskog nauka o Crkvi preuzima novi Zakonik, težište je stavljeno na zajednicu osoba. To je središnji i bitan element definicije župe. Možemo reći da župu sačinjava: zajednica vjernika, župnik kao vlastiti

⁹ Usp. KARIN, n.d., 28 sl.

¹⁰ M. CONTE A CORONATA, *Institutiones iuris canonici*, I, Torino 1950, 552 sl.

pastir, područje (označeno granicama) – u pravilu, ali nije apsolutno bitno (usp. kan. 515 i 518). Župa zakonito ustanovljena po samom je pravu pravna osoba. Budući da je ključan pojam »zajednica vjernika«, moramo reći da je župa kao zajednica vjernika pravna osoba.¹¹ Župnu službu ni župu kao crkveno pravnu uredbu ne možemo više shvaćati kao nadarbinu (beneficij). Uzdržavanje župnika i župnog osoblja mora se prema odredbama novog Zakonika urediti na temelju tzv. župnog fonda (massa paroecialis – kan. 531) i iz biskupijskog fonda (massa communis – kan. 1274; usp. kan. 1272).

POVJERAVANJE ŽUPA REDOVNIČKIM ZAJEDNICAMA I KLERIČKIM DRUŠTVIMA ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA

Usvojivši koncilsko shvaćanje župe kao zajednice vjernika u kojoj je prisutna i djeluje jedna, sveta i katolička Crkva,¹² Zakonik je morao ukinuti mogućnost da pravna osoba bude župnik kojem se župa daje in titulum (usp. kan. 520). Župa više nije nadarbina koja bi se podjeljivala. Ona je kao zajednica subjekt prava. Njoj se postavlja vlastiti osobni župnik ili in solidum više svećenika od kojih je jedan moderator.¹³ Prijašnje je pravo poznavalo punopravno ujedinjenje (incorporatio pleno iure) župe u redovničkoj zajednici ili kapitolima kanonika. Po toj inkorporaciji sama pravna osoba bila je župnik, a za vršenje župne službe, na prijedlog dotične pravne osobe, biskup je imenovao župnog vikara (vicarius actualis). Postojalo je i djelomično ujedinjenje (quoad temporalia tantum) po kojem je pravna osoba stjecala pravo uživanja župne nadarbine, a župnika je slobodno imenovao sam biskup. Za sva takva ujedinjenja trebala je dozvola Sv. Stolice. Poslije 1917. Sveta Stolica uglavnom nije davala takvih dozvola, nego se udomaćila praksa ujedinjavanja na mig Sv. Stolice po formuli »pleno iure unita ad nutum S. Sedis«. Pravni učinci toga ujedinjavanja nisu bili dovoljno jasni, pa je dolazilo dosta često do sporova. Zato je u novije vrijeme Sv. Stolica zahtijevala popratni ugovor između pravne osobe i biskupa.¹⁴

Novi Zakonik (kan. 520) preuređuje tu materiju prema već postojećoj praksi koja je bila uzakonjena motu proprio Pavla VI. *Ecclesiae Sanctae*.¹⁵ Izostavlja mogućnost da se župa povjeri i drugim pravnim osobama koje nisu ni kleričke redovničke ustanove ni kleričko društvo apostolskog života. Što više, traži da biskup odijeli od kanoničkog kaptola župe koje su do sada ujedinjene (kan. 610 §1).

Budući da je župa subjekt i posebna pravna osoba, ona se više ne može punopravno ujediniti s nekom drugom pravnom osobom, pa ni s redovničkom zajednicom (kan. 520 §1), ali se može povjeriti kleričkoj redovničkoj ustanovi

11 Usp. B.Z. ŠAGI, *Župa i župnik u novom Kodeksu*, u *Bogoslovska smotra* 54(1984) 373-379.

12 Usp. dekret *Christus Dominus*, 11; M. Zovkić, *Eklezijalnost župe i biskupije*, u *Nova et vetera*, br. 1(1980) 16-32.

13 Usp. *Commento al Codice di diritto canonico*, Roma, Uvivers. Urbaniana, 1985, 312.

14 Usp. KARIN, n.d., 41 sl.; V. NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve*, Zagreb 1985, 184.

15 Usp. NUIĆ, n.d. i mj.

i kleričkom društvu apostolskog života. To povjeravanje može biti dvojako: trajno (in perpetuum) ili na unaprijed utvrđeno vrijeme (ad certum praefinitum tempus) (kan. 520 §2). Župa se može ustanoviti i u crkvi ustanove ili društva o kojima je riječ. Može je povjeriti ili ustanoviti samo dijecezanski biskup, a ne dijecezanski administrator. Da bi to biskup mogao učiniti, potrebna mu je suglasnost nadležnoga redovničkog poglavara (prema vlastitom redovničkom zakonodavstvu); to znači da biskup ne može redovnicima nametnuti župu ako je oni neće primiti.

Dva su uvjeta za takvo povjeravanje, osim spomenutog pristanka nadležnoga redovničkog poglavara: da redovnička zajednica predloži a biskup imenuje jednog svećenika za župnika župne zajednice ili skupno (in solidum) nekolicinu od kojih jedan mora biti moderator – voditelj (usp. kan. 517 §1); da se sklopi ugovor.¹⁶ Taj se ugovor mora načiniti bilo da se župa povjerava na određeno vrijeme bilo trajno.

Ugovor u svemu tome postaje najvažniji pravni čin. Logički je povezan s općim pravilom podjeljivanja apostolskih zadataka redovnicima, izraženim već u ES 30 §1 i unesenim u kan. 681 §2. U ugovoru treba, među ostalim, izričito i točno odrediti tri stvari: sve što se odnosi na djelo koje treba izvršiti (župni pastoral), na osobe koje treba odrediti za to djelo i na ekonomska pitanja (kan. 520 § 2). Taj ugovor bi zapravo morao biti neki statut župe. Već postoji dosta obrazaca takvih ugovora koji su pravljani poslije koncila. Neke biskupske konferencije, kao na pr. talijanska, uredile su takav obrazac ugovora za cijelo svoje područje. On je sastavljen u suradnji s Konferencijom viših redovničkih poglavara Italije.¹⁷ Ugovoru, doista, treba posvetiti najveću pažnju, jer on uređuje sve što bi moglo postati predmetom spora bilo redovničke zajednice prema zajednici vjernika bilo prema biskupiji i biskupu.

POSTOJI LI I NADALJE REDOVNIČKA ŽUPA?

Što je to »redovnička župa«? Može li se taj pojam dalje upotrebljavati? Novi Zakonik ne dira prava što su ih u tom pitanju stekle redovničke zajednice po prijašnjem pravu. To slijedi iz kan. 4 koji ostavlja netaknutima stečena prava i povlastice dane od Sv. Stolice fizičkim i pravnim osobama, ako nisu izričito opozvana.¹⁸ Župe ujedinjene s redovničkom ustanovom ostaju ujedinjene, jer nijednim kanonom novoga Zakonika nisu opozvana dopuštenja Sv. Stolice kojima su bile ujedinjene ili pravo po kojem su bile ujedinjene. Da je uistinu tako zaključujemo iz činjenice da kanon 510 §1 nalaže biskupima da od kaptola odvoje po starom pravu ujedinjene župe, a ne traži da to isto učine i s redovničkim župama.

16 Kanon 517 § 1 glasi: »Gdje to prilike traže, župe odnosno pastoralna briga za ujedno više župa mogu se povjeriti skupini svećenika zajedno, ipak pod uvjetom da jedan od njih bude ravnatelj pastoralne djelatnosti, to jest onaj tko treba da zajedničko djelovanje usmjerava i za njega pred biskupom odgovara«.

17 Vidi taj obrazac u *Vjesnik Hrvatske kapucinske provincije*, br. 4 (1975) 98.

18 Usp. *Commento al Codice*, 2-3.

No, iako prije novog Zakonika ujedinjene župe po formuli »pleno iure ad nutum S. Sedis«, ili još po starijoj praksi bez »ad nutum S. Sedis«, ostaju ujedinjene, to ne znači da se ništa u njihovu položaju nije promijenilo. Promijenilo se sigurno to da pravna osoba nije titularni župnik, već se mora imenovati jedan ili više svećenika (in solidum) za župnika, a ne župnog vikara (vicarius actualis), u skladu s kan. 520 § 1 i 517 § 1. Nije, međutim, potrebno sada načiniti ugovor, jer je župa već ujedinjena. Što se tiče nove pravne formule kojom se župa povjerava »in perpetuum«, čini se da uz ugovore župa dolazi u sličan odnos s redovničkom zajednicom kao i u slučaju kad je bila ujedinjena, samo s tom razlikom što je sada i župna zajednica pravna osoba kao što je i redovnička, pa se jedna i druga nalaze u uzajamnom međusobnom odnosu. Taj odnos uređuje spomenuti ugovor. Mislim da i dalje možemo takve župe nazivati redovničkim. Po ugovoru mogu imati ista ona prava koja imaju i po punopravnom ujedinjenju, samo što su ugovori po sebi dinamična sredstva, mogu se doraditi i mijenjati, za razliku od prijašnjega više trajnog »posjedovanja« župe kao nadarbine. Ako su nekad postojale uz župe »liberae collationis« i župe kojima je netko drugi mogao predlagati ili birati župnika, sada postaje uz spomenute »liberae collationis« još samo ugovorne župe koje se povjeravaju redovnicima, pa se zato mogu nazivati redovničcima.

ŽUPNIK REDOVNIČKE ŽUPE

Kanon 520 §1 zabranjuje da pravna osoba bude župnik i naređuje da na župi koju se – bilo na određeno vrijeme bilo trajno – povjerava redovničkoj zajednici bude jedan svećenik župnik ili jedan moderator (upravitelj) ako je više njih (in solidum), župnik. Taj jedan predstavlja župu i vodi rad. Zakonik ne pravi nikakve razlike između župnika na redovničkoj župi i župnika na župi liberae coll. Prema tome, on nije više samo župni vikar (vicarius actualis), nego pravi župnik. Na njega se odnose svi kanoni koji govore o župniku, osim onih koji određuju imenovanje i uklanjanje sa službe. To za župnika redovnika regulira kan. 682. koji određuje da nijedna crkvena služba ne može biti povjerena redovniku ako on nije predložen od nadležnoga redovničkog poglavara ili ako se on nije bar s time složio. Isto tako, prema tome kanonu svaki redovnik može biti uklonjen s crkvene službe bilo po volji biskupa bilo po volji redovničkog poglavara. Dovoljno je da jedan drugoga obavijesti o tome, a nisu se dužni usuglasiti. Dakle, župnika redovničke župe predlaže kompetentni redovnički poglavar a imenuje ga biskup, a sa službe ga može ukloniti i jedan i drugi, svaki iz svojih razloga uz međusobnu obavijest.

Sve što se odnosi na postavljanje i uklanjanje redovničkog župnika odnosi se i na župne vikare (kapelane, duhovne pomoćnike).

Budući da je župnik na redovničkoj župi pravi župnik kao i svi ostali, za njega se traže iste kvalitete (kan. 521). Zajednica ne može nadomjestiti župnika, ali može doprinijeti da župnik lakše i bolje izvršava svoju dužnost. On kao redovnik u svemu je podložan redovničkim poglavarima koji moraju nadzirati i njegovo vr-

šenje župničke dužnosti, ne miješajući se u pravo biskupa. Dužan je obdržavati redovnički način života i ostalu redovničku stegu u skladu s redovničkim pravilima.

Kan. 519 i 521 daju definiciju i opisuju sposobnosti i uvjete koji se traže da netko bude imenovan župnikom. Primijenjeno to na redovničkog župnika mogli bismo iznijeti ovu definiciju: župnik redovničke župe je prezbiter koji zadovoljava uvjete prava (kan. 521), predložen od redovničkog poglavara a imenovan od biskupa, vlastiti pastir župne zajednice pod autoritetom biskupa, vrši trostruku Kristovu službu za tu zajednicu u suradnji s ostalim prezbiterima i redovnicima te uz suradnju laika po pravnim propisima (kan. 519). Župniku na redovničkoj župi pruža se mogućnost i stvara obaveza da surađuje s drugim prezbiterima, sa svojom redovničkom zajednicom, posebno pak ako je župa osnovana u crkvi same te redovničke zajednice. Budući da na tim međusobnim odnosima može doći do poteškoća, trebalo bi prigodom sklapanja ugovora točnije odrediti i odnos redovničke zajednice prema župnoj, prezbitera koji nisu ni župnici ni župni vikari prema župniku kao voditelju svega župnog pastoralala. Kako je definiran u pravu, župnik je predsjedatelj, nadahnitelj, uskladitelj života i ukupnog pastoralala župne zajednice.¹⁹ On predstavlja i vodi župnu zajednicu, ali je ne može tako zamijeniti da bi prestala biti subjekt. Isto tako ni redovnička zajednica ne smije zatvoriti župnu zajednicu da postane samo objekt pastoralala. Župnik je znak jedinstva raznih skupina u župi, povezuje i uskladuje pojedinačne i udružene zakonite inicijative (usp. kan. 529). Ugovor, o kojem je bilo riječi, o svemu bi tome trebao sadržavati konkretnije propise, da bi poslužio kao neka vrsta pastoralnog direktorija.

Isto je tako važno da redovničke župe iskoriste mogućnosti koje daje pravo da se postavi za župnika skupina (skupni župnik – in solidum – kan. 517.), što bi također tim župnim direktorijem trebalo regulirati. Redovnicima se pruža mogućnost da iskoriste kan. 526 §2 i 517 §1 da i za više župa, koje su im povjerene, predlože skupinu svećenika od kojih će jedan biti moderator.

Još valja nešto reći o *trajnosti župničke službe*, koliko se ona mora odraziti i na službi župnika redovničke župe. Kan. 522. određuje da župnička služba mora sadržavati stalnost (stabilitas).²⁰ Zato se župnik u pravilu imenuje na neodređeno vrijeme. Samo po odluci Biskupske konferencije može se imenovati i na određeno vrijeme. Naša je BKJ dopustila da biskup, iz posebnih razloga, može imenovati župnika na određeno vrijeme, ali ne kraće od šest godina.²¹ Stalnost župničke službe nije isto što i neuklonivost sa službe (inamovibilitas). Svaki župnik može biti premješten ili uklonjen sa službe, ali se to vrši po posebnom postupku (kan. 1740-1752).

19 Kanon 519: »Župnik je vlastiti pastir povjerene mu župe, koji obavlja pastoralnu brigu povjerene mu zajednice pod vlašću biskupa, u čiji dio Kristove službe je pozvan da za tu zajednicu izvršava zadaće naučavanja, posvećivanja i upravljanja, u suradnji i s drugim svećenicima ili đakonima i k tome uz pomoć kršćana laika, prema odredbama prava«.

20 Kanon 522: »Župnik treba posjedovati trajnost i zato ga treba imenovati na neodređeno vrijeme; dijecezanski ga biskup može imenovati na određeno vrijeme samo ako je to dekretom dopustila biskupska konferencija«.

21 Usp. *Službene vijesti BKJ*, br. 2(1984) 5.

Što je sa stalnošću župnika redovnika na redovničkoj župi? Kan. 682 dopušta da se svakog redovnika, koji vrši neku crkvenu službu, može ukloniti ili voljom biskupa ili voljom redovničkog poglavara. Da li je time obeskrjepljen kan. 522. koji za župničku službu zahtijeva trajnost? Mislim da treba razlučivati stabilnost od mogućnosti da se nekoga premjesti ili ukloni sa službe. Za premještanje ili uklanjanje redovnika župnika očito nije potrebno voditi kanonski postupak (usp. kan. 538 § 2), ali to ne znači da se za župnika redovnika ne traži trajnost (kan. 522). I župnik redovničke župe imenuje se na neodređeno vrijeme (u pravilu). Kako dakle uskladiti kan. 522 i 682? Mislim da pitanje stabilnosti župničke službe na redovničkoj župi mora također biti uređeno ugovorom o kojem je riječ u kan. 520 § 2. Taj kanon traži da se regulira i pitanje osoba koje se određuju za izvršavanje pastoralnog djela. Postojeći uzroci takvog ugovora rješavaju i to pitanje. Svakako prečesto mijenjanje župnika može biti na pastoralnu štetu. Trebalo bi po analogiji održati normu koju je odredila BK u odluci kojom se dopušta biskupima da imenuju župnike na određeno vrijeme. U našoj zemlji to je »ne manji rok od šest godina«.

ZAKLJUČAK

Kako smo mogli vidjeti, novi crkveni Zakonik ne samo što zabranjuje redovnicima da se bave župnim pastoralom, nego, što više, pojednostavljuje povjeravanje župa redovnicima iz pastoralnog razloga. Sadašnja pravna formula, po kojoj se redovnicima može župa trajno povjeriti uz ugovor, pastoralno je prihvatljivija i daje dovoljno slobode i prostora da redovnici ugrade svoju redovničku karizmu u animaciju župne zajednice i pastoralnoga rada na župi, omogućuje biskupima, dapače potiče ih da češće u tom pitanju zatraže pomoć redovnika, da ih uključe u redovni pastoral mjesne Crkve. Najvažnija stvar koja se sada nameće jest pravni institut ugovora. Taj ugovor bi ujedno, kako spomenusmo, mogao biti neka vrsta župnog statuta ili barem direktorija za rad na župi, što bi pomoglo redovničkoj zajednici da lakše ostvaruje suradnju sa župnom zajednicom. Mislim da bi Konferencija VRP morala zajedno s BKJ tražiti najbolji način kako bi se ti ugovori sastavljali. Već ranije primljene i ujedinjene župe ostaju ujedinjene na stari način. Čini se da nisu obavezne na ugovor, ali bi morale tražiti način da se stvori međusobni odnos dviju zajednica: župne i redovničke. Zato bi i njima koristio spomenuti ugovor u smislu pastoralnog direktorija.

PRAVO MONAHA I KLAUZURNIH REDOVNICA

Novo crkveno pravo stvarno tako govori o samostojnim samostanima ili »monasteria sui iuris« da muškim samostanima takvoga pravnog ustrojstva daje veliku slobodu u obradi vlastitoga prava u svojim konstitucijama, a samostanima »sui iuris« redovnica tu slobodu ograničava posebnim normama. Zato će se moje izlaganje uglavnom odnositi na samostojne samostane redovnica, ili, konkretno, na samostane klauzurnih redovnica. O muškim samostojnim samostanima govorit ću toliko ukoliko o njima ima nešto novo u općem crkvenom pravu.

Redovnice koje žive u samostanima »sui iuris« u našoj zemlji, nisu prisutne ni zastupljene na ovom skupu. To su uglavnom benediktinke, klarise i bosonoge karmelićanke, sestre od Pohoda, koje žive u klauzuri. Možda će netko pomisliti: zašto onda govoriti o njima na ovome skupu? Mislim, ipak, da je i za nas ostale redovnike i redovnice poželjno nešto doznati o njihovom pravnom položaju, jer nam i to pruža mogućnost da uočimo njihovu dragocjenu prisutnost u našoj Crkvi, i da im, kao susestre i subraća u redovništvu, pomognemo bilo duhovno bilo materijalno, kako bi mogle nesmetano živjeti i svjedočiti na svoj specifičan način o »vječnim i neprolaznim dobrima« i da bismo mogli jedni druge obogatiti.

Opći pravni položaj samostojnih samostana

Radi cjelovitosti izlaganja i radi boljeg razumijevanja pravnog položaja samostojnih samostana, smatram da je korisno najprije iznijeti definiciju samostojnih samostana, kako je sadržana u kanonu 613 novoga Zakonika.

U crkvenom pravu samostojni samostani ili »monasteria sui iuris« redovničke su kuće regularnih kanonika, monaha i monahinja, koje po općem crkvenom pravu i po vlastitom pravu imaju određenu autonomiju i nezavisnost u upravi kuće, a čiji su kućni poglavari, po općem crkvenom pravu, također viši poglavari. Po općem pravu svaka samostojna kuća ili »sui iuris« na neki je način cijela jedna redovnička ustanova u malom, ili jedan Red u jednoj samostojnoj kući. U tom značenju samostojna je kuća kao otočić jednog arhipelaga u odnosu na Red kome pripada.

Pravno, po sebi, ne postoji između takvih samostana razmjena osoblja ili premještaj osoblja iz jedne kuće u drugu; one su neovisne jedna o drugoj u upravi dobara i eventualne apostolske djelatnosti, iako su integrirane u jedan Red. Takva vrsta samostana ima svoju autonomiju također i u odnosu na moguće rijetke posredničke organizme koji postoje između jednog i drugog samostana i vrhovne uprave Reda.¹

1 D.J. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, Roma 1984, 71; ELIO GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, Milano 1986, 128.

Postoji razlika između samostojnih samostana muškaraca i žena, a sastoji se u tome što muški samostojni samostani, iako autonomni, imaju hijerarhiziranu upravu. Takvi su cisterciti, premonstratenzi, koji imaju generalni kapitul i generalnog poglavara. Takve su također i monaške kongregacije benediktinaca koje imaju kapitul Kongregacije. Ova hijerarhizirana uprava je ograničena, jer generalni poglavari monaških Redova ili opati primasi, ili predstojnici Kongregacija imaju ograničenu vlast nad pojedinim samostojnim samostanima s kojima su povezani.

Po općem crkvenom pravu kod monahinja ili »moniales« nema generalnog kapitula niti dužnosti generalne poglavarice. Međutim, kako u kanonu novog Kodeksa stoji: »nisi constitutiones aliter ferant«, postoji mogućnost da se posebnim ili vlastitim pravom i »monasteria monialium« hijerarhiziraju i centraliziraju na način muških monaških samostana. Primjerice, postoje već takve monahinje, a to su učiteljice bernardinke iz Esquermesa, koje imaju »status monialium«, dakle kuće »sui iuris«, iako su pod centraliziranom ili hijerarhiziranom upravom.² Treba dodati da samostojni samostani redovnica, iako autonomni, zavise kao i svi ostali redovnici o Vrhovnom Svećeniku,³ i da se ne protivi njihovoj samostojnosti izvjesna zavisnost o regularnom poglavaru ili mjesnom biskupu. Isto tako, ne protivi se njihovom pravnom položaju pripadnost federacijama ili ujedinjenima ili ako su pod nadzorom asistenta federacije.

Već sam rekao, a sada preciziram, da je poglavar ili poglavarica samostojnih samostana viši poglavar, iako im može biti uskraćena poneka vlast koja po pravu pripada višim poglavarima. To znači da poglavari ili poglavarice samostojnih samostana imaju prava koja Kodeks daje mjesnim i višim poglavarima. Ukoliko su viši poglavari, oni imaju prava koja ima provincijal ili poglavari, koji su po vlasti jednaki provincijalu, ili eventualno vrhovni poglavar. Analiza kanona 613, što sam nastojao prikazati, daje nam mogućnost zaključiti da novo crkveno pravo ne potvrđuje samo povijesnu stvarnost samostojnih samostana nego tim samostanima daje solidnost i trajnost.

Razlog zbog kojeg Crkva priznaje samostalnost tej vrsti samostana treba tražiti u samom obliku života u tim samostanima. To su redovito kontemplativni samostani, vezani na klauzuru, koji imaju svoj način inkorporacije članova i svoj način života, a sve to zahtijeva autonomiju i nezavisnost jednog samostana o drugome.⁴

Pojam riječi »monialis«

Jedna od prvih novosti koja se pojavljuje iz usporedbe staroga i novog Kodeksa crkvenog prava odnosi se na sam pojam riječi »monialis«.

Povjesno treba se vratiti u prva stoljeća kršćanstva da otkrijemo značenje te riječi. Spominju se u staro kršćansko doba »djevice«, koje su de facto »moniales«, iako kao takve još pravno ne postoje.

2 COLLETE FRIEDLANDER, *Le droit monastique féminin*, u *Vie consacrée*, 1984, 231-232.

3 Novi Kodeks proglašen 1983. (od sada: NK), kan. 590.

4 ANDRES, n.d. 72.

Što se više organizira život tih »djevica«, osobito u samostanima cenobitskog života, utoliko se više njima daje naziv »moniales«. Dokumenti govore o »virginibus Deo consecratis« ili »sanctmonialibus«, od koje riječi je postala riječ »monialis«.⁵

Crkveno pravo iz 1917. godine u kanonu 488 § 2 i 7 ovako određuje pravni pojam »moniales«. To su redovnice koje polažu svečane zavjete i koje pripadaju Redovima, a ne Družbama. Ova definicija prijašnjeg Kodeksa nije ponovljena u novom crkvenom pravu. Uvaženi kanonist o redovničkom pravu, Elio Gambari, tvrdi da pojam »monialis« treba ostaviti onakav kako ga definira prijašnji Kodeks. On svoje mišljenje temelji na kanonu 6 § 2, novog Kodeksa, ali dodaje: »ako konstitucije odobrene od Sv. Stolice ne kažu drukčije«.⁶

Ovaj iznijansirani odgovor daje naslutiti da uz »moniales«, kako su definirane po starom pravu, mogu postojati po novom Kodeksu i druge monahinje koje nemaju obilježja definicije iz prijašnjeg prava. To je mišljenje potvrđeno odgovorom visokog službenika Kongregacije za redovnike i svjetovne ustanove. Na zasjedanju savjetodavnog tijela pri Kongregaciji, koje je sastavljeno od osam vrhovnih poglavara Redova i osam vrhovnih poglavarica, on je izjavio: da bi se neke redovnice mogle smatrati monahinjama zavisu o Sv. Stolici. Ako, naime, redovnice dotičnog samostana prihvaćaju odredbe koje novo crkveno pravo zahtijeva za monahinje i to po svojim konstitucijama dokažu, Sv. Stolica ih može takvima priznati, iako nisu vezane ni za koji regularni Red, niti polažu svečane zavjete.⁷

Dakle, pravna je novost u tome da uz »moniales«, kako ih je definiralo prijašnje pravo u kanonu 488, koje polažu svečane zavjete i vezane su uz monašku ustanovu, mogu postojati i druge monahinje koje u svojim konstitucijama ispunjavaju uvjete koje Crkva zahtijeva za monaški život, iako ne polažu svečane zavjete i premda nisu vezane uz jednu mušku ustanovu. Neki smatraju da bi bilo poželjno da Sv. Stolica izričito prihvati da kategorija redovnica, koje se nalaze pod nazivom »moniales«, ne iscrpljuje ženski monaški život, nego da uz njih postoje i druge monahinje ili »monachae«, koje su podložne samo propisima koji u općem pravu vrijede za monahe. Prema tome mišljenju to bi pridonijelo jasnoći, posebno u upravi onih ženskih monaških ustanova koje nisu vezane za tako zvane »prosjačke« Redove, kao što su benediktinke ili cistercitkinje.⁸

Korisno je, usput, spomenuti također da ni Kodeks iz 1917. godine, a ni novi Kodeks ne definiraju pojmove: »monasterium«, »canonici regulares« ili »monachus«. Preostaje, zato, komentatorima redovničkog prava da dadu tumačenje tih pojmova, oslanjajući se pri tome na zato određene norme u novom crkvenom pravu, tj. u kanonu 6 § 2 te kanonima 17,19. Što se tiče »Monasteria sui iuris« ili »Monasteria monialium«, oni bi trebali odrediti u vlastitim konstitucijama značenje spomenutih pojmova, a to bi onda trebala odobriti Sv. Stolica.⁹

5 G.J. VAN DEN BROECK, *Le droit canonique concernant les moniales*, Roma 1976, 11.

6 GAMBARI, n.d., 113.

7 C. FRIEDLANDER, n.d., 231.

8 C. FRIEDLANDER, n.m.

9 CAMBARI, n.d., 114.

Odnosi »monasteria monialium« prema muškoj grani istoga Reda

U definiciji samostojnih samostana redovnica spomenuo sam da se ne protivi naravi tih ustanova da budu ovisne o poglavarima muškog Reda, s kojim imaju istu karizmu i duhovnost.

U tom pitanju postoji razlika između Kodeksa iz 1917. i Kodeksa iz 1983. godine. I jedan i drugi Kodeks određuje da je opravdano da takva povezanost ostane, jer razlozi te povezanosti još uvijek vrijede.

Budući da ti Redovi imaju zajedničku karizmu i duhonost, muška grana Reda, teološki bolje pripremljena, može pridonijeti dobru ženskih samostana time što ih može zaštititi od doktrinalnog udaljavanja od karizme, te može čuvati kulturnu razinu tih samostana, koja je ugrožena usamljenošću i autonomijom. Isto tako, muška grana Reda može pridonijeti odgoju i duhovnom rastu redovnica, može dati dobre savjete prilikom osnivanja novih samostana i širenja Reda; može, ako je potrebno, pomoći u materijalnom i ekonomskom pogledu. Povijesno su muški Redovi pružali zaštitu i od razbojnika i luralica, koji su ugrožavali takve samostane redovnica.¹⁰

Međutim dok se i jedan i drugi Kodeks slažu u tome da »Monasteria monialium« ostanu u povezanosti s muškom granom Reda, oni se razlikuju u konkretnim odredbama. Kodeks iz 1917. sadržavao je za to određene pravne norme,¹¹ a novi Kodeks, dok smatra opravdanim takvo udruživanje, ne određuje kako bi to konkretno danas trebalo pravno izgledati, nego za konkretne pravne propise upućuje na konstitucije.¹²

Ova razlika između prijašnjega i novog Kodeksa, izgleda, ima svoje temelje u tome što prema novom Kodeksu svaki institut treba imati potrebnu autonomiju u upravi, a u tome su ženski samostani izjednačeni s muškima.

To znači da i danas jedan muški institut, bez apostolske dozvole, ne može imati vlasti ili posebnih prava nadzora i briga nad ženskim institutima.¹³

Svakako, novi Kodeks nije protiv takve povezanosti između muške i ženske grane Reda, ali želi da povezanost ostane u primjerenim granicama.¹⁴ Treba dodati da udruživanje muške grane Reda sa ženskom ima raznoliko stupnjevanje i ovisnost. Sv. Stolica pripada da prosudi o tom stupnjevanju i ovisnosti, a konstitucije će o njima donijeti potrebne odredbe.

Pravni odnosi između samostojnih samostana »monialium« i mjesnih biskupa

Razlika odredaba u prijašnjem i novom crkvenom pravu o pravnim odnosima između muške i ženske grane Reda kada su udruženi, susreće se i onda kada je riječ o pravnim odnosima između samostojnih samostana »monialium« i mjesnog biskupa.

¹⁰ ANDRES, n.d., 74.

¹¹ Kodeks iz godine 1917 (od sada: SK), kan. 500.

¹² Usp. NK kan. 614.

¹³ GAMBARI, n. d., 132-133.

¹⁴ N. d., 130.

Prema prijašnjem Kodeksu redovnički poglavar i mjesni biskup imali su nekako podjednaka prava nad tim samostojnim samostanima. Naprotiv, prema novom Kodeksu pravni su odnosi između samostojnih samostana »monialium« i mjesnog biskupa drugačiji. Kanon 615. novog Kodeksa određuje: u slučaju da samostojni samostani »monialium« nemaju drugoga višeg poglavara osim vlastitog kućnog, i kada nisu udruženi s muškim samostanom čiji bi viši poglavar imao konstitucijama određenu vlast nad tim samostanima – oni su podložni posebnoj brizi i nadzoru (»peculiari vigilantiae«) mjesnog biskupa. Traže se, dakle, dva uvjeta – kako misle tumači novoga Kodeksa – da biskup preuzme tu »posebnu brigu«: 1) da taj samostojni samostan nema drugoga višeg poglavara osim kućnog; 2) da taj samostojni samostan nije udružen s drugom muškom ustanovom posvećenog života, prema kanonu 614. Ako su ispunjena ova dva uvjeta, onda nema mjesta »peculiari vigilantiae« mjesnog biskupa, o kojoj govori kanon 615.¹⁵

Ovlaštenje, dakle, koje kanon 615. daje mjesnom biskupu, nije njegovo urođeno pravo, nego nadopunjujuće, to jest on se njime služi kada manjka nadležnost regularnog poglavara. Cilj je takvih ovlaštenja u tome, kako tvrdi tumač redovničkog prava, da se izbjegne »vrsta otočića«, koji su nezavisni u superlativnom značenju riječi.¹⁶ Zakonodavac smatra da nije dovoljan intervent Sv. Stolice koja je odobrila konstitucije, isto tako nije dovoljna redovita ovisnost o mjesnom ordinariju, niti njihova pripadnost jednom određenom Redu, pa ni same federacije tih samostana. Sv. Stolica pretpostavlja da sve to nije dovoljno da se izbjegnu mogući izolacionizmi i zastranjenja, i zato – ako nemaju redovničkog poglavara – određuje posebnu brigu mjesnog biskupa.¹⁷

Prema prijašnjem Kodeksu, osim predsjedanja izboru poglavarice i njezinog potvrđenja, biskup je imao pravo kanonskog pohoda kuća klauzurnih redovnica koje su bile pod njegovom jurisdikcijom ili pod jurisdikcijom Sv. Stolice.¹⁸ Biskup je mogao obaviti kanonsku vizitaciju i u samostanima koji su bili pod jurisdikcijom redovničkog poglavara muške grane Reda. Bila je potrebna biskpova suglasnost za otuđivanje dobara, a isto tako za polaganje novca u štedionice.¹⁹ Zajedno s pravom uvida u upravu dobara,²⁰ biskup je mogao kazniti ekonomu i upraviteljicu dobara u slučaju nemara, pa čak i ukloniti ekonomu s dužnosti.²¹ Biskup je imao pravo odrediti granice klauzure²² i on je davao oprost od privremenih zavjeta.²³

Novo je crkveno pravo otvorenije s točnijim odredbama u pogledu ovlaštenja mjesnog biskupa. I dalje ostaje pravo na kanonsku vizitaciju i na nadzor stege.²⁴

15 ANDRES, n.d., 74-75; GAMBARI, n.d., 134.

16 ANDRES, n.d., 74; C. FRIEDLANDER, n.d., 232.

17 ANDRES, n.d., 74.

18 Usp. SK kan. 512, 1.

19 Usp. SK kan. 533, 1.

20 SK kan. 535 § 1,1.

21 Usp. SK kan. 535 § 2.

22 Usp. SK kan. 597, 3.

23 Usp. SK kan. 647 § 1.

24 Usp. NK kan. 628 § 2,1.

Prema kanonu 637. mjesni biskup ima pravo nadgledati upravu dobara, ali se više ne govori o pravu da s dužnosti ukloni ekonomu, a ni o eventualnim kaznama za nemar u upravi dobara. Dozvola mjesnog biskupa potrebna je za otuđivanje dobara,²⁵ ali se ne traži njegova dozvola za polaganje novaca u banku. Biskupu pripada odluka za otpuštanje zavjetovane sestre, pošto je imao uvid u spise procesa koji mu moraju biti predani.²⁶ Po propisu prijašnjeg Kodeksa molbu za razrješenje zavjeta redovnica je trebalo slati na Sv. Stolicu.²⁷ Nadalje, novo pravo ne određuje da kod izbora dvojica svećenika moraju vršiti dužnost skrutatora, a isto tako ne govori o ispitu kandidatica prije oblačenja, odnosno zavjeta, kako je to bilo prije propisano.²⁸ Obrednik za polaganje zavjeta iz godine 1970. zahtjeva da biskup predsjedava polaganju zavjeta.

Što sam do sada rekao o pravima mjesnog biskupa odnosi se na »moniales«, na klauzurne redovnice. Postavlja se pitanje: da li su mjesnom biskupu, prema kanonu 615, podložni i »monasteria sui iuris monachorum«, tj. oni muški samostani koji, osim mjesnog poglavara, nemaju drugoga višeg poglavara.

Prema mišljenju kanonista, na prvi pogled izgleda da se kanon primijenjuje također takvim samostanima monaha. Na to mišljenje upućuje opće pravo Kodeksa, koje želi isključiti svaku nepotrebnu razliku između redovnika muškaraca i žena.²⁹ Ipak, iz konteksta se daje zaključiti da se kanon odnosi samo na ženske samostane. Prijašnje pravo i jurisprudencija Sv. Stolice uvijek stavljaju uvjet da se monasi uključe u monaške Kongregacije, ili da budu povezani s poglavarom koji je iznad mjesnog poglavara, kao što je Abbas Primas ili predstojnik neke monaške Kongregacije. Kanon 616 § 3 pretpostavlja da su samostojni samostani monaha i regularnih kanonika kao kuće »sui iuris« obuhvaćene generalnim kapitulom.³⁰

Narav nadzora mjesnog biskupa

Smatram da je potrebno malo dublje prodrijeti u samu narav ovlaštenja mjesnog biskupa nad samostojnim samostanima »monialium«, ako nisu pod jurisdikcijom muške ustanove.

Neki tvrde da kanone treba striktno primijeniti. Primjerice, da biskup ne bi trebao dirati u život samostana, osim kad obavlja kanonsku vizitaciju.³¹ Ja smatram da je restriktivna primjena pravnih propisa o kojima se govori u kanonima. Mislim da u tumačenju kanona treba svratiti pažnju na riječi kanona 615: »peculiari vigilantiae episcopi«, te na razloge zbog kojih se biskupu, kad nema redovničkog poglavara, povjerava taj nadzor. A razlozi su oni isti zbog kojih Crkva odobrava da takva vrsta redovnica bude podložna poglavaru muškog instituta, o kojim sam ustanovama već govorio.

25 Usp. NK kan. 638 § 4.

26 Usp. NK kan. 699 § 2.

27 Usp. SK kan. 652 § 2.

28 Usp. SK kan. 552.

29 Usp. NK kan. 106.

30 Usp. GAMBARI, n.d., 135.

31 Usp. C. FRIEDLANDER, n.d., 232.

Kad se sve to uzme u obzir, zaključujem da zakonodavac želi da biskupov nadzor bude stvarna pastoralna skrb za ovu vrstu redovnica. Pastoralna skrb zahtijeva da se mjesni biskup posebno brine da poglavari unutar samostana postupaju u upravi po propisima općeg i vlastitog prava, da se ne udalje od karizme, da odgoj bude sistematski, te da se ne zanemari permanentno obrazovanje. U tom smislu biskupova se briga može usporediti sa zauzetošću jednog provincijala za samostane svoje provincije. Bez takve konkretne biskupove skrbi ne bi se zadovoljilo željama zakonodavca, koji takav nadzor povjerava biskupima u slučaju da samostani »monialium« nemaju nad sobom višeg poglavara iz muške grane Reda.

Oslanjajući se na navedene razloge smatram da »*peculiaris vigilantia*« mjesnog biskupa mora obuhvaćati određenu programiranu prisutnost, ako nema redovničkog poglavara, koji vodi upravu dotičnog samostana svojim savjetima za ispravno upravljanje samostanom i za provođenje života prema karizmi. A posebno se zauzima za sistematsku formaciju, kao i za permanentno obrazovanje sestara. Bez brige za to kanonska bi vizitacija, kao i nadzor u upravi mjesnog biskupa, postala puka formalnost, a to bi bilo na štetu ne samo pojedinih samostana nego i cijele Crkve.

Razumljivo je da je mjesni biskup redovito opterećen upravom svoje biskupije, i briga za biskupiju može sprečavati takav specifičan rad s klauzurnim redovnicama. U slučajevima preopterećenosti, po crkvenom pravu postoji mogućnost da skrb za klauzurne redovnice povjeri vikaru za redovništvo ili drugim iskusnim svećenicima.

Federacije

U novom crkvenom pravu ima još jedna novost koja se odnosi na upravu samostojnih samostana klauzurnih redovnica, a to su **federacije**. Za razliku od prijašnjeg Kodeksa, kanon 582. novoga crkvenog Zakonika spominje mogućnost udruživanja raznovrsnih oblika: fuzije, unije, konfederacije, federacije. Konon doduše ne daje definiciju ni jednoga od tih oblika udruživanja, ali pretpostavlja da su im poznati izvori i jurisprudencija Crkve.³²

Kad je riječ o »*monasteria monialium*«, glavni izbor koji govori o njihovim federacijama jest konstitucija »*Sponsa Crhisti*«, od 23. studenoga 1950. godine. Članak VIII, § 5 te konstitucije poziva klauzurne redovnice na udruživanje u federacije. Taj je poziv ponovljen u dekretu PC 22, a glasi ovako: »Ustanove i samostojni samostani neka prema prilikama i uz odobrenje Sv. Stolice promiču: uzajamne saveze – ako na neki način pripadaju istoj obitelji, unije – ako imaju gotovo jednake konstitucije i običaje, te rade u istom duhu, napose ako se bave istom djelatnošću«.

Treba napomenuti da ovim poticajima Crkva ne želi dokinuti autonomiju pojedinih samostojnih samostana, iako pretpostavlja mogućnost da u nekim slučajevima može doći do nekog smanjivanja autonomije pojedinih samostana.

32 Usp. GAMBARI, n.d., 45.

Smatram da je ovaj poticaj udruživanja u federacije vrlo velika i neiskorištena mogućnost koju Crkva pruža samostojnim samostanima, posebno klauzurnim, da izbjegnu opasnost izolacije, da jedni druge obogate razmjenom osoba, međusobnim dijalogom i tomu slično.

Da je uistinu tako, dovoljno je uzeti u obzir dokumente na kojima se temelji kanon 582. i statut, što je Sv. Stolica dodala spomenutoj konstituciji »Sponsa Crhisti«. U tom statutu, koji nosi naziv »Inter praeclara«³³, opisan je oblik udruživanja u federacije samostojnih samostana klauzurnih redovnica. Statuti predviđaju predstojnicu federacije, koja može imati dvije, ili najviše četiri savjetnice. Pravni položaj predstojnice federacije nije jednak položaju generalne poglavarice. Članovi federacije su predstojnice pojedinih samostana i po jedna delegatica iz svakog samostana, koju bira kapitul samostana.

Federacija može biti uspostavljena samo od Sv. Stolice. Predstojnici federacije je dopušteno imati kontakte sa Sv. Stolicom, da je periodično obavijesti o radu federacije. Svaka federacija može imati i tajnicu, a svakoj se federaciji dodjeljuje asistent, koji je redovito član istoga muškog Reda. Dužnost je asistenta povezivati jedan samostan s drugim, ali on ne ulazi u pitanja uprave pojedinih samostana. Isto tako, asistent je dužan pružati pomoć redovničkom poglavarstvu, odnosno biskupu, u vođenju ovih federacija. Asistent je također ovlašten da izvješćuje Sv. Stolicu o stanju života i djelovanja federacije.³⁴

Ovaj potanki opis uređenja federacije pokazuje da je to vrsta ustanove koja je slična muškim udruženjima, iako u pravnom pogledu nemaju po sebi hijerarhiziranu upravu kao monaške kongregacije, koje imaju i generalni kapitul. Svrha je federacije ponajviše u međusobnom pomaganju, u dijalogu među samostanima klauzurnih redovnica te u međusobnom duhovnom obogaćivanju, ali ostavlja praktički netaknuto pravno uređenje samostana, kako je to određeno u općem pravu ili u konstitucijama samostojnih samostana. Ali ne isključuje mogućnost dublje pravne povezanosti. Uvjeren sam da poticaj Sv. Stolice na udruživanje u federacije zaslužuje veliku pažnju osobito zato što takve samostojne samostane štiti pred opasnošću usamljenosti. Danas je općenito prihvaćeno, da je jedan od pozitivnih plodova II. vatikanskog sabora upravo izlazak redovnika i redovnica iz samovanja i iz uvjerenja vlastite dovoljnosti. Zašto ne bi federacije klauzurnih redovnica tome pridonijele?

Prije koncila svaki red i svaka družba bili su nekako sami sebi dovoljni kao neke »antievideoske kaste« – piše dominikanac Tillard. Kroz sastanke na raznim razinama redovništvo se danas ne samo potpomaže u apostolatu, nego nastoji zajednički otkrivati putove u skladu s Božjim planovima i u skladu s potrebama opće i mjesne Crkve, kojoj žele služiti. Sve to doprinosi proširivanju horizonata, a osobito stvara među redovničkim zajednicama odnose solidarnosti i prijateljstva.³⁵

Smatram, dakle, da su federacije samostana klauzurnih redovnica istog Reda usmjerene na to da donesu iste plodne rezultate. Budući da sama Sv. Stolica

³³ *Inter praeclara*, XVIII-XXV.

³⁴ Usp. GAMBARI, n.d., 120-126.

³⁵ J.M.R. TILLARD, *Vent anni di grazia o di disgrazia?*, u AA.VV., *La vita consacrata a vent anni dal Concilio*, a cura di L. Guccini, Bologna 1986, 33-34.

potiče na federacije, ne vidim razloga zbog kojeg bi one ugrožavale autonomiju pojedinih samostana ili čak bile štetne za život pojedinih samostojnih samostana klauzurnih redovnica. Poznato je da već postoji priličan broj federacija klauzurnih sestara u svijetu. Kod nas, ako se ne varam, samo su benediktinke udružene u federaciju. Ako neki misle da su klauzurne sestre previše pod vlašću muškaraca i zbog toga diskriminirane,³⁶ onda su federacije put da se toga tutorstva oslobode.

Zakon klauzure

Samostojni samostani »monialium« obilježeni su posebnom strukturom koja se zove »klauzura«. Taj zakon doduše nije nov, ali između staroga i novog Kodeksa postoji znatna razlika.

Kodeks iz 1917. godine govori o klauzuri u više kanona (od 597-604). Novi Kodeks iznosi propise o klauzuri u jednom kanonu, koji ima četiri paragrafa. To je kanon 667. Prijašnji je Kodeks razlikovao dvostruki oblik klauzure: običnu i papinsku klauzuru. Papinsku su klauzuru redovito obdržavali Redovi sa svećanim zavjetima, a ostali su imali običnu klauzuru. Za kršenje papinske klauzure bila je određena kazna »iure communi«.³⁸ U shemi novoga Kodeksa iz 1977. nije bilo govora o papinskoj klauzuri. Međutim, taj je oblik klauzure uveden u tekst novoga crkvenog Zakonika na zahtjev određenog broja klauzurnih samostana.³⁹ U shemi iz 1977. govori se o klauzuri, ali se općenito zahtijeva da klauzura obuhvati barem dijelove u kojima stanuju redovnici, odnosno redovnice, a da zakon klauzure bude strožiji za kontemplativne samostane. Novi Kodeks ovim oblicima klauzure dodaje još jedan oblik klauzure i naziva ga papinskom klauzurom. Taj je oblik klauzure određen za samostane redovnica koje se potpuno i jedino posvećuju kontemplativnom životu.

Uz nabrojene vrste klauzure od godine 1973. postoji još jedna vrsta klauzure koja se zove »konstitucionalna«, tj. klauzura koja je određena u konstitucijama i odredbama Sv. Stolice. Oblik »konstitucionalne« klauzure mogu dobiti ili su već dobile redovnice koje su usmjerene na kontemplativni život, ali vrše neku vrstu apostolata. Primjerice, takvu su klauzuru godine 1980. dobile monahinje federacije Presv. Srca Marijina.⁴⁰ Budući da u novom Kodeksu nema konkretnih odrednica za papinsku klauzuru, ostaju na snazi propisi za tu vrstu klauzure koji su sadržani u papinskoj konstituciji »Venite seorsum«, od 15. kolovoza 1967. god.

Treba pripomenuti da se razlike između prijašnjeg i novog Kodeksa, u odnosu na propise o papinskoj klauzuri, nalaze i u tome što ti propisi ne moraju biti jednaki za sve klauzurne redovnice, kako je određivao prijašnji Kodeks. To se

36 Usp. C. FRIEDLANDER, n.d., 234; ELEANE DE MONTEBELLO, *La femme et la vie religieuse dans la Code*, u *Vie consacrée*, 1983, 180-185.

37 E. DE MONTEBELLO, u *Vie consacrée*, 1983, 182-185; zanimljive polemike i podaci o klauzuri.

38 T. SCHAEFER, *De religiosis*, Roma 1940, 720.

39 C. FRIEDLANDER, n.d., 234.

40 Usp. n.m.

razabire iz privatnog odgovora Komisije za reviziju Kodeksa. Dakle, i papinska klauzura može biti »konstitucionalna«, tj. onakva kako je definiraju vlastite konstitucije.⁴¹ Još dodajmo da je i s papinskom klauzuru moguće uskladiti izvjesno apostolsko zračenje zajednica koje se posvećuju potpuno i samo kontemplativnom životu. Tako grupe vjernika mogu sudjelovati u liturgijskim slavljinama ili u nekim drugim vježbama duhovnog života klauzurnih redovnica, ali ostaju izvan klauzure.⁴²

U vezi s klauzuru još želimo navesti razloge njezine potrebe o kojima govori kanon 607 § 3. Taj kanon ističe potrebu izvjesne odijeljenosti od svijeta. Kanoni pak 683 § 1 i kanon 673 govore o klauzuri kao potrebnom ozračju koje pogoduje sabranosti i kontemplaciji. Pismo »*Ecclesiae sanctae*« upozorava i na asketsku dimenziju klauzure.⁴³ Ne treba zaboraviti, na kraju, da je povijesno klauzura bila uvedena kao zaštita djevičanskog života.⁴⁴

Ulazak i izlazak iz klauzure

I što se tiče ulaska u klauzuru i izlaska iz nje, također postoje razlike između prijašnjega i novog Kodeksa. Po starom je Kodeksu vrijedio opći propis da nitko ne može ulaziti u papinsku klauzuru klauzurnih redovnica bez dozvole Sv. Stolice.⁴⁵ Iznimno su u klauzuru mogli ući, samo u određenim slučajevima, biskup kao vizitator i njegov pratilac, ispovjednik za bolesne sestre, predsjednik države sa suprugom i pratinjom, kardinali, liječnici i radnici uz opće odobrenje mjesnog ordinarija. Isto je opće pravilo vrijedilo i za izlazak klauzurnih redovnica iz papinske klauzure; one nisu mogle izlaziti, općenito govoreći, bez dozvole Sv. Stolice.⁴⁶

Prema novom Kodeksu crkvenog prava ulazak i izlazak iz papinske klauzure regulirali su 4. paragrafom kanona 667. Za ulazak i izlazak iz klauzure sada su dana veća ovlaštenja mjesnom biskupu, i to u dvostrukom obliku. On sam može ući u klauzuru kada za to postoji opravdani razlog. Kada se radi o samostojnim samostanima, o kojima govori kanon 615, mjesni biskup može ući u klauzuru bez suglasnosti poglavarice samostana. Međutim, ako biskup uvodi u klauzuru druge osobe, kao i za izlazak redovnica iz klauzure, potrebna su tri uvjeta: 1) »*causa gravis*«; 2) suglasnost poglavarice; 3) ograničeno vrijeme izbjivanja ili boravka izvan klauzure; ovaj treći razlog stavljen je zato da bi se izbjegle zloupotrebe i da se naglasi da je klauzura ozbiljna stvar.⁴⁷ Dakle, razlika između starih i

41 Usp. GAMBARI, n.d., 291. bilješke 60 i 63.

42 Usp. *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*, Zagreb, KS (Dokumenti 53), 1979, 25. Usp. razne govore Ivana Pavla II: govor u katedrali Guadalajari (Mexico 30.I.1979.); kontemplativnim redovnicama u Rimu (mjeseca svibnja 1985); u Karmelu u Kinshasi (3. svibnja 1980); u samostanu Utjelovljenja u Avili (1. studenoga 1982).

43 Usp. pismo Pavla VI. *Ecclesiae sanctae* II, 3.

44 Usp. C. FRIEDLANDER, n.d., 236.

45 Usp. SK kan. 600.

46 Usp. SK kan. 601.

47 Usp. GAMBARI, n.d., 292.

novih propisa o klauzuri je u tome što je po prijašnjem pravu mogao ući u klauzuru, po općem pravu, i redovnički poglavar, i to pod istim uvjetima kao i mjesni ordinarij. Novi Kodeks to više ne spominje. Njegov ulazak u klauzuru, kao i njegova jurisdikcija, moraju biti određeni u vlastitom pravu, to jest konstitucijama redovnica.

Permanentno obrazovanje klauzurnih redovnica

Tumači vlastitog prava klauzurnih redovnica postavljaju pitanje: da li se permanentno obrazovanje može smatrati »*gravis causa*«, koja opravdava izlazak iz klauzure redovnica vezanih papinskom klauzuruom? Na to pitanje neki odgovaraju potvrdno, a svoje mišljenje zasnivaju na kanonima 659-661 novoga Kodeksa, koji govore o važnosti i obvezi sistematskog i permanentnog obrazovanja za sve redovnike. Prema propisima Kodeksa iz godine 1917. takva je formacija bila obvezna za kleričke redove. Uz propise spomenutih kanona kao potvrdu svoga mišljenja tumači navode i papinsku konstituciju **Venite seorsum**, koja kaže da su radi formacije članova mogući sastanci klauzurnih redovnica raznih samostana. Ali najviše se naglašava propis kanona 661., koji određuje da formacija treba trajati kroz cijeli život i koji obvezuje poglavare da pronadu vrijeme i sredstva, kako bi se takva formacija ostvarila.⁴⁸ Da se istakne važnost sastanaka redovnica, navode se i psihološki razlozi: sastanci puno više pridonose razvoju osobe i njenom sazrijevanju nego izolirano poučavanje ili naobrazba po dopisnoj teologiji, i tome slično.⁴⁹

Općenito govoreći, mislim da su razlozi uvjerljivi prema kojima treba smatrati da je formacija »*causa gravis*«, koja opravdava sudjelovanje na tečajevima za formaciju i permanentno obrazovanje. Ipak, budući da se radi o specifičnoj formaciji za kontemplativni život, tečajeve za klauzurne redovnice trebalo bi organizirati na razini federacije, ako postoje, ili na razini samo kontemplativnih redovnica. Ako nema federacije, bilo bi potrebno da o tome povedu brigu mjesni biskupi u čijim biskupijama žive kaluzurne redovnice, ili eventualno poglavari muških redova, ako je njima povjerena briga za klauzurne redovnice. Svakako, trebali bi pronaći odgovarajući oblik sastanaka koji s jedne strane vode brigu da se ne razvodni zakon klauzure, a s druge strane da se omogućiti sistematsko i permanentno obrazovanje, koje bi klauzurnim redovnicama pomoglo da što bogatije žive, svoju prisutnost u Crkvi.

Neka pojedina pitanja

Propisi o mirazu

Po novom pravu miraz se ne zahtijeva. Zato nije potrebno tražiti oprost mjesnog biskupa.

48 Usp. S. REDINA, *La formazione dei religiosi*, u AA. VV., *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1984, 108-130; A. MONTAN, *Gli Istituti di vita consacrata*, u *Il Codice del Vaticano II e la vita consacrata*, Bologna 1986, 178.

49 Usp. C. FRIEDLANDER, n.d., 235-236.

»Svečani zavjeti«

Treba podcrtati da novi Kodeks ne ukida svečane zavjete, kako se negdje tvrdilo. Dapače, Kodeks čini svaki doživotni zavjet »svečanim« prema kanonu 1088. i razlikuje pravne efekte zavjeta siromaštva prema naravi svakog instituta. Tako izbjegava podjelu redovnika na dvije klase, po čemu bi neki bili više posvećeni nego drugi, a prijašnji je Kodeks ponekad davao takav dojam.⁵⁰

Ovlaštenje nadležnog poglavara

Neka ovlaštenja, koja su prije bila u nadležnosti mjesnog ordinarija, sada su povjerena »nadležnom poglavaru«. Na primjer: kanon 668 § 2 određuje da se za izmjenu oporuke traži dozvola »mjerodavnog poglavara«, a kanon 765. određuje da dozvolu za propovijedanje redovnicama u njihovoj crkvi ili bogomolji daje »mjerodavni poglavar«. Ali tko je taj »kompetentan poglavar«, to treba odrediti vlastito pravo, to jest konstitucije.

Polog novca (u banci)

U novom se pravu ne traži ovlaštenje biskupa za polog novca u banku. O tome govori kanon 638.

Ponovno primanje u Red

Po novom pravu poglavarice samostojnih samostana imaju pravo ponovno primiti u Red, uz pristanak svoga savjeta, osobu koja je zakonito napustila Red poslije novicijata ili privremenih i doživotnih zavjeta; ona nije dužna ponoviti novicijat. O tome govori kanon 690. Isto tako za prijelaz iz jednog samostojnog samostana u drugi, u okviru istoga instituta, federacije ili konfederacije, ne zahtijeva se dopuštanje Sv. Stolice. Prema kanonu 684 § 3 to vrijedi za redovnice s privremenim i vječnim zavjetima.

Redoviti ispovjednik

Kodeks ne govori o raznovrsnim ispovjednicima. Propisuje imenovanje redovitog ispovjednika za klauzurne redovnice. Redovitog ispovjednika imenuje mjesni biskup, jednog ili više njih, pošto se savjetovao sa zajednicom. Ali redovnice nisu dužne ispovijedati se kod toga redovitog ispovjednika. Mogu se ispovijedati kod svakog ovlaštenog svećenika u biskupiji (kanon 603 § 3). Za imenovanje redovitog ispovjednika ne spominju se više riječi: »cum praesentatione superioris regularis«. Mjesni biskup prije imenovanja redovitog ispovjednika treba se posavjetovati sa zajednicom. Razmjena mišljenja ipak ne daje zajednici pravo predlaganja »sensu proprio«. I zato, ako bi biskup imenovao ispovjednika bez konzultacije sa zajednicom, postupao bi »illicite sed non invalide«.⁵¹

⁵⁰ Usp. n.d. 237-238.

⁵¹ Usp. ANDRES, n.d., 132

Duhovnik

Novi Kodeks posvećuje nekoliko kanona duhovniku i kapelanima; to su kanoni 564-572. Pripada mjesnom biskupu da imenuje duhovnika, osim ako posebno pravo ne određuje drukčije (kanon 565). Prijašnji je Kodeks to pravo davao regulrnim poglavarima za tako zvane »exemptae« tj. izuzete klauzurne redovnice. Novi Kodeks također zahtijeva da bude konzultiran poglavar, kji ima pravo predlagati duhovnika ii kapelana, pošto je saslušao zajednicu (kanoni 567 § 1). Drugim riječima, to znači da je pravo predlaganja od sada priznato svim zajednicama. Svakako, vlastito pravo ili konstitucije trebaju odrediti tko je taj »mjerodavni poglavar« kojega treba konzultirati.

Zaključne misli

Zaključujući ovaj prikaz smatram potrebnim da još jednom istaknem da Crkva u novom zakonodavstvu za klauzurne redovnice – iako je u mnogočemu uzela u obzir načelo veće autonomije u upravi – ipak ne slijedi u svoj svojoj logici kanone koji ističu tu autonomiju, a to su kanoni 586 i 593.⁵² Neki misle da tu ima i diskriminacije.⁵³ Osobno mislim da se ne radi o diskriminaciji, nego o pastoralnoj razboritosti Crkve.

Netko je samostojne samostane klauzurnih redovnica usporedio s otočićima velikog arhipelaga.⁵⁴ Nadovezujući se na tu usporedbu dodajem: Ako otočićima ne bi dolazila raznovrsna pomoć s kopna, oni bi mogli izgubiti na svom čaru i pored sve svoje ljepote. Mislim da je nešto slično moglo zadesiti i samostojne samostane klauzurnih redovnica kad se Crkva u svom zakonodavstvu – ukoliko se na njih odnosi – ne bi bila pobrinula sve tako odrediti, da bude u stanju pružiti im onu pomoć koja im je potrebna da bolje ostvare svoju plodonosnu prisutnst u Crkvi.

Iako je Crkva zadržala veći nadzor nad njima preko regularnih poglavara ili mjesnog biskupa, ona je to učinila za bogatije življenje kontemplativnog života u tim samostanima. Ne preostaje mi drugo nego poželjeti da naša domaća Crkva, posebno preko svojih pastira i svećenika, pruži klauzurnim redovnicama svu potrebnu brigu kako bi one donijele stostruki plod za dobro opće i mjesne Crkve.

52 V. NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve*, Zagreb, 1985, 200-203.

53 Usp. C. FRIEDLANDER, n.d., 239.

54 Usp. ANDRES, n.d., 71.

REDOVNIČKE USTANOVE BISKUPIJSKOG PRAVA

Za redovničke ustanove biskupijskog prava (od sada: BP) općenito vrijede svi propisi crkvenog prava koji se odnose na redovničke ustanove – osim ako je izričito rečeno drukčije. Zato i ova studija obuhvaća samo ona pitanja ustanova BP u kojima one imaju nešto vlastito i što nije zajedničko s ostalim ustanovama. A to vlastito uglavnom određuje njihov odnos prema biskupima i Kongregaciji za ustanove posvećenog života.

Taj odnos prema biskupu i u prijašnjem Kodeksu (od sada: SK) nije bio točno i jasno određen. Pa su rješenja raznih pitanja ovisila o tumačenjima pojedinih kanonista. Sada, u novom je Kodeksu još manje određen. A glavni je razlog taj što je sada, kao i u ustanovama papinskog prava, mnogo toga preneseno u »vlastito pravo«. Može se reći da su općenito ustanove biskupijskog prava u novom Kodeksu znatno približene ustanovama papinskog prava. To je ponajviše zbog toga što je jednima i drugima dana veća samostalnost (usp. kan. 586).

Da razlika između prijašnjega i sadašnjeg prava bude jasnija, ukratko ću iznijeti pojam ustanove BP u prijašnjem Kodeksu iz god. 1917.

Prijašnji Kodeks u kanonu 488, br. 3 kaže: »Družba BP je ona redovnička družba koju je biskup osnovao a još nije dobila od Sv. Stolice dekret priznanja ('decretum laudis')«. Pravno stanje tih družbi točnije određuje SK u kan. 492 § 1: »Biskupi, a ne kapitularni vikar, mogu osnivati redovničke družbe. Ali neka ih ne osnivaju i neka ne dopuštaju da se osnivaju a da nije traženo mišljenje Apostolske Stolice«. ¹ Paragraf drugi istoga kanona dalje opisuje pravni položaj takvih družbi: kad je biskup primio mišljenje Sv. Stolice, on osniva družbu, ali takva družba ostaje biskupijskog prava dok ne dobije dekret pohvale od Sv. Stolice. Družbu koju je biskup osnovao ostaje biskupijskog prava i onda kada se proširi na više biskupija. – Nadalje, što se tiče odnosa prema biskupu, SK u drugom paragrafu kanona 492 kaže: da je takva družba potpuno podložna – »Plane subiecta« – jurisdikciji ordinarija po propisu prava.

Ova tako općenita odredba da je družba »potpuno podložna«, stavljala je ustanovu u BP u potpunu ovisnost o biskupu. Kanonisti su pomoću općih pravnih

¹ Za osnivanje redovničkih ustanova prije 13. stoljeća nije se tražila crkvena potvrda. Nakon 16. st. osnovano je više novih ustanova samo dozvolom biskupa. Leon XIII. konstitucijom »Conditiae a Christo« od 8. prosinca 1900. određuje da je za osnivanje družbi nadležan biskup. Biskup ispituje i potvrđuje Konstitucije nove družbe. Tako osnovane družbe nisu mogle biti ukinute bez teških razloga i bez dozvole ordinarija mjesta. Zatim je Pijo X. pismom motu proprio »Dei providentis« od 16. srpnja 1906. odredio da biskup na svom području može osnivati družbe, ali prije mora pitati mišljenje Sv. Stolice. Usp. *Acta S. Sedis* 39 (1906) 344-346. Ali biskupima nije dopušteno ukinuti redovničke družbe. To je stavljeno u prijašnji Kodeks, kan. 493. Usp. T. SCHAEFER, *De religiosis*, Roma, 1947, 19 sl.

pravnih načela na razne načine tumačili tu »potpunu podložnost«. Većina misli da se to ne smije tako shvatiti kao da je biskup vrhovni poglavar ili da i sam generalni kapitul potpuno i u svemu ovisi o ordinariju.² To bi, naime, bilo i protiv same naravi družbe; jer redovnička družba, pa makar bila biskupijskog prava, pravna je i moralna osoba. Zbog toga ona posjeduje svoj vlastiti unutarnji život, svoj unutarnji prostor djelovanja te ima vlastitu upravu.³ U traženju prikladnih stavova kanonisti su prema tome zaključivali da su biskupi »izvanjski« poglavari takvih družbi, a ne unutarnji i da je njihova vlast »izvanjska«.⁴ Ali je ostalo nejasno koje su granice te »izvanjske« vlasti.

Opći propisi novoga prava

Propisi novoga Zakonika koji se odnose na ustanove BP ponajviše se temelje na novim smjernicama II. vatikanskog sabora, zatim na raznim dokumentima koje je Sv. Stolica objavila poslije koncila,⁵ a djelomično su prihvaćeni propisi prijašnjeg Kodeksa.

Kodeks najprije u kan. 605. donosi opći propis koji se odnosi na osnivanje ustanova posvećenog života. Kanon kaže: »Pridržano je Apostolskoj Stolici da jedino ona odobrava nove oblike posvećenog života. A dijecezanski biskupi neka nastoje raspoznavati nove darove posvećenoga života koje Duh Sveti povjerava Crkvi i neka pomažu začetnicima da svoje naume što bolje izraze i zaštite prikladnim statutima, služeći se ponajviše općim propisima koji se nalaze u ovom dijelu«. Dakle, što se biskupa tiče, kanon ga potiče da u razboritosti pokaže smisao i osjetljivost za nove pothvate i da ih objektivno prosuđuje. Biskup će pružiti i potrebnu pomoć začetniku pothvata da dođe do što jasnijeg uvida u namjere, duh i djelovanje inicijative.⁶ Sve to traži nešto vremena.⁷

Prvi opći pojam ustanove BP nalazi se u kan. 589 koji kaže: »Ona je ustanova biskupijskog prava koju je osnovao dijecezanski biskup, a nije dobila od Apostolske Stolice odluku o odobrenju«. Zakonik ne spominje »decretum laudis« o kojem govori SK. Ovdje je biskup spomenut kao osnivač ustanove, ali kanon ne kaže da je on jedini osnivač, da samo on može osnivati redovničke ustanove. Jer se pretpostavlja da ih svakako može osnivati Apostolska Stolica. To je još jasnije izraženo u kan. 579. koji daje biskupu vlast da osniva ustanove

2 Usp. SCHAEFER, *De religiosis*, 117.

3 Usp. SCHAEFER, n.d., S. GOYENECHE, *Quaestiones canonicae de iure religiosorum*, I, Neapoli 1954, 95 sl.

4 I prema propisima prijašnjeg Kodeksa vlast mjesnog biskupa nije formalno unutarnja vlast u ženskim družbama i zato u crkvenom pravu ordinarij nije nazvan višim poglavarom družbe. Schaefer (n.d. 169) misli da je biskup poglavar u nekom višem smislu (est eminenter talis), ali u granicama prava; osim toga on po pravu koje njemu pripada (iure proprio et ordinario) nadzire upotrebu unutarnje vlasti i ispravlja njezine zloupotrebe. On može biti smatran izvanjskim poglavarom. Neki misle da »potpuna podložnost« ne znači da je unutarnja i izvanjska uprava sva u rukama ordinarija mjesta, nego se uglavnom odnosi na izvanjsku podložnost; usp. M. CONTE A CORONATA, *Institutiones iuris canonici*, I, (Torino) 1950, 614.

5 Usp. H. BORAK, *Crkva redovnicima. Dokumenti o redovništvu od koncila do danas*, Zagreb 1974.

6 Usp. kan. 578; sadržaj je kanona uzet iz LG 45.

7 Usp. E. GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, Milano 1986, 104.

posvećenog života. »Dijecezanski biskupi mogu – svaki na svom području – službenom odlukom osnivati ustanove posvećenoga života, ali prije treba tražiti mišljenje Apostolske Stolice«. Ovlaštenje koje se ovdje daje dijecezanskom biskupu općenito je i odnosi se na sve ustanove posvećenog života. Prije nego pristupi osnivanju jedne ustanove, biskup mora tražiti mišljenje Sv. Stolice. Iz samih se riječi kanona zaključuje da je to uvjet o kojem ovisi valjanost osnivanja.⁸

Kad je ustanova kanonski, tj. po propisima prava osnovana, ona je time postala i pravna osoba.⁹ Sam čin osnivanja ustanove biskup izvrši i formalnim dekretom, u kojem određuje ime ustanove, njezinu narav i svrhu. Time je ustanovi priznata sposobnost da članovi vodi k savršenstvu ljubavi (»perfectae caritatis«). U isto vrijeme – dok osniva ustanovu – on drugim dekretom potvrđuje i njezine prve Konstitucije prema propisu kanona 117.¹⁰ Konstitucije se danas – u početku – obično potvrđuju na neko vrijeme, ali ustanova se ne osniva na neko vrijeme, na nekoliko godina, nego za trajno. Zato i tu potvrdu mora prethoditi neko vrijeme njezinog života i djelovanja, da se dobije jamstvo trajnosti. Činom osnivanja nova ustanova postiže svoje pravno mjesto u Crkvi, svoju ulogu i svoj autoritet.

Za tu novu ustanovu, koja je, dakle, biskupijskog prava, vrijedi propis kanona 578 koji određuje: »Svi neka vjerno čuvaju duh i nakane osnivača, koje je nadležna crkvena vlast potvrdila, a odnose se na narav, svrhu, duh i značaj ustanove i zdrave njezine predaje, što sve sačinjava baštinu same ustanove.« Svaka ustanova i svi njezini članovi moraju biti vjerni u obdržavanju naravi, svrhe, duha i značaja ustanove, tj. moraju čuvati identitet svoje ustanove; to je razlog postojanja družbe i njezinog poslanja u Crkvi. Treba, dakle, čuvati i gajiti one konkretne načine kako se u ustanovi slijedi Kristov život, što su pojedini članovi dužni pokazati vjernicima i nevjernicima (usp. LG 46). Kanon spominje i »zdrave predaje«. To je posebno važno zato što tijekom vremena u svakoj družbi nastaju neke karakteristike družbe, npr. da ustanova koja u početku nije bila klerička nakon nekog vremena postane klerička, i takve predaje postanu znakom identiteta. Među predaje mogu biti uključeni i značajniji običaji. Pod »duhom« ustanove razumije se stav redovnika u odnosu na Boga i na ostale članove, te uopće kakvo je njihovo duhovno i moralno raspoloženje. »Duh« može značiti i duhovnost koja nadahnjuje i pokreće način kojim se ide k Bogu i vodi članove k Bogu.¹¹ Crkva takvu duhovnu baštinu priznaje i tumači, ali ne mijenja; u kanonu 587. Crkva zahtijeva da ona bude izražena u Konstitucijama. Ova sloboda koja je data ustanovama da same određuju svoje »vlastito pravo« – a ujedno i širina te otvorenost općeg prava – trebaju služiti ustanovi da ostane vjerna svojoj duhovnoj baštini. Ostali crkveni dokumenti nakon II. vatikanskog sabora to izričito naglašavaju.¹²

8 Biskup tom zgodom obavijesti Kongregaciju za ustanove posvećenog života da nova zajednica posjeduje uvjete da se budućnost razvije, sposobna je odgajati svoje članove i praksom je pokazala obdržavanje evanđeoskih savjeta. Sv. Stolica daje »nihil obstat« za osnivanje te ujedno daje ovlaštenja i upute kojih se treba držati kod osnivanja. Usp. G. ESCUDERO, *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1973, 28 sl.

9 O pravnim osobama u Crkvi govore kan. 113-118. Usp. V. BLAŽEVIĆ, *Pravne osobe u Katoličkoj crkvi i pravni subjektivitet tih osoba u pravu SFRJ*, u *Nova et vetera* 37 (1987) 211-220.

10 Kan. 117: »Nijedna sveukupnost osoba ili stvari koja želi steći pravnu osobnost ne može je steći ako joj nadležna vlast nije potvrdila statute«.

11 Usp. GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, 36.

12 Neki misle da se baština sastoji u sljedećim vrednotama: glavna svrha i posebne svrhe, glavne apostolske djelatnosti, duh koji oživljuje djelovanje, glavna namjera utemeljitelja i zdrave predaje.

Ustanove biskupijskog prava i crkvena hijerarhija

Prvi i u nekom smislu osnovni odnos ustanova BP prema crkvenoj hijerarhiji određuje u kanonu 590., koji kaže: »Ustanove posvećenog života, budući da su na osobiti način predane službi Božjoj i cijeloj Crkvi, u posebnom su smislu podložni njezinoj vrhovnoj vlasti«. Taj propis vrijedi za sve ustanove; i ustanove BP na poseban su način podložne papi.¹³ Papa je njihov prvi poglavar i njemu se snagom svojih zavjeta moraju pokoravati. On je iznad svih unutarnjih poglavara i kapitula. Služeći se svojom vrhovnom vlašću nad svom Crkvom i s obzirom na opću korist vjernika i pojedinih ustanova »on može ustanove posvećenog života izuzeti od upravne vlasti mjesnih ordinarija i podvrgnuti samomu sebi ili kojoj drugoj crkvenoj vlasti« (kan. 591).¹⁴ To bez sumnje vrijedi i za ustanove BP. Papina bi vlast mogla doći do izražaja i u davanju »izuzetnosti« u smislu kanona 76. U tom bi slučaju ustanove BP postale ustanove papinskog prava.

Ali osobito je važan propis kanona 586, koji sadržajno ima dva dijela: u prvom dijelu govori o pravima pojedinih ustanova, a u drugom dijelu o vlasti mjesnog biskupa u odnosu na te ustanove. Taj kanon, koji je stvarno novost u crkvenom pravu glasi: »§ 1. Pojedinim se ustanovama priznaje opravdana samostalnost života, osobito upravljanja, po kojoj posjeduju u Crkvi vlastitu stegu, te mogu čuvati netaknutu svoju baštinu, o kojoj govori kan. 578. § 2. Dužnost je mjesnih ordinarija da tu samostalnost čuvaju i štite«. Općenito je mišljenje da je taj novi propis uistinu izraz novoga duha Kodeksa, iako je u crkvenom pravu težnja za time i prije postojala.¹⁵ Sada je ta široka i otvorena nezavisnost i samouprava ustanova unesena u opće kanonsko uređenje. Tu nezavisnost opće pravo priznaje svim ustanovama, dakle jednako ustanovama papinskoga i biskupijskog prava, sa svim posljedicama. Kanon govori o »opravdanosti« samostalnosti – »iusta autonomia« – a ona je opravdana ukoliko je potrebna da ustanova stvori održava vlastitu stegu i da nesmetano čuva svoju duhovnu baštinu prema propisu kanona 578.

Izričito je spomenuta nezavisnost »osobito upravljanja«. Uprava i vodstvo posebno je osjetljivo i široko područje uređenja redovničkog života.¹⁶ Budući da kanon kaže: osobito u upravljanju – to znači da se ta samostalnost ne proteže samo na upravu, nego i na druga područja, kao npr. na odgoj, na obdržavanje zavjeta, na apostolat te na prava i dužnosti pojedinca. Zbog toga svaka ustanova mora izdati propise za sebe (vlastito pravo), ali u skladu s propisima općeg prava.

13 Usp. LG 44 i 45.

14 Usp. LG 45; CD 35, 3. I za ustanove BP vrijedi propis kanona 592: »§ 1. Da se što bolje unapređuje veza ustanova s Apostolskom Stolicom, neka svaki vrhovni poglavar – na način i u vrijeme koje odredi Apostolska Stolica – pošalje njoj kratak prikaz stanja i života ustanove. § 2. Neka poglavari pojedinih ustanova promiču poznavanje dokumenata Sveta Stolice koji se tiču njihovih članova i neka se brinu da ih obdržavaju«.

15 Usp. SCHAEFER, n.d., 191.

16 Usp. D.J. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, Roma 1984, 20.

Skrb dijecezanskog biskupa

Pomoću navedenih kanona treba tumačiti sadržaj i domet dvaju propisa koji su najvažniji u određivanju odnosa između biskupa i ustanova BP. Vratimo se na kanon 586, koji u drugom paragrafu kaže: »Dužnost je mjesnih ordinarija da tu nezavisnost čuvaju i štite« (servare ac tueri). To se odnosi i na ustanove biskupijskog prava. Biskupi ne smiju tu nezavisnost oduzimati ili je krnjiti, a »štiti« je moraju na pr. pred mogućim uplitanjima župnika kod kojih redovnice rade, pred zahtjevima civilnih vlasti ili društvenih ustanova. Ta nedozvoljena uplitanja mogu se odnositi na premještaje osoba, na promjene poglavara, zahtjeve Konstitucija, itd.

Ali odnos biskupa prema ustanovi BP nije samo u tome da čuva njezinu samostalnost i samoupravu, nego je dužan i brinuti se za nju. Kanon 594 kaže: »Ustanova biskupijskog prava – pretpostavljajući kanon 586 – ostaje pod posebnom skrbi dijecezanskog biskupa.« Kanon dakle najprije traži da biskup »čuva i štiti« (kan. 586) nezavisnost ustanove, a zatim mu nalaže da se brine za nju. Na temelju toga treba tumačiti i smisao »posebne brige«. Kanon govori o brizi, ali ustanovu ne čini ovisnom o vlasti biskupa u pitanju unutarnje uprave i stege. O značenju te »posebne skrbi«, o kojoj kanon govori, može se u koncilskom duhu samoga Kodeksa zaključiti slijedeće: biskup kao pastir s posebnim je naslovom otac redovničkih ustanova koje je svojom vlašću osnovao i odobrio im Konstitucije. On je u nekom smislu pred Crkvom jamac da će ustanova ostati vjerna svome pozivu i poslanju.¹⁷ Dakle, ne radi se o nekom njegovom posebnom nadzoru. Nadzor ima uže značenje i prije svega smjera na odstranjivanje nereda ili da se neredi spriječe. A briga i skrb uključuju zanimanje, pomoć, promicanje dobra ustanove i njezinih članova.

Kanon 594. ne stavlja ustanovu u ovisnost o biskupu u pitanju unutarnje uprave i stege. I nadzor nad članovima spada na poglavare kao što određuje kan. 596 § 1: »Poglavari i kapituli ustanova imaju nad članovima onu vlast koja je određena općim pravom i Konstitucijama«. To vrijedi za sve ustanove; u svim ustanovama poglavari i kapituli imaju pravu vlast koja obvezuje ustanovu i pojedine članove. Poglavari ne dobiju vlast od osoba koje su ih izabrale ili imenovale, nego od općega i vlastitog prava, a to pravo ujedno određuje opseg vlasti i razne njezine dužnosti.¹⁸ Dakle, skrb i briga, koju Kodeks pripisuje biskupu, pastoralne je naravi te mu dopušta – i traži od njega – one zahvate i posredovanja koje zahtijeva dobro ustanove.¹⁹

U kanonu 595 § 1 Kodeks daje posebna ovlaštenja biskupu na čijem se području nalazi glavna kuća ustanove.²⁰ Biskup glavne kuće odobrava Konstitucije ustanove, on ispituje i rješava važnije poslove koji se odnose na cijelu družbu, a ne rješava ih vlastito pravo. Takvih slučajeva može biti više, npr. kada treba ukloniti vrhovnu upravu ustanove, kada se čini da treba u cijeloj ustanovi

¹⁷ Usp. kan. 605.

¹⁸ O vlasti poglavara i o njihovim zamjenicima usp. kan. 131, 133, 137-144.

¹⁹ Usp. GAMBARAI, n.d., 74.

²⁰ Glavnom kućom smatra se ona u kojoj stalno boravi vrhovni poglavar sa savjetnicima. Zato »glavna kuća ne mora biti kuća matica od koje se ustanova razvila.

privremeno staviti izvan snage neke važnije propise, ili ako treba preuzeti neke teže zadatke koji nisu navedeni u Konstitucijama. U pitanjima koja se odnose na cijelu družbu, a ona je proširena u više biskupija, biskup glavne kuće mora se posavjetovati s ostalim dijecezanskim biskupima.²¹ Tumači kanona misle da se općenito može reći da biskup glavne kuće ima neka ovlaštenja nad ustanovom kao takvom, ali ne nad pojedinim kućama i osobama.²² Novi Kodeks – promatran u odnosu na prijašnji – ograničuje vlast biskupa glavne kuće, ali isto tako ograničuje onu vrstu »suvlasništva« nad ustanovom koje su imali, prema SK, biskupi na čijem su području bile kuće ustanove.

Kanon 595 § 2 kaže da dijecezanski biskup može u posebnim slučajevima dispenzirati od propisa Konstitucija. Povlastica je data biskupu u čijoj se biskupiji nalazi zajednica ili redovnik koji traži dispencijaciju. Ali i kod toga se pretpostavlja da biskup nije poglavar ustanove kao što je papa.

Pojedine nadležnosti biskupa

K a p i t u l i. Propise prijašnjeg Kodeksa, koji su se odnosili na kapitule i na upravu ustanova BP, kanonisti nisu jednako tumačili, a to je stvaralo nesigurnosti i u praksi. Prema kanonu 506 § 4 SK biskup mjesta u kojem su se obavljali izbori imao je isključivo pravo da predsjedja izboru vrhovne poglavarice, na njega je spadalo da izbor potvrdi, a mogao ga je i poništiti. Za poništenje izbora morao je imati teške razloge, a izbornici su se mogli žaliti na Sv. Stolicu.²³

Novi Kodeks međutim u kan. 625 § 1 kaže: »Vrhovni poglavar ustanove postavlja se kanonskim izborom po propisu Konstitucija«. Pretpostavlja se, dakle, da Konstitucije određuju postupak izbora. Ako tih odredaba u Konstitucijama nema, treba slijediti propise kan. 119. Zatim, što se tiče ustanova BP kanon 625 § 2 određuje: »Izborima poglavara samostalnog samostana, o kojem govori kan. 615, i vrhovnog voditelja ustanove biskupijskog prava predsjedja biskup glavnog sjedišta.« Ovim su propisom značajno izmijenjene odredbe prijašnjeg Kodeksa. Jer prema ovoj odredbi izboru vrhovne poglavarice ne predsjedja biskup mjesta gdje se obavljaju izbori, nego biskup glavne kuće. Njegovo (ili njegovog delegata) predsjedanje traži se za valjanost izbora. Biskup kao predsjednik kapitula ne potvrđuje izbor, a isto tako on ne može izbor poništiti, niti ima vlast odlučiti kad je broj glasova jednak.²⁴

Vrhovni poglavar ustanove BP neovisno o biskupu određuje mjesto kapitula, makar izvan dijeceze biskupa glavne kuće, i može izabrati koje god mjesto hoće. Kapitul saziva poglavar ustanove, a ne onaj (biskup) koji predsjedja izboru. Rad je kapitula neovisan o mjesnom biskupu i donosi odluke koje obvezuju cijelu ustanovu.

21 Prema propisu prijašnjeg Kodeksa (kan. 495 § 2) biskup glavne kuće morao je u tom slučaju tražiti pristanak ostalih pojedinih ordinarija.

22 Usp. GAMBARI, n.d., 76.

23 Usp. SCHAEFER, *De religiosis*, 262. Ordinarij je mogao vrhovnu poglavaricu imenovati ako je to pravo imao prema SK kan. 178 i 181 § 2; SCHAEFER, n.d., 249.

24 Usp. kan. 119; ANDRES, n.d., 112 sl.

Prema propisu kanona 833, 8 poglavari u kleričkim redovničkim ustanovama i u kleričkim društvima apostolskog života, papinskog i biskupijskog prava, moraju osobno položiti ispovijest vjere po obrascu odobrenom od Apostolske Stolice, prema propisu Konstitucije. Propis je općenit i odnosi se na sve poglavare; ne može netko položiti ispovijest vjere po delegatu ili po obrascu koji nije određen od Sv. Stolice. Konstitucije ne donose sam obrazac, ali određuju kada i pred kim se ispovijest polaže.²⁵

Vizitacija. Kanon 628 § 2 određuje: »Dijecezanski biskup ima pravo i dužnost vizitirati, i što se tiče redovničke stege, ... pojedine kuće ustanove biskupijskog prava, koje se nalaze na njegovom području.« Biskupovo pravo se odnosi na kuće, i to samo na one koje se nalaze u njegovoj biskupiji, a vizitacija može obuhvatiti i redovničku stegu (disciplina religiosa). On ne može neposredno vizitirati članove tih kuća jer mu oni nisu povjereni,²⁶ a isto tako ne može vizitirati ustanovu kao takvu. Ustanovu kao takvu mogu vizitirati samo poglavari ustanove. Kodeks ne određuje periodičnost tih pohoda. To ovisi o njemu i o potrebi; Konstitucije to ne mogu odrediti. Biskup bi mogao ovu vizitaciju povezati s pastoralnim pohodom, o kojem govori kan. 683.

Biskup kod vizitacije pretpostavlja da svaka ustanova, prema propisu kan. 586 § 1, uživa svoju »opravdanu nezavisnost« i on će kod vizitacije tu nezavisnost (autonomiju) uzeti u obzir, jer je mora »čuvati i štititi«.

Osnivanje i dokidanje kuća. Prijašnji Kodeks u kan. 495 § 1 određuje: kada se radi o osnivanju kuće družbe BP, dozvolu daje mjesni biskup. Ako se osniva kuća izvan biskupije glavne kuće, traži se dozvola biskupa glavne kuće. Sadašnji Kodeks naprotiv te dozvole biskupa glavne kuće ne traži. To što vrijedi za osnivanje kuće vrijedi za premještanje kuće iz jednog mjesta u drugo u istom gradu; za takvo premještanje ne traži se dozvola mjesnog biskupa.

Prema propisu prijašnjeg Kodeksa (kan. 498) samo biskup u čijoj se biskupiji nalazila kuća BP mogao je kuću ukinuti, ali je morao prije čuti mišljenje vrhovnog poglavara (»audito Congregationis Moderatore«); ali ne traži se pristanak poglavara.²⁷

U sadašnjem Kodeksu za sve redovničke ustanove papinskoga i biskupijskoga prava vrijedi propis kan. 616 § 1: »Vrhovni poglavar, prema propisu Konstitucija, može ukinuti zakonito osnovanu redovničku kuću, pošto se posavjetovao s dijecezanskim biskupom...« Za ukinuće je, dakle, nadležan vrhovni poglavar, a ne generalni kapitul ili dijecezanski biskup, pa makar se radilo o kući ustanove BP. Prije nego poglavar donese odluku, treba čuti biskupovo mišljenje; to konzultiranje s biskupom traži se za samu valjanost poglavarove odluke,²⁸ ali poglavar ne mora imati biskupovu dozvolu ili pristanak. Jer poglavar mora slijediti »propise Konstitucija«, kanon pretpostavlja da Konstitucije sadržavaju neke uvjete ili barem smjernice. Uvjeti se mogu odnositi na uzrok ukidanja, da li za to treba tražiti pristanak vijeća i kako će se raspolagati dobrima kuće.

25 Usp. ANDRES, n.d., 83-84.

26 Usp. ANDRES, n.d., 125.

27 Usp. Usp. CONTE A CORONATA, n.d., 627; ESCUDERO, n.d., 37-38.

28 Usp. GAMBARI, n.d., 137.

Upravljanje vremenitim dobrima. Sadašnji novi Kodeks uglavnom prihvaća propise prijašnjega Kodeksa iz god. 1917. Posebno spominjem dva pitanja.

Kanon 637 novoga Kodeksa kaže: »... Mjesni ordinarij ima pravo upoznati ekonomsko poslovanje redovničke kuće biskupijskog prava«. Tekst se gotovo doslovce podudara s propisom prijašnjega prava (kan. 535 § 3). Iz teksta se zaključuje da same kuće nisu dužne polagati račun ako to mjesni ordinarij ne traži. Uostalom, one imaju svoje kuće i više poglavare koji prate upravljanje dobrima pojedinih zajednica. Kanon, nadalje, ne govori o dužnosti biskupa, nego samo o njegovom pravu – »ius esto« – ali kuća je dužna da to stanje pokaže ako ordinarij traži. Kodeks ne određuje kada i koliko puta ordinarij to može učiniti; može se reći da to čini onda kada ima za to razloge. Budući da Kodeks govori smao o ekonomskom poslovanju »redovničke kuće«, i to se pravo biskupa odnosi samo na pojedine kuće. Ako bi se, dakle, na području biskupije našla jedna cijela provincija, biskup ne može zahtijevati da upozna ekonomsko stanje provincije kao takve.²⁹

Ako se radi o poslovanju koje nadmašuje svotu koju je Apostolska Stolica odredila za pojedine krajeve ili o stvarima koje su ex voto darovane crkvi, ili o predmetima koji imaju veliku umjetničku vrijednost, treba imati dozvolu Sv. Stolice, a ustanove BP moraju imati i pismeni pristanak mjesnog ordinarija (kan. 638 § 4).³⁰

N o v a š t v o. Kuću novaštva osniva, premješta i ukida pismenom odlukom vrhovni poglavar ustanove uz pristanak svoga vijeća (kan. 647 § 1). Tekst kanona slijedi uputu *Renovationis causam*, 16.³¹ Što se tiče primanja u novaštvo, prije je u nekim družbama BP bio propis u Konstitucijama da u novaštvo prima mjesni biskup. U sadašnjem Kodeksu takvog propisa nema. Stoga i za ustanove BP vrijedi propis kanona 641. koji kaže da pravo primanja u novaštvo pripada višim poglavarima, a oni su dužni slijediti propise vlastitog prava.

Z a v j e t o v a n j e. Ne ulazeći u povijest redovničkog zavjetovanja, spominjem da u nekim obrascima zavjetovanja u družbama BP uopće nije bila spomenuta poglavarica nego samo biskup ili njegov delegat. A u nekim je družbama BP sam biskup dopuštao i primao zavjetovanje. Pretpostavlja se da je biskup u tim slučajevima imao zakoniti nalog ili ovlaštenje.

Sada i za ustanove BP vrijedi opći Kodeks koji u kanonu 656. kaže: »Da privremeno zavjetovanje, bude valjano traži se ... 3. da je zavjetovanje slobodno dopustio nadležni poglavar s glasom svoga vijeća kako propisuje pravo ... 5. da zavjetovanje primi zakoniti poglavar osobno ili po drugomu«. Dakle u ustanovama BP zavjetovanje dopušta zakoniti poglavar, a koji je to poglavar to određuju Konstitucije ustanove; on predstavlja ustanovu, a Konstitucije određuju

²⁹ Usp. GAMBARI, n.d., 202.

³⁰ Usp. tumačenje koje daje GAMBARI n.d., 206.

³¹ *Renovationis causam*, 16, 1: »Za osnivanje novicijata nije potrebna dozvola Sv. Stolice. Dužnost je vrhovnog poglavara da uz pristanak svoga vijeća, prema tome kako je to određeno u Konstitucijama, odluči ili dopusti osnivanje novicijata te da odredi pojednosti u pogledu načina života i da odredi u kojoj će se kući Reda smjestiti«.

da li treba pristanak ili mišljenje svoga vijeća. Iz konteksta se može zaključiti da je »nadležni« poglavar u tom slučaju viši poglavar.

Polazeći od propisa kanona 492 § 2 prijašnjeg Kodeksa, po kojem su ustanove BP »potpuno podložne« mjesnom ordinariju, neki su tumači kanona bili mišljenja da mjesni ordinarij može pod poslušnost zapovijedati članovima ustanova BP,³² što su drugi nijekali, jer nema autentičnih dokumenata koji bi to potvrđivali.

Budući da je u novom Kodeksu pravni odnos biskupa prema ustanovama BP duboko izmijenjen, zato on nikako ne može biti smatran poglavarom u ustanovi. U odnosu na ustanove BP i na članove tih ustanova biskup može vršiti one čine koje opće pravo i Konstitucije dopuštaju ili nalažu.

Odvajanje od ustanove

Za sve ustanove vrijedi propis Kodeksa (kan. 665 § 1) da redovnici moraju boraviti u svojoj redovničkoj kući obdružavajući zajednički život i da se ne udaljuju od kuće bez dozvole svoga poglavara. »A kada se radi o trajnijoj odsutnosti iz kuće, viši poglavar uz pristanak svoga vijeća i zbog opravdana razloga može dopustiti članu da boravi izvan kuće ustanove, ali ne preko godinu dana«. Koji viši poglavar je nadležan za to određuju Konstitucije ustanove. Isto tako, kada je u pitanju prijelaz redovnika doživotnim zavjetima iz ustanove BP u ustanovu papinskog prava (ili obrnuto), vrijede opći propisi kanona 684 i 685.

Eksklaustracija. Eksklaustracija je dozvoljeni privremeni boravak izvan kuće ili zajednice redovničke ustanove, koji povlači sa sobom oslobođenje od nekih obveza i gubitak nekih prava. Podijeljuje se na molbu redovnika kao dopuštenje (indult), a može mu se i nametnuti.

Eksklaustraciju na tri godine može – zbog teškog razloga – dati vrhovni poglavar ustanove BP s pristankom svoga vijeća (kan. 686 § 1)., Za to nije potrebna dozvola biskupa. Ali eksklaustraciju koja traje duže od tri godine članovima ustanove BP može dati »dijecezanski biskup«, tj. biskup kuće kojoj pripada redovnik, a ne biskup glavne kuće.³³ Na molbu vrhovnog poglavara, koji mora imati pristanak svoga vijeća, biskup može članu ustanove BP nametnuti eksklaustraciju (kan. 686 § 3), ali samo zbog teških razloga i poštujući pravednost i ljubav. Jer kanon govori općenito: »članu ustanove biskupijskog prava« – iz toga slijedi da to može nametnuti onima koji imaju doživotne i privremene zavjete.³⁴ Protiv nametnute eksklaustracije postoji mogućnost utoka na Kongregaciju za ustanove posvećenog života.

32 Usp. SCHAEFER, n.d., 171. Conte a Coronata (n.d., 631) kaže: »Autori općenito uče da ordinarij može redovnicima biskupijskog prava zapovijedati i pod poslušnost – ali to se ne smije protezati na pitanja koja su izvan okvira Pravila i Konstitucija«. Usp. GOYENECHE, *Quaestiones canonicae*, 95.

33 Usp. CONTE A CORONATA, n.d., 839.

34 Usp. ANDRES, n.d., 481.

Napuštanje ustanove. Ako član u privremenim zavjetima, zbog teškog razloga, hoće napustiti ustanovu biskupijskog prava, dozvolu za to daje vrhovni poglavar uz pristanak svoga vijeća, ali da ta dozvola bude valjana, mora je potvrditi biskup kuće kojoj član pripada (kan. 688 § 2). Time je kodificirana praksa koja je uvedena nakon koncila;³⁵ u prijašnjem je Kodeksu nema. Sama molba dotičnog člana i dozvola poglavara neposredno se odnosi na napuštanje ustanove, a ne na oprost od zavjeta; ali oprost od zavjeta je posljedica same dozvole da napusti ustanovu, kako je predviđeno u kan. 692 koji kaže: »Dozvola napuštanja koja je zakonito dana i članu priopćena – osim ako ju je u činu priopćenja sam član odbio – po samom pravu uključuje i oprost od zavjeta te od svih obveza nastalih iz zavjetovanja«. Tekst je kanona tako sastavljen da ne traži formalno prihvaćanje dozvole: dozvola sama po sebi djeluje ako nije odbijena.

Ako ustanovu želi napustiti redovnik u doživotnim zavjetima, on upravi molbu na vrhovnog poglavara. U ustanovama BP poglavar je šalje, zajedno sa svojim mišljenjem i mišljenjem svoga vijeća, biskupu u čijoj se dijecezi nalazi kuća kojoj redovnik pripada – i biskup izdaje dozvolu napuštanja (kan. 691 § 2).

Postupak kod otpuštanja. Postupak otpuštanja člana ustanove BP ne razlikuje se od postupka članova ustanova papinskog prava. Za sve jednako vrijede propisi kanona 695-699. Na završetku postupka, koji određuju kanoni 697-699, vrhovni poglavar sa svojim vijećem izdaje odluku otpuštanja. Takvu odluku vrhovnog poglavara ustanova BP treba potvrditi dijecezanski biskup. Kanon 700 naime kaže: »Odluka o otpuštanju ne stupa na snagu dok je nije potvrdila Sveta Stolica, kojoj treba poslati dekret i sve spise; ako se radi o ustanovi biskupijskoga prava, potvrđuje ga biskup dijeceze u kojoj se nalazi kuća kojoj redovnik pripada«. Biskup će ispitati odluku i ostale spise postupka da vidi tijek postupka i uzroke otpuštanja i svojim će autoritetom potvrditi odluku ustanove. Otpušteni ima pravo žaliti se u toku od deset dana od primljene obavijesti. Žalba se šalje na Kongregaciju za ustanove posvećena života. Žalba ima odložni učinak.

Ukidanje ustanove. Kada se radi o ukidanju redovničkih ustanova, novi Kodeks slijedi odredbe prijašnjeg Kodeksa.³⁶ I po novom Kodeksu ukidanje redovničke ustanove, bila ona papinskoga ili biskupijskog prava, u isključivoj je nadležnosti Apostolske Stolice: »Ustanovu može ukinuti samo Apostolska Stolica i njoj je pridržano da odredi što se tiče njezinih vremenitih dobara« (kan. 584). Tako kanon izražava opće značenje i vrijednost ustanova BP, a po tome predstavlja iznimku načela: tko može, općenito govoreći, jednu ustanovu osnovati, taj je može i ukinuti. I ovdje je, dakle, ponovno izražena važnost svake ustanove posvećenog života za cijelu Crkvu.³⁷ Ali ustanova sama po sebi prestane postojati (extinguitur) ako je prestala djelovati kroz vrijeme od sto godina (kan. 120 § 1).

³⁵ Usp. BORAK, *Crkva redovnicima*, 208.

³⁶ Usp. prijašnji Kodeks, kan. 493.

³⁷ Usp. kanone 574 § 1 i 590 § 1.

Z a k l j u č a k

Slijedeći sastav Kodeksa iznijela sam glavna pitanja u kojima se radi o odnosu između dijecezanskog biskupa i redovničkih ustanova biskupijskog prava. Više tih propisa vrijedi i za ostale ustanove posvećenog života biskupijskog prava. Još bi trebalo točnije iznijeti kakav je odnos ustanova biskupijskog prava prema Apostolskoj Stolici. Nisam ulazila u traženje svih pravnih posljedica novih propisa. Ali i ova kratka analiza pokazuje da su redovničke ustanove biskupijskog prava – ako se povijesno gleda – nakon dugotrajne pravne nedorečenosti u raznim pitanjima konačno, pod utjecajem II. vatikanskog sabora, stavljene u jasne i jednostavne pravne oblike.

ODVAJANJE OD USTANOVA: STUPNJEVI I POSTUPAK

U V O D

Stalež Bogu posvećenog života stalan je oblik življenja, kojim se vjernici posvećuju Bogu (usp. kann. 573 § 1, 576), pa se kao i svaki drugi stalež, čak i više nego drugi, načelno dragovoljno odabire i prihvaća doživotno, jer se utvrđuje slobodno odabranom doživotnom svetom vezom, ili pak konačnom, ali koju treba obnavljati (usp. kann. 607 § 2 i 723 § 3).

Svaki stalež, osobito ako je sreden u društveno zajednički način života, ima, radi svrhe zbog koje postoji, svoje zahtjeve, koje članovi moraju prihvatiti, da bi i njih to društvo prihvatilo i pomagalo im u postizavanju posvemašnje pripadnosti Bogu. Da se mogne ta svrha ostvariti, potrebno je slobodno odabrani stalež svakodnevno prihvaćati ispunjujući preuzete obveze odgovarajućim sredstvima (usp. kann. 578, 598 § 2, 607, 654). Da je zaista tako, to se kod staleža posvećenog života vidi napose iz brige, koju Crkva vodi o tim staležima, o pripravi i o postupnosti uključivanja u stalež sve do konačnog pritjelovljenja, koje Crkva traži (usp. kan. 597 § 2).

Budući da je odabiranje staleža posvećenog života poseban Božji poziv, to je svaki član, koji je prihvatio taj poziv, dužan činiti sve što je potrebno, da u njem doživotno ustraje. To je sam zahtjev zvanja, koje je Božji dar i kojemu treba odgovoriti savršenim odgovorom na način kako se to iznosi u konstitucijama i u drugim ispravama ustanove.

No i nakon izbora čovjek ostaje naravno slobodan, a po svojoj je naravi promjenljiv tako, da može odstupiti od učinjenog izbora, ili se iznevjeriti obvezama koje izviru iz staleža i sam se isključiti, prekinuti doživotnost izbora, promijeniti svoje ovozemaljsko usmjerenje, ili svojim neodgovaranjem dati povoda da ga stalež isključi iz svojega članstva. Zato crkveno zakonodavstvo predviđa slučajeve odvajanja od ustanove.

U trećem odsjeku druge knjige Zakonika kanonskoga prava, koji govori o ustanovama posvećenog života, šesto poglavlje nosi naslov: »Odvajanje članova od ustanove«. Taj naslov savršeno odgovara svom predmetu, jer uzima riječ 'odvajanje' (separatio), koja gleda na pripadanje ustanovi posvećenog redovničkog života, a ne na sredstva ili na svrhu odvajanja, te tako obuhvaća tri oblika, i to: prelazak u drugu ustanovu, istup iz ustanove i otpuštanje članova.¹

¹ Usp. ANDRÉS, *Dominicus Xaverius*, CMF: »Innovationes in parte III Libri II novi Codicis, quae est de institutis vitae consecratae et de societatibus vitae apostolicae (cann. 573-746), u *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 64, 1983, 50.

I. PRELAZAK U DRUGU USTANOVU

O prelasku u drugu ustanovu govori se u kann. 684. i 685. Naslov nije u potpunom skladu sa predmetom navedenih kanona, jer se u njima govori i o prelasku u družbu apostolskog života, koja ne dolazi u strogom smislu pod naslov 'ustanova' (institutum), nego joj taj naziv pripada u širem smislu riječi, kao što se na pr. za svaku crkveno pravnu osobu veli da je ustanova u crkveno pravnom poretku.²

1. Prelazak iz jedne redovničke ustanove u drugu redovnika doživotnih zavjeta.

1) **Tko daje dopuštenje prelaska.** Član doživotnih zavjeta ne može iz svoje ustanove prijeći u drugu redovničku ustanovu, osim s dopuštanjem vrhovnog voditelja obiju ustanova i s pristankom njihovih vijeća (kan. 684 § 1).

Neke ustanove zadržavaju u toj stvari, zbog postojećih povlastica, jednostavniji postupak i način prelaženja. U rješavanju tih prelazaka uvijek je teži pristanak vijeća, što je manje duhovan način postupanja vrhovnog voditelja ustanove iz koje se vrši prelazak. Mnoge osobne stvari koje znade vrhovni voditelj ne smije otkrivati, pa ni savjetnicima.

Ne ukidaju li se protivnim zakonom ta prvašnja prava? To pitanje treba riješiti u vlastitom pravu. U davanju neke povlastice ili vlastitog prava, koje je nekoć dano, nalaze se zgrade velikog značenja, kojima se snaga dopuštenja povećava, ili se veli da se dotična milost daje kao nešto što je vlastito milosnom daru. Prema nauku Drugog vatikanskog sabora prvašnje milosne darove ne treba ukidati, niti oduzimati. Poželjno je da ustanove, koje imaju svoj priručnik povlastica, izvrše pomniju, u nauku dobro utemeljenu obnovu svojih vlastitih prava, makar ona bila nekoć stečena snagom priopćavanja povlastica.³

Prelazak monahinje latinskog obreda u samostan istočnog obreda. Zakonodavstvo Zakonika je latinsko, a slučaj koji se iznosi je miješan. Ako u pravu Istočnih Crkvi ne bude slične odredbe, pitanje će rješavati mjerodavna vlast ustanove, koja prima. No promjena ustanove u tom slučaju donosi sa sobom i promjenu obreda, a to može dopustiti Apostolska Stolica (kan. 112 § 1,1). Sa strane ustanove iz koje se želi prijeći, dopuštenje, izgleda, treba da dade vlast, o kojoj član ovisi u času traženja prelaska, a to je Zbor za ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života, koji će o tom slučaju upozoriti Zbor za Istočne Crkve.⁴

2) **Postupak prigodom prelaska.** Pošto član obavi kušnju, koja mora trajati barem tri godine, može mu se dopustiti doživotno zavjetovanje u novoj ustanovi.

2 Usp. ISTI, isto mjesto, 51.

3 Usp. BEYER, Jean, SI: »De novo Iure circa vitae consecratae instituta et eorum sodales quaesita et dubia solvenda«, u *Periodica de re morali canonica liturgica*, 75, 1986, 591-592.

4 Usp. ISTI, isto mjesto, 592-593.

Ako pak član odbije obaviti to zavjetovanje ili mu mjerodavni poglavari to uskrate, neka se vrati u prijašnju ustanovu, osim ako je dobio dopuštenje da se vrati u svjetovni stalež (kan. 684 § 2).

'Dopuštenje da se vrati u svjetovni stalež' (indultum saecularizationis). Za prelaznika, koji ne može ili ne želi ostati u drugoj ustanovi, bolje je, a i za ustanovu koju prvu napušta, da dobije dopuštenje istupa, da u Crkvi bude svjetovnjak i djelatan u njezinu životu, ili, ako je klerik, da se upiše u neku biskupiju, ako želi djelovati kao klerik. Potiče li zakonodavac tim riječima člana da zatraži to dopuštenje? Te se riječi mogu shvatiti kao upozorenje i savjet, a ne kao pravilo koje bi uvijek trebalo primijeniti, jer bi u nekim slučajevima to moglo biti teška nepravda zbog prezira božanskog poziva ili zbog nemara.

Riječ 'vraćanje u svjetovni stalež' nalazi se u Zakoniku samo u ovom kanonu. Bolje bi bilo reći 'osim ako dobije dopuštenje istupa', jer klerik, ako istupi iz ustanove, ne postaje tim samim svjetovnjak, nego ostaje klerik, koji se mora upisati u biskupiju ili u koju drugu ustanovu, ako želi djelovati kao klerik.⁵

2. Prelazak iz jednog samosvojnog samostana u drugi.

1) **Prelazak redovnika doživotnih zavjeta.** Da bi redovnik iz samosvojnog samostana mogao prijeći u drugi iste ustanove ili saveza ili udružbe, traži se i dovoljan je pristanak višega poglavara obaju samostana i kapitula samostana koji ga prima, pri čemu ostaju na snazi drugi zahtjevi određeni vlastitim pravom; ne traži se novo zavjetovanje (kan. 684 § 3).

2) **Prelazak redovnika privremenih zavjeta.** Za prelazak redovnika privremenih zavjeta iz jednog samosvojnog samostana u drugi vrijede iste odredbe kao i za redovnika doživotnih zavjeta.⁶

3. Prelazak iz jedne redovničke ustanove u drugu redovnika privremenih zavjeta.

Prelazak redovnika privremenih zavjeta, a koji nije monah, nije sreden posebnom zakonskom odredbom. Rješenja mogu biti slijedeća:

1) Zavjetovanik dobiva oprost od zavjeta tražeći istup nakon kojega zatraži prijem u drugu ustanovu.

2) Zavjetovanik zadržava svoje privremene zavjete, ali, dobivši zakonitu odsutnost iz kuće, kušnju provodi u drugoj ustanovi s dopuštanjem vrhovnog voditelja, prema kan. 665 § 1. Tu dozvolu može dati s pristankom svojega vijeća, ali ne više od godinu dana. Taj pokus, da se mogne uračunavati u kušnju, trajat će barem godinu dana. Istekom te godine zavjetovanik se vraća u svoju prvu ustanovu, ili ulazi u drugu s dopuštanjem da istupi iz prve, ostajući slobodan od zavjeta prema kan. 688 § 2 i 692. Dopuštenje koje daje vrhovni voditelj ustanove biskupijskog prava, da bi bilo valjano mora potvrditi biskup kuće kojoj član pripada.

⁵ Usp. ISTI, »De novo Iure ...«, u *Periodica* ... 73, 1984, 540-541.

⁶ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici authentice interpretando: Responsiones ad proposita dubia I, u AAS 79, 1987, 1249. – Tumačenje ovog pitanja vidi: BEYER, J., u *Periodica* ... 73 (1984)541, i 78, 1989, 143-153.

3) Zavjetovanik, pošto istekene vrijeme zavjetovanja, slobodno napušta ustanovu i moli prijem u drugu.

To treće rješenje je lakše, ako su privremeni zavjeti na godinu dana. Prvo rješenje je bolje, ako su privremeni zavjeti na pr. na tri godine položeni, a do isteka trogodišta ima barem dvije godine. Drugo rješenje čini se da je razboritije, jer je lakši povratak u vlastitu ustanovu. U slučaju takve odsutnosti predmet zavjeta trebat će prilagoditi zakonima ustanove u kojoj boravi redovnik, koji se podlaže tom pokusu. To prilagođivanje neće uvijek biti lako, osobito ako se red života u novoj ustanovi veoma razlikuje od načina života u prijašnjoj ustanovi. Zato će uvijek imati prednost prvo rješenje.⁷

4. Uređenje pripreme na zavjetovanje u novoj ustanovi.

Neka vlastito pravo odredi vrijeme i način kušnje koja mora prethoditi zavjetovanju člana u novoj ustanovi (kan. 684 § 4).

5. Prelazak redovnika u svjetovnu ustanovu ili u družbu apostolskog života.

Da bi se prešlo u svjetovnu ustanovu ili u družbu apostolskog života ili iz njih u redovničku ustanovu, traži se dozvola Svete Stolica i njezinih se naloga treba držati (kan. 648 § 5).⁸

6. Stanje člana prije obavljenog zavjetovanja u novoj ustanovi.

Sve do zavjetovanja u novoj ustanovi, iako zavjeti ostaju, obustavljaju se prava i obveze koje je član imao u prijašnjoj ustanovi; ipak, od početka kušnje dužan je obdržavati vlastito pravo nove ustanove (kan. 685 § 1).

7. Učinak zavjetovanja u novoj ustanovi.

Zavjetovanjem u novoj ustanovi član joj se pritjelovljuje, a prestanu prijašnji zavjeti, prava i obveze (kan. 685 § 2).

II. ISTUP IZ USTANOVE

Istup iz ustanove može biti privremeni ili trajni.

7 Usp. BEYER, J.: »Responsum Pontificiae Comm. C. I. C. auth. inter.«, u *Periodica* ... 78(1989) 152-153.

8 Osvrt na ovu odredbu vidi: BAYER, J.: »De novo Iure...«, u *Periodica* ... 75(1986)593-594.

1. Privremeni istup iz ustanove.

Privremeni istup može biti molbeni ili nametnuti.

1) **Molbeno traženje dopuštenja boravka izvan kuće člana doživotnih zavjeta (indultum exclaurationis).** Tko daje? Vrhovni voditelj, s pristankom svojega vijeća, može članu s doživotnim zavjetima zbog važna razloga dopustiti da boravi izvan kuće, ali ne više od tri godine i pošto prije dobije pristanak ordinarija mjesta u kojem mora boraviti, ako se radi o kleriku.

Produžiti dopuštenje ili ga dati na više od tri godine pridržano je Svetoj Stolici ili, ako se radi o ustanovama biskupijskog prava, mjesnom biskupu (kan. 686 § 1).

'Produžiti dopuštenje', to je novi čin mjerodavnog poglavara, koji se traži zbog velikih razloga, ili zbog težih izmijenjenih okolnosti, ili zbog težih rješenja, ili zbog nemjerodavnosti poglavara. Da se u toj stvari izbjegnu brzopleta ili nepravedna produženja, svako produženje pridržano je vlasti, koja je ustanovi izvanjska, to jest Svetoj Stolici ili mjesnom biskupu. Prema tome, ako je mjerodavni poglavar, koji je mogao dati boravak izvan kuće na tri godine, ako je dao na dvije, a kasnije se pokaže potreba za produženjem, za to produženje treba ići višem poglavaru, tj. Svetoj Stolici ili mjesnom biskupu za ustanove biskupijskog prava.⁹

Monahinjama daje dopuštenje boravka izvan kuće samo Apostolska Stolica (kan. 686 § 2).

2) **Nametnuti boravak izvan kuće.** Na molbu vrhovnog voditelja, s pristankom njegova vijeća, boravak izvan kuće može nametnuti Sveta Stolica članu ustanove papinskog prava ili mjesni biskup članu ustanove biskupijskog prava, ali zbog važnih razloga i poštujući pravičnost i ljubav (kan. 686 § 3).

Član, koji je nezadovoljan sa nametnutim boravkom, može se uteći Apostolskoj Stolici protiv tog rješenja.

Taj se član ne može sam vratiti u ustanovu prije roka, koji je naznačen u odluci nametanja boravka, a ni poglavari ga ne mogu bez Svete Stolice, odnosno mjesnog biskupa, pozvati da se vrati.¹⁰

Može li od Svete Stolice biskup dobiti, protiv volje vrhovnog poglavara i njegova vijeća, povratak u ustanovu člana, kojemu je Sveta Stolica nametnula boravak izvan kuće? – Iako u toj stvari Sveta Stolica ima vrhovnu vlast, ipak se može dvojiti o pravednosti takva zahvata. Samo mjerodavni poglavar ustanove prima nekoga ili ga ponovno prihvaća. – No ako je članu nepravedno nametnut boravak izvan ustanove, sama Sveta Stolica, bolje obaviještena, može zahtijevati povratak u ustanovu, dapače, ako su poglavari nepravedno postupali, tada i mora. Sve će se pak to izvršiti, upozorivši unaprijed mjerodavnog poglavara, ponovno ga saslušavši i zatraživši i razmotrivši mišljenje vijeća.¹¹

9 Usp. ISTI: »De novo Iure...«, u *Periodica ...* 73(1984)541-542.

10 Usp. REGATILLO, Eduardus F., SI: *Institutiones Iuris Canonici*, vol. I⁷, Santander 1963, 558 br. 758 bis.

11 Usp. BEYER, J.: »De novo Iure...« u *Periodica ...* 75(1986)592.

Dopuštenje boravka izvan ustanove može se iskoristiti i za onaj postupak, koji se provodi prigodom prelaska u drugu ustanovu, ako ga ta ustanova propisno primi na pokus.

3) **Kako treba sastaviti odluku dopuštenja boravka izvan kuće.** Dopuštenje treba izraditi u obliku odluke, a ne tek u obliku jednostavnog pisma. Odluku moraju potpisati vrhovni voditelj i tajnik ustanove. Da bi se jasno vidjela svrha boravka izvan kuće, treba ukratko navesti razloge i odrediti vrijeme trajanja boravka. Neka se izričito kaže od kojega dana vrijedi dopuštenje i koji dan gubi svoju snagu, da ne bude dvojbe o trajanju dopuštenja. Bit će korisno molitelju naznačiti zašto je produženje, ako bude potrebno, pridržano Apostolskoj Stolici.

Osim toga neka se rekne da treba upozoriti ordinarija mjesta boravka ili prebivališta u kojem će živjeti molitelj i neka se naznači oblik ovisnosti od ustanove i odredi može li dotičnik zadržati redovničku odjeću ili ne.

Na završetku spisa dopuštenja neka se stavi naziv mjesta, dan, mjesec i godina potpisa isprave. Potpisi stoje ispod tih naznaka. Dopuštenje treba ovjeriti žigom vrhovnog voditelja ustanove.¹²

4) **Stanje člana u vrijeme boravka izvan kuće.** Član koji je dobio dopuštenje boravka izvan kuće oslobođen je obveza koje se ne mogu uskladiti s novim stanjem njegova života i ostaje u ovisnosti o svojim poglavarima i mjesnom ordinariju i na njihovoj brizi, osobito ako se radi o kleriku. Može nositi odijelo ustanove, osim ako u dopuštenju nije određeno nešto drugo. Nema ipak u izborima ustanove prava birati niti biti biran (kan. 687).

'Usklađivanje' trebalo bi utvrditi dogovorno s poglavarima i ne bi smjelo biti posvema prepušteno samovolji člana. Način ovisnosti određuju poglavari prema stvarnim mogućnostima.

Boravak redovnika u nekoj župi koja je izvan redovničke kuće svodi se na boravak izvan kuće ustanove radi vršenja apostolata u ime ustanove prema kan. 665 § 1, ako je ustanova preuzela dušobrižničku brigu o tom mjestu.

2. Trajni istup iz ustanove.

1) **Novak.** Novak može slobodno napustiti ustanovu; mjerodavna pak vlast ustanove može ga otpustiti. – Kad završi novaštvo, neka se novaku, ako se dotičnik smatra prikladnim, dopusti privremeno zavjetovanje, inače neka se otpusti (usp. kan. 653).

2) **Po isteku privremenog zavjetovanja.** Pošto istekne vrijeme za koje je obavljeno zavjetovanje, koji po svojoj volji moli i koji se smatra prikladnim neka se dopusti da obnovi zavjetovanje ili da se doživotno zavjetuje; inače, neka istupi (kan. 657 § 1).

¹² Usp. ISTI, isto mjesto, 594-595.

Tko, pošto istekne vrijeme zavjetovanja, želi izaći iz ustanove, može je napustiti (kan. 688 § 1). Pravno je slobodan da istupi, tj. bez nepravednosti i bez prekršaja kojeg zakona. Da li je čudoredno u savjesti slobodan to učiniti, to treba prosuđivati prema načelima moralnog bogoslovlja. Nije dužan ustanovi platiti troškove, koji su za njega učinjeni, osim, ako se je prijevarno zavjetovao da bi mogao uživati tvarna dobra ustanove, bez nakane ustrajanja u zvanju.¹³

Ustanovu je napustio onaj, koji poslije izjave učinjene poglavaru da istupa iz ustanove, stvarno izađe iz kuće. – Što, ako davši takvu izjavu, ne želi obnoviti zavjete, ali još nije izašao iz kuće; može li se predomisliti? Neki misle da je već time istupio; drugi misle da još nije istupio tako, da se može predomisliti.¹⁴

3) Za vrijeme trajanja privremenog zavjetovanja. Tko za trajanja privremenog zavjetovanja, zbog važna razloga, moli da napusti ustanovu, u ustanovi papinskog prava može od vrhovnog voditelja s pristankom njegova vijeća dobiti dopuštenje da je napusti; u ustanovi biskupijskog prava i u samostanima, o kojima se govori u kan. 615, da bi dopuštenje bilo valjano, mora ga potvrditi biskup kuće kojoj član pripada (kan. 688 § 2).

'Zbog važna razloga'. To mogu biti i tajni razlozi, koji bi, da su javni zahtijevali isključenje iz ustanove.

Član, koji nije dugim iskustvom stekao trajnu pobjedu u čuvanju kreposti čistoće, barem godinu dana, ne smije pristupiti doživotnom zavjetovanju, ili primanju svetog reda.

Ispovjednik mora pripravniku, koji upada u teške grijehе protiv kreposti čistoće, jasno kazati da je pod težak grijeh dužan odustati od odluke pristupanja svetom ređenju ili doživotnim zavjetima, ili prije toga kroz dugo vrijeme iskušati samoga sebe da li će moći ubuduće obdržavati posvećenu čistoću i odložiti opaku naviku. Ako pripravnik to ne prihvati, ne može dobiti odrješenja. – To još na poseban način vrijedi, ako se radi o grijesima protiv posvećene čistoće s drugim osobama. – Slično treba reći, ako netko robuje opacini pijanstva ili upotrebi droge i slično.

Kada takav traži istup, ako ne želi iznijeti poglavarima taj razlog otvoreno, može se pozvati na savjet, uputu, ili nalog ispovjednika ili duhovnika da traži istup, i poglavari se mogu s tim posve zadovoljiti kao s važnim razlogom traženja. Isto tako može reći da ne može udovoljavati zahtjevima redovničkog života.¹⁵

4) Isključenje od slijedećeg zavjetovanja. Pošto istekne privremeno zavjetovanje, ako ima opravdanih razloga, mjerodavni viši poglavar, pošto se posavjetuje sa svojim vijećem, može člana isključiti od slijedećeg zavjetovanja (kan. 689 § 1).

13 Usp. REGATILLO, E.F., isto mjesto, 556, br. 757.

14 Usp. ISTI, isto mjesto.

15 Usp. Sacra Congregatio pro Religiosis, Instructio, 1.12.1931, u AAS 24, 1932, 74-81; S.C. Sacramentorum, Litterae circulares, 27.12.1955, u OCHOA, Xaverius: *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae*, Roma, Institutum Iuridicum Claretianum, 5 vol, 1966, vol. II, br. 2542, col. 3435-3440; S.C.Relig., Instr. particularis, u *Leges Ecclesiae* ...vol. III, br. 2962, col. 4144-4159. – Usp. CAPPELLO, Felix M., SI: *Tractatus canonico-moralis de sacramentis*, vol. IV *De sacra ordinatione*, Taurini 1951³, br. 411-413, str. 312-315; REGATILLO, E.F.: *Ius sacramentarium*, Santander 1964⁴, 544-549.

'Opravdani razlozi'. To, svakako, mogu biti razlozi, koji su dovoljni i za samo otpuštanje prema kan. 695 i 696. – Mogu li poglavari, koji pronađu kanonske razloge za otpuštanja člana privremenih zavjeta odustati od postupka za otpuštanje člana i primijeniti isključenje od slijedećeg zavjetovanja? Mogu, jer za otpuštanje člana privremenih zavjeta mogu biti dovoljni i lakši razlozi od onih, koji su dovoljni za otpuštanje člana doživotnih zavjeta. Ako su razlozi takvi, da se zbog njih mora otpustiti člana, a mogu se pravno dokazati, onda, dakako, ne mogu propustiti isključenje. U svakom će slučaju biti dobro da prikupe dokaze koji opravdavaju isključenje.

Ako su razlozi takvi, da se zbog njih može člana otpustiti, ali se ne mora, da li je potrebno toga člana u zgodno vrijeme upozoravati na razlog, da mu se pruži prigoda, ako je razlog skrivljen, da se popravi, i da mu se zaprijeti isključenjem od slijedećeg zavjetovanja u slučaju da se ne popravi? Izuzmu li se slučajevi, o kojima se govori u kan. 689 § 2 i 3, u zakonu se ništa ne govori o potrebi takvih upozoravanja, ali, izgleda, da bi više odgovaralo pravičnosti, da se tako postupa, jer svaki član ima dužnost i pravo da učini sve, da ustraje u Božjem pozivu, za koji se pretpostavlja da postoji, a propustom takvih upozorenja izostalo bi pomaganje poglavara članovima da ustraju u Božjem pozivu (usp. kan. 619), kao što se to za poseban slučaj ističe u kan. 665 § 2: Neka poglavari brižljivo potraže člana koji je nezakonito odsutan iz redovničke kuće s nakanom da se otme njihovoj vlasti i neka mu pomognu da se vrati i ustraje u svojem zvanju. – Upozorenja su oblik pomaganja, koja će ujedno oduzeti članu uporište za utok, koji bi mogao uložiti u slučaju isključenja od slijedećeg zavjetovanja. Takvim upozorenjima će biti zaštićena pravednost, dobrohotnost, nepristranost, a konačno i ljubav.

Može li vlastito pravo uvjetovati isključenje od daljnjeg zavjetovanja ili pripuštanja na doživotno zavjetovanje, a koje je jednako odvajanju od ustanove, potrebom potvrde vrhovnog voditelja ustanove? Može, jer konstitucije ili vlastito pravo može označiti, koji je to 'mjerodavni viši poglavar'. Ako se traži potvrda vrhovnog voditelja, ipak će sama odluka isključenja ostati odluka mjerodavnog višeg poglavara, koji dakako, mora postupati po općem i vlastitom pravu.

Neskrivljena neprikladnost. Ako je neprikladnost za život u ustanovi neskrivljena, a koja se je tijekom privremenih zavjeta jasnije očitovala, onda će ona biti znak da pravoga zvanja za život u ustanovi nije ni bilo. Takvi bi mogli biti razlozi psihičke naravi, o kojima se govori u kan. 1095,3, zbog kojih je netko nesposoban preuzeti bitne obveze posvećene čistoće, a koji postoje i prije, nego što se u jačoj mjeri pokažu u svagdanjem životu.

Bolest u vrijeme privremenog zavjetovanja i slijedeće zavjetovanje. Tjelesna i duševna bolest, dobivena poslije zavjetovanja, koja po sudu stručnjaka, čini člana o kojem se govori u § 1 neprikladnim za život u ustanovi, razlog je da mu se ne dopusti obnova zavjetovanja ili doživotno zavjetovanje, osim ako je obolio zbog nemara ustanove ili zbog rada koji je obavljao u ustanovi (kan. 689 § 2).

Upadanje u ludilo za trajanja privremenog zavjetovanja. Ako redovnik za trajanja privremenih zavjeta, izgubi pamet, premda ne može obaviti novo zavjetovanje, ne može se ipak otpustiti iz ustanove (kan. 689 § 3).

U tom slučaju zavjeti traju do konca vremena na koje se je zavjetovao. Ako poslije ozdravi, mora odmah obnoviti zavjete, ili izvršiti doživotno zavjetovanje, kad se napunilo propisno vrijeme privremenog zavjetovanja.¹⁶

Isključi li se nekoga od obnove zavjeta ili od doživotnog zavjetovanja protiv njegove volje, može on, ako je uvjeren da je isključenje nepravedno, uložiti utok višoj mjerodavnoj vlasti i tako štititi svoje zvanje, za koje misli da ga ima. Zato će poglavar koji ga isključuje prikupiti sve dokaze uzroka na kojima se temelji isključenje i o svojoj brizi da se član popravi, ako su uzroci skrivljeni. U utoku će član navesti sve razloge kojima želi pobiti odluku, a viša će vlast gledati, da se ne nanese nepravda ni članu, a ni poglavarima.

5) Ponovno primanje u ustanovu. Onoga tko je, pošto dovrši novaštvo ili poslije zavjetovanja, zakonito izašao iz ustanove, vrhovni voditelj može s pristankom svojega vijeća ponovno primiti bez obveze ponavljanja novaštva; ali zadaća toga voditelja bit će da odredi prethodnu primjerenu kušnju prije privremenog zavjetovanja i vrijeme zavjeta koje treba da prođe prije doživotnog zavjetovanja, prema odredbi kann. 655 i 657 (kan. 690 § 1).

Vrijedi li ta odredba i za redovnika koji je istupio poslije doživotnog zavjetovanja? Zavjetovanik se ovdje razumijeva bilo privremenih bilo doživotnih zavjeta, jer gdje zakonodavac ne razlikuje ni mi ne možemo razlikovati. Zakon, naime prvo treba tumačiti iz samih riječi zakona, promatranih u svezi i sklopu (usp. kan. 17). Nakana zakonodavaca opsežnija je, nego li nakana upute 'Renovationis causam' na kojoj se temelji uže tumačenje.¹⁷

Vrijedi li ta odredba i za otpuštenoga iz bilo kojeg razloga? Zakoniti izlazak i zakonito otpuštanje formalno se razlikuju u svojim uzrocima i u postupku, iako su uglavnom jednaki po svojim učincima (usp. kann. 692, 693, 701, 702). Ako zakonito otpuštanje ne tvori kanonsku zapreku vlastitoga prava, tada se otpuštenoga može primati, uvažavajući propis kan. 643 § 1,5, na redovitu kušnju prema odredbama općeg i vlastitog prava.

Može li se ponovno primiti bivšeg redovnika klerika, koji je izgubio klerički stalež? – Takvoga se ne može ponovno upisati u klerike, osim po otpisu Apostolske Stolice (kan. 293). Moglo bi ga se i bez otpisa Apostolske Stolice primiti kao brata pomoćnika, uvažavajući propis kan. 643 § 1,5 i odredbi vlastitog prava, na redovitu kušnju kako propisuje opće i vlastito pravo. Davanjem oprosta od obveze posvećene bezbračnosti gubi se klerički stalež kod pripadnika latinskog obreda.

Može li biti ponovno primljen onaj, koji je otpušten samim činom prema kan. 694 § 1? Pošto se oslobodi svih kazna koje su spojene s odgovarajućim činima može biti primljen, uvažavajući propise kan. 643 § 1,5 i vlastitoga prava. Kad je riječ o kleriku, koji nije izgubio klerički stalež, treba zadobiti oslobođenje od nepravilnosti za vršenje, odnosno primanje svetog reda. No ako bi

16 Usp. REGATILLO, E.F.,: *Institutiones* ... 557, br. 757; VERMEERSCH, A., SI – CREUSEN, I., SI: *Epitome Iuris Canonici* I⁸, Parisiis-Brugis 1963, 645, br. 795,2.

17 Usp. BEYER, J.: »De novo Iure ...«, u *Periodica* ...73(1984)542.

bio primljen kao brat na redovitu kušnju prema propisu prava, tada bi bilo nepotrebno rješavati pitanje nepravilnosti.

Može li poglavar, uzimajući u obzir vrijeme provedeno u ustanovi, u privremenom ili doživotnom zavjetovanju takvog člana prije istupa ili prije otpuštanja, skratiti vrijeme koje treba provesti u privremenom zavjetovanju? – Kad je riječ o otpuštenome, tada mora sve teći redovitim tokom prema propisu općeg i vlastitog prava; a kad je govor o onome, koji je zakonito istupio, vrijeme se može skratiti, ali ne više od tri mjeseca prema kan. 657 § 3, koji vrijedi i u redovitim slučajevima pripuštanja na doživotno zavjetovanje. No skraćenje može doći do izražaja i u određivanju kušnje prije prvog privremenog zavjetovanja, koja ipak ne smije izostati (usp. kan. 690 § 1).

Ovlast o kojoj se govori u kan. 690 § 1 ima i poglavar samosvojnog samostana s pristankom svojega vijeća (kan. 690 § 2).

6) Istup zavjetovanika doživotnih zavjeta.

a) **Traženje istupa.** Zavjetovanik doživotnih zavjeta neka ne moli dopuštenje da napusti ustanovu, osim zbog veoma važnih razloga odvađenih pred Gospodinom; svoju molbu neka podnese vrhovnom voditelju ustanove, koji neka je zajedno s mišljenjem svojim i svojega vijeća pošalje mjerodavnoj vlasti (kan. 691 § 1).

‘Veoma važni razlozi odvađeni pred Gospodinom’. U to se svakako ubrajaju razlozi, zbog kojih bi se nekoga moralo otpustiti, kad bi se za njih znalo i kad bi ih se moglo propisno dokazati na izvanjskom području. Nekada može ispovjednik biti dužan da pokornika redovnika upozori na obvezu da napusti ustanovu. Isto tako i duhovnik i drugi razborit i krepostan svećenik mogu imati opravdani razlog da svjetuju traženje dopuštenja za istup.

Ako netko ustrajno i tako reći neopozivo traži istup ne želeći dalje živjeti u ustanovi, poglavari mogu na temelju toga zahtijeva postupati, upozoravajući molitelja na ćudorednu odgovornost pred Bogom, jer ne bi imalo smisla nekoga prisiljavati na nešto, što sam neće, na ostajanje koje ne bi bilo na korist ni njemu ni ustanovi; inače bi ga se na neki način navodilo na to, da učini takva djela, zbog kojih će ga se morati otpustiti.

Da bi se moglo govoriti o ćudoredno dopuštenom traženju, koje je pred Bogom odvađeno, u molbi treba navesti istinite razloge, koji molitelja potiču na to traženje. Može se, ako je slučaj, navesti na pr. savjet ispovjednika, ili duhovnika, ili poglavara, bez navođenja određenih zbiljskih razloga koji su temelj navedenih savjeta (usp. kann. 63, 90); dakako, da se mogu i otvoreno navesti konačni razlozi.

Mogu li postojati opravdani razlozi traženja istupa, u kojima nema govora o grijehu ili o nevjernosti Božjem pozivu? Mogu. Tako je na pr. sv. Julijan Eymard istupio iz redovničke družbe marista, da mogne osnovati redovničku ustanovu euharistinaca.

b) **Mjerodavna vlast za davanje dopuštenja istupa.** Takvo dopuštenje u ustanovama papinskog prava pridržano je Apostolskoj Stolici; u ustanovama pak biskupijskog prava može ga dati i biskup biskupije u kojoj se nalazi kuća kojoj pripada molitelj (kan. 691 § 2).

c) **Uvjeti uz koje dopuštenje istupa proizvodi svoje učinke.** Dopuštenje da napusti ustanovu zakonito dano i priopćeno članu, osim ako ga je **u činu priopćenja** član odbio, po samom pravu donosi sa sobom oprost od zavjeta i od svih obveza nastalih iz zavjetovanja (kan. 692).

Kako treba razborito izvršiti priopćivanje dopuštenja? Kad je riječ o dopuštenju istupa iz ustanove ili o gubitku kleričkog staleža otpisom Apostolske Stolice (kan. 290,3°), sam mjerodavni poglavar neka šuti o već primljenoj odluci i neka posljednji put upozori onoga, koji će tu odluku moći primiti ili ju odbaciti. Neka obzirno istraži, kakva je sadašnja volja dotičnoga i neka mu se dadne vremena za razmišljanje ozbiljno ga upozoravajući na učinke priopćenja odluke, koja, ako ju se u času priopćenja ne odbije, zadobiva svu svoju snagu.¹⁸

d) **Davanje dopuštenja članu kleriku.** Ako je član klerik, dopuštenje se ne daje prije nego nade biskupa koji će ga uvrstiti u biskupiju ili barem primiti na provjeru. Ako bude primljen na provjeru, kad prođe pet godina, uvrštava se u biskupiju po samom pravu, osim ako ga biskup odbije (kan. 693). – Ako ga odbije, zabranjeno mu je vršenje redova, osim ako mu to odobri biskup mjesta u kojem ima prebivalište ili boravište.

Netko može biti primljen u ustanovu već kao klerik (usp. kan. 645 § 2). Vrijedi li propis kan. 693 i za člana klerika privremenih zavjeta? – Obveza uvrštenja proizlazi iz kanona 265 § 1 koji određuje: Svaki klerik treba da bude uvršten ili u neku partikularnu Crkvu ili osobnu prelaturu, ili u neku ustanovu posvećenog života ili u družbu koja ima takvu ovlast, tako da se nikako ne može dopustiti da bude klerika bez uvrštenja ili klerika lotalica. Ta dakle obveza proizlazi iz njegova crkvenog stanja klerikata, prema tome obvezuje i klerike privremenih zavjeta, koji moraju biti negdje uvršteni ili barem imati dopuštenje mjerodavne vlasti za vršenje svetoga reda, a istupom iz ustanove ispisuje se iz nje.

Ako član klerik, koji traži dopuštenje istupa, ne želi vršiti kleričke službe, pa zato ne želi tražiti biskupa da ga uvrsti u biskupiju ili da ga barem primi na provjeru, može li on dobiti traženo dopuštenje? – Tu okolnost valja istaknuti već u molbi za dopuštenje istupa, pa će mjerodavni poglavar u samom rješenju naznačiti pod kakvim uvjetima dopuštenje dobiva svoju snagu.

III. OTPUŠTANJE ČLANOVA

Otpuštanje članova može biti: ili samim činom, ili odlukom mjerodavne vlasti. Ovo pak može biti takvo, da mjerodavna vlast mora nekoga otpustiti; ili takvo, da može otpustiti, bilo da se radi o zavjetovaniku doživotnih zavjeta ili pak privremenih.

¹⁸ Usp. ISTI, isto mjesto, 542-543.

1. Otpuštanje članova samim činom.

Samim činom ima se smatrati otpuštenim iz ustanove član, koji je:

1) **Općepoznato otpao od katoličke vjere** (kan. 694 § 1,1°). Otpad (defectio) od katoličke vjere ostavaruju se: krivovjerjem (haeresis), otpadom (apostasias) i raskolom (schisma). Krivovjerjem naziva se uporno nijekanje, poslije primljenog krštenja, neke istine koja treba da se vjeruje božanskom i katoličkom vjerom ili uporno sumnjanje u nju; otpad je potpuno odbacivanje kršćanske vjere; raskol je uskraćivanje podločnosti vrhovnom svećeniku ili zajedništva s članovima Crkve koji su mu podložni (kan. 751).

Opće poznati otpad je onaj, koji se može dokazati na izvanjskom području i koji je razglašen.

Otpadnik od vjere, krivovjernik ili raskolnik upada u izopćenje unaprijed izrečeno, uz obdržavanje propisa kan. 194 § 1,2°; klerik se osim toga može kazniti kaznama o kojima se govori u kan. 1336 § 1, 1°2°3°. Ako dugotrajna tvrdokornost ili težina sablazni traži, mogu se dodati druge kazne, pa i otpuštanje iz kleričkog staleža (kan. 1364). – Uz to je nepravilan za primanje svetih redova (kan. 1041, 2°), a klerik je nepravilan i za vršenje redova (kan. 1044 § 1,2°).

2) **Sklopio ženidbu ili to pokušao, makar samo svjetovnu** (kan. 694 § 1,2°). **Sklapa** ženidbu član, koji je položio privremene zavjete. Ta ženidba, iako je nedopuštena, bit će valjana, ako se njezinu sklapanju ne protivi nijedna kanonska zapreka (kan. 1073), ako u njoj pri sklapanju postoji prava ženidbena privola i ako se sklapa po propisanom kanonskom obliku (kan. 1117).

Sklopiti ženidbu **pokušava** član, koji 'sklapa' samo svjetovnu ženidbu. Redovnik doživotnih zavjeta ne može sklopiti kanonsku ženidbu, jer je spriječen kanonskom zaprekom, koja proistječe iz javnog doživotnog zavjeta čistoće u redovničkoj ustanovi (kan. 1088). Ta zapreka ostaje dokle god ne dobije oprost od nje (kan. 1078 §§ 1 i 2). Član koji sklopi svjetovnu ženidbu istog je časa otpušten iz redovničke ustanove i prestaju mu zavjeti (kan. 701), a s tim i kanonska zapreka.

Klerik koji pokuša sklopiti ženidbu, pa i samo svjetovnu, upada u obustavu (suspensiju) unaprijed izrečenu, uz obdržavanje propisa kan. 194 § 1,3°; ako se, iako opomenut, ne urazumi te nastavi davati sablazan, može se postupno kažnjavati i oduzećima ili također otpuštanjem iz kleričkog staleža. – Redovnik s doživotnim zavjetima, koji nije klerik, koji pokuša sklopiti ženidbu, makar samo svjetovnu, upada u zabranu bogoslužja unaprijed izrečenu (kan. 1394).

Nepravilni su za primanje redova: onaj koji je pokušao sklopiti makar i samo svjetovnu ženidbu, bilo da je sam ... svetim redom ili javnim doživotnim zavjetom čistoće spriječen sklopiti ženidbu (kan. 1041,3°). Oni, koji počinu to kažnjivo djelo nepravilni su i za vršenje primljenih redova (kan. 1044 § 1,3°).

Postupak poglavara. U tim slučajevima viši poglavar sa svojim vijećem, pošto prikupi dokaze, neka bez ikakva odgađanja sastavi izjavu o činjeničnom stanju da bi otpuštanje bilo pravo utvrđeno (kan. 694 § 2).

Za opće poznati otpad neće biti teško prikupiti dokaze, a za slučaj tajnog sklapanja ili pokušaja sklapanja ženidbe bit će to vrlo teško. No o tom ne ovisi

samo otpuštanje, koje pravno nastupa odmah, čim se izvrši čin sklapanja. Poglavar ne donosi odluku otpuštanja, nego utvrđuje činjenicu otpuštanja, koje je već nastupilo, premda se postojanje činjenice (protupravno sklapanje ženidbe) ne može utvrditi redovitim putem.

Ako je slučaj tajan, može se zatražiti od Pokorničarne oprost kazne otpuštanja iz ustanove, pretpostavivši da se ukloni uzrok, tj. da se raskine svjetovna ženidba.¹⁹

Počinitelj tog djela ne smije, zbog grijeha, primati svetu pričest dokle god ne zadobije oprost grijeha po svetoj ispovijedi (kan. 916) i, ako je svećenik, ne smije, zbog obustave (kan. 1333 § 1) i nepravilnosti (kan. 1044 § 1,3°), slaviti misu ako nema važna razloga i nema pogodne prigode za ispovijed; u tom slučaju neka se sjeti da je dužan pobuditi čin savršenog pokajanja koji uključuje nakanu da se ispovijedi što prije (kan. 916), a savršeno kajanje uključuje ozbiljnu odluku, da će svoj slučaj riješiti istupom iz ustanove iz koje je već samim počinjenim kažnjivim djelom otpušten, rješavajući ujedno i sva ostala pitanja savjesti, koja su s time povezana, ili će zatražiti zahvat Svete Stolice, pretpostavivši da odluči popraviti štetu nastalu iz izvršenog čina, gledom na ostajanje u ustanovi i s obzirom na nepravilnosti ukoliko je riječ o kleriku (usp. kann. 1047 § 2,1° i § 3; 1048, 1332, 1352). Nikakvim smicalicama ne može po savjesti ostati u ustanovi, a da ne pokrene postupak sređivanja svojega stanja. – Ispovjednik mu mora, pod teškom obvezom savjesti, u ispovijedi naložiti, pod prijetnjom uskraćenja odrješenja, ako ne obeća, da istupi iz ustanove, ili da odmah poduzme, uz odstupanje od grijeha i popravljjanje nastale štete, sve što je potrebno, kod Pokorničarne, da ukloni posljedice učinjenog djela (usp. kann. 1047 i 1048).

2. Otpuštanje članova iz ustanove odlukom mjerodavne vlasti.

1) **Slučajevi u kojima opće pravo naređuje otpuštanje iz ustanove.** Član se mora otpustiti zbog kažnjivih djela o kojima se govori u kann. 1397, 1398 i 1395, osim ako s obzirom na kažnjiva djela, o kojima se govori u kan. 1395 § 2, poglavar smatra da otpuštanje nije prijeko potrebno i da se na drugi način može dovoljno pobrinuti za poboljšanje člana te za ponovnu uspostavu pravednosti i popravak sablazni (kan. 695 § 1).

Obvezatno je otpuštanje onoga, tko počini ubojstvo, ili tko silom ili prijeverom otme ili zadrži ili osakati ili teško rani čovjeka (kan. 1379), onoga, tko sudjeluje u vršenju pobačaja, ako dođe do učinka (kan. 1398), zatim, klerika priležnika, osim slučaja o kojem je riječ u kan. 1394, te klerika koji ustraje u drugom izvanjskom grijehu protiv šeste Božje zapovijedi uz sablazan (kan. 1395 § 1).

Prosudbi poglavara prepušteno je otpuštanje klerika, koji drukčije pogriješi protiv šeste Božje zapovijedi, ako je naime kažnjivo djelo počinjeno silom ili prijetnjama ili javno ili s osobom mlađom od 16 godina (kan. 1395 § 2).

¹⁹ Usp. REGATILO, E.F.: *Institutiones*... 565, br. 767.

²⁰ *Ignorantia iuris cuique nocet* (Paulus D.22,6,9, pr), u STOJČEVIĆ Dragomir – ROMAC Ante: *Dicta et regulae iuris*, Beograd 1980³, 172, br. 41.

Zbog djela o kojima u kan. 1395 § 1 treba otpustiti i člana koji nije klerik.

Postupak. Neznanje prava svakome škodi.²⁰ Neznanje prava, koje je obvezan svatko da zna, nikoga ne opravdava,²¹ ni poglavare ni članove.

Čin otpuštanja iz jedne ustanove posvećenog života ili iz družbe apostolskog života od izuzetne je važnosti, jer su u pitanju temeljne kreposti, kao što su pravednost, pravičnost i ljubav, a i vrijednosti tako značajne kao što su poštovanje ljudske osobe otpuštenoga i njegovih prava, zaštita dobra ustanove ili družbe i konačno same Crkve. Zato se ništa od toga ne smije ozbiljno izrgavati pogibelji.²²

U tim slučajevima viši poglavar, pošto prikupi dokaze o činjenicama i ubrojivosti, neka članu koji se ima otpustiti priopći optužbu i dokaze i neka mu dade mogućnost da se brani. Neka se svi spisi, koje treba da potpišu viši poglavar i bilježnik, zajedno s pisanim odgovorima i potpisom samoga člana, pošalju vrhovnom voditelju (kan. 695 § 2).

2) Slučajevi u kojima je prosudbi mjerodavnog poglavara prepušteno da li da provede postupak za otpuštanje člana iz ustanove. Član se može otpustiti i zbog drugih razloga, samo ako su važni, vanjski, ubrojivi i pravno dokazani, kao što su: trajno zanemarivanje obveza posvećenog života; ponovljeno kršenje svetih veza; ustrajna neposlušnost zakonitim propisima poglavara u važnoj stvari; velika sablazan koja nastaje zbog grešna ponašanja člana; uporno zastupanje ili širenje nauka osuđenih od crkvenog učiteljstva; javno prijanjanje uz nazore zaražene materijalizmom ili bezbožtvom; nezakonita odsutnost, o kojoj se govori u kan. 665 § 2 produljena kroz polugodište; drugi razlozi slične važnosti koje možda određuje vlastito pravo ustanove (kan. 696 § 2).

Razlozi za pokretanje postupka otpuštanja člana privremenih zavjeta. Za otpuštanje člana privremenih zavjeta dovoljni su i razlozi manje važnosti određeni u vlastitom pravu (kan. 696 § 2).

A. Postupak poglavara.

a) Postupak višeg poglavara. U slučajevima o kojima se govori u kan. 696, ako viši poglavar, pošto se posavjetuje sa svojim vijećem, misli da se ima započeti postupak otpuštanja:

1° neka prikupi ili upotpuni dokaze;

2° neka člana napismeno ili pred dvojicom svjedoka opomene s izričitom prijetnjom otpuštanja, što će se dogoditi ako se ne urazumi, i priopći mu jasno razlog otpuštanja te mu dade potpunu mogućnost da se brani; ako opomena ostane bez uspjeha, neka ga, dajući mu rok od barem petnaest dana, opomene drugi put;

3° ako i ta opomena ostane bez uspjeha, a viši poglavar sa svojim vijećem smatra da je dovoljno dokazana nepopravljivost i da je obrana člana nedovoljna, pošto uzalud protekne petnaest dana od posljednje opomene, neka sve spise, koje treba da potpišu viši poglavar i bilježnik, zajedno s potpisanim odgovorima samoga člana, pošalje vrhovnom voditelju (kan. 697).

21 Ignorantia iuris, quod quisque tenetur scire, neminem excusat, – isto mjesto, br. 42.

22 Usp. ANDRÉS, Domingo J., CMF: »Responsa ad proposita dubia«, u *Commentarium* 68(1987)278.

Te opomene može, osobito u težim slučajevima, vršiti i vrhovni voditelj, jer on će biti taj, koji sa svojim vijećem donosi odluku o otpuštanju. I on je u pravu viši poglavar, kao na pr. u kann. 708 i 709, a to je i opći smisao kanona 134 § 1 i 2²³.

Da li se je okrivljeni dužan braniti? Ako je uvjeren da ono, što mu se pripisuje kao prekršaj, ne stoji, tada mu obveza vjernosti zvanju nalaže da se brani, tj. da iznese sve ono, što obeskrepljuje dokaze optužbe, a što može iznijeti bez povrede neke veće obveze čuvanja tajne. Ako to ne iznese, a imao je prigodu, tada se neće moći kasnije djelotvorno uteći protiv odluke otpuštanja navodeći kao razlog to, da mu nije omogućena obrana. Zato će onaj, koji vodi postupak vršiti sve tako da se pojedinosti postupka mogu pravno dokazati, a to će biti, ako se zapisnički utvrde ili svjedočanstvom vjerodostojnih svjedoka.

Okrivljeni neće moći istinski tvrditi da mu je uskraćeno pravo na obranu, ako je on iznio, usmeno ili pismeno svoju obranu, no koju mjerodavni suci nisu uvažili, jer je neuvjerljiva. Njegovo je da iznese sve što je istinito a što može obeskrjepiti optužbu, a na mjerodavnu vlast spada da prosudi važnost i snagu obrane i zakonitost postupka, uzimajući u obzir opće crkveno pravo i vlastito pravo ustanove.

U svim slučajevima, o kojima se govori u kann. 695 i 696, ostaje uvijek netaknuto pravo člana da se pozove na vrhovnog voditelja i da mu izravno iznese svoju obranu (kan. 698).

b) **Postupak vrhovnog voditelja.** Neka vrhovni voditelj sa svojim vijećem, koje se za valjanost mora sastojati od barem četiri člana, postupa zbornu u brižljivu rasuđivanju dokaza, razloga i obrane te, ako se tajnim glasovanjem tako odluči, neka izda odluku o otpuštanju i opiše za valjanost barem sažeto pravne i činjenične razloge (kan. 699 § 1).

U samosvojnim samostanima, o kojima se govori u kan. 615, odluka o otpuštanju pripada mjesnom biskupu, kojemu neka poglavar podnese spise što ih je pregledalo njegovo vijeće (kan. 699 § 2). I mjesni biskup mora postupati zbornu kao i vrhovni voditelj o kojem se govori u § 1.

B. Izvršivost odluke otpuštanja. Odluka o otpuštanju nema snage, osim ako je potvrdi Sveta Stolica, kojoj treba da se pošalju odluka i svi spisi; ako se radi o ustanku biskupijskog prava, potvrđivanje pripada biskupu biskupije gdje se nalazi kuća kojoj je redovnik pripisan. Da bi ipak odluka bila valjana, mora naznačiti pravo otpuštenoga da se u roku od deset dana poslije primitka obavijesti utiče mjerodavnoj vlasti. Utok ima obustavni učinak (kan. 700).

Obavijest o odluci otpuštanja treba otpuštenome priopćiti poslije potvrde Svete Stolice, a ne prije.²⁴ Nerazborito bi ju bilo priopćavati prije potvrde, jer mjerodavna vlast ne potvrđuje odmah sve odluke. Može ih kao nepravedne odbaciti na pr. zbog nedostatka istrage, ozbiljnosti, pravednosti i pravičnosti, ili zbog neobdržavanja zakona o prethodnim opomenama, ako su potrebne, o izvršavanju ispitivanja, o prikupljanju dokaza, o ispravnom preslušanju trećih,

23 Usp. BEYER, J.: »De novo Iure ...«, u *Periodica* ... 73(1984)543.

24 Pont. Comm. C.I.C. authent. inter., Responsiones ad proposita dubia, u AAS 78(1986)1323.

o tumačenju i primjeni pravednih zakona vlastite ustanove; ili ih odbiti kao prenaple i predložiti druga sredstva popravljajja.²⁵

Odluci otpuštanja koju donose mjesni biskup prema odrebi kan. 699 § 2 potrebna je potvrda Svete Stolice.²⁶

Utok. Mjerodavna vlast kojoj se upućuje utok nije vlast, koja je donijela odluku, nego vlast koja je potvrdila odluku. Za ustanove biskupijskog prava jest mjesni biskup, a za ustanove papinskog prava je Sveta Stolica. No vrijedi i opća odredba o mogućnosti utoka Svetoj Stolicu umjesto mjesnom biskupu, to znači Zboru za ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života ili Zboru za naviještanje evandjelja, već prema mjerodavnosti.²⁷

Utok na Vrhovno Sudište Apostolske Signature. To sudište prima utoke uložene u konačnom roku od trideset korisnih dana protiv pojedinačnih upravnih čina poteklih od Ureda Rimske Kurije, ili koje su oni potvrdili, i to kad god nezadovoljna stranka želi dokazati, da se osporavano rješenje ogriješilo o neki zakon bilo u postupku bilo svojim sadržajem. U tim slučajevima spomenuto sudište može suditi o navodnoj nezakonitosti čina, a i, ako ulagatelj utoka to zatraži, o nadoknadi štete, koju je nezakoniti čin nanio.²⁸

Da li je član, koji na temelju važnih razloga misli da je nepravedno otpušten, dužan uložiti utok protiv odluke otpuštanja? Obveza vjernosti zvanju nalaže mu da izvrši utok u zakonitom roku. Ako o tom dvojili, ne mora ulagati utok, pogotovo ako je već u toku postupka iznio sve što je imao u svoju obranu.

Nepravedno otpuštanje je čin, kojemu prethodi neki bitni propust, kao na pr. ako je okrivljenome bilo uskraćeno pravo obrane, ili ako su u slučajevima u kojima se može pokrenuti postupak za otpuštanje izostavljene kanonske opomene, ili ako nije obdržavan propisan rok, ili ako postojanje činjenice na kojoj se otpuštanje temelji nije pravno dokazano. – Nevaljano otpuštanje je onda, ako u odluci nisu opisani barem sažeto pravni i činjenični razlozi.

Ako je otpuštanje nepravedno, dokida li zavjete? U času donošenja i potvrđivanja odluke obično se neće znati za nepravednost, a Crkva može zbog opravdana razloga dati oprost (kan. 1196), no ti razlozi mogu se naći i izvan zavjetovanika, na pr. opće dobro ustanove ili Crkve.

Da li se je otpušteni član dužan vratiti u ustanovu, ako se naknadno pravno pokaže, da je otpuštanje bilo nepravedno, ili nevaljano? Ako je sam pokretao postupak za utvrđivanje pravednosti odluke, tada se mora vratiti, jer jedino nakana povratka može opravdati upornost u svojoj obrani. – Ako sâm to nije tražio, tada ga ne bi trebalo obvezivati na povratak, jer ga zavjeti više ne vežu, a na novo zavjetovanje ne treba nikoga siliti.

25 Usp. BEYER, J.: »De novo Iure ...«, u *Periodica ...* 73, 1984, 545; ISTI: »Responsa Pont. Comm. C. I. C. interpretando«, u *Periodica ...* 77, 1988, 149-151; ANDRÉS, D.J.: »Responsa ad proposita dubia 17.5.1986.«, u *Commentarium* 68(1987)276-286.

26 Usp. ANDRÉS, isto mjesto, 280.

27 Usp. IOANNES PAULUS II: Constitutio Apostolica »Pastor Bonus«, 28.6.1988, art 90 i 108, u AAS 80(1988) 882-883.887.

28 Usp. ISTI, isto mjesto, art. 123, str. 891. – Usp. GUTIERREZ, A., CMF: »Canones circa Instituta vitae consecratae et societates vitae apostolicae vagantes extra partem eorum propriam«, u *Commentarium ...* 65(1984) 324-325.

Može li neko zakonito otpuštanje biti nepravedno ili nevaljano? Svako otpuštanje iz ustanove koje donose mjerodavna vlast pretpostavlja se da je zakonito, dokle god se nezakonitost ne dokaže, bilo da to potekne od otpuštenoga, bilo od koje druge strane.

C. Učinak zakonitog otpuštanja. Sa samim zakonitim otpuštanjem prestanu zavjeti te prava i obveze nastale iz zavjetovanja. Ako je pak član klerik, ne može vršiti svete redove, dok ne nađe biskupa koji će ga poslije prikladne kušnje u biskupiji, prema odredbi kan. 693, primiti ili mu barem dopustiti vršenje svetih redova (kan. 701).

Treba li otpuštanje iz redovničke ustanove smatrati kanonskom kaznom? Sigurno je, da nije svako odvajanje od ustanove kazneno. No otpuštanje iz ustanove u strogom smislu temelji se na čudoredno skrivljenom razlogu (usp. kann. 694, 695, 696) i sadržava gubitak staleža posvećenog života, pa kao što je otpuštanje iz kleričkog staleža kazna (usp. kan. 1336 § 1,5^o) jedna od težih, tako se po sličnosti može reći, da je i gubitak staleža posvećenog života kazna, iako ne iste težine. Kao što se oduzimanje vlasti, službe, zadaće, prava, povlastice, ovlasti, milosti, naslova odličja, pa i samo počasnih ubraja u kazne (usp. kan. 1336 § 1,2^o), tako se otpuštanjem iz redovničke ustanove gubi mnogo duhovnih dobara.

Da li zabrana, koja kleriku zakonito otpuštenome zabranjuje vršenje svetih redova dok ne nađe biskupa, koji će ga poslije prikladne kušnje u biskupiju primiti ili mu barem dopustiti vršenje svetih redova, ima obilježje kanonske kazne, koju, ako prekrši, postaje nepravilan prema kann. 1041, 6° i 1044 § 1, 3°?

Ima mnogo zabrana, koje nisu kazne. Tako je na pr. svećeniku zabranjeno, da bez dopuštenja mjerodavne vlasti na dan slavi dva, tri ili više puta svetu Misu. No ta zabrana nije nikakva kazna, premda ju ne smije kršiti. Dok su izopćenje, zabrana bogoslužja i obustava kazne, koje u sebi uključuju neke određene zabrane i za te zabrane možemo reći da su kaznene.

Zakonito otpuštanje klerika iz redovničke ustanove nosi sa sobom ispis (excardinatio) iz ustanove (usp. kann. 265 i 266 § 2), a Crkva uvjetuje dopušteno vršenje redova zakonitim uvrštenjem (incardinatio) ili barem dobivanjem dopuštenja mjesnog biskupa. Prema tome, zabrana, kojom otpušteni redovnik klerik ne smije vršiti svete redove, dok ne nađe biskupa, koji će ga primiti, ili mu barem dopustiti vršenje redova, ne proizlazi iz otpuštanja kao takvoga, nego iz nedostatka uvrštenosti, odnosno posebnog biskupova dopuštenja koje je kleriku potrebno da bi dopušteno mogao vršiti redove. I zato, ako bi otpušteni redovnik klerik kršio tu zabranu, sigurno je da bi se time ogriješio o crkveni zakon, ali ne bi kršio neku kaznu, pa prema tome ne bi upao u nepravilnost prema kan. 1044 § 1, 3°. – Ali ako je netko otpušten na temelju kan. 694 § 1, takvome bi, ako je klerik, bilo zabranjeno vršenje redova kaznenom zabranom, ali na temelju kann. 1364 § 1 ili 1394 § 1, a kršenje te zabrane uzrokovalo bi upadanje u nepravilnost o kojoj se govori u kann. 1041, 6° i 1044 § 1,3^o.

3. Odnos ustanove prema odvojenom članu.

1) **Zahtjev pravednosti.** Koji zakonito istupe iz redovničke ustanove ili su iz nje zakonito otpušteni, ne mogu od nje ništa tražiti zbog bilo kojeg posla koji su obavljali u ustanovi (kan. 702 § 1). Zato će biti veoma korisno, da se to svakome, koji ulazi u ustanovu rekne već na početku.

2) **Zahtjev pravičnosti i evanđeoske ljubavi.** Neka ustanova pazi na pravičnost i evanđeosku ljubav prema članu koji se od nje odvaja (kan. 702 § 2).

4. Izvanredni slučajevi odvajanja od ustanove.

U slučaju velike izvanjske sablazni i vrlo velike štete što prijeti ustanovi, viši poglavar ili, ako je odgoda pogibeljna, mjesni poglavar uz pristanak svojega vijeća može odmah izbaciti člana iz redovničke kuće. Viši poglavar, ako je potrebno, neka se pobrine da se provede postupak otpuštanja po odredbi prava ili neka stvar podnese Apostolskoj Stolici (kan. 703).

Tu, dakle, ne mora odmah biti govora o otpuštanju iz redovničke ustanove, nego o privremenom odstranjivanju, koje može završiti premještajem, ako se ne radi o razlogu, koji je dovoljan za otpuštanje, ili bi bilo veoma štetno čekati i zadržavati ga u kući, dok se ne provede do kraja postupak otpuštanja.

5. Obavijest u službenom izvještaju, koji treba slati Apostolskoj Stolici.

Članovi koji su na bilo koji način odvojeni od ustanove, neka se spomenu u izvještaju, o kojem se govori u kan. 592 § 1. Izvještaj se mora poslati Apostolskoj Stolici (kan. 704).

IV. ODVAJANJE OD SVJETOVNE USTANOVE

1) Napuštanje ustanove istekom vremena početne kušnje.

Pošto istekne vrijeme početne kušnje, kandidat koji je smatran prikladnim neka preuzme tri evanđeoska savjeta potvrđena svetom vezom ili neka napusti ustanovu (kan. 723 § 1). Isto tako u vrijeme trajanja početne kušnje može napustiti ustanovu.

2) Napuštanje ustanove istekom vremena privremenog pritjelovljenja.

Pošto istekne vrijeme privremenog pritjelovljenja, član može slobodno napustiti ustanovu ili ga viši voditelj, pošto se posavjetuje sa svojim vijećem, može zbog opravdana razloga isključiti od obnavljanja svetih veza (kan. 726 § 1). Pravno je slobodan da napusti ustanovu tj. bez nepravdnosti i bez prekršaja

kojeg zakona. Da li je čudoredno u savjesti slobodan to učiniti, to treba prosuditi po načelima moralnog bogoslovlja.

3) Napuštanje ustanove u vrijeme trajanja privremenog pritjelovljenja.

Član privremenog pritjelovljenja koji to svojevolumno traži može dopuštenje da napusti ustanovu, zbog važna razloga, dobiti od vrhovnog voditelja s pristankom njegova vijeća (kan. 726 § 2).

4) Napuštanje ustanove doživotno pritjelovljenog člana.

Doživotno pritjelovljeni član koji želi napustiti ustanovu, pošto je sve ozbiljno odvagao pred Gospodinom, neka dopuštenje da napusti ustanovu moli od Apostolske Stolice preko vrhovnog voditelja, ako je ustanova papinskog prava; inače i od mjesnog biskupa, kako je određeno u konstitucijama (kan. 727 § 1).

5) Napuštanje ustanove doživotno pritjelovljenog člana klerika, koji je pripisan (inkardiniran) ustanovi.

Ako je član klerik, koji je pripisan ustanovi, dopuštenje se ne daje prije nego nađe biskupa, koji će ga uvrstiti u biskupiju ili barem primiti na provjeru. Ako bude primljen na provjeru, kad prođe pet godina, uvrštava se u biskupiju po samom pravu, osim ako ga biskup odbije (usp. kann. 727 § 2 i 693).

6) Učinci zakonitog napuštanja ustanove.

Pošto je dopuštenje da napusti ustanovu zakonito dano, prestanu sve veze te prava i obveze koje nastaju iz pritjelovljenja (kan. 728).

7) Otpuštanje iz ustanove.

Član se otpušta iz ustanove prema odredbi kann. 694. i 695; neka konstitucije, osim toga, odrede druge razloge otpuštanja, samo ako su razmjerno važni, izvanjski, ubrojivi i pravno dokazani, a uz to neka se obdržava postupak određen u kann. 697-700. Na otpuštenoga se primjenjuje propis kan. 701 (kan. 729).

8) Prelazak u drugu ustanovu.

Da bi član svjetovne ustanove prešao u drugu svjetovnu ustanovu, neka se obdržavaju propisi kann. 684 §§ 1, 2 i 4 i 685; da bi pak prešao u redovničku ustanovu ili u družbu apostolskog života ili iz njih u svjetovnu ustanovu, traži se dozvola Apostolske Stolice, i njezinih se naloga treba pridržavati (kan. 730).

V. ODVAJANJE OD DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA

1) Istup i otpuštanje člana koji još nije konačno pritjelovljen ravnaju se prema konstitucijama svake pojedine družbe (kan. 742).²⁹

2) Tko dopušta napuštanje družbe. Dopusćenje da napusti družbu, s prestankom prava i obveza nastalih iz pritjelovljenja, uz obdržavanje propisa kan. 693, može konačno pritjelovljeni član dobiti od vrhovnog voditelja s pristankom njegova vijeća, osim ako je to prema konstitucijama pridržano Svetoj Stolici (kan. 743).³⁰

3) Prelazak u drugu družbu. Vrhovnom vodtelju pridržano je da dopusti, s pristankom svojega vijeća, članu koji je konačno pritjelovljen da prijeđe u drugu družbu apostolskog života, tako da se u međuvremenu obustavljaju prava i obveze vlastite družbe, ipak uz obdržavanje prava na povratak prije konačnog pritjelovljenja u novu družbu (kan. 744 § 1).³¹

4) Prelazak u ustanovu posvećenog života. Da bi se prešlo u ustanovu posvećenog života ili iz nje u družbu apostolskog života, traži se dozvola Svete Stolice i njezinih se naloga treba pridržavati (kan. 744 § 2).

5) Dopusćenje boravka izvan zajedničkog života družbe.

Vrhovni voditelj s pristankom svojega vijeća može konačno pritjelovljenom članu dopustiti da živi izvan družbe, ali ne više od tri godine, pri čemu se obustavljaju prava i obveze koje se ne mogu uskladiti s njegovim novim položajem; ostaje ipak pod brigom voditelja. Ako se radi o kleriku, traži se osim toga i pristanak ordinarija mjesta u kojem mora boraviti te ostaje pod njegovom brigom i ovisan je o njemu (kan. 745).

6) Postupak u otpuštanju člana iz družbe. Za otpuštanje konačno pritjelovljenog člana neka se, vodeći računa o onome što je potrebno, obdržavaju kann. 694-704 (kan. 746).

ZAKLJUČAK

Odvajanje od ustanove od najveće je važnosti za članove i za samu ustanovu, zato moraju i ustanova i pojedini članovi postupati velikim oprezom i odgovornošću, jer se radi o dostojnom odzivu životnom Božjem pozivu, o ustrajnosti do konca i o očuvanju i unapređivanju milosnog dara, koji je osnivač primio od Boga za dobrobit Crkve. Ustanova mora pružiti sve što je potrebno da pomogne ustrajati članu, ali i poduzimati sve da zaštiti svoje opće dobro i da otkloni sve što može spriječiti i otežati ostvarivanje njezina svojstvenog služenja Crkvi prema svojim konstitucijama i vlastitom pravu (usp. kann. 573, 574, 578 i 662).

29 Usp. BEYER, J.: »Quaesita et dubia de societatibus vitae apostolicae solvenda«, u *Periodica* 76(1987)484-487.

30 Vidi: ISTI, isto mjesto, 476-479.

31 Vidi: ISTI, isto mjesto, 479-481.

DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA U NOVOM PRAVU

U V O D

Sveopći poziv na svetost, o kojem govori peto poglavlje dogmatske konstitucije o Crkvi **Lumen gentium**, nadahnut Duhom Svetim konkretizira se i ponazočuje u raznim ustanovama posvećena života. Sredstva posvećenja i usavršavanja u ljubavi su različita, što ovisi o osobnom ili zajedničkom pozivu pojedinih skupina i njezinih članova. Težnja za savršenom ljubavi, služenjem raznim sredstvima koja su primjerena društvima, čini njihov konstitutivni element.

Na početku skoro svake družbe njihovi osnivači nisu htjeli uvesti redovničkih zavjeta, jer su doživljavali svoj poziv i poslanje u težnji za savršenstvom ljubavi vršenjem svoje svećeničke službe ili pak neke apostolske aktivnosti. Neki su u tome promatrali stanovito prilagođavanje koje omogućuje obavljanje apostolske službe.

Družbe apostolskog života svoj početak i postojanje imaju u Isusovom pozivu na savršenstvo, koji se ostvario i ostvaruje se u krilu same Crkve kao velike Isusove zajednice. One su se razvile iz vrlo jake nadahnjujuće snage redovništva, koje je sveti Benedikt pronio Europom i cijelim svijetom kao plamteću baklju, koja u modernom egzodusu pokazuje put kojim treba ići, pa, makar taj isti put vodio kroz trenutna bespuća i pustinju u kojoj, čini se, nema nikakva života. Sve danas postojeće družbe apostolskog života nastale su krajem 16. stoljeća, i kasnije. Osnivači i muških i ženskih društava osjećali su se pozvanim da okupe oko sebe istomišljenike, koji su kao i oni u izravnom aktivnom apostolatu uočili ostvarenje Isusova zova da idu za njim.

Tako već od XVII. stoljeća pa nadalje uz redovnike se pojavljuju skupine vjernika, koje stvarno »imitiraju« način redovničkog življenja, ali se od njih dosta razlikuju. Među takvim grupama izranjaju dvije posebne kategorije:

1. Prvu skupinu sačinjavaju zajednice koje zbog različitih motiva ne žele sebe izjednačiti s redovnicima; tj. ne prihvaćaju i ne slijede njihovo pravno uređenje, jer smatraju da se samo tako mogu slobodnije posvetiti apostolskom djelovanju. Jednim sporim procesom ovakve ustanove gotovo paralelno s ustanovama redovničkog života i njihovim pravnim poretkom, postepeno bivaju priznate od strane Crkve kao redovničke ustanove s običnim zavjetima. Ovaj razvoj je veoma zanimljiv i svoju kulminaciju doseže u novom Zakoniku, koji izjednačuje redove i kongregacije u jedinstvenom obliku redovničke ustanove.

2. Drugu su kategoriju činile skupine sastavljene od ustanova ili njezinih kleričkih ili laičkih društava, koja već od samog početka pa nadalje isključuju svaki redovnički karakter društva. Ova grupacija ostaje izvan procesa redovničkih ustanova sa običnim zavjetima. U ovom sastavu ostala su i društva koja su isključila redovnički način života samo zato da bi što slobodnije mogla apostolski

djelovati. Ovaj specifični oblik života, ili bolje reći, specifičan život ove grupacije, svoj pravni poredak po prvi put nalazi u XVII. naslovu drugoga dijela prve knjige Kodeksa iz 1917. godine pod naslovom: »De societatibus sive virorum sive mulierum in communi viventium sine votis« (društva bilo muška bilo ženska zajedničkog života bez zavjeta), usp. kan. 673. U novom Zakoniku, što ga je papa Ivan Pavao II. apostolskom konstitucijom »Sacrae disciplinae leges«, od 25. siječnja 1983. godine proglasio, ove se ustanove nazivaju »societates vitae apostolicae« (Družbe apostolskog života).

I. DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA U NACRTIMA NOVOGA ZAKONIKA

Drugi odsjek druge knjige trećega dijela Zakonika, koji obuhvaća kanone 731-736, ima svoju vrlo burnu povijest nastanka i sam tok izrade. Ovaj je proces vrlo zanimljiv, jer su društva apostolskog života u svojoj naravi dosta bliska ustanovama posvećenog života.

1. U shemi iz 1977. godine: »Schema canonum: de institutis vitae consecratae per professionem consiliorum evangelicorum« (Nacrt kanona: ustanove posvećena života zavjetovanjem evanđeoskih savjeta), društva apostolskog života prikazana su u drugom dijelu koji nosi naslov: »De iis quae singulis institutorum generibus sunt propria« (vlastitosti pojedinih vrsta ustanova), a naslovljena su: »De institutis vitae apostolicae consociatae« (ustanove udruženoga apostolskog života); slijedi zatim treći naslov: »De institutis saecularibus« (svjetovne ustanove). Dakle, družbe apostolskog života svrstane su u ustanove posvećenog života jer su stavljene ispred svjetovnih ustanova. Ovakav je nacrt i redoslijed izazvao veliku reakciju posebno u muškim družbama, koje po svom pravnom uređenju nemaju mjesta među ustanovama posvećena života, jer nemaju javnih zavjeta evanđeoskih savjeta.

2. U shemi iz 1980. godine treći dio druge Knjige novog Zakonika naslovljen je: »De consociationibus fidelium« (društva vjernika), a bio je podijeljen u tri odsjeka:

a) »De institutis vitae consecratae« (ustanove posvećena života), razdijeljen u tri naslova, kao što je sada u novom promulgiranom Zakoniku;

b) Drugi odsjek nosio je naslov: »De societatibus vitae apostolicae« (Društva apostolskog života);

c) Treći je odsjek radio: »De aliis christifidelium consociationibus« (Ostala društva vjernika).

3. U nacrtu iz 1982. godine treći dio druge Knjige naslovljen je: »De institutis vitae consecratae et de societatibus vitae apostolicae« (Ustanove posvećena života i društva apostolskog života). Treći dio je podijeljen u dva odsjeka: prvi odsjek obrađuje: »De institutis vitae consecratae« (ustanove posvećenog života), a drugi odsjek donosi: »De societatibus vitae apostolicae« (društva apostolskog života).

Treći dio druge Knjige novog Zakonika nosi naslov: »*De societatibus vitae consecratae et de societatibus vitae apostolicae*« (Ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života). Posebnim odsjekom o društvima apostolskog života u novom Zakoniku naglašena je njihova nazočnost i zbilja u krilu same Crkve. S drugim odsjekom završava druga knjiga. Tako su kanoni koji obrađuju društva vjernika izbačeni iz trećega dijela, a stavljani u prvi dio druge knjige Zakonika. Kao razlog takvoga pomicanja kanona može se navesti namjera da se izbjegne zbrka među grupama, što su ih osnovale ustanove posvećena života i društva apostolskog života i samih društava vjernika.

Sam naziv družbe apostolskog života izabran između sedam prijedloga u zamjenu za naslov »*Societates in communi viventium*« iz Kodeksa 1917. godine.¹

Nazivom »družbe apostolskoga života« izriče se i stavlja u žarište glavna i bitna crta, a ta je vršenje apostolske djelatnosti. Apostolat u svakom od društava čini temelj njihova postojanja. No, mora se naglasiti da vršenje apostolskog poslanja nije samo pridržano ovim društvima; ono je nazočno i u redovničkim ustanovama (PC br. 6; kan. 675 § 1).

II. STRUKTURA DRUGOG ODSJEKA (kan. 731-746) TREĆEGA DIJELA DRUGE KNJIGE NOVOG ZAKONIKA

Opći pregled

Cijeli je odsjek sastavljen od 16 kanona koji se mogu podijeliti u dvije skupine. Prva skupina kanona prikazuje specifične elemente i vlastito uređenje ovih društava (kan. 731-735). Drugu skupinu sačinjavaju kanoni koji upućuju na ustanove posvećena ili redovničkog života (npr. kan., 732). Priziv na kanone ustanova posvećenog života puno je veći i opsežniji za društva čiji članovi imaju zavjet evanđeoskih savjeta, o kojima govori kan. 731 § 2.

Kanoni vlastiti družbama apostolskog života jednostavno preuzimaju kanonske norme što su na snazi u ustanovama redovničkog života (npr. kan. 733, 737, 738, 739). Vrlo je malo posebnih kanona za društva apostolskog života, koji su isključivo za njih određeni. Ovo nije nikakav propust, a pogotovo ne nedostanak. Ovakvim načinom izrade normi za društva željelo se ostaviti puno više prostora

¹ Za vrijeme rada papinske komisije za reviziju Kodeksa (Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo) upotrebljavani su slijedeći nazivi: *Societates vitae comunis*, vidi *Communicationes* 2 (1970), str. 176; *Societates vitae communis sine (absque) votis*, u *Comm.* 11 (1979), str. 325 i 328; *Societates aclesiasticae*, *Societates ecclesiales*, *Societates apostolicae*, u *Comm.* 13. (1981), str. 382; *instituta (Societates) vitae apostolicae consociatae*, u *Comm.* 5 (1973), str. 66 ss. i *Comm.* 11 (1979), str. 327; *Instituta apostolica non religiosa*, u *Comm.* 5 (1973), str. 64; *Instituta alia apostolatui dedita*, u *Comm.* 5 (1973), str. 66. S ovim nazivom usp. CIC/1917, kan. 673 § 1. Usp. još *La legge della Società dell'Apostolato Cattolico*, Rim 1981., br. 4-9; V. Pallotti, *Pia società dell'apostolato cattolico*, Opere complete, vol. 1, Rim 1964, str. 5-11 o.

i slobode za izradu vlastitoga prava pojedinih družbi. Bilo bi vrlo zanimljivo potanko istražiti kako su pojedina društva, koristeći ovaj prostor ostavljen u općem pravu, razradila vlastito pravo, što ga je mjerodavna crkvena vlast odobrila da se provodi u praksi. Ovo (možda) nemiješanje u unutarnje stvari pojedinih družbi znak je da opće zakonodavstvo Crkve poštuje karizmatско uređenje pojedinih društava, koja svoje korijene vuku još iz prvih nakana njihovih osnivača.

O kanonima pojedinačno

Sadržaj pojedinih kanona daje složiti sljedeći mozaik:

- kan. 731 – tumači pojam i osnovne forme društava apostolskog života,
- kan. 732 – prizivlje se na cijeli blok kanona iz prvog odsjeka (ustanove posvećenog života);
- kan. 733 – govori o osnivanju kuća i područnih zajednica;
- kan. 734 – upravljanje društvom;
- kan. 735 – primanje u zajednicu i formacija članova;
- kan. 736 i 737 – inkardinacija i pritjelovljenje (Incorporatio), misli se na posvemašnje uključenje članova u zajednicu sa svim pravima i dužnostima;
- kan. 738 – podložnost vlastitim voditeljima i biskupu;
- kan. 739 – obveze i dužnosti članova društava;
- kan. 740 – stanovanje članova u kućama;
- kan. 741 – društva kao pravne osobe, njihova ekonomska sposobnost i ekonomska sposobnost njenih članova;
- kan. 742-745 – istup iz družbe, prelazak u drugu zajednicu posvećenog života, boravak izvan društva;
- kan. 746 – otpuštanje konačno pritjelovljenog člana.

Iz ovog detaljnog pregleda kanona još je jasnije i očitije zamjetljivo, da je ostavljen širok prostor i potpuna sloboda za izradu vlastitog prava društava. No sva ta prostornost i širina, ostavljena u općem Zakoniku, mora se pri doradi vlastitog prava pridržavati ovih gore navedenih normi.

III. POJAM I OSNOVNE OZNAKE DRUŽBI APOSTOLSKOG ŽIVOTA

Kan. 731 – ocrtava lik družbi apostolskog života isto onako, kako to čini kan. 573 za ustanove posvećenog života, ili pak kan. 607 za ustanove redovničkog života, ili kan. 710 za svjetovne ustanove, ili kan. 298 za društva vjernika. u § 1. kan. 731 dan je opći obris koji je zajednički svim društvima, dok je u § 2. istog kanona taj obris nadopunjen i preciziran novim elementima, koji se nalaze u konstitucijama svih pojedinih društava. Prema 731. kanonu, prva opća i zajednička oznaka svih družbi jest njihova **sličnost** ili **bliskost** ustanovama

posvećenog života. Ova sličnost i bliskost izražena je odmah na početku kanona riječima: »*Institutis vitae consecratae accedunt societates vitae apostolicae...*« Latinski termin »*accedunt*« može se prevesti sa »*slična su*« ili »*bliska su*« ili »*jednaka su*« (vidi prijevod Zakonika na razne moderne jezike). Koji god od ova tri moguća pojma uzmemo, svima je zajedničko, a to je ujedno i smisao kanona, da su društva »*slična*« ustanovama posvećenog života. Pojmom »*accedunt*« zakonodavac je želio izraziti »*sličnost*«, isto onako kako je to učinio i Kodeks iz 1917. godine kanonom 673 § 1., kad je rekao za društva: »*in qua sodales vivendi rationem religiosorum imitantur*« (oponašaju redovnički način života). U dugom redakcijskom procesu kanona izričito je rečeno da se pojmom »*accedunt*« želi izraziti sličnost družbi apostolskog života sa ustanovama posvećenog života.²

Početna afirmacija, što na prvi pogled može izgledati kao običan umetak ili nešto sasvim općenito, veoma je važna. Ona želi izraziti rezultirajuću zbilju fundamentalnih oznaka društava apostolskog života, a ta je sličnost življenja sa ustanovama posvećenog života. Ova u kanonu izražena konstitutivna je oznaka svakog društva. Sličnost je mnogo veća s ustanovama redovničkog nego s ustanovama svjetovnog života, jer dodiruje mnoge zajedničke teološke, duhovne, apostolske eklezijalne i pravne vidove života u zajednici. Osim toga ova sličnost ima svoj temelj u petom poglavlju dogmatske Konstitucije LG: u općem pozivu na svetost. Osim toga, sličnost će biti kriterij i baza primjenjivanja velikog broja općih kanona na društva apostolskog života, a izravno se tiču ustanova redovničkog života. Tako misle osnivači mnogih društava apostolskog života. Na pr. sv. je Vinko Pallotti izričito govorio članovima društva; da ne bi bili redovnici, moraju živjeti kao da to i jesu.

Pravilo života mnogih društava zastupljeno je u pravilima mnogih redovnika i redovnica, tako što se sličnost naglašena u kan. 731. ogleda i u pravnom poretku. Sličnost je još veća i obuhvatnija u onim društvima koja prema kan. 731 § 2. prakticiraju zavjet evangeoskih savjeta. Svako društvo ima zadaću čuvanja i razvijanja svoje vlastite karizme (kan. 732 s kan. 631 § 1).³

Da bi se sačuvala i omogućila ova stvaralačka izvornost, Crkva je svakom društvu ostavila primjerenu autonomiju, ali od njih zahtijeva da jasno definiraju prvotno nadahnuće i odrede joj pravnu formu (kan. 732, zatim kan. 586, 587 § 1). Za poimanje sadašnjeg poziva i poslanja u prvom redu je mjerodavni duh i nakana osnivača društva, kao i njihova tradicija (kan. 732 s kan. 578).

Novi Zakonik dakle u kanonima 731-746 nudi opći pravni okvir, poštujući pri tome vlastito pravo pojedinih društava da pravno definiraju i izriču fundamentalne oznake društva apostolskog života.

U kan. 731 – § 1 naznačene su četiri osnovne oznake družbi apostolskog života:

1. *Finis apostolicus* (apostolska svrha i cilj društva),
2. *Vita fraterna in communi* (zajednički bratski život),

2 *Communicationes* 13 (1981), str. 380-389); Povijesni proces i uz nj vezanu problematiku vidi u W.A. STANTAN, *De societatibus sive virorum sive mulierum in communi viventium sine votis*, Halifaxiae 1936, str. 5-89.

3 *Communicationes* 5 (1973), str. 48; *Communicationes*, 7 (1975), str. 77.

3. *Perfectio caritatis* (savršenstvo ljubavi) i

4. *Societates vitae apostolicae accedunt institutis vitae consecratae* (sličnost ustanovama posvećenog života).

Finis apostolicus (apostolski cilj i svrha)

Glavni cilj i svrha društava apostolskog života je zajednički neposredni apostolat. Svoje porijeklo, nastanak i trajanje ovaj cilj ima u apostolskoj zadaći koja se posredstvom osnivača uočila, ostvarila i ostvaruje među članovima društva.⁴

Svaki kršćanin i svako društvo vjernika pozvano je u apostolsku službu, barem u formi svjedočenja životom iz vjere. No, apostolski cilj društva je izravno prepoznatljiva djelatnost, kao na pr. rad na području nutarnjih i vanjskih misija, ili rad na području ekumenizma, izobrazba svećenika i laika, služenje bolesnicima i siromasima, dušobrižništvo obitelji ili studenata, itd. Apostolska zadaća društva jest *zajedničko služenje zajednice* (kan. 731 § 1; finis apostolicus societatis proprius). Ono pretpostavlja ustanove i inicijative koje omogućuju zajednički rad i djelovanje svih članova. Sve ono što čak i pojedinac poduzme na polju apostolata, to isto on vrši i kao član zajednice. Stoga mu je pred očima veliki apostolat društva, jer zainteresirano sudjeluje u radu drugih članova zajednice.⁵

Vita fraterna in communi (zajednički bratski život)

Drugo osnovno obilježje družbi koje kan. 731 § 1 navodi jest »vitam in communi ducentes, secundum propriam vitae rationem per observantiam constitutionum« (provođenje zajedničkoga bratskog života prema vlastitom načinu življenja obdržavanjem konstitucija). Provođenje zajedničkog bratskog života ne ograničava se na dužnost zajedničkog stanovanja, nego mnogo više znači: zajedno živjeti, zajedno vjerovati, zajedno moliti, zajedno planirati; biti dakle jedan s drugim i jedan uz drugoga. To znači duhovno i materijalno komuniciranje na bazi *zajedničkog poziva*. Veznik »et« »Et vitam in communi ducentes«, ne smije se shvatiti da se zapravo provođenjem bratskog života ostvaruje vršenje konstitucija, kao što je to slučaj u ustanovama posvećenog života (kan. 573 § 1, 607 § 1, 710), te da ono neposredno i isključivo vodi do savršenstva ljubavi.

Provođenje zajedničkog života u društvima služi *ostvarivanju zajedničke apostolske zadaće*. Ova zajednička apostolska zadaća navela je utemeljitelje društva da okupe oko sebe istomišljenike u zajednicu, a ujedno je i pokrenula Crkvu da njihovo udruženje (društvo) prizna i potvrdi kao zajednicu apostolskog života.⁶ S druge strane, zajednički život društva nije samo sredstvo za postizavanje i ostvarenje apostolskog cilja. On je uistinu sasvim određen apostolskim

4 L. Münz, *Il nostro apostolato oggi*, Rim 1979, str. 10-13; 21-34.

5 *Communicationes* 11 (1979), str. 35.

6 *Communicationes* 2 (1972), str. 172 sl.; 5 (1973), str. 77 sl.; 13 (1981), str. 381.

ciljem, ali kao *vita communis apostolica* nosi u sebi veliko duhovno i svjedočansko obilježje, jer time na poseban način izražava ljubav prema Bogu i bližnjemu. Posebnost zajedničke forme života svakog pojedinog društva određen je vlastitim načinom življenja, što pored vlastitog uključuje i vlastite običaje i tradiciju.

Perfectio caritatis (savršenstvo ljubavi)

Svi vjernici su pozvani na puninu savršenstva ljubavi. Članovi pojedinih društava nastoje odgovoriti Božjem zovu svojim odazovom na taj način što zajedno u crkveno strukturiranom obliku apostola ostvaruju prvotnu zadaću društva. Težnja za savršenstvom ljubavi ostvaruje se i obdržavanjem konstitucija (kan. 731 § 1). Konstitucije određuju posebna sredstva kojima se služe članovi društva prema svojoj vlastitoj naravi, kako bi dosegli savršenstvo ljubavi. Ostvarenje savršenstva ljubavi posebnim sredstvima zajedničko je ustanovama posvećenog života i svim vjernicima. Konkretno, za družbe apostolskog života konstitucije propisuju onaj način življenja, koji provode redovnici zavjetovanjem evanđeoskih savjeta. Način življenja članova svih društava predviđa uvijek prakticiranje savršene čistoće, siromaštva i poslušnosti, što se utvrđuju konstitucijama a vrše ih svi oni koji čine integralni dio družbe.

Societates vitae apostolicae accedunt institutis vitae consecratae (družbe apostolskog života slične su ustanovama posvećenog života)

Prema kanonu 731. ustanovama posvećena života slična su društva apostolskog života. Pravo ustanova posvećena života u svom širem opsegu primjenjuje se i na družbe apostolskog života. Ovdje se zapravo radi o analognoj primjeni pravnih normi, koje graniče s posebnostima pojedinih društava.⁷ Za ustanove posvećenog života vrlo su značajna ova obilježja: a) stalan oblik života prisnijeg nasljedovanja Krista u ustanovama osnovanim od mjerodavne crkvene vlasti; b) vršenje evanđeoskih savjeta čistoće, siromaštva i poslušnosti zavjetima ili nekim drugim svetim vezama (*sacra ligamina*), c) javno ispovijedanje evanđeoskih savjeta. Ustanove posvećenog života obuhvaćaju dvije kategorije zajednica: a) redovničke ustanove i b) ustanove svjetovnog karaktera. U Kodeksu iz 1917. kan. 673 § 1 družbe nisu pripadale redovničkim ustanovama koje je sv. Toma izjednačio s »status perfectionis«. Prema kan. 673 članovi društva »Imitantur in communi vivendi rationem religiosorum«.

Apostolskom konstitucijom »*Provida mater*« od 2. veljače 1947. godine papa Pio XII. izjednačio je društva apostolskog života s redovničkim ustanovama.⁸

⁷ *Communicationes* 13 (1981), str. 377, 383, 387; 5(1973), str. 10; 10 (1978), str. 167; 12 (1979), str. 298, 301.

⁸ *Provida mater*, u AAS 39 (1947), str. 117 sl.

Drugi vatikanski Koncil odstranio je redovnički monopol na savršenstvo (LG 39-42). Naglasio je jednakost i ispravnost svih spasenjskih putova koji vode jednom cilju: savršenstvu ljubavi. Svi koji su kršteni pozvani su odazvati se Božjem pozivu. Život zavjetovanjem evanđeoskih savjeta samo je jedan od načina za postizavanje savršenstva u svetosti. Unutar crkvenog života zavjetovanjem evanđeoskih savjeta postoje mnogi i jednako vrijedni načini ostvarenja svetosti, bilo da se radi o kontemplativnom ili aktivnom načinu života, bilo da je taj život posve odijeljen od svijeta, bilo da je u najtejsnjoj vezi sa svijetom. Polazeći od saborske teologije evanđeoskih savjeta, papinska komisija za reviziju Zakonika željela je izbjeći zakonsko-pravnu diskriminaciju neredovničkih ustanova.⁹ U radu komisije do 1980. godine glavna ideja vodilja bilo je uvjerenje da se život zavjetovanjem evanđeoskih savjeta ostvaruje u trima samostalnim i istorodnim grupacijama: u redovničkim i svjetovnim ustanovama te družbama apostolskog života.¹⁰ Ista je komisija došla 27. svibnja 1980. godine do zaključka da u novom Zakoniku posebnim odsjekom, dakle odvojeno od ustanova posvećenog života, normira život apostolskih društava.¹¹

Ovakvom je premissi doprinio ne samo pragmatički pristup ovoj problematiki, nego i dva sasvim suprotna stava što su se izravno sučeljavala: s jedne strane, predstavnici redovničkih ustanova pribojavali su se stanovite sekularizacije, ukoliko bi se odsjek o družbama stario pod nazivnik ustanova posvećenog života. S druge pak strane zagovornici društava apostolskog života bojali su se da će izgubiti onaj saborski zamah, ukoliko se svrstaju u ustanove posvećenog života. 27. svibnja 1980. godine odlučeno je da se povuče ne baš stroga pravna granica između ustanova posvećenog života i društava, te da se krene nekim srednjim putem. Zajednice apostolskog života i posvećene ustanove prema novom Zakoniku međusobno su u uskoj vezi (kan. 731 § 1), iako među njima postoji ne baš mala razlika i sličnost.¹² Usmjerenja družbi neposrednom apostolatu povezuje ih jednim dijelom sa zajednicama redovničkog i svjetovnog života (kan. 577, 611).

Sličnost između družbi apostolskog života i svih ustanova posvećenog života sastoji se:

- a) u težnji za savršenstvom ljubavi u što prisnijem nasljedovanju Isusa,
- b) u trajnom načinu reguliranja života i rada od strane nadležne crkvene vlasti,
- c) u prakticiranju evanđeoskih savjeta,
- d) u javnom zavjetovanju (*vinculum publicum*). U konstitucijama apostolskih zajednica kao načine javnog vezivanja susrećemo: zavjet, obećanje, zakletva ili posveta. Na kraju svaka zajednica poznaje javni čin (*actus publicus*) pritjelovljenja članova u društvo (kan. 735 § 1, 737, 746).

Društva apostolskog života razlikuju se od ustanova posvećenog života u slijedećem:

- a) nemaju redovničkih zavjeta (*vota religiosa*),
- b) općeppravno se ne obvezuju zavjetima evanđeoskih savjeta (usp. kan. 731 § 2)

⁹ *Communicationes* 5 (1973), str. 53.

¹⁰ *Communicationes* 1 (1969), str. 31; II (1970), str. 387.

¹¹ *Communicationes* 13 (1981), str. 380, 385, 387.

¹² *Communicationes* 13 (1981), str. 379, 383.

c) nisu kao redovnici posebno odvojeni od svijeta (usp. kan. 607 § 3, 667),

d) nisu jednostavno ni svjetovna – ne djeluju na način svjetovnih ustanova: »... u svijetu i iz svijeta« (usp. kan. 713 § 2). Promatrajući povelje o osnivanju i pravnom ustrojstvu društava apostolskog života prije stupanja na snagu Kodeksa 1917. godine, uočava se da nema nigdje govora o »svjetovnosti« ovih zajednica. Štutnja o ovoj svjetovnosti zajednica proizašla je iz ondašnjega teološko-pravnog konteksta, prema kojem između vitae saecularis (svjetovnog života) i vitae religiosae (redovničkog života) nije postojala neka »vita media« (srednji život). Članovi društava, kao i članovi redovničkih i svjetovnih ustanova imaju u novom zakoniku poseban vlastiti pravni položaj. Ove su zajednice na temelju svoga apostolskog poslanja duboko ukorijenjene u život Crkve, te su zbog svoje posebne službe i apostolskog poslanja u sasvim drugoj poziciji prema svijetu nego su to laici.

Vratit ću se sada opet k sličnosti društava s ustanovama posvećenog života. Postoji još jedna specifična sličnost između ovih zajednica. Nazvat ćemo je nutarnja sličnost. Ova sličnost između družbi apostolskog života i ustanova posvećenog života sastoji se u »posebnoj posveti« u redovničkoj ili svjetovnoj ustanovi na temelju javnog zavjetovanja evandeoskih savjeta. Zavjetovanje (professio) u tom smislu označava obavezu vršenja savjeta, tj. oblikovanje osobne egzistencije snagom zavjeta. Tako je zavjetovanje osoban i slobodan odgovor Božjem nagovoru na prisnije nasljedovanje Isusa u nekoj zajednici nije samo osobna posveta pojedinog kršćanina, nego on biva po Crkvi i u samoj Crkvi posvećen (usp. kan. 654). To drugim riječima znači, kršćanin se posvema bez pridržaja izručuje Bogu i spasenjskoj ulozi Crkve, te se kao takav *posvećenik* stavlja Crkvi na neograničeno raspolaganje vršeći proročku i apostolsku službu. Prema tome: i zavjetovanje i posvećenje ogledaju se i potvrđuju istovremenim učlanjenjem (incorporatio) u ustanovu posvećenog života. Novi Zakonik ne utvrđuje da li kršćanin u družbama apostolskog života mora prihvatiti »posebne posvete« (usp. kan. 731 § 1). Tumačenje ovoga pridržano je autoritetu Crkve.

Iz do sada utvrđenog može se zaključiti:

a) javnom vezom (vinculum publicum) članovi družbi apostolskog života osobno se i zajednički odzivaju Božjem pozivu,

b) beženstvo je kao poseban oblik življenja u družbama apostolskog života usmjereno prema realizaciji zajedničke apostolske službe: savršenstvu ljubavi i posvemašnjem predanju Bogu i ljudima. Ustrajno nastojanje oko vršenja glavne zapovijedi (zapovijedi ljubavi) čini srž prisnijeg nasljedovanja Krista, koje je sama Crkva legitimirala (usp. LG 44; PC 2).

Formalno prihvaćanje triju evandeoskih savjeta samo je sekundarno pozitivno-pravno oblikovanje načina kršćanskog življenja. Zavjetovanje evandeoskih savjeta samo je sredstvo postizavanja savršenstva ljubavi, što je osnova i uzrok svakog posvećenja (v. kan. 573, 607 § 1, 710). Nesebičnost i stavljanje sebe na raspolaganje, čemu teži eklezijalno življenje evandeoskih savjeta, postaju apsolutnim imperativom apostolata u družbama. Ako je redovničkim ustanovama svojstvena consecratio religiosa, svjetovnim consecratio saecularis, onda mirno možemo reći da je družbama apostolskog života svojstvena consecratio apostolica.¹³

13 *Communicationes* 10 (1978), str. 163, 168, 176; 11 (1979), str. 34, 338; 13 (1981), str. 381.

IV. VRSTE DRUŽBI APOSTOLSKOG ŽIVOTA

Družbe apostolskog života možemo podijeliti:

1. s obzirom na cilj postoje klerička i laička društva,
2. s obzirom na odobrenje društva papinskog i biskupijskog prava,
3. s obzirom na unutarnje uređenje: centralistička i federalistička društva.

V. OSNIVANJE I DOKIDANJE DRUŽBI

Osnivanje ili ukidanje društava ili njihovih parcijalnih udruženja ima se provesti prema kanonskim propisima koji vrijede za ustanove posvećenog života (kan. 732), naravno uvijek poštujući narav svake pojedine družbe.

Društva stječu svoju pravnu egzistenciju *nekim formalnim aktom* o osnivanju sa strane kompetentne crkvene vlasti ili neke druge njoj jednake (usp. kan. 134 § 3; 381 § 2). No, najprije treba o tome tražiti mišljenje Svete Stolice: »dummodo Sedes Apostolica consulta fuerit« (kan. 579). Tako osnovano društvo ostat će društvo biskupijskog prava sve dotle dok ga Sveta Stolica nekim formalnim aktom ne prizna. Tim samim činom društvo postaje zajednica papinskog prava (kan. 589). No za dokidanje društava nadležna je samo Sveta Stolica (kan. 584). Osnivanje, promjena i dokidanje provincija družbi pridržano je unutarnjoj vlasti same družbe (kan. 581, 585, 621).

Područnu zajednicu (*communitas localis*) i kuću ustanovljuje mjerodavna vlast društva uz pristanak mjesnog biskupa. Ako je u pitanju dokidanje neke kuće ili područne zajednice, isto tako treba se posavjetovati s mjesnim biskupom (kan. 733 § 1). Biskupov pristanak za osnivanje kuće uključuju i dozvolu da ima barem kapelicu u kojoj se čuva presveta Euharistija (kan. 733 § 2).

VI. UPRAVLJANJE DRUŽBAMA

Da bi družbe sačuvale svoju autonomiju, kao i sva udruženja u Crkvi, moraju imati i svoju vlastitu upravu. Ovaj slobodan prostor društava koji jamči i sam Zakonik, trebaju poštovati i štititi mjesni pastiri (vidi još jednom kan. 134 § 3, 381 § 2). Što se tiče društava papinskog prava, za njih vrijede opći propisi ustanova posvećenog života (kan. 732 usp. s kan. 590, 592 i sl.). Pojedini članovi družbi pokoravaju se papi kao svojem najvišem poglavaru i zbog svete veze poslušnosti (kan. 732 s kan. 590 § 2). Svi pritjelovljeni članovi društava podložni su dijecezanskom biskupu s obzirom na bogoslužje, dušobrižništvo i apostolat (kan. 738 § 2). Biskup ima pravo pristupa u sve crkve i kapele koje vode društva, ima pravo pristupa k vjernicima koji pohađaju ova mjesta, kao npr. škole, razne

karitativne ustanove, itd. Družbe biskupijskog prava nalaze se pod posebnom brigom i skrbi dijecezanskog biskupa, pri čemu ostaje netaknuta autonomija dotičnog društva (kan. 594 i kan. 586). Biskup glavnog sjedišta društva ima pravo odobriti i potvrditi zakonito uvedene promjene, osim onoga što je potvrdila Sveta Stolica. On može obavljati sve poslove koji se odnose na ustanovu i prelaze ovlaštenja unutrašnje vlasti, ali se mora posavjetovati s ostalim dijecezanskim biskupima kod kojih djeluju dotične družbe (kan. 732 i kan. 595 § 1). Društva papinskog prava u unutrašnjem su upravljanju izuzeta od biskupske nadležnosti, ali su neposredno i isključivo podložna vlasti Svete Stolice (kan. 593).

Unutarnje upravljanje

Novi Zakonik razlikuje dva oblika unutarnjeg upravljanja družbom: osobni i kolektivni oblik (usp. kan. 732 i 596 § 1). Svi članovi družbi podložni su vlastitim voditeljima u svemu onome što se odnosi na unutarnji zajednički život i apostolat (kan. 738 § 1). Osnovne i posebne norme o upravljanju družbom trebaju biti potanko razrađene u Konstitucijama (kan. 587 § 1).

Osobni poglavar

U družbama centralističkog tipa susrećemo slijedeću, nazovimo je tako, hijerarhijsku, unutrašnju upravu: *moderator supremus* (vrhovni poglavari za cijelu družbu, u nekim se društvima taj vrhovni poglavar naziva generalom); **superiores maiores** (viši poglavari koji upravljaju provincijama ili njima izjednačenim upravnim jedinicama, na pr. provincijom, regijom, delegaturom) vidi kan. 734 i 620 § 1; *superiores locales* (poglavari kućnih ili područnih zajednica) usp. kan. 746 i 703. Organi upravljanja družbi mogu biti redoviti i delegirani (kan. 131 § 1 i 2). Novi crkveni Zakonik poznaje dva tipa vlasti: vlast primljena od Boga po službi Crkve (kan. 734 i 618). Ta se primljena vlast određuje поближе općim pravom i Konstitucijama pojedinih družbi (kan. 732, 596 § 1). Međutim novi Zakonik šuti o naravi te vlasti. No, opet ne želi je nazvati tradicionalnim pojmom iz Kodeksa 1917. godine kao potestas dominativa (kan. 501 § 1). U radovima papinske komisije za reviziju Zakonika dade se naslutiti da se radi o *vlasti služenja*, što djelomično proizlazi iz crkvene hijerarhije, a djelomično iz same karizme družbe.¹⁴

Vlast upravljanja za vanjsko i unutarnje područje (potestas ecclesiastica regiminis) svojstvena je poglavarima redovničkih i kleričkih ustanova (kan. 732 i 596 § 2). Ovu vlast kan. 129 § 1 naziva još i »potestas iurisdictionis«. Svi poglavari redovničkih i kleričkih ustanova papinskog prava imaju barem izvršnu vlast (kan. 135 § 1) upravljanja i za vanjsko i za unutarnje područje. Stoga viši poglavari družbi spadaju u ordinarije (kan. 134 § 1). Međutim konkretan opseg upravljanja vanjskim i unutarnjim područjem određuje vlastito pravo pojedinih družbi.

¹⁴ *Communicationes* 11 (1979), str. 306; 12 (1980), str. 145.

Kolegijalni poglavar

Poglavari i kapituli ustanova imaju nad članovima onu vlast koja je određena sveopćim pravom i konstitucijama (kan. 596 § 1). Prema kanonu 631 § 1 generalni kapitul je vrhovna vlast družbe. On predstavlja cijelu ustanovu, znak je istinskog jedinstva i ljubavi (kan. 631 i 578). Sastav kapitula određuje se prema vlastitim konstitucijama pojedinih družbi (kan. 734 i 632).

VII. ČLANOVI DRUŽBI

Primanje u družbu

Svaki kršćanin katolik može stupiti i biti primljen u neku apostolsku zajednicu. No, pri tome treba ispuniti uvjete koje navodi kan. 597 (»ispravna nakana«) te niz uvjeta iz kanona 642-645. Posebno kanoni od 643-645, koji govore o primanju u novaštvo, moraju biti brižljivo opsluživani. O svim tim uvjetima odlučuju poglavari. Osim toga, odlučuju o uvodnom i pripravnničkom vremenu (novaštvu), nakon čega slijedi privremena a zatim konačna inkorporacija u družbu (usp. kan. 266 § 2; 268 § 2; 742-746).

Formacija članova

Posebna se briga posvećuje izobrazbi članova družbe, jer od toga ovisi sadašnji i budući trenutak življenja. Obrazovanje članova obuhvaća sve vidove ljudskog i kršćanskog života. Prije svega članovi družbe moraju što dublje spoznati i doživljavati svoj poziv na način prikladan apostolskim zajednicama. Apostolska karizma družbe mora doći do izražaja tokom cijeloga studijskog vremena, kako bi istinski svaki član družbe bio sposoban upustiti se u apostolske pothvate, koji proizlaze iz same potrebe Crkve.

Inkardinacija

Svi vjernici, koji su definitivno pritjelovljeni (inkorporirani) nekoj kleričkoj družbi primanjem đakonata, inkardiniraju se u svoju zajednicu (kan. 265, 266 § 2, 268 § 2, 736 § 1). Članovi nekleričkih apostolskih družbi inkardiniraju se đakonskim redanjem u partikularne Crkve gdje obavljaju svoju đakonsku službu (usp. kan. 266 § 3; 1016; 1019 § 2). Prema nutarnjem uređenju družbe podložni su svom poglavaru (kan. 738 § 1) ili dijecezanskom biskupu kao domaćem duhovnom nadpastiru (usp. kan. 715 § 1). Da bi se zbog višestране ovisnosti izbjegla napetost, odnos klerika i dijecezanskog biskupa može se odrediti u konstitucijama ili nekim drugim sporazumom (kan. 738 § 3).

Prava i dužnosti članova

Pritjelovljenje nosi sa sobom za članove obveze i prava određena u konstitucijama, a za družbu brigu da, prema konstitucijama, vodi članove svrsi vlastitog zvanja (kan. 737). Pritjelovljenjem članovi družbe sa svom svojom osobnošću i svim radnim silama stavljaju se družbi u zajedničkom bratskom življenju na raspolaganje u svim vidovima apostolske djelatnosti. Iz toga je i jasna glavna dužnost članova, koja se sastoji u aktivnoj povezanosti sa zajednicom i svojim poglavarima u zajedničkom životu i radu u kućnim i područnim zajednicama (kan. 740; 732 i 599). Osim toga, članovi družbi vezani su i zajedničkim obvezama klerika (kan. 273-289, 739). Iz samog pritjelovljenja proizlazi i pravo člana, što mu zajednica ujedno i omogućuje, na ostvarenje zajedničkog apostolskog poziva. No, točno utvrđivanje prava i dužnosti članova apostolskih zajednica određuje vlastito pravo.

VIII. PRAVO NA VREMENITA DOBRA

Družbe, njihovi dijelovi i kuće pravne su osobe i imaju pravo: stjecati, posjedovati, upravljati i otuđivati vremenita dobra (kan. 116 § 1; 741 § 1). Ove su odredbe preuzete iz pete knjige Zakonika koja obrađuje vremenita dobra Crkve u kan. 1254-1310. U okvirima svih općih kanonskih propisa vlastito pravo može još detaljnije odrediti i postaviti pravne propise u vezi s pravom na dobra. Osim toga, i sami članovi su sposobni, po odredbi vlastitog prava, vremenita dobra stjecati, posjedovati, upravljati i njima raspolagati; ali što god dobiju radi družbe stječe se družbi (kan. 741 § 2).

IX. ISTUP IZ DRUŽBE

Vrhovni voditelj (poglavar) uz pristanak svojeg vijeća može konačno pritjelovljenom članu dati dopuštenje, da živi izvan družbe, ali ne preko tri godine, pri čemu se obustavljaju prava i obveze što se ne mogu uskladiti s njegovim novim položajem; ostaje pak pod brigom voditelja. Ako je posrijedi klerik, traži se, osim toga, i pristanak ordinarija mjesta u kojem mora boraviti, pod čijom brigom i u čijoj ovisnosti ostaje (kan. 745).

Prelazak u drugu zajednicu

Ako konačno pritjelovljen član družbe želi prijeći u drugu zajednicu apostolskog života, može dobiti pristanak samo od vrhovnog poglavara uz pristanak njegova vijeća. Kroz to vrijeme obustavljaju se sva prava i dužnosti vlastite družbe, no ipak pri tome se ne dira pravo na povratak prije konačnog pritjelov-

ljenja u novu zajednicu (kan. 744 § 1). Za prelazak u družbe ili ustanove posvećenog života ili obratno, traži se dopuštenje Svete Stolice, čijih se odredaba treba pridržavati (kan. 744 § 2).

Napuštanje družbe

Otpuštanje člana koji još nije konačno pritjelovljen, ravna se konstitucijama svake pojedine družbe (kan. 742). Konačno pritjelovljen član družbe može dobiti dopuštenje da napusti zajednicu uz pristanak vrhovnog poglavara i njegova vijeća, s tim da se u međuvremenu obustavljaju sva prava i dužnosti vlastite družbe (kan. 744 § 1), osim ako to prema konstitucijama nije pridržano Svetoj Stolicu (kan. 743).

Ako se radi o kleriku koji napušta družbu, prije traženja dozvole za istup on mora naći nekog biskupa, koji će ga primiti privremeno ili »ad experimentum«. Ako se primi na provjeru, pošto prođe petogodište, inkardinira se u biskupiju po samom pravu, osim ako ga biskup ne odbije (kan. 693).

Otpuštanje iz družbe

Što se tiče otpuštanja iz družbe apostolskog života vrijede iste norme kao i za ustanove redovničkog života (kan. 694 § 1). U tim slučajevima viši poglavar sa svojim vijećem bez ikakva odlaganja, pošto je prikupio dokaze, neka sastavi izjavu o činjeničnom stanju, kako bi otpuštanjem bilo pravno utvrđeno (kan. 694 § 2).

Razlozi otpuštanja

Član apostolske družbe *mora* biti otpušten ako je prema kan. 1395 § 1 i 1397 učinio kažnjivo djelo (na pr. priležništvo, ubojstvo, pobačaj). Isto tako član apostolske zajednice *može* biti otpušten samo ako postoje važni, vanjski, ubrojivi i pravno dokazani prijestupi, kao što su: trajno zanemarivanje obveza posvećenog života; ponovljeno kršenje svetih veza; ustrajna neposlušnost zakonitim propisima poglavara u važnoj stvari; velika sablazan koja proizlazi iz grešnog ponašanja člana; uporno zastupanje ili širenje nauka osuđenih od crkvenog učiteljstva; javno prijanjanje uz svjetonazore zaražene materijalizmom i bezboštvom; nezakonita odsutnost o kojoj se govori u kan. 665 § 2; drugi razlozi slične naravi što ih možda određuje vlastito pravo ustanova.

Pravni učinci otpuštanja

Pravno utvrđeno otpuštanje jednog člana iz družbe briše sva prava, dužnosti i veze koje su uslijedile samom inkorporacijom člana u društvo.¹⁵ Zakonitim otpuštanjem samim činom prestaju zavjeti kao i prava i obaveze što proizlaze iz

¹⁵ *Communicationes* 5 (1973), str. 62.

zavjetovanja. Ako pak je član klerik, ne može vršiti svete redove, dok ne nade biskupa koji će ga poslije prikladne kušnje u biskupiji, po odredbi kan. 693, primiti ili mu bar odobriti vršenje svetih redova (kan. 701). Koji zakonito istupi iz družbe ili je iz nje otpušten, ne može od nje tražiti ništa zbog posla koji je obavljao (kan. 702 § 1), ali neka se ipak pazi na pravičnost i evandeosku ljubav prema članu koji odlazi (kan. 702 § 2). Vrhovni poglavar društva treba redovito obavješćivati Svetu Stolicu o članovima koji su istupili ili su otpušteni iz družbe (kan. 704; usp. kan. 732 s kan. 592 § 1).

BIBLIOGRAFIJA

I. Izvori:

1. Schema canonum (1977).
2. Codex Iuris Canonici, Schema 1980.
3. Codex Iuris Canonici, Schema novissimum, 1982.
4. Codex Iuris Canonici, proglašen 25. siječnja, Libre Editrice Vaticana 1983.
5. Izvještaj o radu papinske komisije za reviziju kanonskog prava (Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo) objavljeni u *Communicationes*.
Za obrađeno područje vrlo su važni: *Communicationes* 10 (1978), str. 160-179; 11 (1979), str. 22-66, 296-346; 12 (1980), str. 130-187; 13 (1981), str. 151-211, 325-407; 15 (1983), str. 57-81.
6. Dokumenti II. vat. sabora, posebno LG i PC.
7. Codex Iuris Canonici, god. 1917.
8. Poseban su izvor za studij ovog odsjeka Konstitucije raznih družbi što ih je odobrila Sveta Stolica. Pri izradi ovog predavanja služio sam se konstitucijama Družbe kaotličkog apostolata (u talijanskom izvorniku *La lege della società dell'Apostolato Cattolico*, Rim, 1981).

II. Bibliografija:

1. J. BAYER, Les Sociétés de vie commune, u *Gregorianum* (1967) 747-765.
2. J. FERNANDEZ, *Sociedades de vida común*, u *Oratorium* (1974) 56 sl.
3. J. RISTUCCIA, *Quasi-Religious Societies*, Washington D.C. 1949, 318.
4. W. A. STANTON, *De Societatibus sive virorum sive mulierum in communi viventium sine votis*, Halifaxiae 1936.
5. S. HOLLAND, *Societies of Apostolical Life*, u *The Code of Canon Law. A Text and Commentara*, New Yoerk-Mahwah 1985, 534-542.
6. A. MONTAN, *Gli istituti di vita consacrata e le Società di vita apostolica*, u *Il Codice del Vaticano II. la vita consacrata*, Bologna 1983, 145-197.
7. J.D. ANDRES, *Innovationes in Parte III libri II novi Codicis, quae est de Institutis vitae consacratae et de Societatibus vitae apostolicae*, u *Commentarium pro Religiosis*, 1983, 5-72.
8. Isto u talijanskom prijevodu u *Vita Consacrata* 1983, str. 545-603. pod naslovom *Innovazioni nella Parte III Libro II del nuovo Codice di Diritto Canonico*.
9. J.D. ANDRES, *Canoni sugli Istituti e le Società* (cc. 573-746). Osservazioni alla traduzione italiana, u *Commentarium pro Religiosis*, 1985, 83-102.
10. J. BONFILS, *Istituti religiosi e Società di vita apostolica*. Aspetti teologici, giuridici e patorali, u *Notiziario CISM*, 1983, 253-262.
11. J. BONFILS, *Les Sociétés de vie apostolique*, u *Vie consacrée*, 1983, 213-226.
12. P.E. BOUCHET, *L'Esprit des nouveaux Statuts Canoniques de la vie consacrée et apostolique*, u *Le Supplement* 145 (1983) 279-294.
13. A. FALLICO, *Le Società di vita apostolica*. Possibilita nuove significative, u *Testimoni* 5 (1985).
14. J. FERNANDEZ, *Sociedades de Vida Apostolica*, u *Revista Espanola de Derecho Canonico* 1983, 253-273.
15. A. GUTIERREZ, *Canones circa Instituta vitae consecratae et Societates vitae apostolicae extra partem eorum propriam*, u *Commentarium pro Religiosis* 1983, 73-86; 255-280; 1984, 7-22; 207-222; 315-325.
16. G. LOBINA, *La separazione dei Religiosi dall'Istituto*, u *Apollinaris* 1983, 115-146.
17. P. G. MARCUZZI, *Le Società di vita apostolica nel nuovo Codice*, u *Consacrazione e Servizio*, u veljači 1984.
18. H. SOCH, *Die Gesellschaften des apostolischen Lebens*, u *ACTA S.A.C.*, vol 10 (1983) 633.645.
19. H. SOCHA, *Die Gesellschaften des Apostolischen Lebens*, u *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 1 (1983) 76-106; J.F. CASTANO, *Il contesto ecclesiale della vita consacrata*, u *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1984, 56-60.

PRAVO SVJETOVNIH USTANOVA

Prethodne napomene

Pravo svjetovnih ustanova¹ prije novoga Zakonika bilo je sadržano samo u službenim dokumentima što ih je Crkva izdala o svjetovnim ustanovama. Ono što se nalazi u novom Zakoniku o svjetovnim ustanovama rezultat je i plod sve dosadašnje aktivnosti crkvenoga zakonodavstva o tome predmetu. Stoga je nužno u ovome izlaganju iznijeti ne samo ono što donosi novi Zakonik kanonskoga prava o svjetovnim ustanovama, nego također i ono što je prethodilo i na neki način pripravlilo sadašnje formulacije Kodeksa. U tim je formulacijama sadržano sve ono važeće iz prethodnih dokumenata.

O svjetovnim se ustanovama u novome Kodeksu govori u drugoj knjizi koja nosi naslov *Božji narod* te posebno u trećem dijelu te knjige koji govori o ustanovama posvećena života i o društvima apostolskoga života; (a to je okvirna tema ovoga našeg tjedna); za svjetovne ustanove vrijedi u potpunosti ono što se u 1. naslovu prvog odsjeka govori o ustanovama posvećena života općenito (kan. 573-606). To su odredbe zajedničke pripadnicima svjetovnih ustanova i redovnicima. O tim je zajedničkim odredbama na ovome tjednu bilo već mnogo govora. Stoga ćemo se na sadržaj tih odredaba vraćati samo ako to bude nužno potrebno za razumijevanje kanonâ koji se direktno odnose na svjetovne ustanove, a to su kanoni trećega naslova *Svjetovne ustanove* (710-730).

Osim strogo pravne strane predmeta donosimo i neke povijesne i teološko-doktrinalne naznake, kako bismo ovome skupu dali praktičnu korisnu informaciju o postojanju i životu svjetovnih ustanova u Crkvi.

U V O D

Govoriti o svjetovnim ustanovama danas kod nas već je na neki način drukčije nego što je to bilo u nedavnoj prošlosti. Ne može se više reći da »literature o svjetovnim ustanovama na hrvatskome jeziku gotovo nema«.² Osim kraćega, ali iscrpnog, predavanja što ga je na redovničkom tjednu 1973. godine održala Stella Tamhina pod naslovom »Sekularni instituti danas«, od 1983. godine imamo u jednoj knjizi sabrane i od »Kršćanske sadašnjosti« objavljene na hrvatskome jeziku sve dokumente koji su do toga vremena izišli, a odnose se na

1 Kod nas nije u potpunosti ujednačena, od svih usvojena, terminologija. »Institutum saeculare« neki prevode sa »sekularni institut«, neki sa »svjetovni institut«, a neki (najbrojniji) sa »svjetovna ustanova«. U citiranju tiskanih tekstova ovaj izraz ostavljamo onako kako je u originalu. – Što se tiče pojma »saecularis« ima nekih koji bi taj naziv na hrvatski jezik htjeli prevesti sa »svjetovnjački« (što se čini opravdanim), ali je kod nas danas u upotrebi prevladao naziv »svjetovni«.

2 *Svjetovni instituti. Crkveni dokumenti*, priredio HADRIJAN BORAK, KS, Zagreb 1983, 5. – Već je 1969. godine STANKO KOS u *Bogoslovskoj smotri* XXXIX str. 239-244 pod naslovom *Sekularni (svjetovni) instituti* donio na hrvatskome jeziku prikaz sadržaja knjige JEAN-a BEYER-a o svjetovnim ustanovama, izdane 1964. godine u izdanju Città Nuova u Rimu pod naslovom *Gli istituti secolari*.

svjetovne ustanove. Knjiga nosi naslov *Svjetovni instituti*, a priredio ju je o. Hadrijan Borak, kapucin. U uvodnome dijelu iscrpno je prikazan »postanak i narav svjetovnih instituta«. Budući da je knjiga izdana prije proglašenja novoga Zakonika kanonskog prava, u njoj se ne nalaze odredbe toga Zakonika koji danas predstavljaju važeću normu za život i djelovanje svjetovnih ustanova. Ova dragocjena knjižica donosi također obilnu literaturu o svjetovnim ustanovama.

Značajni pomak i, mogli bismo reći, kvalitetno bitnu promjenu u prezentiranju, poznavanju i pravnom utemeljenju svjetovnih ustanova unutar Božjega naroda donosi novi Zakonik kanonskoga prava proglašen 1983. godine. Još nemamo hrvatskoga prijevoda Kodeksa, ali je »Kršćanska sadašnjost« još 1985. godine izdala priručnik uz novi Zakonik kanonskoga prava pod naslovom *Opće pravo Katoličke Crkve*. Autor je priručnika hercegovački franjevac, pravnik VIKTOR B. NUIĆ. Kako uz tumačenje cjelina pojedinih kanonskih skupina o jednome predmetu ovaj priručnik donosi sažete povijesno-pravne uvode, tako i o svjetovnim ustanovama, osim samoga izlaganja sadržaja pojedinih kanona, imamo i neke korisne, nužne i vrijedne naznake.

Sve ovo što smo naveli kao literaturu o svjetovnim ustanovama na hrvatskom jeziku niti izdaleka ne može zadovoljiti potrebe i želje Crkve o tome predmetu. Stoga je stvarno korisno što je u ovaj naš »Redovnički tjedan« uvršteno i ovo izlaganje, kako bi naša informiranost i o ovome predmetu bila što potpunija.

Povijest svjetovnih ustanova³

Nastanak svjetovnih ustanova ima svoju mukotrpnu povijest. Način i oblik života kojim žive članovi svjetovnih ustanova – mogli bismo reći – postoje oduvijek u Crkvi. Mnogi osnivači Redova imali su u svojoj zamisli mnogo od onoga što su svjetovne ustanove danas izborile kao službeni, zakonom regulirani, oblik života. Mnogo je vremena trebalo proći da se u zakonodavstvu Crkve pronađe pravo mjesto i okvir u koji se može uklopiti ovaj način života.

Iako je u vrijeme promulgiranja Zakonika kanonskoga prava od 1917. godine već postojalo značajno nastojanje, potvrđeno praksom, da se i kanonski definira takav oblik života te da svjetovne ustanove dobiju »građansko pravo«, ipak u tome tada novome Kodeksu o svjetovnim ustanovama nije bilo niti riječi. I prije Kodeksa od 1917. godine postojale su od Crkve odobrene svjetovne ustanove kao udruženja kojih članovi »ostaju u svijetu«, ne ulaze u samostane, ne nose odijelo po kojemu bi se razlikovali od laika. Zavjete im Crkva službeno ne odobrava. Oni ih privatno obvezuju. Takva su udruženja bila pod jurisdikcijom biskupa, a njihov položaj u Crkvi isprva nije bio pravno dovoljno određen.⁴

Temeljni dokumenat za osnivanje svjetovnih ustanova bila je apostolska konstitucija *Provida Mater Ecclesia* (Brižna Majka Crkva) pape Pija XII. od 2. veljače 1947. godine.⁵ Taj je dokument značio prekretnicu u crkvenom životu s

3 Usp. MORSINI L. – SERNAGIOTTO S., *Breve storia degli Istituti secolari*, Milano 1978.

4 Usp. *Svjetovni instituti*, 8-9.

5 *Isto*, str. 25-34; AAS 39 (1947) 114-124.

obzirom na svjetovne ustanove. U toj konstituciji Crkva prvi puta službeno priznaje i prihvaća svjetovne ustanove kao oblik posvećena života. To je bila velika novost. Nastalo je nešto što dotada nije bilo predviđeno crkvenim zakonikom. Nastali su mnogi problemi i pitanja ne samo pravne nego i teološko-duhovne naravi.

Ovaj prvi dokument, doduše, nije dovoljno jasno i točno izrazio sve ono što su očekivali mnogi članovi već postojećih svjetovnih ustanova. Ipak je u svome prvom dijelu donio povijesno-crkvene razloge koji opravdavaju priznanje barem onih svjetovnih ustanova koje se »po svome unutarnjem uređenju ili po svome hijerarhijskom sastavu, ... po zavjetovanju evanđeoskih savjeta te, konačno, po načinu kako obavljaju službe i apostolat, u biti približuju kanonskim staležima savršenstva, ... iako su bez zajedničkoga redovničkog života, nego se služe drukčijim izvanjskim oblicima«.⁶

U drugome dijelu dokumenta doneseni su osnovni propisi u 10 članaka koji svjetovnim ustanovama daju posebni status. To nisu ni »Redovi« ni »Družbe«, ali život i djelovanje članova svjetovnih ustanova dokument ipak opisuje kao prilagođavanje redovničkoga života obliku posvećena života kojim se živi u svijetu. Ovakav je koncept kod neupućenih ostao sve do danas, tako da se članove svjetovnih ustanova smatra, a katkada i naziva, jednostavno »redovnici u svijetu«.

Tome je pridonijela i činjenica što su svjetovne ustanove po ovome dokumentu jednostavno stavljene u nadležnost Svete Kongregacije za redovnike (PM 4 § 2). Ono što je ovaj prvi dokument o svjetovnim ustanovama snažno naglasio jest posvećenje (consecratio) odnosno zavjetovanje evanđeoskih savjeta što njihove članove čini sličnima i gotovo jednakima redovnicima.

Nakon samo godinu dana, 12. ožujka 1948. godine objavljen je novi, ne manje značajan, dokument za svjetovne ustanove. Ovaj puta to je bio »motu proprio« pape Pija XII. *Primo feliciter*⁷ koji »dopunjava i u neku ruku ispravlja konstituciju« *Provida Mater Ecclesia*.⁸ Dok je u prvome dokumentu svjetovnost, kao bitna oznaka života svjetovnih ustanova, izražena samo negativno tako da se pripadnici svjetovnih ustanova definiraju »kao oni koji nisu redovnici (a to je za ono vrijeme bila još čudna i neuobičajena definicija), u ovome novom dokumentu svjetovnost nije više samo nužno zlo, već razlog postojanja svjetovnih ustanova, zahtjev njihova apostolskog poslanja«.⁹ I treća bitna oznaka svjetovnih ustanova apostolat (u daljnjem nazivlju misija-poslanje) također je u ovome dokumentu točnije određena kao novost i značajka svjetovnosti.

Da bi se ova dva dokumenta pravilno primijenila i autentično protumačila, Sveta Kongregacija za redovnike izdaje, 19. ožujka 1948. godine uputu *Cum sanctissimus*.¹⁰ U toj se uputi govori o osnivanju novih svjetovnih ustanova, te se

6 Isto, str. 28.

7 Isto, str. 35-38; AAS 40 (1948) 283-286.

8 Usp. NUIĆ B. VIKTOR, *Opće pravo Katoličke Crkve*, KS, Zagreb 1985, 237.

9 TAMHINAS., *Sekularni instituti danas, u Za bolje svjedočenje Evanđelja*. Zbornik radova prvog redovničkog tjedna, Zagreb 1974, 140.

10 *Svjetovni instituti*, 39-43; AAS 10 (1984) 293-297.

osobito naglašava da za njih ne vrijede propisi crkvenoga prava za redovnike. Svjetovne ustanove su neovisne iako mogu biti pridružene nekome Redu ili Družbi. Posebno se donose smjernice kako će postupati biskup kod odobrenja svjetovnih ustanova.¹¹

Ovi su papinski dokumenti dali zeleno svjetlo nastajanju novih svjetovnih ustanova. Oni su doduše nepoznati široj javnosti, pa čak i hijerarhiji, jer u načinu svojega života kao važnu komponentu svjetovnosti imaju i diskreciju.¹²

Drugi vatikanski sabor nije mnogo učinio za svjetovne ustanove. Razlog je tome što su ih koncilski oci premalo poznavali. Ipak se na nekim mjestima govori o njima. Najbolje je izražena bit svjetovnih ustanova u broju 11. dekreta o prilagođenoj obnovi redovničkoga života *Perfectae caritatis*.¹³ Prisutnost svjetovnih ustanova na Koncilu najočitija je u dokumentima u kojima se govori o laicima,¹⁴ a spominju se također i na drugim mjestima.¹⁵

SVJETOVNE USTANOVE I NOVI ZAKONIK KANONSKOGA PRAVA¹⁶

U v o d

S obzirom na novi Zakonik kanonskoga prava u odnosu na svjetovne ustanove potrebno je uočiti sljedeće:

1. Činjenica je da su svjetovne ustanove sada prisutne u crkvenome Zakoniku i da u njemu imaju svoje vlastito mjesto. Do sada je pravno postojanje svjetovnih ustanova bilo ozakonjeno samo apostolskom konstitucijom *Provida Mater Ecclesia* i susednim dokumentima dok im u Zakoniku od 1917. god. nije bilo niti spomena.

Po konstituciji *Sacrae discipline leges* kojom je 25. siječnja 1983. god. proglašen novi Zakonik kanonskoga prava, novi Kodeks predstavlja »glavni zakonodavni dokument Crkve«. U njemu je sada sistematski i potpuno doneseno cjelokupno zakonodavstvo o svjetovnim ustanovama, što je također plod iskustva proteklih godina.

11 *Svjetovni instituti*, 10.

12 Usp. TAMHINA S., 141.

13 »Svjetovne ustanove, iako nisu redovničke, ipak imaju značaj pravog i potpunog po Crkvi odobrenog zavjetovanja evanđeoskih savjeta u svijetu. To zavjetovanje daje posebno posvećenje muškarcima i ženama, laicima i klericima koji se nalaze u svijetu. Stoga neka svi oni nastoje osobito oko posvemašnjeg predanja samog sebe službi Božjoj po savršenoj ljubavi, a njihove ustanove neka čuvaju svoju vlastitu i posebnu narav, to jest svjetovnu, da bi tako uspješno i svagdje – u svijetu i kao iz svijeta – mogli provoditi apostolat, radi čega su i osnovani.

Neka pak dobro znadu da takav zadatak neće moći izvršiti ako članovi ne budu brižljivo poučeni u božanskim i ljudskim stvarima, kako bi doista postali kvascem svijeta za jačanje i porast tijela Kristova. Neka se, dakle, poglavari ozbiljno brinu, da se članovima dadne izobrazba, osobito duhovna, koju treba daljnjim obrazovanjem unapređivati« (PC 11).

14 AA 2-4; 18, 19, 28, 29; LG 31-38.

15 PO 8; AG 40; GS 43, 62; SC 98. Usp. *Svjetovni instituti*, 47-67.

16 U obradi ovoga predmeta u mnogome mi je koristilo predavanje što ga je održao pod istim naslovom MARIO ALBERTINI u Rimu 31. srpnja 1984. god. na 4. Međunarodnom susretu svećenika asistenata Svjetovnog instituta misionarki Kristova kraljevstva. Usp. također A. V., *Gli istituti secolari nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, izd. O. R., Milano 1984.

Materija o svjetovnim ustanovama smještena je u drugu knjigu Zakonika koja govori o Božjemu narodu, u odsjeku pod naslovom *Ustanove posvećena života*. U tome se odsjeku prvi naslov od 34 kanona odnosi na odredbe zajedničke svim ustanovama posvećena života, dok treći naslov s 21 kanonom donosi odredbe koje se tiču upravo svjetovnih ustanova.

Smisao ovakvoga smještaja jest jasna tvrdnja da svjetovne ustanove imaju posvećeni život u punom značenju riječi kao i da su različite od redovničkih ustanova.

2. Druga stvar koju treba uočiti, a koja je prisutna u cijelome Zakoniku, posebno u drugoj knjizi o Božjemu narodu jest činjenica da je nauk II. Vatikanskog sabora izrjemkom uzet kao temelj, kao izvor i kao kriterij za tumačenje prava. Taj je vidik osobito uočljiv u odnosu na svjetovne ustanove ukoliko ekleziologija II. vatikanskog sabora dotiče srž i bit njihova poziva: odnos Crkva–svijet; jasnu tvrdnju o sveopćem pozivu na svetost; priznavanje prava i dužnosti što proizlaze iz krštenja.

Osim toga treba voditi računa i o govorima pape Pavla VI. i pape Ivana Pavla II. o svjetovnim ustanovama. Ti su govori sabrani i objavljeni u knjizi *Gli istituti secolari – Dokumenti*, izd. CMIS, Roma 1981, 285 stranica.

Takva ekleziologija – kako je primjenjuje papinsko učiteljstvo na svjetovne ustanove – omogućuje da se bolje uoči mjesto što ga imaju svjetovne ustanove u Crkvi u posljednjih četrdesetak godina kao i sada u novome Zakoniku.

3. Treća stvar koju kao vrlo važnu treba naglasiti jest ova: novi Zakonik će omogućiti i pomoći da svjetovne ustanove, koje su do sada bile nepoznate ili krivo shvaćene, dođu u situaciju u kojoj imaju pravo biti poznate i u kojoj također i ostali crkveni pripadnici imaju dužnost da ih upoznaju.

To je važno naglasiti jer su svjetovne ustanove u dosadašnjoj svojoj povijesti imale bolno negativno iskustvo upravo u tome smislu. Time se sada počinje ostvarivati ono što je u svim svjetovnim ustanovama do sada bilo prisutno samo kao nada.

Sadržaj kanona o svjetovnim ustanovama

U kanonu 710 nalazi se opisna definicija svjetovnih ustanova. Ta je definicija izražena pozitivno ukoliko tvrdi da se ovdje radi o ustanovama posvećena života (institutum vitae consecratae) koji su označeni svjetovnošću. Zbog velike važnosti donosimo u potpunosti prijevod ovoga kanona:¹⁷ »Svjetovni institut jest ustanova posvećena života u kojoj se kršćani što žive u svijetu trude oko savršenstva ljubavi te nastoje u prvome redu iznutra pridonijeti posvećenju svijeta.«

Pod nazivom »kršćani što žive u svijetu« misli se na pripadnike oba spola, i muške i ženske. Osim toga, tim su izrazom obuhvaćeni laici i članovi svjetovnoga klera. Dosljedno tome onda postoje muške, ženske i svećeničke svjetovne ustanove.

17 Kongregacija za redovnike i svjetovne ustanove u svojem »Priopćenju o Zakoniku« upućenom vrhovnim poglavarima svjetovnih ustanova s obzirom na prijevod Zakonika kanonskoga prava kaže ovo: »Prijevodi Zakonika na različite jezike, makar bili i odobreni od Kongregacije, nisu službeni tekst. Službeni je tekst latinsko izdanje«. *Dialogo* N. 60 – Anno XII – Gennaio/Marzo 1984, 21.

Novi Zakonik preuzima od II. vatikanskog sabora vrlo zanačajno poimanje otajstva Crkve. U Crkvi nisu više kao nekada tri kategorije članova: klerici, redovnici i laici. Članovi se Crkve mogu dijeliti po dvostrukome načelu (kan. 207):

a) gledom na hijerarhijsku strukturu: razlikujemo klerike koji su primili neku svetu službu (biskupi, svećenici i đakoni) i laike;

b) gledom na svetost života Crkve: razlikujemo one koji (bilo da su klerici ili laici) zavjetuju evangeoske savjete i sve ostale (koji nemaju takvih zavjeta).

Stalež posvećena života moraju priznavati, poštivati i podržavati svi u Crkvi, jer on pridonosi njezinoj svetosti i pomaže da se izvrši njezino poslanje.¹⁸

Definicija u kan. 710 izražava ponajprije dvije osnovne komponente koje određuju bit svjetovnih ustanova. To su: posvećeni život i svjetovnost. Te su dvije komponente neodvojive jedna od druge, i moramo ih promatrati i analizirati povezano ako želimo pravo shvatiti svjetovne ustanove. Ti se izrazi ponovno vraćaju u daljnjim kanonima. Iz toga slijedi zahtjev da i naš govor o ovim komponentama bude takav da se vidi kako se radi o jedinstvenoj stvarnosti, inače smo u opasnosti da krivo tumačimo kako teološku tako još više juridičku narav svjetovnih ustanova.

Posvećeni život (*vita consecrata*)

O posvećenju životu govori se već u spomenutim kanonima (573-606) koji su zajednički svim predviđenim oblicima posvećena života. Ovdje je važno i dovoljno istaknuti samo to da se »posvećeni život« ne poistovjećuje s »redovničkim životom«, kao što je to u prošlosti vrlo često bio slučaj. Time je omogućeno da se o svjetovnim ustanovama više ne govori negativno, tj. kao o onima koji žive posvećenim životom, iako nisu redovnici (kako to na pr. stoji u *PC* 11) niti ih se može svrstati u »drugorazredne« redovnike. Kad motu proprio *Primo feliciter* govori o životu u svjetovnim ustanovama kao o životu koji je »u svojoj biti uistinu redovnički«, onda je to tako samo zato jer tada još nije bio pronađen i formuliran sadašnji izraz »posvećeni život« kao sretno rješenje nekadašnje dvoznačnosti.¹⁹

Zakonik govori o *staležu* (status) posvećena života. To je *stalni oblik življenja* (*stabilis vitae forma*) (usp. kan. 573 § 1). Prema raznolikosti različitih karizmi postoje po crkvenom Zakoniku i različite ustanove posvećena života. Ne govori se više o *staležima savršenstva* (*status perfectionis*) po kojem bi se pripadnici ustanova posvećena života na neki način izdvajali iz Božjega naroda, nego je to stalež posvećena života usred Božjega naroda. Oni koji žive takav oblik življenja predstavljaju stalež u Crkvi, u koji Bog na poseban način poziva neke kršćane i koji nerazdvojivo pripada životu i svetosti Crkve (kan. 574).

Nužno je, dakle, prihvatiti promijenjenu terminologiju koju, prema II. vatikanskom saboru, i u ovoj materiji usvaja novi Zakonik. Ne postoji više u Crkvi neki poseban stalež onih koji teže za kršćanskom savrшеноšću, nego postoji

¹⁸ Usp. *Gli istituti secolari nel nuovo Codice*, 13; NUIĆ, n.d., 79.

¹⁹ Usp. *Gli istituti secolari nel nuovo Codice*, 31.

poziv svih krštenika na svetost.²⁰ Ipak, unutar Božjega naroda neki su krštenici od Boga pozvani posvetiti svoj život na posve osobit način za Kraljevstvo Božje, i to bilo da se nekako »povlače iz svijeta« ili da ostaju u svijetu.

Evandeoski savjeti

Jedan od oblika posvećena života u Crkvi jest onaj svjetovnih ustanova. One, kao i sve druge ustanove posvećena života, svoju posvetu ostvaruju prihvaćanjem evandeoskih savjeta »koji su utemeljeni na Kristovu nauku i njegovu primjeru, a predstavljaju božanski dar koji je Crkva primila od Gospodina i njegovom ga milošću stalno čuva« (kan. 575).²¹ Redovničke ustanove preuzimaju evandeoske savjete javnim zavjetovanjem, a svjetovne ustanove nekim svetim vezama već prema Konstitucijama pojedinih ustanova (kan. 712). To mogu biti zavjeti, ali ne javni, ili zakletva ili posveta ili obećanje. U tome je bitna razlika između redovnika i svjetovnih ustanova s obzirom na posvetu. Ipak se (samo donekle) može reći da je sadržaj evandeoskih savjeta za redovnike i svjetovne ustanove isti ukoliko za sve vrijede iste odredbe (kan. 598-601).²²

Prihvaćanje evandeoskih savjeta poistovjećuje se s prihvaćanjem duha Blaženstava. Držeći se tradicije, evandeoski savjeti se svode na tri: evandeoski savjet čistoće, siromaštva i poslušnosti. Da je svjetovno prihvaćanje evandeoskih savjeta drukčije nego redovničko, očito je i stoga što kanon 598 § 1 određuje da svaka ustanova pobliže određuje način opsluživanja evandeoskih savjeta čistoće, poslušnosti i siromaštva vodeći računa o svojem karakteru, ciljevima i načinu življenja.²³

Ovaj je princip vrlo važan. Zakonik u potpunosti poštuje posebnosti što ih je baštinila svaka ustanova, sve specifičnosti i okolnosti mjesta i vremena. Stoga ne određuje sve pojedinosti.²⁴

Svjetovnost

Ono po čemu se posveta u svjetovnim ustanovama stvarno razlikuje od drugih oblika posvete jest svjetovnost. Članovi svjetovnih ustanova prihvaćaju i žive tzv. svjetovnu posvetu.

Svjetovnost je druga bitna oznaka ili komponenta života svjetovnih ustanova. U njoj se nalazi – kako je to dobro izraženo u »motu proprio« PF II – »sav smisao njihova postojanja«.²⁵

20 Vidi: ALBERTINI MARIO, *La vocazione universale alla santità e le associazioni nella Chiesa* (In margine al nuovo Codice di Diritto Canonico), u *Dialogo* N. 60 – Anno XII – Gennaio/Marzo 1984, 14-17.

21 Usp. NUIĆ, 196.

22 Usp. Isto, 238.

23 Usp. Isto, 197.

24 Usp. *Gli istituti secolari nel nuovo Codice*, 26.

25 *Svjetovni instituti*, 36.

Nije lako kratko i potpuno opisati što sve ta svjetovnost znači i u sebi sadrži. U opisnoj definiciji svjetovnih ustanova u 710. kanonu izričito je spomenut njihov svjetovni karakter. Time se ne želi izraziti samo činjenica da se oni nalaze ili da ostaju u svijetu (in saeculo), nego također i nadasve to da je njihovo poslanje, osnovna zadaća njihova života »pridonijeti posvećenju svijeta u prvome redu iznutra« (ad mundi sanctificationem praesertim ab intus conferre...).

Izraz »svijet« i »svjetovnost« koji se ovdje upotrebljava možda nije najsretnije izabran jer je višeznačan. »Može ponajprije označavati čovječanstvo; u tom je slučaju izraz primjeren: članovi su svjetovnih ustanova pozvani djelovati kako bi čovječanstvo postalo narod svetih. Izraz međutim može označavati svemir (grčki kosmos) ili povijest (grčki aiôn) stvarnosti koje po sebe ne mogu postati svetima. Stoga izraz može značiti samo ovo: raditi na tome da svemir i vrijeme budu što prikladnije mjesto za ostvarenje čovjekove svetosti. Tu se očito vidi što je »svjetovnost«: apostolsko se djelovanje mora vršiti unutar samoga svijeta.²⁶

Svjetovnost, dakle, kao bitna komponenta svjetovnoga zvanja povezuje i specifično određuje druge dvije bitne komponente, a to su posveta (consecratio) i poslanje (missio-apostolatus). O ovim se trim bitnim komponentama, kad su u pitanju svjetovne ustanove, ne može i ne smije odvojeno govoriti. One su međusobno tako povezane da jedna drugu uključuje i određuje u svojoj specifičnosti. Po komponenti svjetovnosti članovi se svjetovnih ustanova u svemu izjednačuju s ostalim laicima u Crkvi. To je u Zakoniku izričito rečeno. Ova tvrdnja osobito vrijedi s obzirom na apostolat, što ćemo poslije vidjeti.

711. kanon tvrdi da su laici svjetovnih ustanova, osim zahtjeva posvećena života, u svemu izjednačeni s običnim vjernicima–laicima. Stoga se na njih imaju primijeniti i svi kanoni koji govore o pravima i dužnostima običnih vjernika–laika (svjetovnjaka). A svećenici, članovi svjetovnih ustanova, imaju se držati propisa zajedničkoga prava za svjetovni kler.

Pa i 712. kanon, koji govori o evandeoskim savjetima, traži da, Konstitucije pojedinih svjetovnih ustanova odrede načine kako se imaju obdržavati evandeoski savjeti tako da u stilu života bude osigurana sposobnost svjedočenja na svjetovni način.

Temeljni evandeoski tekstovi iz kojih se izvodi teološki smisao svjetovnosti i koji čine jasnijima nakane ovakva života jesu oni gdje se govori o kvascu, o soli i o svjetlu... (usp. kan.713 § 1).

Članovi svjetovnih ustanova »žive u svijetu stvarajući vremenite vrednote, ali sve usmjeruju prema Bogu. Zato svjetovnost obuhvaća čitav život članova. Polje apostolata koje je otvoreno laicima i klericima – to je i njihovo polje apostolata. Oni se ne razlikuju od ostalih građana i vjernika ni u Crkvi ni u profanom društvu. Kao laici – ali posvećeni – bave se svjetovnim poslovima po zvanju, i ti su poslovi njihovo sredstvo da dožive svoje posvećenje Bogu. Svjetovnost, dakle, uvijek uključuje aktivnu prisutnost u svijetu i prihvaćanje odgovornosti da svijet bude uređen po Bogu i prema Bogu. To je smisao 'posvećene svjetovnosti'. I u tome smislu obično se kaže da članovi instituta djeluju u svijetu, iz svijeta i pomoću svijeta – za Isusa Krista. I sve zakonodavstvo instituta nosi tu oznaku njihova života u svijetu«.²⁷

²⁶ *Gli istituti secolari nel nuovo Codice*, 32.

²⁷ *Svjetovni instituti*, str. 13-14.

Apostolat – poslanje (misija)

U kanonu 713 točno je označeno apostolsko djelovanje svjetovnih ustanova.

Apostolska konstitucija *Provida Mater Ecclesia* zahtijevala je da svjetovne ustanove vrše u punini apostolat; »motu proprio« *PF* dodaje i naglašava potrebu »da cijeli život mora postati apostolat ... 'u svijetu, ali kao iz svijeta'...«; koncilski dekret *PC* ponovno tvrdi da su svjetovne ustanove nastale radi apostolata »u svijetu i kao iz svijeta«.

Kan. 713 § 2 preuzima ovu formulaciju, ali ispušta rječcu »kao« i time onda još više naglašava tvrdnju »u svijetu i iz svijeta« (in saeculo et ex saeculo). Odmah zatim iznosi u čemu je specifičnost takvoga života: u svjedočenju kršćanskoga života darovana Bogu i braći i u preuzimanju obveze da se vremenite stvari s Bogom uređuju, a svijet prodahne snagom Evandjelja. Ova je posljednja tvrdnja uzeta gotovo doslovce iz koncilске konstitucije *LG* br. 31, koji je posvećen laicima i iz koncilskoga dekreta *AA* br. 2, a u njoj se čuje također jeka onoga što navodi br. 70 *EN*.

Apostolat svjetovnih ustanova, dakle, identičan je s apostolatom na koji su pozvani laici kao takvi. Oni taj svoj apostolat vrše svojom posebnom prisutnošću u svijetu, svojom prisutnošću u različitim zvanjima, na poslu te u prihvaćanju vrednota koje postoje u svijetu da bi cjelokupnu stvarnost usmjerili prema Bogu. Taj apostolat – koji je vlastit laicima – postaje poziv koji je specifičan članovima laičkih (ne kleričkih) svjetovnih ustanova: oni se posvećuju Bogu upravo zato da bi što potpunije živjeli ovu svoju obvezu.

Isti paragraf donosi tvrdnju da svjetovne ustanove mogu dati svoj doprinos također i u služenju crkvenoj zajednici, ali to mora biti na svjetovni način (kao svjetovnjaci), s vlastitim obilježjem njihova svjetovnog života. I ovaj je izričaj preuzet iz koncilskoga dekreta *AA* 2 te izražava upravo ono što je sadržano u broju 73 *EN*.

Treći paragraf ovoga 713. kanona govori o kleričkim svjetovnim ustanovama. U prethodnim je dokumentima bilo naznačeno da postoje kako laičke tako i kleričke svjetovne ustanove, ali nije bilo nikakva drugog specifičnoga razlikovanja. A sada, u ovome paragrafu 713. kanona, postoji vrlo određena razlika za kleričke svjetovne ustanove s obzirom na apostolat, iako je u prvome paragrafu istoga kanona postavljen u principu isti temelj za jedne i druge.

Preostaje da se još teološki produbi vlastiti način na koji svećenici (klerici) prihvaćaju svjetovnost u Crkvi. O tome već razmišljaju svećeničke svjetovne ustanove.²⁸

Način života

Očito je da svjetovne ustanove, prema onome što je do sada rečeno kao i prema onome što o tome propisuje Zakonik, imaju specifičan način života unutar Božjega naroda.

28 O svjetovnim ustanovama svećenika usp. *Svjetovni instituti*, 17-18.

U dokumentu *Provida Mater Ecclesia* tvrdi se da svjetovne ustanove ne »zahtijevaju zajednički život« (II § 1), ipak je »nužno da imaju jednu ili više zajedničkih kuća« za upravu, formaciju, asistenciju... (III § 4). U praksi je bilo tako da je Kongregacija u prvo vrijeme tražila da svjetovne ustanove imaju zajedničke kuće te je eventualno davala izričita ovlaštenja nekima da ih nemaju. Poslije to više nije tražila: ustanove su bile slobodne da nemaju ni jedne zajedničke kuće.

Sada Zakonik o tome uopće ne govori nego samo kaže da članovi svjetovnih ustanova mogu živjeti sami ili u vlastitoj obitelji ili u malim skupinama bratskoga života (»vitae fraternae coetus«) (kan. 714), misleći pri tome da ovaj posljednji slučaj ne smije biti jednak zajedničkom životu kakav imaju redovničke zajednice.

Koji god, međutim, od spomenutih oblika života se izabere, Zakonik značajno potcrtava bratski život koji se ima shvatiti kao duboko i čvrsto zajedništvo, kako je naznačeno u kanonu 602.

Zajedništvo članova iste ustanove je bitno, a ostvaruje se u jedinstvu istoga duha, u dioništvu na istoj karizmi života svjetovne posvete, u identičnosti specifičnoga poslanja, u bratstvu uzajamnih odnosa te u aktivnom sudjelovanju u životu ustanove (kan. 716; usp. kan. 717 § 3).

Iako, dakle, članovi svjetovnih ustanova ne ostvaruju »zajednički život« kako to čine redovničke ustanove (ne nose izvanjski znak – odijelo, ne žive u istoj kući po određenom dnevnom redu u klauzuri i pod vodstvom jednoga poglavara, nego su naprotiv dužni na diskreciju o pripadničtvu ustanovi), bratsko je zajedništvo ipak snažno naglašeno, ali na svjetovni način. To je također jedna od specifičnosti života svjetovnih ustanova.

Praktične konkretne uredbe

U daljnjim kanonima (od 717 do 730) donesene su više praktične konkretne norme – zajedničke svim svjetovnim ustanovama – o upravi (voditeljima) ustanova (717), o vremenitim dobrima (718), o obvezama pripadnika (716; 719), o primanju u ustanovu (720-721), o početnoj kušnji (722), o prvom (privremenom) i konačnom učlanjenju (723), o daljnjoj izobrazbi (724), o pridruženim članovima (725), o napuštanju ustanove (726-728), o otpuštanju (729) te o prelasku u drugu svjetovnu ili redovničku ustanovu ili u društvo apostolskoga života i obratno (730).

Sve su to propisi koji bi također zahtijevali određena tumačenja. Mi smo ih međutim u ovome našem izlaganju samo ovako kratko nabrojali po naslovima. Lako su naime shvatljivi iz samoga teksta, a za našu svrhu – dati praktičnu korisnu informaciju o pravu svjetovnih ustanova u novome Zakoniku kanonskoga prava i uočiti njihovu temeljnu fizionomiju – nije im potrebno detaljnije tumačenje.

Dobro je ipak, u vezi s time, barem općenito nešto reći.²⁹ Osim ovih propisa Zakonika, koji su zajednički svima, svaka svjetovna ustanova ima također i vlastite Konstitucije koje predstavljaju temeljnu normu za svaku pojedinu ustanovu.

²⁹ Navedene su primjedbe uzete iz priopćenja o novome Zakoniku što ih je Kongregacija za redovnike i svjetovne ustanove uputila glavnim odgovornima svjetovnih ustanova 18. siječnja 1984. godine. *Dialogo* N. 60 – Anno XII – Gennaio/Marzo 1984, 20-24.

Neke od njih taj vlastiti zakonik drukčije zovu: statut, pravilo života i sl. Taj tekst ima biti odobren od crkvene vlasti. Osim Konstitucija »vlastito pravo« čine također i drugi normativni tekstovi ustanova kao što su: direktoriji, primijenjene norme, dopunski propisi ili pravilnici.

Zakonik donosi norme koje obvezuju sve ustanove. Te su norme obvezatne makar ih Konstitucije i ne ponavljaju. Tako je to npr. s obzirom na uvjete primanja (kan. 721 § 1). Konstitucije mogu biti i zahtjevnije od normi Zakonika, ali ne mogu tražiti manje niti donositi stvari koje bi bile protivne Zakoniku.

Često je i u samome Zakoniku navedeno da je stvar svake ustanove donijeti precizne odredbe o nekim točkama. To se posebno odnosi na ono što treba biti sadržano u Konstitucijama kao i na ono što treba biti sadržano u vlastitome pravu, tj. bilo u Konstitucijama, bilo u direktoriju, bilo negdje drugdje.

Duhovnost svjetovnih ustanova³⁰

Budući da su svjetovne ustanove u Crkvi nosioci specifične karizme »posvećene svjetovnosti« te predstavljaju novi oblik života Božjega naroda, osim pravnih normi koje ozakonjuju njihov način postojanja i povijesno-teološke utemeljenosti njihova identiteta, stvara se i novo duhovno ozračje koje proizlazi iz njihova poslanja i načina postojanja, stvara se nova duhovnost koja ima specifične oznake i koja je primjerena njihovoj posvećenoj svjetovnosti. Ta se duhovnost potvrđuje ponajprije životnom praksom, a postoje i ozbiljne studije koje pokušavaju sustavno i teoretski odrediti osnovne temelje takve duhovnosti i analizirati posebnosti koje karakteriziraju svjetovnu duhovnost.

Kao što život svjetovnih ustanova predstavlja novost u Crkvi, tako i duhovnost koja prati takav život iz temelja mijenja dosadašnja vrednovanja mnogih stvarnosti. Ono što je pri tome značajno jest to što svjetovne ustanove svoje iskustvo duhovnoga života ne prenose kao ideal samo na vlastite članove nego na cijelu Crkvu našega vremena, na poseban način na laike. Vrijednost takve duhovnosti ima značajke univerzalnosti.

U iskustvu svjetovne posvete cjelokupna stvarnost dobiva novo, drugačije svjetlo. Svjetovna posveta nije samo pravno ozakonjana u svojim specifičnim vlastitostima, nego predstavlja doista novo duhovno iskustvo. Evandeoski savjeti, duh Blaženstava živi se na drukčiji način u svjetovnoj posveti nego što je to slučaj u drugim oblicima posvećena života. Iako su evandeoski savjeti čistoće, poslušnosti i siromaštva materijalno ista stvarnost za sve ustanove posvećena života, oni se na posve određeni način žive u svjetovnoj posveti koja ima svoj vlastiti »stil (način) života«. Ovaj izraz ne izriče samo nešto površinsko, sporedno i nevažno. To je ono što (neprevedivo) stoji u 712. kanonu i latinski glasi »ratio vitae«. Tim se izrazom izriču i priznaju svi vidici toga života; to je u prenesenom smislu pravilo, norma, način ponašanja, ali isto tako i svjesna i obrazložena misao (smisao) u kojoj je sve uključeno.

³⁰ Vidi o tome ALBERTINI M. – Y. DAMIANI, *Introduzione alla spiritualità degli Istituti secolari*, O.R. Milano 1981; *Linee per una spiritualità secolare*, O.R. Milano 1970. (pro manuscripto); POMA MINA, *La spiritualità e la missione dei laici nell'esperienza degli Istituti secolari*, O.R. Milano 1987.

Prihvatanje obveza zavjetovanjem, obećanjima ili drugim sličnim vezama u takvu ozračju (tj. u ozračju svjetovnosti)³¹ neodvojivo je od poslanja (misiije) odnosno apostolata što je u temelju i biti svjetovne posvete.³² Njihova je posveta za *poslanje u svijetu*, a to kao posve određeni »ratio vitae« traži i posve određenu duhovnost.

Shvaćanje autoriteta u svjetovnim ustanovama³³ ima također svoje specifičnosti. Isto tako vršenje profesionalnih obveza kod onoga koji ima svjetovno zvanje obilježeno je posve određenom duhovnošću.³⁴

Nema sumnje da je teologija ovozemnih dobara nastala dobrim dijelom i pod utjecajem načina života svjetovnih ustanova. »Duhovnost utjelovljenja«, u kojoj pojmovi profano, profesija, obrt, rad, ekonomija, politika, znanost, umjetnost, zemlja, svijet i dr. postaju sastavni dijelovi duhovnoga života, u potpunosti vrednuje i prihvaća te prolazne zemaljske stvarnosti. U tome je smislu i II. vatikanski sabor priznao zakonitu autonomiju – iako relativnu – zemaljskih stvarnosti.

Tako sada u kršćansku duhovnost ulaze i zemaljske vrednote nekako na posve drukčiji način nego nekada. O njima se u tome kontekstu nekada uopće nije govorilo ili im se pristupalo samo kao prema nečemu negativnom ili nečemu što predstavlja opasnost za ono »duhovno«.

Danas, upravo pod utjecajem svjetovne duhovnosti, postoji sasvim drugi pristup i vrednovanje stvarnosti koje su izražene pojmovima: obitelj, očinstvo, materinstvo, žena, ljubav, prijateljstvo, sreća, život, tijelo, seksualnost, užitak, radost, trpljenje, bolest, zlo, ekonomija, moć, tehnika, znanost, umjetnost, vrednote osoba, povijest, zemlja, svijet, laik i laikat... Sve je to već na sasvim drugačiji način nego nekada prisutno i u dokumentima II. vatikanskog sabora u *LG* i *GS*, a onda također i u posebnom papinskom dokumentu *EN*.

Svojom prisutnošću u svijetu, i još više svojim načinom »biti sa svijetom«, svojim »biti za druge«, i još više »biti s drugima« članovi svjetovnih ustanova i same ustanove daju povijesni doprinos »prisutnosti Crkve u svijetu«, kako kaže papa Pavao VI. u svome govoru od 2. veljače 1972. godine prigodom 25. obljetnice konstitucije *Provida Mater Ecclesia*.

Ipak, može se reći da je formuliranje tzv. »svjetovne duhovnosti« još uvijek na počecima, iako život pripadnika svjetovnih ustanova ima već dugu i bogatu svoju povijest.

31 Posebno o svjetovnoj poslušnosti vidi: CHECCACCI CESARINA, *Obbedienza, virtù creativa: aiuto al discernimento*, u *Dialogo* – N. 60 – Anno XII – Gennaio/Marzo 1984. 3-10.

32 Usp. F. ANTONELLI, *Consacrazione e missione negli Istituti secolari*, O. R. Milano 1979; E. T., *Vocazione e missione dei laici nella Chiesa e nel mondo a vent'anni dal Concilio Vaticano II*, u *Dialogo* – N. 64 – Anno XIII – Gennaio/Marzo 1985. 7-10.

33 O tome vidi: M. A., *L'autorità negli Istituti secolari* (In margine al Codice di Diritto Canonico), u *Dialogo* – N. 64 – Anno XIII – Gennaio/Marzo 1985. 2-6.

34 Vidi o tome: BADALONI MARIA, *Vocazione secolare e impegno professionale*, O.R. Milano 1980; J. F. CASTANO, *De institutorum saecularium natura*, Romae 1972; ISTI, *Il contesto ecclesiale della vita religiosa*, u *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1984, 50-56.

ZAKLJUČAK

Posvećena svjetovnost za poslanje u svijetu jest ona kvalitetna specifična novost koja čini da se nekako na drukčiji način vrednuje cjelokupna stvarnost i koja otvara neslućene mogućnosti za drukčiji navještaj Kraljevstva Božjega u suvremenome svijetu. To je karizma što ju je Duh kao posebni dar dugo nudio Crkvi, i koji je sada Crkva u punoj svijesti kao poslušna Duhu prihvatila.

Na nama je da ovo, ponuđeno i za sada zapravo tek naslućeno, bogatstvo upoznamo, shvatimo i prihvatimo.

DRUŠTVA VJERNIKA I USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA

Kako nasloviti ovu studiju: *udruženja kršćana*, kao što čine neki autori,¹ *udruženja vjernika*,² *društva vjernika*?³ Sam se naslov u novom Zakoniku malo razlikuje od onoga iz 1917. godine: *De christifidelium consociationibus* (1983) i *De fidelium associationibus* (1917). Hrvatski prijevod dokumenata II. vat. sabora ima istu riječ i za christifidelis i za fidelis: vjernik⁴. I talijanski prijevod Zakonika riječ christifideles prevodi s: fedeli (vjernici).⁵ Društva ili udruženja? Mislim da su oba izraza ispravna. No prije II. svjetskog rata u katoličkoj se terminologiji više upotrebljavao izraz: društva. Zato ostajem pri nazivu: društva vjernika.

Zadatak je ovoga rada obraditi kanone novoga crkvenog Zakonika koji govore o društvima vjernika, koja su povezana s redovnicima, odnosno ustanovama posvećenog života. Ti su kanoni u sklopu onih o društvima vjernika (298-329): 303, 307 § 3, 311, 312 § 2, 317 § 2, 320 § 2 i 677 § 2, koji je izvan ove serije. U tekstu riječ redovnici identična je ustanovama posvećenog života. No najprije ćemo se osvrnuti na kratku povijesnu stranu društava vjernika i na neke temeljne oznake društava vjernika u novom Zakoniku.

I. KRATKI POVIJESNI PRIKAZ DRUŠTAVA VJERNIKA

U Crkvi su vrlo stara društva s vjerskom ili karitativnom svrhom. Kršćani su već u prvim stoljećima osnivali *collegia funeraticia* (pogrebna društva) u skladu s rimskim zakonima. Potom su bila poznata *collegia fessorum*, koja su se brinula za pokojnike, pa *collegia tenuiorum*. Poslije progona kršćana i građanska vlast priznaje kršćanska društva. Bar u Carigradu, Jeruzalemu i Egiptu postoje od VI. do XIII. stoljeća društva *spoudei* i *philoponei*. To su prava društva za kult, molitvu, procesije i liturgiju. U IV. stoljeću u Carigradu postoje *ascetaria*, društva za pogrebe, a u Aleksandriji *parabolani*, društva koja se brinu za bolesnike.

1 Usp. NUIĆ B.V., *Opće pravo katoličke crkve*, Zagreb 1985., 103.; T. IVANČIĆ, *Narod Božji u novom Kodeksu*, u *Crkva u svijetu* 3(1985) 266.; PAVLOVIĆ A., *Treći redovi i srodne kategorije i Redovničke zajednice*, u *Obnovljeni život* 5(1986) 415.

2 DELIĆ J., *Prava i dužnosti vjernika laika*, u *Bogoslovska smotra*, 2-3 (1984) 412.; BRKAN J., *Novi Zakonik kanonskog prava o trećim redovima*, u *Brat Franjo*, 1 (1984) 3.

3 Usp. BRKAN J., *Apostolat redovnika prema novom kodeksu kanonskog prava*, u *Služba Božja* 2(1984) 151.; CRNICA A., *Priručnik kanonskog prava katoličke crkve*, Zagreb 1945, 143.

4 Usp. *II vatikanski koncil: dokumenti*, Zagreb 1970., na primjer LG 37, 39, 41, 42; UR 4; LG 36 itd.

5 *Codice di diritto canonico*, u *Enchiridion Vaticanum*, vol. 8, Bologna 1984, 183 i sl.

Na zapadu počevši od VI. stoljeća postoje molitvena društva (*fraternitas, societas, consortium*) od kojih će nastati buduće bratovštine. U karolinško doba javljaju se molitvene i karitativne *uniones*, koje imaju i profani i religiozni karakter. U XIII. i XIV. stoljeću sve više i više se razvijaju razne *bratovštine*. U XIII. stoljeću nastaju i *treći redovi* iz takozvanih pokorničkih pokreta.

Koncil u Montpellieru 1214. godine traži za osnivanje društava pristanak Ordinarija. Za društva je od velikog značenja bila bula Klementa VIII. *Quaecumque* od 7. prosinca 1604. Zabranjuje se osnivanje bratovština bez formalnog dekreta ordinarija i to pod kaznom nevaljanosti. Bula Klementa VIII. vrijedila je s uvedenim dekretalnim promjenama od 8. I. 1861. i 19. X 1866. sve do zakonika 1917. godine.⁶

Treći redovi. Pojam »trećih redova« u kan. 303. novog Zakonika mnogo je širi od njegovog povijesnog okvira. Ovdje donosimo kraći povijesni prikaz trećih redova, koji su za nas značajniji.

Ipak se može reći da su treći redovi počeli u Crkvi s *oblatima sv. Benedikta*, koji postoje barem od XI. stoljeća.

Franjevački svjetovni red. Donedavno se zvao: »Treći svjetovni red sv. Franje Asiškoga«. Duhovni je začetnik reda »braće i sestara od pokore«, kako se ovaj red zvao u početku, sv. Franjo Asiški. On je svojim načinom života i propovijedanjem pokrenuo mase ljudi koji su ga željeli slijediti. I slijedili su ga ponajviše oni iz pokorničkih pokreta, koji prvi put dobivaju svoje pravilo 1221. godine: *Memoriale propositi fratrum et sororum de poenitentia in domibus propriis viventium*. Godine 1289. papa Nikola IV. daje prvo pravilo baš za franjevačke trećorece.^{6a} U XIII. i XIV. stoljeću oni igraju vrlo važnu ulogu kako na crkvenom tako i na društvenom području (ne polažu feudalcu zakletvu, ne uzimaju oružje u ruke). Kasnije trećoreci gube to svoje značenje, da bi se ponovo snažno obnovili u 19. stoljeću zauzimanjem pape Leona XIII. On daje Franjevačkom svjetovnom redu novo pravilo 1883. Papa Pavao VI. daje 1978. sadašnje pravilo, kada ovaj treći red uzima današnji svoj naziv.

Laička bratstva sv. Dominika. Donedavno su imali naziv (od 1923.): »Braća i sestre svjetovnog reda sv. Dominika«. I ovi trećoreci vuku svoj korijen kao i franjevački iz pokorničkih pokreta XIII. stoljeća. Godine 1285. dominikanski general Munio de Zamora piše prvo pravilo za ove trećorece. Ovo pravilo »braće i sestara od pokore sv. Dominika« iz 1285., koje su potvrdili Inocent VII. god. 1405. i Eugen IV. 1439., preuređeno je i potvrđeno od Pija XI. 1923. godine. Godine 1987. potvrđeno je najnovije »pravilo laičkih bratstava sv. Dominika«. I dominikanski trećoreci imaju najintenzivniji život u XIII. i XIV. stoljeću.

6 Za kratki povijesni pregled trećih redova usp. SCHAEFER T., *De religiosis ad normam codicis iuris canonici*, Roma 1940, 1040-1041; LEFEBVRE CH., *Associazioni di fedeli*, u *Dizionario degli Istituti di perfezione*, vol. I, Roma 1974, 1362-1364.

6a O razvoju pravila Franjevačkoga svjetovnog reda v. H. BORAK, *Povijesni razvoj pravila trećega samostanskog reda*, u *Pravilo i život. Zbornik seminara 7.-9.X.1986.*, Zagreb 1987, 16-35. U toj se studiji nalazi (na str. 32-35) hrvatski prijevod pravila *Memoriale propositi*.

Svjetojni red bosonogih karmelićana. Donedavno se zvao: »Treći svjetovni red Bl. Dj. Marije Karmelske i sv. Terezije od Isusa«. Karmelićanski trećoreci imaju svoj dugi razvojni put različit u raznim zemljama. Dugo vremena nije se moglo zamisliti da bi netko u svijetu mogao živjeti karmelićanskim načinom života a da ne bude redovnik. Stoga ti svjetovni redovnici polažu pravi zavjet čistoće, mole kanonske časove, obdržavaju srijedom nemrs i propisane postove. Sve do konca XVIII. stoljeća ne može se govoriti o pravim karmelićanskim trećorecima. Godine 1733. nastaje prvo pravilo trećega reda, koje je vlastito terezijanskom Karmelu. A godine 1979. Sveta Stolica odobrava novo »pravilo života svjetovnog reda bosonogih karmelićana«.

Još postoje treći redovi: *augustinijanaca*, odobren 1401.; *servita Bl. Dj. Marije*, odobren 1424.; *premonstratenza*, *trinitaraca*, *minima*, *mercedara*.⁷

II. NEKE TEMELJNE OZNAKE DRUŠTAVA VJERNIKA U NOVOM ZAKONIKU

Papa Pavao VI. naglašavao je da se obnova Kodeksa treba provesti u duhu koncila,⁸ što je i ostvareno.⁹ Dapače, moglo bi se na izvjesni način reći da je novi Zakonik pokušaj prevođenja koncilske ekleziologije u kanonski jezik.¹⁰ II. vat. sabor daje osnovni ton novom Zakoniku, pa prema tome i ovom dijelu o društvima vjernika.

Zakonodavac iz 1917. stavlja ovaj odlomak o društvima vjernika u drugu knjigu o **Osobama**. Slijedio je načelo rimskoga prava u razradbi Zakonika: »Omne ius quo utimur, vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinet«, pa je tako rasporedio i građu u knjizi, pored općih normi.¹¹ Novi Zakonik iz 1983. odlomak o društvima vjernika smješta također u drugu knjigu, koja govori o *Božjem narodu*, odmah iza općih normi. Ali raspored je knjiga drukčiji nego onaj u starom Zakoniku.

Važna oznaka novog Zakonika sastoji se u podjeli društva vjernika. Stari Zakonik donosi tri vrste društva: treće svjetovne redove, bratovštine i pobožne udruge. Pod svjetovnim trećim redovima podrazumijeva »one koji pod upravom nekog Reda i prema duhu istoga nastoje postići u svijetu kršćansku savršenost, koja je primjerena svjetovnom načinu života, prema pravilima koja je za njih odobrila Sveta Stolica« (kan. 702 § 1) Svrha je bratovština (u starom Zakoniku)

7 U vezi trećih redova usp. SCHAEFER, n.d., 1076.; C. PEREZ MILLA, *Terzo ordine secolare*, u *Dizionario enciclopedico di Spiritualità*, Roma 1975, 1882-1884. ROGGEN H., *Le Tiers Ordre Séculier et Régulier*, u *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, vol. XVIII, Paris 1977, 965-966.; MACCA V., *Carmelitani Scalzi*, u *Dizionario degli Istituti di perfezione*, vol. II, Roma 1975, 598-602.; REDIGONDA L.A., *Frați Predicatori*, u *Dizionario degli Istituti di perfezione*, vol. IV, Roma 1977, 960-967.

8 Usp. BERLJAK M., *Iter i glavne značajke novog kodeksa kanonskog prava*, u *Bogoslovska smotra*, 2-3(1984) 240.

9 Usp. IVAN PAVAO II, *Sacrae disciplinae leges*, u *Enchiridion Vaticanum*, vol 8, Bologna 1984, 502-504. i 508.

10 *Isto*, str. 508.

11 Usp. BERLJAK, n.d., 235.

da rade na porastu javnog bogoštovlja (kan. 707 § 2). A pobožne udruge imaju za cilj vršenje pobožnih ili karitativnih djela (kan. 707 § 1). Novi Zakonik ima drukčiju podjelu društava. Premda posebno spominje treće redove (kan. 303), a bratovštine i pobožne udruge uopće ne spominje, on dijeli sva društva vjernika na javna i privatna. Sva društva vjernika koja postoje ili će se osnati smještaju se u okvir javnih ili privatnih društava.

Kan. 299 § 2 govori o privatnim društvima koja vjernici osnivaju međusobnim privatnim ugovorom. Ono što definira privatno društvo jest upravo privatni ugovor kao takav i ograničavanje nekih ciljeva koji su vlastiti samo javnim društvima.¹² Zakonik iz 1917. uopće ne spominje privatna društva vjernika. No ona su postojala još u prošlom stoljeću i Crkva ih je hvalila i preporučivala.¹³

Privatno društvo nema snagom samog zakona pravne osobnosti (kan. 310), osim ako je zadobije dekretom nadležne crkvene vlasti (kan. 322 § 1). U tom slučaju statuti društva moraju biti odobreni od nadležne crkvene vlasti (kan. 322 § 2), a ne samo priznati (ispitani) kan. 299 § 3). Jedan autor dijeli privatna društva na priznata ili nepriznata, ovisno o tome da li posjeduju ili ne posjeduju pravnu osobnost.¹⁴ No prema kan. 299 § 3. proizlazi da Crkva priznaje privatna društva ako njihove statute prizna kompetentna crkvena vlast. Isti autor zastupa mišljenje da se privatna društva, koja su osnovana prije stupanja na snagu novog Zakonika, imaju pravo zvati »katoličkima«, iako nadležna crkvena vlast nije ispitala njihove statute (kan. 300), i to snagom kan. 9, koji između ostalog kaže da se zakoni odnose na buduće stvari a ne na prošle.¹⁵

Prema kan. 301 § 3 javna društva osniva nadležna crkvena vlast. I to s određenim ciljevima, o kojima govori isti kanon, parag. 1.: 1) *Navještaj kršćanskog nauka u ime Crkve*. Ovim se želi reći, da je službeno navještanje kršćanske vjere neposredno povezano s hijerarhijom. Time se ne niče ni pravo ni dužnost svih krštenih vjernika, da rade na božanskom navještanju spasenja među ljudima svagdje i uvijek; 2) *Briga oko božanskog kulta*. Pod time se ne misli na bilo koje vjersko slavljenje, nego čine kulta koji su pridržani javnim društvima. Nije uvijek lako prepoznati da li se neko društvo brine za javni kult ili promiče privatnu pobožnost. Za bratovštine je sigurno, da su dobrim dijelom usmjerene prema javnom kultu. One se u kategorijama novog Zakonika pretežno smatraju pravnim javnim osobama; 3) *Postizavanje drugih ciljeva, koji su po svojoj naravi pridržani crkvenoj vlasti*. Zakonodavac nije htio previše usko vezati hijerarhiju nasuprot javnim društvima upravo preko ovih nepreciziranih ciljeva. To omogućuje osnivanje društava vjernika i za direktno ili indirektno postizavanje drugih duhovnih ciljeva za koje nemaju previše sluha privatne inicijative (kan. 301 § 2).¹⁶ Javna društva su određena upravo preko njihovog osnivanja sa strane kompetentne crkvene vlasti. Ona osniva javno društvo pod

12 Usp. MARCUZZI P.G., *Le Associazioni dei fedeli nel nuovo codice di diritto canonico*, u *Apollinaris* 3-4 (1983) 461.

13 Usp. NUIĆ, n.d., 109.

14 Usp. SCHULZ W., *La posizione giuridica delle associazioni e la loro funzione nella Chiesa*, u *Apollinaris* 1-2 (1986) 121.

15 Usp. Isto, str. 123.

16 Usp. SCHULZ, n.d., 119-120.

dvama uvjetima: vlast mora vrednovati po razboritom sudu stanje i posljedice takvog čina; i da je prisutan manjak privatne inicijative vjernika. Crkvena vlast treba poštivati slobodno djelovanje vjernika i posredovati samo kada je razborito potrebno.¹⁷ Zakonodavac je kroz »privatna« i »javna« društva nastojao riješiti problem slobodnog osnivanja i okupljanja vjernika u društva (kan. 215) i ovisnost raznih društava o hijerarhiji, koristeći se kod toga kriterijima koji su već odavno prisutni u mnogim građanskim zakonodavstvima. Izgleda da je u tom pogledu bio odlučujući utjecaj belgijskog građanskog zakonodavstva djelovanjem poznatog pravnika Wilhelma Onclina, koji je bio i tajnik Papinske komisije za reviziju parava. On je već 1963. pisao o tom problemu.¹⁸

Izvor ovih kanona o privatnim i javnim društvima nalazi se u dekretu *Apostolicam actuositatem*, br. 24.: »U Crkvi ima apostolskih inicijativa koje nastaju slobodnim izborom laika i koje oni mudro vode. U određenim uvjetima misija se Crkve može bolje ispuniti ovakvim inicijativama, i zato ih hijerarhija nerijetko hvali i preporučuje... Crkveni autoritet može radi zahtjeva zajedničkog dobra Crkve izabrati i na poseban način promicati neka udruženja i apostolske inicijative koje imaju neposredni duhovni cilj a za koje preuzima posebnu odgovornost«.

Gdje svrstati »treće redove«, to jest društva vjernika koja su povezana s ustanovama posvećenog života: u javna ili privatna društva? Sveta Stolica u dekretu odobrenja *Pravilnika apostolskog života salezijanskih suradnika* naziva ovo društvo vjernika javnim društvom.¹⁹ Po istoj logici sva društva »trećih redova«, o kojima smo govorili ili ćemo govoriti, javna su a ne privatna. Jedan autor veli da su »treći redovi« javna društva u smislu kan. 301 § 3, u kojem se kaže da se društva koja je osnovala nadležna crkvena vlast zovu javnim društvima.²⁰ A mišljenja sam da je društva vjernika koja su povezana s redovnicima uvijek u prošlosti osnivala kompetentna crkvena vlast. Nastaje pitanje koje bi pravnici trebali pojasniti: da li ustanove posvećenog života uopće mogu osnivati privatna društva vjernika?

Daljnja je značajka novog Zakonika u proširenju ciljeva društava vjernika. Za naše vrijeme značajni su upravo ti novi ciljevi: evangelizacijske inicijative, unapređivanje kršćanskog nauka i oživljavanje vremenitog reda preko kršćanskog duha (kan. 298 § 1). Zakonik preporuča i daje posebne odredbe za društvo laika (kan. 327-329), koja imaju kao poseban cilj prožimanje vremenitih stvari kršćanskim duhom (kan. 327). I kod »trećih redova« proširen je cilj, u odnosu na prijašnji Zakonik, na apostolski život članova (kan. 303).

17 Usp. MARCUZZI, n.d., 461-462.

18 Usp. SCHULZ, n.d., 126.

19 Usp. Associazione Cooperatori Salesiani, *Regolamento di vita apostolica*, Roma 1986., Dekret, str. 9.

20 Usp. BRKAN J., *Novi Zakonik kanonskog prava o trećim redovima*, u *Brat Frnjo* 1 (1984) 3.

III. DRUŠTVA VJERNIKA I USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA

U ovom odlomku riječ je o društvima vjernika koja su povezana s ustanovama posvećenog života. Do izražaja najviše dolaze kanoni koji direktno govore o tim društvima, no osvrćemo se i na neke kanone iz zajedničkih normi (298-311) i javnih društava (312-320), koji su važni za spomenuta društva. Izgleda da za našu temu nisu važna privatna društva, pa ispuštamo iz razmatranja kanone koji govore o njima (321-326). Kanone koji su od interesa za ovu temu slijedimo po redu.²¹

Redovnici i redovnice (ustanove posvećenog života) igrali su i igraju veliku ulogu u životu Crkve. Odvelo bi nas daleko kada bi govorili o njihovom povijesnom značenju. *LG* veli u br. 44: »redovnički stalež ... bolje pokazuje svim vjernicima već i na ovom svijetu prisutna nebeska dobra, i bolje svjedoči o novom i vječnom životu koji je stečen po Kristovom otkupljenju ... bolje nasljeduje i neprekidno u Crkvi predstavlja oblik života koji je primio Božji Sin... na poseban način pokazuje uzvišenost Božjeg kraljevstva nad svim zemaljskim stvarima...« Ovo *bolje* svjedočenje kraljevstva nebeskoga, koje svjedoče redovnici, trebala bi biti i oznaka društava vjernika koja su povezana s njima.

A novi Zakonik veli o redovnicima (kan. 607 § 1) da je njihov život kao posvećenje čitave osobe, čudesni znak što ga je ustanovio sam Bog i znak budućega vijeka ... I društva vjernika s njima povezana trebala bi postati ovome svijetu čudesni znak Boga i budućeg svijeta. A neka bi društva trebala biti i evangelizacijski usmjerena.

Kod obrađivanja nekih od slijedećih kanona nastojat ću se dotaći ponekih točaka novih pravila, pravilnika ili statuta »trećih redova« koji su kod nas najrašireniji: franjevac, dominikanac, karmelićan, svjetskog saveza zajednica kršćanskog života (nekadašnja Marijina kongregacija) koji vode isusovci te salezijanskih suradnika;²² vidjet ćemo u kojoj je mjeri usvojeno ono što novi Zakonik u tim kanonima traži.

1. Treći redovi spadaju u društva vjernika a ne u ustanove posvećena života (kan. 298 § 1)

Paragraf 1. kanona 298., koji inače govori o glavnim ciljevima društava vjernika, kaže da u Crkvi postoje društva koja se razlikuju od instituta posvećenog života i od družbi apostolskog života. A u ta društva vjernika spadaju i treći redovi o kojima govori kan. 303. Nekada su se vodile velike rasprave o tome, da

21 U radu sam naišao na vrlo malo autora, koji se bave ovom problematikom.

22 Prema: *Pravilo Franjevačkog svjetovnog reda*, Dubrovnik 1979. (=PFSR-a odsada); *Regula Fraternitatum laicalium sancti Dominici*, Roma 1987 (ciklostil) (= RFLSD odsada); *Regola di vita dell'Ordine secolare dei carmelitani scalzi*, u *Fiamma Teresiana*, Firenze 4(1979) 101-105 (= RVOSCS odsada); *Fédération Mondiale des Communautés de Vie Chrétienne* (Congrégations Mariales), *Principes Généraux Status*, Approuvés par le Conseil Général 21 Octobre 1967., Confirmés par le Saint-Siège 25 Mars 1968 (GMCVCh odsada); *Associazione Cooperatori Salesiani, Regolamento di vita apostolica*, Roma 1986 (ACSRVA odsada).

li spadaju u ustanove posvećenog života, kako bi se danas reklo rječnikom novog Zakonika, ili ne spadaju? Jedni su tvrdili da spadaju, jer se zovu »redovi«, imaju odobreno pravilo, novicijat, zavjete, svoje odijelo... Drugi su to nijekali zato što nemaju bitnih zavjeta.²³ I stari i novi Zakonik u tome je jednodušni: ne radi se o redovnicima odnosno članovima ustanova posvećenog života, nego o društvima vjernika koja su povezana s redovnicima i općenito sa ustanovama posvećenog života.

2. Treći redovi ne spadaju u klerička društva (kan. 302), ali su »katolička« (kan. 300)

Premda i klerici mogu biti trećoreci, ali ako bi, uzmimo, jednoj mjesnoj trećoredskoj zajednici pripadali samo klerici, što je praktički i nemoguće, ta zajednica ne bi bila kleričko društvo jer joj ne bi bio cilj vršenje svetog reda (kan. 302), nego oni ciljevi koji stoje u kan. 303. No, treći redovi spadaju u »katolička« društva prema kan. 300.

3. Oznake i ciljevi trećih redova (kan. 303)

Kan. 303 glasi: »Društva čiji članovi imaju u svijetu udijela na duhu neke redovničke ustanove, pod višom upravom iste ustanove, provode apostolski život i nastoje oko kršćanske savršenosti, zovu se treći redovi ili se nazivaju drugim prikladnim imenom.«

Pod pojam »treći redovi« označuju se sva društva vjernika, koja su povezana s redovnicima, odnosno ustanovama posvećenog života. Tu spadaju također i pobožne udruge i bratovštine, o kojima govori stari Zakonik, ako su povezani s ustanovama posvećenog života. Primjera radi donosimo, da u dekretu odobrenja pravilnika apostolskog života salezijanskih suradnika stoji da je to društvo »na način trećeg reda«.²⁴ Dakako, društva se mogu zvati i drugim prikladnim imenima, a ne trećim redovima. Prijašnji je Zakonik zabranjivao, da redovnici osnivaju treće redove, osim onih kojima je to bilo dozvoljeno (usp. kan. 703 § 1). A to su bili stari redovi. Novi Zakonik daje tu mogućnost svim redovničkim ustanovama.

Prelazimo na razmatranje bitnih oznaka i ciljeva trećih redova.

a) **Društva čiji članovi imaju u svijetu udjela na duhu neke redovničke ustanove.** Dakle, članovi društava sudjeluju u duhu, karizmi neke ustanove posvećenog života kao na stablu od kojega žive. Novo pravilo Franjevačkog svjetovnog reda veli da trećoreci koji spadaju u franjevačku obitelj žele unazočiti Franjinu karizmu u životu i poslanju Crkve živeći Evanđelje poput sv. Franje.²⁵ Pravilo laičkih bratstava sv. Dominika veli da kod članova nadahnutih karizmom

23 Usp. MATANIĆ A., *Penitenti*, u *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, vol. VI, Roma 1980, 1364.

24 Usp. ACSRVA, str. 9.

25 Usp. PFSR-a, br. 1-2.

Reda treba apostolsko djelovanje proizlaziti iz obilate kontemplacije.²⁶ Pravilo života svjetovnog reda bosonogih karmelićana veli da članovi žele živjeti nadahnuti apostolskim žarom po primjeru i nauci svetih karmelićana.²⁷ Svjetski savez zajednica kršćanskog života piše o općim načelima i statutima da su duhovne vježbe sv. Ignacija specifični izvor i karakteristično sredstvo njihove duhovnosti.²⁸ A društvo salezijanskih suradnika sudjeluje u duhovnoj baštini družbe sv. Franje Saleškog.²⁹ Dakle, članovi trećih redova prenose među ljude, u svijet, duh redovničkih ustanova, duh osnivača i njegovu karizmu.

b) **Treći redovi su pod višom upravom neke redovničke ustanove.** Svjetski savez zajednica kršćanskog života ima u sebi dvojaku upravu prema općim načelima i statutima. S jedne strane mjesnog Ordinarija na biskupskoj razini, biskupsku konferenciju na nacionalnoj i Svetu Stolicu na svjetskoj razini. A s druge strane u mjestima, koja pripadaju Družbi Isusovoj ili su njoj povjerena na brigu, nadležna vlast je general Družbe Isusove ili družbin generalni vikar.³⁰ No i tu se nešto mijenja. Naime, nedavno je Sveta Stolica imenovala isusovačkog generala za crkvenog asistenta te zajednice.³¹ Poznato je, da je Franjevački svjetovni red već godinama nastojao dobiti upravnu autonomiju na svim razinama (mjesnoj, provincijskoj, nacionalnoj i općoj). A to znači, da ne bude pod upravom prvog Reda. To je nastojanje, izgleda urodilo i plodom: u novom Pravilu, br. 20-26. Vijeće upravlja na mjesnom, provincijskom, nacionalnom i općem planu. Vrhovno tijelo je međunarodno vijeće FSR-a, kome stoji na čelu predsjednik.³² Mišljenja sam da ne mijenja mnogo na stvari u tom pogledu, što Pravilo u br. 26. traži da se predsjednik uz zajedničku suglasnost svoga vijeća treba pobrinuti za pastoralni pohod nadležnih redovničkih poglavara. Jer tu se radi samo o pastoralnom pohodu, koji traži trećoredska uprava. Redovnički poglavari nemaju to pravo sami po sebi kao što je predviđalo prijašnje Pravilo iz 1883. Ono je, naime, tražilo da pohoditelj svake godine, pa i češće, obide sjedišta skupština.³³ A novi Zakonik traži da treći redovi budu pod višom upravom neke redovničke ustanove. Izraz *višom upravom* dosta je neodređen i izgleda da daje dosta prostora vlastitoj autonomiji društava, ali ne i potpunju. Problem koji postoji kod Franjevačko svjetovnog reda morat će se pravilno riješiti.

c) **Provide apostolski život.** Da li to znači da treći redovi žive apostolskim životom ili da se bave apostolatom? I jedno i drugo. Jer tko živi poput apostola, on se nužno bavi i apostolatom kao i apostoli. A iz apostolskog života, iz djela apostolata nije isključeno ni unapređivanje javnog bogoštovlja i kršćanskog nauka, ni evangelizacijske inicijative, ni djela ljubavi, ni oživljavanje vremenitog

26 Usp. *RFLSD*, br. 2, 7.

27 Usp. *RVOCS*, str. 103.

28 Usp. *FMCVCh* br. 4.

29 Usp. *ASCRVA*, br. 6. parag. 1.

30 Usp. *FMCVCh*, br. 20 s bilješkom.

31 Usp. *PAVLOVIĆ*, n.d., 423.

32 Usp. *PFSR-a*, str. 11-13. i 19.

33 Usp. *ANDRAŠEC D., Serafsko cvijeće*, Zagreb 1959, 140.

reda preko kršćanskog duha, o čemu kan. 298 § 1, kada govori o ciljevima društava vjernika općenito. Dapače, apostolski život sve to u sebi uključuje. Mislim da je zakonodavac jednom riječju »provoditi apostolski život« uspio izraziti sve gore nabrojene ciljeve iz kan. 298. Treći redovi, o kojima je gore bilo riječi, imaju i apostolski život kao svoj cilj. Tako franjevački trećoreci trebaju opsluživati Evanđelje Isusa Krista, naviještati Krista životom i riječima, izgradivati što evandeoskiji svijet, promicati pravednost, preko dijaloga pronalaziti putove jedinstva.³⁴ Pravilo dominikanskih trećoredaca traži da članovi učine Krista živim usred svijeta, da kao članovi Reda sudjeluju u apostolskom poslanju kroz nauku, molitvu i propovijedanje, da slušaju potrebe ljudi svoga vremena, da očituju istinsko milosrđe prema svima koji su u tjeskobi, koji se bore za slobodu, pravdu i mir. Svaki dominikanac treba biti spreman naviještati riječ Božju. Dominikanski je poziv u nastojanju oko jedinstva kršćana i oko dijaloga s nekršćanima i onima koji ne vjeruju.³⁵ Karmelićanski trećoreci nastoje u bratskom zajedništvu živjeti evandeoski život³⁶. Cilj svjetskog saveza zajednica kršćanskog života je formiranje zauzetih muževa i žena, odraslih i mladih, za službu u Crkvi i svijetu na svim područjima života: obiteljskom, profesionalnom, društvenom, crkvenom, formiranje grupa koje se bave vremenitim stvarima; uklanjanje razlike između bogatih i siromašnih u Crkvi, uspostavljanje pravednosti i mir među ljudima.³⁷ Salezijanski suradnici vode posebnu brigu za mlade; tipične aktivnosti su kateheza i kršćanska formacija, animacija grupa i pokreta mladih i obitelji, sudjelovanje u odgojnim i školskim centrima, služenje među siromasima; misije, ekumenizam.³⁸ Iz ovoga je vidljivo, kako su raznovrsne apostolske djelatnosti društava vjernika, koja su povezana s redovnicima.

d) **I nastoje oko krćanske savršenosti.** Taj cilj – težnja oko kršćanske savršenosti – bio je prisutan i u Zakoniku iz 1917. A to je odgovor na Kristovu zapovijed: »Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski« (Mt 5,48). To znači nasljedovati Isusa Krista. Franjevački trećoreci imaju za pravilo i život opsluživanje Evanđelja Isusa Krista. Radi toga često će čitati Evanđelje, prelazeći iz Evanđelja u život i iz života u Evanđelje. Svoj način mišljenja i djelovanja usklađivat će s Kristom po potpunoj i savršenoj unutarnjoj promjeni preko obraćenja. Slijedit će siromašnog raspetog Krista.³⁹ Dominikanski će trećoreci živjeti u duhu blaženstva.⁴⁰ Svjetovni karmelićanski trećoreci nastojat će u svijetu postići evandeosku savršenost. Poseban ideal je osjetljivost i povjerenje prema Božjoj ljubavi, kult kontemplativne molitve s dosljednom askezom odricanja.⁴¹ Svjetski savez zajednica kršćanskog života vidi svoju kršćansku savršenost u duhovnosti grupa usredotočenih na Krista i na sudjelovanje

34 Usp. *PFSR-a*, br. 4, 6, 14, 15, 19.

35 Usp. *RFLSD*, br. 1, 4, 5, 6, 12.

36 Usp. *RVOSCS*, Uvod, str. 103.

37 Usp. *FMCVCh*, br. 1, 7.

38 Usp. *ACSRVA*, br. 7, 16.

39 Usp. *PFSR-a*, br. 4, 7, 10.

40 Usp. *RFLSD*, br. 8.

41 Usp. *RVOSCS*, br. 1, 2.

u pashalnom misteriju, Sv. pismu, liturgiji.⁴² Način života salezijanskih suradnika treba biti u duhu blaženstava slijedeći Evandjelje.⁴³

Svi ovi »treći redovi« naglašavaju da su za vlastito posvećenje posebno potrebni sakramenti pomirenja i euharistije, zatim pobožnost prema Bl.Dj. Mariji i njeno nasljedovanje.

e) **Društva povezana s redovnicima zovu se treći redovi ili se nazivaju drugim prikladnim imenom.** Mnogi »standardni« treći svjetovni redovi izmijenili su svoj naziv i prije stupanja na snagu novog Zakonika. Ni franjevački ni dominikanski ni karmelićanski trećoreci nemaju više u svom nazivu oznake »treći red«. No zanimljivo je da je novi crkveni Zakonik ostavio taj naziv za sva društva vjernika koja su povezana s ustanovama posvećenog života, valjda radi njegovog povijesnog značenja. Iz kan. 303. je vidljivo da se društva povezana s redovnicima mogu i drugačije nazivati, a ne samo treći redovi. Mnoga i mnoga se stvarno drugačije i nazivaju. To nije bitno kako se nazivaju. Dapače, Zakonik određuje da društva i uzmu ime koje je prikladno vremenu i mjestu i koje odgovara cilju kojem teže (usp. kan. 304 § 2). No sva društva koja su povezana s redovnicima, pa imala ne znam koje ime, ipak su društva »na način trećeg reda«.⁴⁴

4. Statuti (pravila) »trećih redova« (kan. 304 § 1 i 314)

Kanon 304 u § 1 kaže da sva društva moraju imati svoje statute (pravila), koji će izražavati narav i cilj tih društava. A kan. 314. traži da statute svakog javnog društva kao i njihovo preuređenje ili izmjenu mora odobriti crkvena vlast koja je nadležna za osnivanje društva. Tumačeći prijašnji Zakonik koji se bavi sličnom problematikom Schaefer veli da trećoredske statute odobrava Sveta Stolica i da ih ne može mjenjati mjesni Ordinarij.⁴⁵ A Pravilo franjevačkog svjetovnog reda piše da i samo tumačenje Pravila spada na Svetu Stolicu.⁴⁶

5. Nadzor crkvene vlasti nad »trećim redovima« (kan. 305)

Kan. 305 § 1 određuje da su sva društva vjernika podložna nadzoru kompetentne crkvene vlasti što se tiče vjere, morala i crkvene discipline. Na tu vlast spada pravo i dužnost da pohađa društva prema propisima prava i statuta. U par. 2. ovog se kanona kaže da nadzoru Svete Stolice podliježu sva društva, a nadzoru mjesnog Ordinarija biskupijska društva kao i ona koja djeluju u biskupiji.

Jasno je, da na općem planu »treći redovi« podliježu nadzoru Svete Stolice u svakom pogledu. No što se tiče mjesnog Ordinarija, da li su isto tako stvari jasne?

42 Usp. *FMCVCh*, br. 4.

43 Usp. *ACSRVA*, br. 12, 2.

44 Usp. *Isto*, str. 9.

45 Usp. *SCHAEFER*, n.d., 1056.

46 Usp. *PFSR-a*, br. 3..

Prema starom Zakoniku (kan. 690 § 1) mjesni je Ordinarij imao pravo nadzora i nad onim društvima koje je osnovala Sveta Stolica. No taj isti kanon u pra. 2. izuzima ispod te vlasti društva koja su osnovana snagom apostolske povlastice u crkvama izuzetih redovnika, što se tiče unutrašnje discipline i duhovne uprave društva. Novi zakonik u gornjem kanonu (305) ne čini nikakav izuzetak. Sva društva stavlja pod nadzor Svete Stolice i mjesnog Ordinarija. No već se jedan autor pita zašto biskupska konferencija koja ima vlast osnivati društva nema pravo nadzora po novom Zakoniku; on odgovara da posebno pravo može predvidjeti naknadne oblike nadzora sa strane biskupske konferencije za društva za koja je ona nadležna.⁴⁷ Adekvatno tome, što je s društvima vjernika, koja su osnovali redovnički poglavari uz redovničku kuću ili crkvu? Da li bi oni mogli imati pravo nadzora u tim društvima bar u onim stvarima u kojima im je to pravo davao stari Zakonik, izuzimajući mjesnog Ordinarija od toga nadzora?

6. Pripadanje članova redovničkih ustanova društvima vjernika (kan. 307 § 3)

Kan. 307 § 3 veli da članovi redovničkih instituta mogu pripadati društvima prema odredbama vlastitog prava, s pristankom svoga poglavara.

Ovaj kanon daje pravo redovnicima da mogu pripadati raznim društvima vjernika. A prethodni parag. 2 istog ovog kanona kaže da ista osoba može biti upisana u više društava. To dakako vrijedi i za redovničke osobe. Pitanje je što o tome govori vlastito pravo pojedinih redovničkih ustanova, to jest njihove konstitucije i statuti, što u tom pogledu dopuštaju, a što eventualno ne dopuštaju. Zakonik iz 1917. sadrži jednu zabranu u tom pogledu. Kan. 704. veli da onaj koji je položio zavjete u nekoj redovničkoj ustanovi, bilo privremene bilo vječne, ne može pripadati nijednom trećem redu, iako je prije bio upisan u nj (parag. 1). A parag. 2. istog kanona veli da stari upis oživljava ako se dotični povrati u svijet. Novi Zakonik o tome ne govori. Vjerojatno zato što je pojam »treći redovi« u novom Zakoniku mnogo širi nego što je bio u starom Zakoniku. U »treće redove« ubrajaju se također sve pobožne udruge, bilo koje ime one danas nosile, ako su ta društva povezana s redovnicima. Pa ako ima bratovština koje su povezane s ustanovama posvećenog života, i one spadaju pod zajednički nazivnik »trećih redova«. I prijašnji je Zakonik dozvoljavao redovnicima da se mogu upisivati u pobožna društva, osim u ona čiji se zakoni po mišljenju poglavara ne mogu složiti s vršenjem redovničkih pravila i ustanova (kan. 693 § 4). Novi Zakonik o svemu tome šuti. On sve prepušta odredbama vlastitog prava pojedinih redovničkih ustanova. Stari Zakonik je čak zabranjivao da članovi jednog »trećeg reda« mogu u isto vrijeme biti članovima drugog »trećeg reda« (usp. kan. 705). Postavio bih na koncu pitanje: da li je narav trećoredskih zavjeta nespojiva sa zavjetima neke ustanove posvećenog života, ako bi se polagali istovremeno?

⁴⁷ Usp. RAZNI AUTORI, *Commento al Codice di diritto canonico*, a cura di P.V. Pinto, Roma 1985, 179.

7. Pomoć društava vjernika povezanih s redovnicima u biskupijskom apostolatu (kan. 311)

Kan. 311 glasi: »Članovi ustanova posvećenog života koji predsjedaju ili asistiraju društvima, koja su na neki način pridružena vlastitoj ustanovi, neka se brinu da ta društva pomažu djelima apostolata u biskupiji, osobito putem suradnje pod vodstvom mjesnog biskupa, s društvima koja su usmjerena na vršenje apostolata u biskupiji«.

Ovaj je kanon posljednji u zajedničkim normama o društvima vjernika. On se odnosi na »treće redove« ili istovjetna društva (kan. 303). Suradnja društava povezanih s redovnicima s drugim društvima koja već postoje u biskupiji, a usmjerena su na vršenje apostolata, dobra je i potrebna da se tako izbjegne nepotrebno gubljenje snaga za apostolat u mjesnoj crkvi. I to sve pod vodstvom biskupa. To je sve u duhu kan. 680., koji traži suradnju i usklađivanje djela apostolata između raznih instituta i svjetovnog klera pod vodstvom biskupa. I u duhu kan. 394 § 1, koji isto tako traži, da biskup predvodi razne oblike apostolata u biskupiji. I kan. 678 § 3 kaže da je potrebno da dijecezanski biskup i redovnički poglavari postupaju sporazumno u organiziranju apostolskog djelovanja redovnika. Komentirajući kan. 394. autori tvrde da biskup treba poticati sve osobe na apostolat: svećenike, redovnike, redovnice i laike, jer je on komponenta svetosti. Ne smije suzbijati razne karizme, nego svakome davati pravu vrijednost. Ni novi oblici apostolata ne smiju biti obeshrabreni. Da se ustanovi da li su ti oblici lažni ili pravi, dovoljno je vidjeti da li članovi rastu u vjeri, poniznosti i poslušnosti hijerarhiji.⁴⁸

Novo Pravilo franjevačkih trećoredaca kaže da članovi trebaju gorljivo nastojati da žive u potpunom zajedništvu s papom, biskupima i svećenicima, gajeći otvoren i povjerljiv dijalog apostolske plodnosti i bogatstva.⁴⁹ Pravilo dominikanskog trećoredaca veli: »Neka budu uvijek spremni da sudjeluju s drugim apostolskim društvima«.⁵⁰ U Pravilu karmelićanskih trećoredaca nisam u tom pogledu ništa posebno zapazio. Svjetski savez zajednica kršćanskog života ide za razvijanjem veza zajedništva i među crkvenim zajednicama (župa, biskupija) u cijeloj Crkvi i među svim ljudima dobre volje. Svrha je Saveza i sudjelovanje u poslanju Crkve na međunarodnoj razini.⁵¹ Salezijanski se suradnici uključuju u pastoralne planove, posebno za mlade, sa župnicima, svećenicima, redovnicima i drugim laicima. Preko vlastitog svjedočenja i raznih apostolskih djelatnosti oni doprinose životu mjesne Crkve, biskupije, župe.⁵²

48 Usp. RAZNI AUTORI, n.d., 236-237.

49 Usp. *PFSR-a*, br. 6.

50 *RFLSD*, br. 9.

51 Usp. *FMCVCh*, Opća načela, br. 6; Statuti, br. 5.

52 Usp. *ACSRVA*, br. 18. paragraf 2 i 1.

8. Osnivanje društava vjernika povezanih s redovnicima (kan. 312 § 2 i kan. 317 § 2)

Kan. 312 § 1 govori o onima koji su nadležni za osnivanje društava vjernika. To su: Sveta Stolica za opća i međunarodna društva; biskupska konferencija za nacionalna društva na svom području; dijecezanski biskup za dijecezanska društva na svom području; i ostali koji imaju apostolsko povlaštenje za osnivanje društva. Ovdje se radi o javnim društvima.

Nas ovdje zanima par. 2. ovoga kanona koji veli da se za valjano osnivanje društva ili njegovog ogranka u biskupiji traži pismena suglasnost dijecezanskog biskupa. To se traži i onda kad se udruženje ili njegov ogranak osniva snagom apostolske povlastice. Međutim, suglasnost dijecezanskog biskupa koja je dana za osnivanje kuće redovničke ustanove vrijedi i za osnivanje (u toj kući ili pripadajućoj crkvi) društva koje je toj ustanovi vlastito. Izvor ovog paragrafa nalazi se u kan. 686 § 3 Zakonika iz 1917.

Stari je Zakonik razlikovao društva osnovana na način organskih tijela i koja nisu takva. Organska su ona društva koja imaju pravu zajednicu, svoje službenike i ministre (predsjednike, savjet), svoja dobra, vlastite statute, novicijat, habit ili škapular. Treći redovi su bili organska društva,⁵³ pa su prema tome trebali uvijek imati za osnivanje pismenu dozvolu mjesnog biskupa. Zakonodavac novog Zakonika ne pravi razliku između organskih i neorganskih društava, pa suglasnost biskupova za redovničke kuće vrijedi i za osnivanje društva koje je vlastito toj redovničkoj ustanovi.

Tko, dakle, osniva društva povezana s redovnicima, koja su uz tu redovničku kuću ili crkvu? Prema kan. 317 § 2 osnivaju ih članovi redovničke ustanove snagom pristanka dijecezanskog biskupa za osnivanje kuće redovničke ustanove. Postavlja se pitanje: tko je od članova redovničke ustanove nadležan za osnivanje društva vjernika koje je povezano s njome? O tome ovaj Zakonik ne određuje ništa. To je vjerojatno ona ista vlast koja ima pravo, prema kan. 609 § 1, osnovati redovničku kuću. Pravilo laičkih bratstava sv. Dominika veli da provincijalni prior u suglasnosti s Ordinarijem mjesta određuje nova bratstva unutar teritorija svoje provincije.⁵⁴ Za svjetski savez zajednica kršćanskog života na mjestima koja pripadaju Družbi Isusovoj ili su njoj povjerena na brigu, kompetentna vlast za uspostavu grupe jest general Družbe Isusove ili družbin generalni vikar.⁵⁵

Za onivanje društva vjernika povezanih s redovnicima izvan redovničkih kuća i njihovih vlastitih crkava traži se pismeni pristanak dijecezanskog biskupa, pa makar ta društva osnivali članovi redovničkih ustanova snagom apostolske povlastice (usp. kan. 312 § 2 i kan. 317 § 2).

⁵³ Usp. SCHAEFER, n.d., 1046-1047.

⁵⁴ Usp. *RFLSD*, br. 20.

⁵⁵ *FMCVCh*, br. 20 s bilješkom.

9. Voditelj i kapelan društava povezanih s redovnicima (kan. 317 § 2)

Kan. 317 posvećen je voditelju i kapelanu, odnosno crkvenom asistentu u društvu vjernika. Nas ovdje zanima parag. 2. ovog kanona. No, kako nam je za tumačenje parag. 2. potreban i parag. 1., to ga ovdje donosimo: »Ako statuti ne predviđaju drugačije, spada na crkvenu vlast, o kojoj u kan. 312 § 1, da potvrdi voditelja javnog društva koga je ono izabralo, da namjesti predloženoga, ili ga imenuje vlastitim pravom; ista crkvena vlast imenuje kapelana ili crkvenog asistenta pošto je saslušala, ako je potrebno, više službenika društva.«

Paragraf 2: »Propis iz parag. 1. vrijedi i za društva koja su osnovali članovi redovničke ustanove snagom apostolske povlastice izvan vlastitih crkava ili kuća; kod društava koja su osnovali članovi redovničke ustanove uz vlastitu crkvu ili kuću, imenovanje ili potvrđivanje voditelja i kapelana spada na poglavara ustanove, prema propisu statuta«!

Postoji razlika kod imenovanja ili potvrđivanja voditelja društva i kapelana, odnosno crkvenog asistenta kod društava koja su povezana s redovnicima. Ovisi i o tome da li su društva osnovali članovi redovničke ustanove snagom apostolske povlastice izvan vlastite crkve ili kuće, ili su društva osnovali članovi redovničke ustanove uz vlastitu crkvu ili kuću, dakako uz biskupov pristanak, koji je već uključen kod njegovog pristanka za osnivanje redovničke kuće (kan. 312 § 2). Ako je društvo osnovano snagom apostolske povlastice izvan vlastite crkve ili kuće, dakako uz biskupov pismeni pristanak, onda u vezi voditelja i kapelana, njihovog imenovanja ili potvrđivanja, vrijede sve odredbe iz par. 1. kan. 317. A taj paragraf veli da vlast imenovanja ili potvrđivanja voditelja i kapelana, ako u statutima nije drugačije predviđeno, ima onaj tko je osnovao društvo prema kan. 312 § 1. Prema tome imao bi pravo, u tom slučaju, imenovati ili potvrđivati voditelja ili kapelana, ako statuti drugačije ne određuju, onaj koji je po apostolskoj povlastici osnovao društvo, ako ta povlastica nije prestala po kan. 83 § 1, radi čega je bila i dana. Ako je povlastica prestala, onda bi valjda dijecezanski biskup imao pravo, ako statuti drugačije ne određuju, imenovati ili potvrđivati kapelana?! Tumačeći kan. 698 § 1 prijašnjeg Zakonika, koji kaže da imenovanje voditelja i kapelana spada na biskupa i u društvima koja je osnovala Sveta Stolica i koja su osnovali redovnici snagom apostolske povlastice izvan vlastitih crkava, i dakako društva koja je osnovao sam biskup, Schaefer kaže da generalni magister reda propovijednika uživa osobitu povlasticu da imenuje voditelja bratovštine sv. krunice, dakako uz pristanak dijecezanskog biskupa.⁵⁶ A naš pravnik Crnica, tumačeći isti paragraf starog Zakonika, veli da poglavari franjevačkog reda mogu na temelju ustanove Benedikta XIII. »Paterna sedis«, od 10. XII. 1725. imenovati upravitelja zadruga trećeg reda izvan svojih crkava.⁵⁷

A ako su društva osnovali članovi redovničke ustanove uz vlastitu kuću ili crkvu, onda spada na poglavara instituta da imenuje ili potvrdi voditelja ili kapelana, prema propisu statuta.

⁵⁶ Usp. SCHAEFER, n.d., 1068.

⁵⁷ Usp. CRNICA, n.d., 145.

Kan. 317 § 3 kaže da kod nekleričkih društava laici mogu obnašati službu voditelja. I nadalje propisuje da tu službu voditelja ne smije preuzimati kapelan ili crkveni asistent, osim ako statuti drugačije ne određuju. »Treći redovi« ne spadaju u klerička društva. Izgleda da je stari Zakonik predviđao, da voditelji budu samo svećenici, jer su i oni kao i kapelani imali vlast blagoslivljati odijela društva, škapulare itd.⁵⁸

I za voditelja društva vjernika koje je povezano s redovnicima, a koje kao cilj ima vršenje apostolata, vrijedi odredba kan. 317 § 4, da ne može obnašati vodeću službu u političkim strankama.

10. Ukidanje društava vjernika povezanih s redovnicima (kan 320 § 2)

Kan. 320 govori o ukidanju društava vjernika. Nadležna crkvena vlast, koja je osnovala društvo, može ga i dokinuti: Sveta Stolica, biskupska konferencija i dijecezanski biskup. Zadnji dio parag. 2. govori o ukidanju društava koja su osnovali članovi redovničkog instituta po apostolskoj povlastici a s pristankom dijecezanskog biskupa. Radi teških razloga biskup može ta društva dokinuti. Dakako, to on ne može učiniti prije nego sasluša voditelja i više službenike (usp. kan. 320 § 3). Ovdje se ne radi o društvima vjernika povezanih s redovnicima, koje osnivaju članovi redovničkih instituta bez apostolske povlastice, to jest uz svoju redovničku kuću ili crkvu (kan. 312 § 2). Zakonik ne donosi odredbu tko ima vlast dokinuti takva društva. Budući da je poglavar redovničkog instituta nadležan za osnivanje takvog društva vjernika, on je nadležan i za njegovo dokidanje, a ne dijecezanski biskup. Tumačeći kan. 699. Zakonika iz 1917. Schaefer veli da biskup ne može dokinuti društva, koja su redovnici osnovali uz svoju kuću ili crkvu. I dodaje da je redovnički poglavar kompetentan da dokine takva društva.⁵⁹

Javna društva prestaju postojati ako je od prestanka njihovog djelovanja prošlo 100 godina ili ako ga je nadležna crkvena vlast dokinula (kan. 120 § 1). Za Svetu Stolicu ne treba postojati neki teški razlog za dokinuće društva, dok za sva ostala poglavarstva taj razlog treba postojati.⁶⁰ Jasna stvar, da ni jedno pravilo ili statuti spominjanih »trećih redova« ne govore o ukinuću svojih društava.

11. Briga redovničkih ustanova za svoja društva (kan. 677 § 2)

Kan. 677 nalazi se izvan serije kanona koji direktno govore o društvima vjernika (298-329), ali je vrlo važan za društva vjernika, koja su povezana s redovničkim ustanovama. Drugi paragraf ovog kanona, koji nas zanima, govori o brizi koju redovničke ustanove moraju imati za ta društva: »Ustanove pak kojima su

⁵⁸ Usp. SCHAEFER, n.d., 1069 i CRNICA n.d., 145

⁵⁹ Usp. SCHAEFER, n.d., 1070-1071.

⁶⁰ Usp. RAZNI AUTORI, n.d., 188.

pridružena društva vjernika, neka se na poseban način brinu da ona budu prožeta izvornim duhom njihove obitelji«. Kanon se nalazi u sklopu prava ustanova posvećenog života, u glavi petoj, koja govori o apostolatu tih ustanova. Može se reći da je izvor ovog paragrafa u *Apostolicam actuositatem*, br. 4: »Laici koji su se, slijedeći svoj poziv, učlanili u neko udruženje ili ustanovu koju je Crkva odobrila, neka se trude da vjerno usvoje posebno obilježje duhovnosti koje je tim ustanovama svojstveno«.

Po sebi je jasno da se redovničke ustanove moraju brinuti za društva vjernika koja su s njima povezana, da budu prožeta njihovim izvornim duhom. Trebaju ih voditi i nadahnjivati karizmom utemeljitelja.⁶¹ Ta društva su produžena ruka apostolata i pastoralnog djelovanja dotičnih redovničkih ustanova. A mnoge su ustanove i nastale u krilu tih društava, kao samostanski trećoreci sv. Franje Asiškoga, razne družbe i kongregacije redovnica franjevačke inspiracije itd. Društva vjernika su djeca redovničkih posvećenih ustanova, pa je pravo da o njima vode duhovnu brigu.

Važno bi bilo proučiti, što o toj brizi pišu konstitucije ili statuti pojedinih redovničkih ustanova. Pri ruci imam generalne statute franjevac konventualaca, pa ću ih primjera radi, navesti jer vjerujem da slično pišu i konstitucije ili statuti i drugih ustanova posvećenog života. Prije svega genralni statuti ustanovljuju činjenicu, da Franjevački svjetovni red ima isto podrijetlo i istu karizmu kao i prvi red (br. 51). Zatim u br. 52. parag. 1 govori se, kako sva braća trebaju smatrati Franjevački svjetovni red kao potrebu suvremene nadopune svoje karizme, kako ga trebaju cijeniti i podupirati. Braća trebaju nastojati da trećoreci, odgojeni u školi evanđeoske savršenosti, budu kvasac u svom vremen-skom razdoblju i svjedoci siromaštva, ljubavi, radosti, mira, vjernosti u ženidbi, poslušnosti Crkvi, apostolske kristocentričnosti i iskrene pobožnosti prema Djevici Mariji. Zatim, statuti naglašavaju da za promicanje FSR-a treba gajiti što više franjevački duh, koji opet treba odgovarati zahtjevima mladih (br. 52 § 2). Potom se govori o formaciji braće, koja će voditi trećorece kao duhovni asistenti. Oni trebaju u trećem redu čuvati franjevački duh, nastojati da članovi slijede stope sv. Franje (br. 53). Statuti traže da se biraju sposobni duhovni asistenti za treće redove (br. 55).⁶² Iz ovoga je vidljiva briga redovničkih obitelji za svoje društvo, da bude prožeto njenim duhom i duhom osnivača.

Pogledajmo što o toj brizi redovničkih instituta govore sama pravila ili statuti već spominjanih »trećih redova«. Pravilo franjevačkih trećoredaca veli, da se za promicanje vjernosti karizmi i opsluživanju pravila treba upravitelj ili predstojnik pobrinuti i zatražiti od nadležnih redovničkih poglavara pastoralni pohod. Zatim, vijeća svih stupnjeva zatražit će od poglavara sposobne i spremne redovnike za duhovne asistente.⁶³ U pravilu dominikanskih trećoredaca stoji da na magistra reda spada da u bratstvima čuva cjelovitosti duha Reda, da nastoji oko duhovnog

61 Usp. BRKAN J., *Apostolat redovnika prema novom Kodeksu u kanonskom pravu*, u *Služba Božja* 2 (1984) 151.

62 Za navode iz generalnih statuta usp. *Statuta Generalia Ordinis Fratrum Minorum Conventualium*, Assisi 1983., str. 34-35.

63 Usp. *PFSR-a*, br. 26.

dobra i apostolskog žara. A asistent redovnik (brat ili sestra) pomaže članovima u duhovnom životu.⁶⁴ Evo ovdje može biti duhovni asistent i redovnica. Pravilo karmelićanskih trećoredaca određuje da generalni poglavar treba pohađati mjesna bratstva, da mu pomaže generalni tajnik svjetovnog reda, koji promiče osobne odnose između redovničkog i svjetovnog reda. I provincijal se treba brinuti za Svjetovni red u svojoj provinciji, pastoralno pohađati bratstva i imenovati asistente.⁶⁵ Opća načela Svjetovnog saveza zajednica kršćanskog života vele da su duhovne vježbe sv. Ignacija specifični izvor i karakteristično sredstvo njihove duhovnosti. Oni cijene i duhovno vodstvo.⁶⁶ U pravilniku salezijanskih suradnika piše da inspektor zajedništva s vrhovnim upraviteljem ima posebnu odgovornost za animaciju, vođenje i upravljanje suradnika. Za vrijeme formacije traži se između ostaloga i poznavanje sv. Don Boska, česti kontakti s grupama salezijanskih obitelji na svim razinama čitanja salezijanske literature, među kojom i Salezijankog vjesnika.⁶⁷

Dakako da sva pravila ovih društava govore o formaciji za vrijeme novicijata, koja u sebi uključuje i poznavanje duha osnivača redovničkog instituta. No, i iz ovoga što je rečeno vidljiva je briga koju moraju imati redovničke ustanove za duhovni rast svojih društava u duhu svake pojedine redovničke obitelji.

IV. ŠTO CRKVA OČEKUJE OD DRUŠTAVA VJERNIKA, KOJA SU POVEZANA S USTANOVAMA POSVEĆENOG ŽIVOTA?

Crkva je tokom povijesti uvijek cijenila i podupirala društva, koja su donosila obilate duhovne plodove. Ona ih i danas cijeni i preporuča, što je vidljivo iz dokumenta II. vatikanskog sabora i novog Zakonika. I ne samo to. Crkva se osjeća danas ponukanom da i sama ustanovljuje društva vjernika radi posebnih ciljeva (kan. 301 § 2). Cijeneći i preporučujući Božjem narodu karizmu redovničkog poziva, Crkva cijeni i preporučuje također i društva koja su povezana s tim ustanovama. Ta društva, naime, prenose redovničku karizmu na svoj način u svijet, među ljude.

Što Crkva očekuje danas, prema novom Zakoniku, od društava vjernika, koja su povezana s ustanovama posvećenog života? Može se reći da očekuje manje više sve ono što očekuje i od drugih društava, ovisno o tome što pojedino društvo ima kao svoj poglaviti cilj. A to su ciljevi koji su sadržani u kan. 298. § 1 i kan. 303.

1. **Savršeniji život.** Život po Evanđelju. Nasljedovanje Isusa Krista. Težnju za ostvarenjem Kristovog poziva: »Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski!« (Mt 5,48). Zapravo društva bi trebala biti poput prvih kršćanskih

64 Usp. *RFLSD*, br. 19, 21.

65 Usp. *RVOCS*, br. 18, 19, 20.

66 Usp. *FMCVCh*, br. 4, 20, 27.

67 Usp. *ACSRVA*, br. 42, 37, 38.

zajednica: »postojani u apostolskoj nauci, zajedničkom životu, lomljenju kruha i u molitvama« (Dj 2.42). Članovi bi trebali *bolje* svjedočiti kraljevstvo nebesko (usp. LG 44) i biti znak budućega svijeta (usp. kan. 607 § 1).

2. Unapređivati javno bogoštovlje. Posebno ona društva kojima je to cilj. Poslije II. vatikanskog sabora, koji je liturgiju stavio u središte kršćanskog života, zadatak je svakog kršćanina, a posebno članova društava vjernika, da sve što je povezano s liturgijom najprije sami ostvaruju a onda unapređuju i među drugima. Trebali bi biti nosioci liturgijske obnove.

3. Unapređenje kršćanskog nauka. Upoznavanje vjere. Čitanje, razmatranje i življenje riječi Božje (Sv. pisma). Mnogi kršćani više ne poznaju svoju vjeru. Ne znaju osnovne istine vjere. A jer ne poznaju, onda i ne vjeruju. Roditelji prenose na svoju djecu vjerske običaje a ne vjeru u Boga živoga. Široko je polje rada na ovom području i za članove društava vjernika, koji su povezani s ustanovama posvećenog života.

4. Unapređenje i drugih djela apostolata. »Druga djela apostolata« je vrlo širok pojam. Djela apostolata su mnogostruka. Apostolat u obitelji, među mladima, u društvenoj sredini, apostolat u župi, misije, ekumenizam itd. Crkva očekuje da članovi društava vjernika nastoje oko onih djela apostolata, koja su naznačena u njihovim pravilima ili statutima. Mjesečni ili češći susreti članova društava povezanih s redovnicima trebali bi biti i nadahnuća za apostolsko življenje i djelovanje.

5. Evangelizacijske inicijative. Među najizvrsnija djela apostolata danas sigurno spadaju evangelizacijske inicijative. Kršćani su danas dobrim dijelom sakramentalizirani, ali nisu dostatno evangelizirani. Ivan Pavao II. govori o potrebi druge evangelizacije u starom kršćanskom svijetu (tu posebno misli na Europu). Članovi društava vjernika trebali bi biti na poseban način širitelji Radosne vijesti: da Bog ljubi čovjeka, da ga je iz ljubavi stvorio, da je u Isusu Kristu umro za čovjeka, da je Isus Krist uskrsnuo i da čovjeka čeka uskrsnuće i vječni život ljubavi s Bogom. I društva vjernika, posebno ona kojima je to cilj, trebala bi u tom pogledu tražiti nove putove evangelizacije po uzoru na redovničku ustanovu kojoj pripadaju.

6. Karitativno djelovanje. Djela ljubavi i milosrđa. Društva su uvijek imala među svojim ciljevima na vidnom mjestu karitativno djelovanje, pomaganje siromasima, bolesnicima i svima koji su na bilo koji način potrebni njihove pomoći. Crkva traži od članova društava vjernika, da se ne zatvaraju u sebe, nego da slijede Krista, koji je ljubio siromahe, naviještao im Radosnu vijest i pomagao im; koji je liječio bolesnike. Na tu službu posebno su pozvana društva čiji je cilj upravo karitativno djelovanje.

7. Oživljavanje vremenitog reda preko kršćanskog duha. Sabor i novi Zakonik to mnogo naglašuju. Tome je razlog velika sekularizacija koja je prisutna. Tu novi Zakonik daje i posebne norme za društva laika čiji je cilj upravo oživljavanje vremenitog reda preko kršćanskog duha (kan. 327).

8. Suradnja s društvima u biskupiji. Društva povezana s ustanovama posvećenog života trebaju surađivati s drugim društvima u biskupiji koja apostolski djeluju (kan. 311). Dakle, traži se otvorenost i suradnja, a ne zatvaranje u sebe.

9. Napajati se na duhu redovničke obitelji. Da bi što bolje odgovorili svome pozivu, članovi se društva moraju napajati duhom redovničke obitelji s kojom su povezani. U tome im trebaju izdašno pomagati redovničke ustanove s njima povezane (kan. 677. parag. 2).

Dakako, time nisu iscrpljena sva očekivanja Crkve od društva vjernika, koja su povezana s ustanovama posvećenog života, ali bitna su ipak donošena.

ZAKLJUČAK

Društva vjernika općenito, kao i ona koja su povezana s ustanovama posvećenog života, imaju zapaženo mjesto u novom Zakoniku. Kao što je vidljivo, Crkva očekuje mnogo od društava vjernika, posebno u ovom povijesnom trenutku u kojem je odgovornost vjernika laika za Crkvu i te kako velika. Svako društvo, prema karizmi ustanove posvećenog života s kojom je povezano, treba dati svoj udio u poslanju Crkve.

Možda je u Zakoniku premalo izričito naglašeno misijsko poslanje vjernika. No, kada je riječ o apostolatu, o evangelizacijskim inicijativama, o unapređenju kršćanskog nauka, očito je da ni misijsko poslanje društva nije zapostavljeno.

Ima u Zakoniku stvari, a tiču se društava vjernika povezanih s ustanovama posvećenog života, koje nisu do kraja dorečene. No to će pojasniti mjerodavni pravnici i naknadna tumačenja zakonodavca.

RASPRAVA

Prvi dan (1.9.1987.)

O. Štefan Balažić (voditelj dana): Održana su već tri predavanja, mislim da imamo o čemu raspravljati.

O. Jure Brkan: Ja bih postavio pitanje prvom predavaču, jer smatram da nije odgovorio na središnje pitanje: Što su redovnici u Crkvi. I koja je njihova uloga. To je prvo u naslovu njegova predavanja. On je govorio o karizmama nekih djelovanja. Njegovo je predavanje teološki fundirano i iz toga bi predavanja trebalo sve ovo drugo proizlaziti.

O. Franjo Pšeničnjak: Ne znam da li ću odgovor izbjeći! Kad želimo definirati Crkvu, mi je ne možemo definirati potpuno, jer ona je misterij – to je božansko-ljudska stvarnost, no ipak je nekako izričemo i drugi vatikanski sabor je u više slika izrekao Crkvu pomoću pojmova: Božji narod, Mistično Tijelo, Crkva – Božja građevina, Božja njiva, i pomoću tih slika je rekao nešto o stvarnosti Crkve, koja je po sebi neizreciva. Ja bih rekao da mi koji smo u Crkvi, koji smo dio Crkve, dio Božjega naroda, koji imamo u tom Božjem narodu jedan poseban dar, karizmu, isto tako ne možemo do kraja izreći tu svoju stvarnost u koju vjerujemo, jer vjerujemo da ta naša redovnička stvarnost ili stvarnost posvećenog života spada u misterij Crkve. Dakle, to je nešto neizrecivo, ali ipak kušamo izreći koliko je to moguće. Čini mi se da tu svoju stvarnost u Crkvi i mjesto u Crkvi možemo ipak najbolje izreći time što priznajemo da su redovničke ustanove dar Božji ili karizma, nešto što dolazi odozgor. Budući da su karizme različite u Crkvi, teško ih je svesti na jedan nazivnik. Svaka je ustanova nešto svoje, posebni dar. Ako bismo pojednostavili stvar ili stavili u kategorije te Božje darove, onda bismo možda promašili svoj govor o svome mjestu. Zato bih rekao da svaka ustanova posvećenog života mora sama znati svoje mjesto i tražiti to svoje mjesto po karizmi koju ima od osnivača, po onim predajama koje žive u dotičnom redu, i na taj način će dinamički shvaćena karizma biti i shvaćanje vlastitog mjesta u Crkvi.

O. Kornelije Šojat: Mene toliko ne smeta sadržaj o tome što su ustanove posvećena života u Crkvi, iako je teško reći sve u tako kratkom vremenu, nego me više smeta to što je naslov bio zamišljen šire. Vjerojatno će se na kraju ovoga tjedna vidjeti da je posve promijenjeno poimanje u Kodeksu, ali to znači: treba mijenjati mentalitet, mišljenje, jer ustanove posvećena života nisu samo redovnici, jesu i redovnici, ali to je mnogo šire. Mi smo naučili to poistovjećivati, to se primijetilo i u izlaganju. Ustanovama posvećena života pripadaju redovnici i svjetovnjaci, pa i djevice kao pojedinci, kao i tzv. redovnici koji sami žive – pustinjaci. Trebalo je dakle govoriti više i šire, ne samo o redovništvu, nego i o drugima.

O. Jozo Visković: Pitanje hijerarhije i onih koji imaju vlast u Crkvi. Jedna okolnost koja je nama neshvatljiva, a predavač o. Pijo je naglasio: Hijerarhija

dobiva vlast od Boga, a vanjska civilna vlast dolazi od svijeta, ljudi. Mi smo imali za pravilo svetopisamski tekst: »Svaka je vlast od Boga«. Odakle dakle dolazi vlast? Da li direktno ili zapravo posredno, kao što dolazi posredno i kod starješina, jer ne bira direktno Bog, nego članovi kapitula. Drugo je pitanje: služenje narodu ili jednoj zajednici, služenje braći. Sv. Franjo to jasno kaže: Sva braća koja su starješine, ona su sluge braće. Ovdje se kaže o starješinama da trebaju služiti po evandeosku, kao što Krist jasno kaže: »Oni koji su među vama prvi, neka vam budu kao sluge«. Nije li to anomalija u samoj Crkvi, a i kod nas sada, da je cijelo vrijeme u povijesti Crkve bila protivna praksa. Bilo je to zapravo gospodarenje. Još nešto. Jedan svećenik iz Zagreba reče: »Blago redovnicima, vi mijenjate svake treće ili svake šeste godine svoje starješine, i ako ti je netko došao na vrat, znaš da ćeš ga se sigurno osloboditi. A nama, kad je došao kao mlad biskup, onda zahvati u cijeli naš život, i ne možeš ga se osloboditi.« Nije dovoljno kazati: posluš – nego posluš treba da bude prema Evanđelju, prema objavi, i osim toga prema primjeni onoga zakona koji su redovnici zavjetovali. Ako nema reda u toj stvari, onda će doći do velikog nereda u zajednici, a dozlogrdit će i pojedinim članovima da budu članovi takve zajednice. Ovo nije pitanje koje će se odjednom riješiti, i bit ću zahvalan predavačima ako mi dadnu smirujući odgovor.

O. Pijo Pejić: O pitanju odnosa ustanova posvećenog života i hijerarhije, govorit će se kasnije, a što se ovoga drugoga tiče, o. Jozo je već govorio.

O. Marijan Biškup: Što se tiče zavjeta posluha, kaže se da je sv. Toma Akvinski jednom rekao da njegovi poglavari ne moraju biti sveti, nego mudri i razumni, da tu svoju mudrost i razumnost prenose i na ostale, da i oni budu mudri. Često, budimo iskreni, odnos prema poglavarima u poslušnosti, ovisi o onome koji ljude odgaja, recimo: u sjemeništu, u bogosloviji, novicijatu. Važno je kakav se pristup ima prema poslu, kakav se pristup ima prema zajednici, da li je zajednica dio mene ili ja njezin dio, da li ja slušam zato jer me se vidi, čuje, i da li radim ne zato da se svidim ljudima nego Bogu.

O. Jakov Mamić: Rekao bih samo jedno zapažanje s obzirom na trostrukost uloge redovništva koju je naglasio o. Pšeničnjak. To je ona transparentija Boga, transparentija Isusa, transparentija Neba – Eshatona. Sa stajališta sadašnjega teološkog razmišljanja nad smislom zavjeta, osobito socijalnim smislom zavjeta, siromaštva poglavito, da li se tu nešto može reći? Imam dojam da je redovništvo, kako je postavljeno i njegovo mjesto u Crkvi, jedna lijepa teološka raščlamba, koja nikome ne smeta, niti kome može pomoći. To je jako problematično, jer se stvara mentalitet spiritualizma, zanemaruje se osnovna dimenzija međuljudskih odnosa, zajedničarenja, života. Druga stvar, molio bih oca Pija Pejića da kaže nešto o ovome: Ako je redovnička zajednica mjerodavna da oblikuje i procijeni svoju karizmu, a za to je, čini se, ona mjerodavna na kapitulima, kako se tumači da jedna instanca, pa makar to bila i Sveta Stolica, izrekne mišljenje da određeni element usvojen od kapitula ne spada na redovničku karizmu? Ako redovnička zajednica tijekom svoga povijesnog iskustva, razmišljanja, traženja,

života, dode do zaključka da jedan brat laik može biti poglavar, a ima tih slučajeva na nedavnim generalnim kapitulima: kako objasniti to da dotična Kongregacija kaže da to ne može biti, da to ne spada na ustrojstvo te zajednice? Da li je izgubljen smisao karizme kod onih koji trebaju vrednovati karizmu, onih koji su karizma? Da li su neki drugi kriteriji uvedeni, koji nisu svojstveni redovništvu kao redovništvu, i ako jesu: zašto? Je li to na određen način put smrti muškom redovništvu kao nekleričkoj strukturi? Ako treba pojasniti, reći ću: Nije li uveden kriterij svećeništva, a ne redovništva, po kojem se vrednuje redovnički poziv i njegovo ustrojstvo?

O. Pijo Pejić: Na našim franjevačkim posljednjim generalnim kapitulima odavno se poteže pitanje da bi braća laici bili nosioci nekih služba, ne samo da budu savjetnici, nego da budu i pravi poglavari u zajednicama. Neki su redovi tijekom povijesti postali takvi da su klerici u njima tražili povlastice da samo njima budu prepuštene poglavarске službe. Sada se traži da i braći laicima bude priznato to pravo. Kad čitamo dokumente II. vat. sabora u kojim se daju opća načela o ustanovama posvećenog života, onda vidimo da Sveta Stolica, odnosno papa (jer znamo da je on jedini poglavar od hijerarhije koji ima pravo zapovijedati u ime poslušaja) sebi pridržava pravo tumačenja karizma i upravljanja; to piše na više mjesta u saborskim dokumentima, a isto tako piše i u novom zakonodavstvu. Prema tome, ja sam samo kazao da je normalno da to znadu bolje formulirati oni koji to žive.

O. Franjo Pšeničnjak: Drugi vatikanski sabor kaže za redovnike da jesu ili imaju biti znak. Ja sam to pojednostavljeno rekao, da moraju biti trostruka transparentija ili trostruki znak. Znak, ako je u sferi nečega apstraktnoga, nije znak; ako znak ne viče, ako nekoga ne zove, onda nije znak. Zato pretpostavljam, ako se karizma stvarno živi, onda znači; konkretno, jedna redovnička zajednica postaje središte nekog izjarivanja. Ako redovnička zajednica tamo gdje ona jest postaje središte molitvenog života, ili središte karitativnog djelovanja, središte jedne stvarne ljubavi, pastoralno središte – onda je ona znak. Tada je to živi znak i ta zajednica postaje transparentija, odnosno redovnici koji žive u toj zajednici. Oni mogu biti poziv na pravdu ili nešto drugo.

O. Pijo Pejić: Pita se, koji su klerički, a koji su laički redovi. Klerički redovi su, kaže pravo, oni koji su po svojoj ustanovi klerički, ili mogu biti ako ih Sveta Stolica takvima proglasi, gdje prevladavaju svećenici, i uprava se povjeruje klericima, tada ih Sveta Stolica ubraja u klerički red.

O. Jure Brkan: Redovnički život je dar Božji Crkvi, i Crkva raspolaže tim darom prema svojim teološkim kriterijima, prema objavi i prema svojim disciplinskim propisima. Ako to ne možemo shvatiti, to je problem i naše vjere, jer crkvene zakone mi ne možemo shvatiti samo razumom, niti samo vjerom, jer su odredba jedne sakralne ustanove; moramo imati i vjeru i razum da shvatimo zakone. Ako to imamo, onda ćemo shvatiti zašto Crkva tim darom ravna na svoj način; čak ona ravna i onim koji ima karizmu i osnovao je red, jer ga ne

može osnovati bez nje. I kad ga je Crkva prihvatila kao utemeljitelja, tek onda je utemeljitelj; i ne djeluje više on, nego Crkva koja ga je prihvatila. On je samo instrument, kao ud u mističnom tijelu Crkve, koji djeluje onako kako organizam hoće.

O. Jakov Mamić: Bilo bi mi drago da se više razmišlja nad darom kao darom.

O. Jerko Penava: Često čujem o nekim napetostima između redovnika kao karizmatiskog dijela Crkve u odnosu na hijerarhiju kao strukturu koja (to se kod nas redovnika čuje) kao da nije od Boga poželjna, i nju bi trebalo potisnuti; ili nju bi morala potisnuti naša karizmatička struktura, koja nije bila dovoljno vrednovana, a morala bi biti više vrednovana.

O. Šimun Šipić: Postavio bih jedno pitanje u vezi s nazivom »Crkva« redovničkih ustanova. Jutros smo se obradovali kad smo čuli da su redovničke zajednice ugledni dio Crkve, poslije podne smo čuli da se redovnička zajednica u juridičkom smislu nikako ne može nazivati »Crkva«. Međutim, uobičajeni su nazivi: »Opća Crkva«, »pokrajinska Crkva«, »domaća Crkva« ili »obiteljska Crkva«. Dakle, jedna kršćanska obitelj može se nazvati »Crkva«. Zašto se onda jedna redovnička ustanova, koja možda broji i tisuću članova, ne može nazvati »Crkvom«.

O. Viktor Nuić: Riječ je bila o hijerarhijskom ustrojstvu Crkve, i s tog se stanovišta ne može govoriti o redovničkoj ustanovi kao o nekoj partikularnoj Crkvi. Svi vjernici, koji tvore Crkvu, imaju jednaka osnovna prava u Crkvi. Međutim, po božanskom određenju, kako to kaže teologija i prihvaća crkveno pravo, vjernici se dijele na klerike i laike. Razlikovanje vjernika na Boga posvećene osobe i one koje to nisu ne dešava se na toj hijerarhijskoj osnovi. To je druga podjela: na karizmatiskoj osnovi. To izričito kažu i sabor i Zakonik. To su dvije različite podjele. Ja sam govorio o hijerarhijskom aspektu: o položaju redovnika u hijerarhijskoj strukturi Crkve. Kad se polazi s tog gledišta, ne može se govoriti o posebnoj redovničkoj strukturi u Crkvi. Postoje opća (univerzalna) i mjesna (partikularna) Crkva. Kad je riječ o tim strukturama, redovničke ustanove ne predstavljaju nikakvu posebnu strukturu u Crkvi, nikakav posebni dio Crkve. To nikako ne umanjuje važnost, ulogu i zadaću redovničkih ustanova i redovništva uopće u Crkvi. Kad kažemo da je obitelj Crkva, kad govorimo o »obiteljskoj Crkvi«, onda to nije govor s gledišta hijerarhijskog ustrojstva Crkve, nego s nekog drugog. U tom smislu se, naravno, s još više prava može govoriti i o redovničkoj zajednici kao Crkvi.

O. Hadrijan Borak: U vezi s tim dodajem još jednu misao. Koncem četvrtog stoljeća i u petom stoljeću raspravljalo se o istom pitanju koje je postavio o. Šimun Šipić. U odgovorima pravila se razlika između Ecclesia Christi i Schola Christi. Svi vjernici zajedno su Ecclesia Christi – a redovnički je život Schola Christi, Kristova škola.

O. Jure Brkan: Nikakvo pitanje, nego dopuna. Nikako se ne može kazati za redovničke zajednice da su Crkva, jer ne posjeduju bitne elemente koji sačinjavaju Crkvu; mnoge stvari se ne isključuju, ali se mnoge ne uključuju, na pr. da redovnik bude svećenik ili biskup. Gledajući teološki ne može se nikako zvati Crkva, jer nema biskupa, nema euharistije koja tvori Crkvu. Zajednica kojoj predsjedava biskup – to je Crkva.

O. Kornelije Šojat: Redovništvo nije Crkva, to je nama svima jasno, ali mi smo sigurno Crkva, jer smo Božji narod. Crkva je Božji narod. Treba imati na pameti da novi Kodeks promatra Crkvu pod dva vidika: pod vidikom hijerarhijskoga ustrojstva Crkve: gdje postoje kleirici i laici; klerici su: papa, biskup, svećenici i đakoni, a ostali su laici. To je kad se promatra pod vidom hijerarhijskoga ustrojstva; a drugi je vidik kad se promatra Crkva pod vidom svetosti ili posvećena života. Tu imamo podjelu na one koji žive posvećeni život i one koji to nisu. Ljudi koji vode posvećeni život u Božjem narodu jesu i laici i klerici.

Mislim, ako se tako promatra da je sasvim jasno: mi smo u Crkvi, Crkva. Promatramo pod vidikom prihvatanja posvećena života, među ustanove posvećena života ne ubrajaju se samo redovnici, nego pod taj naslov dolaze drugi, recimo svjetovne ustanove koje su i laičke i svećeničke, ali su svjetovne nekleričke. Što se redovnika tiče, među redovnicima ima i svećenika; oni pod tim vidom pripadaju hijerarhiji.

O. Viktor Nuić: Kad bismo imali slučaj da u jednoj biskupiji i biskup i svi svećenici pripadaju istoj redovničkoj zajednici, pa i da je biskup istodobno i poglavar redovničke zajednice, i da se granice redovničke zajednice savršeno poklapaju s granicama biskupije, opet ne bismo imali redovničku zajednicu kao partikularnu (mjesnu) Crkvu. Ta se partikularna Crkva ne bi mogla identificirati s tom redovničkom zajednicom, jer u njoj postoje i drugi članovi koji ne pripadaju toj redovničkoj zajednici – obični vjernici, laici.

O. Jozo Visković: Postavljam jedno pitanje: Činjenica je da postoji biskupski ordinarij, a činjenica je da postoji provincijalni ordinarij. Ti ordinariji, i jedan i drugi imaju svoja posebna vijeća. Pitam se: je li to neka nelogičnost, je li to nešto slično kao što postoji psihologija i parapsihologija. Možda će ovo netko drugi bolje protumačiti.

O. Viktor Nuić: Tu ne vidim nikakve nelogičnosti. To su opet ordinariji posve druge vrste: viši redovnički poglavar je ordinarij na posve drugoj razini nego što je to mjesni ordinarij. Ja sam to napomenuo i u predavanju. Na pr. zatvorene redovničke zajednice, koje tvore jednu posebnu jedinicu, nisu time isključene iz mjesne (partikularne) Crkve, i ne tvore jednu posebnu crkvenu zajednicu u hijerarhijskom pogledu, neovisno o nekoj drugoj, svjetovnoj Crkvi, Crkvi svjetovnog klera. Ovdje nikako ne isključuje jedno drugo, jer je riječ o dvjema posve različitim razinama: hijerarhijskoj i karizmatškoj.

O. Bono Zvonimir Šagi: Postoji personalna prelatura koju je ustanovio sadašnji Kodeks, pa bismo na neki način mogli o redovničkim zajednicama u Crkvi

razmišljati na toj liniji. Jer po analogiji kojoj je ustanovljena na pr. personalna prelatura Opus Dei, mogli bi redovi, pojedine redovničke zajednice ili družbe, također izabrati takvu vrstu autonomije. Onda bi ovaj problem izgledao malo drukčije. Zato mislim da se redovnička zajednica ne može nazvati partikularnom Crkvom, ali ona jest neka zajednica u Crkvi, koja ima sigurno mjesto, barem u nekom uspoređivanju s obitelji, s nekim drugim zajednicama, s crkvenim udruženjima, ali ima i neke svoje strukture, mogućnosti, koje su ostale u novom Kodeksu nejasne. Možda bi pravnici mogli bolje razložiti taj problem.

O. Viktor Nuić: Personalna prelatura ima neka obilježja partikularne Crkve. Zato je Zakonik posve svjesno i namjerno prebacio govor o personalnoj prelaturi iz konteksta o partikularnim Crkvama u kontekst o udruženjima kršćana. Iz tog je posve jasno da personalna prelatura nije hijerarhijska struktura u Crkvi, nije partikularna Crkva. Teritorijalna prelatura je nešto drugo. To je nešto što se može uspoređivati s partikularnom Crkvom.

O. Stjepan Vučemilo: Moje se pitanje odnosi na prvog predavača. On je govorio o egzempciji. Mi smo se nekoć s njom ponosili, mnogo smo njom mahali, dok je postojala, a sada je praktično dokinuta. Postoji nešto drugo, postoji autonomija. O njoj smo nešto čuli od drugog predavača. Mene zanima što nam je ostalo od onoga što smo imali sa izuzećem.

O. Viktor Nuić: Ja mislim da su redovnici više dobili nego što su izgubili. Prije svega, izuzeće je po svom porijeklu povlastica, privilegij. Živimo u vremenu u kojemu privilegirani ljudi nisu baš obljubljeni. Osim toga, naš položaj u Crkvi, naš odnos prema crkvenoj hijerarhijskoj vlasti je sasvim dobro reguliran autonomijom, koja po prirodi pripada svakom živom biću. A redovnička je zajednica živo biće. Zato je za mene osobno ovo rješenje – autonomija – bolje.

O. Šimun Šipić: Postavit ću pitanje ocu Anti u vezi s časnim sestrama koje pripadaju, odnosno koje nose naziv kao i jedan muški red, na pr. karmelićani – karmelićanke. Pitanje glasi: da li ima neke osnove u novom pravu da redovnice jednoga usmjerenja budu pod jurisdikcijom tog istog usmjerenja muških kleričkih redova?

O. Ante Stantić: Kodeks govori samo o samostojnim samostanima redovnica, i to klauzurnim. Što se tiče drugih redovnica, one imaju autonomiju o kojoj je govorio o. Viktor. A za klauzurne mislim da bi bilo prirodnije kad bi ovisile o jurisdikciji redovničkih poglavara, jer u biti imaju istu karizmu, pa ih redovnici istoga reda mogu bolje razumjeti i usmjeriti. Biskup ulazi samo onda ako nema redovničkog poglavara; ako provincijal ima pravo, onda nema biskup. Međutim, u starom pravu su imali i jedni i drugi. Danas više ne.

O. Viktor Nuić: Sami ti samostani, mislim – redovi, neovisno donose svoje konstitucije. Biskup ili Sveta Stolica ih potvrđuju. Ali o njima samima ovisi kako će regulirati odnose prema biskupu i redovničkom poglavaru. Oni sami, same redovničke ustanove, donose svoje konstitucije, u kojima se to regulira. Naravno,

te konstitucije moraju imati odobrenje. Možda neće biti uvijek odobreno ono što se u njima u tom pogledu određuje. Ali ni biskup ni Sveta Stolica neće nikada neovisno o njima odlučiti kako to regulirati. To ovisi o njima samima.

O. Ante Stantić: U samostalnim samostanima klauzurnih redovnica, što se tiče, konstitucija, stvar je malo složena. Jer, vrhovni poglavari redova kojima su pripojene te klauzurne redovnice, imaju – barem po nekim crkvenim dokumentima – pravo prirediti konstitucije, ali tekst moraju poslije dati sestrama na uvid. To je zato što redovnice nemaju generalnog kapitula i nemaju jednog tijela koje bi to sastavilo i nemaju generalnih poglavara.

Zato bi možda dobro došlo ono, kako sam rekao, tj. federacije. Da se federacije razvijaju malo bolje, u smjeru monaških kongregacija, tako da i sestre mogu imati generalni kapitul. Možda bi to bio izlaz iz ove situacije. Inače one nemaju tijela koje bi trebalo sastaviti konstitucije.

O. Jure Brkan: Ja bih ovdje ispravio o. Antu. Ja sam radio na tim statutima na dva mjesta. Redovnice same donose propise, a onda ih viša vlast potvrđuje, kao i drugdje. Kapitul jedne redovničke zajednice donosi propise. U ovom ih slučaju Kongregacija za redovnike prihvati ili ne. Kad su one ograđene sa svim mogućim propisima da ih biskup što bolje sačuva, one mogu izabrati po volji hoće li nadležnoga redovničkog višeg poglavara ili biskupa. To ovisi o njima, ako nema nekih drugih problema u njihovoj redovničkoj zajednici, zbog kojih bi Sveta Stolica uzela stvar u svoje ruke.

O. Ante Stantić: Ne bih se složio da je pravno to rješenje što ste ga iznijeli.

S. Alojzija: Nemam namjeru izaći iz anonimnosti; ali jedina sam, izgleda, prisutna, od klauzurnih redovnica ovdje. Pripadam redu Pohoda Marijina u Zagrebu. Želim zahvaliti ocu Anti Stantiću što je mislio na nas klauzurne redovnice. Što se tiče predavanja jako mi je žao što je skratio, i nadam se da ćemo mi sve to dobiti u ruke, kako bi se mogle time okoristiti.

Drugi dan (2.9.1987.)

S. Natalija Palac: (voditeljica dana): Otvaram našu današnju raspravu. Ako netko ima nešto pitati ili primijetiti, neka pita.

O. Stanko Kos: Pri kraju svojega predavanja postavio sam pitanje: može li vlastito pravo donijeti odredbe protivne općem pravu u slučajevima, koje crkveni Zakonik ne predviđa, kad ne kažem: »osim ako konstitucije ili vlastito pravo drukčije određuje?«

Takvih slučajeva ima, naročito sada, kada treba ispitati konstitucije koje već od prije postoje, a koje u nekim stvarima nisu u skladu s postojećim crkvenim Zakonikom. Kada ustanova smatra da te odredbe treba i dalje zadržati, i kad

konstitucije treba predložiti Apostolskoj Stolici na potvrdu, dobro je napomenuti sve takve slučajeve zasebno, naglasivši, da ih je Apostolska Stolica već prije, tada i tada odobrila. Ako odredba novoga Zakonika ukida sve dosada dobivene protivne povlastice, tada će trebati zamoliti Apostolsku Stolicu da obnovi dosadašnju povlasticu. Ako Apostolska Stolica to ne može učiniti, tada će trebati učiniti utok na Rimskog Prvosvećenika, koji može dati traženu povlasticu.

Vlastito pravo može donijeti odredbe o stvarima koje nisu predviđene općim crkvenim Zakonikom. Tu se treba držati odredbe kan. 587 § 3, prema kojoj ne treba u vlastitom pravu bez potrebe umnažati odredbe. No ipak, brojnost zakona je nešto relativno. Tako može o nekom predmetu 10 zakona biti previše, dok će o drugom 20 zakona biti premalo. Stvar treba prosuditi prema milosnom daru, koji se nastoji izraziti i u pravnim ispravama.

O. Hadrijan Borak: U predavanju sam spomenuo da se pretpostavlja da pojedine družbe imaju odgojne programe – i to baš u odnosu na trajno obrazovanje. Spomenuo sam, nadalje, kako Kodeks naglašava da taj program mora odgovarati duhu družbe, dakle da služi stalno dubljem doživljaju sadržaja družbe, tj. njezine duhovne baštine. Bilo bi korisno kad bi naše razne komisije, vijećanja i slično pokušali sastaviti nešto takvo što bi u našim prilikama i kao plod našega iskustva služilo kao osnovni okvirni tekst takvoga odgojno-obrazovnog programa.

O. Velimir Blažević: Zamolio bih o. Hadrijana za jednu dopunu. Vezana je uz novicijat. On je rekao da odsustvo od preko 3 mjeseca čini prekid novicijata i da ga treba iznova početi. Međutim, čini se da je potrebno reći nešto i o odsutnosti od 15 dana, i od 15 dana do 3 mjeseca. Do 15 dana ne mora se ništa nadoknađivati, odsutnost od 15 dana do 3 mjeseca bi trebalo nadoknaditi – to vam je poznato svima.

U Zakoniku kanonskog prava se predviđa mogućnost anticipiranja zavjeta do 15 dana. Postavlja se pitanje: da li ovih 15 dana anticipacije dolaze u obzir i onda kada je netko već bio odsutan 15 dana? Drugo, ako je netko odsutan 2 mjeseca i 29 dana, da li u tom slučaju postoji mogućnost anticipacije? I treće pitanje: što ako se ne nadoknadi ono propušteno vrijeme od 15 dana do 3 mjeseca? Pitanja mogu izgledati sitničava, ali imaju praktičnu važnost. Na pr. netko je bio odsutan 15 dana, potreba bi bila da zavjete položi sa ostalima, tj. da mu se skрати još 15 dana, da li je to moguće, i ukoliko se ne nadoknadi odsutnost od 15 dana do 3 mjeseca u ovim raznim varijantama, je li novicijat valjan ili nije?

O. Hadrijan Borak: Mislim da se na pitanje o. Velimira može ovako odgovoriti. Da novicijat bude valjan, mora trajati dvanaest mjeseci; jedina mogućnost da se to vrijeme skрати jest prijevremeno zavjetovanje od 15 dana. Dakle, on mora trajati najmanje jedanaest i po mjeseci. To je za valjanost novicijata. Ako je novak bio odsutan 15 dana i anticipira zavjetovanje do 15 dana, njegov bi novicijat trajao samo 11 mjeseci. Ako je bio odsutan 2 mjeseca i 29 dana – koliko je bio odsutan toliko mora nadoknaditi, ali na račun toga vremena što je nadoknadio može zavjetovanje anticipirati. Ako ne nadoknadi

propušteno vrijeme od 15 dana do 3 mjeseca, da li je novicijat valjan? Odsutnost koja ne traje više od 3 mjeseca, ne čini novicijat nevaljanim. Dakle, radi se o nadoknađivanju vremena valjanog novicijata. Kodeks kaže »suppleri debet« – treba nadoknaditi, ali ne kaže da je to za valjanost zavjetovanja. Gambari međutim onaj »treba nadoknaditi« tumači u vezi s propisom kanona: »da bi novicijat bio valjan, mora trajati dvanaest mjeseci ...« Dakle, prema tome za valjanost zavjetovanja treba odsutnost nadoknaditi.

O. Šimun Šipić: Što je s onim privilegijom po kojem kandidat nije morao počinati novicijat iz početka radi odlaska u vojsku, nego samo nastaviti?

O. Hadrijan Borak: Da, tu nema poteškoća jer je Kongregacija za redovnike dala jasne odredbe glede toga, tj. kada se prekida novicijat zbog vojske. To su prijašnji propisi Kongregacije.

O. Šimun Šipić: Ja bih uputio pitanje o. Stanku Kosu. Naime, došlo je do izvjesne autonomije redovničkih zajednica. Konkretno, u našem franjevačkom redu, prije su bile, osim Regula, još i Generalne konstitucije; sada postoje, osim Regule i Generalnih konstitucija, još i Generalni statuti. Generalne konstitucije odobrava Sveta Stolica i ne mogu se mijenjati bez odobrenja, a Generalne statute odobrava uprava Reda. Moje pitanje glasi: Treba li znati Sveta Stolica za te statute, odnosno može li generalna uprava te statute bez Svete Stolice mijenjati, pogotvo ako bi bilo nešto mimo ili protiv Kodeksa?

O. Stanko Kos: Načelno treba reći, da vlastito pravo ne smije sadržavati ništa što bi se protivilo općem crkvenom zakonu. To vrijedi kako za konstitucije tako i za druge pravne isprave vlastitoga prava. No konstitucije, iako u njima nema ništa protivno općem pravu, odobrava Apostolska Stolica, dok druge zakonike odobrava Generalni kapitul. Pretpostavlja se, da u njima nema ništa protivno općem pravu. Svetoj Stolicu ne treba slati te isprave (statute) na odobrenje, i generalni kapitul može ih bez Svete Stolice mijenjati. Ako se u te isprave unosi nešto o čemu Zakonik ne govori, to se može slobodno činiti. Da bi se pak uvrstilo nešto, što je protivno odredbi općeg zakonika, za to treba tražiti odobrenje Apostolske Stolice.

Ako konstitucije, koje treba predati Apostolskoj Stolicu na odobrenje, sadrže neke odredbe, koje se protive općem zakonu, ali koje je Apostolska Stolica već odobrila u prijašnjim konstitucijama, tada treba u popratnom pismu navesti sve takve slučajeve, navodeći ispravu kojom su odobreni.

Generalni kapitul može ovlastiti vrhovnu upravu Reda da donese barem privremeno, odredbe o nekoj stvari. Razumije se, da ni u tim odredbama ne smije biti ništa protivno općem zakonu i konstitucijama, ali o njima ne treba obavještavati Apostolsku Stolicu u smislu traženja potvrde.

O. Augustin Kordić: Postavio bih pitanje o. Hadrijanu u vezi s novicijatom i prekidom novicijata. I ja sam morao prekidati novicijat. Šest mjeseci sam bio u novicijatu, onda sam ga radi bolesti prekinuo i nakon dvije i pol godine nastavio. I drugi put sam bio šest mjeseci u novicijatu. I onda su poglavari uputili molbu u Rim da se povaljani onaj prvi dio. I to se povaljanilo te bilo sve u redu. Od njih se imala tražiti dozvola? Je li?

O. Hadrijan Borak: O tome Kodeks izričito ne govori. Nastavlja se praksa koja je bila prije novoga Kodeksa, naime da se traži sanacija sa strane Kongregacije za redovnike – i tako se stvar rješava.

O. Viktor Nuić: Čini mi se da ovo treba dobro objasniti. Treba jasno razlikovati dvije stvari: prekid novicijata je samo prekid unutar trajanja novicijata. Izbijanje 15 ili više dana na kraju nije prekid novicijata. Praktični račun bi bio ovaj: ako je netko unutar novicijata izbjivao, tj. prekinuo novicijat do 3 mjeseca, treba najprije izračunati koliko treba nadoknaditi, i prema tome odrediti njegov zadnji termin završetka (punog) novicijata. A onda se zavjetovanje može anticipirati 15 dana. Ali se ne može na kraju novicijata zbrajati vrijeme dozvoljenog prekida i 15 dana dozvoljene anticipacije. Drugim riječima: ako netko stvarno nije prekidao novicijat, ne može zavjete anticipirati 15 dana plus onoliko koliko bi imao pravo prekinuti novicijat bez nadoknade iako ga de facto nije prekidao. Tako novicijat od početka do kraja ne može nikako trajati manje od jedanaest i po mjeseci. Ako je počeo na pr. 1. kolovoza, može završiti negdje 15. srpnja iduće godine, a nikako prije. Ako je u međuvremenu bio prekidan, može de facto trajati i manje od jedanaest i po mjeseci, međutim, od početka novicijata do zavjetovanja mora proteći najmanje jedanaest i po mjeseci.

S. Ines Kezić: Ja bih htjela nešto čuti o duhu toga kanona. Naime, mi obično po zakonu mjerimo, koliko je dana, naime 15 dana više ili manje. Zašto me to zanima? Jer obično govorimo o odsutnosti novaka i novakinja iz novicijata, a ne govorimo o odsutnosti magistra i magistre. Na tome ću postaviti jedno pitanje: da li je tu važna fizička prisutnost u jednom određenom prostoru ili je važan odgojni proces? I htjela bih čuti nešto o tome: važnost magistre i njezine odsutnosti? I drugo, smjena magistra unutar jednog određenog odgojnog procesa, da li se tu što predviđa? I odnos magistre prema odgojnoj zajednici?

O. Hadrijan Borak: U novom Kodeksu je određeno, kao što je bilo određeno i prije, da novicijat vodi učiteljica. Ona mora biti slobodna da može vršiti svoju službu. Ako nije u novicijatu, ona ne vrši svoju službu. Dužnost je učitelja novaka da zvanje novaka ispita i prokuša. Ako nije stalno prisutan, on to ne može izvršiti, to je sigurno. U predavanju nisam spomenuo da po općem pravu, ako se vlastito pravo tome ne protivi, učitelj novaka i u kleričkim ustanovama može biti član koji nije svećenik, jer opće pravo propisuje samo to da mora biti član ustanove kojoj pripada novicijat. Zakonik kaže da novaci moraju boraviti dvanaest mjeseci u zajednici novicijata. Isto tako kaže: da bi novicijat bio valjan, mora se obaviti u kući koja je za to propisno (rite) određena. Jasno je da u toj kući mora boraviti i učitelj zajedno s novacima.

O. Velimir Blažević: Kanon određuje da treba dopuniti ono vrijeme nakon 15 dana. Sam taj izraz »treba dopuniti« još ne znači da bi novicijat bio nevaljan ako se odsutnost od 15 dana do 3 mjeseca ne bi nadoknadila.

O. Štefan Balazic: Mislim da će to shvatiti pojedini poglavari i rješavati svaki pojedini slučaj napose, i o pojedinim slučajevima će se posavjetovati ili sa svojim višim upravama ili sa pravnicima. Mene zanima sada nešto drugo. Prije nekoliko godina imali smo vijećanje za redovničke odojitelje o temi »Redovnička zajednica kao odgojni čimbenik«, a u dosadašnjim predavanjima nije bilo ni jedne riječi o tome, pa me zanima: kakvu ulogu ima zajednica u odgojnom procesu po novom Kodeksu? To je već pitala s. Ines, a još nije odgovoreno. Još jedanput postavljam pitanje: odnosi – odojitelj – magistra novakinja i zajednica, ili magister novaka ili magister klerika i zajednica. Zatim poglavar i njegova uloga u odgojnom procesu? Poglavar, zajednica, odojitelj – dakle ne samo odojitelj.

O. Hadrijan Borak: Kanon 652 § 3 govori o odgoju i samoodgoju. Ne može se odgajati nekoga tko neće biti odgojen. Zatim § 4 zahtijeva da članovi ustanove nastoje u odgoju novaka sa svoje strane surađivati životom i molitvom. To se spominje i na drugim mjestima. Izričito se spominje da u novacima treba odgajati smisao za suradnju i za bratski život.

O. Jure Šarčević: Ja bih izišao iz novicijata i govorio bih o postnovicijatu. Kad se govori o postnovicijatu, govori se o razdoblju formacije koje nije uključeno u studij teologije, itd. Također, kad se završi novicijat, radi se o razdoblju koje treba provesti prije i poslije studija teologije. Da li o tome ima nešto u Kodeksu?

Drugo pitanje želio bih postaviti, koje je izvan ovog konteksta, pa ako se može na njega odgovoriti. Čini mi se da kanon 679. govori o zabrani boravka redovnika u biskupiji. Da li kanon navodi razloge zbog kojih biskup zabranjuje boravak, i koji su to razlozi? Odnosno, da li biskup treba reći dotičnoj osobi ili poglavaru dotične osobe razloge zbog kojih zabranjuje redovniku boravak u biskupiji? Poznavao sam jedan slučaj gdje je redovnik uporno pitao biskupa, ali nije dobio odgovora.

O. Hadrijan Borak: Što se tiče prvog pitanja – Kodeks o tome ne govori. O tome razdoblju formacije, koje je odijeljeno od studija teologije, govore neki vlastiti zakonodavni tekstovi ili konstitucije. Promatrajući današnje prilike, za to ima važnih razloga.

O. Viktor Nuić: Ja sam jučer samo naveo primjer. Nije bilo vremena za obrađivanje pojedinih pitanja. Što se tiče te zabrane, nju je papa Pavao VI. dao biskupima još za vrijeme Sabora u sklopu posebnih ovlasti. Biskup može zabraniti redovniku boravak na teritoriju biskupije iz veoma teških razloga. Ne navodi se nijedan konkretan razlog. Međutim, biskup mora najprije zatražiti od redovničkog poglavara da on to riješi. Tek, ako zakaže redovnički poglavar, biskup može donijeti zabranu. Razlog zabrane nije dužan priopćiti redovniku kojemu zabranjuje boravak u biskupiji prigodom donošenja zabrane. Naravno, dužan ga je priopćiti redovničkom poglavaru prigodom zahtjeva da on riješi stvar, jer ne može od njega tražiti premještaj ili protjerivanje redovnika iz biskupije

ne očitujući mu razloga. Na kraju, ipak ima jedna zaštitita redovnika: biskup mora odmah o donesenoj zabrani obavijestiti Svetu Stolicu. Naravno da joj mora iznijeti i razloge, da ona može provjeriti je li zabrana utemeljena na opravdanim razlozima. O tome jučer nisam imao vremena govoriti.

S. Natalija Palac: Ima li još pitanja o izgonima iz biskupije? Ako nema pitanja, ja bih postavila pitanje s. Luciji Marinović. Ne znam točno, nisam dobro upamtila kontekst u kojem je rečena rečenica: »Biskup vizitira kuće, a ne može članove tih kuća, jer mu nisu povjereni«. Ne razumijem što će onda raditi ako ne vizitira članove.

S. Lucija Marinović: Po pravu se pretpostavlja da biskup nije poglavar zajednice. I on će pretpostaviti da svaka ustanova uživa opravdanu samostalnost života, i zato će kod vizitacije čuvati tu samostalnost. Dakle, njegov će zadatak biti ponajviše u tome da vidi da li uprava ustanove čuva i unapređuje vlastitu stegu družbe.

S. Slavica Buljan: Jučer je dotaknuto pitanje u predavanju o. Stanka Kosa, a danas o vrijednosti karizmi. Ako je jedan utemeljitelj ili utemeljiteljica osnovala družbu u određenom povijesnom vremenu, i ako je ona čula glas potrebe toga vremena u Crkvi i narodu, i ona je to pokušala ostvariti, kako se mi u današnjem vremenu, kad su promjenjeni uvjeti, konkretno na teritoriju Jugoslavije, možemo nadahnjivati na temelju utemeljitelja. Čini mi se da sad svi radimo sve, osobito ženske družbe. Da li mi sada čujemo glas ovoga vremena i Crkve, ili radimo samo po srcu.

O. Stanko Kos: Poznato je iz crkvene povijesti, da su u trinaestom stoljeću sveti Rajmund de Peñaforte i sveti Petar Nolasco osnovali Red za otkup robova. Danas, izgleda, da robova više nema, ili ako ih ima, ne otkupljuju se novcem. No danas ima dosta robova, siromaha i potlačenih u drugom smislu, različitom od onoga u trinaestom stoljeću. Danas će tom milosnom daru biti vjeran onaj redovnik, odnosno ustanova, koji nastaje na suvremen način oslobađati prave robove, potlačene, zarobljene, onako kako se to danas može.

Neke ustanove bave se takvim poslovima, koji se ne mogu obavljati u svakom kraju zemlje. Zato je potrebno da rade ondje gdje mogu vršiti svoje vlastite poslove.

Što onda, ako se baš taj posao ne može raditi tamo gdje živi određena ustanova? Rijedak će biti slučaj da je neka ustanova osnovana samo za jedan zadatak. U odabiranju poslova uvijek treba paziti na duh utemeljitelja, na vlastita djela ustanove, a i na sredstva kojima se ustanova služi. Sredstva mogu biti različita, nadolaziti nova. U novije vrijeme ima mnogo toga čega prije nije bilo. Sigurno je da se oni, koji se snagom milosnog dara bave vjeronaučnom podukom, danas mogu služiti sredstvima, koja osnivatelj ustanove nije mogao zamisliti, a koja mogu veoma dobro poslužiti za plodno obavljanje vlastitoga djela ustanove. Izuzetno se mogu, pa makar to trajalo desetljeće i više, preuzeti neka druga djela, ako se vlastito djelo ne može vršiti (na primjer školska poduka!), ali to, tako izuzetno preuzeto djelo, ne postaje tim samim **vlastito**

djelo ustanove, nego je to neka dopuna ili nadomjestak vlastitih djela, koja se trenutno ne mogu vršiti kako je to zamislio osnivač.

Načelo vjernosti izvornom milosnom daru ostaje kao pravilo, no primjena mora uvažavati suvremene okolnosti, mogućnosti i potrebe prema odredbi kan. 677 § 1: »Neka poglavari i članovi vjerno čuvaju poslanje i djelo svojstveno ustanovi, neka ipak, pazeći na potrebe vremena i mjesta razborito prilagođuju primjenjujući nova i prikladna sredstva«. Prilagodbu treba izvršiti ponajprije gledom na sredstva, a ne gledom na nova djela. Iako su potrebna nova sredstva, ne treba napuštati dosadašnja, a koja su možda još uvijek pogodna, tj. više su prilagođena hodu i izabrana za očuvanje vlastitoga duha i u skladu sa svrhom djela. To pravilo, koje se nameće ustanovama, moraju poštovati, tj. uzimati u obzir i biskupi.

I danas vrijedi ono, što kaže Drugi vatikanski sabor, »da je primjer vlastitoga života najbolja preporuka ... ustanove« (PC 24), a »apostolat svih redovnika sastoji se prvotno u svjedočenju njihova posvećena života, koji su dužni njegovati molitvom i pokorom« (kan. 673). Vjerujemo da Bog i danas zove mnoge u ustanovu posvećena života, no razlozi neodazivanja mogu biti razni, a zadnji među njima sigurno nije taj, što članovi ustanove, barem neki, ne pružaju primjer pobudnoga Bogu posvećenog života u dotičnoj ustanovi, što ne odražavaju istinsko zadovoljstvo svojim zvanjem.

O. Armin Prebeg: Htio bih dati neku sliku na razmišljanje i u vezi s onim što je sestra rekla o milosnim darovima, o karizmi, itd. Vidite, uzmimo vojsku. Imamo kopnenu vojsku, mornaricu, avijaciju. Onda imamo artiljeriju ... Imamo nekoliko segmenata koji sačinjavaju jednu cjelinu obrane. Dakle, vojska onda rješava sve probleme obrane. Sad kad se pogleda Crkvu, dobro, nismo mi vojnici, ali mislim da je tu previše tih »rodova vojske« i povijesne šarolikosti. Tu su povijesne uvjetovanosti; mi možemo pričati što hoćemo, ali život nam pokazuje da idemo jednom stanovitom odumiranju, ne bih htio reći kako će to izgledati za 50 godina, mislim da neće biti toliko tih raznih uniformi i tih raznih prilagođenih milosnih darova. Dozvolite mi jednu primjedbu iz svagdašnjeg života. Najvažniji začim u hrani je sol, i mast je dobra, i češnjak, i ovo i ono, a svi začini se sastoje u kombinaciji ovih osnovnih. Možda nam je to neki način razmišljanja. Osnovna je ljubav. Sad to pretakanje ljubavi na ovaj i na onaj način ne može imati valjda 200 organiziranih formi, koliko ima ženskih organiziranih družbi, ili 100 koliko ima organiziranih muških družbi. Neka podjela posla bi morala biti.

S. Natalija Palac: Nastavljamo raspravu bilo pitanjima, ispravcima, dopunama.

O. Stjepan Vučemilo: Meni je najviše upalo u oči ono što je rekao zadnji predavač u vezi s pitanjem: »Može li redovnik ili redovnica sa zavjetima biti član Trećeg reda?« Mislim da tu nema dileme, barem po mome sudu. Ne znam što bih pravno izvukao da to potkrijepim, ali mislim da je ovo sasvim jasno: redovnici polažu zavjete, a zavjeti se ne mogu polagati na dva mjesta. Trećoreci također polažu zavjete pa je jasno da redovnik ili redovnica ne može biti član Trećega reda.

O. Augustin Kordić: Jako je širok pojam Trećih redova. Postaljvam pitanje: da li može biti član Trećega reda sv. Franje franjevac koji je položio zavjete? O tome pravo šuti. Ja sam mišljenja da ne može.

O. Jure Brkan: Ne može, nikako. O čemu se radi? Radi se o tome što su ovdje dvije različite kategorije vjernika. Član ustanove posvećenog života – on je zavjetovan, i on je redovnik. A oni uopće nisu redovnici, oni su laici koji u svijetu žive karizmu pojedine redovničke ustanove...

O. Viktor Nuić: Ja bih nešto rekao u vezi s nazivima. U programu ovog Tjedna čitamo o »društvima vjernika« i o »društvima apostolskog života«. U originalu Zakonika u ta dva slučaja imamo različite termine. A prema osnovnom pravilu prevođenja, ne smiju se dvije različite riječi iz originala prevoditi istom riječju. To vrijedi pogotovo kad je riječ o stručnoj terminologiji. Kad je riječ o zajednicama apostolskog života, Zakonik upotrebljava termin »societas«. A kad je riječ o udruženjima vjernika, Zakonik upotrebljava termin »consociatio«. Otprije su nam poznati izrazi »congregatio religiosa« i »congregatio monastica«. Mi smo oduvijek »congregatio« prevodili s »družba« (redovničke družbe, za razliku od regularnih redova). Mislim da kod toga treba ostati. Ali onda treba tražiti drugi termin za zajednice apostolskog života, tj. za latinski termin »societas«. Ne možemo i »congregatio« i »societas« prevoditi s »družba«. Koji god rječnik uzmemo u ruku, naći ćemo da je prvo značenje te riječi »društvo«. Prema tome, »societas vitae apostolicae« bi trebalo prevesti s »društvo apostolskog života«. A latinska riječ »consociatio« na prvom mjestu znači »udruženje«. Prema tome, »consociatio christifidelium« bi trebalo prevesti s »udruženje kršćana vjernika« (ili samo udruženje kršćana, ili samo udruženje vjernika). To je moj prijedlog. U svakom slučaju, treba se jednom odlučiti. Ne smije biti zbrke, da te ustanove netko zove ovako a netko onako.

Još jedno razmišljanje, da netko ne bi otišao kući u zabludi. Ja sam sinoć govorio o apostolskoj podložnosti redovnika koji su uključeni u apostolat. Naglasio sam da su redovnici podložni biskupu u »javnom vršenju bogoštovlja«. Večeras je ovdje rečeno da su podložni biskupu u »vršenju javnog bogoštovlja«. Da ne bi netko mislio da je u mene bio lapsus linguae, naglašavam da u Zakoniku stoji »exercitum publicum cultus divini«, a ne »exercitum publici cultus divini«. Prema tome, redovnici koji su uključeni u apostolat podložni su biskupu u javnom vršenju i javnog i privatnog bogoštovlja.

O. Jure Brkan: Ovo se odnosi na moje predavanje – hvala.

O. Augustin Kordić: Zašto sam se odlučio za naziv društva vjernika? Jer je prije rata bila takva katolička terminologija.

O. Jure Brkan: A ovdje baš treba kazati o Viktoru ovu stvar. U treći dio o osobama posvećenog života upala su nekako i apostolska društva. Prema tome, da se ne bi brkali pojmovi, ovo je dobro što nam je razjasnio jer imat će predavanje o tome. Ovo su dvije potpuno različite stvari. Na pr. Palotinci su ti, a nisu Treći red.

O. Petar Bašić: Meni se čini da je u ovih nekoliko intervenata stvorena još veća nejasnoća u vezi s franjevačkim svjetovnim redom. Treba znati da to nisu kao drugi svjetovni redovi, jer je ovaj osnovao sv. Franjo, a ne neka redovnička ustanova. Sada prema Kodeksu njihov status nije tako jasan. Ja bih postavio pitanje o. Viktoru: Zanima me kako on ocjenjuje govor novog Kodeksa, i koja je razlika u odnosu na stari Kodeks. Koja bi bila perspektiva franjevačkoga svjetovnog reda.

O. Viktor Nuić: Tu nema mnogo govora o trećim redovima. Jedino, novi Zakonik i treće redove svrstava u udruženja kršćana vjernika. U odnosu na njih ne mijenja ništa, apsolutno ništa. Stari Zakonik je vrlo mnogo govorio o udruženjima kršćana, i novi im posvećuje dosta pažnje. On govori o udruženjima kršćana s raznim ciljevima. Među njih svrstava i treće redove, ne mijenjajući u odnosu na njih ama baš ništa. Na njima je samima da se identificiraju: da ustanove koje su vrste udruženja kršćana vjernika, prema novom Zakoniku.

O. Augustin Kordić: Kada je riječ o Franji kao osnivaču Trećega reda, pristuna su različita mišljenja među modernim povjesničarima. Da li ga je on osnovao? Franjo je sigurno duhovni osnivač, pokretač. A za stvarno osnivanje traži se barem neki dokument, a toga dokumenta nema.

O. Jure Brkan: Ovdje je problem terminologije. Kad se spomene treći red, onda netko odmah misli da je redovnik. Tako sam napisao nešto u »Bratu Franji«, pa sam dobio nekoliko pisama koja kažu: ti si nas isključio iz trećih redova. Ja sam na jedno odgovorio, a ona druga sam preskočio, jer tu je izričito rečeno: to nisu redovnici, to su laici. Ne možemo mi to nikako brkati, budući da hrvatski jezik upotrebljava i dalje taj izraz. Zato je dobro što je Kodeks stavio »ustanove posvećenog života«, bolje nego nešto drugo. Oni ne spadaju pod ustanove posvećenog života, nego Zakonik o njima govori u udruženjima vjernika, i to malo i općenito; u trećem dijelu knjige »Božji narod« uopće nema govora o njima. Što se tiče Trećega franjevačkog reda – svi se oni hvale kako su ih njihovi utemeljitelji osnivali. To je razumljivo, i bolje je tako. Ako ih nisu osnovali izričito, barem je tu njihova karizma.

O. Augustin Kordić: Ima dosta franciskanologa i povjesničara koji raspravljaju o tome, da li su treći redovi franjevački, dominikanski itd., zaista bili pravi crkveni redovi. Mišljenja su različita: jedni misle da su bili, a drugi da nisu bili. Oni koji tvrde da nisu bili, kažu da to nisu zato što nemaju zavjeta djevičanstva i poslušnosti. Nemaju dakle osnovnih karakteristika, nemaju crkvenih zavjeta. Ali, iz novog Kodeksa to je tako jasno da nema više razgovora. To nisu redovnici, nisu redovnice.

O. Jure Brkan: Samostanski su redovi pravi redovi, to je redovništvo u pravom smislu riječi. Ono što se zovu Treći red sv. Franje, treći red ovaj, treći red onaj, oni nisu red u onom smislu u kom su to prvi i drugi red sv. Franje. Sv. Franjo je osnovao prvi red, drugi red, treći red. On je osnovao prva dva sto posto kako ih mi shvaćamo, a ovo treće nazvalo se red, ali to nije red u smislu sadašnjih kanonskih propisa. A mogu se zvati Treći red ili mogu neko drugo ime izabrati, koje hoće, a mi ne možemo drugo ime uzeti nego ovakvo.

O. Bono Zvonimir Šagi: Mislim da je htio reći da se franjevački treći red ili franjevački svjetovni red ovdje malo razlikuje po svojim statutima, po svom ustrojstvu od ostalih trećih redova, zato što su osali treći redovi zavisni o svom redu, a franjevački svjetovni red je zasebna ustanova.

O. Petar Bašić: Oni imaju vlastitu karizmu, vlastito ustrojstvo, svoga generala. Jedino kroz povijest nisu bili priznati, bili su ovisni o drugima. U Kodeksu je isto nejasno i jesu i nisu samostalni.

O. Jure Brkan: Na jednom simpoziju u Rimu o kanonskom pravu ustanova posvećenog života, na kojem sam sudjelovao, dakle nešto slično kao što mi radimo ovdje ovih dana, bilo je osam dana na »Antonianumu« posvećeno tomu. Treći red je bio veliki problem. Zašto? Jer postoji tendencija svjetovnih trećoredaca da se odcijepi od vodstva franjevačkog reda. Imaju svoju generalicu, sve bi bilo vlastito. Crkva im to ne dozvoljava. Kad će Crkva to dozvoliti, to ne znamo, ali je sve usmjereno protiv toga da im se to ne dozvoli. Jer oni žive franjevačku karizmu, i ako se odcijepi, pitanje je kako će živjeti. Ima jedan odgovor trećorecima u »Fraternitas«. Oni mogu jednostavno izgubiti ovisnost od nosioca karizme, a nosioci su prvi i drugi red, a oni su jednostavno »sub altiore eiusdem instituti moderamine« pod vrhovnim vodstvom. Dopustilo im se da imaju svoje statute, svoje djelovanje, i sve imaju vlastito, a viša uprava je generalna kurija Franjevačkog reda. Oni se mogu formirati u mjesna bratstva, nacionalna bratstva, internacionalna bratstva, ali generalna kurija je nad njima. To izričito stoji u kanonu 303. A kako će se dalje razvijati, da li će dobiti neku apostolsku dozvolu, to je teško reći; mi možemo samo kazati ono što piše u Kodeksu.

O. Jerko Penava: Još u vezi s trećim redom jedan vrlo konkretan problem, koji nije tako rijedak. Jedan franjevac vodi trećoredsku zajednicu u župi dijecezanskog svećenika. I on bi htio stvoriti neku zajednicu na razini provincije s drugim zajednicama, u da ima neko vodstvo vezano za provinciju. A župnik to smatra nepotrebnim i suvišnim, kao neko cijepanje župe. A ima u biskupiji više zajednica koje vode redovnici, ali oni su u župi i one su u župama. Idu za tim da bi se osnovalo neko vodstvo na razini biskupije, a ne da bi se to vezalo za provinciju. Bio sam pitan, i nisam znao odgovoriti kako to rješava pravo; volio bih da malo doreknete, iako je o tome bilo riječi.

O. Jure Brkan: Može biti jedna trećoredska zajednica iz više župa. Može se od deset župa proglasiti jedna zajednica i proglasiti se mjesna: mjesni franjevački svjetovni red. Nema veza koliko je župa na jednom području. Bitno je za njih da se ne smatraju nekom elitom i da izgrađuju župsku zajednicu, a ne da se isključuju iz župske zajednice. A ono drugo bitno jest: oni moraju vršiti karizmu onoga reda kojemu su pripojeni. Normalnije je da ih dotični redovnici vode. Pravno se može iz više župa stvoriti jedna mjesna zajednica trećoredaca. I čak iz više biskupija.

O. Augustin Kordić: Problem je, da li je ta zajednica osnovana uz redovničku kuću ili vlastitu crkvu, ili izvan vlastite kuće i vlastite crkve. Ako je uz vlastitu crkvu i kuću, onda pravo voditelja ima redovnički poglavar; ako je izvan crkve i vlastite kuće, onda izgleda da nema pravo redovnički poglavar nego biskup; ili onaj koji ih je osnovao, a to je onaj koji ima apostolski privilegij.

O. Jerko Penava: Te zajednice, vodio ih redovnik ili vanjski svećenik, u župama su vezane uz župske crkve koje vodi dijecezanski svećenik. Da li je dosta da se one povežu i tvore neko tijelo na razini biskupije, bez obzira na daljnja upravna tijela vezana uz provincije; da li to može tako ostati ili treba reći tom župniku da one ne smiju ostati izvan ovoga vodstva. Nije dosta da se udruže na razini biskupije – i što nas briga.

O. Jure Brkan: Oni se udružuju na razini mjesne zajednice koju može sačinjavati više župa; udružuju se i na razini provincije i biskupske konferencije, ili nacionalne ili internacionalne. Tako imate u Jugoslaviji. Postoje mjesne zajednice, provincije i više provincija, a svi tvore nacionalni svjetovni treći red. Više nacionalnih trećih redova sačinjava internacionalni treći red. Zato imaju svoga mjesnog poglavara ili poglavaricu, onda provincijalnog poglavara ili poglavaricu, onda nacionalnog poglavara ili poglavaricu, zatim imaju generalicu u Rimu za franjevački svjetovni red. Iako ih biskup osniva, normalno je da su povjereni onomu tko ima karizmu dotičnog reda da ih vodi, ili da je upoznat s tom karizmom.

Bono Zvonimir Šagi: Ja mislim da je osnovni problem ovo: kako se uklapaju ovi vjernici, bilo javno bilo privatno, u župsku zajednicu. Zato su i ovi termini važni: društvo, udruženje, zajednica. Možda nije sasvim zgodno da se upotrijebi riječ zajednica, jer se kod nas tom riječju mnoge stvari pokrivaju, što stvara zbrku. Oni koji su u nekom vjerničkom udruženju, ne prestaju biti članovi župske zajednice. I sve ono što sačinjava proživljavanje crkvenosti odvija se u župskoj zajednici, bez obzira na to što su u cilju posvećenja u participaciji na karizmi jednoga reda i pod vodstvom nekog redovnika iz tog reda, što su oni od njega vođeni. Svejedno, ono što spada na proživljavanje crkvenosti – sakramenti, liturgija i ostalo – spada na župu i oni se tu ne mogu izdvojiti. Osim, ukoliko je to u cilju njihova posvećenja i što striktno spada na karizmu.

O. Jure Brkan: Ja se s ovim slažem u potpunosti. Rekao sam u prvom intervjuu da moraju izgrađivati župsku zajednicu. Oni su članovi župske zajednice kao i drugi, i još više bi trebali svjedočiti, da ovo sadašnje vremenito nekako prožimaju franjevačkim ili dominikanskim duhom, tj. duhom ustanove u koju su se uključili i čiju karizmu u svijetu žive. Da budu na sazidanje, a ne na rušenje župe. Tu je problem. Zato se moraju voditelj i župnik dogovoriti.

S. Aneta Anđelić: Imam jedno konkretno pitanje – s obzirom na ovu temu. Ja vodim jednu molitvenu zajednicu po uzoru na našeg utemeljitelja u Banja Luci, iz koje se onda kandidiraju pridruženi članovi, nešto kao treći red. Međutim, u toj zajednici ima članova koji već pripadaju Trećem redu sv. Franje. Njima je vrlo bliska naša karizma kao klanjateljica, jer su pohađale školu kod sestara i vrlo su bliske životu sestara. One žele pristupiti članovima naše družbe. Da li je to moguće, jer već pripadaju trećem redu sv. Franje.

O. Augustin Kordić: Da li jedan čovjek može biti član više društava vjernika?

O. Jure Brkan: Ovdje je bitno da se čuva karizma. Ako mu se više sviđa ta karizma, neka ide živjeti tu karizmu. Kad se može iz jedne redovničke zajednice ići u drugu da bolje živi, može i iz ove. Velika je opasnost da to postane kovanje svoje vlastite zajednice. Tu neka dotični po savjesti razmisli. Jer ako neka trećoredska zajednica nije živa zato što nema voditelja, a trećoredac vidi da neku drugu netko bolje vodi, neka pristupi njemu. Onda treba te članove upozoriti, na pr. ovo nije dominikanska nego franjevačka zajednica.

O. Stjepan Vučemilo: Ne bih htio prekinuti seriju sestara koje su počele pitati. Ali kad ste me prozvali, ja bih okrenuo stranicu, jer smo dosta govorili o trećem redu. Radije bih stavio jednu primjebdu drugom predavaču, ocu Boni, a tiče se župa, redovničkih župa. Htio bih prije svega izraziti veliko zadovoljstvo što nam je ovako kratkim riječima krasno kazao kako su sve redovničke župe koje su bile po starom pravu ujedinjene sa redovničkom zajednicom, i dalje ostale takve. Mislim da je to mogao potkrijepiti s jednim kanonom, a to nije učinio, to je kanon 4 u novom Kodeksu.

O. Bono Zvonimir Šagi: To imate dobro napisano u knjizi Viktora Nuića, gdje sam i ja to pročitao.

O. Stjepan Vučemilo: To je jedno. A s druge strane ja sam u dilemi što držati o onim župama koje su za vrijeme staroga prava bile samo povjerene redovnicima putem konvencije. Po novom pravu to se također čini samo po konvenciji. A što je s onima koje su povjerene prije novog Kodeksa bez tih posebnih konvencija? U mojoj je provinciji bilo takvih župa. Da li se sada, nakon što je proglašen novi Kodeks, budući da nisu naše, i za njih moraju pisati nove konvencije?

O. Bono Zvonimir Šagi: Koliko znam za ovu situaciju bi teško našli kanon, ali bi istim kanonom 4. mogli braniti da ovo što je rečeno ostaje kako je nađeno; samo je pitanje kako su župe bile povjerene. Ako na određeno vrijeme, onda je u redu, a ako su na neodređeno vrijeme, tada nastaje problem ugovora, tada se mora sastaviti ugovor. Odnosno, kad istekne taj ugovor, mora se praviti novi. Znači, neće se više moći pozivati na stare kanone kao da je stečeno pravo za produženje, a to bi bilo samo onda ako su bile povjerene na neodređeno vrijeme, tako mislim.

O. Jure Brkan: Iura quaesita ... integra manent – kaže se u kanonu 4. Tako smo mi redovnici dobivali privilegije. Što smo pak nekako stekli na bilo koji način, to ostaje. Uzmimo samo jedan slučaj. Vodio sam ga i sretno je riješen, jer je odredba Kongregacije bila na strani ovoga. Ono što nije predviđeno u starom ugovoru da se obnovi. A nema tu povjeravanja i nepovjeravanja, jer je župa već onoga čija jest. Nego neke stvari koje nisu jasne treba nadodati. A što je rekao o. Bono, točno je tako: ako je zauvijek dano, in perpetuum, onda je normalno, to je zauvijek. Nešto se može nadodati, jer nije sve napisano u ugovorima. A kako se pismeni ugovori prave? Ja sam imao tri u ruci. Neki nemaju veze s pismenim ugovorom. Samo se kaže: ja tebi dajem župu i stop. Potpiše

biskup i provincijal. To nema veze s odredbom pisma **Ecclesiae Sanctae**, niti s novim Kodeksom; prema tome treba redovnički viši poglavar naučiti tehniku pravljenja ugovora, jer je to bilateralni ugovor, obostrani, a ne: evo tebi župa, i što sad? Neka napišu što na koga spada i neće doći do nesuglasica.

O. Velimir Blažević: Ja bih htio postaviti nekoliko pitanja najprije o. Boni. Što se tiče župa, vi ste spomenuli da se one mogu redovnicima povjeriti na trajno ili na određeno vrijeme. I te su župe redovničke. Kodeks novi o tome ne govori, ali bilo je u *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, i mene zanima: da li ostaje na snazi i dalje da se župa može redovnicima povjeriti, a da ne bude redovnička, tj. da se postavlja župnik redovnik, ali da župa ostane biskupova? To je jedno pitanje, a drugo je: da li se može uzeti samostanska crkva i proglasiti župnom, u kojoj će župnik biti dijecezanski svećenik? A oca Juru bih zamolio da rekne nešto glede apostolske aktivnosti redovnika, posebno redovnica. Mi smo pozvani na svjedočenje evendelja osobito svojim životom, a zatim navještanjem Božje Riječi, propovijedanjem, katehetskom poukom. Istraživao sam za jedno predavanje koliko kod nas ima redovnica katehistica. U 23 biskupije ima ih preko 400; za Zagrebačku biskupiju nisam dobio točan podatak, ali ima ih još stotinjak. Zanima me sada: kakva je razlika tih katehistica koje se vode u evidencijama ordinarijata i imaju kanonsko poslanje, te ostalih sestara koje vrše katehizaciju bez kanonskog poslanja. Molim oca Juru da rekne nešto i s obzirom na propovijedanje redovnicama u njihovim crkvama i oratorijima, zatim o propovijedanju svjetovnjacima u crkvama redovnica i redovnika, i na kraju što je s propovijedanjem redovnika ili redovnica, koji nisu svećenici, bilo redovnicama bilo svjetovnjacima.

O. Bono Zvonimir Šagi: Ja mislim, to zaključujem iz kanona koji dozvoljava da se redovnicima povjere crkvene službe, pa i služba župnika, da nema prepreka da nekog redovnika provincijal ili kompetentni poglavar predloži da ga biskup imenuje za župnika neke župe koja nije redovnička. Nema zapreke da neki redovnik bude na župi koja ostaje tzv. *liberae collationis* – i u tom slučaju bi ugovor trebalo učiniti prema kanonu. Jer taj isti kanon koji dozvoljava da se uzimaju službe, a da se povjeravaju redovnicima crkvene službe, traži da se napravi ugovor. Župa u crkvi redovničke zajednice po kanonu 520. čini se da bi mogla biti osnovana i da ostaje biskupska, s time da bi redovnička zajednica mogla predlagati župnika, koji ne bi morao biti redovnik. Isto tako, u tom kanonu nije rečeno da na župi povjerenoj redovničkoj ustanovi moraju redovnika imenovati za župnika, znači mogao bi redovnički poglavar predložiti nekoga koji nije redovnik. Tako se meni čini. To će pravnici bolje protumačiti. Ukoliko bi do toga došlo, onda bi i tu bio potreban ugovor. Barem po analogiji trebalo bi tako razraditi da bi ugovorom bila jasna prava redovničke crkve u kojoj je župna zajednica.

O. Jure Brkan: Na prvo, odgovor je jasan. Kako si rekao, redovnik prezbiter uz suglasnost poglavara može biti postavljen na župu iako je svjetovna. Kanon ne znam, ali mislim da ih mogu naći dosta. Sad je pitanje: da li postaviti jednog

redovnika ili više. Imamo dosta slučajeva u našoj hrvatskoj crkvi gdje je župa u redovničkoj kući. Tu treba razgraničiti stvari ekonomske naravi. Jer je normalno, ako je redovnička crkva, tu biskup nema uvida u milostinju, ona se daje za uzdržavanje crkve i ruha i svega ostalog; o tome toliko. Meni je postavljeno pitanje o djelovanju redovnica, apostolat redovnica. Mnogo toga redovnice mogu učiniti u Crkvi, sve ono za što nije potreban sv. red, i sve ono što ne škodi karizmi pojedine redovničke zajednice; sve se to redovnicama može povjeriti. Status moramo uzeti iz općih normi apostolata, a to je onda kada redovnička zajednica daje svoju sestru u pastoralnu službu da bude katehistica na župi. Tu treba točan dogovor: kakve kvalitete treba imati redovnica, koliko redovnica i stvari ekonomske naravi. Točan ugovor i kolika se daje nagrada. Bez ugovora svaka će provincijalka pogriješiti ako dade sestru. Ugovor je »res fundamentalis« i na temelju toga redovnica djeluje. E, sada pitanje propovijedanja; mora biti ispitana od biskupa, ali homiliju nikako ne bi mogla držati jer nije klerik i nema sv. reda. Za homiliju ne bi mogle biti pogodne. U crkvi je mnogo toga moguće. Kaže se: ako nije drukčije rečeno, mi držimo ono što je propisano. A ako je drukčije rečeno, treba postupiti po onome kako je rečeno. Crkva je široka i daje mnogo mogućnosti. Problem je kod nas u tome što mi, apostolsko redovništvo, nismo dovoljno iskorišteni. Trebali bi imati sluha i voditelji i pastiri, voditelji su poglavari i poglavarice a pastiri su biskupi. Pa neka se međusobno dogovaraju i savjetuju, kako bi se Crkva Božja što više izgrađivala. Ne mora svaka redovnica biti katehistica, bilo da ona kuha ili u vrtu radi ili katehizira, i jedna i druga i treća radi na neki način u apostolatu. Ona koja kuha omogućila je svećeniku da ne mora sam sebi kuhati, da može pastoralno djelovati. Mi u otajstvenom tijelu Crkve moramo poštivati svaki ud, svaki je jednako dostojanstven, bez obzira na to kakvu funkciju obavlja.

Treći dan (3. 9. 1987.)

O. Ivo Plenković (voditelj dana): Dakle, išlo je sve dosta brzo, i ako imate nešto, samo izvolite; tu je mikrofonski. Uvijek ista napomena: na početku recite svoje ime bez obzira da li ste poznati ili ne. Kazetofon koji snima ne pozna nikoga.

O. Velimir Blažević: Želim spomenuti neke važnije stvari, možda će pomoći raspravi, s obzirom na osnivanje ili dokidanje redovničkih kuća. Za osnivanje uvijek se traži pismeni pristanak dijecezanskog biskupa, i bez toga pristanka redovnička se kuća ne može osnovati. A vidjeli smo da je za osnivanje kuća nadležna ili vrhovna uprava ili provincijalna uprava, već prema vlastitim konstitucijama. Za dokidanje redovničkih kuća ne traži se pristanak dijecezanskog biskupa, nego je dovoljno samo se posavjetovati s dijecezanskim biskupom. Ako ima svojih razloga, on će pokušati spriječiti dokidanje redovničke kuće. Međutim, vrhovna uprava ne mora prihvatiti mišljenje biskupa, slobodna je dokinuti neku kuću. Prema općem pravu dokida kuću vrhovna uprava, dok kuću može

osnovati i provincijalna uprava. Prema konstitucijama nekih družbi kod nas, kuću ukida provincijalna poglavarica. To nije u skladu s općim pravom, sigurno zbog toga što su njihove konstitucije prije sastavljene. I to treba ispraviti, ako nije već učinjeno. U konstitucijama nekih družbi se kaže da je potrebno dobiti pristanak biskupa. I to je bilo u skladu s prijašnjim Zakonikom ili Kodeksom crkvenog prava, ali ne odgovara novome, pa treba mijenjati.

O. Stjepan Vučemilo: Kad sam malo prije završio predavanje, saletjele su me neke časne poglavarice i neke savjetnice, s pitanjem: »Zašto niste govorili ono što je za nas najzanimljivije tj. o vijećima. Još uvijek se ne znamo postaviti prema svojim vijećima«. Odgovorio sam: Neka me netko izazove, pa ću reći svoje i o tome. Jedna je kazala: »tko se usudi pristupiti mikrofONU pred ovolikim skupom«. Želeći ispuniti želju dotičnih sestara, evo nešto ću o tome reći. Da ne bih otišao predaleko, jer je to pitanje široko, poslužiti ću se svojim bilješkama. Dakle, dosljedno načelu da u upravi u redovničkim zajednicama sudjeluje što veći broj članova zajednice, kanon 627. traži da poglavari imaju svoje savjete ili vijeća, formirana prema konstitucijama, i da ih moraju upotrijebiti u izvršavanju svoje službe. Ovdje nije riječ o kapitulima. Oni se, naime, održavaju u određenim vremenskim razmacima, dok su vijeća stalno pri ruci jednoj poglavarici ili poglavaru. Postojanje tih vijeća nije iznašasće naših dana. I prije su postojala, ali se njihova uloga danas više naglašava, i to kao jamstvo objektivnosti i nepristranosti kod donošenja raznih odluka, posebno u zamršenim stvarima i pothvatima. Uloga vijeća na svim razinama, njihov sastav, način na koji se oblikuju, način na koji ih treba koristiti, tj. sazivati, popis važnih predmeta u kojima ih treba saslušati, posebno onih o čijem saslušanju ovisi sama valjanost poglavarovih čina: sve to treba biti određeno u vlastitom pravu. Odredba da poglavari moraju imati svoja vijeća i da se njima služe nalazi se u kanonu koji kaže, moglo bi se reći, da nijedan redovnički poglavar ne može ni postojati ako nema svoga vijeća, niti djelovati ako se njime ne služi.

Druga je stvar da li mora postupati onako kako je u vijeću savjetovano ili čak odlučeno? Da bi se na to pitanje odgovorilo, treba razlikovati radnje koje spadaju na poglavara s njegovim vijećem i druge radnje koje spadaju na poglavara uz suglasnost ili samo mišljenje vijeća. U prvom slučaju kada se kaže: »superior cum suo consilio« (poglavar sa svojim vijećem) radi se o zbornome činu čiji je nosilac zbor, tj. starješina i njegovi savjetnici. Taj izbor u ovom slučaju ne nastupa kao zbor koji pomaže poglavaru nego koji grupno donosi odluku. Tako se na pr. ima učiniti kada se otpušta nekoga iz zajednice. U takvim slučajevima jasno je da poglavar kao član vijeća ima pravo glasa kao svi drugi i da u tom slučaju treba postupati prema kanonu 119. o zbornim činima. Ako je na pr. ishod glasova 4 prema 4, vrijedi ono za što je glasovao poglavar. U drugim slučajevima poglavar je dužan izvršiti radnju tj. postaviti izglasovani čin i onda kada je glasovao protiv. U nekom se slučaju za postavljanje radnje traži suglasnost (consensus) ili samo mišljenje. Nosilac radnje u takvim slučajevima je sam poglavar. Po mišljenju ozbiljnih kanonista u takvim slučajevima poglavar nije član vijeća; on je izvan vijeća koje daje suglasnost, iako predsjedja sjednicama. Stoga on neće ni glasovati odnosno izraziti svoje mišljenje. Poglavar ne može

raditi protivno, ali radnju nije dužan izvršiti; slobodan je izvršiti je ili ne. Na pr. kada bi se radilo o otuđivanju jednog dobra, ne mora izvršiti zaključak vijeća ako se je uvjerio u protivno. Jedan autor je to dosta zgodno izrazio jednom slikom: Vozim auto i dolazim pred semafor. Ako je crveno svjetlo, ne smijem nikako naprijed, ali ako je zeleno ja ne moram uvijek proći. Mogu otići drugim putem ili stati u stranu. Uz kanoniste koji tako misle u nekim ustanovama redovničkog života, kako čujem od o. Jure Brkana, postoji autentično tumačenje. Znam da se sigurno tako tumači i u mome Redu OFM.

Dakle, kad se nastupa kolegijalno, poglavar glasuje, a ako se ne nastupa kolegijalno, onda on ne glasuje, a hoće li izvršiti radnju, zavisi o njegovom razboru. U tom slučaju moralno ga nešto veže da postavi radnju, ali ako je ne izvrši, ne može ga se na pr., ukloniti sa službe. Ovi bi se pojmovi mogli još razvijati, ali mislim da je i sa ovim ipak nešto odgovoreno onima koji su to željeli.

G. Ambrozije Matušić: Koliko je meni poznato vlast je u Crkvi osobna a ne kolektivna, pa me zanima da li postoje slučajevi kad poglavar može glasovati, ili takvih slučajeva nema. Jer čini mi se da poglavari koji imaju osobnu vlast u zajednici, mislim na generale i provincijale, nisu članovi vijeća nego imaju svoje vijeće.

O. Stjepan Vučemilo: U nekim slučajevima poglavar je član vijeća, a u drugim slučajevima on mora samo saslušati svoje vijeće. To ovisi o naravi predmeta i o riječima kojima je dotični predmet u pravu, ili općem ili partikularnom, označen. Prema tome za svaki slučaj treba pogledati tekst, recimo konstitucije. Zbog toga one moraju biti precizne u ovim stvarima. Treba na pr. znati da li jednu radnju ima obaviti poglavar sa svojim vijećem, ili je treba obaviti »s pristankom svoga vijeća« ili »pitajući svoje vijeće«. U prvom slučaju on je član vijeća i on treba glasovati kao i svi drugi. A kada je već glasovano, to je izglasovano i mora se provesti i u djelo. Ako se to ne može provesti u djelo mora se ponovno sazvati vijeće da promijeni odluku; inače mora provesti. U tom je, naime, izražena snaga kolektivne vlasti.

U drugom slučaju, tj. kad mora samo slušati vijeće, odluku ne mora izvršiti. Ne možeš ga tjerati ako je nije izvršio, budući da su nadošle neke druge okolnosti. Jedno i drugo u zakonu mora biti jako precizirano s obzirom na svaki predmet. Tako na pr. u općem pravu kanoni: 638, 647 i 653 označuju predmete u kojima poglavar nastupa »cum suo consilio«. »Cum« znači kolegijalno. Isto tako bi trebalo da bude precizirano i u vlastitim pravima. Nažalost to redovito nje, pa nastaju velike zbrke, i pitanje da li je poglavar morao postupiti ili nije morao, itd. Pravnici bi malo više trebali sudjelovati u stvaranju pojedinih konstitucija, a ne samo teolozi i pastoralci, kako se danas često čini.

O. Velimir Blažević: Postoji u redovničkim ustanovama i kolegijalna ili zborna uprava, samo ne trajna. Generalni kapitul, provincijski kapitul, to je kolegijalna uprava, ali djeluje samo jedno kraće vrijeme, dok traje kapitul, inače se u načelu ne dopušta da u redovničkim ustanovama postoji trajna kolegijalna uprava.

O. Viktor Nuić: Jedno pojašnjenje: jedan poglavar koji ima svoje vijeće ne može biti član svojega vijeća. To bi bila kontradikcija. Međutim, ima slučajeva u

kojima se traži da jedan čin postave i poglavar i njegovo vijeće zajedno. U tom slučaju oni zajedno tvore jedan kolegij i postavljaju čin kolegijalno, na osnovi glasovanja u kojemu i poglavar ima pravo glasa. A ima opet slučjeva u kojima sam poglavar postavlja čin, ali se traži da prije toga dobije pristanak ili mišljenje svoga vijeća. U tom slučaju poglavar nema pravo glasa, i njegovo vijeće daje ili uskraćuje pristanak i svoje mišljenje neovisno o poglavaru.

A sada jedno pitanje ocu Stjepanu Vučemilu u vezi s kanonom 618, koji je toliko važan da je zapravo zaslužio posebno predavanje. On traži od poglavara koji donosi zapovijed: da prije svega postupa kao onaj koji služi, da bude poučljiv u odnosu na Božju volju, da upravlja podložnicima kao djecom Božjom, poštuje njihovu ljudsku osobu, unapređuje dragovoljnu poslušnost, rado sluša njihovo mišljenje i podupire njihova nastojanja za dobro ustanove i Crkve. Zadnja odluka ipak spada na poglavara. Ako jedan poglavar donese odluku propustivši jedan od gornjih elemenata, na pr. ne saslušavši ga, ne postupajući prema njemu kao prema djetetu Božjemu, ili ne poštujući njegovo ljudsko dostojanstvo, što predavač misli o takvoj zapovijedi, o obvezi podložnika da je izvrši ili ne izvrši? Zakonik ne kaže o tome ništa.

O. Stjepan Vučemilo: Evo ovdje se pravo suprostavlja ljubavi, itd. Ja bih rekao u ime prava da će i takva odluka poglavara vrijediti, ali kako je u tom slučaju povrijedio i pravednost i ljubav, redovnik se ima pravo žaliti. Ali poglavarova odluka ipak vrijedi. To je moje mišljenje. Ovdje imamo puno boljeg pravnika koji se time bavi dok sam ja izvan toga, pa neka on odgovori.

O. Velimir Blažević: Nemam što nadodati, to je jasno. Ako ne bi vrijedila konačna riječ poglavara, onda bi svatko mogao proizvoljno tvrditi, odnosno subjektivno biti uvjeren da je poglavar pogriješio, pa reći: ja neću slušati, jer poglavar nije postupio pravedno ili zakonito. Zapovijed ili naredba, kao takva, vrijedi, ali redovnik ima pravo tražiti ispravak ili opoziv takve zapovijedi. Ako poglavar, kućni ili provincijalni, neće da to učine, može se obratiti na vrhovnog, a ako ni on ne poništi nepravilnu i nezakonitu zapovijed, ostaje mogućnost reklamiranja na Kongregaciju za ustanove posvećenog života.

O. Viktor Nuić: Najprije, jedna dopuna. Nije ovdje riječ o procjeni je li poglavar postupao ispravno ili neispravno. Nije riječ o dvojbjenim slučajevima u kojima poglavar ima diskreciono pravo. Nego, ima slučajeva kad je očito propušten jedan od gore navedenih elemenata: na pr. kad poglavar uopće ne zatraži mišljenje i ne sasluša onoga koga premješta. To je posve jasan slučaj. A sada, što ja mislim o tom slučaju? Meni se čini da nedostaje drugi paragraf kanona 618, koji bi to trebao riješiti. Budući da Zakonik ne kaže ništa, ja ne bih mogao takvu zapovijed proglasiti nevaljanom. Međutim, imao bih mnogo razumijevanja prema podložniku koji je ne bi izvršio.

O. Jure Brkan: Ovdje nema: ja mislim, ti misliš. Molim oca Viktora ili oca Stjepana da nam ovo rastumače.

O. Viktor Nuić: Moj stav ne dira u autoritet poglavara: ostaje netaknuta njegova vlast da odluči i odredi što treba učiniti.

O. Ivo Plenković: Uvijek mi se u novicijatu govorilo o poslušnosti, nisam sadio kupus naopako, ali sam prenosio kamenje s jedne gomile na drugu i sutradan ga vraćao. Dakle, premještaj iz kuće u kuću tako da bi našao kuvertu ispod tanjura kad dođe na ručak i na večeru, i unutra bi bilo da tada i tada mora biti u toj kući. U pretpostavci da se to danas dogodi u jednoj zajednici, ja se pitam da li je dotični dužan poslušati.

O. Velimir Blažević: Ovdje treba gledati također na osobno dobro i pravednost, a ne samo na pravne odredbe. Danas se govori o odgovornoj poslušnosti, što ranije nije bio slučaj. A ta odgovorna poslušnost zahtijeva isto tako i odgovorno naređivanje. Ako je netko u savjesti uvjeren da je ono što je naređeno protiv svih normi i temeljnih prava i morala, on će zakonitim putem i sredstvima tražiti izmjenu poglavarove odluke.

O. Ivo Plenković: Nažalost, znam za slučajeve da se designacija dozna samo preko plave kuverte koja poštom stigne. I nikakve riječi prije. Nisam izmislio. Tu bi trebalo znati što misli o. Jure Brkan, što misle pravnici.

O. Jure Brkan: Ovdje je pitanje razboritosti starješine, a ne valjanosti ili nevaljanosti čina. Redovnički starješina ne bi smio na taj način postupati. Podložnik ipak mora shvatiti svoga starješinu pa vidjeti da se ne može svakoga pitati, jer ima nešto predviđeno što se mora pitati, a nešto što se ne mora. A u pitanju savjesti, neka redovnik ima pravilo iz duhovnog života.

O. Vlatko Badurina: Drago mi je da su spomenuti elementi ušli u novi Zakonik. Vidi se utjecaj društvenih znanosti. Treba se više usredotočiti na prvi dio kan. 618 i ne bi se događale svima poznate činjenice. Postavio bih pitanje o. Stjepanu Vučemilu: Što kaže Zakonik o izbornom sistemu. Govorio je o demokratskom ponašanju poglavara, o njegovom liku. Čini mi se da izborni sistemi kod nas nisu baš demokratski. I zbog toga ne može doći do izražaja sve ono što stoji u kanonima, tj. odgovornost, aktivnost, zauzetost, inicijativnost članova zajednice. Da li su više u duhu novog Zakonika posredni izbori, tj. preko delegata ili neposredni: svatko neposredno odlučuje?

O. Stjepan Vučemilo: Načelo je jasno: što više članova zajednice treba sudjelovati u upravi, pa i u izborima za poglavare. Mislim da se u pitanju izbora to načelo najviše i svodi na izbor generala na generalnom kapitolu i provincijala na provincijalnom. Moje je mišljenje da je demokratskije i da se ide prema gore, negdje je već i došlo kad se bira poglavare, pa čak i najvišega, sa strane svih svečano zavjetovanih članova, odnosno vječno zavjetovanih, što je bolji izraz. No, za sada se treba držati strogo postavljenih propisa kako općeg prava tako i vlastitih prava pojedinih redovničkih ustanova. Ako se krene drugim putem ništa se ne učini. Istina, ideal je demokracije da što više članova sudjeluje, ali i tu ima mogo teškoća. Tako, na pr. naći će se glasača koji ne znaju što čine, i koji nisu kadri razmisliti o tome što čine, a njihov glas vrijedi. Glasovi se, naime,

broje i nitko ne smije ni posumnjati u valjanost njegova glasa, ako je on tehnički ispravan. Mislim da velika demokracija donosi i velike deformacije. Na kraju kratko odgovaram: za sada se treba strogo držati zakonskih odredaba općeg i posebnog prava. Tendencija, međutim, ide prema većoj demokratičnosti, ali treba biti na oprezu, jer se iz toga može svašta rodit.

O. Velimir Blažević: Ja bih samo kratko nadodao. Demokratskije jest, da svi glasuju, ali ne mora uvijek biti i pametnije i bolje. Dalje, opće pravo ne priječi da redovničke ustanove uvedu takvo glasovanje za svoje potrebe ili u svom ustrojstvu. Svaka družba, kongregacija, red, mogu u svom vlastitom pravu predvidjeti da provincijala biraju svi članovi provincije, odnosno generala svi članovi ustanove. Opće pravo u tome ne pravi nikakvih poteškoća.

O. Pijo Pejić: Oca Velimira bih pitao kakav je položaj podružnica i filijalnih kuća po novom Zakoniku. Tko ih osniva i kakvo je pravo tog poglavara u podružnici. Kanon 608. kaže da redovnička zajednica mora stanovati u kući zakonito osnovanoj od zakonitog poglavara. Zanimaju me ove filijalne kuće, tko ih osniva, da li postoje i kakva je vlast poglavara.

O. Velimir Blažević: Opće pravo ne govori o filijalnim kućama, nego govori općenito o redovničkim kućama, pri čemu se misli na redovničke kuće koje imaju status pravne osobe. U novim konstitucijama Franjevačkog reda je predviđeno, što dosad nije bio slučaj, da i filijalna kuća može biti pravna osoba. Do sada je filijalna kuća ovisila o matičnoj kući i nije imala svoje pravne osobnosti, nego je participirala na osobnosti matične kuće. U pogledu filijalnih kuća sve ovisi o vlastitom pravu dotične redovničke ustanove.

A što se tiče boravka časnih sestara u našim kućama i samostanima, taj boravak, nije nezakonit, jer je s dopuštenjem nadležnih poglavara. Ipak, samostan ili župna kuća, u kojoj časne sestre borave i djeluju, ne može se tretirati kao kanonski utemeljena kuća družbe ili kongregacije tih sestara.

O. Jure Brkan: Ovdje ne smijemo zaboraviti propis općega kanonskoga prava da redovnik ili redovnica, kada žive radi tri razloga izvan redovničke kuće, da se smatra da žive u istoj zajednici. To je onda ako netko živi izvan svoje zajednice radi školovanja ili bolesti, ili radi apostolata; smatra se da živi u redovničkoj kući.

O. Velimir Blažević: Samo što to mjesto gdje redovnik ili redovnica živi nije njihova redovnička kuća ni redovnička zajednica. Oni pripadaju nekoj kući u nekoj zajednici, ali zakonito žive izvan nje.

O. Augustin Kordić: Zahvaljujem ocu Jozi Iviću na lijepom predavanju! Sada sam malo više upoznao društva apostolskoga života. Postavio bih pitanje o ingerenciji dijecezanskog biskupa u društva apostolskog života: da li se više približava ingerenciji kod svjetovnih svećenika ili možda kod redovnika.

O. Jozo Ivić: Kanon 731 § 2. govori isto tako o zajednicama apostolskog života koje imaju zavjetovanje evanđeoskih savjeta i naravno je da se promatra

komu su bliži. Ja sam rekao da ovdje treba pokušati naći srednji put, između jednih i drugih, zapravo to je na kraju krajeva plovidba između Scile i Haridbe. Ovo je prvi put u crkvenom Zakoniku da se takva društva uopće priznaju, da su legitimna. Premda su samo dva kanona vlastita, a ostalo su sve kanoni koji su uzeti iz ustanova posvećenog života ili od redovničkih ustanova. Opet zavisi da li je to društvo apostolskog života kleričko ili je laičko. Ovdje su stvari samo općenito izrečene, a bilo bi najbolje to ispitati, uzeti pojedine temeljne zakonike, konstitucije i vidjeti kako su to riješila pojedina društva apostolskog života.

S. Emanuela Tutić: Kada sam poslala ovamo rekoše mi da ćemo nešto čuti o kanonskoj opomeni. To me doista zanima. Drugo, što se tiče zatvaranja kuća, zanima me zašto traje dugo dok se otvori neka kuća, a kad se zatvara, to ide lako. Naime, nekada se zna dogoditi da u župi već postoji redovnička kuća časnih sestara. Sad dođe netko sa strane u tu župu, župnik dovede sebi druge sestre. One i dalje ostaju na svom teritoriju, ali gube katehizaciju. Ne znam kako na to gledati; možda bi nam mogli tu nešto reći.

O. Velimir Blažević: To je upravo ono o čemu sam prije govorio. Pitanje je, da li su te zajednice sestara na župama formirane kao redovničke kuće ili nisu. Kod nas u najviše slučajeva nisu, jer nadležna redovnička vlast nije donijela nikakav dekret o osnivanju kuće u nekom mjestu. Ako je kuća osnovana uz pristanak biskupov, župnik ne može dokinuti tu redovničku kuću, i ne može odstraniti časne sestre. Budući da se najčešće radi samo o ugovoru o radnom odnosu, kojim se sestre obvezuju da će raditi, a župnik da će im dati određenu naknadu, može vrlo lako doći do nesporazuma i raskida ugovora. Ako bi se radilo o zakonito osnovanoj redovničkoj kući, nju ne bi mogla dokinuti čak ni provincijalka. Rekli ste da se kuće dokidaju lako, što ne stoji, jer je za ukidanje kuće mjerodavna vrhovna uprava: vrhovna poglavarica sama ili sa svojim vijećem, ili generalni kapitul; ali u svakom slučaju vrhovna uprava. Kuću ne može ukinuti ni provincijalna uprava, a kamoli župnik.

O. Jakov Mamić: Pitanje vlč. Stjepanu Večkoviću. Poznat mi je jedan slučaj u kojem je nametnuta prisilna eksklaustracija, ali ta osoba je ne želi primiti i poslala je papire, ima niz godina, na Kongregaciju, ali odgovora nema. U kakvom je statusu ona sada.

G. Stjepan Večković: Netko dobro reče da je u statusu iščekivanja. Ne znam stvarno u kakvom bi statusu iščekivanja bila, jer nije predviđeno da se eksklaustracija prihvaća ili ne prihvaća. Prihvaćanje nema utjecaja na nju. Ako je ta osoba izvan samostana; onda je eksklaustracija prihvaćena de facto; ako i nije de iure. Ponovio bih pitanje Kongregaciji: što učiniti, ali po sebi nije predviđeno da eksklaustraciju treba prihvatiti. Ne traži se neki pismeni akt kojim se prihvaća eksklaustracija.

O. Jakov Mamić: Ona ne želi uopće imati neke veze s ustanovom. Eksklaustracija joj je nametnuta i utok je poslala Kongregaciji da ne želi prihvatiti eksklaustraciju, ali odgovora nema, dobar niz godina.

G. Stjepan Večković: Onda bi trebalo pokrenuti postupak za istup. Tko zna kako je bilo formulirano, što se tražilo. Trebalo bi poslati molbu za istup iz zajednice, ako to želi.

O. Jure Brkan: Ta pravna ustanova koju je usvojio Kodeks kanonskog prava, to je novo. Zašto je Crkva to usvojila? Zato da redovniku i redovnici pruži mogućnost da kroz tri godine promisli hoće li biti redovnik ili ne. Zato može živjeti izvan zajednice; prije to nije mogao. Prema tome, to je jedan lijek. Kako će funkcionirati, još ne znamo, ali svakako, ako proučavamo *Communicationes*, doznajemo zašto je nastao taj propis: da se više redovnika i redovnica sačuva, da na brzinu ne donose odluke. Bolje je za Crkvu i za dotičnog da tri godine živi vani, nego da napuste redovničku zajednicu. Za tri godine može se dogoditi da opet dode do uvjerenja da je pozvana u redovnički život. Prema tome, ja mislim da tu Crkva jednostavno čeka da li će se predomisliti ili ne. Dotična redovnica, ako osjeća nešto u sebi, treba zatražiti od Kongregacije što je s tim odgovorom, jer može i tu nešto zatajiti. To nije isključeno. Sve u svemu, važno je znati da je ta ustanova uvedena samo zato da redovnici i redovnice na brzinu ne odlučuju.

O. Velimir Blažević: Malo ću korigirati ili nadopuniti o. Juru. On govori općenito o eksklaustraciji, a postavljeno pitanje se odnosilo na tzv. nametnutu ili prinudnu eksklaustraciju. Obična eksklaustracija, koju netko traži, daje se redovnicima zbog potrebe njihova boravka i rada izvan redovničke zajednice, recimo zbog brige i pomoći bolesnim i nemoćnim roditeljima, ili zbog osobnih poteškoća i problema nastalih u pogledu vlastitog redovničkog zvanja i života, pa im se pruža mogućnost da, boraveći u svijetu, još razmisle prije nego se odluče za definitivno napuštanje redovničkog života. Nametnuta eksklaustracija, međutim, daje se nekom redovniku ili redovnici protiv njihove volje. Ona ima za cilj da redovničku zajednicu zaštititi ili oslobodi od takvog člana koji u njoj provodi neprimjeran život i nanosi štetu. Ako se redovnik ili redovnica, na date im opomene, ne poprave, a nema ipak toliko razloga da bi ih se moralo otpustiti iz zajednice, tada vrhovni poglavari mogu zatražiti od Apostolske Stolice da ona donese dekret kojim se naređuje da dotični redovnik, odnosno redovnica, moraju napustiti zajednicu, kako bi, boraveći u svijetu, razmislili o svom popravku ili svojevrijednom potpunom napuštanju redovničke ustanove kojoj pripadaju.

O. Šimun Šipić: Muče me dva pitanja, ne znam kako bih postupio. Jedno se pitanje odnosi na kazneno pravo. Ne govorim zato što vršim službu provincijala, nego općenito u našim je strukturama danas kazneno pravo dosta reducirano. Ali su tu ostale velike praznine. Jedino su predviđene dvije slučajnosti: ako je netko svet, pa da se nema zašto kazniti, i druga krajnost: ako je netko učinio velika zlodjela, kao što je ubojstvo, pa ga se mora kazniti. Pri tome počinitelj prekršaja ima pravo dokazati da nije zaslužio kaznu. Zato smatram da je pravo u tome dosta siromašno. Svakako, poglavaru to stvara poteškoću. Drugo što me smeta jest ono što sam čuo o sekularnim, svjetovnim ustanovama. Za njih je

jako naglašena velika anonimnost: ne smije se znati ni tko je, ni kojoj ustanovi pripada, dok redovnici i redovnice posvuda trebaju svjedočiti o svojoj pripadnosti ovom ili onom redu, odnosno družbi. Zašto ta razlika, kad svi trebamo svjedočiti Kraljevstvo Božje?

O. Velimir Blažević: Ne bi trebalo biti cilj poglavara kažnjavanje, izgon, nego popravljavanje povjerenih im osoba, zato se ne može staviti prigovor manjkavosti u pravu ili nekakav nedostatak u tom pogledu. U njemu postoji ono osnovno što se traži za zakonitost postupka, da ne bi netko samovoljno kažnjavao ili otpuštao. O razlozima otpuštanja iz redovničke zajednice i drugim kaznama u pravu mogu postojati samo opće odredbe. Svaki je slučaj zaseban, i poglavar mora preuzeti na sebe odgovornost da donese konačnu odluku. Neće se olako odlučivati na izgon ako ne postoji veoma težak razlog; postoje i druge sankcije: opomene, ukori, premještaji, oduzimanje aktivnog i pasivnog prava vlasti. Kada ništa ne pomogne, onda dolazi u obzir ona krajnja sankcija – izgon.

O. Kornelije Šojat: U odnosu na svjetovne ustanove ima više problema: nije to samo pitanje diskrecije. Jedna mi je sestra došla reći kako mi redovnici kažemo da se odvajamo od svijeta, ali i mi smo u svijetu. Možda je to nesretan izraz »odvajanje od svijeta«. Mi redovnici ostajemo u svijetu, ali na neki smo način odvojeni od svijeta, ukoliko smo se odlučili za drugi način života u redovničkoj zajednici: to je odvajanje od svijeta, iako ostajemo u svijetu. Dok »svjetovnjaci« to ne žele, isključuju te znakove odvajanja od svijeta; ne žele se odvojiti od svijeta, nego baš ostaju u svijetu i to **ad modum** svjetovnjaka. **Posljedice** toga je diskrecija. Ima puno razloga za to, iako to na prvi pogled izgleda čudno, ali to je ipak važna stvar. Ponajprije, oni što u svijetu rade, svjedoče za Kraljevstvo, i drugi ljudi to mogu lakše primijetiti, a to je već jedan razlog. Zatim, to su ljudi na nekim položajima gdje se ne smiju deklarirati kao takvi, jer je nezgodno. A smisao je njihova života da uđu u strukturu kamo ne mogu oni koji su javno posvećeni. Ima drugih razloga. Iz iskustva se vidi da je diskrecija jako važna stvar. Ona nije aposolutno potrebna. Oni se čak mogu deklarirati: neki se deklariraju, samo što oni stave u svoje pravilnike života da li će se deklarirati samo ta osoba, i da li će se deklarirati samo u nekoj situaciji. Često se događa da i njihove obitelji na pr. roditelji, braća i sestre, ne znaju da li pripadaju ustanovi. Oni nemaju zajedničkog života kao mi redovnici; mogu živjeti sami ili u obitelji, ili u nekom zajedništvu koje je različito od redovničkog zajedništva.

O. Ivo Plenković: Ako smijem znati, u koju vrst ljudi spada Opus Dei?

O. Kornelije Šojat: Tipični institut (ustanova), jedan od najbrojnijih, koji je podignut prvi na personalnu prelaturu, ali tim ne gubi karakter svjetovne ustanove posvećenog života.

O. Viktor Nuić: I svjetovne ustanove posvećenog života su papinskoga i biskupijskoga prava. U tom pogledu za njih vrijedi ono što i za redovničke ustanove. A da li kod nas ima takvih?

O. Kornelije Šojat: Ima i biskupijskih i papinskih.

O. Marko Mrkonjić: Pitanje upravljam o. Velimiru, a i drugim pravnicima. Njegova je tema bila osnivanje i dokidanje redovničkih ustanova i njihovih dijelova. Govori li pravo o oživljavanju tih ustanova? Ja sam nešto s o. Velimirom i raspravljao; da vidim što će on ovdje reći, a i drugi pravnici. Naime, kod oživljavanja razlika je u računanju korisnog vremena; gdje bi po pravu bila istina, i tko bi imao pravo? Drugo pitanje: može li jedna uprava odbiti da se služi eksklaustracijom, da ne dozvoljava eksklaustraciju?

O. Velimir Blažević: Govorio sam kako redovničke kuće dokida vrhovna uprava neke družbe ili reda. Ali, osim toga što te kuće (a tako i provincije, pa i same redovničke ustanove) mogu biti ukinute odlukom vrhovne vlasti, one mogu prestati i same od sebe tj. snagom prava. U svom izlaganju nisam imao vremena o tome govoriti, ali u napisanom tekstu mog predvanja i to je istaknuto. Da bih odgovorio na pitanje o. Mate o mogućnosti oživljavanja nestalih redovničkih kuća, treba najprije nešto reći o ukidanju kuća snagom samog prava. U dijelu Kodeksa koji sadrži redovničko pravo o tome se izričito ne govori, ali se i na ukidanje redovničkih kuća ima primijeniti odredba iz općih normi, koja vrijedi za ukidanje pravnih osoba općenito. Riječ je o odredbi iz kan. 120 § 1, koja glasi: »Pravna je osoba po svojoj naravi trajna, ali ona se gasi ako je zakonito ukine nadležna vlast, ili ako kroz vremenski period od stotinu godina ona više ne djeluje.« Iz ove odredbe proizlazi da pravna osoba, u našem slučaju redovnička kuća ili samostan, pravno postoji i dalje, poslije nestanka i zadnjeg njezinog člana, ili poslije njezinog razaranja, i to još kroz vrijeme od stotinu godina. Ako bi u tom razdoblju redovnici ili redovnice dotične redovničke družbe ili reda ponovno zaposjeli kuću i odlučili u njoj boraviti i djelovati, ili ako bi se ponovno sagradila razrušena zgrada i u njoj nastanili redovnici, time bi nekadašnja redovnička kuća ponovno oživjela. Za to njezino oživljavanje nije potrebno tražiti nikakvu novu dozvolu dijecezanskog biskupa. Međutim, ako bi proteklo stotinu punih godina od nestanka i zadnjeg člana neke redovničke kuće ili zajednice, odnosno od njezinog razaranja, čime bi ta kuća i pravno bila ukinuta, za njezino ponovno uspostavljanje morala bi se dobiti pismena dozvola od dijecezanskog biskupa. Stoga, kratak odgovor o. Mati bio bi: oživljavanje redovničke kuća je moguće, ali samo prije nego što proteče punih stotinu godina od trenutka kada je te kuće faktično nestalo, ili otkad ju je napustio i zadnji njezin član.

U ovom što sam do sada rekao nema ničega spornog. Dvojbe i neslaganja, međutim, nastaju u vezi s tzv. korisnim vremenom koje je i o. Mato spomenuo. Postavlja se, naime, pitanje: da li onih stotinu godina treba uzeti kako stvarno vremenski i jest, ili se ima računati samo ono vrijeme kroz koje su redovnici, ako su htjeli, mogli ponovno sagraditi zgradu i u nju se useliti, odnosno u postojećoj zgradi ponovno oblikovati redovničku zajednicu, te tako oživjeti redovničku kuću, koja je dotada bila samo zamrla. O. Mato ima pred sobom nesporazum koji je u toj stvari nastao s tamošnjim mjesnim ordinarijem, ali o tom se sporu ja ne bih želio ovdje izjašnjavati.

O. Ivo Plenković: Da li vrhovna uprava može reći da nikome ne da eksklaustraciju?

O. Velimir Blažević: Ne može. Takvo načelo se ne može postaviti. Opće pravo daje svakom redovniku mogućnost, ako ima razloga za to, da traži eksklaustraciju. U svakom pojedinom slučaju uprava mora ocijeniti da li postoje teški razlozi; ako nema nikakvih teških razloga, provincijalni poglavar neće dati svoje preporuke, ali ne može unaprijed proglasiti: neka nitko ne traži eksklaustraciju, jer nitko je neće dobiti.

O. Kornelije Šojat: Iako svjetovne ustanove imaju diskreciju, ipak su članovi tih ustanova pristuni u javnome životu, pa su poznata njihova djela; ako rade velike stvari, onda ih ljudi poznaju, iako ne znaju kojoj ustanovi pripadaju. A bave se svim djelatnostima kako je odobreno posebnim pravom; kao i redovnici, tako i svjetovne ustanove, imaju različite djelatnosti. Recimo, naše svjetovne ustanove nemaju vlastite djelatnosti, nego rade od najviših do najnižih poslova. Po djelima su poznati, ali se ne saznaje da su pripadnici ove i one ustanove. Oni rade kao i svi drugi.

S. Bogoljuba Fotak: Poznajem osobu koja je u nametnutoj eksklaustraciji već više godina. Ona se nada da bi promjenom poglavarstva mogla ponovno stupiti u zajednicu. Željela bih razjašnjenje, pravno stanovište, kakav bi postupak tu bio i što bi ona trebala poduzeti, ako postoje neke mogućnosti. I drugo što me zanima, to bi bilo s obzirom na svećenike kao pripadnike sekularnih ustanova. Tu mi nije poznata situacija. Ako bi mi netko o tomu nešto rekao.

G. Stjepan Večković: Da li je ovo nametnuta eksklaustracija na određeno ili neodređeno vrijeme? Na određeno vrijeme! Onda bi se sestra mogla obratiti na Kongregaciju, iznijeti svoj slučaj i ponovno zatražiti da se vrati u zajednicu, ako su uvjeti ostvareni. Jasno da će Kongregacija tražiti i mišljenje poglavara.

O. Kornelije Šojat: Postavljeno je pitanje kleričkih ili svećeničkih svjetovnih ustanova. Ne samo da mogu postojati, nego i postoje. U dosadašnjem zakonodavstvu nije bilo razlike između kleričkih i laičkih svjetovnih ustanova ili pripadnika svjetovnih ustanova. Međutim, sada je u ovom paragrafu razlika s obzirom na apostolsko djelovanje. Ali takvi svećenici koji stupe u svjetovnu ustanovu ništa ne mijenjaju svoj položaj i svoje mjesto u biskupiji ili odnos prema biskupu. Ima slučajeva kad su inkardinirani direktno u ustanovu, tada postoje razlike, oni ovise o biskupu poput redovnika.

S. Aneta Anđelić: Mene zanima, kad se radi o eksklaustraciji koja nije vezana uz krizu zvanja, da li postoji isti kriterij za sestre sa svećanim zavjetima i jednostavnim. Praktično, da li vrijedi isti kriterij za jednu karmelićanku i jednu klanjateljicu. Drugo, vlač. Večković je spomenuo, između onih razloga koji mogu biti predmet otpuštanja sestre u doživotnim zavjetima, nezakonitu odsutnost iz kuće, pa me zanima detaljnije da li postoji neki vremenski period ili neka veća preciznost.

G. Stjepan Večković: Što se tiče ove nezakonite odsutnosti, to je odsutnost da netko ode iz kuće s namjerom da se otme vlasti poglavara. To bi bila nezakonita odsutnost. Koliko dugo? To bi trebalo odrediti posebno pravo, konstitucije pojedinih ustanova, one bi morale odrediti neki rok. Nezakonita odsutnost može biti jedan dan, jer nezakonito nije samo u trajanju.

O. Viktor Nuić: Ja bih ovo nadopunio. Po prijašnjem pravu odlazak iz zajednice s namjerom ne vratiti se u nju, bio je povezan s otpuštanjem ipso facto (samim činom). Budući da se u praksi pokazalo da je vrlo teško dokazati kad je neko otišao s namjerom da se više ne vrati, to je u novom zakoniku dokinuto. Dok je napuštanje zajednice s namjerom ne vratiti se u nju bilo povezano s automatskim otpuštanjem, za proglašenje otpuštanja ipso facto tražio se rok od tri mjeseca. Sada se i u tom slučaju primjenjuje redoviti postupak. Nije propisan nikakav rok za njegovo otpuštanje. Potrebno je onoliko koliko je potrebno za kanonske opomene. To se može obaviti za mjesec dana.

O. Ivo Plenković: Kakva je razlika između karmelićanke i klanjateljice, ili neke druge sestre, u odnosu na eksklausuraciju?

O. Viktor Nuić: Prano nema nikakve razlike. Samo, one strože redovnice teže će dobiti eksklausuraciju.

O. Velimir Blažević: Moram i na ovo nešto reći. Nije dovoljno bilo koja vremenska odsutnost; jasno, odsutnost mora biti nezakonita, ali da bi se mogao povesti postupak ili pomišljati o postupku za otpust, odsutnost mora potrajati barem 6 mjeseci.

O. Viktor Nuić: To je za slučaj nezakonite odsutnosti s namjerom oteti se vlasti poglavara. Ako je redovnik šest mjeseci nezakonito odsutan, poglavar je dužan povesti protiv njega postupak otpuštanja. To je otpuštanje zbog nezakonite odsutnosti. Ako je redovnik otišao s namjerom da se ne vrati, protiv njega se odmah može otpočeti postupak za otpuštanje – ne zbog nezakonite odsutnosti, nego zbog napuštanja.

O. Velimir Blažević: Prema Zakoniku kanonskog prava postoje prekršaji zbog kojih, ako su počinjeni, redovnik treba biti otpušten, a postoje i drugi, zbog kojih ne mora biti otpušten, ali bi mogao biti otpušten. Među ovim posljednjim je u kan. 696 § 1 navedena i nezakonita odsutnost izvan zajednice, a koja je potrajala barem šest mjeseci. Zbog te odsutnosti netko može biti otpušten, ali i ne mora. O tome će, na temelju različitih okolnosti svakog pojedinog slučaja, odlučivati vlast mjerodavna za otpust redovnika.

O. Mato Mrkonjić: Nisam zadovoljan s odgovorom. Ja sam s o. Velimirom razgovarao i znao sam njegovo mišljenje. Prozvao sam druge pravnike da vidim. Drugo, pitanje o svjetovnim ustanovama; teško je dobiti dozvolu od biskupa i Svete Stolice, obično se gleda na te plodove. Kako biskup i Sveta Stolica vide plodonosan rad takvih ustanova, a mi to ne vidimo. Neke sam pitao, ima li ih ovdje

među nama? Mi ih ne možemo prepoznati, a oni već znaju za dobra djela i daju dozvole. Recimo, kad bih ja želio da se tamo upišem, kome se trebam prijaviti?

O. Kornelije Šojat: Nisam pravo shvatio. Tu nema nikakvih poteškoća što se biskupa tiče. Ustanova ima svoje vodstvo koje provjerava rad članova. To pripada njihovoj zajedničkoj životu. Budući da je bit njihova života apostolsko poslanje u svijetu, oni moraju točno svaki reći što radi i na koji način radi; to mora onda zajednica provjeriti i dati odobrenje. Svakog se člana prati što radi, izmjenjuju se iskustva. Ne izmiče to nekoj kontroli, samo što se tu traži velika samostalnost, odgovornost, odgoj, jer nema, kao kod redovnika, da ga štiti zajednica i nema poslušnost u radovničkom smislu, nema poglavara, gvardijana i slično, iako ima odgovoran koji to vodi u drugom smislu nego što je to redovnički poglavar koji zapovijeda. Tamo se nikada ne zapovijeda da se mora to i to raditi i da se mora ići ovamo ili onamo. Svatko je slobodan što će raditi, kako će raditi, kamo će ići. Samo se gleda da li je netko rasipan ili je dobar, ovakav ili onakav, da ga se pozove ako se radi o negativnim stvarima. Isto se tako izmjenjuju iskustva za pozitivne stvari. Unutarnja informacija postoji isto tako u odnosu na biskupa, jer svaka je ustanova uvijek prijavljena kod biskupa i biskup je potvrđuje, odobrava i imenuje asistenta koji vodi ustanovu. Osobito ustanove biskupijskog prava imaju još veće veze s biskupom.

G. Stjepan Večković: Ako biste htjeli stupiti u svjetovnu ustanovu, onda biste se morali obratiti na Svetu Stolicu i dobiti odobrenje za prelazak.

O. Ivo Plenković: Dok o. Kornelije pročita jedan papirić koji je dobio, ja sam dobio isto papir s tri pitanja, potpisa nema i može se reći da je anonimno, s druge strane tu je rukopis, prema tome to je pisala stvarno živa osoba. Da li da čitam ili da ne čitam? Ja ću pročitati sve i molim samo jednoga da odgovori.

– Nosilac vlasti je provincijal. Koliko godina traje mandat provincijala, koliko zamjenika, a koliko ostalih članova vijeća?

– Postoje li specijalizirane ili predestinirane osobe, koje znaju biti samo poglavari i poglavarice; činjenica je da ima onih koji su to kroz cijeli život?

– Ako poglavar zabrazdi u krivo i nastaju neredi, sam pravi razdor; jer, ako nisi istomišljenik, nema ti opstanka u zajednici. Može li se takvog poglavara riješiti službe prije isteka mandata ili ne?

U praksi ne, jer bi bilo sablazan, svršit će u bonici. Podložnik treba u svakom slučaju poslušati, a dalje se može žaliti višim poglavarima; a ti viši uvijek štite poglavara, a ne podložnika. Poglavari trebaju imati svoje vijeće. Događa se da sa svojim vijećem sve rješavaju, a ostali članovi su roboti pred koje se iznosi samo gotov zakon. Može li to biti po vlastitom pravu? – To sam pročitao kako sam dobio.

O. Kornelije Šojat: Odgovor koji je upravo dan na pitanje koje je postavljeno, možda može i ovdje pomoći. Koji su plodovi rada svjetovnih ustanova? Oni se bave karitativnim radom, mladima, individualnim odgojem, organiziraju duhovne vježbe, rade s bračnim parovima, katehiziraju, ali najvažnije je svjedočenje vlastitim životom.

O. Stjepan Vučemilo: Na prvo pitanje o. Plenkovića treba reći da je nosilac vlasti provincijal, a zamjenjuje ga zamjenik. Koliko je godina mandat provincijalu, koliko zamjeniku, a koliko ostalim članovima vijeća? Kratko mogu kazati da je ovdje vlastito pravo koje to određuje. Opće pravo daje potpunu slobodu. Zato ovo mora biti jasno i točno određeno u vlastitom pravu. U ovom slučaju mislim na konstitucije, a ne na direktorije. Praksa je različita. Ja znam kako je u franjevačkom redu: provincijal je na 6 godina, a njegov zamjenik je kao i on. Zamjenik s provincijalom uvijek pada. Prema tome, ako je s njime započeo službu, s njime će i svršiti, a ako je izabran kasnije, kad prestane provincijal prestaje i njegov zamjenik. A članovi vijeća? Ovdje se misli na direktne suradnike u upravi. Njih se bira za vrijeme koje je predviđeno u vlastitom pravu ustanove. Ne moraju biti toliko godina koliko traje služba provincijala.

Postoje li specijalizirane osobe koje znaju biti jedino poglavari ili poglavarice? Stvarno je činjenica da su neki na poglavarским mjestima cijelog života! To su nepravilnosti. Evo zašto. Opće pravo kaže da su u načelu redovničke službe privremene, a ne trajne. Istina je da može biti iznova biran kad to vrijeme prođe, a kad prođe i to, može biti ponovno biran, ali direktiva je općeg prava da se iste osobe češće ne biraju uzastopce. Ako se pak biraju više puta, mora proći barem jedno određeno vrijeme bez službe, da bi opet bile birane. No, to je samo direktiva općeg prava, a u vlastitom pravu treba biti precizirano. Činjenica pak da su neki kroz cijeli život poglavari i, to je zloupotreba prava, možda ne njegova slova, ali jest duha prava, pa se protiv toga treba boriti.

Može li se takvog poglavara riješiti službe prije isteka mandata ili ne? U načelu se može svakog redovničkog poglavara riješiti službe i prije isteka mandata. Može ga se premjestiti. Za to su potrebni manji razlozi. A može ga se i sasvim razriješiti službe. Za to su potrebni veliki razlozi, a ti su – općenito govoreći – dobro zajednice. Ako, na pr. stvarno ruši zajednicu, to je sasvim dovoljan razlog. Razrješava ga uvijek viši poglavar. Ako to viši poglavar stvarno učini, ovaj ima pravo da se brani, ali mora poslušati. Nema, međutim, prava obrane onako kako su ga na pr. imali župnici po starom pravu. Ovdje je posrijedi i zavjet poslušnosti. Podložnik mora uvijek poslušati, iako ima pravo utoka u Rim. Ako se stvarno uteče u Rim, treba dokazati da viši poglavar nije imao pravo, a to nije tko jednostavno.

O. Vlatko Badurina: Postavio bih pitanje o. Boni. Redovništvo je od početka novina. Danas se to baš tako jasno ne vidi. Spominjali ste nove momente o redovništvu u novom Zakoniku. Iznesite neke elemente gdje i kako bi redovnici mogli usmjeriti svoju djelatnost da bi bili neke vrste novina. Spominjali ste župnike »in solidum«, timski rad, da li biste mogli još o tome nešto više reći?

O. Bono Zvonimir Šagi: Ja sam to i spomenuo. Mislim da redovnička župa koju vodi član redovničke zajednice, znači već sama po sebi jednu novinu, a to je, da je u župi jedna zajednica Bogu posvećenih osoba od kojih su voditelji župe. Te su osobe u redovnom slučaju angažirane u pastoralu, ne samo klerici nego i laici. Tu, dakle, jedna cijela zajednica stupa u odnos sa župskom zajednicom, i tu se može dogoditi obogaćenje župske zajednice, što se ne može

dogoditi tamo gdje pojedinac svećenik vodi župsku zajednicu. U definiciji župnika, kanon kaže da je dužnost župnika surađivati s ostalim prezbiterima i laicima, dakle primati suradnju laika. U općim slučajevima nema župnik drugih prezbitera na svojoj župi, osim ako ima eventualno župskog vikara, a ovdje, na redovničkoj župi, on ima druge prezbitere i redovnike, on može postaviti sasvim drukčiju pastoralnu situaciju, može uspostaviti bogatiji pastoralni rad. Tu se pruža mogućnost zajedničkog rada, koji se ne može tako lako dogoditi na župi gdje je svećenik pojedinac. To je jedna mogućnost koju mi, iz iskustva znamo, još je nismo iskoristili. Kanon 517. daje mogućnost da se imenuje grupa svećenika za župnika in solidum. Dakle, skupni župnik. To bi se moglo iskoristiti na redovničkim župama gdje ima više svećenika. Mi redovnici koji imamo kroz stoljeća župe – mnoge provincije u našim krajevima vode stoljećima župe i župski pastoral – nemamo ipak dovoljno iskustva zajedničkog rada. Mislim da bi grupa svećenika redovnika imenovanih in solidum kao skupni župnik, možda teže zajednički radila nego li grupa svećenika koji nisu redovnici. Zato što nisu još dovoljno izgrađene radne veze. Mi redovnici mnogo dajemo na zajedništvo života, ali premalo dajemo na zajednicu rada. Često premještamo, i zato su veze koje naše svećenike povezuju preslabe, da se održe u zajedničkom radu.

Dakle, treba još izgrađivati radne veze. Nešto može doprinijeti askeza. Na neki način apostolski život redovnika treba još u tom smislu osmisliti, izgraditi. Dijecezanske svećenike, ako bi bili in solidum, povezuje materijalni razlog, jer dijele i dobit, pa se zna, ako se napravi mali statut, kako to ide, i jedan drugoga ne dira. Kod nas redovnika, budući da nemamo vlasništvo, to otpada. Sve nam je to izazov; novo pravo i neke nove situacije koje iz njega slijede, izazov su redovnicima, ako se žele baviti župskim radom. Kanon im omogućuje, dapače pojednostavljuje da mogu primiti župe, biskupi im lako mogu povjeriti župe. Ako se žele baviti župskim pastoralom, onda moraju i sebe u tom pogledu prilagoditi. Ja mislim da bi za redovničke župe trebalo izraditi direktorij za takav zajednički pastoralni rad; on bi bio nekakva dopuna ugovoru, odnosno, možda bi se zajedno s ugovorom moglo i to pitanje regulirati.

O. Jerko Penava: Pitanje za s. Luciju. O čemu se naime radi? Čini mi se da se u Crkvi dogodi, a možda se to dogodi i više puta, da na području dviju biskupija postoji neka rana Crkve, i na jednom području nikne odgovor osobe koja je nadahnuta odozgo; ona ponudi odgovor i Crkva ga prihvati, biskup prihvati novonastalu zajednicu, i to zatim mora Rim odobriti. Od istog problema u isto vrijeme možda pati i susjedna biskupija. Da li je i taj susjedni biskup dužan pričekati rješenje Rima ili može prihvatiti već dano rješenje, da se ne bi umnožile redovničke zajednice sa istim ciljem. Da li postoje naknadne smjernice, koje bi vezale biskupe i upućivale u tom pravcu, kad se dogodi da se pojavljuje jedna mala redovnička zajednica na području jedne biskupije?

S. Lucija Marinović: O. Kornelije je lijepo govorio o osnivanju zajednica. Nisam pravnik, pa molim nekoga od pravnika da to bolje objasni. Mislim da nova zajednica treba imati nešto novo, svoje osobno.

S. Slavica: Htjela bih postaviti pitanje o. Korneliju. Držim da su svjetovne ustanove potrebne današnjem svijetu i ništa mi ne smeta što nisu očitovane svijetu. Malo mi je čudno da to ne mora ni župnik znati. Ako župnik zna tko mu je vjenčan, tko kršten, tko ima zavjete, mislim da bi trebao znati tko mu je u župi.

O. Kornelije Šojat: Ovisi o tome čime se bavi taj član svjetovne ustanove. Ako je on samo član ustanove, a nije angažiran u apostolatu, striktno župnom apostolatu, dakle u crkvenom poslu – to je jedina stvar, ali, ako je predviđeno da se bavi katehizacijom, on to čini drukčije nego redovnici, kao svjetovnjak. Ali treba paziti da su i oni koji znaju da dotični pripada ustanovi vezani na diskreciju. Ako župnik zna, treba šutjeti.

O. Ivo Plenković: Onaj koji je započeo ima pravo i zadnje pitanje postaviti, a to je g. Ambrozije, on je otvorio ovaj Tjedan.

G. Ambrozije Matušić: Vratio bih se na ono što su malo prije rekli o. Vlatko i o. Bono. Bono je spomenuo da postoje mogućnosti događanja nečega novog unutar određene strukture, recimo župe. Čini mi se, međutim, da bismo uza svu novost koja je moguća u jednoj takvoj strukturi, a koja je već u polazištu prilično definirana, trebali ići za tim da u redovništvu tražimo doista nešto novo, što je u nastanku same redovničke ustanove tako vidljivo i bogato. Na svim se našim sastancima osjeća upravo ta opasnost, da se, naime sve nekako svodi ne samo na zajedničke strukture unutar kojih djelujemo, nego da se i sam način rada svodi opet na nešto zajedničko. Ne mislim da je to negativno, nego da nije dovoljno. Naša razmišljanja svakako trebaju ići u tom pravcu da pokušamo vidjeti, na temelju iskustava s vlastitom karizmom, kako tu novost živjeti u novom vremenu, kako taj dar učiniti doista novim. Jer, dobivam nekako dojam, da se taj duh novosti teško može doživjeti u svim našim ustanovama. Iskustvo koje imamo s vlastitom karizmom govori nam da karizma nije samo dar koji smo na početku primili, pa ga samo prenosimo iz generacije u generaciju; to je život; »iskustvo Duha predano utemeljiteljevim učenicima da po njemu žive, da ga čuvaju, produbljuju i stalno razvijaju u skladu s Kristovim Tijelom koje neprekidno raste« (MR 11). Iz tog života trebalo bi se, dakle, nešto novo roditi. A upravo u tom smislu kao da nema novosti, pa se u svima osjeća neka unutarnja muka.

ZAVŠNA RIJEČ

Draga braćo i sestre!

Rad ovog našeg X. redovničkog tjedna je pri kraju, ali se ne bi smjelo reći da je završen, jer je na nama svima ovdje prisutnima da se to nastavi, i što smo ovdje čuli trebamo prenijeti i onima koji nisu imali sreću biti s nama; a isto tako da što više nastojimo proučavati ovu tako opsežnu, važnu i neiscrpnu temu u kojoj smo ovih dana mnogo čuli i razmišljali. Tema je bila vrlo korisna i opsežna, te je bilo upravo nemoguće sve obraditi, ali smo dobili barem neke natuknice, i držim pobudili u svima više interesa da se malo bolje tom tematikom pozabavimo. Posebno mi je drago da je ova tema došla nakon onog posljednjeg Redovničkog tjedna na kojem se raspravljalo o temi: REDOVNICI I PROMICANJE LJUDSKOG DOSTOJANSTVA.

No prije nego pristupimo završnom Euharistijskom slavlju i zahvalimo Gospodinu Bogu za sve milosne i radosne dane, dužnost mi je zahvaliti u ime Konferencije viših redovničkih poglavara i Unije viših redovničkih poglavarica u Jugoslaviji organizatorima ovoga tako potrebnog Tjedna na čelu sa našim nama vrlo dobro poznatim pošt. o. Hadrijanom Borakom. Već je više puta rečeno da su bilo kakvi skupovi ovakvog karaktera upravo nezamislivi bez njegove prisutnosti, stoga mu dugujemo posebnu zahvalnost. Zahvaljujem Vam, o. Hadrijane, što ste upsjeli pronaći ovako vrsne predavače, koji su svoje dragocjeno vrijeme žrtvovali za nas da nam pripreme tako divna predavanja. Žao mi je da mnogi od njih nisu mogli sve nam priopćiti radi kratkoće vremena, ali se nadam, kako je rečeno, da ćemo to sve imati u zborniku radova ovog Redovničkog tjedna. Zahvaljujem svima predavačima i Gospodin neka im svima obilno naplati sav uloženi trud, a mi ćemo nastojati da taj trud ne bude bez ploda. Zahvaljujemo svima ocima biskupima na čelu sa našim uzoritim kardinalom dr. Franjom Kuharićem, koji su nam zaželjeli mnogo uspjeha u radu Redovničkog tjedna. Zahvaljujem tajniku BKJ dr. Vjekoslavu Milovanu, koji je svojom prisutnošću u jednom dijelu rada pokazao interes za nas redovnike. Posebno se zahvaljujem voditeljima dana, koji su svojom rječitosti i duhovitošću znali dočarati još zanimljivije teme.

Od srca zahvaljujem upravi franjevačkog samostana Sv. Križa za ovako srdačan i velikodušan prijem i na svim uslugama koji su nam ovih dana bile pružene. Svakako da ne smijemo zaboraviti zahvaliti i organizatorima Tjedna koji su nam omogućili i osveženja i to sve uz samo onu kratku riječ: BOG PLATI! Sigurno da ne smijem zaboraviti da zahvalim se našoj vrijednoj tajnici s. Albertini Baćak, koja je mnogo toga pripremila i uložila mnogo truda oko ove organizacije. Hvala svim sudionicima ovog Tjedna, koji su svojom prisutnošću i zainteresiranošću omogućili rad ovog skupa.

II. vatikanski sabor, učiteljstvo Crkve u porukama pape Pavla VI. i pape Ivana Pavla II., Novi Kodeks crkvenoga prava vjerno tumače smisao redovničkog života u suvremenoj Crkvi ostajući uvijek vjerni istinama o otajstvu spasenja i posvećenja. Velika pozornost posvećena je redovničkom životu i njegovoj obnovi u vjernosti Evanđelju, u vjernosti Crkvi i karizmi vlastitih ustanova, to jest karizmi svojih utemeljitelja i utemeljiteljica. Sabor s pravom naglašuje redovnicima dužnost da budu vjerni duhu svojih osnivača, njihovim evanđeoskim naumima, primjeru njihove svetosti. To treba biti jedno od načela suvremene obnove i jedan od najsigurnijih putokaza što pojedine ustanove treba da poduzmu. Karizma redovničkog života je plod Duha Svetoga što sveudilj djeluje u Crkvi, a dan je za dobro cijele Crkve. Stoga se naše Kongregacije zaista moraju truditi da u stalno obnavljanoj vjernosti karizmi svojih utemeljitelja odgovore očekivanju Crkve i potrebama Crkve. Treba sve poduzeti da se naš posvećeni život sve više jača i razvija u različitim mjesnim Crkvama da bi tako pridonosio njihovoj duhovnoj izgradnji i postao njihova posebna snaga. Na svakoj našoj zajednici, na svakom redovniku i redovnici leži posebna suodgovornost za istinsku prisutnost Krista ponizna i blaga srca, Krista rassetoga i uskrsloga, Krista među braćom u današnjem svijetu. Bog nas je pozvao pozivom svetim. On nam je dao milost svetog zvanja i pozvao na redovničko posvećenje, koje raste iz naše krsne posvete, i postavio nas u Crkvu da na poseban način slijedimo Krista čista, siromašna i poslušna i sudjelujemo tako u poslanju Crkve. Stoga naše posvećenje pripada životu i svetosti Crkve. Uvijek je bilo potrebno, a danas na osobiti način, da redovništvo bude i ostane najplemenitiji, najcjenjeniji, najsavršeniji dio naše Crkve, onaj koji pokazuje i koji ostvaruje Božji život u nama, u dušama i u Crkvi – i to u današnje vrijeme. U ovome današnjem svijetu i vremenu trebamo biti jedan jasan znak Božje prisutnosti i Božjeg života. Da bi to uistinu mogli biti potrebno je da mi sami uvijek budemo otvoreni djelovanju Duha Svetoga u nama, da gajimo duboki molitveni, duhovni život. Potrebna nam je raspoloživost srca, spremnost i svijest da Boga treba slijediti, slušati, tražiti. Stoga će nam Sabor reći da cjelokupni život članova treba da bude prožet apostolskim duhom, a sva njihova djelatnost oblikovana redovničkim, molitvenim duhom. I pojedinac i zajednica tako se Bogu posvećuju i daruju da se u isto vrijeme daruju: svojoj užoj i široj zajednici – Crkvi – svijetu. Sveti Pavao će nam reći: »Vesela darivatelja ljubi Bog« – Kodeks kanonskog prava, donoseći u obliku kanonskih propisa bogat koncilski i pokoncilski nauk o redovničkom životu, kaže da, najviše pravilo redovničkog života neka bude nasljedovanje Krista, kako se nalazi u Evanđelju i kako je izraženo u konstitucijama vlastite ustanove, a prava i glavna dužnost neka bude stalno sjedinjenje s Bogom u molitvi. Molitvom i pokorom redovnici i redovnice trebaju hraniti svoj apostolski rad. Apostolat redovnika sastoji se u prvom redu u svjedočanstvu njihova posvećena života, a vrši se u zajedništvu s Crkvom, u njezino ime i po njezinom nalogu. Redovničko je svjedočenje javno. To je svjedočanstvo za Krista i za Crkvu, a uključuje odijeljenost od svijeta prema naravi i svrsi pojedinih ustanova.

O svemu ovome mnogo toga smo čuli i razmišljali ovih dana. Pokušali smo još dublje osvijetliti veličinu, ljepotu i uzvišenost redovničkog života, sagledati svu odgovornost i važnost ustanova posvećenog života u svijetlu Evanđelja i

nauka Crkve. Vidjeli smo zauzetost i brigu Crkve da bi se život u ustanovama posvećena života sve više razvijao kao Božji dar Crkvi i ljudskoj obitelji.

Još jednom dobili smo poticaj da savršenije slijedimo Krista u nadi i u radosti svoga posvećenog života.

Da to uspijemo u svom redovničkom životu obratimo se molitvom nebeskoj Majci Mariji za njezin majčinski zagovor u ovoj godini koja je posvećena Njoj.

Svima želim obilje Božjeg blagoslova i sretan put i još jednom velika hvala svima.

STVARNO KAZALO

Apostolat redovnika

– i jedinstvo redovnika s Kristom 132 – svjedočenje posvećenim životom 149 – u ime Crkve 132, 133 – u zajedništvu s Crkvom 133.

Apostolske ustanove

– njihovo mjesto u Crkvi 131 – apostolat spada na njihovu narav 131 – i redovnički život 132 – prilagođivanje zahtjevima vremena 135 – briga za društva vjernika 163.

Autonomija

– ustanova posvećenog života 27 – ustanova biskupijskog prava 172 – područje i cilj a. 29-30 – i podložnost biskupu 33 – pojam autonomije 28 – radi čuvanja duhovne baštine 143, 172 – samostojnih samostana 156 – družbi apostolskog života 204.

Baština

– ustanova 43 – i namjera osnivača 42 – generalni kapitul štiti baštinu 91.

Biskup

– odnosi između biskupa i redovnika 136 – podložnost red. biskupu 137 – suradnja red. s biskupom 137 – b. i apostolat redovnika 138 – i osnivanje kuće 68, 70 – i podizanje crkve 71 – podložnost red. u vršenju bogoštovlja 260 – i granice djelovanja redovnika 71 – mogu tražiti vjernost ciljevima ustanove 70, 71 – i ispovijed redovnika 89 – kaznena vlast biskupa 139 – zabrana boravka red. u biskupiji 257 – dogovor s redov. poglavarom u pitanju pastoralu 149 – posebna b. skrb za ustanove biskupijskog prava (BP) 173 – potvrđuje konstitucije BP 173 – dispencira od propisa konst. 174 – pohodi kuće ustanova BP 258 – ovlaštenja b. glavne kuće 173 – kod ustanova BP predsjedava izboru vrhovnog voditelja 174 – predsjedava izboru poglavara samostojnog samostana 174.

Biskup i moniales

– podložnost nadzoru biskupa 160 – ovlaš-

tenja biskupa 160, 161 – narav nadzora biskupa 161.

Biskupske konferencije

– usklađuju pitanje nadarbine 147.

Brat laik

– da li može biti poglavar 249.

Bratski život

– služi posvećenju 127.

Crkva

– u njoj su klerici i laici 17, 251 – mjesto redovnika u Crkvi 247 – r. ustanove su dar Crkvi 247, 249 – redovnička ustanova nije partikularna Crkva 250, 251 – r. ustanove ne tvore hijerarhijsku strukturu u Crkvi 17 – redovnik je posvećen da služi Crkvi 130 – posvećen za izgradnju Crkve 121 – redov. stalež spada na život i svetost Crkve 18, 122 – važnost red. ustanova za Crkvu 68 – sudjeluju u poslanju Crkve 129 – briga Crkve za posvećeni život 180.

Časoslov

– izražava narav Crkve moliteljice 125 – obavlja se prema propisima vlastitog prava 125, 128.

Čistoća

– u Novom zavjetu 113 – i ženidba 113.

Dijalog

– između biskupa i redov. poglavara 138.

Direktorij

– i konstitucije 41.

Djelovanje

– redov. zajednice 71 – i ovisnost o biskupu 71.

Djela milosrđa

– laičkih ustanova 134, 135.

Družbe apostolskog života

– osnivanje družbe 209 – osnovne oznake družbe 203, 204 – nemaju redovničkih

zavjeta 207 – nisu posebno odvojene od svijeta 208 – nisu svjetovna ustanova 208 – javnom se vezom odazivaju Božjem pozivu 208 – članovi žive u čistoći posvećene predanje Bogu 208 – svrha je družbi apostolska, zajednički život i savršenstvo ljubavi 206 – svojstvena im je consecratio apostolica 208 – članovi su podložni biskupu u bogoslužju, dušobrižništvu i apostolatu 209 – prelazak u ustanovu posvećena života 199, 212 – istup iz družbe 212 – otpuštanje iz družbe 199, 213.

Društva vjernika

– povijesni prikaz 228, 229 – javna su i privatna 231 – javna društva osniva mjero-davna vlast 240 – svrha javnih društava 231, 244, 245 – nove svrhe društva 232 – briga redovnika za svoja društva 136, 242 – društva vjernika i treći red 261 – pripadaju raznim društvima 263 – ukidanje društva vjernika 242.

Duhovne vježbe

– obavljaju se godišnje 126 – zakonik ne kaže koliko puta 126, 128 – prije zavjetovanja 106.

Duhovnost

– u kojim se kanonima posebno nalazi 121 – i vlastito pravo 128.

Dužnici

– ne primaju se u novaštvo 98.

Eksklaustracija

– svrha eks. 273, 276, 277 – člana doživotnih zavjeta 184 – poglavar mora dopustiti eks. 276 – stanje eksklaustriranog 185 – za duže od tri godine članovima ustanova biskup. prava daje biskup 177 – monahinjama je daje Sveta Stolica 184 – nametnuta eks. 184, 272, 273, 276.

Euharistija

– u redovničkoj kući 71 – oratorij u redovničkoj kući 66, 71 – redovnici dnevno sudjeluju u E. 124 – klanjanje 124, 125.

Evandeoski savjeti

– značenje 111 – biblijska utemeljenost savjeta 111 – predmet savjeta 123 – savjeti u teologiji Crkve 115 – savjeti kod crkvenih naučitelja 115, 116 – koncilski nauk o savjetima 118, 123.

Federacije klauzurnih red.

– važnost udruživanja 163 – mogu se udruživati 162 – položaj predstojnice federacije 163.

Franjevački svjet. red

– povijesni razvoj 229 – briga prvoga reda za FSR 243.

Hijerarhija

– redovnički stalež ne pripada hijerar. uređenju Crkve 17, 18 – ustanove posv. života nisu izvan ili pored mjesne Crkve 18.

Identitet

– ustanova posveć. života 135.

Ispovijed

– redovnika i redovnica 89 – i poglavar 90 – često pristupaju sakr. pokore 126 – i vodstvo savjesti 126.

Ispovjednik

– klauzurnih redovnica 167 – imenuje ga biskup 167.

Istup

– iz ustanove privrem. ili trajnih zavjeta 183 – po isteku privremenih zavjeta 185 – za vrijeme trajanja privrem. 186 – trajni istup 185 – zavjetovanika doživot. zavjeta 189 – za ustanove papinskog prava dozvolu daje Apostolska Stolica 189 – istup iz ustanove biskup. prava 186, 189 – istup i oprost od zavjeta 190.

Izbori

– posredni i neposredni 270 – za poglavara, službe 86.

Izuzeće

– pojam i svrha 18 – podjela izuzeća 19 – utemeljenost izuzeća 20 – povijesni razvoj 21 – u novom Zakoniku 26 – izuzeće i vlastito pravo 53 – i pastoral redovnika 147.

Jurisdikcija

– poglavara 79.

Kapela

– svaka redovnička kuća neka ima kapelu 65, 66, 71.

Kapelan

– voditelj društva vjernika 241 – tko ga imenuje 241.

Kapituli

– opći i njegove odredbe 47 – vrste kapitula 91, 92 – generalni kapitul 91 – generalni kap. bira vrhovnog voditelja 92 – prijedlozi poslani na gen. kapitul 92 – monahinje nemaju generalnog kapitula 157 – kapitul kongregacija samostojnih samostana 157.

Kapituli mjesni 92.

Karizma i sud Apostol. Stolice 248, 249.

Katehizacija

– u redovničkim kućama 149.

Kazneno pravo

– u Zakoniku je ograničeno 273, 274.

Klauzura

papinska klauzura 32, 164 – nova klauzura monahinja 164 – »konstitucionalna« klauzura 164 – izlazak iz klauzure 165.

Klauzurne redovnice

– ograničena sloboda 156 – i trajno obrazovanje 166 – koje ovise o redov. poglavaru 252 – same donose svoje konstitucije 252, 253 – nemaju generalnog kapitula 253.

Koludrice

– osnivanje kuća 66 – broj članova u kući 68 – ukidanje kuće 72, 73 – ispovijed koludrica 89, 90.

Konferencija viših poglavara

– njezina uloga 47.

Kongregacije

– samostojnih samostana 157.

Konstitucije

– značenje konstitucija 40, 41, 44 – Crkva ih potvrđuje 80 – Zakonik i konstitucije 44.

Kontemplacija

– svaka ustanova spaja kontemplaciju s apostolatom 124, 126 – jedinstvo s Bogom je izvor apostolata 126 – kontemplacija je zadaća redovnika 128 – svrha kontemplati-

vnih ustanova 130, 131 – pastoralna djelatnost kontempl. 149.

Krunica

– štovanje B. Djevice Marije 125.

Kuća

– za osnivanje traži se suglasnost dijecez. biskupa 66, 68, 266 – osniva vrhovni poglavar ili prov. kapitul 66 – kanonski uvjeti za osnivanje kuće 68, 69 – osnivanje kuća koludrica 66 – poglavari kuća 79 – kuća podložna vrhovnom poglavaru 84 – ukidanje kuće 173, 175, 272, 275 – ukidanje se donosi formalnim dekretom 72, 74 – za ukidanje se ne traži pristanak biskupa 266 – filijalne kuće 271 – koja kuća je »glavna« 173 – oživljavanje kuće 271.

Kušnja

– kod prelaska u drugu ustanovu 181, 183.

Laici

– u djelovanju Crkve 148 – laički stalež 17.

Laička bratstva sv. Dominika

– povijesni razvoj 229.

Laičke ustanove

– koje su ustanove laičke 134 – apostolsko djelovanje takvih ustanova 134.

Liturgija

– redovnici u duhu Crkve obavljaju liturgiju 124 – lit. spada na poglavarsku dužnost 82.

Miraz

– ne traži se 166.

Molitva

– stalni životni odnos s Bogom 124, 127 – posvećeni neprestano njeguju duh molitve 124.

Monasi i biskup

– nisu podložni nadzoru biskupa 161.

Monasterium

– ta riječ u konstitucijama 158 – ovisnost o poglavarima muškog reda 159 – opravdanost te ovisnosti 159.

Monialis

– značenje i povijest riječi 158.

Nadarbine

– nastaju razvojem feudalizma 146 – samostani i nadarbine 146 – n. danas gube važnost 147.

Nasljedovanje Krista

– to je zahtjev redov. života 121, 123, 124.

Neznanje prava

– ne opravdava 193.

Novaštvo

– nov. je početak redovničkog odgoja 94
– primanje u ustanovu 94, 95 – uvjeti za primanje 94, 95, 96, 97 – tko prima u nov. 95 – zapreke kod primanja 97, 98 – koji dokumenti se traže 98 – svrha novaštva 99 – kuću novaštva osniva i ukida vrhovni poglavar 99 – odgoj novaka 99, 100, 103 – apostolske vježbe u nov. 100 – novaci se ne bave studijem 105 – trajanje novaštva 101, 102 – odsutnost iz kuće nov. 102, 254 – prekid novaštva 256 – produženje nov. 105 novak može napustiti ustanovu 105, 185.

Obrazovanje

– program obrazovanja 108 – sadržaj obrazovanja 108, 109 – permanentno obrazovanje 107 – obrazovanje klauzurnih redovnica 166.

Odgoj

– odgojna razdoblja 93 – odgoj i samoodgoj 93 – odgojni plan 93 – odgoj odgojitelja 104 – suradnja zajednice 104 – trajni odgoj i duhovni život 127.

Odgojni program

– svaka ustanova mora imati odgojni program 103, 254 – program odgovara duhu ustanove 254.

Opat

– opat kao dušobrižnik 146.

Ordinarij

– redovnički poglavar je ordinarij 251.

Osnivanje ustanova

– mjerodavna vlast 56 – Apostolska Stol. odobrava nove oblike 80, 170 – biskup kao osnivač 170, 171, 173 – potvrđuje konstitucije 171 – uvjeti za osnivanje 57 – redov. ustanova se osniva za stalno 171.

Otpuštanje

– kada opće pravo naređuje otpuštanje 192 – odluka mjerodavne vlasti 192 – razlozi otpuštanja 276, 277 – postupak kod otpuštanja 193 – postupak vrhovnog voditelja 194 – učinak otpuštanja 196 – odnos ustanove prema otpuštenom 197 – samim činom otpušteni 191 – postupak poglavara 191.

Papa

– najviši poglavar ustanova 209.

Pastoral

– pojam pastoral 148 – obuhvaća navješćivanje, posvećivanje i dijakoniju 148 – pastoral i redovnički identitet 149 – pastoral redovnika 130 – župni pastoral i redovnička karizma 149 – suradnja među apostolskim djelatnicima 140.

Pobožne vježbe

– one su duhovno blago ustanova 125, 128.

Poglavar

– svrha poglavarске službe 78 – niži i viši poglavari 83, 95 – poglavarска služba mora biti privremena 84 – nutarnji poglavari 79 – potvrda izbora poglavara 85 – savjetovanje prije imenovanja 86 – vlast i prava poglavara 79 – predstavnik Božji 80 – poslušan volji Božjoj 81 – vrši vlast u granicama prava 80 – određuje što treba činiti 81, 269 – njegove asketsko-pastoralne dužnosti 82, 83 – mora boraviti u zajednici 89 – njegovo naređivanje je odgovorno 270 – može biti uklonjen sa službe 85, 279.

Pohod

– to je dužnost poglavara 88 – služi unapređivanju redovničkog života 88 – na što se odnosi pohod 88.

Pohod biskupa

– biskupov pohod i redovnici 143 – služi otklanjanju zloupotreba 145 – što obuhvaća biskupov pohod 144, 145 – pohod ustanova biskupijskog prava 175.

Poludjeli

– za trajanja privremenih zavjeta 187.

Posluh

– vrste u Novom zavjetu 114 – prema Evanđelju 248 – kako treba slušati 270, 279.

Postulat

– priprava da netko bude primljen 94.

Postulacija

– i postavljanje u poglavarску službu 86 – kada je dopuštena 86.

Posvećenje

– pojam posvećenja 122 – posvećen život se njeguje molitvom i pokorom 126 – posvećenje i zajednica 127.

Povlastice

– protivne općem pravu 254.

Predaja

– zdrave i zakonite 42, 171 – sadržaj predaje 171, 135.

Prelatura personalna

– i redovničke ustanove, njihova autonomija 252.

Prelazak

– u drugu ustanovu 181 – prel. redovnika privremenih zavjeta 182 – prel. redovnika doživotnih zavjeta 181 – prelazak monahinja 181, 182 – prelazak iz ustanove biskup. prava 182 – redovnika u svjetovnu ustanovu 183.

Premještaj

– kod samostojnih samostana ne postoji 156.

Primanje u ustanovu

– u redovnički život 94, 95, 96 – traži zrelost i prikladnu narav 96 – koji dokumenti se traže 98 – ponovno primanje zakonito izašlog 188.

Provincija

– osnivanje provincije 32, 59, 60, 63 – osnivanje provincije i ordinarij 63 – dekret osnivanja 63 – mjerodavna vlast 60 – dioba provincije 63 – ustrojstvo provincije 83 – ukidanje prov. 74, 76.

Provincijal

– trajanje službe 278, 279.

Redovnice

– apostolska djelatnost na župi 265, 266 – propovijedanje redovnicama 265 – propovijedanje redovnica 266.

Redovničke ustanove

– to je Božji dar Crkvi 130 – kleričke i laičke 129 – djeluju u sveopćem poslanju Crkve 133 – »novost« ustanova 281 – to je stalan oblik života 121 – postupak kod osnivanja ustanova 58, 59, 280 – ustanove osniva biskup 57 – uvjeti za osnivanje 57 – ustanove biskupijskog prava 58 – ustanove papinskog prava 59 – odobrenje ustanova 59 – dioba ustanova 61, 62 – promjene svrhe ustanove 258 – vjernost karizmi 259 – ukinuće redov. ustanove 75 – oživljavanje red. ustanove 275.

Redovnici župnici

– župni pastor i redov. život 147, 149 – suradnja sa župnikom 149.

Samostojna kuća

– pojam samost. kuće 67 – tko je osniva 68, 69 – regularnih samostana monaha i monahinja 156 – razlika između muških i ženskih 157 – njihov poglavar je viši poglavar 157 – to su redovito kontemplativni samostani 157 – trajanje poglavarске službe 85 – ukida ih Apostolska Stolica 73.

Sinoda biskupska

– i redovničko zajedništvo s Crkvom 133.

Siromaštvo

– u Novom zavjetu 112 – i bogatstvo 112 – i zajedništvo 113.

Sloboda

– redovnik se slobodno daruje Bogu 122 – tri svrhe toga darivanja 122.

Služba crkvena

– uklanjanje sa službe 143 – podjeljivanje službe 142, 143.

Skupština (v. Kapituli).

Stalež redovnika

– to je poseban stalež u Crkvi 17 – nije srednji između kleričkog i laičkog 17.

Statuti generalni

– ne mogu sadržati odredbe protivne općem pravu 255 – mijenja ih generalni kapitul 255.

Supsidijarnost

– i vrhovni poglavar 84.

Svećani zavjeti

– nisu ukinuti 167.

Svjetovni red bosonogih karmelićana

– povijesni prikaz 230.

Svjetovne ustanove

– nastanak svjetovnih ustanova 216 – osnovni crkveni dokumenti 217 – u Zakonu kanonskoga prava 219 – dva bitna njihova elementa: posvećeni život i svjetovnost 220 – evangeoske savjete prihvaćaju »svetim vezama« 221 – sama ustanova određuje način opsluživanja evand. savjeta 221, 222, 225 – ne tvore poseban kanonski stalež 17 – postoje muške, ženske i svećeničke svjet. ustanove 219, 251 – svećeničke svjetovne ustanove 223, 276, 277 – imaju apostolsko poslanje u svijetu 223, 226 – apostolat ustanova identičan je s apostolatom laika 223 – imaju svoj zajednički život 224, 274 – i svoju duhovnost 225 – ustanove su papinskog i biskupijskog prava 274 – svrha diskrecije 274, 277, 281 – prelazak u drugu ustanovu 198, 224 – napuštanje ustanove 197, 198, 224 – otpuštanje iz ustanove 198, 224.

Svjetovnost

– u svjetovnim ustanovama 219 – to su posvećeni kršćani što žive u svijetu 219 – svjetovnost ustanova je povezana s posvetom i poslanjem 222 – svjetovne ustanove pridonose posvećenju svijeta »iznutra« 223 – po svjetovnosti članovi se ustanove izjednačuju s ostalim laicima 222.

Školovanje

– svećeničkih kandidata 93.

Treći red

– to je javno društvo 232 – nije ustanova posvećenog života 233, 261 – nije kleričko društvo 234 – provodi apostolski život 235, 239 – ima udjela na duhu redovničke ustanove 234 – ovisi o prvom redu 262 – ovisi o biskupu i o župi 262, 263 – nadzor Crkve nad T.r. 237 – voditelj društva vjernika 241 – može li redovnik biti ujedno i član T. r. 259, 260 – udruživanje zajednica T.r. 263

Učitelj novaka

– uloga njegova 100, 103 – mora biti za slu-

žbu pripremljen 104 – dužnosti učitelja 104 – suradnici učitelja 104.

Ugovor

– za djelatnosti koje biskup povjerava redovnicima 141 – tko sklapa ugovor i sadržaj ugovora 141, 142.

Ukinuće

– redovničke kuće 72 – tko je za to mjerodavan 72.

Ustanove biskupijskog prava

– imaju svoje vlastito pravo 169, 170 – podložnost papi 172 – ukidanje takve ustanove 178.

Ustanove posvećenog života

– narav redov. ustanove 106 – ustanove ukida Sv. Stolica 75 – nestanak ustanove 76.

Utemeljitelj

– kojega Crkva prizna i prihvati 250.

Vijeća (savjeti)

– uloga raznih vijeća 267 – odnos poglavara prema vijeću 87, 268 – vrste vijeća 92 – poglavari moraju imati vijeće 87 – kolegijsno odlučivanje 268 – pristanak vijeća 87 – mišljenje vijeća 87.

Vikari biskupovi

– kada se pojavljuju 146.

Vizitacija, v. Pohod

Vlast

– izvor vlasti redov. poglavara 173 – dolazi od Boga preko Crkve 80 – redovita i delegirana 79 – zakonska, izvršna 79 – vlast upravljanja za vanjsko i unutarnje područje 40, 210 – vrhovna vlast 40 – osobna vlast 40 – vlast služenja 80, 210.

Vlastito pravo

– pojam i dijelovi vlast. prava 40 – podloga vlastitog prava 42 – zbirke vlastitog prava 41, 44 – karizma i vlastito pravo 39 – svrha vlastitog prava 44 – propisi vlastitog prava 135 – Zakonik i vlastito pravo 47, 54 – vlastito pravo i izuzeće 53.

Vrhovni poglavar

– mora imati doživotne zavjete 84 – opseg njegove vlasti 84 – i ukidanje kuća 72 –

trajanje njegove službe 84 – i supsidijarnost 84.

Zabrana

– uklanjanje redovnika sa službe 143 – biskup može redovniku zabraniti boravak u dijecezi 139.

Zajednica

– redovnici provode život u zajednici 65 – boravak u zajednici 65 – broj članova 65 – mora imati kapelu 65, 66 – odgojna uloga zajednice 257 – zajednicu izgrađuje poglavar 82.

Zakonik

– naređuje što moraju donijeti konstitucije 45 – Zakonik i vlastito pravo ustanova 44-52, 54.

Zavjetovanje

– u počecima ustanova 200 – zavjet. počinje redovnički život 99 – sadržaj zavjetovanja 106, 107 – javni zavjeti 106 – tko dopušta privremeno zavjetovanje 103, 105, 106, 107 – na završetku novaštva polažu se privremeni zavjeti 107 – trajanje privremenih zavjeta 107 – zavjetovanje prima zakoniti poglavar 106 – zavjetovanje i inkardinacija u ustanovu 106 – prijevremeno zavjetovanje 103, 105 – isključenje od slijedećeg zavjetovanja 186 – razlozi isključenja 187 – bolest kao razlog isključenja 187 – zavjetovanje u ustanovama biskupijskog prava 176.

Znak

– redovnici su znak 249.

Zvanje

– kao uvjet za primanje u novaštvo 96, 99.

Župa

– povijesni nastanask župa 146 – župa je pravna osoba 151 – pojam župe u Zakoniku 150 – pojam župnog pastoralu 148 – župa i mjesna Crkva 148, 152 – ne može biti redovnicima nametnuta 152 – u redovničkim crkvama 148 – povjerena redovničkoj ustanovi 142 – gdje redovnici sami vode župu 149, 152 – ugovor između biskupa i redov. poglavara 152 – »skupni župnik« 280 – djelovanje redovnica na

župi 265, 266 – suradnja između župnika i laika 279.

Župnik

– sposobnosti župnika 154 – obveze župnika 148, 153 – trajanje službe 154 – odnos prema redovnicima 149 – postavljanje i uklanjanje redovnika župnika 152, 153 – redov. zajednica ne može nadomjestiti župnika 153.

KAZALO KANONA

Kanon	Strana	Kanon	Strana
6 § 2	158	137 § 1	95
12 § 2	18	145	142
17	158, 188	146	142, 143
19	158	158	142
21	219	163	142
34	219	165	47
51	70	167 § 1	47
57 § 3	18	174 § 1	47
63	189	192	143
76	172	194	143
76 § 2	19	194 § 1	191
83 § 1	241	196	142
90	189	201	102
92 § 1	150	203	97, 102
97	107	205	133
98	107	207	220
98 § 2	18	207 § 2	17, 18
106	161	215	232
108	81	216 § 3	150
112 § 1	181	219	122
114 § 1	70	220	96
115	27	232	40
115 § 3	65	234	99
116 § 1	212	235	99
117	171	242	103
119	87, 174	244	104
120 § 1	178, 242, 275	262	19
123	75	265	196, 211
125	97, 125	265 § 1	190
126	97	266	98, 106
127	86	266 § 2	196, 211
129 § 1	134, 210	266 § 3	211
129 § 2	134	268	106
131	40, 173	268 § 2	211
131 § 1	210	273	98
131 § 2	210	289 § 2	18
133	40, 173	290	190
134	57	292	40
134 § 1	194, 210	293	188
134 § 2	194	298	203, 236
134 § 3	209	298 § 1	232, 233, 236, 244
135 § 1	210	299 § 2-3	231
135 § 2	54	300	231, 234
137	40	301 § 2	231, 244

Kanon	Strana	Kanon	Strana
301 § 3	231, 232	476 § 1	150
302	234	481	177
303	31, 136, 228, 229, 232, 233, 234, 237, 239, 244, 262	488	158, 169
304 § 1	237	488 § 2	158
304 § 2	237	488 § 7	158
305	237, 238	492	169
305 § 1	237	492 § 1	169
307 § 3	47, 228, 238	492 § 2	177
311	136, 228, 239, 246	493	178
312 § 1	240, 241	495 § 1	175
312 § 2	31, 136, 228, 240, 241, 242	495 § 2	174
314	237	498	133, 175
317	241	498 § 1	35
317 § 1	40	500	159
317 § 2	136, 228, 240, 241	501 § 1	210
317 § 3	242	502	133
317 § 4	242	506 § 4	174
320	242	512	35, 133, 143, 160
320 § 2	228, 242	515	142, 150, 151
320 § 3	242	517	154, 280
322 § 1	231	517 § 1	147, 152, 153, 154
322 § 2	231	518	150, 151
323	28	519	148, 154
327	232, 245	520	147, 151, 265
330	134	520 § 1	141, 151, 153
346	133	520 § 2	152, 155
357 § 2	19	521	153, 154
366,1	19	522	154, 155
368	57	526 § 2	154
369	18	529	154
370	19, 20	530	148, 149
378	138	531	151
381 § 1	35, 57	533	160
381 § 2	209	535 § 2	160
391	40	535 § 3	176
394	140, 239	536	133
394 § 1	35, 37, 138, 239	538 § 2	155
396	89	541	106
396 § 1	144	552	142
397 § 2	144	565	168
431 § 2	19	567 § 1	168
443	35, 133	569	21
445	40	571	106
451 § 1	150	572	134
452	150	573	106, 121, 122, 131, 135, 199, 208
460 § 2	150	573 § 1	56, 121, 180, 205, 220
462	150	573 § 2	40, 47, 56, 94, 122
463	35, 133	574	121, 131, 199, 220
476	150	574 § 1	58, 122, 178
		574 § 2	94, 99, 137
		575	121, 130, 221

Kanon	Strana	Kanon	Strana
576	43, 80, 135, 180	600	121, 123
577	47, 207	601	121, 123
578	28, 31, 35, 40, 41, 42, 43, 44, 109, 135, 136, 171, 172, 180, 199, 204, 211	602	47, 121, 127, 224
578 § 2	172	603 § 2	34, 47, 97
579	34, 41, 56, 91, 170, 209	603 § 3	167
579,3	160	604	97
580	28, 32, 47	604 § 1	34
581	42, 60, 209	605	47, 170, 173
582	162, 163	607	106, 121, 131, 135, 180, 203
584	75, 178, 209	607 § 1	122, 205, 208, 233, 245
585	74, 209	607 § 2	64, 180
586	27, 28, 29, 31, 32, 35, 44, 168, 169, 172, 173, 204, 210	607 § 3	42, 65, 165, 208
586 § 1	44, 47, 78, 175	608	65, 82, 125, 271
586 § 2	44, 143	609	34, 66
587	28, 40, 41, 44, 47, 80, 171	609 § 1	28, 32, 240
587 § 1	204, 210	610	42, 68, 125
587 § 3	55	610 § 1	151, 152
588	42, 43, 47	611	141, 207
588 § 1	134	611,2	31, 47, 70
588 § 3	134	612	47
589	26, 41, 58, 59, 170, 209	613	156, 157
590	54, 133, 157, 172, 209	614	44, 47, 159, 160
590 § 1	178	615	33, 144, 160, 161, 165, 174, 186, 194
590 § 2	209	616	44
591	19, 20, 26, 172	616 § 1	72, 175
592	81, 209	616 § 2	72
592 § 1	172, 197, 214	616 § 3	72, 161
593	26, 29, 32, 47, 59, 168, 210	616 § 4	72
594	32, 33, 58, 173, 210	617	78, 137
595	33, 124, 126	618	40, 80, 81, 210, 269, 270
595 § 1	126, 173, 210	619	43, 47, 82, 83, 125 127, 137, 187
595 § 2	174	620	83, 95, 210
596	78, 79	621	60, 83, 209
596 § 1	44, 173, 210, 211	622	84
596 § 2	40, 210	623	84
596 § 3	40	624	84
597	47, 94, 95, 211	624 § 1-2	32
597 § 2	180	625	85
598	40, 47	625 § 1	174
598 § 1	123, 221	625 § 2	174
598 § 2	122, 180	626	86
599	123, 212	627	87, 88, 267
		628	88, 144, 145
		628 § 2	34, 160, 175
		629	89
		630	89, 90, 126
		630 § 1	47
		630 § 3	150

Kanon	Strana	Kanon	Strana
631	47, 79, 91, 92, 177, 211	664	121, 126
631 § 1	43, 204, 211	665	107
632	92, 211	665 § 1	177, 182, 185
633	92	665 § 2	187, 193, 213
635 § 1	76	667	89, 164, 165, 208
637	34, 161, 176	667 § 3	32
638	88, 167, 268	668 § 2	167
638 § 4	34, 161, 176	668 § 3	123
641	95, 109, 176	670	82, 109
642	96, 97	673	126, 129, 133, 142,
643	53, 97, 98		149, 165, 201, 203,
643 § 1	188		206, 259
644	98	673 § 1	204, 206
645	98, 99	674	35, 131, 149
645 § 2	190	675 § 1	131, 202
646	47, 96, 99	675 § 2	126, 132, 134
647	88, 99, 100, 101,	675 § 3	59, 132, 134, 141
	102, 268	676	134
647 § 1	33, 160, 176	677	242
648	100, 101, 102,	677 § 1	43, 47, 135, 259
	103, 105	677 § 2	136, 228, 242, 246
648 § 2	132	678	149
648 § 5	183	678 § 1	30, 35, 37, 137, 144
649	103	678 § 2	30, 37, 43, 47, 70,
650	103		137, 141
650 § 1-2	41	678 § 3	38, 138, 141, 239
651	100, 103, 104	679	34, 139, 145, 257
652	47, 96, 99, 100,	680	38, 140
	104, 161	681	133, 138, 140
652 § 1	127	681 § 1	141
652 § 2	161	681 § 2	141, 152
652 § 3	257	682	138, 140, 142, 153, 155
653	102, 105, 185, 268	682 § 1	36, 142
654	106, 180, 208	682 § 2	36, 142, 143, 145
655	107, 108, 188	683	129, 133, 142, 143,
656	53, 88, 103, 106,		144, 145, 175
	107, 176	683 § 1	143, 144, 165
657	107, 188	683 § 2	34, 143, 145
657 § 1	185	684	97, 177, 181
657 § 3	189	684 § 1	181, 198
658	107	684 § 2	182
659	107, 108	684 § 3	167, 182
659 § 1	47	684 § 4	183
659 § 2	41	685	177, 181, 198
659 § 3	41, 47, 93	685 § 1	47, 183
660	108	685 § 2	183
661	109, 135, 166	686 § 1	177, 184
662	44, 121, 124, 199	686 § 2	184
663	81, 121	686 § 3	177, 184, 240
663 § 1-2	124	687	185
663 § 3-4	125	688 § 1	186
663 § 5	126	688 § 2	34, 178, 182, 186

Kanon	Strana	Kanon	Strana
689 § 1	186	719	224
689 § 2-3	187	721 § 1	225
690	167	721 § 3	47
690 § 1	188, 189, 238	722	47, 224
690 § 2	189	723	224
691 § 1	189	723 § 1	197
691 § 2	178, 189	723 § 3	180
692	178, 182, 188, 190	724	79, 224
693	188, 190, 196, 198, 213, 214	725	224
693 § 4	238	726 § 1	197
694	53, 196, 198	726 § 2	198
694 § 1	188, 191, 196, 213	727 § 1-2	198
694 § 2	191, 213	728	198
695	187, 194, 196, 198	729	198, 224
695 § 1	192	730	198, 224
695 § 2	193	731	44, 203, 204, 206
696	187, 193, 194, 196	731 § 1	47, 204, 205, 206, 207, 208
696 § 1	277	731 § 2	202, 204, 207, 271
696 § 2	193	732	29, 202, 203, 204, 209, 210, 212
697	193		202, 203
698	194	733	209
698 § 1	241	733 § 1-2	203, 210, 211
699	87, 249	734	207
699 § 1	194	735 § 1	203
699 § 2	34, 161, 194, 195	736	211
700	34, 178, 194	736 § 1	202, 203, 207, 212
701	188, 191, 196, 198, 214	737	202, 203
702	188	738	47, 210, 211
702 § 1	197, 214, 230, 231	738 § 1	209
702 § 2	197, 214, 231	738 § 2	211
703	79, 197, 210	738 § 3	202, 203, 212
703 § 1	234	739	212, 203
704	197, 214, 238	740	203
705	238	741	212
708	28, 32, 38, 44, 47, 138, 194	741 § 1-2	199
709	47, 194	742	199, 213
710	203, 205, 208, 220, 222	743	199, 213
711	17, 222	744 § 1-2	199, 212
712	221, 222, 225	745	199, 203, 207, 210
713	223	746	134, 148
713 § 1	222	747	191
713 § 2	208, 223	751	167
714	224	765	149
715 § 1	221	776	149
716	224	778	47
717	224	783	104
717 § 3	224	795	28, 145
718	224	806 § 1	28
		809	175
		833	177
		839	

Kanon	Strana	Kanon	Strana
843	134	1281	47
888	19	1294 § 1	47
916	192	1303 § 1-2	28
985	90	1311	40
1016	211	1320	34, 139, 145
1019 § 2	211	1324 § 1	19
1041	191, 196	1327	19
1044 § 1	191, 192, 196	1332	192
1045	19	1333 § 1	192
1047	191	1336 § 1	139, 191, 196
1047 § 2	192	1337 § 1	139
1048	191, 192	1352	192
1052	40	1364	191
1073	191	1364 § 1	196
1078 § 1-2	191	1379	192
1088	191	1394	191, 192
1095	187	1394 § 1	196
1117	191	1395	192
1174 § 1	125	1395 § 1	192, 193, 213
1192	106	1395 § 2	192
1196	195	1397	192, 213
1207	34	1398	192
1208 § 2-3	150	1401	40
1215 § 3	34	1722	139
1236 § 2	150	1732	143
1253	134	1739	143
1257	47	1752	36
1272	147, 151	2269 § 1	150
1274	151	2413	89
1280	47		

S A D R Ź A J

Riječ izvadavača	5
Program X. redovničkog tjedna	7
Kratice	8
Pozdravi Tjednu	9
Ambrozije Matušić: Otvorenje Tjedna	14
Viktor Nuić: Odnos ustanova posvećenog života prema crkvenoj hijerarhiji	17
Stanko Kos: Vlastito pravo ustanova posvećenog života	39
Velimir Blažević: Osnivanje i ukidanje redovničkih ustanova, provincija i kuća	56
Stjepan Vučemilo: Uprava ustanova posvećenog života	78
Hadrijan Borak: Odgojna razdoblja u redovničkim ustanovama	93
Marijan Bišкуп: Evandeoski savjeti u životu redovnika	110
Mariangela Žigrić: Duhovni život ustanova posvećenog života u novom pravu	121
Jure Brkan: Apostolat redovničkih ustanova	129
Bono Zvonimir Šagi: Redovnici i župe	146
Ante Stantić: Pravo monaha i klauzurnih redovnica	156
Lucija Marinović: Redovničke ustanove biskupijskog prava	169
Stanko Kos: Odvajanje od ustanova: stupnjevi i postupak	180
Jozo Ivić: Družbe apostolskog života u novom pravu	200
Kornelije Šojat: Pravo svjetovnih ustanova	215
Augustin Z. Kordić: Društva vjernika i ustanova posvećenog života	228
Rasprava: Prvi dan (1.9.1987.)	247
Drugi dan (2.9.1987.)	253
Treći dan (3.9.1987.)	266
Inviolata Gračanin: Završna riječ	282
Hadrijan Borak: Stvarno kazalo	285
Albertina Baćak: Kazalo kanona	293
Sadržaj	299